

Motion till riksdagen 2024/25:1175

av **Larry Söder (KD)**

Statlig myndighet till Halland

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att förlägga en myndighet till Halland och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Utan statlig närvaro i hela landet försvinner känslan av samhörighet och det riskerar att leda till utanförskap och en känsla av att man är på undantag.

Regeringen har flyttat ut eller fattat beslut om att flytta ut myndigheter från Stockholm ut i landet – till exempel Fastighetsmäklarinspektionen till Karlstad och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd till Skellefteå.

Halland har än så länge blivit utan en omlokaliserad myndighet. Det borde enligt min uppfattning vara ett självklart val att det är Hallands tur nästa gång. En statlig myndighet ger många positiva effekter till en region och visar även att staten ser det som en viktig del av nationen.

Larry Söder (KD)

Motion till riksdagen 2024/25:1245

av Jonathan Svensson (S)

Decentraliserade lärmiljöer för högre utbildning

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler lärosäten bör få uppdrag att arbeta med decentraliserade lärmiljöer samt om en översyn av förutsättningarna för finansieringen av dessa lärmiljöer och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den svenska arbetsmarknaden har ett stort behov av arbetskraft med rätt kompetenser inom en lång rad olika områden där det idag i saknas tillräcklig arbetskraft, detta är sant inom offentlig sektor såväl som inom privat sektor. Ett verktyg för att tackla den här kompetensbristen är att fler människor tar del av högre utbildning i större omfattning.

Sverige är ett stort land och tillgången till högre utbildning skiljer sig stor mellan olika delar av landet. Alla människor har inte möjlighet och ska inte behöva flytta för att tillgodose sig en utbildning som kan stärka dennes position på arbetsmarknaden och samtidigt gör det möjligt att täppa till den kompetensbrist som finns på arbetsmarknaden. De geografiska skillnader som finns i tillgången på högre utbildning och viljan att fler människor med högre utbildning ska stanna i sina hemorter har lett till att olika aktörer,

som kommuner och regioner, valt att lägga resurser på att etablera lokala eller delregionala lärmiljöer.

Ett sådant exempel är kommunerna i Dalsland och Västragötalandsregionen som har identifierat ett behov av stärkt tillgång till högre utbildning och därför driver och finansierar man den decentraliserade lärmiljön Campus Dalsland. Andra exempel finns i Västervik och Skellefteå.

Decentraliserade lärmiljöer på platser som idag har sämre tillgång högre utbildning möjliggör en stärkt arbetsmarknad i det aktuella området. I dagsläget finns det dock flera utmaningar för de decentraliserade lärmiljöerna, exempelvis är det enbart ett fåtal lärosäten som idag har det utpekade uppdraget att jobba med decentraliserade lärmiljöer. Det finns inte heller någon form av statlig grundfinansiering för de decentraliserade lärmiljöerna som skulle kunna möjliggöra för mer långsiktighet i arbetet med dessa lärmiljöer. Fler lärosäten hade behövt få det utpekade uppdraget att arbeta med dessa decentraliserade lärmiljöer samtidigt som staten behöver se över förutsättningarna för finansieringen av dessa lärmiljöer.

Jonathan Svensson (S)

Motion till riksdagen 2024/25:1388

av **Mikael Eskilandersson m.fl. (SD)**

Fastighetsrätt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa friköpsrätt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa ett förutsägbart system och en ny beräkningsmodell för tomträttsavgälder och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändrad prissättning för friköp och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förändringar av takbelopp för tomträttsavgälder och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningar för förhöjd ersättning till markägare vid expropriation och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten till årlig uppräkningsnivå för ersättning till markägare vid expropriation bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att expropriationslagen bör ses över i syfte att den privata äganderätten ska lyftas till rimlig proportion gällande ersättningsnivån, i relation till allmänna intressen, och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att expropriering av privat mark inte ska kunna ske om det finns mark redan ägd av det allmänna som kan uppfylla samma syfte och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om expropriering av privat mark och vilka förutsättningar som ska gälla och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utredning av rimlig ersättning för kontraktsinnehavare av boende för försämrad boendestandard då de drabbas av etablering av elproduktionsenheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utredning av rimlig ersättning till fastighetsägare för sjunkande marknadsvärde på fastigheten då de drabbas av etablering av elproduktionsenheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skapande av rimliga regler för etablering av elproduktionsenheter med hänsyn till berörda fastighetsägare i närområdet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Äganderätten är skyddad i svensk lag, men mark- och fastighetsägare blir ofta ändå överkörda. Äganderätten är en viktig och fundamental rätt, anser Sverigedemokraterna. Därför bör fastighetsrätten innebära fördelar och utgöra reella rättigheter för fastighetsägare.

Rimlighet ska även gälla exempelvis för husägare som hyr tomtmark av fastighetsägare så att avgiften för tomträtten inte är för hög. Det behövs bättre skydd och ersättning vid intrång, tvångsinlösen och expropriation. Markägares rättigheter till egen mark ska vara starka utan att åsidosätta ett allmänt intresse och allemansrätt. Möjligheterna till stärkt rätt i fall av expropriation bör undersökas. Då fastighetsägare och boende drabbas negativt av etablering av energikonstruktioner såsom vindkraftverk och solcellsparkar ska skada alltid klassas som betydande, kompensation ska alltid ges för detta.

Åtgärder för tomträttsavgälder

När småhusägare inte äger tomtmarken utan hyr den av fastighetsägaren betalar de en tomträttsavgäld. I många fall är det kommunen som står som fastighetsägare. Denna avgift räknas upp efter en tid, och de nya nivåerna baseras på bland annat bostadsmarknadens prisutveckling. Husägare som endast nyttjar tomten och inte äger den kan drabbas av kraftigt höjda boendekostnader när marktaxeringsvärden ökar och då kommuner höjer tomthyror. Att friköpa tomten är inte alltid möjligt.

Avsaknaden av förutsägbarhet i systemet skapar en otrygghet och gör hela systemet oattraktivt. Kommuner räknar olika i sina system. Systemet är i grunden bra och tar bort kapitalinsatsen för marken, vilket underlättar för fler att äga sin bostad. Systemet har reformerats tidigare och behöver ses över igen för att anpassas efter dagens förutsättningar. Takbelopp på hela avgiften eller på de höjningar som görs bör övervägas, likaså förändrad prissättning för friköp.

Åtgärder när det gäller expropriation

Svenska mark- och fastighetsägares rättigheter till egen mark ska vara starka. Detta utan att åsidosätta ett allmänt intresse och allemansrätt. Ersättningen markägare erhåller när mark tas i anspråk för infrastruktur och bostadsbyggande är låg och täcker inte hela den uteblivna inkomsten. Det förekommer även att markägare ersätts till underpris, relaterat till erbjudande markägare fått för mark av annan köpare som kan ligga högre än den samhälleliga ersättningen i samband med markavståendet.

Ett exempel är ett fall där en markägare tvingades sälja mark till Trafikverket för ett pris som låg flera hundra procent under det pris markägaren erbjudits av annan köpare. Det lägre priset motiverades med att marken var flaggad som riksintresse. Trafikverket exproprierar mark där ersättningen baseras på det användningsområde som råder. I aktuellt fall var det fråga om jordbruksmark. Enligt rapporteringen gäller även att markägaren skrivit på kontraktet frivilligt då denne inte ansåg sig ha någon chans att som enskild person vinna en rättslig tvist mot en statlig myndighet och riskera en betydande rättegångskostnad efter en förväntad rättslig förlust.

Kraven på avkastning för odlingsändamål ökar för mark avsedd för skogs- och jordbruk. Skogsbruket som näring utgör en viktig industribas. Av de anledningarna påverkas välbefindandet då mark behöver tas i anspråk av samhället. Dessutom har skogsmark koldioxidsänkande egenskaper, vilket reduceras då skogsmark tas i anspråk vid expropriation.

Utredningen Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen (SOU 2020:7), den så kallade skogsutredningen, hade som syfte att ”undersöka möjligheterna, lämna förslag på åtgärder för stärkt äganderätt till skog, nya flexibla skydds- och ersättningsformer vid skydd av skogsmark samt hur internationella åtaganden om biologisk mångfald ska kunna förenas med en växande cirkulär ekonomi”. Utredningen rör alltså inte expropriation i sig eller ersättning i fall av expropriation, men där tas bestämmelser kring expropriation upp. I utredningen tas inga förslag upp till ändringar i expropriationslagen (1972:719). Det är uppenbart att även en utredning behövs kring stärkta rättigheter för markägare specifikt vid expropriation.

Det är rimligt att markägare erhåller ersättning som inte enbart täcker det dagsaktuella värdet utan även omfattar ersättning för framtida avkastning. En årlig uppräkningsnivå av ersättningsnivån bör även ske; den nivå på ersättning som ska ges vid expropriation bör öka årligen relaterat till kostnader, värdeökningar och konsumentprisindex. Expropriationslagen behöver ses över i syfte att den privata äganderätten ska lyftas till rimlig proportion gentemot allmänna intressen. Det ska krävas att just den konkreta mark som ärendet berör behöver tas i bruk för allmänna syften. Expropriering av privat mark ska inte kunna ske för att uppfylla allmänt hållna mål.

Rimliga regler med hänsyn till berörda fastighetsägare vid etablering av elproduktionsenheter

Utbyggnad av energi är nödvändig och en mix av olika energikällor behövs. Det är också viktigt att de som berörs av anläggning av energikonstruktioner kan ha rimligt inflytande och även kompenseras för störning och värdeförlust. Med tanke på det tilltagande etablerandet av vindkraftverk och solcellsparker, planerna på möjlig framtida sådan etablering och att värdet på fastigheter kan sjunka vid sådan etablering, bör det undersökas hur systemet för ersättning till drabbade närboende och fastighetsägare bör se ut. I flera fall har omfattande protester på olika platser i Sverige uppstått, där vindkraftverk etableras. Vindkraftverk förändrar och påverkar miljön i stor omfattning, inte minst vid de stora etableringarna med många och/eller höga kraftverk. Planeringen och etableringen av större vindkraftparker innebär stora ingrepp i miljön. Kungliga tekniska högskolan presenterade 2022 en studie som visar att vindkraft sänker fastighetspriserna. Resultatet visar att fastighetspriserna inom två kilometer från ett

vindkraftverk var i genomsnitt 13,2 procent lägre under åren 2012–2018 och 10,9 procent lägre under 2005–2011 på grund av närhet till vindkraft. Då studien lades fram beräknades den samlade värdeminskningen som fastighetsägare kommer att drabbas av enligt forskarnas modell, som exempel att vara 308 miljoner kronor i Östra Göinge, 63 miljoner kronor i Klintaberg och 21 miljoner i Skellefteå.

Småhusägare hamnar i kläm när deras fastigheter omsluts av solcellsparker på hundratals kvadratmeter och den snabba etableringen sker på ett nära okontrollerat sätt. Den snabba etableringen av solkraft gav som exempel under januari månad 10 registrerade ansökningar om solkraftsparker i Örebro län, jämfört med 28 stycken under hela 2023. Familjer som skaffat villa på landet drabbas negativt då de omsluts av solpaneler, något de inte planerat då de sökt naturnära boende. En undersökning bland 100 000 danska hushåll visar en genomsnittlig värdeförlust på 10,5 procent för fastigheter inom 200 m från en solcellspark. Särskild kompensation finns i Danmark för fastighetsägare som blivit granna med förnybar kraftproduktion. Kompensationen behöver bli bättre i Sverige och fastighetsägare ha rimligt inflytande på etablering av energikonstruktioner.

Enligt Länsstyrelserna i Sverige är samrådsprocessen enligt miljöbalken även otillräcklig för att pröva de industrianläggningar som planeras. Det behöver skapas rimliga regler för etablering av elproduktionsenheter där hänsyn tas till andra fastighetsägare som berörs. Man behöver även ta hänsyn till de stora behoven av livsmedelsproduktion ur beredskaps- och självförsörjningshänseende. Därför efterlyser vi en större samhällsdebatt om avvägningar av hur jordbruksmark och/eller möjlig jordbruksmark används.

Mikael Eskilandersson (SD)

Roger Hedlund (SD)

Rashid Farivar (SD)

Björn Tidland (SD)

Mats Hellhoff (SD)

Motion till riksdagen 2024/25:1407

av Björn Söder m.fl. (SD)

Civilt försvar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sitt arbete bör beakta det som anförs i motionen om det civila försvaret och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör beakta direktiven om civilförsvarets utformning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör beakta civilförsvaret och krisberedskapens ledning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga myndigheternas totalförsvarsperspektiv och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen behöver ta hänsyn till utformningen av SOS Alarm och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sitt arbete bör beakta en översyn av beredskapslagren och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att stärka arbetet med energisäkerhet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att stärka arbetet med strålsäkerhet och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skjutbanors roll för totalförsvaret och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om staten bör bli huvudman för räddningstjänsten och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en ny utredning utifrån det aktuella omvärldsläget för att se över beredskapsbehovet av de regionala flygplatserna och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de analoga radarfyrarna, s.k. VOR, ska behållas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Luftfartsverket ska ges i uppdrag att omgående återta ansvaret för att tillhandahålla radardata till samtliga flygplatser i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om säkerhetsklassade torrhamnar och tillkännager detta för regeringen.

Ett reformerat civilförsvaret

Det är av stor vikt att arbetet med att förstärka och återuppbygga det civila försvaret fortsätter. Det militära försvaret är utifrån dagens moderna samhälle beroende av ett robust civilt försvar. Bara under det senaste året har flera myndigheter gått ut med information om att återuppbyggnaden går för långsamt och måste snabbas på. Decennier av ansvarslös och naiv försvarspolitik har försatt Sverige, och inte minst, befolkningen i en dålig situation. På flera håll är skyddsrumsbeståndet för litet, det saknas idag logistikflöden för livsmedelsförsörjning och de myndigheter och kommuner som är satta att leda det civila försvaret har inte övat i den utsträckning som säkerhetsläget kräver. Kriget i Ukraina visar på Rysslands totala likgiltighet inför civila mål och civil infrastruktur, vilket ger oss en förevändning av hur landet i en krigssituation kommer agera mot Sverige. Det är därför av stor vikt att arbetet med det civila försvaret växlar upp och speglar det negativa säkerhetsläge som existerar i vårt närområde. Grunden för det framtida civila försvaret är de förslag som återfinns i Förvarsberedningens rapport. För att återupprätta ett trovärdigt och väl fungerande civilt försvar kommer dock än mer omfattande satsningar än vad som föreslås i Förvarsberedningens rapport behöva genomföras. Det civila försvaret ska ha förmåga och planering för att ge stöd till det militära försvaret. Vidare ska det civila försvaret stärka samhällets samlade förmåga att

förebygga och hantera svåra påfrestningar såväl i fred som i krig. Till skillnad från den hotbild som rådde under det kalla kriget är dagens situation mer komplex och svårförutsägbar. Utöver krig utgörs hoten mot vår säkerhet idag av exempelvis cyberattacker, informationskrig genom desinformation, användandet av massförstörelsevapen, terrorism, sabotageverksamhet och smittsamma sjukdomar.

För att det civila försvaret ska klara av att lösa sina uppgifter utifrån denna hotbild måste det civila försvaret ha bredare kompetens, kunskap och förmågor än vad som var fallet förut. I praktiken innebär detta att det kommer krävas omfattande satsningar på övningar, materiel, personal samt förmåga att hantera situationer med bristfälligt beslutsunderlag och knappa resurser. Målbilden är att det civila försvaret ska klara av att lösa sin uppgift i minst 90 dygn. Kraven på den enskilde kommer härvid att bli påtagligt högre. I syfte att öka individens förståelse för totalförsvarets vikt och varje medborgares skyldigheter så bör totalförsvarsinformation införas som en tydlig del inom samhällskunskapen i såväl grundskola som gymnasium. För att Sverige ska klara av framtida kriser är det av yttersta vikt att varje medborgare medvetet tar ett stort eget ansvar och förbereder sig så att han eller hon klarar sig utan stöd från samhället i minst en vecka. Sveriges medlemskap i Nato innebär inte endast ett militärt åtagande utan även ett civilt, där det genom medlemskapet finns krav på mål som ska uppnås. Natomedlemskapet ger oss således en bättre möjlighet att fortsätta det redan etablerade samarbetet inom området. Sverigedemokraterna vill se en fortsatt integration och samarbete mellan Sverige och de nordiska länderna inom ramen för de olika samarbetsprojekt som idag existerar på området. Sveriges och Finlands Natomedlemskap har undanröjt flera hinder kring bland annat informationsdelning och system vilket möjliggör ett fördjupat samarbete. Det är av stor vikt att arbetet tar ett helhetsgrepp kring bland annat livsmedels- och drivmedelsförsörjning, sjukvård, lagerhållning, och befolkningsskydd. Detta för att i ytterst möjliga mån säkerställa en regional trygghet och uthållighet i händelse av kris eller krig.

Det civila försvarets finansieringsstruktur

Sverigedemokraterna anser i likhet med försvarsberedningens rapport *Kraftsamling* att det finns en fördel med att samla anslagsposter för investeringar, vidmakthållande och transfereringar inom utgiftsområde 6. Detta för att enklare kunna följa upp och dels kunna skapa sig en överblick över hur medlen fördelas mellan myndigheterna. Det har

tidigare varit svårt att följa upp eller på något sätt mäta hur utvecklingen av det civila försvaret fortlöper. Givet säkerhetsläget är det av stor vikt att arbetet med att stärka det civila försvaret fortlöper och skalar upp.

Psykologiskt försvar

Problematiken med desinformation, informationspåverkan och hybridkrigföring som syftar till att sänka befolkningens försvarsvilja har under de senaste åren fått allt större uppmärksamhet. Samhällets digitalisering, sociala medier, AI i kombination med det senaste decenniets återkommande kriser har en påverkan på människors uppfattning av sig själva, sina medmänniskor och sitt land. Den ökade polariseringen mellan ideologi, religion, konspirationsteorier och extremism kommer på sikt leda till allvarliga motsättningar, vilket redan utnyttjas av främmande makt. Det är därför av stor vikt att landets myndigheter, institutioner, offentliga nyhetsmedium, och aktörer som är centrala för landets motståndskraft och psykologiska försvar, agerar sakligt för att inte bli ett led i främmande makts angrepp på Sverige. En viktig del i det psykologiska försvaret och motståndskraften är medborgarnas tillit till en saklig och förtroendeingivande förvaltning.

Sverigedemokraterna är orubbliga i bevarandet av vår nation, vår kulturella samhörighet och vår självbestämmanderätt. Sverige må ha stora problem med segregation och kriminalitet men detta innebär inte på något sätt att vi skall vika för påtryckningar, hot eller verksamhet som syftar till att sänka befolkningens tilltro till vår förmåga att lösa problemen. Sverigedemokraterna delar försvarsberedningens bedömning att försvarsvilja är den enskilt viktigaste komponenten i totalförsvaret. Det psykologiska försvaret bör enligt vår mening i större utsträckning också tala om vikten av social sammanhållning och uppslutning kring våra kulturella värderingar som gjorde Sverige till det land som en gång var, nämligen ett av världens mest utvecklade och säkraste länder. Ukrainakriget visar på hur existentiellt viktig en enad befolkning är i en kris- och krigssituation. Sverigedemokraterna vill se ett utökat arbete och bredd inom området hos främst Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Polismyndigheten och andra aktörer som har uppdrag inom detta område.

Direktiv till civilförsvaret

Det civila försvarets huvuduppgift är att säkerställa vår nationella uthållighet avseende försvarsvilja, energi- och livsmedelsförsörjning samt vårt demokratiska samhällsskick. Det civila försvaret utgör en väsentlig del av totalförsvaret utan vilket inte det militära försvaret kommer att kunna lösa sina uppgifter. På motsvarande sätt är det civila försvaret instrumentellt när det gäller att vidmakthålla den nationella försvarsviljan och uthålligheten. På sikt bör även det civila försvaret utvecklas mot interoperabilitet med övriga nordiska länders motsvarigheter, i syfte att både kunna ge och ta emot omedelbart bistånd i händelse av svåra påfrestningar på samhället i fred, kris och krig. Det civila försvaret bör utvecklas, övas och ledas i nära samverkan med det militära försvaret så att synergieffekter uppnås och konkurrensförhållanden och lednings-problematik kan undanröjas redan i den fredstida verksamheten. Totalförsvarets förmåga att säkerställa en långsiktig förnödenhetsförsörjning bör övervägas att utvecklas mot den finska modellen, där företagskedjor enligt lag skall innehålla vissa nivåer av bränsle, livsmedel m.m.

Civilförsvaret ska därför:

- Med alla medel stödja det militära försvaret i dess utförande av militära operationer men även verka för det civila samhällets fortsatta funktion under kris och krig.
- Långsiktigt och i samverkan med näringslivet bygga upp och vidmakthålla den nationella försörjningsförmågan genom olika former av beredskapslager av strategiskt viktiga produkter såsom kritiska industrikomponenter, drivmedel, läkemedel och livsmedel.
- Kunna stödja näringslivet med utbildning samt skydd och bevakning av samhällskritisk infrastruktur, till exempel inom elförsörjning och transportväsendet.
- Kunna upprätthålla isfria sjötrafikleder i Östersjön och Västerhavet.
- I samverkan med andra myndigheter och även allierade nationer tidigt kunna upptäcka, identifiera och neutralisera hot mot rikets säkerhet.
- I samverkan med övriga totalförsvaret och även andra allierade kunna övervaka och hävda vår territoriella integritet.

- Inom riket kunna omdisponera resurser för att stödja områden som blivit utsatta för omfattande skador i samband med sabotage eller andra former av angrepp, till exempel biologiska angrepp, brand, översvämningar, men även vid omfattande naturkatastrofer eller miljöbrott (oljeutsläpp med mera).
- Efter särskild förfrågan och förberedelser/utbildning kunna ställa resurser till andra länders förfogande vad avser räddningstjänst, såsom brandbekämpning, oljeutsläpp, återuppbyggnad eller humanitärt stöd.
- Genom återkommande övningar på alla nivåer skapa personkännedom mellan samverkande myndigheter, säkerställa att befattningshavare känner till beredskapsplaner och kan och vågar fatta beslut i okända situationer och med bristfälligt beslutsunderlag där ansvarsgränser kan vara otydliga.

Civilförsvaret och krisberedskapens ledning

Det civila försvaret och krisberedskapen bygger på tre principer: ansvarsprincipen, närhetsprincipen och likhetsprincipen. Sammantaget kan det konkretiseras så att den aktör som i fredstid är ansvarig för en verksamhet också tar ansvaret i händelse av kris eller krig. Hanteringen av händelser från kris och krig utgår också ifrån att dessa hanteras av närmast ansvarig. Slutligen innebär likhetsprincipen att en verksamhet ska fungera så normalt det bara går under en kris men också att eventuella förändringar inte får gå hur långt som helst. Ovanstående innebär konkret att kommuner, regioner och länsstyrelser är ansvariga för det grundläggande krisberedskapsarbetet i fredstid. De är ansvariga för att tillse att förskolepersonalen vet vad som sker när flyglarmet går, att skolmaten serveras men också att elen och verksamheten på äldreboendet fungerar.

Mot bakgrund av den rad ödesdigra beslut som togs under 2000-talet så avvecklades merparten av de fungerande rutiner och processer som det gamla systemet byggde på. Detta innebär att allt måste återuppbyggas på nytt och som det ser ut idag har många av landets 290 kommuner inte förutsättningarna att hantera detta viktiga uppdrag på ett fullgott sätt. I backspeglarna har vi migrationskrisen och därefter pandemin som inneburit att en stor del av kommunens dagliga verksamhet inom skola, äldreomsorg och stadsplanering fått gå på knäna de senaste åren. Kraven på de olika principerna innebär

att staten, som är ytterst ansvarig, har begränsade medel att kravställa mot en miniminivå när det gäller det krisförebyggande arbetet.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har en samordnande roll i det förebyggande krisberedskapsarbetet. Som det ser ut idag går återuppbyggnaden långsamt och landets 290 kommuner arbetar utifrån helt olika förutsättningar och ambitionsnivåer, vilket innebär 290 olika lösningar. Målbilden ska inte vara ett civilt försvar från kalla kriget utan ett civilt försvar som är anpassat för 2000-talets hotbild och utmaningar. Samtidigt finns det ett stort behov av att det i uppstarten av återuppbyggnaden finns en tydlig ledning och styrning som kan säkerställa en nationell sammanhållning och riktlinje. Denna ska givetvis åtföljas av möjligheter till sanktioner för de aktörer som inte prioriterar eller fokuserar på återuppbyggnaden av krisberedskapsfunktioner, vilka också är lagstadgade uppdrag. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap bör övervägas att få utökad föreskriftsrätt för att tillsammans med länsstyrelsen tillse att arbetet med civilt försvar och krisberedskap fortlöper och når en acceptabel nivå med hänvisning till vad som ingår i varje aktörs uppdrag.

Myndigheter

En minst lika viktig del i återuppbyggnaden av det civila försvaret är direktiven till de statliga myndigheterna genom regleringsbreven. Myndigheter såsom Trafikverket, Jordbruksverket, Livsmedelsverket m.fl. ska ha ett totalförsvarsperspektiv i sin verksamhet. Under den pågående återuppbyggnadsfasen har det framkommit problem kring myndigheternas fokus och roll kring det civila försvaret. Detta innefattar krigsplaceringar, vägbyggen samt nedläggning av för totalförsvaret viktig infrastruktur såsom flygfält m.m. Sverigedemokraterna ser det därför som viktigt att regeringen i regleringsbreven säkerställer myndigheternas totalförsvarsfokus och att detta årligen återrapporteras.

SOS Alarm

I tider av kris och otrygghet är det extra viktigt att medborgarna känner förtroende för den alarmeringsfunktion som SOS Alarm är satt att sköta. För att upprätthålla detta förtroende är det av yttersta vikt att nödsamtalen behandlas likvärdigt och av en och samma aktör, oavsett var i landet en nödsituation inträffat. Det är även av stor vikt att svarstider upprätthålls över tid och att tillräckliga resurser finns i händelse av kris eller krig. SOS Alarms uppdrag är komplext, och för att kunna hantera kriser, olyckor och hög belastning krävs en robust organisation. Vidare fyller SOS Alarm en viktig roll i det civila försvaret och måste framöver utformas och öva på att vara en del av totalförsvaret, i fred såväl som i krig. SOS Alarm har med hjälp av budgettillskott arbetat hårt för att förbättra både svarstider, säkerhet och tillgänglighet vilket är positivt. Samtidigt kan det fortsatt ligga i samhällets intresse att den nuvarande styrformen utvärderas och utreds, en sådan utredning skulle kunna lämna förslag på andra styrformer än i aktiebolagsform.

Beredskapslager

Det civila försvaret och rikets krisberedskap är i behov av beredskapslager. För vissa produkter krävs nationella och regionala lager, för andra behövs storskalig central lagerhållning kompletterat med lokala lager. Riktvärdet bör vara att beredskapslagren klarar av att täcka minst tre månaders förbrukning. Om händelseutvecklingen påkallar att beredskapslagren nyttjas, ska inhemsk produktion kunna ökas eller ställas på krigsfot inom tre månader för att tillgången till vissa utpekade produkter ska kunna säkerställas. Tidsramen för att ställa om industrin ska ses som ett första riktvärde. På sikt ska industrin kunna ställas om på betydligt kortare tid. För att förbättra och säkerställa vår förmåga att klara av framtida kriser, behöver också självförsörjningsgraden av exempelvis livsmedel, drivmedel och läkemedel samt skydds- och sjukvårdsmateriel höjas avsevärt. Svenska beredskapslager ska i normalfallet lagerhållas och finansieras av marknadsaktörer inom de olika segmenten, till exempel aktörerna inom livsmedels- och läkemedelsbranscherna. För att säkerställa att konkurrensneutraliteten bibehålls behöver lagstiftning och regler tas fram. I de fall små lokala näringsidkare i glesbygd inte klarar av att uppfylla uppställda krav, eller om någon marknadsaktör anser att konkurrensneutraliteten satts ur spel, ska de kunna söka statligt stöd för att klara av att

uppfylla de uppställda kraven. Samtliga kommuner, regioner och privata aktörer inom hälso- och sjukvård ska genom lagstiftning regleras att i sin dagliga verksamhet omsätta datumkänsliga artiklar och varor i beredskapslagren, till exempel läkemedel.

Beredskapslagrens innehåll fastställs av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i samarbete med berörda myndigheter. Krav på lagerhållning av materiel och varor som är kritiska för totalförsvaret bör regleras i lag och de särskilda företag (K-företag) som har att verkställa detta ska kunna göra det utan att det påverkar marknaden.

Energisäkerhet för civilförsvaret och samhällets krisberedskap

Sverigedemokraterna anser att det är centralt för Sverige att driva frågor om hög säkerhet och standard angående elektricitet i allmänhet, samt kompetens och yrkeserfarenhet hos utövare av dessa tjänster. Olika elkraftskonsumenter är olika beroende av säker el. För samhällsviktig verksamhet kan oacceptabla konsekvenser snabbt uppstå vid elavbrott. Med hjälp av modern styrteknik kan olika användare sättas i prioriteringsordning vid brist på el. Forskning visar att särskilda reservkraftnät med viss radie är kostnadseffektiva när det finns flera samhällsviktiga verksamheter nära varandra. Energimyndigheten bör ges i uppdrag att utifrån dessa utgångspunkter särskilt förstärka försörjningstryggheten för samhällsviktiga verksamheter. Härvid bör särskild hänsyn tas till det bedömt kraftigt ökande elbehovet samt överföringskapacitet i stomnät mellan olika regioner, i syfte att säkerställa redundans.

Strålsäkerhetsskydd för civilförsvaret och samhällets krisberedskap

Då potentiella hot mot vår kärnkraft kan anses som förhöjda i ett stigande instabilt läge i vår omvärld, anser vi att ett ökat skydd för dessa anläggningar är av central betydelse för rikets säkerhet. Gällande skyddsregler ska ses över, inte bara för våra kärnkraftverk utan även vad gäller vår atomverksamhet och vår storskaliga vattenkraft.

Säkerhetszonerna runt verken bör därför ges en utökad radie, vilket även innefattar luftrummet. Sverigedemokraterna föreslår att regeringen återkommer till riksdagen med förslag på lagstiftning som svarar mot de större skyddsbehov som dagens instabilitet i vårt närområde medför.

Skjutbanor

Dagens miljökrav från både EU och den svenska miljöbalken är redan högt ställda. Det är inte svårt att föreställa sig att kraven kommer bli striktare vilket i sin tur kommer ha en betydande negativ inverkan på försvaret och den civila skytteverksamheten.

Fenomenet vi ser idag med allt fler nedstängda skjutbanor har kallats för skjutbanedöden. Svårigheterna med att erhålla miljötillstånd för nya skjutbanor eller utbyggnad har som följd effekt att vissa helt enkelt lägger ned istället. I bakgrund av detta anser Sverigedemokraterna att regeringen agerar för att bromsa trenden och istället säkerställa en ökad utbyggnad. För att detta ska kunna få effekt behöver regeringen vidta följande åtgärder:

- Utökad samordning och resurser för miljötillstånd: Regeringen bör aktivt arbeta för att underlätta processen för att erhålla miljötillstånd för skjutbanor genom ökad samordning mellan olika myndigheter och tilldelning av resurser för att hantera dessa ärenden effektivt.
- Incitament för skjutbaneetablering och -utveckling: Genom skräddarsydda ekonomiska incitament och stödprogram bör regeringen främja etablering och utveckling av skjutbanor för att säkerställa tillgången på platser för skytteutbildning och -övning.
- Forskning och innovation för miljövänliga skjutbanealternativ: Regeringen bör investera i forskning och utveckling av miljövänliga alternativ för skjutbanor, såsom ljudreducerande teknologier och återvinningsbara material, för att minska den potentiella miljöpåverkan och underlätta tillståndsprocessen.
- Stärkt dialog och samarbete med skjutbaneföreningar: Genom regelbunden dialog och samarbete med skjutbaneföreningar och andra intressenter inom skytteområdet bör regeringen aktivt arbeta för att förstå deras behov och utmaningar samt utforma policyåtgärder som möter dessa behov på ett effektivt sätt.

Med dessa åtgärder kan regeringen säkerställa att Sveriges totalförsvarsförmåga vidmakthålls.

Räddningstjänst

Räddningstjänsten i Sverige kommunaliserades 1986. Innan dess ansvarade staten genom de statliga civilförsvarsorganisationerna för brandskydd och räddningsinsatser i stor utsträckning. Den nya ordningen som infördes 1986 innebar att ansvaret för räddningstjänsten överfördes till kommunerna, vilket gjorde att varje kommun fick ett eget ansvar för att organisera och upprätthålla en fungerande räddningstjänst. Detta innebar att kommunerna fick större frihet att anpassa räddningstjänsten efter lokala behov och förutsättningar, samtidigt som det blev möjligt att samordna insatser mellan kommuner genom samverkansavtal. Det var en del av en större decentraliseringsprocess i Sverige som syftade till att ge kommunerna mer ansvar för välfärds- och samhällstjänster. Den kommunala räddningstjänsten i Sverige har dock mött flera utmaningar som gjort att den inte alltid fungerat som det var tänkt. Några av de huvudsakliga orsakerna är resursbrist och ekonomiska utmaningar, personalbrist och rekryteringsproblem, ökad komplexitet och nya hotbilder, samordningsproblem mellan kommuner, otydlig roll- och ansvarsfördelning och bristande investeringar i utbildning och teknik. För att möta de nya samhällsutmaningarna och hoten är det uppenbart att det behövs en helomvändning när det gäller svensk räddningstjänst. Det bör utredas om inte staten ska återta huvudmannaskapet för räddningstjänsten för att säkerställa en enhetlig standard över hela landet. Det skulle också underlätta för samordning och resursallokering vid större händelser och katastrofer, vilket är avgörande för att säkerställa en effektiv och snabb respons. Regeringen bör därför utreda om staten åter bör bli huvudman för räddningstjänsten.

Regionala flygplatser

De regionala flygplatserna har stor betydelse för regionerna. Dessa fyller ofta, vid sidan av att vara av strategiskt intresse, också en viktig funktion för att ta emot samhällsnödvändig trafik som ambulansflyg, brandbekämpningsflyg samt polisiära och militära flyg. Flygplatserna fyller också en viktig roll för både näringslivet och medborgare. De regionala flygplatserna är antingen privata eller har kommuner och regioner som ägare. Till följd av det försämrade omvärldsläget har flygplatsernas betydelse också ökat, detta innefattar också Sverige förmodade roll som transitland inom Nato. Just nu sker ett antal saker som försvårar för de regionala flygplatserna att fullfölja alla dessa viktiga uppdrag.

De regionala flygplatserna har under lång tid varit kraftigt underfinansierade. Sverige har valt ett system där kommuner fått driva mindre flygplatser utan förutsättningar att nå lönsamhet. Detta samtidigt som staten, genom bolaget Swedavia, valt ut att driva stora flygplatser som har förutsättningar att nå lönsamhet. Staten tjänar alltså pengar på de stora flygplatserna medan kommunerna får kämpa med de mindre flygplatsernas underskott. Tre av fyra flygplatser drivs av kommuner eller regioner och har denna utsatthet. Denna märkliga och orättvisa uppdelning har debatterats och också utretts under flera år. Regeringen har dock ökat de statliga anslagen till de regionala flygplatserna men den ökningen behöver fortsätta för att säkra fortlevnaden för dessa flygplatser. Men uppdelningen får också andra konsekvenser. Behovet av fler beredskapsflygplatser har ökat och fler beredskapsflygplatser har också tillkommit. Från att ha varit två är nu 17 av de regionala flygplatserna beredskapsflygplatser. Men även här är beredskapsersättningen underfinansierad. Ersättningen som tilldelas för uppdragen av staten, täcker inte kostnaderna för ökad öppethållning och mer beredskap.

Det är också viktigt att definiera vad begreppet beredskapsflygplats har för betydelse i händelse av höjd beredskap eller krig. Begreppet beredskapsflygplats har idag bara en definition vad som ska gälla i fred, avseende krav på öppethållande. Ingenting om vad som gäller för att säkra allierade tilltransporter för Nato i ett försämrat omvärldsläge eller ytterst i krig. Statusen på en beredskapsflygplats har då också bäring på om flygplatsen är av så kallat riksintresse. Dessa förtydliganden är något Försvarsmakten och andra myndigheter efterfrågar.

Uppdelningen av Flygplatssverige har också fått direkt kännbara konsekvenser. Statliga Luftfartsverket (LFV) har beslutat att inte längre tillhandahålla radardata till åtta regionala flygplatser. Det rör sig om Arvidsjaur flygplats, Ljungbyheds Flygklubb, Stockholm Skavsta Airport, Stockholm Västerås flygplats, Småland Airport, Trollhättan Airport, Örebro Airport och Kristianstad Österlen Airport. De sex senare är också beredskapsflygplatser. Anledningen till att LFV inte längre tillhandahåller radardata är att de ansett att det inte är lönsamt för dem att tillhandahålla datan. LFV har också sagt upp avtalen trots att det inte funnits andra leverantörer att kunna ge radardata. Konsekvenserna utan radartäckning blir att endast en flygning kan ske åt gången vid de berörda flygplatserna. Kommer ett annat flygplan in i luftrummet måste flygtrafikledaren beordra flygplanet att vänta eller vända om. Detta ställer förstås flygplatserna på enorma prov. Den reguljära trafiken har bara drabbats i liten omfattning men exempelvis får all skolverksamhet planeras om. Polisen kan inte genomföra

spaning med drönare. Försvarmakten kan inte öva i de berörda flygplatsernas luftrum. För Försvarmakten i till exempel Kristianstads flygplats närhet får arméförband vid militära övningsfält göra eldupphör med jämna mellanrum då flyg vistas i luftrummet. För tillfället har en flygplats, Skavsta, hittat en aktör som kan leverera radardata. Det är osäkert om övriga berörda flygplatser kan tillämpa samma lösning. Förutom de nu åtta drabbade, har LFV nu också sagt upp avtalen för att leverera radardata till ytterligare fem flygplatser till årsskiftet 2024/25. Det är Skellefteå Airport, Kalmar-Öland Airport, Karlstad Airport, Norrköping Airport och Jönköping Airport. De berörda flygplatserna och dess samarbetsorganisation Svenska regionala flygplatser (SRF) menar helt riktigt att här behöver en nationell aktör ha det övergripande ansvaret för att säkerställa att det finns radartäckning vid vår flygplatser. Det ansvaret bör ligga på LFV. SRF har också uppvaktat regeringen i frågan. Ytterligare en fråga där uppdelningen av Flygplatssverige drabbar de regionala flygplatserna, är att de analoga radarfyrarna, så som VOR, inte får vara kvar. LFV går över till digital teknik och har då inte velat fortsätta finansiera de analoga systemen. Skulle de digitala systemen störas ut eller slås ut i händelse av krig, kan flygplatserna ha de analoga systemen som backup. Här är det flera myndigheter, bland annat Försvarmakten och Trafikverket yrkat på att LFV borde behålla systemen. LFV har här, liksom i frågan om radardata, angett att de inte har det uppdraget utan är i första hand ålagda att få sina tjänster som statligt affärsverk att vara lönsamma.

Det finns också fler exempel på när uppdelningen av flygplatssystemet drabbar de regionala flygplatserna. När Trafikverket beslutade om att ta bort en del regionala flygplatser från listan över riksintressen innebär det att kommuner och regioner varit tvungna att ta på sig ett större ansvar för att finansiera investeringar för sina flygplatser. Flygplatser som klassas som riksintressen kan ha större möjlighet att få statligt stöd för drift och infrastrukturutveckling, eftersom de anses vara viktiga för nationella transporter och beredskap. När flygplatser tas bort från riksintresselistan minskar deras möjlighet att få statliga investeringar, vilket kan leda till nedprioritering i underhåll och utveckling. Trots att Trafikverkets utredning om riksintresse för regionala flygplatser skulle genomföras i samråd med lokala och regionala aktörer samt en noggrann bedömning av flygplatsernas betydelse för krisberedskap, samhällsutveckling och näringsliv tog man märkligt nog bort även befintliga beredskapsflygplatser från listan. Det finns exempel på där beredskapsflygplats med Sjöfartsverkets permanenta bas för SAR och där Försvarmakten har intressen också plockades bort från listan, varför man kan ifrågasätta hur Trafikverkets utredning egentligen gick till. Den svenska

uppdelningen av flygplatssystemet får allvarliga konsekvenser. Det är därför viktigt att regeringen nu fortsätter att öka det statliga driftstödet till de regionala flygplatserna. Det är också viktigt att beredskapsflygplatser får ersättning för det jobb de utför och att det klaras ut vad beredskapsflygplatserna har för uppdrag vid höjd beredskap. Trafikverket behöver bli konsekventa i arbetet med att utse flygplatser med riksintresse. Likaså måste landet ha en utpekad aktör, en myndighet som säkerställer att våra flygplatser har radarförbindelser. Den uppdelning av vårt flygplatssystem vi har i Sverige finns inte i våra grannländer. Där förekommer inte heller de problem vi ser i Sverige. Många regionala flygplatser i Sverige har redan ekonomiska svårigheter. Detta kan leda till att vissa flygplatser antingen skalar ner sin verksamhet eller i värsta fall läggs ner, vilket skulle påverka transportmöjligheterna i de berörda regionerna och inte minst vår beredskap och totalförsvarsförmåga. Regeringen bör därför tillsätta en ny utredning utifrån det aktuella omvärldsläget för att se över beredskapsbehovet av de regionala flygplatserna. Utredningen bör titta på ansvarsfördelningen kring beredskap, tekniska funktioner kring nationell radartäckning m.m. Utredningen bör omgående tillsättas.

Hamnar

Sveriges hamnar är centrala för totalförsvaret där de utgör viktiga nav för varutransporter, militär logistik och energiimport. Deras betydelse ökar ytterligare i tider av kris, där sjötransport ofta blir en nödvändig och pålitlig lösning när andra transportmedel är osäkra eller otillgängliga. Sveriges beroende av importerade varor gör att hamnar blir centrala för landets försörjningsberedskap. Om hamnar skulle blockeras eller påverkas negativt under en kris, kommer det få allvarliga konsekvenser för hela samhället. Under kriser är det nödvändigt att snabbt transportera stora mängder materiel, som exempelvis sjukvårdsmateriel, förnödenheter eller försvarsmateriel. Samtliga av de stora hamnarna är strategiskt viktiga för totalförsvaret där förmågan att hantera stora mängder gods gör de till en viktig del av transportinfrastrukturen. Torrhamnar, så kallade dry ports, behöver användas för att få mer plats och effektivare flöden. En container som anlöper till Göteborgs hamn lastas direkt på tåg utan att förtullas och transporteras sedan exempelvis till Falköping eller Skövde till en torrhamn, där containern lastas av och förtullas. Genom en snabb flytt av containern tar den inte upp onödig plats i hamnen. Ska detta fungera optimalt bör torrhamnarna klassas enligt gällande ISPS-regelverk, som infördes av USA efter terrordåden den 11

september 2001. Säkerhetsklassningen bygger på ett skalskydd med övervakning och utbildad personal. Antalet säkerhetsklassade torrhamnar behöver utökas.

Hamnar är kritiska för Sveriges krisberedskap men möter stora utmaningar, inklusive sårbarhet för säkerhetshot, kapacitetsbrist, klimatrelaterade risker och bristande samordning. Deras funktionalitet beror också på fungerande infrastruktur och energi. Lösningar som bättre koordinering, investeringar i resiliens mot klimatförändringar och stärkt cybersäkerhet är avgörande för att möta dessa utmaningar.

Björn Söder (SD)

Lars Wistedt (SD)

Sara-Lena Bjälkö (SD)

Göran Hargestam (SD)

Motion till riksdagen 2024/25:1570

av **Helena Lindahl (C)**

Likvärdig stödområdesindelning för det nationella stödet och kompensationsstödet för norra Sverige

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att förändra stödområdesindelningen för det nationella stödet samt kompensationsstödet, så att stödet blir mer likvärdigt och inte drabbar vissa bönder i Skellefteå och Umeå kommuner negativt, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Förändringar i områdesindelningen för det nationella stödet och kompensationsstödet för norra Sverige har lett till en ojämn fördelning av stöd till lantbrukare i Umeå och Skellefteå kommuner.

Områdesindelningen ska återspegla de olika odlingsförhållanden som finns i vårt land och där områden som har sämre förutsättningar får ett högre stödbelopp. 2016 genomfördes en förändring i områdesindelningen med hjälp av temperaturmätningar som i sin tur ledde till att många lantbrukare i Västerbotten fick bättre förutsättningar, men en handfull fick stora sänkningar av stödbeloppen. De sistnämnda finns i Umeå och Skellefteå kommuner på platser som kommit att kallas för öar i stödområdesindelningen, det vill säga ett fåtal mindre geografiska platser som anses ha

högre medeltemperatur och därmed bättre förutsättningar att bedriva produktion än sina kollegor i grannbyarna.

De gårdar som ligger i dessa öar är inte så många till antalet, men det berör mjölkgårdar där det nationella stödet per liter mjölk gör stor skillnad för den enskilde lantbrukaren.

Förutom den ekonomiska konsekvensen med lägre ersättningar, så drabbas även dessa lantbrukare genom att man får sämre möjligheter hos banker och långivare.

Sammanfattningsvis har stödområdesindelningen, med medeltemperatur som grund, bidragit till en situation där vissa lantbrukare inte ges samma förutsättningar som sina kollegor någon kilometer bort.

När dessa temperaturmätningar gjordes, så ansågs främst kustområdena ha bäst odlingsförhållanden, där de så kallade öarna i Umeå och Skellefteå kommuner särskilt ansågs sticka ut. En något högre medeltemperatur efter kusten är inte nödvändigtvis något som bara är positivt för jordbruket, eftersom ett varmare klimat gör att växtlighet som tidigare skyddats av snö nu tar skada av de varmare vintrarnas is och regn.

Både för Västerbotten och Sverige är det viktigt att värna våra lantbrukare och den lokala och inhemska matproduktionen. Det är viktigt inte bara med tanke på hållbarhet, utan även ur ett försvars- och beredskapsperspektiv. Inte minst har kriget i Ukraina påverkat förutsättningarna för jordbruket i hela landet och kraftigt höjda priser för till exempel foder, gödsel och plast har drabbat våra lantbrukare hårt och idag riskerar många konkurs.

Vidare – i Västerbotten antogs en regional livsmedelsstrategi 2021 för att öka efterfrågan och produktionen av livsmedel i länet. För att kunna uppnå denna livsmedelsstrategi och i förlängningen den nationella livsmedelsstrategin, måste våra bönder få goda förutsättningar att bedriva och utveckla sina verksamheter för att kunna bidra till både en hållbar livsmedelsproduktion och ökad beredskap – även i Västerbotten.

Den ovan nämnda stödområdesindelningen med öar har drabbat vissa bönder i länet orättvist hårt och med betydligt sämre förutsättningar som följd av detta. Dessa bönder kämpar, precis som många andra jordbrukare i Västerbotten, med att få sina företag att gå runt. Därför borde dessa öar tas bort och istället inkluderas i omgivande stödområdesindelning. På det sättet ges de drabbade bönderna samma förutsättningar som sina grannkollegor att bedriva sin, för samhället, så viktiga verksamhet.

Detta bör ges regeringen till känna.

Helena Lindahl (C)

Motion till riksdagen 2024/25:1606

av **Helena Lindahl m.fl. (C)**

Förverkligande av Norrbotniabanan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör titta på alternativa finansieringslösningar för Norrbotniabanas förverkligande, exempelvis genom att staten, via Riksgälden, lånar upp hela den summa som banan beräknas kosta, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att ge bolaget Norrbotniabanan AB i uppdrag att tillsammans med Trafikverket ansvara för samt genomföra projektet fullt ut och att återbetalning bör ske på samma sätt som upplägget med Botniabanan – en återbetalningsmodell där infrastrukturbudgeten under en viss tid belastas med en årligt återkommande summa – och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att snarast ge i uppdrag till Trafikverket att forcera plan- och byggarbetet för hela sträckan för att möjliggöra kortast möjliga byggtid (detta för att nyttorna ska falla ut tidigt och matcha de gigantiska investeringar som görs i norr) samt att det är viktigt att också sätta ett målår för banans färdigställande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Trafikverket, som sköter järnvägar och vägar i Sverige, konstaterar i sin investeringsplan fram till 2033 att behoven och önskemålen är betydligt större än tillgången på medel.

Under många årtionden har infrastrukturen försumrats, vilket har blivit allt mer tydligt. Sverige har under lång tid halkat efter, och det kommer att bli både kostsamt och dyrt att bygga upp vägar och järnvägar till de nivåer som är nödvändiga för både befolkningens och näringslivets behov av transporter.

En mycket viktig satsning för Sverige och dess skogs- och gruvnäring är att slutföra byggnationen av den Botniska korridoren. Det är ett infrastrukturstråk som sedan år 2013 ingår i det europeiska stomnätet för järnväg samt sedan 2021 ingår i en av de nio stomnätskorridorerna, vilka EU:s medlemsstater sagt ska prioriteras för färdigställande senast år 2030. Idag fattas den sista länken i den Botniska korridoren, 27 mil järnväg mellan Umeå och Luleå, den så kallade Norrbotniabanan.

Beslutet från EU-kommissionen 2013 att ge TEN-T-status till Botniska korridoren har, efter hårt arbete av berörda parter i norr, resulterat i att EU 2015 godkände en ansökan om medfinansiering med 100 miljoner kronor för att färdigställa järnvägsplanerna för den första etappen av Norrbotniabanan – det vill säga sträckan mellan Umeå och Skellefteå. Resterande 100 miljoner medfinansieras via de regionala transportplanerna i Västerbotten och Norrbotten. Detta är en extremt viktig faktor och framgång vad gäller tillskott av medel. Järnvägsplanerna mellan Umeå och Dåva, cirka 12 km har vunnit laga kraft sedan tidigare och bygget pågår. Resterande järnvägsplaner till Skellefteå fastställdes av Trafikverket 26 oktober 2022, men överklagades till regeringen. Efter drygt ett års prövning den 7 december 2023 gav regeringen laga kraft till planerna, men fortfarande väntar Trafikverket på ett byggstartsbeslut från regeringen.

Byggstartsbeslutet behövs för att Trafikverket ska kunna lyfta finansiering till bygget. Det finns en farhåga att det finns luft i systemet. Ett avgörande av de överklagade järnvägsplanerna efter 3-6 månader och ett omedelbart byggstartsbeslut när planerna vann laga kraft, hade kunnat starta bygget redan hösten 2023. Nu kommer byggstarten i bästa fall under 2025, men det är oroande att inte veta varför regeringen tagit ovanligt mycket tid för att avgöra de överklagade järnvägsplanerna och ge ett byggstartsbeslut.

Förra året erhöll Trafikverket ytterligare medfinansiering från EU, drygt 80 miljoner, för detaljprojektering och fältundersökningar på sträckan mellan Ytterbyn och

Grandbodarna. Det finns även framtida möjligheter att via EU ansöka om medfinansiering och erhålla upp till 30 % av byggkostnaderna.

Norrbotniabanan ingår nu i sin helhet i den nationella infrastrukturplanen för åren 2022–2033. Med tanke på att bygget söderifrån pågår för fullt, att bygget på resterande sträcka upp till Skellefteå kan påbörjas inom kort, att EU medverkat genom medfinansiering och att Trafikverkets organisation nu arbetar med hela sträckan mellan Umeå och Luleå, är det av största vikt att arbetet inte stannar av utan intensifieras med byggnation både från norr och söder. Viktigt är också att regeringen tillsammans med Trafikverket sätter ett målår då banan ska stå klar. Det sistnämnda för att kommuner, regioner och operatörer ska kunna planera när resecentrumen ska stå klara och när de nya fordonen ska vara på plats.

En finansieringslösning för hela banan

En möjlig finansieringslösning för Norrbotniabanan skulle kunna vara att staten, via Riksgälden, lånar upp hela den summa som banan beräknas kosta. Ett förslag som i sammanhanget kan begrundas är att ge bolaget Norrbotniabanan AB i uppdrag att tillsammans med Trafikverket ansvara för samt genomföra projektet fullt ut och att återbetalning sker på samma sätt som upplägget med Botniabanan – en återbetalningsmodell där infrastrukturbudgeten under en viss tid belastas med en årligt återkommande summa som motiveras av de gigantiska investeringar som näringslivet gör i norra Sverige. De flesta partier nationellt ställer sig positiva till investeringen, inte minst för att klara av kompetensförsörjningen och de ökande godstransporterna i samband med näringslivets investeringar. En upplåning för snabbare och effektivare genomförande innebär dessutom att man minskar risken för ett ineffektivt byggande och därmed högre kostnader.

Viktigt att arbetet intensifieras

Norrbotniabanan är oerhört viktig för att klara kompetensförsörjningen i norr när tusentals nya arbetstillfällen skapas och näringslivet investerar. Man behöver tänka bredare, säger regeringens samordnare för de stora investeringarna, Peter Larsson, som räknar med ett befolkningstillskott på 100 000 personer i de två nordligaste länen till år 2035. Det är alltså lätt att förstå vikten av att Norrbotniabanan färdigställs så fort som möjligt.

För att intensifiera arbetet måste Norrbotten AB och de berörda regionerna kunna jobba vidare med den ekonomiska delen. Därför är det viktigt att regeringen exempelvis utser en enskild förhandlingsperson som kan jobba med att lösa finansieringen av hela banan.

Behov, utmaningar och möjligheter

Idag får industrierna i norra Norrland förlita sig på den enkelspåriga stambanan genom övre Norrland som är över 100 år gammal. Inga möjligheter finns att leda om trafiken till annat elektrifierat spår. Stambanan har dessutom tvära kurvor och branta lutningar, vilket gör att hastigheten är låg, och enkelspåret gör att risken för störningar är stor. Väntetiderna för mötande tåg är ineffektiva och bidrar till att Stambanan i övre Norrland är fullbokad de tider som godskunderna efterfrågar. Stambanan har dessutom nått kapacitetstaket och duger inte som ett effektivt och långsiktigt hållbart alternativ för godstransporterna i norra Norrland.

Industrin har länge varit i behov av mer kapacitet på järnväg och en robustare järnvägsinfrastruktur med bland annat möjligheter till omledning till annat elektrifierat spår. Nu när basindustrin med flera gör investeringar på över 1400 miljarder i Västerbotten och Norrbotten behövs ökad kapacitet och högre leveranssäkerhet. Industrin i norra Sverige står redan idag för en betydande del av Sveriges nettoexportvärde och behöver en infrastruktur som är kostnadseffektiv. Basindustrin i norr är också central i arbetet för att minska CO-utsläppen, men en förutsättning för att de ska lyckas med detta arbete är en förbättrad infrastruktur.

Dessutom är Norrbotten AB en viktig satsning för Europa, vilket den beviljade medfinansieringen är ett tecken på, och något som EU-kommissionen uttrycker.

Norrbotten AB binder samman Europas järnvägsnät med Finland och Norge i norr och söderut till Europa.

Norrbotten AB blir av stor vikt för att klara kompetensförsörjningen i norr – inte minst med anledning av de gigantiska investeringarna. Banan halverar restiderna efter Norrlandskusten med betydande regionförstoring som följd. För exempelvis Skellefteås del skulle arbetsmarknadsområdet växa från dagens ca 80 000 personer till över 300 000 personer samt öka attraktiviteten för hela kuststråket, vilket är av stor betydelse för att klara kompetensförsörjning i samband med den etablerade batterifabriken i staden. Men världen tar inte slut i och med landsgränserna i norr. Efter bågen runt Bottenviken bor

det över 600 000 människor, och finska Uleåborg ligger bara 13 mil från gränsen och är en växande stad som har stort universitet och en blomstrande it-industri. Med järnvägen kan du nå universitetet i Uleåborg på två timmar från Luleå och på den svenska sidan kan du med Norrbottenbanan nå inte bara ett utan tre universitet (LTU, Umeå och SLU) på 45 minuter oavsett var du befinner dig på banan. Banan har också stor betydelse i det förändrade geopolitiska läget, inte minst ur försvarssynpunkt.

Stor enighet om Norrbottenbanan

Det finns en mycket stark vilja att förverkliga Norrbottenbanan från såväl EU som Norrbotten och Västerbotten och det gäller både offentliga institutioner, näringsliv som vanliga medborgare. Med anledning av näringslivets gigantiska investeringar i norr är insikten att detta projekt skapar mervärden och tillväxt för hela Sverige.

Därför är det viktigt att regeringen inleder diskussioner med berörda regioner och intressenter såsom Norrbottenbanan AB och Trafikverket, för att skyndsamt hitta finansieringslösningar och organisering för Norrbottenbanans förverkligande.

Viljan att hitta en lösning för banans genomförande är stark, och det finns även en stor öppenhet att diskutera olika möjliga finansieringslösningar. Det är värt att ta på allvar. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Helena Lindahl (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Anders W Jonsson (C)

Motion till riksdagen 2024/25:1923

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

En bättre hälso- och sjukvård

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	6
4	Säkerställ tillräckligt antal vårdplatser.....	7
5	Primärvård.....	8
5.1	Ett nationellt basuppdrag.....	8
5.2	Uppsökande och förebyggande arbete	9
5.3	Vaccinationsprogrammets utveckling	10
5.4	Primärvårdens uppdrag för psykisk hälsa	11
5.5	Förstärk primärvården i områden med större utmaningar.....	12
5.6	Målet om fast läkarkontakt.....	13
6	Högspecialiserad vård (NHV).....	14
7	Rätt till jämlik vård	15
7.1	Stoppa privata sjukvårdsförsäkringar i den offentligt finansierade vården.....	16
7.2	Återupprättad behovsprincip	17
8	Privata utförare inom vården.....	18
9	Stärkt krisberedskap.....	21
10	Stopp för hyrpersonal i vården.....	22
11	En värdig och trygg förlossningsvård	25

12	Psykisk ohälsa	27
12.1	Psykofarmaka	27
12.2	Förbättrad vård vid psykisk ohälsa	29
13	Välfärddkriminalitet inom hälso- och sjukvården	30
14	AI inom hälso- och sjukvården	31
15	Cancervården	32
15.1	Cancervården är fortfarande ojämlik.....	33
15.2	Gynekologisk cancer	33
15.3	Avgiftsfri mammografi utan övre åldersgräns.....	34
16	Dyra behandlingar och läkemedel.....	35
16.1	Farmaceut på distans	36
17	Regeringens attacker på hälso- och sjukvården	36
17.1	Begränsad rätt till tolktjänst	37
17.2	Angiverilagen	37
18	Stöd till sjukvården i Gaza	38

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör åtgärda platsbristen genom att återkomma med förslag baserat på Socialstyrelsens rekommendationer och säkerställa att regionernas finansiering är långsiktig och stabil och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppgift att utveckla ett nationellt basuppdrag för att förtydliga vilken specialistkompetens en vårdcentral måste kunna erbjuda och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att utveckla vårdcentralerna till att i högre grad fokusera på uppsökande och förebyggande arbete i samarbete med regionerna och kommunerna, särskilt

gällande personer med låg utbildning som står långt från arbetsmarknaden samt äldre och multisjuka personer, och tillkännager detta för regeringen.

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att vaccinprogrammen utvecklas och att det införs ett högkostnadsskydd för TBE-vaccin till vuxna samt att det blir kostnadsfritt att vaccinera barn mot TBE och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att inrätta vaccinationsprogram för personer över 65 år med kostnadsfria vacciner mot pneumokocker och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att stärka primärvårdens ansvar för psykisk hälsa, inklusive uppföljning av medicinsk behandling, samt att den ska kunna erbjuda samtal och rehabilitering, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att komma med förslag på hur områden med utmaningar avseende god vård och jämlik hälsa bättre kan uppnå målen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att säkerställa att de ekonomiska villkoren för en god vård och jämlik hälsa speglar de behov som finns i olika delar av landet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att tydligare sträva mot det fastslagna målet om fast läkarkontakt och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en handlingsplan för att öka transparensen inom uppdragen med NHV samt för att följa upp och utvärdera arbetet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att det i patientlagen och i patientsäkerhetslagen skrivs in att alla patienter har rätt till jämlik vård och att myndigheter och vårdgivare är skyldiga att organisera vården så att den utförs jämlikt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att förbjuda privata sjukvårdsförsäkringar inom den offentligt finansierade vården och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att stärka hälso- och sjukvårdslagens (HSL) ställning så att patienter med störst behov prioriteras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur företagens fria vårdval och etableringsfriheten påverkar tillgänglighet och organisering av sjukvården och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att avskaffa de system som ger möjlighet till vinstjakt inom vården och tillse att aktiebolag som aktör inom sjukvården inte tillåts och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheterna att begränsa förekomsten av privata nätläkarbolag och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att införa ett nationellt lager av medicinsk utrustning och relevanta läkemedel som en del av krisberedskapen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda behovet av lagstiftning om att regionerna ska ha pandemilager med skyddsutrustning för tre månaders förbrukning och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att samtliga privata vårdföretag med avtal från regionen enligt lag ska ingå i regionernas och statens krisberedskap och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att staten ska ha det övergripande ansvaret vid pandemier, olyckor eller andra kriser och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stoppa hyrpersonal i vården och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att komplettera 1177 med barnmorskekompetens dit gravida kvinnor kan vända sig för rådgivning och tillkännager detta för regeringen.

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att utveckla olika typer av förlossningsavdelningar placerade på sjukhus med tillgång till akutavdelningar, utifrån kvinnors förväntade förlossningar och önskemål, och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att varje födande kvinna garanteras en barnmorska vid sin sida under hela förlossningen och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur uppföljningen av medicinering inom psykiatrin kan förbättras samt öka patientsäkerheten och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur medicinering av depression har utvecklats under en tioårsperiod samt hur medicineringen har bidragit till en bättre psykisk hälsa i befolkningen och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en nationell utvärdering av hur medicinering av barn och unga med psykiska diagnoser har utvecklats över tid och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utvärdering av vilka möjligheter till nedtrappning av medicinering mot psykiska tillstånd som kan ges i regionerna och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram enhetliga och förtydligade instruktioner till regionerna angående förskrivningen av psykofarmaka och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda förutsättningarna för att öka patienters tillgång till terapi genom system som inte är vinstdrivna, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att avskaffa den fria etableringsrätten och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda vilken betydelse lagen om valfrihet (LOV) haft för den ökade välfärdsbrottsligheten och tillkännager detta för regeringen.

33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att utveckla nationella och statligt ägda AI-modeller för screening av cancer och liknande sjukdomar och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att följa implementeringen av AI inom sjukvården i hela Sverige och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om ökade insatser för jämlik cancervård och samverkan mellan de sex regionala cancercentren och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som leder till att fler genomgår screening för gynekologisk cancer och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka vården för gynekologisk cancer och göra den jämlik över i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta aktivt för jämlik mammografi även för kvinnor över 74 år för att motverka åldersdiskriminering och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda förutsättningarna för att staten ska ha ett särskilt stöd till regionerna för de behandlingsmetoder och mediciner som är extra kostsamma och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda hur en modell med farmaceuter på distans kan testas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Gazas svårt sjuka och skadade sjukvård i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiet strävar mot en jämlik och jämställd hälso- och sjukvård i hela landet. Det skulle göra Sverige tryggare och till en mer värdig plats att leva på. Förutsättningarna för en jämlik vård skiljer sig åt beroende på var i landet vi är bosatta, och därför krävs

ett ökat statligt inflytande över den ekonomiska fördelningen och ökade resurser till vården. Det regionala självstyret kan vara en stor tillgång i arbetet för ett regionalt anpassat förebyggande arbete, folkhälsoarbete och andra insatser med regional prägel, men det får aldrig stå i vägen för jämlikheten. Den vård du erbjuds ska inte vara beroende av din samhällsklass, ditt kön, ditt ursprung eller din geografiska hemvist.

Inom hälso- och sjukvården bedriver de anställda ett bättre och mer utförligt arbete än vad resurserna medger. Men en fungerande vård borde inte förutsätta hjältinnor och hjältar – det handlar om kvalificerade och samhällsbärande arbeten som kräver stor kompetens och bör behandlas därefter. Vänsterpartiet vill skapa den arbetsmiljö vårdpersonalen förtjänar. I Vänsterpartiets budgetmotion presenteras därför förslag på kraftigt ökade generella statsbidrag för bl.a. ökad personaltäthet, högre löner och förbättrad arbetsmiljö i hela välfärden.

Likt välfärden i stort ska hälso- och sjukvården styras efter en behovsprincip, där störst behov kommer först. Nätläkarbolagen och andra privata utförare prioriterar de friskaste patienterna, som kräver minst insats men ger hög ersättning, eftersom de är mest lönsamma. Det innebär att den offentliga vården i större utsträckning får ansvara för personer med stora och mycket stora vårdbehov, vilket är resurskrävande och påverkar den offentliga vården. Dessa aktörers utbredning inom vården har gjort vinstmöjligheterna styrande av hur vårdresurserna fördelas i stället för att låta behoven styra. Vänsterpartiet anser att den svenska hälso- och sjukvården behöver återgå till att styras med utgångspunkt från vårdbehov. De nyliberala dogmerna måste bytas ut. Hälso- och sjukvårdslagens portalparagraf om vård efter behov behöver åter bli verklighet.

4 Säkerställ tillräckligt antal vårdplatser

Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen tagit fram förslag på hur platsbristen kan minska och därigenom också kartlagt platsbristen. I rapporten Plats för vård – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser i hälso- och sjukvården, beskrivs situation avseende tillgång till och behov av vårdplatser. Enligt Socialstyrelsens bedömning uppgick denna brist till ca 2 230 vårdplatser under 2023. Rapporten innehåller också förslag på hur såväl platsbristen som behoven av vårdplatser kan minska. Socialstyrelsen skriver att den avser följa frågan och bedömer vidare att det går att minska både platsbrist och behov av platser i så pass stor omfattning att

tillgången svarar mot behoven. Samtidigt flaggar Socialstyrelsen för att den anstränga ekonomin försämrar de möjligheterna.¹

Vänsterpartiet anser att regeringen bör bereda Socialstyrelsens rekommendationer i syfte att minska platsbristen. Framför allt behöver regeringen tillse att det finns tillräckliga resurser för att regionernas ska kunna tillhandahålla de vårdplatser som krävs. Hittills har den misslyckats med det. Resurstilldelningen måste också vara långsiktig och följa de behov regionerna har för att de ska kunna planera och anställa för att uppfylla dessa behov. Vänsterpartiet understryker också vikten av att Socialstyrelsen fortsätter att följa frågan.

Regeringen bör åtgärda platsbristen genom att återkomma med förslag baserat på Socialstyrelsens rekommendationer och säkerställa att regionernas finansiering är långsiktig och stabil. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Primärvård

Under de senaste åren har stort fokus och flera politiska insatser lagts på att definiera och förtydliga hur primärvården ska bli basen inom svensk sjukvård. Vänsterpartiet ställer sig positivt till denna ambition, men för att det verkligen ska bli så och även fungera på ett tillfredsställande sätt krävs det en rad förändringar.

Om primärvården ska kunna bära detta ansvar fullt ut även när det gäller exempelvis psykisk sjukdom eller psykiatriska diagnoser krävs en fortsatt förstärkning av primärvårdens resurser. Det bör därför finnas god tillgång till personal med lämplig utbildning och erfarenhet som kan erbjuda psykologisk behandling inom primärvården. Det är även viktigt att ha tillgång till psykosocial kompetens i form av kuratorer som kan ge stödsamtal samt sjuksköterskor och annan vårdpersonal som kan skapa möjligheter till en god vård för patienterna. Om fler får tillgång till behandling i ett tidigt skede ökar chanserna att förebygga allvarligare tillstånd.

5.1 Ett nationellt basuppdrag

Det behöver finnas en nationell struktur rörande vilken specialistkompetens och vilket vårdutbud en vårdcentral ska tillhandahålla och erbjuda samt placeringen av

¹ Socialstyrelsen (2024) Plats för vård – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser i hälso- och sjukvården (<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2024-5-9098.pdf>).

vårdcentraler. Med det inte sagt att det ska vara helt lika överallt, det måste finnas utrymme för lokal anpassning. Övriga regioners förutsättningar och möjligheter till samverkan, närhet till slutenvård samt tillgång till akutvård m.m. behöver också beaktas. Ett tydligare basuppdrag behövs för att säkerställa att det finns ett visst mått av likvärdig vård i hela landet. Det som nu är reglerat i grunduppdraget är i princip att det ska handla om ”vanligt förekommande” vårdbehov och att den ska vara ”lättillgänglig”.

Vårdanalys beskriver att förutsättningarna för att uppnå en högre grad av kontinuitet varierar i olika delar av landet.² Regeringen och regionerna behöver därför arbeta för att göra förutsättningarna mer lika över landet men också inom regionerna, t.ex. för personalförsörjningen.

Socialstyrelsen behöver också kunna få data från primärvården i hela landet, som kan utgöra underlag för utveckling på ett nationellt plan och därmed bidra till att göra primärvården mer jämlik. Ett tydligare och förbättrat nationellt uppdrag för primärvården behövs.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppgift att utveckla ett nationellt basuppdrag för att förtydliga vilken specialistkompetens en vårdcentral måste kunna erbjuda. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Uppsökande och förebyggande arbete

Lagstiftaren anger en tydlig skyldighet för socialtjänsten att bedriva uppsökande och informerande verksamhet för att informera och erbjuda enskilda och grupper hjälp och stödinsatser. För hälso- och sjukvården finns inte motsvarande skyldighet.

Coronapandemin satte ljuset på vikten och behovet av uppsökande sjukvård. Ett exempel är variationen av hur vaccinationstäckningen ser ut i olika områden. Det bör vara en väckarklocka om vikten av att aktivt söka nå de i befolkningen med störst vårdbehov, inte bara arbeta för att utforma en sjukvård för de mest resursstarka som står för störst efterfrågan. Uppsökande hälsokontroller bör därför prövas. Underbehandling är en fråga som även uppmärksammas i slutbetänkandet från utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård (S 2017:01).³ Där framgår att personer med kortare utbildning som saknar fast förankring på den reguljära arbetsmarknaden samt äldre, kroniskt sjuka, multisjuka och glesbygdsbor m.fl. är underbehandlade i högre grad.

² Vårdanalys (2020:9) Primärt i vården.

³ SOU 2021:6 God och nära vård – Rätt stöd till psykisk hälsa.

Regeringen bör ta initiativ till att utveckla vårdcentralerna till att i högre grad fokusera på uppsökande och förebyggande arbete i samarbete med regionerna och kommunerna, särskilt gällande personer med låg utbildning som står långt från arbetsmarknaden samt äldre och multisjuka personer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Vaccinationsprogrammets utveckling

Vaccination är ett effektivt och säkert sätt att bekämpa infektionssjukdomar. Vaccinet skyddar den enskilda individen samtidigt som även andra människor skyddas genom att smittspridningen minskas bland hela befolkningen. För att vaccination ska fungera på bästa möjliga sätt krävs det att en stor del av befolkningen har ett stort förtroende för vaccinet. Det är därför viktigt att Sverige har ett väl utvecklat vaccinationsprogram förankrat i forskning och vetenskap.

Sverige har i dag inget vaccinationsprogram mot TBE, men Folkhälsomyndigheten har påbörjat ett arbete med att ta fram nationella rekommendationer för TBE-vaccinet. TBE-smitta kan få mycket svåra följder för den enskilde, därför är det viktigt att antalet personer som vaccineras mot TBE ökar. En ökad vaccinationsgrad är också viktig eftersom TBE-smitta och förmodad TBE-smitta utgör en belastning för hälso- och sjukvården som går att undvika.

I syfte att öka vaccinationsgraden mot TBE, i väntan på att ett särskilt vaccinationsprogram är på plats, anser Vänsterpartiet att ett högkostnadsskydd bör införas på högst 200 kronor per dos för vuxna. För barn bör vaccinationen vara helt kostnadsfri. I Vänsterpartiets budgetmotion för 2025 (mot. 2024/25:V700) specificeras detta ytterligare.

Regeringen bör tillse att vaccinprogrammen utvecklas och att det införs ett högkostnadsskydd för TBE-vaccin till vuxna samt att det blir kostnadsfritt att vaccinera barn mot TBE. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att erbjuda personer över 65 år vaccin mot pneumokocker skulle skydda dem från svår sjukdom eller förtida död och trycka ned smittspridningen i samhället. Det skulle inte bara minska det personliga lidandet utan också vara en vinst för hälso- och sjukvården i stort. Om färre insjuknar och tvingas söka vård frigörs resurser som kan läggas på andra patienter. Sedan den 1 mars 2022 finns det även ett särskilt vaccinationsprogram mot pneumokocker för personer som ingår i riskgrupper, där bl.a. personer som är 75 år och äldre inkluderas. Samtidigt rekommenderar

Folkhälsomyndigheten årlig vaccination mot pneumokocker för personer som är 65 år och äldre.

Vänsterpartiet vill därför att Sverige ska ha ett vaccinationsprogram för personer över 65 år med kostnadsfria vacciner mot pneumokocker. Vi anser även att vaccination mot bältros för personer som är 65 år och äldre ska kunna ingå i ett vaccinationsprogram. Vi väljer dock att invänta Folkhälsomyndighetens utredningsarbete kring vaccination mot bältros. I vår budgetmotion för 2025 (mot. 2024/25:V700) föreslår vi därför att ett nytt anslag införs som uppgår till 110 miljoner kronor för 2025.

Regeringen bör återkomma med förslag om att inrätta vaccinationsprogram för personer över 65 år med kostnadsfria vacciner mot pneumokocker. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Primärvårdens uppdrag för psykisk hälsa

Ett fundament i det paradigmskifte som Vänsterpartiet verkar för är att den psykiska hälsan likställs med den fysiska hälsan. Det anstår inte ett utvecklat välfärdssamhälle likt vårt att neka människor en god, likvärdig och adekvat psykiatrisk behandling. Samhället behöver med gemensamma kraftanstängningar bryta stigmat kring psykisk ohälsa och erbjuda befolkningen lättillgängliga och förebyggande insatser för att främja en god hälsa. Primärvårdens roll är avgörande för att detta ska kunna förverkligas.

Under de senaste åren har stort fokus och politiska insatser lagts på att definiera och förtydliga att primärvården ska bli basen inom svensk sjukvård. Om primärvården ska kunna bära detta ansvar fullt ut även när det gäller psykisk ohälsa eller psykiatriska diagnoser krävs en tydlig förstärkning av primärvårdens resurser. Det är av yttersta vikt att varje vårdcentral i landet har kompetens och personal för att kunna erbjuda en god vård vid psykisk ohälsa och rutiner för att snabbt och effektivt remittera vidare patienter som är i behov av mer specialiserad psykiatrisk vård.

Det saknas nationell statistik över behov av och tillgång till psykologisk behandling inom primärvården. Möjligheten att följa upp och jämföra vilken vård som ges inom primärvården är således kraftigt begränsad. Enligt en undersökning av Psykologförbundet 2016 uppgav dock 33 procent av Sveriges vårdcentraler att de varken har psykolog anställd eller vårdavtal med privatpraktiserande psykolog. Detta gör tillgången till psykologisk behandling ojämlik.

För att primärvården ska kunna vara ”första linjens” vård av psykisk ohälsa krävs krafttag från samtliga aktörer, inte minst regeringen. Vården behöver vara individanpassad och ajour med modern forskning och medicinsk praxis. Sammantaget kräver detta en resursförstärkning av primärvården och en medveten strategi för att förbättra kvaliteten och tillgängligheten inom primärvårdens ansvarsområden rörande psykisk hälsa.

En tydligare nationell styrning och en fördjupad nationell samordning är viktig för att den psykiatriska vården och omsorgen ska bli bättre inom ramen för primärvårdens uppdrag. Uppdraget i sig bör emellertid också förtydligas och stärkas i syfte att bättre erbjuda tidigt stöd och en adekvat behandling av psykisk ohälsa.

Många av de som söker sig till första linjens vård av psykisk ohälsa söker i samband med en stressrelaterad problematik som kommer från arbetslivet. Den psykiska ohälsan, inte minst den stressrelaterade, som har sin grund i arbetslivets allt hårdare klimat är ett av vår tids största folkhälsoproblem. Antalet sjukskrivningar relaterade till utmattning eller andra stressrelaterade problem är skenande och föranleder en verkligt omfattande åtgärdsplan. Primärvården behöver rustas bättre för att kunna ta emot och behandla patienter med stressrelaterad problematik. Vänsterpartiet arbetar för en bred palett av åtgärder för att förbättra den arbetsrelaterade hälsan i Sverige. Många frågor avhandlas bäst arbetsrättsligt, men inom hälso- och sjukvården behöver kunskapsläget stärkas och det preventiva arbetet intensifieras.

Regeringen bör vidta åtgärder för att stärka primärvårdens ansvar för psykisk hälsa, inklusive uppföljning av medicinsk behandling samt att den ska kunna erbjuda samtal och rehabilitering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Förstärk primärvården i områden med större utmaningar

Hälso- och sjukvårdens mål är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Det innebär att regionerna ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt den som är bosatt inom respektive region samt organisera hälso- och sjukvårdsverksamheten så att vården kan ges nära befolkningen. Om det är motiverat av kvalitets- eller effektivitetsskäl, får vården koncentreras geografiskt.

Målet att vården ska erbjudas på lika villkor för hela befolkningen innebär att det i princip ska vara möjligt för alla – oavsett var de bor i landet – att vid behov och på lika villkor få del av hälso- och sjukvårdens tjänster. I takt med bättre uppföljning har det dock blivit allt tydligare att vården inte är jämlik. Regionala skillnader i hälsa och

dödlighet är ett tecken på att det finns faktorer i människors omgivning som påverkar hälsan och att det därför går att påverka ojämlikheter i hälsa och dödlighet genom politiska åtgärder. Det finns skillnader i vårdkonsumtion och val av behandling samt avseende geografi, dels mellan regioner men också inom regioner, och inte minst mellan tät- och glesbebyggda områden. Det finns dessutom skillnader mellan kön och mellan olika socioekonomiska grupper. Socialstyrelsen konstaterar att de största utmaningarna finns i landsbygd respektive i socioekonomiskt utsatta områden. Myndigheten har samlat flera exempel på hur rekryteringsproblemen i dessa områden har mötts. På landsbygden har man bl.a. använt sig av Stanna-kvar-premier som innebär en extra ersättning om medarbetare väljer att stanna kvar i primärvården i ett visst antal år, samt olika typer av inflyttningsservice och distanslösningar som virtuellt hälsorum och filialer. I socioekonomiskt utsatta områden nämns framgångar med verksamhetsförlagd utbildning som kanal för regioner och kommuners rekrytering till primärvården samt olika områdestillägg till tillsvidareanställda specialister i allmänmedicin och ST-läkare i allmänmedicin som arbetar i svårrekryterade områden.⁴

Vänsterpartiet anser att regeringen bör vidta åtgärder för att nå målet om en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. De exempel som Socialstyrelsen nämner kan vara lämpliga att arbeta vidare med, men fler bör också utvecklas.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att komma med förslag på hur områden med utmaningar avseende god vård och jämlik hälsa bättre kan uppnå målen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ett grundläggande problem är resurser, och att områden som där utmaningarna avseende hälsa och vård är större, generellt sätt har sämre resurser. Vänsterpartiet anser att detta måste förändras.

Regeringen bör återkomma med förslag om att säkerställa att de ekonomiska villkoren för en god vård och jämlik hälsa speglar de behov som finns i olika delar av landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.6 Målet om fast läkarkontakt

Sedan tio år tillbaka finns lagstiftning som ger patienter rätt till en fast läkarkontakt. 2022 fastställde Socialstyrelsen 1 100 invånare per läkare som ett nationellt riktvärde

⁴ Socialstyrelsen (2022) Kompetensförsörjning inom primärvården

för regionerna att sträva mot. Riktvärdet är kopplat till den reform av primärvården som innebär att den ska byggas ut av regionerna med hjälp av statliga medel.

Enligt läkarförbundets kartläggning har endast tio av landets 21 regioner fattat beslut om att sträva mot riktvärdet. Av dessa har bara tre (Stockholm, Gotland och Uppsala) handlingsplaner för att nå målet. Arbetet går dock framåt i jämförelse med förra året då endast tre regioner hade fattat beslut om att sträva mot riktvärdet. Socialstyrelsen följer också frågan och ger en något mer positiv bild. Enligt deras kartläggning har 17 regioner svarat att de beslutat om åtgärder för att nå målet. Den senaste kartläggningen från Myndigheten för vård- och omsorgsanalys visar att omkring 30 procent av befolkningen har en fast läkarkontakt. En siffra som varierar mellan 18 och 95 procent.⁵

För äldre som bor i särskilt boende har regeringen och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) kommit överens om ett annat mål. Enligt det ska andelen äldre med en fast läkarkontakt ska uppgå till 80 procent. Vänsterpartiet menar att detta mål är alldeles för lågt. Än mer oroväckande är att det i dag inte följs upp på något systematiskt sätt.

Vänsterpartiet anser, precis som Läkarförbundet, att frågan måste prioriteras högre. Resursbristen inom sjukvården är ett uppenbart hinder för att nå målen, men såväl staten som regionerna och kommunerna behöver prioritera frågan högre. Tydliga uppföljningar behövs också för att kunna mäta uppfyllelsen av målen och uppnå dem.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att de fastslagna målen om fast läkarkontakt ska uppnås. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Högspecialiserad vård (NHV)

Nationell högspecialiserad vård (NHV) innebär att vård av vissa särskilt sällsynta eller svårbehandlade diagnoser och vårdområden koncentreras till max fem utförare. Tanken är att denna centralisering ska leda till ökad kunskap, kvalitet och patientsäkerhet. Socialstyrelsen beslutar vilka vårdområden som ska omfattas av denna högsta vårdnivå samt antalet tillstånd.

Utvecklingen av NHV har mött en del kritik på senare tid, bl.a. från regionförvaltningen i region Stockholm. Kritiken har bl.a. handlat om att det saknas kontrollmekanismer för systematisk och regelbunden prövning av tillstånden. I dagsläget gäller de tills vidare utan möjlighet att överklagas. Uppdragen har också

⁵ Läkartidningen (2024-04-30) Kartläggning: Hälften av regionerna saknar mål om fast läkarkontakt

ansetts vara uppdelade i för smala områden, vilket begränsar överblickbarheten och möjligheten att göra tillräckliga konsekvensbedömningar avseende sammanhållen vård, forskning och utbildning. Regionförvaltningen i region Stockholm har efterfrågat att en tydlig övergripande målbild tas fram och att en nationell utvärdering av processen görs för att möjliggöra en utveckling mot ökad patientnytta och stärkt systemperspektiv. Under tiden för utvärderingen bör tempot i genomförandet sänkas. Vidare vill förvaltningen att tidsbegränsade tillstånd övervägs för att säkerställa möjligheten att omforma eller avveckla uppdrag i takt med sjukvårdsutvecklingen.

Vänsterpartiet instämmer i delar av den kritik som riktas mot NHV och anser att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram en handlingsplan för att öka transparensen inom uppdragen samt för att följa upp och utvärdera arbetet.

Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en handlingsplan för att öka transparensen inom uppdragen med NHV samt för att följa upp och utvärdera arbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Rätt till jämlik vård

Den nuvarande ramlagstiftningen innebär att hälso- och sjukvårdslagens övergripande mål och riktlinjer allt för ofta blir tomma ord utan konkret påverkan för vårdpolitiska beslut och prioriteringar. När kommersiella intressen överordnas hälso- och sjukvårdspolitiska lagar och regelverk uppstår i stället gräddfiler för de som kan betala för sig och privata vinststyrda verksamheter etableras där vinsterna blir som störst.

Enskilda personer kan inte kräva överprövning av ett beslut eftersom hälso- och sjukvårdslagen inte är en rättighetslag utan en ramlag som anger regionfullmäktiges skyldigheter att tillhandahålla en god vård. Att omformulera hälso- och sjukvårdslagen från en ramlag till en rättighetslag torde vara en mycket komplicerad väg att gå.

Patientlagen samt patientsäkerhetslagen är lagar som är inriktade på enskilda patienter. Vänsterpartiet anser att alla patienter ska ha rätt till jämlik vård enligt hälso- och sjukvårdslagens kapitel 3.

Regeringen bör återkomma med förslag om att det i patientlagen och i patientsäkerhetslagen skrivs in att alla patienter har rätt till jämlik vård och att myndigheter och vårdgivare är skyldiga att organisera vården så att den utförs jämlikt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.1 Stoppa privata sjukvårdsförsäkringar i den offentligt finansierade vården

Privata sjukförsäkringar möjliggör för enskilda personer att köpa sig förtur i svensk offentligfinansierad vård. För Vänsterpartiet är det självklart att det är vårdbehovet, inte storleken på plånboken, som ska avgöra vem som får vård först och i vilken omfattning. En person som har ett större vårdbehov ska alltid prioriteras före en person med ett mindre vårdbehov. Privata sjukvårdsförsäkringar är en del i den problematik som i grunden handlar om frågan om vinster i välfärden. Sedan lång tid har en ideologiskt driven privatiseringslinje och vinstjakt pågått inom vården.

Det är varken förenligt med människovärdesprincipen eller principen om vård efter behov på lika villkor att den som har en sjukvårdsförsäkring kan komma före till bättre vårdkvalitet och tillgänglighet inom ramen för den offentligt finansierade hälso- och sjukvården, jämfört med en person som saknar försäkring. Det leder endast till att det skapas ett parallellt sjukvårdssystem som innebär att patienter vars vård är offentligt finansierad och utförd missgynnas i förhållande till patienter med en sjukvårdsförsäkring.

Som det ser ut så utesluts dessutom gamla, fattiga och sjuka i enlighet med affärsidén att skapa lönsamma försäkringskollektiv av unga, friska och arbetsföra personer. De flesta som omfattas av privata sjukförsäkringarna idag är försäkrade via sin arbetsgivare. Försäkringen utgör i dessa fall en skattesubventionerad förmån, vilket innebär ytterligare en belastning för de offentliga finanserna som alla vi skattebetalare gemensamt får bära.

Systemet med privata sjukvårdsförsäkringar är inte bara orättvist och leder fel när det kommer till vem som får vilken vård och när, utan systemet är även kostnadsdrivande. Bland annat skapas en kravkultur där patienterna/kunderna vill få ut maximalt av sin försäkring, såsom fler utlåtanden av fler specialister (second opinion). Samtidigt har de privata vårdgivarna intresse av att sälja så mycket sjukvård som möjligt. Lägg därtill försäkringsbolagens administrativa kostnader för att skadereglera och kontrollera att människor talar sanning i sina hälsodeklarationer och/eller andra avtalskontroller. Dessa steg mot en sjukvård som liknar USA:s blir inte billigare, vare sig för det allmänna eller för den enskilde.

Vänsterpartiet anser inte att det är rimligt att det ska vara tillåtet att utforma försäkringar som strider mot intentionerna i hälso- och sjukvårdslagen. Regeringen bör återkomma med förslag om att förbjuda privata sjukvårdsförsäkringar inom den

offentligt finansierade vården. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.2 Återupprättad behovsprincip

Statens uppföljning av målen för vården behöver bli mer systematisk, kontinuerlig och operativ samt vara utvärderande. I en mängd dokument uppmärksammas målet om en jämlik vård. Trots det ser vi gång efter annan enskilda rapporter som åtföljs av insatser med klen resultat. Regionerna behöver bli starkare och statens styrning tydligare, samt mer fokuserad på måluppfyllelse.

2015 föreslog Kommissionen för jämlik vård att ”alla landsting bör inrätta en särskild fristående regional samordnare för jämlik vård. En samordnare kan utreda strukturella ojämlikheter inom sjukvården och snabbt ge förslag på konkreta åtgärder mot ojämlik vård”.⁶ Inom en rad områden behövs i dag ökad nationell styrning. Exempelvis är det rimligt att investeringar i patientjournalssystem och annan digital infrastruktur hanteras av staten, liksom större fastighetsinvesteringar, vårdköer, beredskapslager, läkemedelslistor, biobanker och precisionsmedicin. Om målsättningen är att ha en jämlik vård måste det föreslås åtgärder som leder till ökad jämlikhet, inte minskad jämlikhet och ökade klassklyftor.

Tillsynen av hälso- och sjukvården är ett av de viktigaste statliga verktyg som finns i dag för att värna om patientsäkerheten och bidra till lärande. Detta verktyg är underutnyttjat. Tillsynen behöver stärkas resursmässigt, granskningar måste få bättre genomslag och lagar och förordningar behöver anpassas för att ge goda förutsättningar i tillsynsarbetet. En besvärande aspekt angående tillsyn och statlig styrning är den roll som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) getts, enligt olika utredningar och rapporter. Den sjukvård som bedrivs av regionerna styrs även av SKR och staten. Tillsyn bör därför inte ske av SKR som samtidigt styr delar av vården.

Den statliga styrning som sker delvis via SKR har inte något ansvar för sjukvårdens utförande, och enligt Tillitsdelegationen finns ett ökat behov av beslutsutrymme för professionen inom vården. Det finns därför all anledning att stärka den statliga styrningen, dels i syfte att uppnå ökad jämlikhet, dels för att få ökat lokalt och professionellt handlingsutrymme där det är lämpligt. Utredningen om ökade

⁶ Kommissionen för jämlik vård (2015) Ojämlik vård – ett hot mot vår sjukvård.

förutsättningar för hållbara investeringsprojekt i framtidens hälso- och sjukvård har också visat på svagheter i hur svensk sjukvård styrs.⁷

Inom flera områden har staten organiserat organ för utvärderingar. Kommissionen för jämlik hälsa har visat på vikten av behovsprövad vård för att åstadkomma ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa.⁸ En nationell samordnare för effektivare resursutnyttjande inom hälso- och sjukvården har bl.a. uppmärksammat hur patientens behov inte är utgångspunkten för vårdens organisation och arbetssätt.⁹

Det finns nog med underlag för att återupprätta behovsprincipen inom hälso- och sjukvården. Det är en elementär åtgärd för att ta steg i riktning mot en jämlik vård.

Vänsterpartiet anser att den svenska hälso- och sjukvården behöver återgå till att styras med utgångspunkt från vårdbehov. De nyliberala dogmerna måste bytas ut. Hälso- och sjukvårdslagens portalparagraf om vård efter behov behöver åter bli verklighet.

Regeringen bör vidta åtgärder för att stärka hälso- och sjukvårdslagens (HSL) ställning så att patienter med störst behov prioriteras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Privata utförare inom vården

Sedan 2009 reglerar lagen om valfrihet (LOV) vad som gäller om kommuner väljer att låta medborgarna välja utförare bland leverantörer i ett s.k. kundvalssystem. LOV innebär fri etableringsrätt för alla företag som lever upp till de av kommunen ställda kvalitetskraven inom omsorgsområdet. Resurstilldelningen från kommunen baseras på hur många brukare leverantörerna lyckas locka till sig. Systemet är obligatoriskt för regionerna inom primärvården sedan 2010, men frivilligt för kommuner i övrigt.

Det är stora skillnader i hur stor del av välfärden som bedrivs av privata utförare i olika delar av landet. Marknadsinslaget är mest framträdande i storstadsregionerna och allra mest i Stockholm. I genomsnitt för hela riket köpte kommuner och regioner under 2021 verksamhet för 13 procent av bruttokostnaden från privata företag och stiftelser. De regionala skillnaderna var stora. Stockholms län har stått för den högsta andelen köp av verksamhet varje år sedan 2007. Under 2023 var köpen i Stockholm 23 procent av

⁷ SOU 2021:71 Rikssintressen i hälso- och sjukvården – stärkt statlig styrning för hållbar vårdinfrastruktur.

⁸ SOU 2017:47 Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa.

⁹ SOU 2016:2 Effektiv vård.

den totala bruttokostnaden. Norrbottens län stod för den lägsta andelen köp av verksamhet. Där utgjorde köpen endast 5 procent.¹⁰ Inklusiva det obligatoriska vårdvalssystemet inom primärvården hade Region Stockholm totalt 39 vårdvalssystem – långt fler än Uppsala och Skåne som vardera hade totalt 12 respektive 11 system. Majoriteten av regionerna har endast ett par vårdvalssystem.¹¹

Ett syfte med vårdvalet är att det ska öka tillgängligheten, men så är inte fallet där ökad tillgänglighet behövs. Marknadslogikens intåg i den svenska vården har inneburit att i huvudsak friska, välbeställda personer ges möjlighet att överkonsumera vård. Samtidigt har patienter med sämre ekonomi och sämre hälsa och äldre personer med stora vårdbehov nedprioriterats. De riktigt stora vårdbehoven finns inte i Stockholms innerstad utan i förorter, bostadsområden i utkanten av städer och i glesbygd, där privata aktörer med vinstintresse inte har lika starka drivkrafter att etablera sig.

Det fria vårdvalet med den fria etableringsrätten har lett till fler huvudmän och därmed en bristande samordning av vården. De ökade inslagen av privata aktörer och införandet av valfrihetsmodeller ger också upphov till större byråkrati i och med att behoven av kontroll och uppföljning ökar. Denna väg leder allt längre bort från innehållet i hälso- och sjukvårdslagen och jämlik vård.

Vänsterpartiet anser att valfriheten ska gälla för de som behöver vård och omsorg, inte för privata företag.

Regeringen bör utreda hur företagens fria vårdval och etableringsfriheten påverkar tillgänglighet och organisering av sjukvården. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vinstintresset förvrider välfärdens sätt att fungera. Den fria företagsetableringen innebär en ineffektiv resursallokering när vinstintresset snarare än medborgarintresset styr var vårdcentraler eller äldreboenden öppnas. Vårdcentraler och läkarmottagningar etablerar sig mycket oftare i områden där folk är välbeställda och relativt friska och riktar sin marknadsföring mot dessa grupper. Det gör att vårdens pengar inte räcker till områden där människor har lägre inkomster och där ohälsan är högre och sjukdomsbilden mer komplex.

Personalen är avgörande för kvaliteten i välfärden. Det är också den som kostar mest pengar. Därför är det inte konstigt att de s.k. välfärdsföretagen oftast sparar in på personalen för att göra vinst. Privata utförare har i genomsnitt lägre bemanning, färre

¹⁰ SCB (2023) Finansiärer och utförare inom vård, skola och omsorg 2021.

¹¹ SKR (2021) Valfrihetssystem i regionerna 2021.

anställda med rätt utbildning samt fler deltidsanställda och fler visstidsanställda jämfört med kommunala utförare.

Det har aldrig funnits en majoritet bland medborgarna för att tillåta vinstutdelning i skattefinansierad vård, skola och omsorg. 70 procent av befolkningen tycker att vinstutdelning inte ska tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg. Andelen har dessutom ökat de senaste åren.¹² Knappt en femtedel tycker att det är ett dåligt förslag att förbjuda vinstutdelning. Lobbyism för vinstdrivande aktörer i välfärden har dock ökat markant, vilket skulle kunna förklara den stora diskrepansen mellan majoriteten av riksdagspartiernas positiva inställning till vinster i välfärden och medborgarnas motstånd till desamma.

En välfärd utan vinstintresse är en fråga som Vänsterpartiet kommer fortsätta att prioritera. Vi bedömer att det redan i dag finns tillräckligt med underlag för att frågan ska kunna utredas skyndsamt och ett vinstförbud ska kunna träda i kraft de närmaste åren.

Regeringen bör ta initiativ till att avskaffa de system som ger möjlighet till vinstjakt inom vården och tillse att aktiebolag som aktör inom sjukvården inte tillåts. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Förutsättningarna för välfärden att minska klyftorna i folkhälsa, som följer av ojämlikheten i samhället, kräver att välfärden kan verka kompensatoriskt. Välfärdsresurserna måste därför styras efter en behovsprincip, där störst behov kommer först. För nätläkarbolagen och andra privata vårdgivare är de friskaste patienterna, som kräver minst insats men ger hög ersättning, de mest lönsamma. Dessa aktörers utbredning inom välfärden har gjort vinstmöjligheterna mer styrande av hur vårdresurserna fördelas i stället för att låta behoven styra. Därmed blir det också den offentliga vårdens ansvar att vårda de med störst vårdbehov, vilket innebär ökad belastning på den offentliga vården.

För Vänsterpartiet är det samtidigt rimligt med en organisering som möjliggör att teknologiska lösningar kommer vården till gagn. Att utföra en viss rådgivning och enklare sjukvård via videosamtal bör därför utvecklas i offentlig regi i syfte att öka vårdens tillgänglighet och jämlikhet. Regionerna har goda möjligheter att utveckla digitala verktyg för att bättre möta patienterna utifrån behov och förutsättningar. En sådan utveckling skulle vara ett effektivt sätt att minska förekomsten av privata

¹² SOM-institutet (2024) Svenska trender 1986–2023.

nätläkare. Utöver det bör möjligheterna att begränsa förekomsten av privata nätläkarbolag utredas.

Regeringen bör utreda möjligheterna att begränsa förekomsten av privata nätläkarbolag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Stärkt krisberedskap

Under lång tid har Sveriges beredskap inför pandemier och kriser försvagats.

Kommersialisering av vården har gjort tillgången till medicin och sjukvårdsmaterial sårbar. Stora globala vinstsyftande bolag prioriterar vad som är bäst för dem själva och inte vad som är bäst för folkhälsan. Vänsterpartiet anser att det behövs ett nationellt ansvar för lager av skyddsutrustning och även en inhemsk produktion.

Den utredning som tillsattes av regeringen 2018¹³ belyser och ger förslag på hur beredskapen med sjukvårdsutrustning och läkemedel kan stärkas. Enligt Vänsterpartiets mening måste utgångspunkten för regeringen vara att bygga upp ett robust system som klarar olika kriser där import av skyddsutrustning och läkemedel till Sverige stoppas.

Det går inte att vänta tills nästa kris är i full blom. För sent och för lite kan inte anses vara en rimlig ambitionsnivå. Nationella lager ska innehålla nödvändiga artiklar som har tillräcklig hållbarhet via s.k. omsättningslager. Frågan är inte om utan hur nationella lager för beredskap i kriser ska se ut.

Regeringen bör vidta åtgärder för att införa ett nationellt lager av medicinsk utrustning och relevanta läkemedel som en del av krisberedskapen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Sverige är det regionerna, och delvis kommunerna, som bedriver sjukvård. Vid en pandemi är det regionerna som är ansvariga för att bedriva medicinsk vård. För att detta ska vara möjligt behöver det finnas en pandemiplan som ska användas i beredskapssyfte. I alltför många fall har regioner underlåtit att arbeta enligt myndigheters rekommendationer. Lager har hållits i långtradare ute på vägarna enligt just in time-modellen.

För att vårdpersonalen ska kunna bedriva ett effektivt vårdarbete krävs bl.a. skyddsutrustning. Saknar personalen skyddsutrustning finns det risk att vissa vårdbehövande patienter prioriteras bort. Det går inte att vänta med upphandlingar tills alla andra regioner och länder efterfrågar skyddsutrustning. I Sveriges tre största

¹³ Dir. 2018:77.

regioner saknades tillräckligt stora lager när pandemin bröt ut. Att köpa in skyddsutrustning och andra nödvändiga artiklar mitt under en pandemi är dyrt. Regionerna bör ha ett lagkrav på sig att åtminstone ha pandemilager för tre månaders förbrukning.

Regeringen bör utreda behovet av lagstiftning om att regionerna ska ha pandemilager med skyddsutrustning för tre månaders förbrukning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare anser Vänsterpartiet att offentligt finansierade privata vårdenheter ska omfattas av statens krisberedskap och samma krav som offentliga verksamheter. I dag försvåras bekämpningen av pandemier då samhällets samlade resurser inte drar mot samma mål.

Regeringen bör vidta åtgärder för att samtliga privata vårdföretag med avtal från regionen enligt lag ska ingå i regionernas och statens krisberedskap. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Folkhälsomyndighetens planeringsstöd Pandemiberedskap. Hur vi förbereder oss – ett kunskapsunderlag, från 2023, visar hur många olika instanser som är delaktiga i pandemibekämpning på olika nivåer. Tidigare gav Socialstyrelsen ut en nationell plan för pandemisk influensa. Vikten av att det huvudsakliga ansvaret ligger på den nationella nivån har klart påvisats under coronapandemin. 290 kommuner, 21 regioner och en mängd statliga myndigheter behöver samordnas tydligare. Detta måste ske omedelbart när en pandemi bryter ut. Tidskrävande samverkan och framtagande av nya rutiner och samarbetsorgan m.m. skapar onödiga tidsfördröjningar. Samverkan är bra, men det måste ske på ett sådant sätt att inte en tidsfördröjning sker.

Regeringen bör vidta åtgärder för att staten ska ha det övergripande ansvaret vid pandemier, olyckor eller andra kriser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

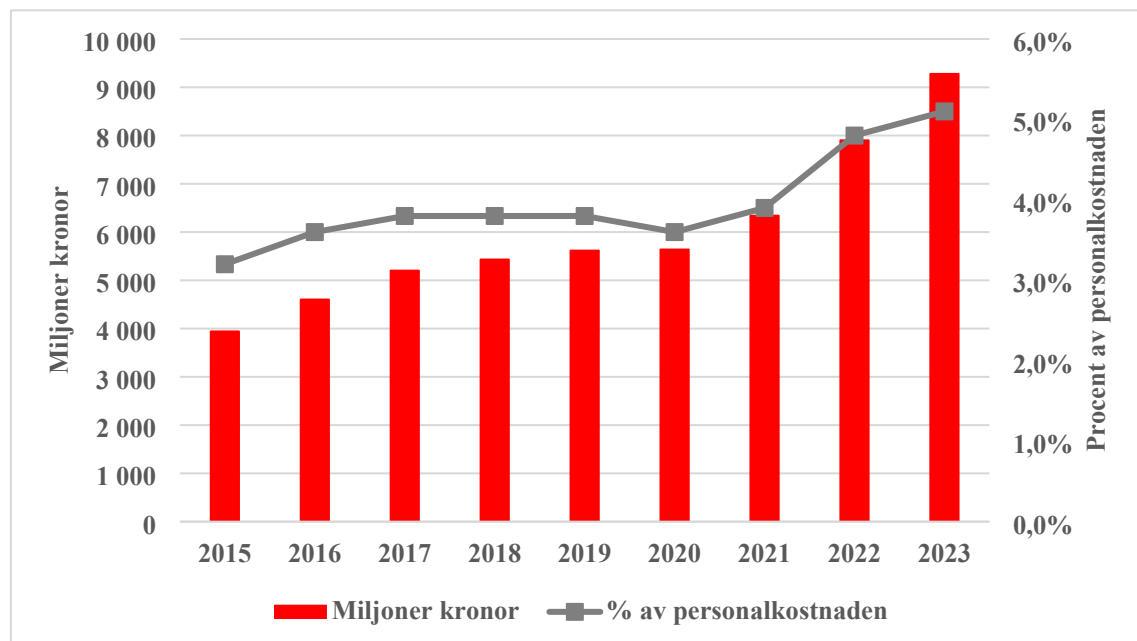
10 Stopp för hyrpersonal i vården

Regionernas kostnader för hyrpersonal är stora. Miljarder kronor som hade kunnat användas till att bygga välfärden försvinner i stället iväg i merkostnader. Alla regioner utom tre ökade dessutom sina kostnader för inhyrd personal inom hälso- och sjukvården förra året med 1,4 miljarder kronor – en ökning med hela 17 procent jämfört med

2022.¹⁴ I vissa regioner ökade hyrkostnaderna betydligt mer. Störst ökning skedde i Jämtland Härjedalen, med 79 procent, samt i Västernorrland och Norrbotten, där ökningen i båda regionerna nådde 65 procent. Totalt landade hyrnotan för hela landet på ca 9,3 miljarder kronor.¹⁵

Figur 1 Kostnader för inhyrd personal i hälso- och sjukvården 2015–2023

Miljoner kronor och i procent av total personalkostnad

Källa: SKR.

Regionerna har under flera år arbetat tillsammans för att uppnå ett oberoende av inhyrd personal. Satsningen är ett initiativ från samtliga regioner med regiondirektörerna som initiativtagare. Under 2023 har regionerna intensifierat arbetet med att minska hyrbemanningen och säkra tillgången till egen personal. Några regioner satte in särskilda åtgärder i slutet av året, men det stora flertalet implementerar sina insatser under de första månaderna 2024.

Sedan januari 2024 finns det också ett regiongemensamt avtal, med gemensam prissättning för olika bemanningstjänster i vården. Alla regioner kommer under året successivt att ansluta till avtalet för att avropa bemanningstjänster på ett mer likvärdigt sätt. Flera regioner har själva redan nu infört stopp för inhyrd personal. I oktober 2023 slutade exempelvis Region Skåne att hyra in sjuksköterskor på dagtid och fr.o.m. mitten av januari gäller stoppet alla tider på dygnet.¹⁶ Också i Halland har man infört ett stopp

¹⁴ SKR (2024). Kostnader för inhyrd personal i hälso- och sjukvården 2023.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Region Skåne (2024). Region Skånes hyrkostnader minskar efter hyrstoppet.

för hyrpersonal.¹⁷ Målet är en bättre situation på sikt, men vägen dit innebär en stor påfrestning för en redan pressad verksamhet.

Det är tydligt att regionerna har olika förutsättningar och behöver stöd i omställningen till att själva anställa fler och förbättra arbetsvillkoren för den befintliga bemanningen. I Region Stockholm är kostnaderna för hyrpersonal i hälso- och sjukvården enbart 2 procent av de totala personalkostnaderna medan de i Västernorrland var 18 procent 2023.¹⁸ För många regioner är hyrpersonal i dagsläget den enda möjliga utvägen. Ett omedelbart stopp skulle i praktiken innebära att avdelningar behövde stänga helt eller tillfälligt.

Vänsterpartiet vill se ett avskaffande av hyrpersonal i vården från 2027. Det är dock helt centralt att ett sådant stopp kombineras med andra åtgärder från staten för att säkra personalförsörjningen. Vi föreslår därför ett tiopunktsprogram för att avskaffa hyrpersonal i vården. Vi gör en särskild satsning på Norra sjukvårdsregionen och även glesbefolkade regioner. Förslaget beräknas kosta staten omkring 400 miljoner kronor 2025. Om merkostnaden för hyrpersonal beräknas vara omkring 30 procent (enligt SKR:s bedömning) skulle besparingen beräknat på kostnaderna för 2023 motsvara ca 3 miljarder kronor.¹⁹

Vänsterpartiets 10-punktsprogram för att avskaffa hyrpersonal inom vården:

1. Utöka läkarutbildningen med 500 platser åren 2025-2030. Fokus ska ligga på Norra sjukvårdsregionen, så att antalet examinerade läkare där på sikt kan öka från dagens 190 till 350.
2. Utöka sjuksköterskeutbildningen snarast med 1 000 nya utbildningsplatser med fokus på Norra sjukvårdsregionen. Där beräknas antalet examinerade sjuksköterskor 2025 minska från 600 till 530. Vi vill i stället se en expansion så att 800 sjuksköterskor kan examineras där varje år.
3. Skriv av studieskulderna för vårdutbildad personal som väljer att bo och arbeta i glesbefolkade regioner. Varje år ska 1/10 av studieskulderna skrivas av, så att hela studieskulden är avskriven efter tio års tjänstgöring.
4. Tillskapa en nationell samordning av regionernas ansvar för arbetsplatsförlagd utbildning och vidareutbildning i syfte att säkra tillräckligt många

¹⁷ Osterberger, P. (2023). Stopp för hyrläkare på Region Hallands vårdcentraler. SVT, den 27 september. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/stopp-for-hyrlakare-pa-region-hallands-varldcentraler--ifu3dr>. Hämtad den 24 april 2024.

¹⁸ SKR (2024). Kostnader för inhyrd personal i hälso- och sjukvården 2023.

¹⁹ Riksdagens utredningstjänst (dnr 2024:488) och egna uträkningar.

utbildningsplatser/ tjänster för att täcka kompetensförsörjningsbehovet av specialister. Vi vill se att förslagen i betänkandet Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning (SOU 2024:9) genomförs snarast.

5. Tillsätt en särskild nationell samordnare avseende regionernas arbetsmiljöarbete, då det är en av de främsta anledningarna till att personalen lämnar vårddyrket.
6. Förbjud regionanställda att ha en bisyssla som hyrpersonal.
7. Förtydliga lagstiftningen så att det blir klargjort att regionerna har rätt att sluta ett gemensamt avtal avseende hyrpersonal (exempelvis avseende priser).²⁰ Det behöver också bli tydligare att en läkare som varit anställd i en region har en karenstid innan hen kan återkomma som hyrläkare och att viten ska delas ut om avtal inte hålls.
8. Sätt konkreta mål för att minska hyrpersonalen under åren 2025-2027, med ambitionen att dessa ska minska med 75 procent till utgången av 2027.
9. Tillsätt en utredning som 2026 ska lämna förslag på hur ett stopp för hyrpersonal i vården kan fungera.
10. Stopp för hyrpersonal i vården från 2028.

I Vänsterpartiets budgetmotion för 2025 (2024/25:V700) avsätter vi resurser för reformen.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stoppa hyrpersonal i vården enligt de tio punkterna ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 En värdig och trygg förlossningsvård

Krisen i förlossningsvården är ett resultat av flera decenniers nedskärningar, privatiseringar, införande av marknadssystem och en automatisk underfinansiering så som systemet är uppbyggt. Ska vi ha en trygg och värdig förlossningsvård, så krävs att politiken tar tillbaka kontrollen i regionerna, och att resurserna till välfärden ökar kraftigt. För att det ska bli verklighet behöver staten ta ett större ansvar för finansieringen. Vården och förlossningsvården ska fungera i hela landet.

Krisen i förlossningsvården märks. De mammor som föder barn i dag känner av den enorma press som ligger på barnmorskorna och förlossningsavdelningarna. Mammor kan tvingas att föda barn hemma, för att platsbristen är så stor. Det skapar rädsla bland

²⁰ Det nuvarande avtalet har flera gånger överklagats av bemanningsföretag som påverkas. Den 16 november 2023 meddelade Kammarrätten i Göteborg att man beslutat att inte ingripa mot regionernas gemensamma upphandling av hyrpersonal. Även om det nu finns ett gemensamt avtal på plats har processen inneburit ett onödigt förhållande från bemanningsföretagen.

såväl de som ska föda som de som ska se till att det blir en trygg förlossning när alla vet att det inte finns tillräckligt med personal på plats.

Flera förlossningskliniker har stängts de senaste åren, och nedmonteringen följer ett tydligt mönster. De som redan har lång väg till ett BB får därmed ännu längre väg. För att säkra tillgången till förlossningsvård även i glest befolkade områden krävs att vi solidariskt via statsbudgeten tillför nödvändiga resurser. Samtidigt bör vården anpassa sitt arbete i områden med stora avstånd för att kunna erbjuda rådgivning till gravida kvinnor.

Regeringen bör vidta åtgärder för att komplettera 1177 med barnmorskekompetens dit gravida kvinnor kan vända sig för rådgivning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utvecklandet av graviditets-, förlossnings- och eftervård ska ta både professionens och patienters kunskap och engagemang i beaktande. Det bör utgöra en viktig del av ytterligare satsningar på att förstå och utforma åtgärder angående kvinnohälsa och förlossningsvård. Bristen på forskning med fokus på kvinnors hälsa blottlägger ojämställdheten i Sverige. I Vänsterpartiets strävan för jämställdhet ser vi därför nödvändigheten av att olika typer av förlossningsavdelningar utvecklas för att tillgodose kvinnors olika behov.

Regeringen bör ta initiativ till att utveckla olika typer av förlossningsavdelningar placerade på sjukhus med tillgång till akutavdelningar, utifrån kvinnors förväntade förlossningar och önskemål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Socialstyrelsen redovisar att samtliga 21 regioner har brist på barnmorskor.²¹ Bristen råder inom hela kvinnovården, på exempelvis barnmorskemottagningar och mödrahälsovård. Arbetsgivare försöker lösa detta genom att stänga förlossningsrum eller försämra tillgängligheten på barnmorskemottagningar, samtidigt som barnmorskor larmar och många lämnar.

I en enkät från TT svarade majoriteten av regionerna, 57 procent, att de inte hade tillräckligt med barnmorskor för att klara bemanningen på alla förlossningsavdelningar för sommaren 2022. På Region Västerbottens tre förlossningskliniker i Umeå, Lycksele och Skellefteå saknas det sammanlagt 15 barnmorsketjänster. För att lösa bemanningen tvingas de anställa hyrbarnmorskor – en både kortsiktig och kostnadskrävande lösning.

²¹ Socialstyrelsen (2022) Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård.

Vänsterpartiet anser att det ska finnas en barnmorska för varje förlossning. Det skulle leda till en rimligare arbetsbelastning och arbetsmiljö, men framför allt tryggare och värdigare förlossningar, om en barnmorska fullt ut kan ansvara för och vara med under hela förlossningen. Då skapas bättre möjligheter att förutse och förhindra komplikationer. Och den som ska föda vet att det finns någon på plats som vet, kan och har tid.

Regeringen bör säkerställa att varje födande kvinna garanteras en barnmorska vid sin sida under hela förlossningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Psykisk ohälsa

12.1 Psykofarmaka

Socialstyrelsens statistik från 2023 visar att 1,2 miljoner patienter hämtade ut antidepressiva läkemedel under 2023. Det motsvarar drygt 11 procent av befolkningen. Användandet var högst i åldersgruppen 75 år och äldre där 23 procent fick denna typ av läkemedel. Den största ökningen under de senaste fem åren syns dock barn och unga. Andelen flickor i åldern 10–14 år som fått ett antidepressivt läkemedel förskrivet ökade från 1,2 procent 2019 till 2,0 procent 2023, medan andelen pojkar i samma ålder ökade från 1,0 procent 2019 till 1,4 procent 2023.²²

Förskrivningen av antidepressiva och ångestlindrande mediciner är ökande och flera länder i vår omgivning har sett en liknande trend med innebörden att en betydande del av den vuxna befolkningen medicinerar mot psykisk ohälsa. Statistik från en rad andra länder, däribland Storbritannien, tyder på att medicinförskrivningen har ökat markant under coronapandemin, något som inte ännu har kunnat analyseras i Sverige. Statistiken kan tolkas som en indikation på att förskrivningen av psykofarmaka i dag till viss del har ersatt andra behandlingsterapier.

Regeringen bör utreda hur uppföljningen av medicinering inom psykiatri kan förbättras samt öka patientsäkerheten och tillkännager detta för regeringen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

²² Socialstyrelsen, Statistik om läkemedel 2024, Art.nr: 2024-4-9026, 2024-04-08

Ansvaret faller på politiken att möjliggöra bästa tänkbara behandlingsterapi för att lindra och bota såväl fysiska som psykiska besvär. Farmakologiska behandlingar kan inte vara ett substitut för andra behandlingsterapier med resurs- eller kompetensbrist som förevändning. I stället krävs en översyn av vilka effekter bristen på psykologiskt stöd inom ramen för primärvården får och huruvida detta har intensifierat förskrivningen av psykofarmaka.

Regeringen bör utreda hur medicinering av depression har utvecklats under en tioårsperiod samt hur medicineringen har bidragit till en bättre psykisk hälsa i befolkningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För vuxna sker nyförskrivningen av antidepressiva läkemedel framför allt inom primärvården. Detta innebär att det är relativt få nyförskrivningar, mellan 30 och 40 procent beroende på åldersspann, som görs inom den psykiatriska specialistvården. Som beskrivs ovan är tillgången till andra behandlingsterapier inom primärvården begränsad då inte alla vårdcentraler möjliggör för exempelvis samtalsterapi. Det kan alltså inte uteslutas att primärvården, som följaktligen står för mellan 60 och 70 procent av nyförskrivningen av antidepressiva läkemedel, har en mycket omfattande förskrivning delvis p.g.a. avsaknaden av andra tillgängliga behandlingsterapier. Vidare analys krävs för att undersöka förhållandet mellan avsaknaden på icke-farmakologiska behandlingsterapier och förskrivningen av antidepressiva läkemedel men siffrorna tycks indikera en potentiellt allvarlig situation.²³

Förskrivningen av psykofarmaka, i synnerhet ångestdämpande och antidepressiva medel, till barn och unga har ökat markant i Sverige. Detta är särskilt bekymrande eftersom forskningen på området är så pass tvetydig angående effekten och de långvariga konsekvenserna av minderårigas bruk. Vänsterpartiet anser att regeringen omedelbart behöver göra en översyn av förskrivningen till barn och unga samt säkerställa att de farmakologiska behandlingarna inte sker p.g.a. resursbrist inom BUP eller andra sådana överväganden.

Regeringen bör tillsätta en nationell utvärdering av hur medicinering av barn och unga med psykiska diagnoser har utvecklats över tid. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En aspekt av psykofarmakaförskrivningen, som många patienter redogjort för, är bristen på stöd när medicinerna ska sättas ut. Det är konstaterat att många brukare av psykofarmaka upplever problem med att avsluta behandling med psykofarmaka, s.k.

²³ RUT, DNR 2021:1097

utsättningsproblem. Ändå finns inga nationella riktlinjer eller handlingsplaner för en ordnad utsättning av psykofarmaka. I stället hänvisas vårdgivare till att följa den generella lagstiftningen om förskrivning och utsättning av läkemedel. Vittnesmålen är otaliga och mycket samstämmiga, det saknas kompetens och resurser för en ordnad utsättning av psykofarmaka för patienter med långvarigt bruk. Riskerna med detta är många, inte minst ett fortsatt bruk av preparaten trots att en utsättning vore att föredra. Ingen patient ska avstå en medicinskt försvarbar utsättning av läkemedel till följd av sjukvårdens bristande resurser.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda hur nedtrappning av medicinering mot psykiska tillstånd som kan förbättras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet vill att regeringen vidtar en rad åtgärder för att få en bättre bild av psykofarmakaförskrivningen i samhället. En nationell översyn i kombination med en tydligare plan för utsättning, en särskild översyn av förskrivningen till barn och unga och förtydligade instruktioner till regionerna är av största vikt.

Regeringen bör ta fram enhetliga och förtydligade instruktioner till regionerna angående förskrivningen av psykofarmaka. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12.2 Förbättrad vård vid psykisk ohälsa

En framträdande anledning bakom den ökade förskrivningen av psykofarmaka tycks vara att andra metoder att möta den växande psykisk ohälsan inte är tillgängliga i tillräcklig grad. Utöver psykofarmaka erbjuds i regel kortvarig manualbaserad psykologisk behandling, ofta baserad på kognitiv beteendeterapi (KBT). Längre psykoterapibehandling och psykoterapier med annan inriktning erbjuds sällan inom den offentliga vården. Dessa typer av behandling medför därmed stora kostnader för den enskilde och tillgången till dem blir därmed en klassfråga.

Psykisk ohälsa kan ta sig många olika uttryck och grunda sig i många olika faktorer. Den kan därför också behöva behandlas med olika metoder. Vänsterpartiet tror att flera möjligheter till vård och behandling mot psykisk ohälsa skulle kunna ge bättre resultat. Vi vill därför se en utredning av möjligheterna att inom primärvården erbjuda terapi hos utbildade legitimerade terapeuter, med kravet att de inte ska vara vinstdrivande.

Regeringen bör utreda förutsättningarna för att öka patienters tillgång till terapi genom system som inte är vinstdrivna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13 Välfärdkriminalitet inom hälso- och sjukvården

Ekobrottsmyndigheten larmar om att de kriminella gängens största inkomstkälla inte längre är narkotika, utan välfärdsbrott. De driver vårdcentraler, sköter vaccinationer och tar hand om unga i riskzon. Gängen finansieras därmed till stor del genom offentliga medel samtidigt som de har tillgång till känslig information och direkt livsavgörande verksamheter. Utvecklingen är extremt oroväckande.

Sedan 2009 råder etableringsfrihet i primärvården över hela landet, genom lagen om valfrihet (LOV). Vem som helst kan öppna en vårdcentral, utan att regionerna som bär ansvaret för sjukvården kan protestera. Vänsterpartiet har länge varnat för de allvarliga konsekvenserna av att släppa iväg kontrollen över sjukvården till privata aktörer. Det har lett till en ojämlik fördelning av vård, med överetablering inne i städerna och andra resursstarka områden, och stora vita fläckar i förorter och på landsbygden. Samtidigt har vi sett hur diktaturer som Kina och Förenade Arabemiraten visat intresse för att bli ägare av svenska vårdcentraler, mottagningar och sjukhus. Att kriminella nätverk nu ser sin chans att tjäna och tvätta pengar i vår gemensamma sjukvård är tyvärr ett logiskt nästa steg i den utvecklingen. Det skadar förtroendet för både välfärden i stort och alla seriösa företag som verkar i sjukvården, den tillit som välfärdssystemet bygger på krackelerar.

Regeringen bör återkomma med förslag om att avskaffa den fria etableringsrätten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att få ordning på den akuta situationen behövs också ännu kraftfullare åtgärder till en början. Vänsterpartiet vill införa en stopplag av nyetablering av företag i sektorerna vård, skola och omsorg för att försäkra att inflödet av nya verksamheter startade av kriminella stoppas helt. Lagen ska gälla i tre år för att hinna städa ut och lagföra kriminella företag. Förslaget beskrivs närmare i motion Åtgärder mot organiserad brottslighet (mot. 2024/25:V620).

Det är inte enskilda händelser utan profitörer och kriminella nätverk som utnyttjar befintlig lag för att få tag i skattemedel. Vi ser det i Uppsala där hemtjänsttimmar som inte utförts debiterats kommunen, vi ser det i Stockholm där det fuskats med vaccin, vi

ser det i Västra Götaland där en privat vårdcentral krävts på 85 miljoner kronor efter felaktigheter som upptäckts. Allt detta är konsekvenser av den övertro på marknaden som styrt politiken de senaste decennierna.

Regeringen bör utreda vilken betydelse lagen om valfrihet (LOV) haft för den ökade välfärdsbrottsligheten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utöver att utreda frågan behöver den följas närmare och befintliga aktörer granskas mer noggrant. Därför behöver Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) få mer resurser. I Vänsterpartiets budget för 2025 avsätter vi 60 miljoner kronor till arbetet med att kvalitetssäkra befintlig välfärdsverksamhet. Läs mer i Vänsterpartiets budgetmotion (2024/25:V700).

Det bör också inrättas en ny specialenhet inom Ekobrottsmyndigheten som kan få bort de kriminella som redan trängt sig in i välfärden. Det arbetet ska ske i samverkan med polis och åklagare och på det vill vi satsa 30 miljoner kronor. Satsningen beskrivs närmare i motionen för utgiftsområde 4 (mot. 2024/25:V626).

14 AI inom hälso- och sjukvården

Utvecklingen inom artificiell intelligens (AI) erbjuder stora möjligheter till effektivisering inom vården, inte minst vid analyser av olika typer av prover och förmågan att ställa diagnoser. AI har förmågan att tolka data och snabbt analysera information utan att behöva göra fysiska undersökningar.

Flera försök och studier görs nu för att utveckla diagnostiken av bröstcancer. En studie från 2023 visade att prover som tidigare tagit mellan 15 och 30 minuter att analysera för en människa kan analyseras av AI på mellan tre till fyra minuter. De försök som genomförts på S:t Görans sjukhus i Stockholm har resulterat i att köerna till mammografin är borta. Uppföljningen av försöket visar också på fler hittade cancerfall och färre falska positiva fall. Den här typen av effektiviseringar frigör arbetstid för läkare och annan vårdpersonal för att kunna möta patienter och utföra andra livsviktiga uppgifter. En väl utvecklad AI-analys skulle också kunna stärka kvaliteten i bedömningarna och den vård som erbjuds, samt öka likvärdigheten i hela landet.

Genom att träna AI på stora datamängder från akutmottagningsbesök och 600 000 digitala EKG, har svenska forskare vid Uppsala universitet kunnat lära AI att identifiera hjärtinfarkter med en extremt hög precision. I deras studie upptäckte den tränade AI:n

hjärtinfarkter i 99 av 100 fall. Med nuvarande metoder upptäcks 75 av 100 fall.

Forskarna bakom den här studien tror också att AI kan användas för att hitta andra diagnoser som människor inte upptäcker.

Det utvecklas också nya AI-verktyg som kan gå igenom patientjournaler med syfte att förutsäga sannolikheten för att utveckla vissa sjukdomar. Det finns även AI-system som kan hjälpa till att spåra sjukdomsutbrott. Och dagligen använder vi teknik för att övervaka vår egen hälsa.

Försöken och studierna som genomförs för att utveckla olika AI-modeller saknar i dag den nationella samling som skulle behövas för att garantera att hela landet har tillgång till samma vård och att den håller den höga nivå som krävs.

Det finns också stora risker med att använda AI inom vården. Inte minst avseende integritetsskydd och frågor om vem som ska bära ansvaret när något går fel. Dessa risker är ytterligare skäl till varför statligt kontrollerade och ägda modeller är att föredra.

Regeringen bör återkomma med förslag om att utveckla nationella och statligt ägda AI-modeller för screening av cancer och liknande sjukdomar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Socialstyrelsen bör få i uppdrag att följa implementeringen av AI inom sjukvården i hela Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

15 Cancervården

Begreppet cancer är ett samlingsnamn för ungefär 200 olika sjukdomar som samtliga har det gemensamt att celler på något ställe i kroppen har börjat dela sig och växa. 2022 insjuknade 72 108 personer cancer i Sverige, 33 196 kvinnor och 38 912 män.²⁴

Bröstcancer är den vanligaste cancerformen för kvinnor medan prostatacancer är den vanligaste cancerformen för män.

Socialstyrelsen har kunnat konstatera olika brister i den svenska cancervården, bl.a. oskäligt långa väntetider och stora regionala skillnader, samt förbättringspotential avseende information och ökad delaktighet för patienterna. Den nationella cancerstrategin som lanserades 2009 resulterade i att den svenska cancervården organiserades kring sex stycken s.k. cancercentra som finns fördelade över landet. Ett annat fokusområde var att korta väntetiderna. Sedan dess har en del viktiga steg mot en

²⁴ Cancerfonden.se (2024-09-03) Statistik om Cancer.

likvärdig cancervård tagits men det innebär inte att vi har uppnått målet om en jämlik och likvärdig svensk cancervård.

Vänsterpartiet har länge efterfrågat en översyn av den svenska cancerstrategin, för att anpassas till de framsteg som gjorts inom cancervården. Det är därför glädjande att regeringen i februari 2024 tog initiativ till en sådan översyn.

15.1 Cancervården är fortfarande ojämlik.

Överlevnaden i cancer har ökat i samtliga socioekonomiska grupper de senaste 20 åren, men glappet mellan de olika grupperna kvarstår och har inte påverkats. Om överlevnaden hade varit lika hög för alla som i grupperna med flest överlevande hade ungefär 3 000 liv kunnat räddas. De högutbildade får i större utsträckning än personer med lägre utbildningsnivå tillgång till de åtgärder som står att finna inom bl.a. diagnostik men också till den faktiska behandlingen. Exempelvis visar också studier att högutbildade får mer tid för sina frågor och önskemål trots att personer med lägre utbildning är i större behov av sådant stöd.

Cancervård på lika villkor är centralt för att uppnå hälso- och sjukvårdslagens portalparagraf om vård på lika villkor. Frågan om jämlik vård är också central i den nationella cancerstrategin. Det är dock tydligt att förekomsten av privata kommersiella intressen och aktörer har inneburit negativa konsekvenser vad gäller tillgången till en jämlik cancervård.

Inrättandet av sex regionala cancercentra är ett viktigt steg framåt för att utveckla cancervården i hela Sverige med målet om en jämlik cancervård. Det finns fortfarande stora skillnader mellan regionernas vård- och rehabiliteringsverksamheter, både när det gäller insatser och resultat. Befintlig kunskap implementeras olika snabbt eller inte alls.

Regeringen bör återkomma med förslag om ökade insatser för jämlik cancervård och samverkan mellan de sex regionala cancercentren. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

15.2 Gynekologisk cancer

Varje år insjuknar ca 3 000 kvinnor i Sverige i gynekologisk cancer – cancer i de kvinnliga könsorganen, dvs. i äggstockar, äggledare, livmoder, livmoderhals, slida och blygdläppar. De tre vanligaste formerna av gynekologisk cancer är livmoderkroppscancer, äggstockscancer och livmoderhalscancer, med cirka 1 400, 700,

respektive 450 fall per år. Sjukdomarna skiljer sig åt, både vad gäller behandling, överlevnad och hur tidigt man får symtom.

Gynekologisk cancer börjar ofta med diffusa symtom, t.ex. smärtor och svullnad i buken, blödningar som inte har med menstruation att göra, eller att man behöver kissa ofta. Behandlingen består av kirurgi, cytostatika, strålbehandling, hormonbehandling eller en kombination av dessa. Det finns nationella vårdprogram för livmoderkroppscancer, äggstockscancer, livmoderhalscancer och vulvacancer. Det finns även ett gemensamt kvalitetsregister för all gynekologisk cancer.

Det är viktigt att upptäcka cancer och dess förstadier så tidigt som möjligt. Kvinnor som regelbundet deltar i screeningprogram för gynekologisk cellprovtagning sänker risken för att drabbas av livmoderhalscancer med ca 90 procent. Screening enligt det nationella vårdprogrammet kommer att stärka skyddet ytterligare. För övriga gynekologiska cancersjukdomar finns i dag ingen screening.

Regeringen bör återkomma med förslag som leder till att fler genomgår screening för gynekologisk cancer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I dag finns stora skillnader mellan regionerna i hur vården ser ut. Region Stockholm/Gotland rapporterar en deltagandegrad i studier vid primär sjukdom på 19,1 procent. Medan Sydöstra regionen har en deltagandegrad på 1,4 procent. I landet som helhet är det ca 7,4 procent av alla patienter med primär gynekologisk cancer som deltar i kliniska studier. Deltagande i denna typ av studier är avgörande för att få fram nya behandlingsmetoder och läkemedel prövas och godkänns. Studier spelar en avgörande roll för framsteg inom medicinsk vetenskap, men även för patienternas direkta överlevnad och livskvalitet.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka vården för gynekologisk cancer och göra den jämlik över i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

15.3 Avgiftsfri mammografi utan övre åldersgräns

Bröstcancer är den vanligaste cancersjukdomen bland kvinnor i västvärlden och ökar dessutom. Totalt ställs drygt 61 000 cancerdiagnoser varje år i Sverige. Av dessa är över 9 000 bröstcancerdiagnoser. Till skillnad från många andra cancerformer är bröstcancer vanlig redan i 50–60-årsåldern och förekommer även hos kvinnor som är yngre än så.

Cirka 80 procent av alla som får en bröstcancerdiagnos är över 50 år. Samtidigt som bröstcancer blir vanligare, ökar chansen att överleva sjukdomen. Att allt fler kan botas

anses framför allt bero på förbättrad behandling och mammografikontrollerna som gör att bröstcancer upptäcks tidigare. Ungefär hälften av alla fall av bröstcancer upptäcks vid screening med mammografi och tre fjärdedelar av tumörerna upptäcks hos kvinnor som är 55 år eller äldre, samtidigt som var femte kvinna som drabbas av bröstcancer är över 74 år. Två av tre fall i ålderskategorin 40–74 år upptäcks tack vare screening.

Vänsterpartiet har tillsammans med den tidigare regeringen infört avgiftsfri mammografi i hela landet för kvinnor mellan 40 och 74 år. Åldersgränsen är baserad på Socialstyrelsens rekommendationer om åldersgränser. Rekommendationerna motiveras med att det inte gått att bevisa att bröstcancerscreening för kvinnor över 74 år skulle minska dödligheten hos äldre. Detta beror i sin tur på att det inte finns några studier om bröstcancerscreening för gruppen. Socialstyrelsen har inte tagit ställning till annan data, eller efterlyst nya studier eller pilotprojekt. Det beklagar Vänsterpartiet.

Mot bakgrund av att medellivslängden ökat och att flertalet av de förändringar som hittas bland äldre kvinnor är just cancer som behöver behandlas finns det skäl att se över rekommendationerna. Det får inte förekomma åldersdiskriminering i cancervården.

Regeringen bör arbeta aktivt för jämlik mammografi även för kvinnor över 74 år för att motverka åldersdiskriminering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

16 Dyra behandlingar och läkemedel

I dag saknas fungerande kostnadsmodeller för dyra och specialdesignade läkemedel och långvariga behandlingar riktade mot små patientgrupper. Därmed riskerar människor med svår och allvarlig sjukdom att bli utan behandling då de inte anses vara tillräckligt kostnadseffektiva.

För Vänsterpartiet är det viktigt att alla ska ha rätt till en jämlik och bra sjukvård. Den grundläggande principen är att vården ska ges utifrån människors behov, inte om man t.ex. har en privat försäkring eller egna medel som möjliggör privata lösningar och utlandsflytt.

Alla ska kunna lita på sjukvården i Sverige. Vänsterpartiet avsätter 500 miljoner kronor i vår budgetmotion för 2025 (mot. 2024/25:V700) till en nationell pott för nya och sällan förekommande läkemedel. Vi vill vidare att regeringen ska utreda förutsättningarna för att staten ska ha ett särskilt stöd till regionerna för de behandlingsmetoder och mediciner som är extra kostsamma.

Regeringen bör utreda förutsättningarna för att staten ska ha ett särskilt stöd till regionerna för de behandlingsmetoder och mediciner som är extra kostsamma. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

16.1 Farmaceut på distans

I dag krävs att en farmaceut är närvarande på ett apotek för att det ska kunna hålla öppet. Det finns arbetsmoment på apotek, exempelvis hantering av receptbelagda läkemedel, som kräver en farmaceut. Denne behöver inte vara på samma plats som kunden, det räcker att de kan kommunicera med varandra på något sätt. Ett fåtal arbetsmoment kräver att farmaceuten är på samma plats som läkemedlen för att kontrollera hållbarhet och etiketter. Det är också lämpligt att de finns närvarande för att säkerställa att läkemedel hanteras korrekt och enligt gällande regelverk.

Den rådande bristen på farmaceuter, i kombination med de krav som beskrivs ovan gör att vissa apotek kan behöva stängas, trots att de behövs, bär sig ekonomiskt och har tillräckligt kundunderlag. En modell som skulle kunna användas för att möta detta problem kallas farmaceut på distans. Det innebär att en farmaceut möter kunden digitalt och erbjuder samma service som vid ett fysiskt möte. Arbetsuppgifterna som innebär kontroller av läkemedel kan antingen delegeras eller genomföras när en farmaceut kan var på plats. Vänsterpartiet anser att denna modell bör utredas, av Läkemedelsverket eller annan lämplig myndighet.

Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda hur en modell med farmaceuter på distans kan testas i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

17 Regeringens attacker på hälso- och sjukvården

Den nuvarande regeringen bygger på ett samarbete mellan delar av den forna Alliansen och Sverigedemokraterna – det organiserade kapitalets och den organiserade rasismens parlamentariska företrädare. Politiken blir därefter: Alliansens nedskärningar, men nu med etniska förtecken. Trygghetssystem ska utarmas, välfärden urholkas och underfinansieras och stora vinstuttag ur densamma ska möjliggöras för att finansiera skattesänkningar för höginkomsttagare.

Alliansregeringen riktade sina attacker mot sjuka och arbetslösa. När sjukförsäkringen och a-kassan skulle nedmonteras beskrevs dessa grupper som lata,

simulanter och belastningar för samhället. Därmed blev nedskärningarna lättare att motivera.

I Tidöavtalet har utrikesfödda fått ta över rollen som syndabock för Sveriges alla problem. Genom att utmåla dem som inte fötts här som ett hot och en belastning blir det lättare att villkora deras välfärd och rättigheter. Att montera ned trygghetssystem, välfärden och rättighetsskydden är lättare att motivera om man pekar på vissa grupper och börjar där. Inom hälso- och sjukvården blir denna politik som tydligast i regeringens förslag om att införa en angiverilag och att begränsa rätten till tolktjänster.

17.1 Begränsad rätt till tolktjänst

Regeringen har sagt sig vilja begränsa rätten till offentligt finansierad tolk för personer med uppehållstillstånd och svenskt medborgarskap. Utgångspunkten ska vara att den enskilde i första hand ska betala för tolktjänster och det ska övervägas att införa en avgift för nyanlända efter att en viss tid förflutit sedan uppehållstillstånd beviljats.

Att ta begränsa rätten till offentligt finansierad tolk skulle få stora negativa konsekvenser. Människor kommer inte att få tillgång till den vård de har rätt till och patientsäkerheten skulle hotas. En del patienter skulle själva behöva betala för tolk. Andra skulle söka vård först när en allvarlig sjukdom förvärrats, eller helt avstå från att söka vård. En del skulle ha med sig tolkande anhöriga, vilket i sig kan göra tolkningen osäker och vara etiskt problematiskt om ett barn ska tolka åt sin förälder eller en man tolka åt sin fru. Bristande tolkning kan också påverka vårdpersonalens arbetsmiljö och möjligheter att göra sitt jobb till ett tillfredsställande sätt. Det råder en stor oro inom samtliga fackförbund som företräder vårdarbetarna. Ännu har regeringen inte agerat i frågan. Vänsterpartiet hoppas att det beror på att den har övergett idén helt och hållet. I motion V543 Språk och litteratur skriver vi mer om rätten till tolk.

17.2 Angiverilagen

I syfte att angripa det s.k. skuggsamhället ämnar regeringen föreslå införandet av en angiverilag och lägga grunden för ett angiverisamhälle. Tanken är att personal inom skola, sjukvård och socialtjänst m.m. ska vara skyldiga att rapportera till polisen och Migrationsverket när de kommer i kontakt med människor som vistas i Sverige utan tillstånd.

Alla som arbetar inom hälso- och sjukvården, både offentlig och privat, arbetar under sekretess och tystnadsplikt. Det innebär att alla uppgifter som rör patientens personliga förhållanden skyddas av sekretess. Sekretessen regleras av offentlighets- och sekretesslagen för dem som arbetar inom staten, regionerna och kommunerna medan de som arbetar hos en privat vårdgivare ska följa reglerna om tystnadsplikt i patientsäkerhetslagen. Innebörden av dessa regler är dock mycket lika. Dessutom stipuleras i hälso- och sjukvårdslagen att vård alltid ska ges efter behov. Den i störst nöd ska prioriteras först. Att införa anmälningsplikt för anställda inom sjukvården betyder det att dessa lagar kan komma att behöva ändras.

Samhällsbärande institutioner har inte varit sena att kritisera förslaget. Samtliga av de stora fackförbunden har gått ut med hård kritik. Exempelvis anser Vårdförbundet att en angiverilag bryter mot tystnadsplikten, etik och moral, som är grunden inom arbetet med vård och omsorg. Stora regioner har redan gått ut med att de aldrig kommer att ställa ett sådant krav på offentliganställda. En grupp anställda inom hälso- och sjukvården har startat den nationella sjukvårdskampanjen ”Vi anger inte”, med det tydliga budskapet att de vägrar gå med på eventuella framtida lagkrav på att ange papperslösa patienter till polis och Migrationsverket. Sahlgrenska universitetssjukhuset har gått ut med en policy om att personalen inte ska kontakta Migrationsverket eller polis när de varit i kontakt med papperslösa.

Än så länge har svaret på denna kritik varit otillräckligt från regeringen. Att utreda huruvida det kan finnas särskilda situationer där en anmälan skulle strida mot ömmande värden betyder långt ifrån att samtliga anställda inom sjukvården ska undantas. Grundproblematiken är just att undantag inte kan begränsas till enskilda situationer. Hälso- och sjukvård är baserad på fundamentala principer om medicinsk etik. En anmälningsplikt riskerar därför inte bara att få praktiska konsekvenser av att färre skulle vilja arbeta i sjukvården utan riskerar även att radera de etiska principer som en lång tradition av medicinsk forskning utvecklat. Vänsterpartiet kräver att förslaget helt ska dras tillbaka

18 Stöd till sjukvården i Gaza

I augusti 2024 meddelade regeringen att den kommer att ge ett stöd på närmare 10 miljoner kronor för att bidra till återuppbyggnaden av barnsjukhuset Okhmatdyt i Kiev. Beskedet kom efter att Ryssland den 8 juli attackerade sjukhuset. Flera personer

dödades och ytterligare skadades allvarligt i attackerna. Delar av sjukhuset förstördes helt och behovet av uppbyggnad är stort.

Sverige bistånds- och utrikeshandelsminister Johan Forssell kommenterade förslaget med orden: ”Ännu en gräns passerades när Ryssland attackerade ett barnsjukhus i Kiev. Jag är stolt över att vi från Sveriges håll kommer vara med och bidra till sjukhusets uppbyggnad. Det här initiativet är ett fint exempel på hur vi kan samarbeta mellan stat och näringsliv för att tillsammans bidra till Ukrainas motståndskraft.”²⁵

Vänsterpartiet välkomnar regeringens satsning. Att bidra till återuppbyggnaden och skyddet av sjukvården är en central del i ansträngningarna att värna civila liv i en konflikt. Därför undrar vi när regeringen kommer att anse att någon gräns har passerats för den israeliska regeringens brutala attacker mot Gaza.

Över 40 000 palestinier har dödats under det senaste året, de flesta kvinnor och barn. Ofattbara 93 000 personer beräknas vara skadade. Samtidigt har sjukvårdssystemet helt kollapsat och mer än hälften av Gazas sjukhus är helt ur funktion. Resterande 17 sjukhus fungerar knappt, med en enorm överbeläggning av patienter samtidigt som brist på bränsle, mediciner och medicinsk utrustning gör det livräddande arbetet i princip omöjligt.²⁶

Redan i maj bad EU:s hälsovårdskommissionär Stella Kyriakides, samt kriskommissionär Janez Lenarcic, EU:s medlemsländer om hjälp. WHO har identifierat ca 10 000 svårt sjuka personer som är i behov av vård, varav EU då uppmanades att ta emot 109. Det är patienter som är svårt sjuka och skadade, samt patienter med kroniska sjukdomar som inte kan få livsnödvändig behandling i Gaza. I juli evakuerades 16 palestinska barn och deras anhöriga via Egypten till Spanien, vilket visar att det rent praktiskt går att få ut patienter i nöd från Gaza. Flera länder, såsom Norge, Rumänien, Italien och Spanien, har sagt ja till att hjälpa till. Men den svenska regeringen säger nej.

Karolinska universitetssjukhuset i Stockholm har sagt till DN att de är villiga att hjälpa till och att de har plats. Sjukhusläkarna uppger också att det skulle gynna svensk sjukvård att ta emot patienterna, då svensk sjukvård behöver öva på att ta hand om krigsskadade patienter för det fall Sverige skulle hamna i krig i framtiden.

Sverige reagerade snabbt vid Rysslands brutala attack på Ukraina. Vi tvekade inte att ta emot patienter därifrån och nu har fler än 185 ukrainare fått nödvändig vård i Sverige, en rimlig sak att göra när ett land ockuperas och sjukvården i stora delar slås ut.

²⁵ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/08/sverige-stodjer-ateruppbyggnaden-av-barnsjukhuset-i-kiev/>

²⁶ OCHA (2024-09-04) OCHA calls on Security Council to "end the suffering" in Gaza, West Bank.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot regeringens besked. Skillnaderna i hur regeringen behandlat civila som drabbats av Rysslands anfallskrig mot Ukraina och Israels attacker mot Gaza är talande för den människosyn den representerar och ytterst besklaglit. Vänsterpartiet anser att regeringen bör ge Gazas svårt sjuka och skadade sjukvård i Sverige.

Regeringen bör ge Gazas svårt sjuka och skadade sjukvård i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Daniel Riazat (V)

Karin Rågsjö (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Motion till riksdagen 2024/25:1924

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

För ett starkare Sverige – Klimat, välfärd och tillväxt. Vänsterpartiets budgetmotion för 2025

1 Sammanfattning

Den svenska ekonomin har gått på lågvarv under snart två års tid. Hushållens konsumtion har utvecklats svagt i spåren av den höga inflationen och byggsektorn har närapå kraschat, tyngd av höga räntor och svag efterfrågan. Arbetslösheten har ökat med cirka 57 000 personer. Faktum är att Sverige har den tredje högsta arbetslösheten inom EU. Effekterna av regeringens passiva finanspolitik och frånvaron av tillväxtfrämjande investeringar syns nu tydligt på arbetsmarknaden. Situationen kräver en effektiv Arbetsförmedling med tillräckligt med resurser. Vänsterpartiet föreslår i denna motion en förändrad inriktning på arbetsmarknadspolitiken och ett antal akutåtgärder för att komma till rätta med Arbetsförmedlingens brister.

Det finns vissa tecken på att den svenska ekonomin kan komma att ta fart. Inflationen har fallit snabbt i Sverige och till stor del är förklaringen lägre energipriser. Riksbanken har nu börjat sänka räntan och Vänsterpartiets syn är att de bör fortsätta i snabbare takt än vad de hittills har signalerat.

Sveriges kommuner och regioner har haft ett antal tuffa år. Stigande kostnader för varor, tjänster och inte minst avtalspensioner har satt hård press på framför allt regionernas ekonomi. När sedan regeringen valt att inte skjuta till de medel som behövs för att täcka kostnadsökningarna har många regioner tvingats till nedskärningar inom sjukvården. För 2025 och 2026 stärks dock kommunsektorns ekonomi påtagligt. De förbättrade resultaten beror också till stor del på genomförda besparingar och

skattehöjningar. Såväl kommunerna som regionerna har flera år av besparingar och nedskärningar bakom sig, det är nu viktigt att de ges resurser att bygga upp sina verksamheter igen. Sveriges kommuner och regioner står också inför stora investeringsbehov. Många befintliga avlopps- och vattenledningar, idrottsanläggningar, sjukhus och bostäder runtom i landet har nått slutet på sin tekniska livslängd.

Vänsterpartiet föreslår i denna motion ett *återuppbyggnadsprogram* för Sveriges kommuner och regioner. Det handlar dels om en kraftfull ökning av resurser till välfärdens kärna i form av sjukvården, skolan och barn- och äldreomsorgen, dels om ett investerings- och underhållsprogram för att rusta upp och klimatanpassa den kommunala och regionala infrastrukturen – *Sverigejobben*.

Hushållen är fortsatt pressade. Prisökningen för boende och livsmedel har ökat med 26 respektive 25 procent sedan januari 2022. Det är betydligt högre än löneökningarna under samma tid. Antalet människor som lever i allvarlig materiell och social fattigdom har ökat med närmare 80 procent mellan 2021 och 2023. Regeringens budget för 2025 accelererar den utvecklingen, då tyngdpunkten i politiken ligger på skattesänkningar för de som redan har. De hushåll som får mest är de som har miljoninkomster under ett år. Det till en kostnad dubbelt så stor som hela det föreslagna sektorsbidraget till sjukvården.

Världen står inför ett klimatnödläge. För att nå våra klimatmål måste hela ekonomin ställas om. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling. Vänsterpartiet vill ta sikte på en klimatpolitik som är strukturerad, omfattande och folkligt förankrad. Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras.

Sverige hör till de OECD-länder där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet. En viktig orsak till de ökade klyftorna är hur det svenska skattesystemet utvecklats och fortsätter att utvecklas. Det behövs en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. I denna motion avslår Vänsterpartiet regeringens orättvisa skattepolitik och lägger förslag på höjda skatter på kapitalinkomster, arv, gåvor och fastigheter m.m. som finansiering för satsningar på välfärden, socialförsäkringarna och bostads- och infrastrukturfinansieringar samt sänkt skatt för låg- och medelinkomsttagare. På så sätt ökar vi jämlikheten samtidigt som vi stärker välfärden. Så bygger vi Sverige starkare i en värld av hård global konkurrens.

2 Innehåll

1	Sammanfattning	1
2	Innehåll	2
3	Förslag till riksdagsbeslut	2
4	Det ekonomiska läget	2
4.1	Konjunkturläget	2
4.2	Arbetslösheten ökar	2
4.3	Penningpolitiken	2
4.4	Läget i kommunsektorn	2
4.5	Ökad ojämlikhet	2
5	Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik	2
5.1	Moderatbidrag till de som redan har	2
5.2	Regeringen och Sverigedemokraterna struntar i välfärden	2
5.3	Siffertrixande och brist på investeringar i klimatpolitiken	2
5.4	Sveriges roll i omvärlden	2
6	Finanspolitiska ramverket	2
6.1	Hur uppstår reformutrymmet	2
6.2	Finanspolitiska överväganden	2
6.3	Vår syn på den pågående utredningen om saldomålet	2
6.3.1	Kärnkraftsutbyggnadens effekter på de offentliga finanserna	2
6.4	Klimatomställningen och behovet av ett reformerat ramverk	2
6.5	Nytt saldomål för de offentliga finanserna	2
6.6	Höj skuldankaret	2
6.7	Inkomstgolv	2
6.8	Ökad transparens i budgetpolitiken	2
6.9	Realekonomiska mål bör komplettera de finansiella målen	2
7	Hushållens ekonomiska situation	2
7.1	Höj och inflationsskydda barnbidraget	2
7.2	Höj och reformera bostadsbidraget	2
		3

7.3	Höj tak och ersättningsnivåer i socialförsäkringen	2
7.4	Avskaffa karensavdraget	2
7.5	Höj försörjningsstödet	2
7.6	Höj inkomstpensionstillägget	2
7.7	Höj och stärk arbetslöshetsförsäkringen	2
8	Fortsatta nedskärningar i välfärden	2
8.1	Regionerna gör stora underskott 2024	2
8.1.1	Vårdgarantin efterlevs inte	2
8.1.2	Personalen måste bli fler, inte färre	2
8.2	Kommunerna har mycket stora investeringsbehov	2
8.3	Ett återhämtningsstöd till välfärden	2
8.4	Förstärk sektorsbidraget till hälso- och sjukvården	2
8.5	Glesbygdstillägg inom sjukvården	2
8.6	Öka tillgång till psykologisk behandling	2
8.7	Reformera tandvården	2
8.8	Stärk socialtjänsten	2
8.9	Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn	2
9	En aktiv arbetsmarknadspolitik	2
9.1	En fungerande arbetsförmedling	2
9.1.1	Stoppa kaosprivatiseringen av Arbetsförmedlingen	2
9.1.2	Säkerställ lokal närvaro i hela landet	2
9.1.3	30 000 i arbetsmarknadsutbildning	2
9.1.4	Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att allokera sina anslag	2
9.1.5	Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att erbjuda arbetsmarknadsutbildning som finns inom Yrkesvux	2
9.1.6	Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att stoppa möjligheten att överklaga tilldelningsbeslut inom arbetsmarknadsutbildningen	2
9.2	Sverigejobb	2
10	Förskola, skola och högre utbildning	2

10.1	Fler vuxna i förskolan	2
10.2	Kraftigt förstärkt elevhälsa	2
10.3	Främja ökat deltagande i förskola och fritidshem	2
10.4	Högre utbildning: universitet och högskola	2
10.5	Stöd till folkbildningen	2
10.6	Idrott för alla	2
11	Ekonomisk politik för en rättvis grön klimatomställning	2
11.1	En investeringsplan för grön omställning	2
11.2	Investera för ökad sysselsättning	2
12	Vänsterpartiets klimatinvesteringar 2024–2027	2
13	Klimatsmarta och trygga boenden	2
13.1	Renovering i kombination med klimatåtgärder	2
13.2	Fler klimatsmarta hyresrätter till en överkomlig hyra	2
14	Ett hållbart energisystem	2
14.1	Vindkraft – på land och till havs	2
14.2	Stärkt elöverföringskapacitet	2
15	Framtidens transporter	2
15.1	Åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen	2
15.2	Sverigebiljetten för billigare kollektivtrafik	2
15.3	Investeringsstöd och utbyggnad av kollektivtrafik	2
16	Klimatklivet	2
17	Värnet om naturen/skydda miljön	2
18	Ett enhetligt och rättvist skattesystem	2
18.1	Målen för skattepolitiken	2
18.2	Extrem skattepolitik i BP25	2
18.3	Skatt på kapital och egendom	2
18.4	Enhetliga kapitalskatter	2
18.5	Arvs- och gåvoskatt	2
18.6	Oligopolskatt på bankernas övervinster	2

18.7	Beskattning av fastigheter	2
18.8	Skatt på förvärvsinkomster	2
18.9	RUT och ROT	2
18.10	Sociala avgifter	2
18.11	Ränteavdragen och hushållens kreditrestriktioner	2
18.12	Miljöskatter	2
18.13	Vänsterpartiets skatteförslag	2
19	Utgiftsramar och fördelning av utgifter i	2
20	Den offentliga sektorns finanser m.m.	2
21	Beräkning av statsbudgetens inkomster	2
Bilaga 1 Fördelningsanalys av Vänsterpartiets budgetmotion		2
	Inkluderade förslag	2

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen (avsnitt 6–18).
2. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2025–2027 enligt förslaget i tabell 16 avsnitt 20 i motionen.
3. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2025 enligt förslaget i tabell 17 avsnitt 21 i motionen och ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med lagförslag i överensstämmelse med denna beräkning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell 18 avsnitt 21 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
5. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden för 2025 enligt förslaget i tabell 9 avsnitt 19 i motionen.
6. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell 10 avsnitt 19 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.

4 Det ekonomiska läget

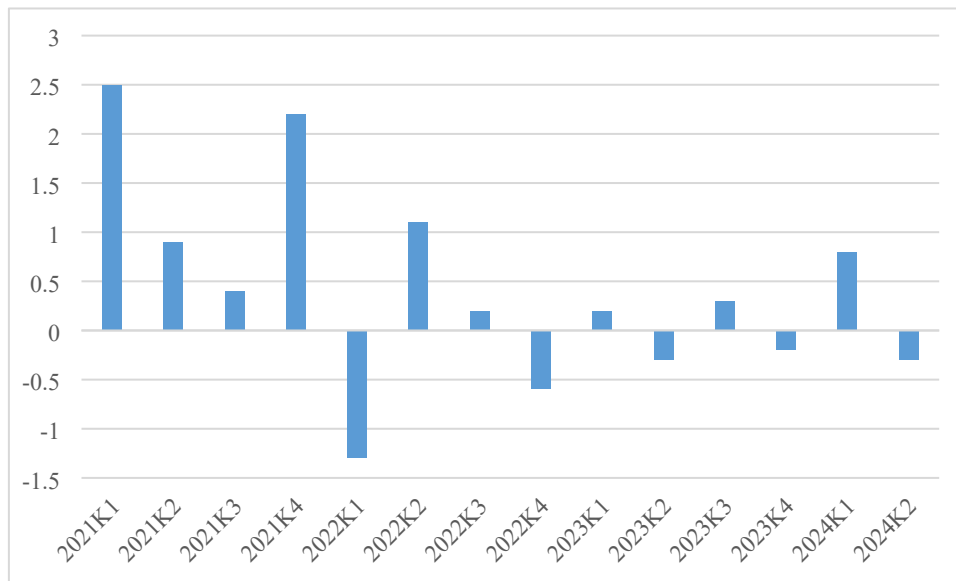
4.1 Konjunkturläget

Inflationen har fallit tillbaka rejält under det senaste halvåret i både Europa och USA. Den amerikanska ekonomin ser ut att undvika en mer omfattande lågkonjunktur, trots de senaste årens stora räntehöjningar. Euro-området har haft en svagare ekonomisk utveckling än USA och tillväxten är klart dämpad i år. Tyskland går trögt med bland annat svag bilexport. De nordiska länderna utvecklas olika, med lågkonjunktur i Finland, fortsatt inflationstryck i Norge, och ett Danmark som går starkt, främst drivet av landets stora läkemedelsindustri.

Den svenska ekonomin har gått på lågvarv under snart två års tid nu (se figur 1 nedan). Hushållens konsumtion har utvecklats svagt i spåren av den höga inflationen och byggsektorn har närapå kraschat, tyngd av höga räntor och svag efterfrågan.

Figur 1 Svensk BNP, Q1 2021–Q2 2024

Säsongrensade kvartalsvärden

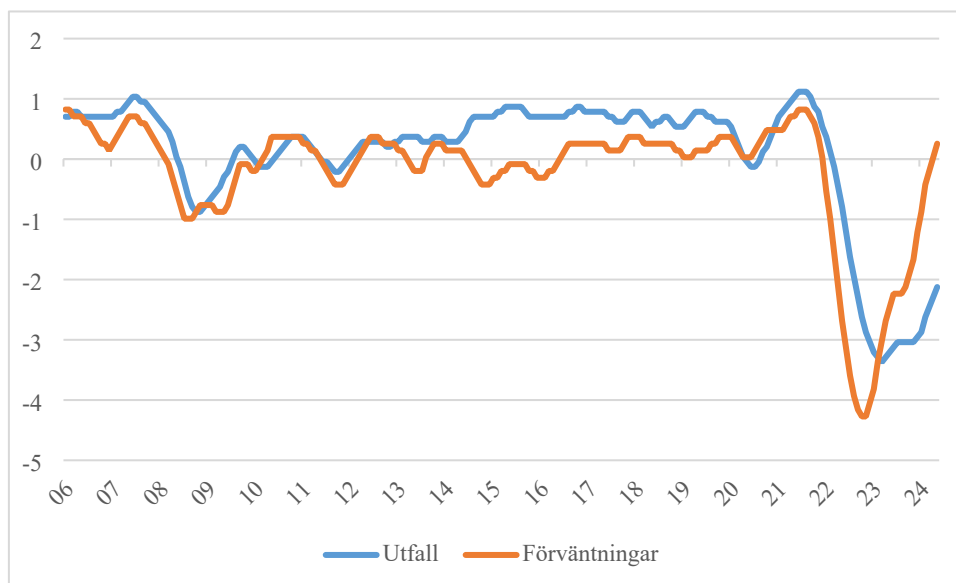
Källa: SCB

Det finns dock vissa tecken på att den svenska ekonomin kan komma att ta fart.

Hushållens syn på den egna ekonomin, som varit väldigt dyster under ett tag med stigande räntor och hög inflation, håller nu på att vända i takt med fallande inflation och att Riksbanken börjat sänka räntorna. Det förändrade läget syns också i

Konjunkturinstitutets s.k. konfidensindikatorer som mäter stämningssläget i näringslivets olika branscher. I Konjunkturbarometern för juli ligger konfidensindikatorerna på ungefär normal nivå eller något lägre i näringslivets olika delar.

Figur 2 Hushållens syn på egen ekonomi¹

Källa: Konjunkturinstitutet

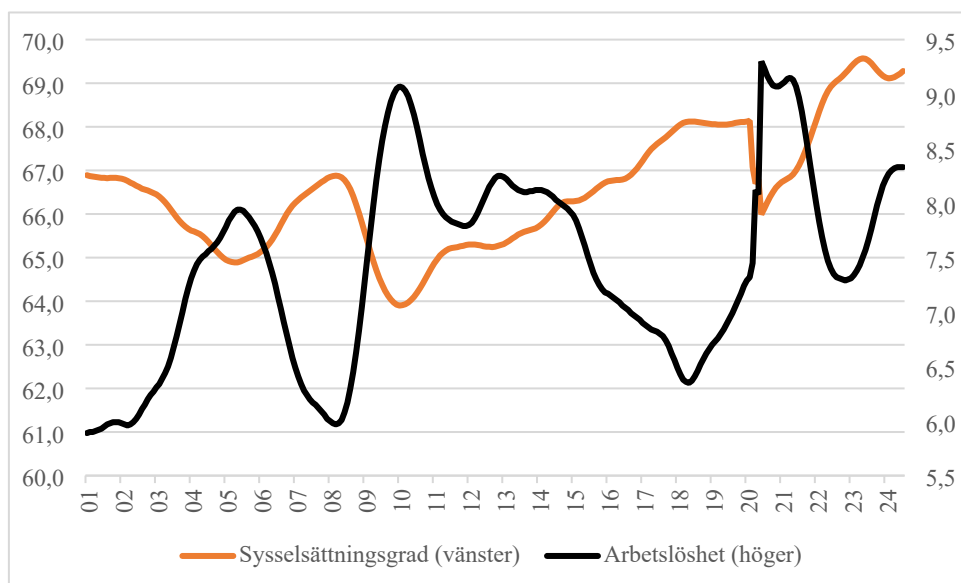
4.2 Arbetslösheten ökar

Den svenska arbetsmarknaden var länge förhållandevis stark trots hög inflation och stigande räntor. Först i början av 2023 började arbetslösheten stiga. Till en början parallellt med stigande sysselsättningsgrad, men på slutet har även sysselsättningen utvecklats svagt. Arbetslösheten har nu ökat med 1 procentenhet på ett år, vilket motsvarar cirka 57 000 fler i arbetslöshet.

¹ Nuläge - hushållens nuvarande ekonomiska situation jämfört med för 12 månader sedan. Förväntningar - hushållens ekonomiska situation om 12 månader.

Figur 3 Arbetslöshet och sysselsättningsgrad, 15–74 år, 2001–2024 (juli)

Säsongrensade trendvärden, månadsdata

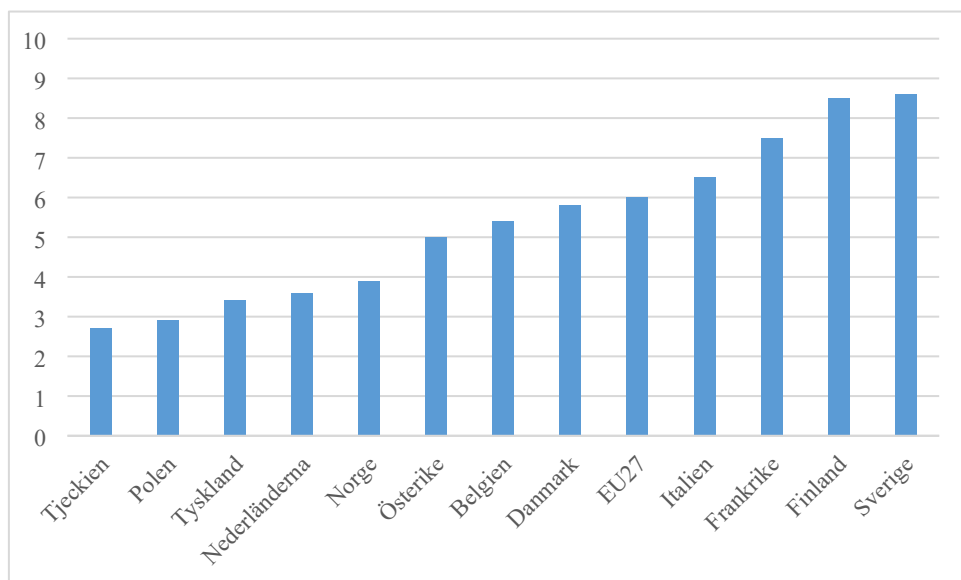

Källa: SCB (AKU)

Faktum är att Sverige har den tredje högsta arbetslösheten inom EU. Endast Spanien och Grekland har en högre arbetslöshet. Effekterna av regeringens passiva finanspolitik och frånvaron av tillväxtfrämjande investeringar syns nu tydligt på arbetsmarknaden.

Figur 4 Arbetslösheten, juli 2024

Säsongrensade månadsdata

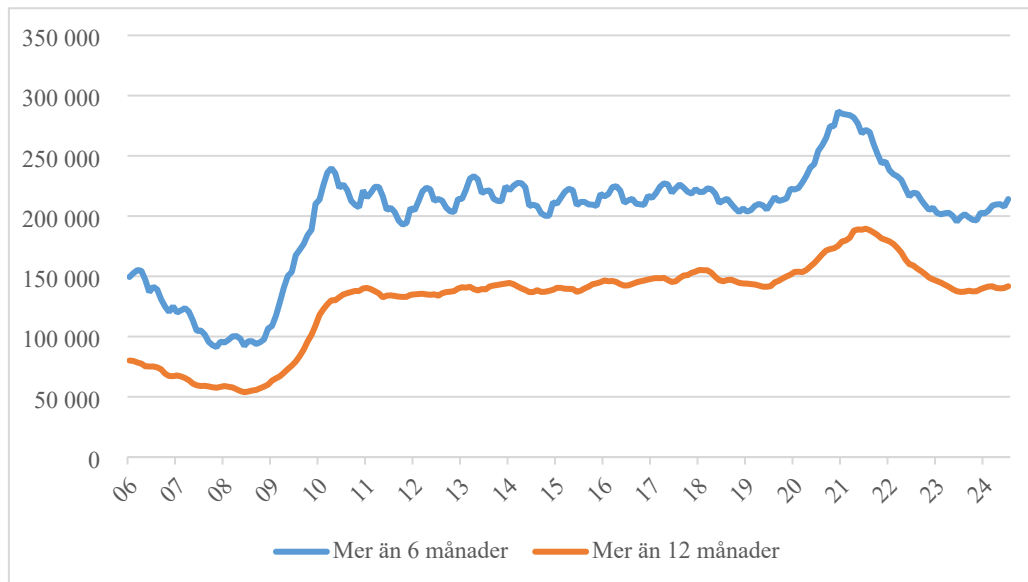
Källa: Eurostat

Arbetslösheten har ökat i de flesta yrkesområden. Några områden sticker dock ut. Antalet arbetslösa inom bygg och anläggning har ökat med 59 procent under de senaste

två åren. Även data och IT har sett en kraftigt ökad arbetslöshet. Här har antalet arbetslösa ökat med 58 procent under samma tidsperiod.²

Även antalet långtidsarbetslösa har ökat en del under det senaste året. Långtidsarbetslösheten ligger kvar på den högre plattå som tyvärr gällt sedan finanskrisen 2008/09 (se figur 5 nedan).

Figur 5 Inskrivna som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen, + 6 mån resp. + 12 mån

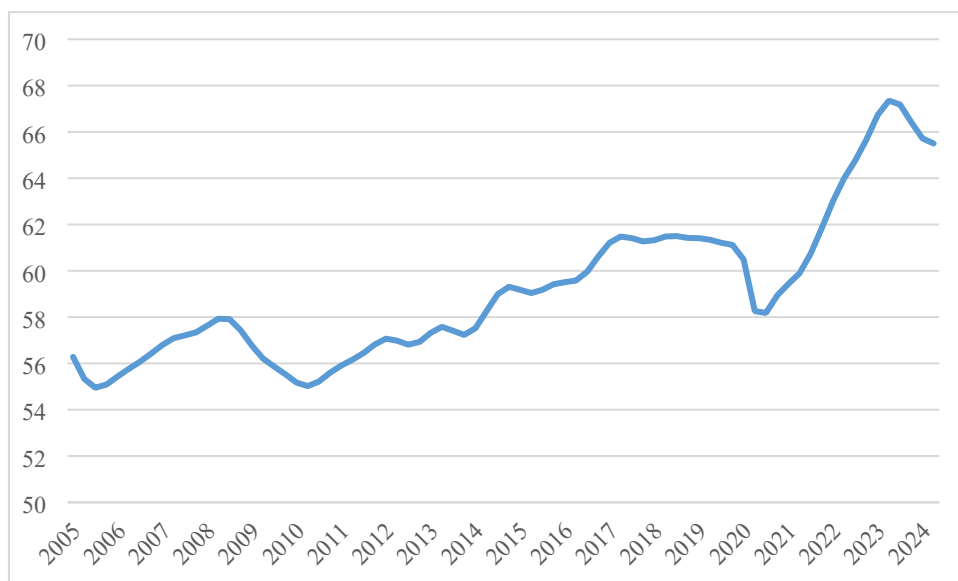
Källa: SCB (AKU)

Mycket av den arbetsmarknadspolitiska diskussionen de senaste åren har handlat om framväxten av en alltmer tudelad arbetsmarknad. En växande andel av de arbetslösa tillhör de grupper som enligt Arbetsförmedlingen har ”svag konkurrensförmåga”. Med ”svag konkurrensförmåga” menas de grupper som historiskt haft en svag ställning på arbetsmarknaden. Dessa grupper är äldre (55–64 år), utomeuropeiskt födda, individer med som mest förgymnasial utbildning samt personer med funktionsnedsättning. Dessa gruppers arbetslöshet, som andel av den totala arbetslösheten, växte från att utgöra knappt 50 procent 2006 till över 75 procent 2017–2019 (se figur 7 nedan). Därefter går det att skönja en svagt fallande trend, bland annat ökade sysselsättningen starkt bland utomeuropeiskt födda. Faktum är att sysselsättningen ökat starkt bland utrikes födda under en längre period, och är huvudförklaringen till att sysselsättningsgraden totalt sett i Sverige utvecklats så starkt de senaste 15 åren (se figur 6).

² Arbetsförmedlingen.

Figur 6 Sysselsättningsgrad, 15–74 år, utrikes födda, 2004–2024 (kvartal 2)

Säsongrensade trendvärden, kvartalsdata

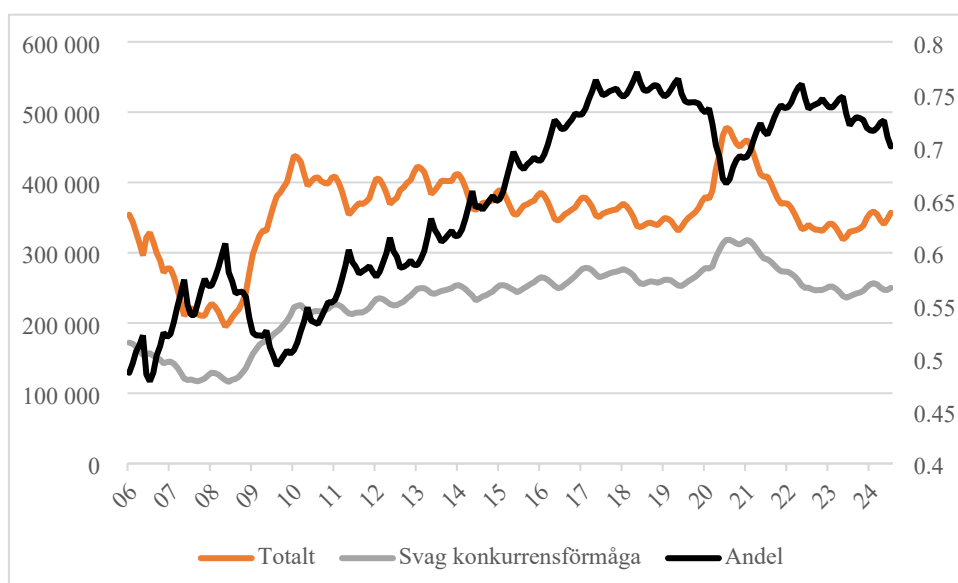

Källa: SCB (AKU)

Ett annat mönster som är tydligt är att vid större uppgångar av arbetslösheten ökar arbetslösheten relativt mer hos dem med en starkare förankring på arbetsmarknaden. I figuren syns detta genom att andelen arbetslösa i grupperna som har en ”svag konkurrensförmåga” minskar i samband med finanskrisen 2008/09, pandemin 2020 och även nu när arbetslösheten stiger i spåren efter inflationskrisen.

Figur 7 Inskrivna som arbetslösa, totalt och de med svag konkurrensförmåga

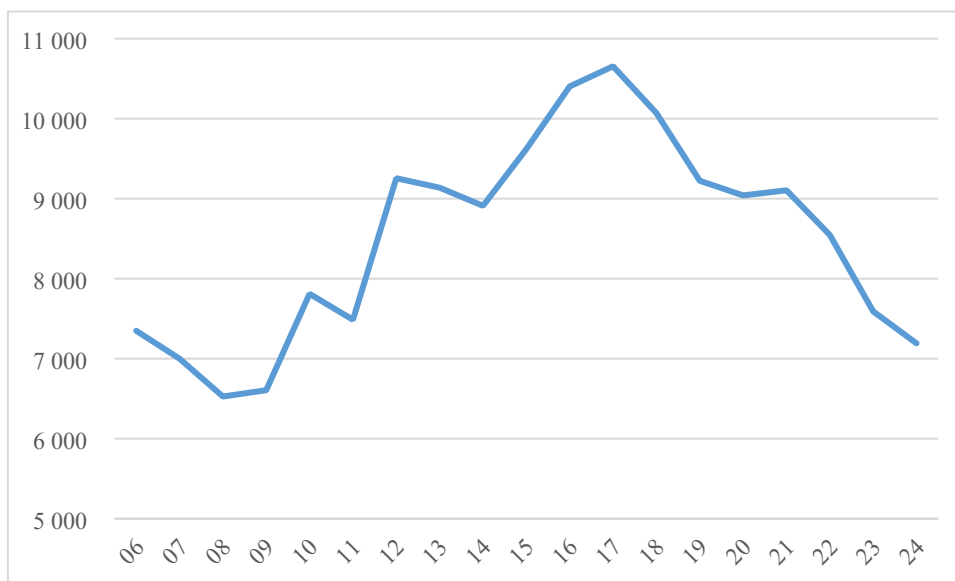
Antal personer respektive andel (med svag konkurrensförmåga) av total arbetslöshet

Källa: Arbetsförmedlingen

Den höga arbetslösheten och där en stor del av de arbetslösa står långt ifrån arbetsmarknaden kräver en effektiv Arbetsförmedling. Den nuvarande Arbetsförmedlingen klarar dock inte av sitt nuvarande uppdrag. Detta är ett resultat av flera olika beslut. Arbetsförmedlingen har dels fått nya uppdrag, bl.a. i form av nyanländas etablering. Stora delar av arbetsmarknadspolitiken har dessutom privatiserats, vilket försvårar en sammanhållen, effektiv och koordinerad arbetsmarknadspolitik. Arbetsförmedlingen har därtill dränerats på resurser. I reala termer har Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag minskat med nästan 30 procent mellan 2018 och 2024 (se figur 8 nedan). Detta har sammantaget fått stora återverkningar på Arbetsförmedlingens verksamhet. Personalstyrkan på Arbetsförmedlingen har minskat från drygt 14 000 (2018) till cirka 11 400 anställda (2023), omräknat till heltider, vilket motsvarar en minskning på nästan 20 procent. Mest har kärnverksamheten minskat, där arbetsförmedlarna ingår. Under samma tidsperiod, 2018–2023, minskade antalet heltidsanställda arbetsförmedlare med drygt 23 procent.³

Figur 8 Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag⁴ (2023 års priser), mnkr

Källa: ESV, BP24, KI och egen beräkning

Utvecklingen syns tydligt i Arbetsförmedlingens närvaro runt om i landet. Redan 2015–2018 hade Arbetsförmedlingen påbörjat en minskning av sina arbetsförmedlingskontor. En större avveckling av arbetsförmedlingskontoren skedde dock 2019 och i början av 2020 sedan Arbetsförmedlingen fattat beslut om att avveckla 126 kontor i totalt 122

³ RUT, Dnr 2023:671.

⁴ År 2006–2023 bygger på utfallsdata för AF förvaltningsanslag via ESV. 2024 är beslutad budget. Vid fastprisberäkning har KPI använts som deflator.

kommuner. Arbetsförmedlingen har gått från att ha 172 fast bemannade kontor till 81 stycken i september 2024⁵

Arbetsförmedlingen klarar för närvarande inte av sina uppdrag. De har varken rätt förutsättningar för de grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden eller den mer traditionella arbetsmarknadspolitiken i form av förmedling, utbildning och praktik. Vänsterpartiet föreslår i denna motion en förändrad inriktning på arbetsmarknadspolitiken och ett antal akutåtgärder för att komma till rätta med Arbetsförmedlingens brister.

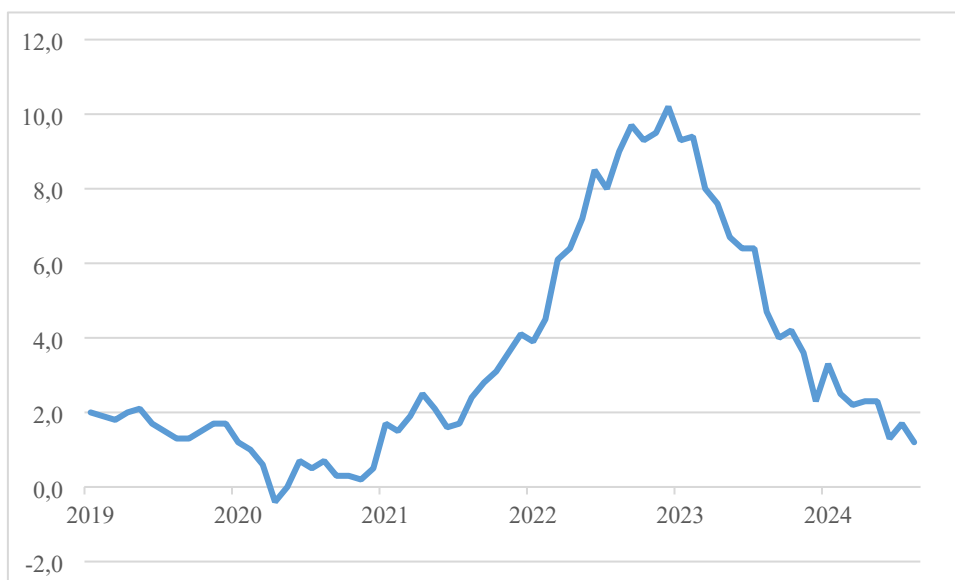
4.3 Penningpolitiken

Inflationen faller nu snabbt i Sverige, och har gjort så under en längre tid (se figur 9 nedan). Inflationstakten enligt KPIF (Konsumentprisindex med fast ränta) var 1,2 procent i augusti vilket är en minskning från juli då den var 1,7 procent.

Månadsförändringen från juli till augusti var -0,6 procent enligt KPI.⁶ En stor del av den fallande inflationen förklaras av lägre energipriser. Inflationstrycket i den svenska ekonomin är dock lågt även rensat för de fallande energipriserna. Riksbanken bör nu sänka räntan i snabbare takt än vad de hittills har signalerat.

Figur 9 KPIF-inflationen, 2019–2024 (augusti)

Månadsdata, årstakter

Källa: SCB

⁵ RUT, Dnr 2024:1084

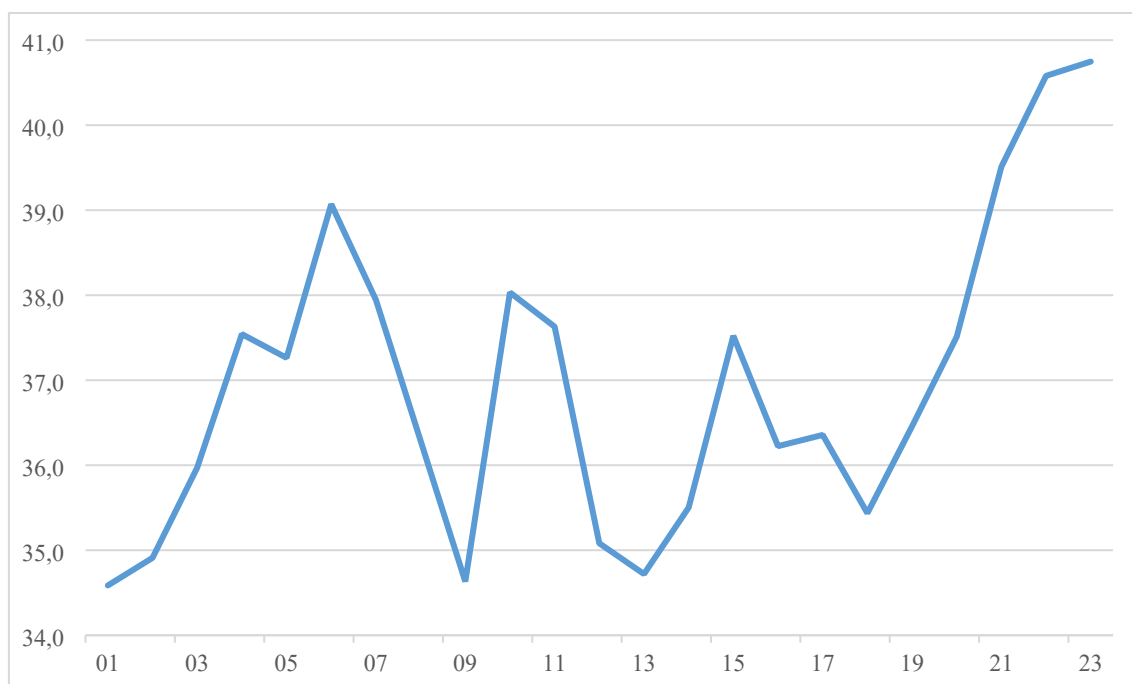
⁶ SCB.

Vänsterpartiet har länge varit kritiska mot den förda penningpolitiken.

Inflationsuppgången var framför allt utbuds- och vinstdriven. Om inflationen är utbudsdriven och ett resultat av dysfunktionella marknader med bristande konkurrens är det snarare andra åtgärder som bör aktualiseras, såsom regleringar och andra strukturella reformer. Företagen utnyttjade inflationsimpulserna efter pandemin och Rysslands anfallskrig mot Ukraina till breda prishöjningar på varor och tjänster. Detta har resulterat i kraftigt stigande vinstandelar i näringslivet (se figur 10).

Figur 10 Näringslivets vinstandel, 2001–2023

Procent

Källa: Konjunkturinstitutet (diagramunderlag, KI mars 2024).

Det ligger nära till hands att tro att den höga vinstandelen har sin grund i bristande konkurrens inom en rad olika branscher i det svenska näringslivet. De svenska livsmedelspriserna har t.ex. stigit mer än livsmedelspriserna i våra grannländer. En viktig förklaring till detta torde vara att dagligvaruhandeln kännetecknas av en mycket hög grad av marknadskoncentration, där de tre stora aktörerna ICA, Axfood och Coop har en sammanlagd marknadsandel på 86 procent, vilket gör att de har lätt att pressa upp priserna.⁷ Den europeiska elmarknaden är också synnerligen dysfunktionell, med en marginalprissättning som driver upp elkostnaderna för svenska hushåll. Den svenska

⁷ Konkurrensverket (2018). *Konkurrensen i den svenska livsmedelskedjan*.

bankmarknaden domineras av de fyra storbankerna (inkluderat Nordea). Bristen på konkurrens visar sig bl.a. i att bankernas inlåningsmarginaler exploderat.

En anledning till den aggressiva penningpolitiken från världens centralbanker är rädslan för att löntagarnas förväntan på inflationen ska leda till pris- och lönespiraler som kan vara svåra att bryta. Den svenska lönebildningen är dock helt annorlunda jämfört med länder som t.ex. USA och Storbritannien. I Sverige är lönebildningen centraliserad med låg löneglidning, vilket minskar risken för pris- och lönespiraler. Jämfört med omvärlden är också en större del av hushållens bolån rörliga. Detta innebär att Riksbankens räntehöjningar slår hårdare i Sverige jämfört med motsvarande höjningar i andra länder.

4.4 Läget i kommunsektorn

Sveriges kommuner och regioner har haft ett antal tuffa år. Stigande kostnader för varor, tjänster och inte minst avtalspensioner har satt hård press på framför allt regionernas ekonomi. När sedan regeringen valt att inte skjuta till de medel som behövs för att täcka kostnadsökningarna har många regioner tvingats till nedskärningar inom sjukvården (se vidare figur 28 i kapitel 8 hur de generella statsbidragen har urholkats över tid).

Situationen är särskilt bekymmersam i år. Enligt beräkningar från regionerna finns det ett ekonomiskt motiverat behov av att minska personalstyrkan med ca 5 000 personer för innevarande år och ytterligare cirka 700 anställda nästa år.⁸

För 2025 och 2026 stärks dock kommunsektorns ekonomi påtagligt. Kommunernas kostnader för tjänstepensionerna minskar med 25 miljarder kronor 2025 och ytterligare med 7 miljarder kronor 2026. Skatteunderlaget väntas också utvecklas hyggligt under 2025 och 2026. Detta leder till en kraftig förbättring av kommunernas resultat som väntas landa på ett överskott på 28 miljarder 2025 och 36 miljarder 2026. Även regionernas ekonomi förbättras de kommande två åren. Regionerna resultat väntas gå från -16 miljarder i år till -2 miljarder 2025. Det förbättrade resultatet drivs även i regionernas fall av den lägre inflationstakten vilket medför lägre kostnader för varor, tjänster och tjänstepensioner. De förbättrade resultaten beror också till stor del på genomförda besparingar och skattehöjningar. Såväl kommunerna som regionerna har flera år av besparingar och nedskärningar bakom sig, det är nu viktigt att de ges resurser att bygga upp sina verksamheter igen.

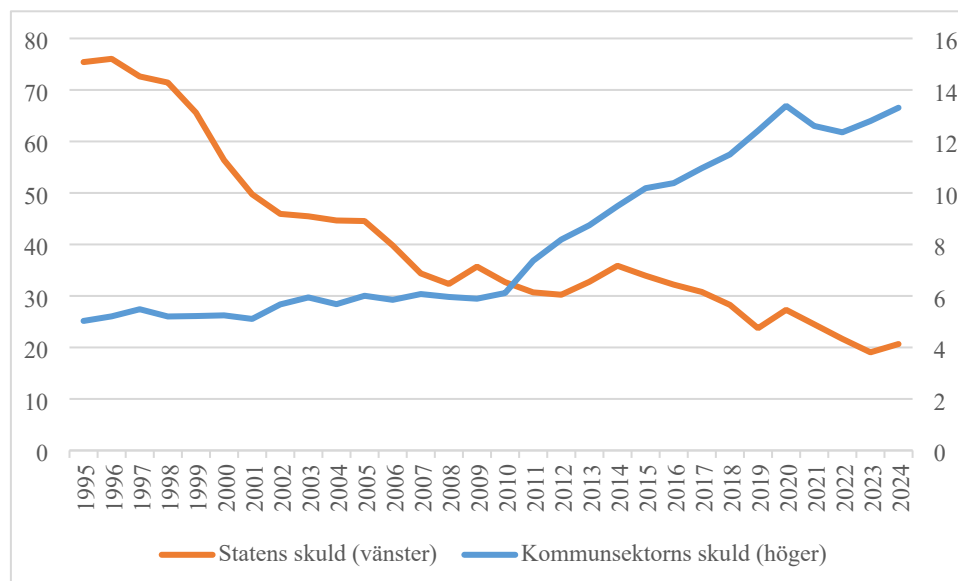
⁸ SKR (2024), Ekonomirapporten, maj 2024.

Sveriges kommuner och regioner står också inför stora investeringsbehov. Många befintliga avlopps- och vattenledningar, idrottsanläggningar, sjukhus och bostäder runtom i landet har nått slutet på sin tekniska livslängd. Samtidigt har kommunsektorns skulder ökat efter år av negativt finansiellt sparande. Sedan 2010 har kommunsektorns Maastricht-skuld mer än fördubblats (se figur 11 nedan). Kommunsektorns skulduppbyggnad har skett parallellt med att statens skulder sjunkit, vilket kan ses som ett uttryck för att staten vältrat över finansieringen av stora investeringar på kommuner och regioner.

Vänsterpartiet föreslår i denna motion ett återuppbyggnadsprogram för Sveriges kommuner och regioner. Det handlar dels om resurser till välfärdens kärna i form av sjukvården, skolan och barn- och äldreomsorgen, dels om ett investerings- och underhållsprogram för att rusta upp och klimatanpassa den kommunala och regionala infrastrukturen.

Figur 11 Kommunsektorn och statens Maastricht-skuld, 1995–2025

Procent av BNP

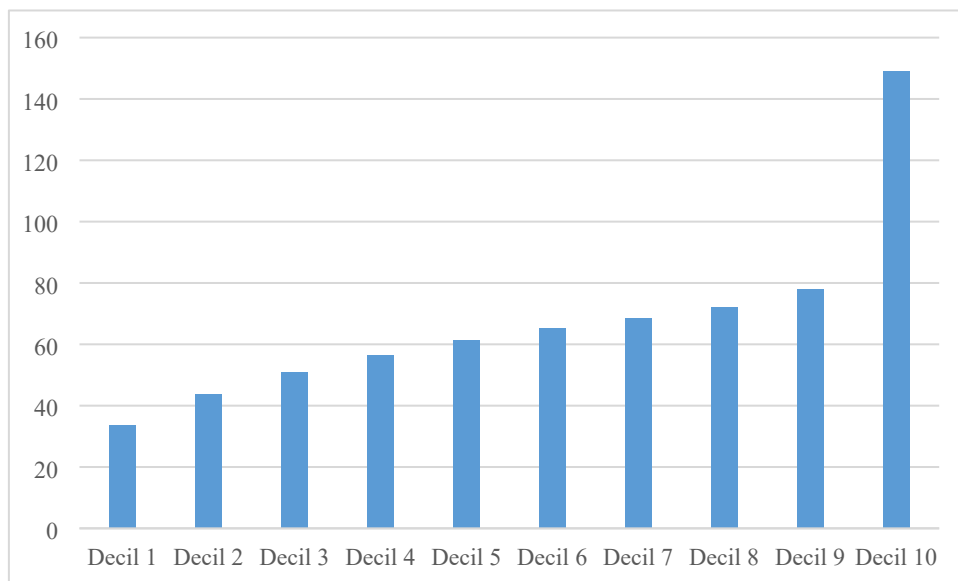
Källa: Konjunkturinstitutet

4.5 Ökad ojämlikhet

Ett strukturproblem i den svenska ekonomin är de stora och kraftigt växande ekonomiska klyftorna. Sverige hör till de OECD-länder där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet. I figuren nedan visas hur den ekonomiska standarden utvecklats över inkomstfördelningen. Där framgår det tydligt hur den rikaste tiondelen dragit ifrån de övriga i befolkningen.

Figur 12 Förändring av ekonomisk standard efter decil, 1991–2022

Procentuell förändring av disponibel inkomst efter kapitalvinst

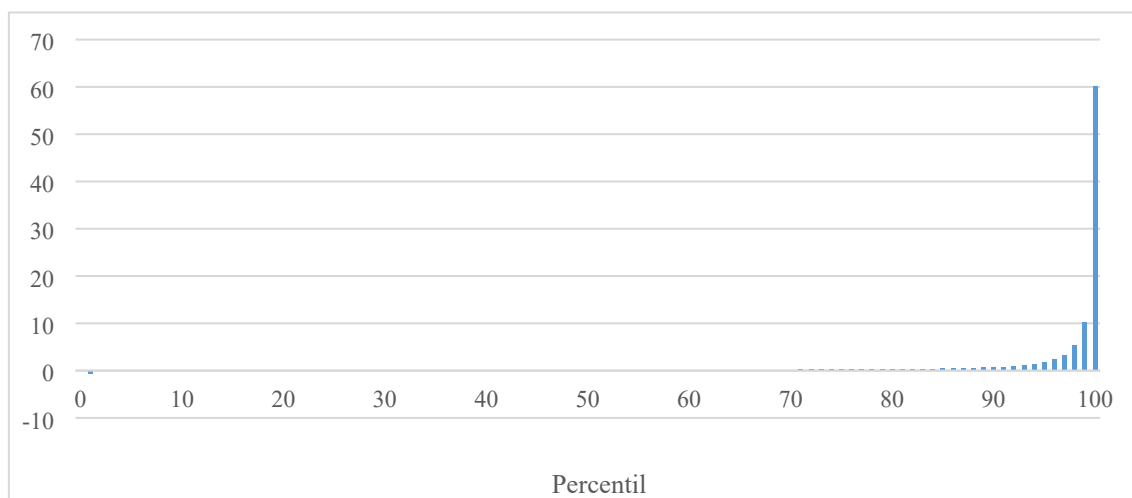
Källa: SCB

En viktig orsak till de ökade klyftorna är hur det svenska skattesystemet utvecklats. Sverige har gått från att vara ett av de länder vars skattesystem omfördelar mest till att ha det minst omfördelande skattesystemet inom EU:s kärnländer.⁹ En annan central faktor bakom den växande ojämlikheten är kapitalinkomsternas utveckling och fördelning. Inkomsterna från kapital har ökat markant sedan början av 1990-talet, och eftersom fördelningen av kapitalinkomsterna är mycket ojämna har det lett till ökade klyftor. I figuren nedan visas kapitalinkomsterna per percentil som andel av hushållens totala inkomster av kapital (2022).

⁹ Verbist, G. & Figari, F. (2014). *The redistributive effect and progressivity of taxes revisited: An International Comparison across the European Union*, EUROMOD Working Paper No. EM 6/14. Studien har 1999 och 2008 som jämförelseår. Med EU:s kärnländer avses de 15 länder som ingick i EU 1998.

Figur 13 Inkomst av kapital per percentil, 2022

Andel av hushållens totala inkomster från kapital, procent

Källa: SCB

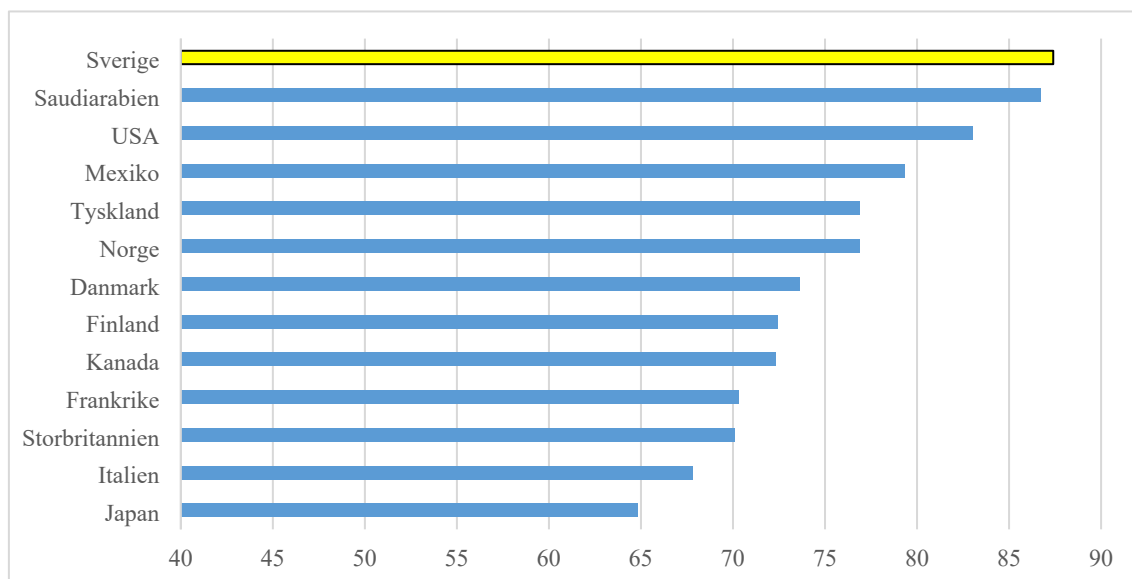
Av de totala kapitalinkomsterna gick 60 procent till den hundradel av befolkningen som hade de högsta inkomsterna. I Konjunkturrådets (SNS) rapport för 2018 görs bedömningen att ungefär hälften av de ökade klyftorna sedan 1995 kan härledas till kapitalinkomsterna.¹⁰ Kapitalinkomsterna är också ojämnt fördelade mellan kvinnor och män, där kvinnors andel av de totala kapitalinkomsterna uppgår till ca 30 procent.¹¹

De ökande inkomstskillnaderna påverkar naturligtvis förmögenhetsfördelningen. Dessa är betydligt mer ojämnt fördelade än inkomsterna. Den svenska förmögenhetsfördelningen är bland de mest ojämlika i hela världen, se figur 14 nedan. Den är betydligt mer ojämlig jämfört med europeiska länder som Frankrike, Tyskland och våra nordiska grannländer och t.o.m. mer ojämlig än i Saudiarabien.

¹⁰ SNS (2018), Konjunkturrådets rapport 2018, "Kapitalbeskattningens förutsättningar".

¹¹ Ownershift (2019), "Vem äger Sverige?".

Figur 14 Förmögenhetsfördelning, 2022, Ginikoefficient

Källa: UBS (2023), Global Wealth Report 2023.

De ekonomiska klyftorna är ett stort samhällsproblem. I boken *Jämlikhetsanden* går författarna Wilkinson och Pickett igenom och sammanställer 40 års forskning om ojämlikhet, hälsa och sociala problem.¹² I boken visar de på en stark koppling mellan ojämlikhet och en rad olika sociala och hälsorelaterade indikatorer. När ojämlikheten ökar tenderar skolresultat, förväntad livslängd, social rörlighet, psykisk ohälsa, droganvändning, kriminalitet m.m. att utvecklas negativt. I ojämlika samhällen får klass och status ökad betydelse och påverkar hur vi människor ser på varandra. Den ekonomiska ojämlikheten påverkar också tillväxten negativt. Sverige hör till de länder där den ökade ojämlikheten påverkat tillväxten förhållandevis mycket.¹³

Det behövs en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. I denna motion lägger Vänsterpartiet förslag på höjda skatter på kapitalinkomster, arv, gåvor och fastigheter m.m. som finansiering för satsningar på välfärden, socialförsäkringarna och bostads- och infrastrukturfinansieringar samt sänkt skatt för låg- och medelinkomsttagare. På så sätt ökar vi jämlikheten samtidigt som vi stärker välfärden. Så bygger vi Sverige starkare i en värld av hård global konkurrens.

¹² Wilkinson, R. & Pickett, K. (2011), *Jämlikhetsanden: därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Karneval förlag.

¹³ Cingano, F. (2014), *Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth*, OECD Social, Employment and Migration Working Paper.

5 Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik

Vi befinner oss i halvtid med regeringen Kristersson och Sverigedemokraterna vid makten. Under två år har man helt lyckats blunda för hushållens ökande kostnader, ignorera sjukvårdskrisen och strunta i de enorma investeringsbehov som finns inom t.ex. bostadsbyggande och infrastruktur. Istället har man sänkt skatten för de rikaste och genomfört bakvända klimatåtgärder som ökar utsläppen.

Sverige beräknas ha en fortsatt svag tillväxt under året. Arbetslösheten ligger på höga nivåer och läget i välfärdens verksamheter är fortfarande allvarligt. Bostadsbyggandet har kollapsat. Regeringen och Sverigedemokraterna förmår inte ta itu med de problem som drabbar människor i deras vardag. Allra tydligast blir det när regeringen och Sverigedemokraterna, trots hushållens ansträngda ekonomiska situation, istället öser pengar över de rikaste genom stora skattesänkningar. Det är ett dåligt svar på de samhällsproblem vi står mitt uppe i. Vänsterpartiet har presenterat en rad förslag som ger hushållen mer i plånboken och som dessutom bekämpar inflationen. Det handlar t.ex. om att sätta press på matjättarna för att sänka priserna och om att använda SBAB för att pressa storbankerna och sänka bolåneräntorna.

Regeringens och Sverigedemokraternas politik innebär en fördelningspolitisk katastrof. Budgeten för 2025 är inget undantag, utan accelererar snarast den katastrofala utvecklingen. De hushåll som får mest är de som har miljoninkomster under ett år. Det till en kostnad dubbelt så stor som hela sektorsbidraget till sjukvården. På samma sätt innebär den förda politiken att den ekonomiska ojämlikheten mellan män och kvinnor ökar. Någonting regeringen själv konstaterar i budgetpropositionen.

Att regeringen gett Sverigedemokraterna ett direkt inflytande över statens budget och reformer är en av de mer konkreta politiska åtgärderna för att öka polariseringen och slita isär Sverige. Det går inte att bygga öppenhet, demokrati och sammanhållning genom att ställa grupper mot varandra så som Sverigedemokraterna gör.

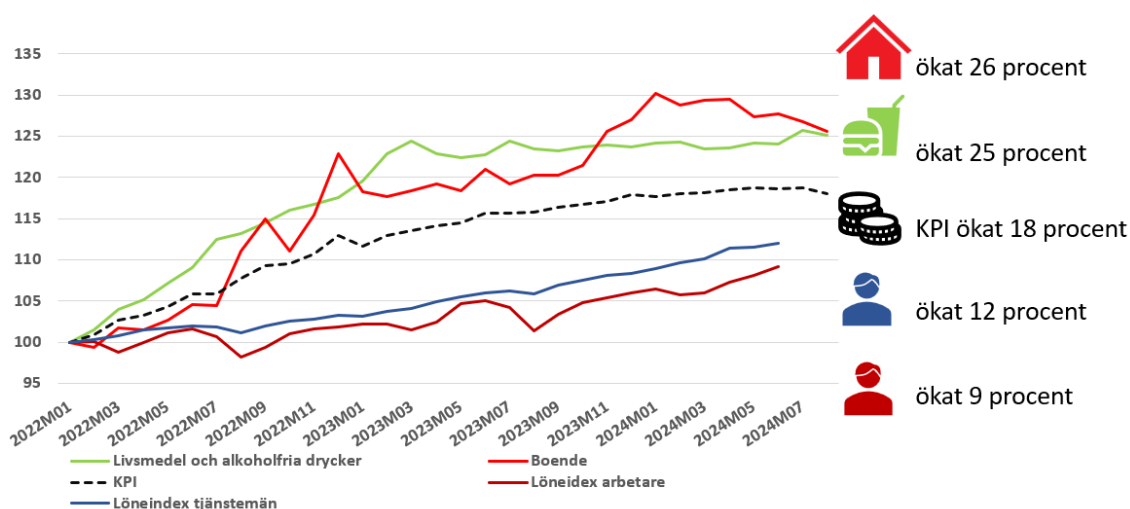
Sverigedemokraternas inflytande över regeringen har inneburit mer av hatretorik och signalpolitik. Genom att låta dem styra debatten har regeringen säkrat samarbetet utan att det kostar dem ett öre i faktiska reformer. Sverigedemokraternas vallöften om mer pengar till pensionärer och sjukskrivna var inte vatten värda när det väl kom till kritan.

5.1 Moderatbidrag till de som redan har

Hushållen är fortsatt pressade. Prisökningen för boende och livsmedel har ökat med 26 respektive 25 procent sedan januari 2022. Det är betydligt högre än löneökningarna under samma tid. Antalet människor som lever i *allvarlig materiell och social fattigdom* har ökat med närmare 80 procent mellan 2021 och 2023. Det motsvarar 115 000 personer. Ökningen är störst bland kvinnor, framför allt de som lever som ensamstående. Hushållens skulder hos Kronofogden växer samtidigt som antalet konkurser ökar.

Figur 15 Prisökningar i livsmedel och boende, KPI samt löneökningar

sedan januari 2022

Källa: SCB

Den svåra situationen gäller dock inte alla. Medan hushållen kämpar för att få pengarna att räcka går det bättre än någonsin för bankerna. Skillnaden mellan bolåneränta och sparränta är nästan dubbelt så hög jämfört med våren 2022. Storbankernas rekordvinster speglar inte den oro för framtiden som präglar svenska hushåll.

Trots att regeringen och Sverigedemokraterna har haft alla möjligheter att agera har de t.ex. vägrat ta tag i matjättarnas orimliga prisökningsbeteende eller införa en bankskatt. Den ekonomiska situationen för hushållen tycks vara helt ointressant för regeringen och Sverigedemokraterna som istället lägger allt krut på att göra de rikare ännu rikare.

I årets budget sänker regeringen och Sverigedemokraterna inkomstskatten för höginkomsttagare. Detta genom att slopa avtrappningen av jobbskatteavdraget för de som tjänar över 65 000 kronor i månaden. Det är i praktiken ett kontantstöd, helt utan

krav på motprestation. Detta till en kostnad på 4,7 miljarder kronor. Pengar som hade kunnat läggas på att täcka hålen i sjukvården eller viktiga investeringar i bostadsbyggande och tåg som kommer i tid.

I regeringens egen budget presenterar man hur förslaget påverkar olika inkomstgrupper. Medan de som tjänar 65 000 kronor i månaden får en dryg hundralapp mer i månaden per år får de som tjänar en mindre förmögenhet tiotusentals kronor mer, direkt in på sparkontot. Sänkningen är ingenting annat än ett moderatbidrag – från Moderaterna till moderata kärnväljare.

Tabell 1 Ändrad skatt till följd av slopad avtrappning av jobbskatteavdraget

Kronor per år och procent

Arbetande <66 år		
Inkomst	Ändrad skatt	Procent av inkomsten
700 000	0	0,0
800 000	-116	-0,0
1 000 000	-6 116	-0,6
1 500 000	-21 116	-1,4
2 000 000	-36 116	-1,8
2 500 000	-47 237	-1,9

Anm.: Prisbasbelopp 58 800.

Källa: Budgetpropositionen för 2025, s 227

Samtidigt slopar regeringen och Sverigedemokraterna skatten för sparande på investeringssparkonto upp till 150 000 kronor 2025 och 300 000 kronor följande år. Det är en ineffektiv åtgärd som varken stimulerar ekonomin, ökar tillväxten eller skapar fler arbetstillfällen. Miljardtals kronor går till dem som redan har råd att spara stora summor, istället för dem med lägst inkomster och störst behov. Sammantaget innebär regeringens skattesänkningar ett pengaregn över dem med miljoninkomster, men betydligt mindre till välfärd och de allra mest utsatta. Totalt handlar det om 34 miljarder kronor.

Tabell 2 Regeringens skattesänkningar

Miljarder kronor

Upptrappat jobbskatteavdrag för löner på 65 tkr/mån	4,7
Skattefrihet på Investeringsparkonton	7
Höjd brytpunkt statlig inkomstskatt	6,2
Jobbskatteavdrag nr. 9	11
Slopad flygskatt	2
Sänkta drivmedelsskatter	3
Summa	34

Källa: Budgetpropositionen för 2025, beslutade reformer.

5.2 Regeringen och Sverigedemokraterna struntar i välfärden

I en undersökning från Vårdförbundet svarar 70 procent av alla medlemmar att arbetsbelastningen är hög, mycket hög eller för hög¹⁴ och var fjärde AT-läkare överväger att lämna yrket¹⁵. Regionerna gör tillsammans uppskattningen att det finns ett ekonomiskt motiverat behov av att minska personalstyrkan med 5 000 anställda redan i år och ytterligare ca. 700 nästa år.¹⁶ Huvuddelen av besparingarna rör hälso- och sjukvården. I juli i år väntade 160 000 svenskar på en operation.¹⁷

Krisen i sjukvården är akut. Trots återkommande larmrapporter om underbemanning och överbeläggning görs ingenting för att komma till rätta med varken underskottet på personal eller privata aktörer vars främsta syfte är att göra vinst på vårt behov av vård. Att kommuner och regioner beräknas göra ett bättre resultat än förra året beror i mångt och mycket på att man tvingats anpassa verksamheten till en alldeles för liten budget. Genom att tvinga den offentliga verksamheten till stora nedskärningar blir bristande resurser ett normalläge. Det är ovärdigt ett välfärdsland som Sverige. Det är tydligt att staten inte längre tar ansvar för de behov som finns i kommuner och regioner. Allra tydligast blir det när man ser hur statens skuldkvot minskar, på bekostnad av kommunsektorns ökande skuldkvot.

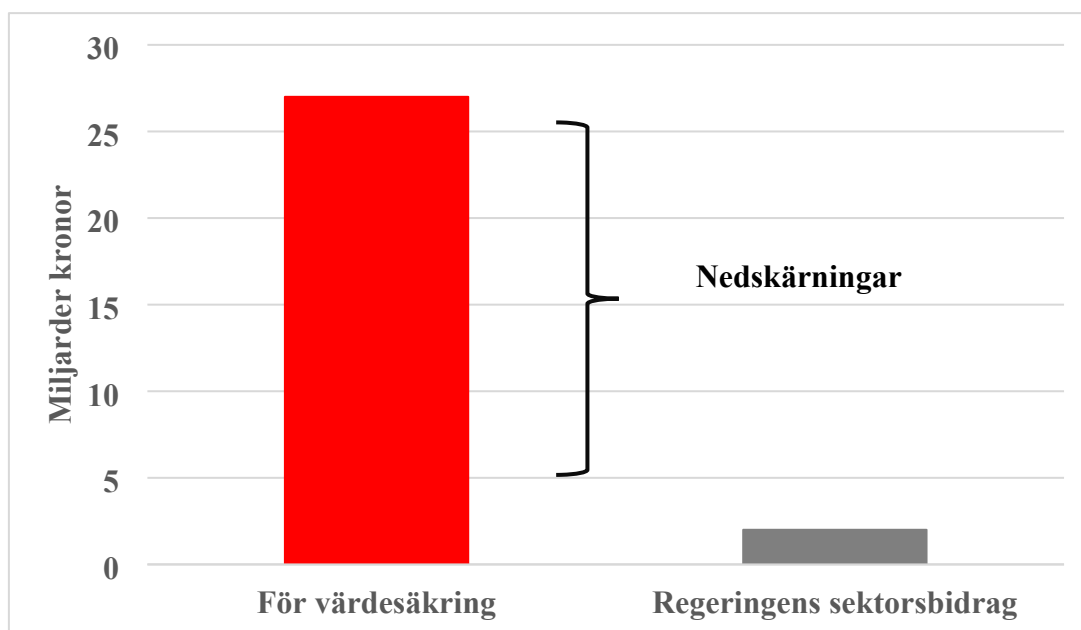
¹⁴ Vårdförbundet, ”Att komma ut i arbetslivet blev en chock, rapport 2024”.

¹⁵ SYLF, ”AT-rapporten 2024”.

¹⁶ SKR, ”Ekonomirapporten, maj 2024”.

¹⁷ SVT, ”Hit åker svenskarna för att undvika vårdköer”, 20 juli 2024.

Figur 16 Regeringen och SD fortsätter att skära i vården

Källa: SKR ekonomirapport 2024, samt Budgetpropositionen för 2025.

5.3 Siffertrixande och brist på investeringar i klimatpolitiken

Världen står inför ett klimatnödläge. För att nå våra klimatmål måste hela ekonomin ställas om. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling.

Behovet av omfattande investeringar är stort. För att minska utsläppen behöver vägtrafik flyttas över till spårtrafik, bostäder behöver klimatanpassas och elproduktion och elnät behöver byggas ut. Dessutom tillkommer viktiga investeringar för att undvika eller mildra effekterna av klimatförändringen. Vid kraftiga skyfall riskerar eftersatta VA-system att orsaka översvämningar och skador på både hus och infrastruktur.

I regeringens och Sverigedemokraternas budget saknas helt den politiska vilja som krävs för att ställa om samhället. För varje år som går utan att vi gör någonting åt utsläppen ökar klimatskulden och det blir svårare att göra någonting åt de problem som redan märks.

Regeringen försöker bluffa igenom enorma åtagande för skattebetalarna för att bygga kärnkraft. Tidöpartierna föreslår en satsning på enbart ny och dyr elproduktion som är designad för att bara gynna kraftbolagen. Finansdepartementet har föreslagit en modell för finansiering. I den bär hushåll, företag och stat risker och kostnader, medan kraftbolag garanteras vinster. Det är en kärnkraftssatsning som kan kosta nästan lika mycket som hela det låneutrymme som Vänsterpartiet föreslagit för samtliga klimatinvesteringar. Regeringen lyckas också med konststycket att hävda att man vill

skapa teknikneutralitet mellan kraftslagen samtidigt som man lovar 400 miljarder kronor per år i kreditgarantier till kärnkraftsbolagen.

Den 1 januari i år sänktes reduktionsplikten till 6 procent för både diesel och bensin. Åtgärden har fått omfattande kritik. Inte minst eftersom regeringens egna beräkningar inför detta visade på drastiskt höjda utsläpp. I årets budget återställer man till viss del reduktionsplikten, samtidigt som man sänker skatten på drivmedel.

Regeringsföreträdare påstår att detta leder till att Sverige plötsligt kan klara klimatmålen till 2030. Men en granskning av SVT har visat att regeringens antagande bara är ett scenario bland andra.¹⁸ Regeringen är fortfarande svaret skyldig, hur Sverige ska kunna uppnå de nationella klimatmålen och klimatåtaganden gentemot EU till 2030.

Nuvarande politik pekar mot att Sverige missar minst tre av fyra klimatmål till 2030 och enligt Klimatpolitiska rådet bryter regeringen mot klimatlagen genom att inte agera i enlighet med fattade riksdagsbeslut.¹⁹

I årets budget sänks flygskatten drastiskt. Det är en mycket ifrågasatt åtgärd, inte minst av regeringens egna myndigheter. Naturvårdsverket motsätter sig sänkningen med svidande kritik. Förutom att utsläppen ökar menar man att analysen bakom förslaget har betydande brister. Man ifrågasätter också antagandet om en ökad konkurrenskraft, bl.a. eftersom regeringen inte har presenterat en ordentlig konsekvensanalys. Verket påminner också om att en sänkt skatt påverkar alla flyg som lyfter som svensk mark, inte enbart svenska bolag. Regeringen gör bedömningen att andra styrmedel inom EU internaliserar flygets klimatpåverkan, någonting Naturvårdsverket menar är felaktigt. Myndighetens rekommendation är istället att den befintliga skatten bör höjas. Det går inte att tolka sänkningen som annat än ideologiskt motiverad.

I en debattartikel inför presentationen av årets budget låter det på Tidöpartierna som om man gör en satsning på Sveriges naturreservat genom att tillföra pengar till skötsel av värdefull natur.²⁰ Problemet är att man tidigare gjort stora nedskärningar på samma anslag. Med den s.k. satsning man nu presenterar återställs inte ens en tiondel av anslaget.

Att försöka föra svenska folket bakom ljuset i klimatpolitiken är inte bara djupt oärligt, utan också ett svek mot kommande generationer. Regeringen och

¹⁸ SVT Nyheter, ”Här är siffrorna regeringen inte visar – riskerar missa klimatmålet”, publicerad 29 augusti 2024.

¹⁹ SVT Nyheter, ”Trots regeringens optimism – flera klimatmål missas med nya politiken”, publicerad 18 september 2024.

²⁰ Aftonbladet, ”100 miljoner extra per år till naturreservaten”, publicerad 16 september 2024.

Sverigedemokraterna måste vara tydliga med att de prioriterar sänkta skatter framför klimatet.

5.4 Sveriges roll i omvärlden

Runt om i världen protesterar människor mot Israels brutala krigsföring i Gaza.

Människor samlas i frustration över att världens makthavare inte gör någonting för att få ett slut på mördandet av civila. Så även i Sverige. Vaga uttalanden från regeringen samtidigt som man står bakom EU:s associationsavtal med Israel visar ett hyckleri utan motstycke. Den svenska regeringen har inte ens förmått ta ställning för ett permanent eldupphör. Istället har man under lång tid stoppat svenskt bistånd till Palestina och samtidigt låtit den svenska Försvarsmakten ingå en miljardaffär med ett israeliskt vapenföretag. De dubbla standarderna är tydliga, pratet om mänskliga rättigheter tycks inte omfatta alla. Israel har gått långt utanför folkrätten med sina attacker mot civila. Om den regelbaserade världsordningen och den internationella rättens principer ska kunna upprätthållas är det centralt att demokratiska stater som Sverige agerar när krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten begås. Sveriges regering måste sluta ge sitt stöd till Israels regering och militär.

I budgetpropositionen aviseras en ytterligare sänkning av biståndsbudgeten från och med 2026. Det handlar om miljardtals kronor som försvinner från arbetet med att utrota hunger och fattigdom i världen. Budgeten saknar också konkreta investeringar för en grön omställning och ingenting tyder på att Sverige kommer att uppnå sina internationella klimatåtaganden. Det är tydligt att regeringen helt saknar ambitioner om att ta ansvar för den globala utvecklingen.

6 Finanspolitiska ramverket

6.1 Hur uppstår reformutrymmet

Inför varje budgetproposition följer en ritual där finansministern på en presskonferens på Harpsund delger regeringens bedömning av det s.k. reformutrymmet.

Reformutrymmet kan definieras som det budgetutrymme av ofinansierade reformer som gör att den offentliga sektorns finansiella sparande ligger i linje med aktuellt saldomål (för närvarande ett överskottsmål på 0,3 procent av BNP över en konjunkturcykel).

Bristen på transparens tar sig i uttryck på flera olika sätt. En grundläggande otydlighet handlar om hur delar av det s.k. reformutrymmet uppstår. De offentliga finanserna stärks normalt sett över tid om ingen ny finanspolitik beslutas av riksdagen. Det beror på att skatteintäkterna på sikt växer i takt med ekonomin medan regelverken som styr de statliga utgifterna är utformade så att exempelvis vissa utgifter är nominellt oförändrade vid gällande regler – detta gäller t.ex. för statsbidragen till kommunsektorn – samt att transfereringar och bidrag inte följer den allmänna löneutvecklingen i samhället. Detta innebär att statsbidragen till kommuner och regioner urholkas i takt med stigande priser och löner och med den demografiska utvecklingen (dvs. att vi blir fler och äldre). Om inga aktiva beslut fattas medför detta att budgetprocessen i regel leder till att det offentliga åtagandet minskar. Ekonomistyrningsverket (ESV) har i en studie beräknat att den automatiska budgetförstärkningen uppgår till 0,37 procent av BNP.²¹ Baserat på dagens BNP innebär det att ca 25 miljarder kronor av reformutrymmet måste användas varje år för att det offentliga åtagandet ska bibehållas. Detta förhållande har resulterat i att regeringar, oavsett partifärg, ofta presenterar t.ex. pengar till välfärden som satsningar när det i själva verket är besparingar eller medel som bara räcker till för att värdesäkra bidragen.²² I Konjunkturläget för juni bedömer Konjunkturinstitutet ”reformutrymmet” för de kommande fyra åren till 123 miljarder kronor. I grova drag krävs det alltså att cirka 100 miljarder av detta reformutrymme används för olika typer av värdesäkringar för att kunna bibehålla det offentliga åtagandet.

²¹ ESV (2021)., *Automatisk budgetförstärkning (ABF) – Förändring av det konjunkturjusterade sparandet vid oförändrade regler*

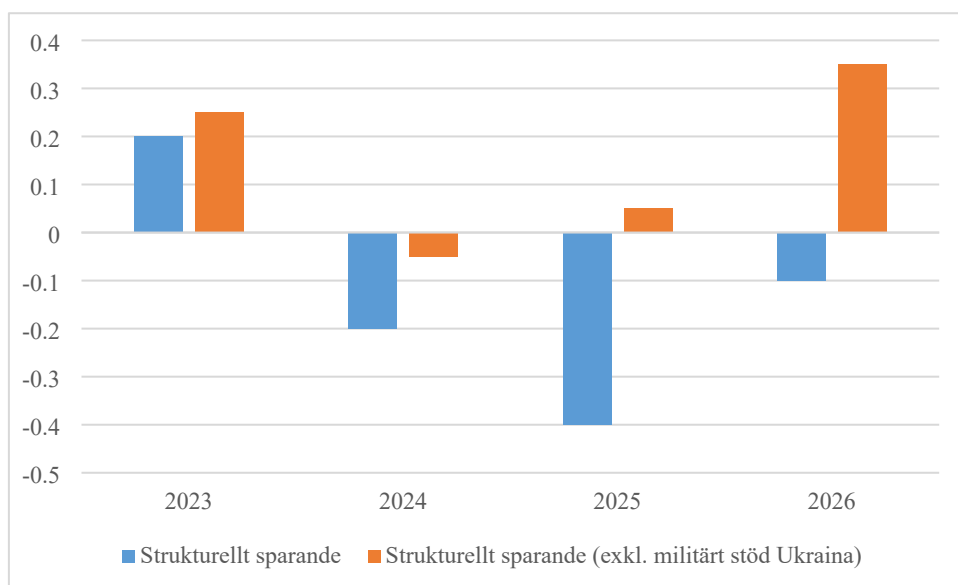
²² Se t.ex. figur 10 i avsnitt 5 i denna motion.

6.2 Finanspolitiska överväganden

Regeringen förslag i budgetpropositionen för 2025 försvagar de offentliga finanserna med 60 miljarder kronor 2025. Detta beräknas resultera i ett finansiellt sparande på -1 procent av BNP. Regeringen har tidigare meddelat att stödet till Ukraina ska exkluderas vid avstämningar av regeringens finanspolitik mot överskottsmålet. Det är en fullt rimlig ståndpunkt då detta är oförutsedda utgifter av tillfällig karaktär. Det militära stödet till Ukraina belastar statsbudgeten med cirka 30 miljarder för 2025 och 32,5 miljarder för 2026. Överskottsmålet för de offentliga finanserna innebär att det strukturella sparandet i normalfallet ska ligga när 0,33 procent av BNP. Vid konjunkturedgångar kan det dock vara rimligt med avvikelser nedåt för att hålla uppe efterfrågan i ekonomin. I figuren nedan visas det strukturella sparandet inkl. respektive exkl. stödet till Ukraina.

Figur 17 Strukturellt sparande i BP25, inkl. och exkl. militärt stöd Ukraina

Procent av potentiell BNP

Källa: BP25 och egen beräkning

Det strukturella sparandet, exkl. stödet till Ukraina, hamnar på cirka 0 procent av BNP för 2025, dvs. strax under överskottsmålets riktvärde på 0,33 procent.

Vänsterpartiet anser att dagens överskottsmål bör ersättas med ett mål för de offentliga finanserna som innebär att det finansiella sparandet ska vara -1 procent över en konjunkturcykel under den närmaste 8-årsperioden. Vi utvecklar närmare skälen för detta i avsnitt 6.4 och 6.5 nedan. Men det huvudsakliga skälet handlar om att vi måste snabba på den gröna omställningen av ekonomin och för detta krävs omfattande statliga investeringar. I denna motion lägger vi fram ett klimatinvesteringsprogram på 46

miljarder 2025 och 55 miljarder 2026. Det strukturella sparandet, exklusive stödet till Ukraina, i vårt budgetförslag ligger på -0,6 procent av BNP 2025. Den samlade finanspolitiken i vårt budgetalternativ ryms med andra ord gott och väl inom ramen för vårt saldomål.

6.3 Vår syn på den pågående utredningen om saldomålet

En parlamentarisk kommitté ser för närvarande över det finanspolitiska ramverket i linje med den gällande cykeln på åtta år. Enligt direktiven ska kommittén bland annat se över målnivån för det offentliga sparandet. Den gällande cykeln på åtta år innebär att det nuvarande målet för det offentliga sparandet gäller fram till utgången av 2026. Den eventuellt nya målnivån ska då gälla för perioden 2027–2034.

I kommittén driver Vänsterpartiet vår tidigare kända linje, att målet för det finansiella sparandet bör sättas till -1 procent av BNP över en konjunkturcykel under den närmaste 8-årsperioden. Vänsterpartiet anser också att det finanspolitiska ramverket, som idag endast innehåller finansiella mål och restriktioner, bör kompletteras med mål för den reala ekonomin. Med tanke på det klimatnödläge världen står inför och behovet av klimatinvesteringar som snabbar på den gröna omställningen anser vi att det är av stor vikt att det finanspolitiska ramverket kompletteras med ett mål för de offentliga investeringarna samt ett inkomstgolv (se vidare avsnitt 6.7 och 6.9).

6.3.1 Kärnkraftsutbyggnadens effekter på de offentliga finanserna

En bärande tanke bakom framväxten av det finanspolitiska ramverket och budgetlagen i slutet av 1990-talet är att budgetpolitiken ska vara transparent och att ”allt ska räknas”. Med det avses att inga åtgärder som påverkar de offentliga finanserna ska undantas från ramverkets målnivåer. Politikerna ska med andra ord inte kunna undanta vissa kostnader från det politiska ramverket. Samtidigt måste ramverket innehålla ett visst mått av flexibilitet. Det är inte rimligt att tillfälliga kostnader som har sin grund i oförutsedda och extraordinära händelser, som stödet till Ukraina, ska behöva konkurrera med löpande utgifter som barnbidrag, rättsväsendet osv. inom ramen för det finanspolitiska ramverket.

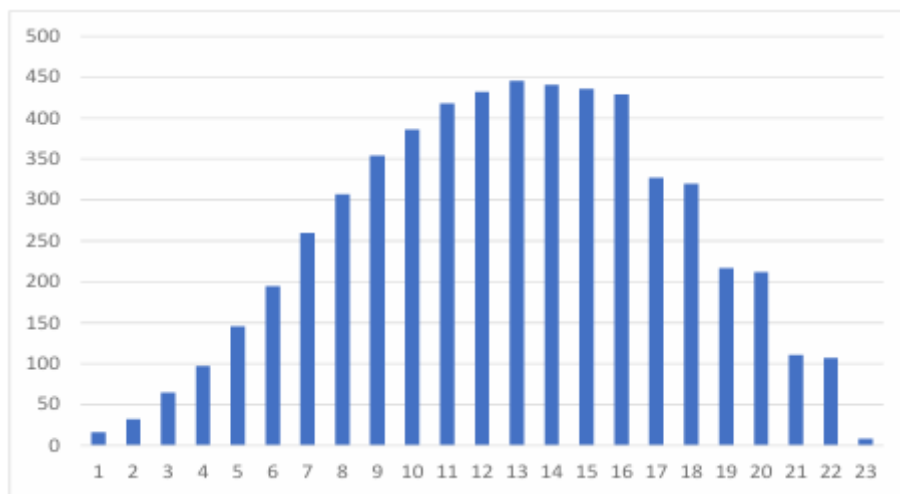
I augusti i år presenterade regeringen sin utredning om finansieringen av deras planer på kärnkraftsutbyggnad.²³ I utredningen ingår det att beskriva bland annat de offentligfinansiella effekterna av förslaget. Projektet finansieras genom statliga lån som

²³ Finansdepartementet, ”Finansiering och riskdelning vid investeringar i ny kärnkraft”, Fi 2023:F.

sedan ska betalas tillbaka. Projektet påverkar således statsskulden, som är en del av den offentliga bruttoskulden (Maastricht-skulden). I figuren nedan visas utredningens bedömning av hur kärnkraftsutbyggnaden påverkar statsskulden under programperioden. Programmet innebär att bruttoskulden ökar med som mest cirka 450 miljarder kronor, vilket medför att skuldankarets toleransintervall på ± 5 procentenheter från riktmärket på 35 procent av BNP kommer att överskridas (allt annat lika).

Figur 18 Kärnkraftsprogrammets effekter på statsskulden, år 1–23

Scenario med fördyring,²⁴ miljarder kronor (2023 års priser)

Källa: Finansdepartementet, "Finansiering och riskdelning vid investeringar i ny kärnkraft", Fi 2023:F.

Skuldankaret har emellertid en sekundär roll i det finanspolitiska ramverket, mer centralt är hur kärnkraftsutbyggnaden påverkar den offentliga sektorns finansiella sparande, eftersom överskotts målet som styr budgetpolitiken är baserat på detta. Det som avgör hur kärnkraftsutbyggnaden påverkar det finansiella sparandet är om programmet klassificeras som en offentlig eller privat investering i nationalräkenskaperna, som i sin tur baseras på ett regelverk från EU:s statistikmyndighet Eurostat. Eurostat har ett antal riktlinjer hur investeringar ska bokföras i nationalräkenskaperna vid offentlig-privat samverkan:

- De tre mest centrala områdena som bedöms är (i) konstruktionsrisk, (ii) risk för bristande uppfyllnad av kontrakt och (iii) efterfrågerisk. För klassificering till privat sektor är tumregeln att konstruktionsrisken och minst en av de två andra ska bäras av den privata aktören. Förslaget innebär att stat och hushåll bär dessa risker initialt

²⁴ Scenariot med fördyring innebär att konstruktionskostnaderna blir 50 procent högre än förväntat. Scenariot baseras på det erfarenhetsmässiga faktum att den här typen av projekt brukar vara förenat med en betydande fördyring.

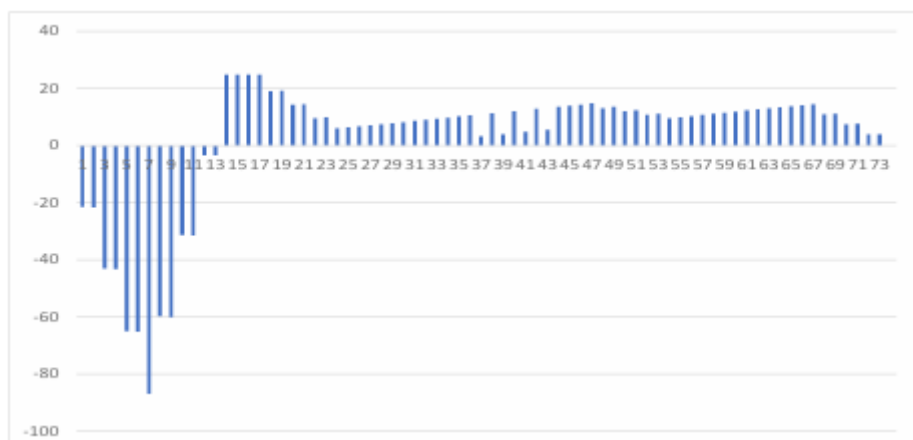
- Om det offentliga åtagandet i exempelvis lån uppgår till 50 procent eller mer av projektets byggkostnader klassificeras det automatiskt i offentlig sektor.
- *Förslaget innebär att 75 procent av kapitalet kommer som lån från det offentliga.*
- Om avtalet garanterar vissa minimiintäkter till koncessionsinnehavaren kan det anses som att den privata parten inte till fullo bär marknads- och konjunkturrisken, vilket i sin tur bedöms vara en betydande subvention som kan leda till klassificering i offentlig sektor. *Förslaget innebär att bolagen garanteras en minimiavkastning i modellen.*
- Vidare ska klassificeringen ta hänsyn till i vilken utsträckning den offentliga parten har ett inflytande över utformningen, kvaliteten, storleken och underhållet av tillgången samt vilka tjänster som ska produceras, till vem tjänsterna tillhandahålls och priset på de producerade tjänsterna. *Förslaget innebär statligt inflytande i samtliga dessa faktorer.*

Utredningen sammanfattar sin slutsats på följande sätt: ”Flera av kriterierna ovan tycks peka mot att projekten, om de bedöms vara offentlig-privat-samverkansprojekt, kan komma att klassas som offentlig verksamhet. Samtidigt finns det kriterier som pekar mot privat klassificering”. Givet Eurostats kriterier är detta en märkligt försiktig slutsats. Vänsterpartiet anser att det mesta tyder på att projektet kommer att klassificeras som en offentlig investering, i vart fall under konstruktionsfasen. Detta är en bedömning som Finanspolitiska rådet tycks dela.²⁵ I figuren nedan visas effekterna på det finansiella sparandet om programmet klassificeras som en offentlig investering.

²⁵ <https://www.dn.se/debatt/farligt-spel-pagar-i-fragan-om-karnkraftsfinansiering/>

Figur 19 Programmetts påverkan på det finansiella sparandet vid offentlig klassificering och fördyring

Miljarder kronor, 2023 års priser

Källa: Finansdepartementet, "Finansiering och riskdelning vid investeringar i ny kärnkraft", Fi 2023:F.

Som framgår av figuren kommer effekterna på det finansiella sparandet, och därmed budgetutrymmet, bli mycket stora om kärnkraftsutbyggnaden klassificeras som en offentlig investering. Under flera år kommer det finansiella sparandet att försämrats med mellan 20–87 miljarder kronor. Om saldomålet inte sänks kommer detta leda till besparingar eller skattehöjningar med motsvarande belopp. Regeringen är svaret skyldig hur den ser på frågan. Vänsterpartiet har också formellt krävt att den pågående utredningen om saldomålets nivå måste beakta och analysera frågan.

6.4 Klimatomställningen och behovet av ett reformerat ramverk

År 2016 slöts en överenskommelse om det finanspolitiska ramverket mellan samtliga riksdagspartier, förutom Sverigedemokraterna. De viktigaste delarna i överenskommelsen var att nivån på överskottsmålet för de offentliga finanserna sänktes från 1 procent till 0,33 procent över en konjunkturcykel och att ett skuldankare för den offentliga skulden infördes. Dessa regler trädde i kraft 2019.

En annan central komponent i överenskommelsen var att man skrev in att det finanspolitiska ramverket skulle ses över i slutet av varannan mandatperiod så att eventuella reviderade mål skulle kunna träda i kraft första året efter ett ordinarie val. Som tidigare nämnts pågår för närvarande en sådan utredning, Kommittén för översyn av nivån på målet för den offentliga sektorns finansiella sparande. Enligt tidtabellen ska utredningen bli klar i november i år. Men den eventuellt nya nivån på det finansiella sparandet är tänkt att börja gälla först 2027.

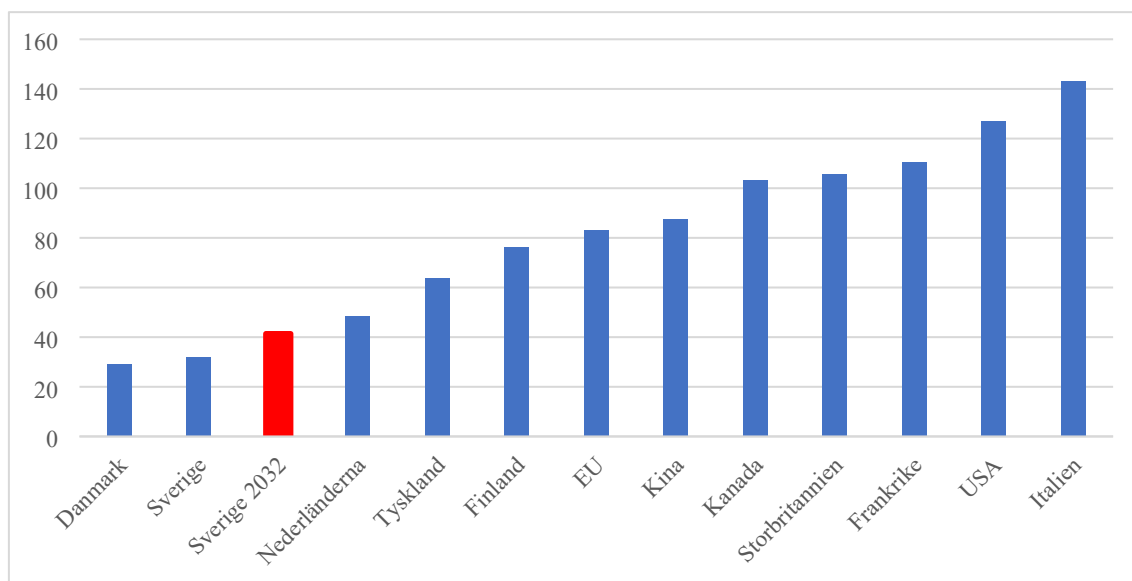
Klimatomställningen kommer att innebära att omfattande investeringar behöver göras i en rad samhällsviktiga verksamheter. Det rör sig om investeringar i transportinfrastruktur och elöverföring och -produktion samt en upprustning och klimatanpassning av bostadsbeståndet. Investeringarnas storlek är beroende av en rad faktorer, och tidsaspekten är en viktigt sådan. Ju längre världens stater avstår från att vidta åtgärder och genomföra omfattande investeringar, desto högre kommer kostnaden att bli för att hantera effekterna av klimatförändringarna. Att återställa, förhindra och reparera skador i efterhand är en betydligt dyrare väg att gå än att i möjligaste mån förebygga klimatförändringarnas negativa inverkan på samhället. Dessutom förutsätter en offensiv klimatomställningspolitik som är lika eller mer ambitiös än de konventionsbundna åtaganden som Sverige förbundit sig att följa att investeringarna behöver genomföras i relativ närtid och med betydande summor.

6.5 Nytt saldomål för de offentliga finanserna

För att finansiera den gröna omställningen föreslår Vänsterpartiet att dagens överskottsmål ersätts med ett mål för de offentliga finanserna som möjliggör den gröna omställningen. Vänsterpartiet föreslår att målet för den offentliga sektorns finansiella sparande sätts till -1 procent av BNP över en konjunkturcykel för den närmaste 8-årsperioden, med start 2025. Vänsterpartiet har bett riksdagens utredningstjänst att räkna på hur den offentliga skulden skulle utvecklas med ett sådant mål för de offentliga finanserna. Analysen visar att den offentliga bruttoskulden beräknas landa på 41,4 procent av BNP år 2032. Om Sverige skulle ha haft en bruttoskuld på den nivån i dag, skulle vi fortfarande ha bland de starkaste offentliga finanserna inom EU och bland andra jämförbara länder; se figur 20 nedan.

Figur 20 Den offentliga sektorns bruttoskuld i utvalda länder, 2024

Procent av BNP

Källa: IMF och RUT 2024:542.

Resultatet är konsistent med beräkningarna från den pågående utredningen. I en underlagsrapport till utredningen redovisas bland annat utvecklingen av Maastricht-skulden vid olika nivåer på det finansiella sparandet. Om sparandet sätts till -1 procent av BNP när den nya cykeln startar 2027 landar Maastricht-skulden på 42,6 procent vid den nya cykelns slutår 2034.²⁶

6.6 Hög skuldankaret

Som nämndes ovan var införandet av det s.k. skuldankaret en del av den finanspolitiska uppgörelsen från 2016. Skuldankaret ska fungera som ett riktmärke för den offentliga sektorns finansiella bruttoskuld på medellång sikt. Nivån på skuldankaret är satt till 35 procent av BNP. Skuldankaret är inte tänkt att fungera som en operationell styråra i budgetpolitiken på samma sätt som överskottsmålet och utgiftstaken. I den ekonomiska vårpropositionen ska regeringen årligen redogöra för bruttoskuldens utveckling. Om skulden avviker, eller beräknas avvika, med mer än 5 procentenheter från skuldankarets riktmärke ska regeringen lämna en skrivelse till riksdagen i samband med den ekonomiska vårpropositionen. I denna skrivelse ska regeringen förklara orsakerna till avvikelsen samt hur regeringen avser att hantera den.

²⁶ Konjunkturinstitutet (2024), "Redovisning av uppdrag enligt överenskommelse mellan Konjunkturinstitutet och kommittén för översyn av målet för det finansiella sparandet", Fi2023/10.

Vänsterpartiet har länge krävt att skuldankaret ses över. För det första är det tveksamt om skuldankaret är konsistent med överskottsmålet. Huruvida överskottsmålet och skuldankaret är förenliga med varandra beror främst på hur den s.k. räntetillväxtdifferensen utvecklas.²⁷ För det andra är nivån omotiverat låg. Det finns relativt omfattande forskning om sambandet mellan offentlig skuldsättning och ekonomisk tillväxt. Den samlade bilden av dessa studier är att sambandet är osäkert; det finns inte ens någon konsensus om åt vilket håll sambandet går. Det finns dock en viss tyngdpunkt i forskningen på att det kan finnas ett tröskelvärde för den offentliga skulden när denna blir negativ för den ekonomiska tillväxten. Detta tröskelvärde tycks ligga mellan 80–100 procent av BNP.²⁸

Vänsterpartiets förslag om ett medelfristigt saldomål på -1 procent av BNP beräknas leda till en skuldnivå på 41,4 procent 2032.²⁹ Vänsterpartiet föreslår att ett långsiktigt mål för den offentliga skulden sätts till 50 procent av BNP. Målet ska ses som ett tak, som den offentliga skulden inte bör överstiga. En skuld på den nivån skapar långsiktigt hållbara offentliga finanser och god marginal till EU:s gränsvärde på 60 procent. Det är också en låg skuldkvot i ett internationellt perspektiv.

Skuldankaret har dock en slagsida i så motto att det endast tar fasta på den offentliga nettoförmögenhetens skuldsida. Vänsterpartiet anser att det finanspolitiska ramverket därför behöver kompletteras med ett mått som också beaktar den offentliga sektorns finansiella tillgångssida. Detta mått brukar kallas för den finansiella nettoställningen eller nettoförmögenheten. De svenska offentliga finansernas styrka blir än mer iögonfallande när detta mått beaktas. I de flesta länder överstiger de finansiella skulderna de finansiella tillgångarna, dvs. de har en nettoskuld. Det hade Sverige också på 1990-talet. Därefter har Sverige gått från en nettoskuld på 29 procent år 1997 till en finansiell nettoförmögenhet på 32 procent av BNP i år, se figur 21 nedan. Vad som är ett lämpligt mål för den finansiella nettoställningen behöver utredas, men det framstår som orimligt att ha en finansiell nettoförmögenhet på över 2 000 miljarder kronor samtidigt som Sveriges transportinfrastruktur behöver byggas ut och underhållas och ekonomin behöver ställas om i en för klimatet hållbar riktning.

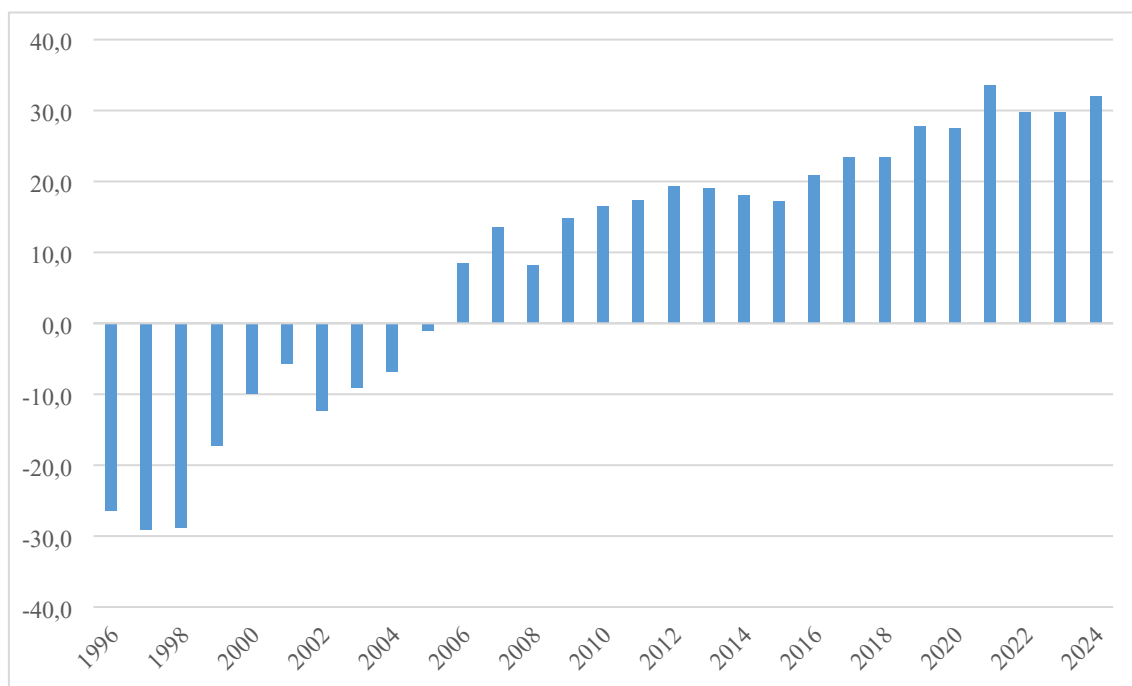
²⁷ Se t.ex. Riksgälden (2024). *Makroekonomiska förutsättningar för statsskuldens utveckling*.

²⁸ Riksgälden (2016). *Statsskuldens roll i ekonomin*.

²⁹ Riksdagens utredningstjänst (dnr 2024:542).

Figur 21 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning 1996–2024

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

6.7 Inkomstgolv

En slagsida i det finanspolitiska ramverket är att det finns ett tak för statsbudgetens utgifter i form av systemet med de 3-åriga utgiftstaken, men det finns inget motsvarande golv för statens inkomster. Denna ”bias” gör det lättare att sänka skatterna än att genomföra utgiftsreformer. Vänsterpartiet menar att det finanspolitiska ramverket bör kompletteras med någon form av inkomstgolv. En idé är att knyta ett sådant inkomstgolv till det som brukar kallas för ”konstant offentligt åtagande” som bl.a. Konjunkturinstitutet löpande gör beräkningar av. Det betyder vad den befintliga välfärden kostar de kommande åren. Vänsterpartiet föreslår därför att regeringen i sina ekonomiska propositioner ska redovisa offentligfinansiella effekter av ett bibehållet offentligt åtagande.³⁰ Kopplat till detta föreslår vi att regeringen gör en bedömning av vilken skattenivå över en konjunkturykel som krävs för att upprätthålla ett konstant offentligt åtagande. Om en regering föreslår en skattepolitik som lägger sig under denna nivå, blir det tydligt för väljarna vilka politiska prioriteringar som har gjorts. Förslagen, om de blir verklighet, kommer därmed att

³⁰ Vi föreslår att regeringen använder den definition av ”bibehållet offentligt åtagande” som Konjunkturinstitutet använder. Se t.ex. Konjunkturinstitutet (2024). *Hållbarhetsrapport för de offentliga finanserna*, bilaga 2, s. 39.

öka transparensen i budgetpolitiken, och det blir lättare för väljarna att väga olika politiska vägval mot varandra.

6.8 Ökad transparens i budgetpolitiken

Det är av stor vikt för det demokratiska samtalet att regeringens ekonomiska propositioner präglas av öppenhet och tydlighet. Tyvärr brister regeringens propositioner i detta avseende. Såväl Riksrevisionen som Finanspolitiska rådet har påtalat brister i de ekonomiska propositionernas transparens.³¹ Bristen på transparens tar sig i uttryck på flera olika sätt. En grundläggande otydlighet handlar om hur delar av det s.k. reformutrymmet uppstår, som vi beskriver ovan i avsnitt 6.1.

Det är också ofta otydligt om olika satsningar är nivåhöjningar eller bara förlängningar av existerande ”satsningar”. Detta gäller särskilt i fråga om de riktade statsbidragen till kommuner och regioner. Många anslag innehåller ett mycket stort antal anslagsposter. Problemet är att de olika anslagsposterna inte särredovisas i budgetpropositionen. Fördelningen av beloppet på respektive anslag redovisas först vid slutet av året när regeringen beslutar om regleringsbreven. Detta leder till att det blir svårt för en utomstående att i budgeten se vilka verksamheter anslagen inrymmer och när de olika satsningarna löper ut. De ekonomiska propositionerna skulle också tjäna på att tydligare visa på anslagsutvecklingen bakåt; detta gäller särskilt ändringsbudgetarna.

I avsnitt 8.3 redovisar Vänsterpartiet ett förslag på hur transparensen avseende anslaget för de generella statsbidragen till kommuner och regioner (anslag 1:1 inom utgiftsområde 25) kan förbättras. Vänsterpartiet har inom ramen för den pågående utredningen av nivån på saldomålet för de offentliga finanserna att lyft att tydligheten i hela budgetpropositionen måste förbättras.

6.9 Realekonomiska mål bör komplettera de finansiella målen

Syftet med det finanspolitiska ramverket är att säkerställa att de offentliga finanserna inte äventyras på lång sikt – att inte de offentliga underskotten blir för stora eller att skulden ökar snabbt under en längre tidsperiod. Ramverket i sig är inte målet med den ekonomiska politiken. Dock har det periodvis varit begränsande för möjligheten att öka

³¹ Riksrevisionen (2023). *Det finanspolitiska ramverket – regeringens tillämpning 2022* (RiR 2023:3).

resurserna till välfärden i takt med behoven, eller för att öka de offentliga satsningarna för att pressa ner arbetslösheten.

Den ekonomiska politiken bör styras av reala mål om ökad sysselsättning, rättvis fördelning, investeringar och klimatomställning, där offentligfinansiella mål blir verktyg för att uppnå de reala målen. Vänsterpartiet föreslår därför att det finanspolitiska ramverket kompletteras med mål för arbetsmarknaden om full sysselsättning och ett mål för offentliga investeringar i linje med våra klimatåtaganden.

7 Hushållens ekonomiska situation

Under 2022 minskade hushållens reala inkomster för första gången sedan 1990-talet. De senaste årens snabba prisökningar på basvaror såsom el, boende, mat och drivmedel gör att fler hushåll får svårt att klara sin grundläggande försörjning. Mellan januari 2022 och juli 2024, har t.ex. boendekostnaderna ökat med 26 procent och livsmedelspriserna med 25 procent, enligt SCB:s konsumentprisindex. Under samma period har lönerna ökat med 12 procent för tjänstemän och 7 procent för arbetare, vilket framgår av figur 15 (Avsnitt Moderatbidrag till de som redan har) ovan. Boende, livsmedel och transporter utgör mer än hälften av hushållens utgifter. För hushåll med mindre marginaler utgör dessa utgifter nu större del av den samlade konsumtionen. Det handlar om nödvändiga utgifter som är svåra att ersätta eller minska. Enligt Finansinspektionen uppger en av tre svenskar att de är oroad över att pengarna inte ska räcka och 37 procent uppger att det någon gång under det senaste året hänt att ekonomin inte gått ihop.³²

Den höga inflationen har lett till att trenden med växande klyftor har stannat av något i och med att den delen av befolkningen med högre inkomster har haft en sämre inkomstutveckling än de med lägre inkomster. Det beror på att kapitalinkomsterna varit lägre de senaste åren och att vissa transfereringar är prisindexerade och därmed har ett bättre skydd mot inflation.³³ Låginkomsttagare vars inkomster inte indexeras på detta sätt har däremot fått det betydligt svårare de senaste åren. Det märks bland annat genom att andelen av Sveriges befolkning som lever i materiell och social fattigdom³⁴ har ökat

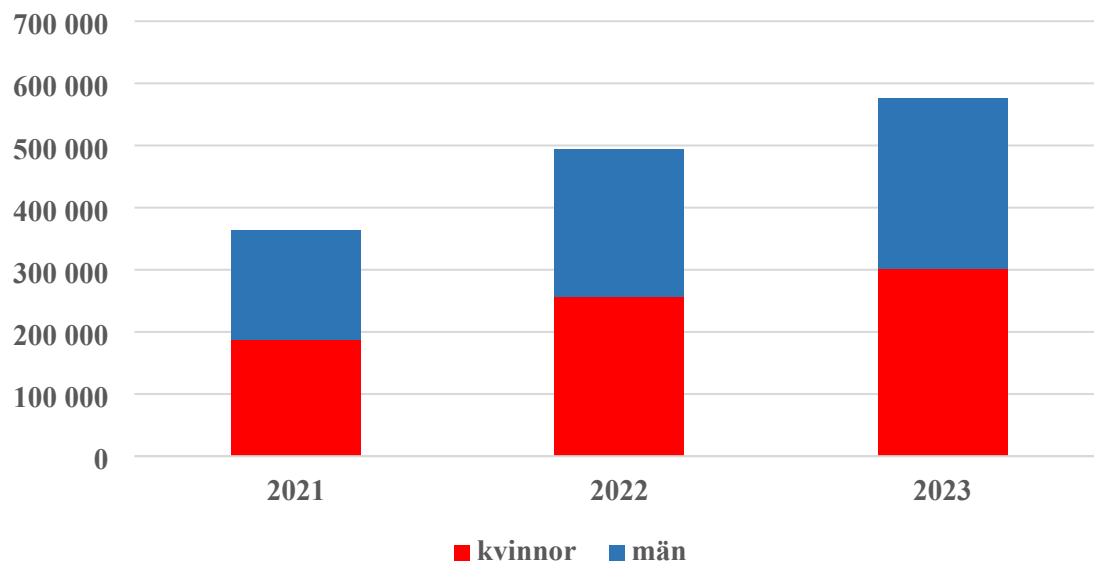
³² Finansinspektionen (2023), Hushållens ekonomi, 2023.

³³ SCB (2024-01-23) Sänkt ekonomisk standard.

³⁴ Materiell och social fattigdom är ett fattigdomsmått som används inom EU. För att anses leva i materiell och social fattigdom behöver man uppfylla minst fem av tretton definierade krav, b.la. sakna kontantmarginal, ha kommit efter med betalningar, inte ha råd med internet i bostaden, inte ha råd att laga

från 3,5 till 5,5 procent mellan 2021 och 2023. Det motsvarar över 200 000 människor. För måttet allvarlig materiell och social fattigdom³⁵ är ökningen under de senaste tre åren ännu tydligare, och uppgår till närmare 80 procent, vilket motsvarar drygt 115 000 människor.

Figur 22 Antal personer i materiell och social fattigdom

Källa: SCB

Ökningen är störst för kvinnor och allra värst för ensamstående med hemmavarande barn mellan 0 och 24 år, inom båda måtten. Antalet personer i hushåll med en ensamstående kvinna med hemmavarande barn mellan 0 och 24 år som lever i materiell och social fattigdom har ökat med 115 procent mellan 2021 och 2023. Det motsvarar 45 000 personer. Antalet inom samma grupp som lever i allvarlig materiell och social fattigdom har under samma period ökat med över 180 procent eller 31 000 personer.³⁶

Bilden förstärks av att antalet vräkningar fortsätter att öka. Fram till 2017 minskade det totala antalet vräkningar i Sverige, men sedan 2018 har antalet ökat med 37 procent. Under det första halvåret 2024 ökade antalet vräkningar med 10 procent jämfört med samma period föregående år. 188 barnfamiljer vräktes under det första halvåret 2024, en ökning med 13 procent jämfört med samma period förra året.³⁷

en måltid med kött, kyckling, fisk eller vegetariskt alternativ varannan dag, inte ha råd med två par skor, inkl. vinterskor, inte ha råd med nya kläder. (SCB (2023-06-29) Att mäta fattigdom).

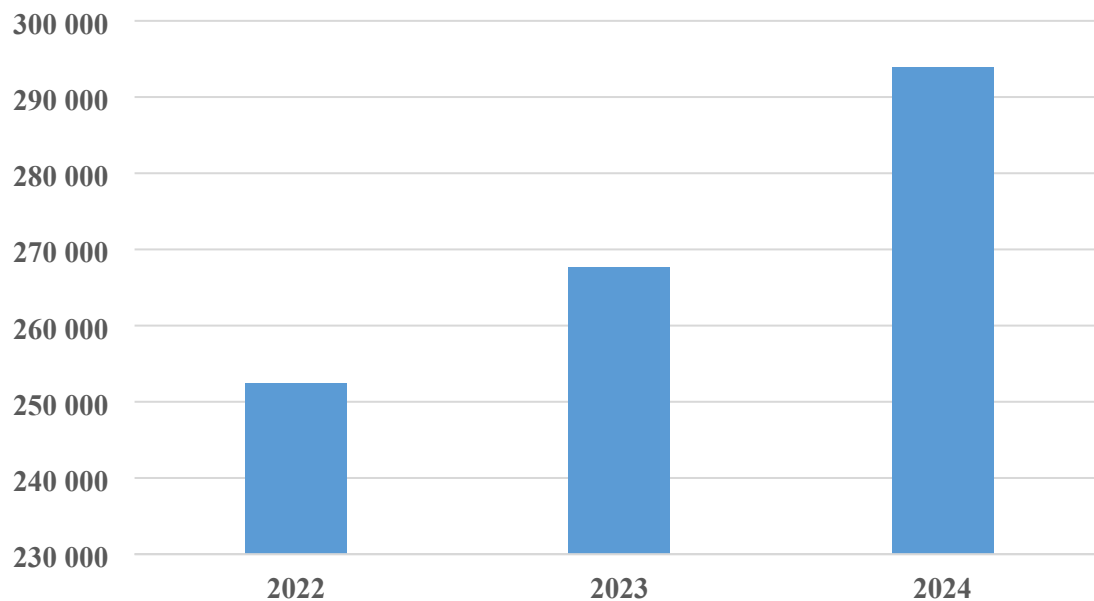
³⁵ Uppfylla minst sju av de tretton definierade krav som nämns ovan.

³⁶ SCB.se

³⁷ Kronofogden (2024-09-09) Fler barnfamiljer vräks.

Även skuldsättningen fortsätter att öka hos privatpersoner. Första halvåret 2024 fick Kronofogden in nästan 676 000 ansökningar om betalningsförelägganden, till följd av exempelvis obetalda fakturor, räkningar eller avbetalningar på lån. Det innebär en ökning med 11 procent jämfört med 2023 och 24 procent jämfört med 2022. Dessutom har beloppen i kraven växt under flera års tid och utvecklingen har accelererat de senaste åren. På två år har det totala beloppet i kraven ökat med 70 procent, och ligger nu på 18,4 miljarder kronor.³⁸

Figur 23 Antal personer med betalningsföreläggande hos Kronofogden jan-jun 2024

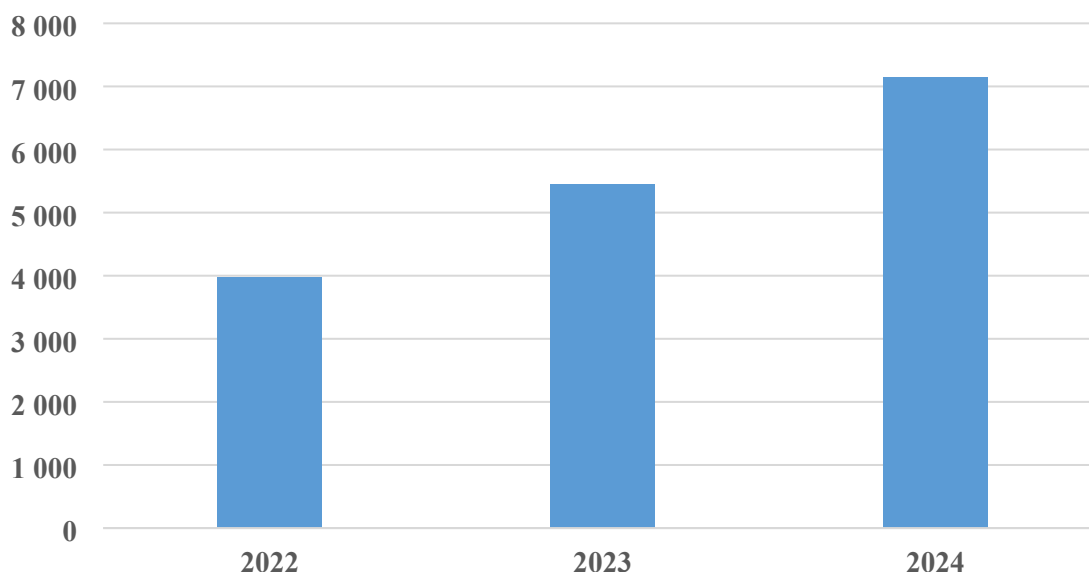
Källa: Kronofogden

Ytterligare ett tecken på att ekonomin går dåligt syns i det ökade antalet företagskonkurser. Under de första åtta månaderna 2024 hade 7 135 företag med 18 042 anställda gått i konkurs. Det är en ökning av företagskonkurser med 31 procent och en ökning av antalet berörda anställda med 46 procent jämfört med motsvarande period 2023.³⁹

³⁸ Kronofogden (2024-08-26) Fler och större krav skickas till Kronofogden.

³⁹ Tillväxtanalys (september, 2024) Konkurer i augusti 2024.

Figur 24 Antal konkurser januari-augusti 2024

Källa: Tillväxtanalys

Försäkringskassan beskriver i en rapport att om barnhushållens ekonomi fortsätter försämrans under kommande år och fler hushåll lever med låg inkomststandard⁴⁰ kan man förvänta sig att den ekonomiska familjepolitiken får större betydelse för hushållens ekonomi, och större betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten bland barnhushåll.⁴¹

Målen för den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, att bidra till minskade skillnader i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn, samt att bidra till ett jämställt föräldraskap. Mycket tyder på att politiken har blivit allt sämre på att uppfylla dessa mål sedan 1990-talet.

Förmågan hos förmånerna i den ekonomiska familjepolitiken att minska den ekonomiska utsattheten har minskat markant under 2000-talet. År 2000 minskade andelen barnhushåll med låg relativ ekonomisk standard med nära två tredjedelar, tack vare förmånerna – från 24 procent om förmånerna inte hade funnits, till 8 procent med förmånerna. År 2021 minskade andelen till följd av förmånerna från 24 till 15 procent. Det är framför allt de behovsprövade bidragen som har mist sin förmåga att minska andelen ekonomiskt utsatta hushåll. År 2022 beräknas andelen hushåll med relativt låg

⁴⁰ Definierat som hushåll som är aktuella för försörjningsstöd om de ansöker.

⁴¹ Försäkringskassan (2024), Barnhushållens ekonomi – Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2024.

ekonomisk standard minska. Det är ett trendbrott, men beror inte på att hushållen med lägst inkomster får det bättre, utan på att hushållens disponibla inkomst minskar mer bland hushåll med inkomster över medianen.⁴²

Vänsterpartiet har en mängd förslag för att underlätta för hushållen i krisen. Fler av dem presenteras nedan. Utöver dem har vi lagt en rad förslag som syftar till att reglera marknader som inte fungerar idag. Under de senaste årens extrema inflation har det blivit allt tydligare att marknader som domineras av ett fåtal aktörer leder till stora möjligheter för dessa aktörer att sätta alldeles för höga priser och ta ut för höga vinster. Vänsterpartiets förslag för att åtgärda dessa problem omfattar såväl elmarknaden, livsmedelsbranschen och bolånemarknaden. Med Vänsterpartiets förslag hade en familj med bolån på 2 miljoner kronor fått sänkt ränta med 830 kronor per månad. Matkostnaderna för en genomsnittsfamilj med två vuxna och två barn hade sänkts med omkring 850 kr månad och samma familj hade skyddats mot höjda elpriser och elnätsavgifter.

7.1 Höj och inflationsskydda barnbidraget

Barnbidragets värde har urholkats under lång tid. När Vänsterpartiet fick igenom en höjning av barnbidraget i budgetförhandlingarna med S-MP-regeringen 2018 var det första gången som barnbidraget höjdes sedan 2006. Bidragets faktiska värde hade då successivt sjunkit med 11 procent och i takt med att det reala värdet minskade sjönk bidragets förmåga att utjämna de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. ”Det innebär att bidragets förmåga att uppnå sitt syfte urholkades under denna period”, skriver Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) i sin rapport Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren från 2022.

Sedan den senaste höjningen 2018 har priserna på hushållens basvaror såsom mat, boende, hushållsartiklar och bränsle skenat. Eftersom barnbidraget inte höjts i takt med att priserna ökat har barnbidraget återigen urholkats och barnfamiljerna har inte längre samma ekonomiska stöd av ersättningen. I april 2024 konstaterade Swedbank i en analys att barnbidraget endast täcker 25 procent av de nödvändiga kostnaderna för en 10-åring. Det kan jämföras med 28 procent förra året och 40 procent 2018. Swedbank

⁴² Försäkringskassan (2024), Barnhushållens ekonomi – Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2024.

konstaterar vidare att barnbidragets reala nivå inte varit lägre någon gång under de över 50 år som banken har följt hushållens ekonomi.⁴³

Barnbidraget behöver inflationsskyddas och dessutom höjas. Vänsterpartiet anser därför att barnbidraget bör öka med totalt 400 kronor per månad 2024 för att komma upp på en nivå så att barnbidraget återigen kan bidra till att täcka hushållens basala utgifter, och därefter bör barnbidraget prisindexeras så att inte dess värde på nytt urholkas i takt med inflationen.

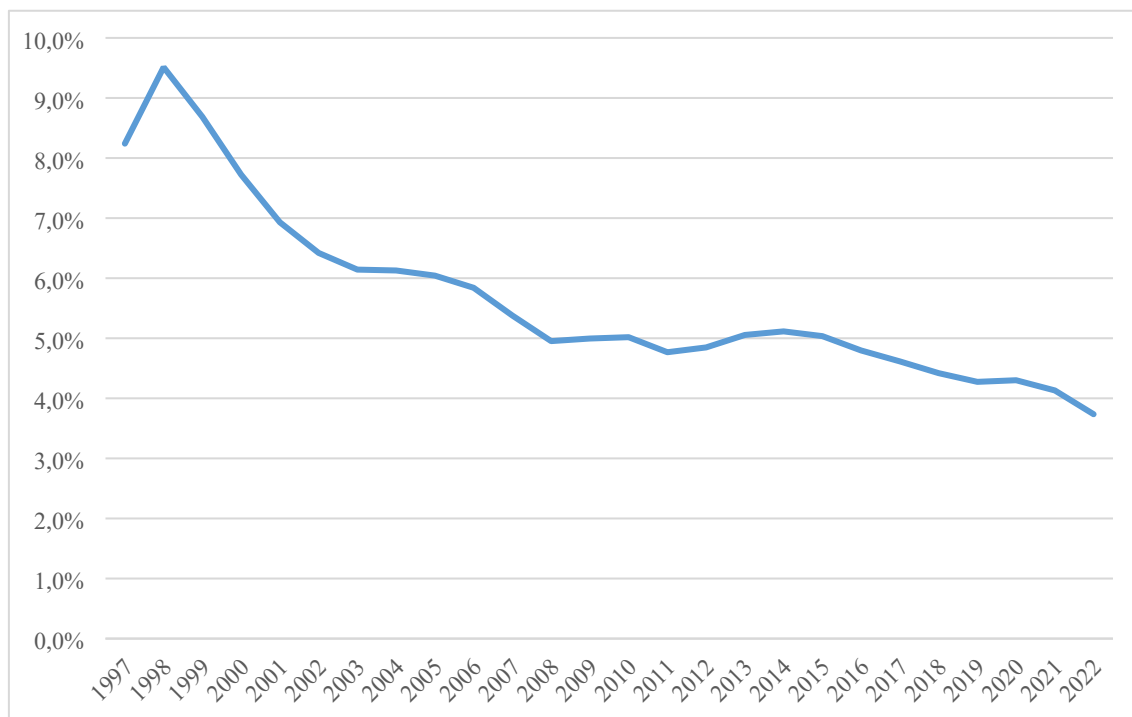
Vänsterpartiets förslag:

- Höj barnbidraget med 400 kronor per månad 2024. Prisindexera därefter barnbidraget. Kostnaden beräknas till 9,4 miljarder kronor 2024.

7.2 Höj och reformera bostadsbidraget

Antalet hushåll som är tar emot bostadsbidrag har halverats på 25 år. 1997 fick 8,2 procent av hushållen i Sverige bostadsbidrag, 2022 var det enbart 3,7 procent av hushållen som fick det. Detta beror på att både inkomsterna och hyrorna stigit sedan 1990-talet, men att inkomstgränsen för när hushåll är berättigade till bostadsstöd, samt taket för vilka hyror bostadsbidraget täcker, inte har följt med.

Figur 25 Hushåll som fått bostadsbidrag 1997–2022, procent av alla hushåll

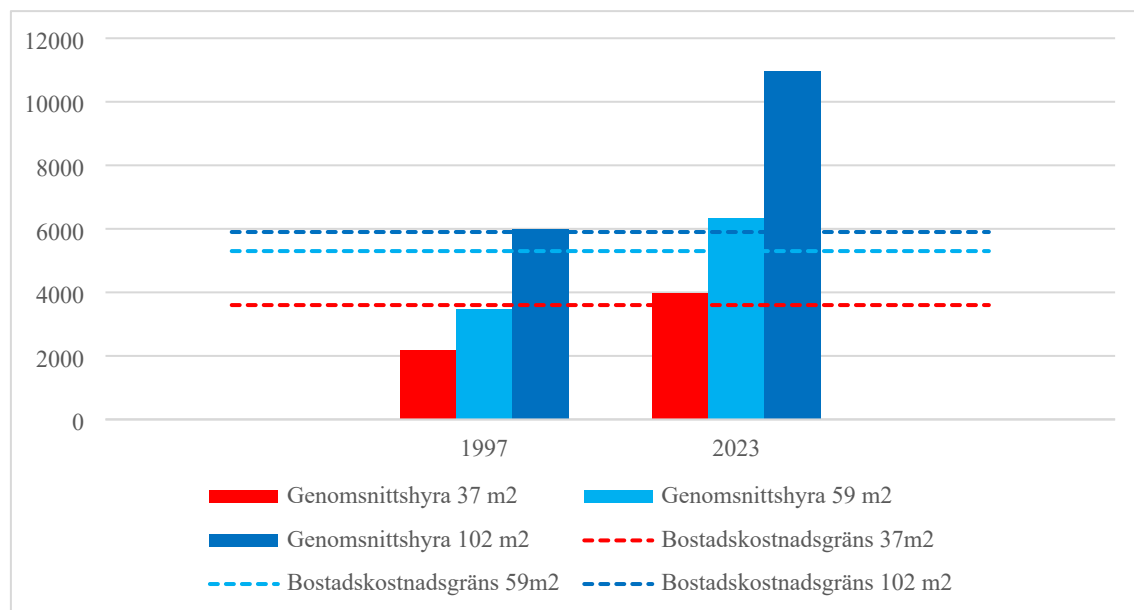

Källa: Försäkringskassan.

⁴³ Swedbank (2024-04-11) Barnbidraget täcker mindre av nödvändiga kostnader – lägsta nivån på 50 år

Fram till 1996 var både inkomst- och bostadskostnadsgränserna indexerade, men sedan dess krävs politiska beslut för att de ska hänga med inflationen och löneutvecklingen – beslut som sittande regeringar endast undantagsvis tagit. I dag betalar den absoluta majoriteten av mottagarna av stöd hyror som är betydligt högre än taket för bostadsbidraget, vilket gör att de kompenseras för en relativt liten del av hyreskostnaderna.

Figur 26 Hyresnivåer och bostadskostnadsgränser, 1997 och 2023

Källa: SCB och Försäkringskassan, samt rapporten Hyresgästernas lägesrapport sommaren 2023.

Som en effekt av att inkomstgränsen inte hållit jämna steg med inkomstutvecklingen är det allt färre som har så låga inkomster att de omfattas. År 1997 var nedtrappningsgränsen för en vuxen med barn motsvarade 70 procent av medianinkomsten. Detta att jämföra med 40 procent år 2022.

Bostadsbidraget kan aldrig kompensera fullt ut för en bristsituation på bostäder som trissar upp priserna på boende. Där behövs en aktiv bostadspolitik. Däremot fyller bostadsbidraget ett viktigt syfte i att se till att folk har råd med ett fullvärdigt boende. Med tanke på att många hushåll i Sverige har problem med att få vardagsekonomin att gå ihop – ofta p.g.a. höga boendekostnader – har bostadsbidraget en mycket viktig roll att spela.

Under covid 19-pandemin införde regeringen tillfälliga höjningar av bostadsbidraget efter påtryckningar från bl.a. Vänsterpartiet. Dessa gällde juli till december 2020 och motsvarande period 2021. Till följd av den höga inflationen infördes samma tillfälliga höjning under motsvarande period 2022. De tillfälliga höjningarna uppgick vid samtliga

dessa tillfällen till 25 procent av storleken på det preliminära bostadsbidraget. Omkring 120 000 hushåll fick varje månad ett höjt bostadsbidrag med i genomsnitt omkring 750 kronor under de perioder höjningarna gällde.

Genom budgetbeslutet för 2024 genomfördes ytterligare en förlängning av det tillfälligt höjda bostadsbidraget. Förlängningen gällde det första halvåret av 2024 och under den perioden fick mottagarna av bostadsbidrag 40 procent mer än deras preliminära bostadsbidrag. Höjningen innebär att tilläggsbidraget ökade till omkring 1 200 kronor i genomsnitt. Genom vårändringsbudgeten för 2024 förlängdes den tillfälliga höjningen av bostadsbidraget ytterligare ett halvår.

Regeringen meddelade i slutet av augusti 2024 att den avser förlänga tilläggsbidraget till den 30 juni 2025, men att nivån sänks tillbaka till 25 procent av det preliminära bostadsbidraget. Sänkningen motiveras med att ”Inflationsbekämpningen har haft effekt och kampen mot den höga inflationen är nu vunnen. Inflationen beräknas vara på en fortsatt låg nivå.” Att inflationen gått ned betyder att prisökningstakten stannat av, inte att priserna sjunkit. De som har bostadsbidrag lever med mycket små resurser. Dessa resurser väljer regeringen att minska, samtidigt som priserna fortsatt är mycket höga och deras övriga inkomster inte stigit i samma takt. Istället prioriterar regeringen skattesänkningar till de med högst inkomster. Beskedet är också oroväckande eftersom det kan uppfattas som ett steg mot att helt ta bort tilläggsbidraget, utan att stärka upp bostadsbidraget på något annat sätt.

Vänsterpartiet har välkomnat det tillfälliga förhöjda bostadsbidraget, men hela tiden påtalat att bostadsbidraget behöver reformeras i grunden. Bostadsbidraget har urholkats under lång tid, vilket har resulterat i att färre har fått ta del av det och att det ersätter en mindre del av boendekostnaden. De tillfälliga höjningarna som gav en tillfällig lättnad för ekonomiskt hårt prövade grupper har därför varit nödvändig, men nu behövs en permanent höjning av bostadsbidraget. Dessutom bör ett höjt bostadsbidrag konstrueras så att andra inkomster, t.ex. försörjningsstöd, inte minskar i samma omfattning som bostadsbidraget ökar.

Därför föreslår Vänsterpartiet en ny modell för bostadsbidraget, där bostadsbidrag faktiskt bidrar till att avlasta hushåll som har så låga inkomster att de behöver hjälp med boendekostnaden. Vi föreslår höjda gränser för inkomst- och boendekostnaden och att stödet inkomstindexeras fr.o.m. 2026.

I och med att priset på boende ökat kraftigt är det rimligt att se till att fler grupper får ta del av stödet. Därför föreslår vi även att hushåll utan barn omfattas fr.o.m. 2025. Fullt

utbyggt skulle förslaget innebära att 480 000 fler hushåll än i dag skulle få ta del av bostadsbidraget – totalt ca 670 000 hushåll. Som jämförelse beviljades 190 000 hushåll stödet år 2022, och 1997 var det 365 000 hushåll som beviljades stöd.

Förslagets effekter redovisas närmare i tabellen nedan.

Tabell 3 Effekter av höjt och reformerat bostadsbidrag

Kategori	Maximalt bidragsbelopp i dag	Vänsterpartiets förslag
Unga vuxna	1 300 kr/mån	3 250 kr/mån*
Vuxna upp till riktåldern för pension	Omfattas inte i dag	3 250 kr/mån*
Hushåll med ett barn	3 400 kr/mån	5 600 kr/mån
Hushåll med två barn	4 200 kr/mån	6 600 kr/mån
Hushåll med 3-plus barn	5 200 kr/mån	7 850 kr/mån

Källa: RUT, Försäkringskassan.

*Från 2026

Vänsterpartiets förslag:

- Höj inkomst- och bostadskostnadsgränserna i bostadsbidraget och inkomstindexera dessa från 2025. Avräkningen av bostadsbidraget mot inkomster över inkomstgränsen hamnar på 30 procent i stället för 20 procent, golvet i hushållets bidragsgrundande bostadskostnader tas bort och 50 procent av bostadskostnaden är fortsatt bidragsgrundande.
- Höj storleken på det särskilda bidraget för hemmavarande barn med 2 100 kr/mån för ett barn, 2 700 kr/mån för två barn och 3 500 kr/mån för tre barn.
- Utöka stödet så att även personer utan barn kan söka bostadsbidrag fr.o.m. 2026. I vår modell kan man söka och beviljas bostadsbidrag fram till riktåldern för pension innan man omfattas av bostadstillägget för pensionärer.
- Avsätt 3,1 miljarder kronor 2025 och sedan 6,7 miljarder kronor 2026 och 7,1 miljarder kronor 2027 för reformen.

7.3 Höj tak och ersättningsnivåer i socialförsäkringen

Socialförsäkringarna har urholkats under flera års tid. Det gäller inte minst pensionerna och sjukförsäkringen, inkluderat arbetsskadeförsäkringen, men också flera av de ersättningar och bidrag som tillhör familjepolitiken. Den del av BNP som går till

sjukförsäkringen är den lägsta på över 40 år.⁴⁴ I stort sett hela besparingen har gjorts på dem som är sjuka.

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har analyserat utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren.⁴⁵ Inspektionen kom fram till att 14 procent av männen och 2,4 procent av kvinnorna hade inkomster över inkomsttak i sjukpenningen 1992. 2017 var motsvarande andelar 57,4 procent av männen och 37,8 procent av kvinnorna.

För att stärka socialförsäkringens inkomstutjämnande effekt anser Vänsterpartiet att ersättningarna i den bör vila på ett antal principer som varierar beroende på typ av ersättning. Vänsterpartiet anser att de inkomstrelaterade ersättningarna, inkluderat tak och grundnivåer, ska inkomstindexeras på sikt. Inkomstindexeringen ska börja tillämpas från 2027, efter att vi höjt nivåerna i flera ersättningssystem. Kostnadsrelaterade ersättningar såsom barnbidrag och bostadsbidrag ska prisindexeras och fasta belopp ska endast användas undantagsvis. Vidare anser vi att ersättningsnivåer och tak bör utformas så att 80 procent av löntagarna får 80 procent av lönen i ersättning. Dessa principer vägleder Vänsterpartiets politik avseende tak och nivåer på ersättningar inom socialförsäkringen.

Den 1 januari 2022 höjdes taket i sjukpenningen till 10 prisbasbelopp. Taket i sjukersättningen ligger på 8 prisbasbelopp, medan föräldraförsäkringen ligger på 10 prisbasbelopp och graviditetspenningen och den tillfälliga föräldrapenningen (vab) på 7,5 prisbasbelopp.

Vänsterpartiet anser att taken i transfereringssystemen bör vara enhetliga och utformas så att 80 procent av löntagarna får 80 procent av lönen i ersättning. För att nå dit behöver taken höjas. Vänsterpartiet vill se en höjning av taken i samtliga delar av socialförsäkringen 2025. Cirka 800 000 personer beräknas få en högre individuell disponibel inkomst som en följd av förslaget.⁴⁶ Den offentligfinansiella effekten av förslaget innebär ökade kostnader med ca 0,7 miljarder kronor per år.

Flera ersättningsnivåer inom sjukförsäkringen behöver höjas. Vänsterpartiet vill höja taket i sjukpenningen för arbetssökande från dagens 543 kronor per dag till 712 kronor per dag. Därefter bör det inkomstindexeras. Omkring 40 000 individer beräknas beröras av förslaget på så sätt att de får en ökad individuell disponibel inkomst år 2025. Den

⁴⁴ Försäkringskassan (2024), Socialförsäkringen i siffror.

⁴⁵ ISF (2022:2). Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren.

⁴⁶ RUT 2023:812.

offentligfinansiella effekten av förslaget innebär ökade kostnader med 200 miljoner kronor 2025, 300 miljoner kronor 2026 respektive 2027.⁴⁷

Vi vill också avskaffa bestämmelserna om sjukpenning på fortsättningsnivå så att den som har sjukpenning i över ett år fortsatt får 80 procent av SGI i stället för 75 procent som i dag. Omkring 100 000 personer beräknas få en högre individuell disponibel inkomst som en följd av förslaget 2025. Förslaget beräknas försvaga de offentliga finanserna med 600 till 700 miljoner kronor per år under den kommande mandatperioden.⁴⁸

Vänsterpartiet anser vidare att ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen bör höjas till 80 procent av antagandeinkomsten. Förslaget beräknas ge omkring 130 000 personer en högre individuell disponibel inkomst 2025. De offentliga finanserna beräknas under kommande mandatperiod försvagas med 2,7–2,8 miljarder kronor per år till följd av förslaget.⁴⁹

Vänsterpartiets förslag:

- Höj taken i föräldraförsäkringen (föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning) och sjukförsäkringen (sjukpenning och sjukersättning) så att 80 procent av löntagarna får ersättning i relation till sin tidigare inkomst fr.o.m. 2024.
- Inkomstindexera tak och ersättningsnivåer i socialförsäkringen fr.o.m. 2027.
- Höj taket i sjukpenningen för arbetssökande till 712 kronor per dag och inkomst-indexera det.
- Avskaffa bestämmelserna om sjukpenning på fortsättningsnivå så att den som har sjukpenning i över ett år fortsatt får 80 procent av SGI.
- Höj ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen till 80 procent av antagandeinkomsten.

7.4 Avskaffa karensavdraget

I ett läge där hushållen vänder på varje krona blir det kostsamt att stanna hemma när man är sjuk. För den som arbetar inom Kommunals avtalsområden, yrken där de anställda ofta utsätts för smitta, kostar varje sjuktillfälle omkring 1 000 kronor före skatt

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ RUT 2022:600.

i karensavdrag. På ett år blir det i genomsnitt 3 000–6 000 kronor i uteblivna inkomster. En betydande summa för de allra flesta.

Även sjuknärvaron kostar pengar, både för samhället och för individen. Den direkta kostnaden kommer i form av att smittspridningen ökar och fler riskerar att insjukna när anställda går till jobbet, trots att de egentligen borde vara hemma och bli friska. På sikt riskerar den som upprepade gånger är sjuknärvarande en sämre hälsa och ökad risk både för långtidssjukskrivning och förtida pension, enligt SHOP-studien vid Karolinska institutet.⁵⁰ En kostsam konsekvens både för den enskilda och för samhället i stort, och något som till stor del skulle kunna avhjälpas genom ett slopat karensavdrag.

Sverige är i dag det enda landet i Norden som har karensavdrag. Tyvärr tyder inget på att det kommer avskaffas. Under coronapandemin infördes en tillfällig ersättning för karensavdraget (karensersättning), tack vare Vänsterpartiet och flera pådrivande fackförbund. Denna ersättning är slopad sedan den 1 april 2022. S-regeringen tillsatte i mars 2022 en utredning för att se över karensavdraget och sjuklönen (dir. 2022:23). Utredningen lades ned av SD och den nya regeringen, och ersattes av en intern utredning inom Socialdepartementet.

I december 2023 presenterade departementet sina slutsatser som bland annat innehöll ett förslag om att införa ett karenstak. Det innebär att karensavdrag inte ska göras om sådant avdrag har gjorts för en individ vid sex tillfällen under de senaste tolv månaderna. Karenstaket skulle ersätta det nuvarande allmänna högriskskyddet som innebär motsvarande skydd för individer som haft fler än 10 karensavdrag under en tolv månadersperiod.

Förslaget är långt ifrån tillräckligt och skulle ha liten effekt om det genomfördes. Ännu har regeringen inte agerat utifrån förslaget. Regeringens hantering av hela frågan tyder på att den inte kommer att lösa de uppenbara problem som finns.

Vänsterpartiet anser att karensavdraget bör avskaffas snarast, för att underlätta för hushållen i det tuffa ekonomiska läge som råder och för att det med stor sannolikhet skulle bidra till en förbättrad folkhälsa.

Vänsterpartiets förslag:

- Avskaffa karensavdraget; staten tar hela kostnaden på 5,2 miljarder kronor.

⁵⁰ Karolinska institutet (2020), Sjuknärvaro, hälsa och produktivitet (SHOP).

7.5 Höj försörjningsstödet

Hushållen med de minsta ekonomiska marginalerna är extra utsatta till följd av den höga inflationen. För att förbättra situationen för dessa hushåll och hjälpa dem igenom dessa svåra tider föreslår Vänsterpartiet att försörjningsstödet höjs generellt med 1 000 kronor per månad och hushåll.

Vi vill också se en särskild satsning på barnfamiljer som innebär att försörjningsstödet höjs med ytterligare 500 kronor per månad och barnhushåll, samt 200 kronor per månad och barn. Med anledning av detta ökar vi anslaget med 1,5 miljarder kronor 2025 och 1,6 miljarder kronor 2026 respektive 2027 till följd av den generella höjningen av försörjningsstödet och med ytterligare 391 miljoner kronor per år till följd av höjningen för barnfamiljer.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj försörjningsstödet med 1 000 kronor per månad och hushåll.
- Höj försörjningsstödet med 500 kronor per månad och barnhushåll samt 200 kronor per månad och barn.

7.6 Höj inkomstpensionstillägget

I regeringens budgetproposition för 2025 föreslås sänkt skatt för pensionärer. Det innebär 63 kronor lägre skatt per månad för en pensionär med medianinkomst. Den halva av pensionärskollektivet som har lägst inkomster får alltså mindre än 63 kronor per månad i sänkt skatt, till följd av regeringens förslag. Den som har pensionsinkomster på 63 000 kronor per månad eller mer får 262 kronor lägre skatt per månad.⁵¹ Skattesänkningen kostar staten 2,4 miljarder kronor.

Vänsterpartiet vill höja pensionerna genom att höja inbetalningarna till pensionssystemet och införa en s.k. gas. Det driver vi aktivt i pensionsgruppen.

Vänsterpartiet gör andra prioriteringar än regeringen. Vi säger nej till regeringens skattesänkning och lägger istället pengarna på att höja pensionerna för de med låga pensionsinkomster. Vi menar att de som har arbetat ett långt yrkesliv med låga inkomster, inom exempelvis hemtjänsten, som behövt gå ned i arbetstid för att orka med eller ta hand om barn och anhöriga eller de som inte orkar arbeta till pensionsåldern bör få en högre pension. Därför föreslår vi höjd vi pension med 332 kronor per månad, före

⁵¹ <https://www.regeringen.se/contentassets/966ff25bd132442193ec81d9ec0731b2/bilaga---berakningar-av-effekten-langs-inkomstskalan-av-det-forhojda-grundavdraget.pdf>

skatt (235 kr/mån efter skatt) för närmare en halv miljon pensionärer med allmän pension på mellan omkring 11 700 och 14 900 kronor per månad. Totalt höjer vi pensionerna för omkring 1 200 000 pensionärer genom ett höjt inkomstpensionstillägg med drygt 55 procent.⁵² Förslaget belastar statens budget med 2,4 miljarder kronor, vilket alltså även är kostnaden för regeringens skattesänkning.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj inkomstpensionstillägget med 55 procent, till en kostnad av 2,4 miljarder kronor.

7.7 Höj och stärk arbetslöshetsförsäkringen

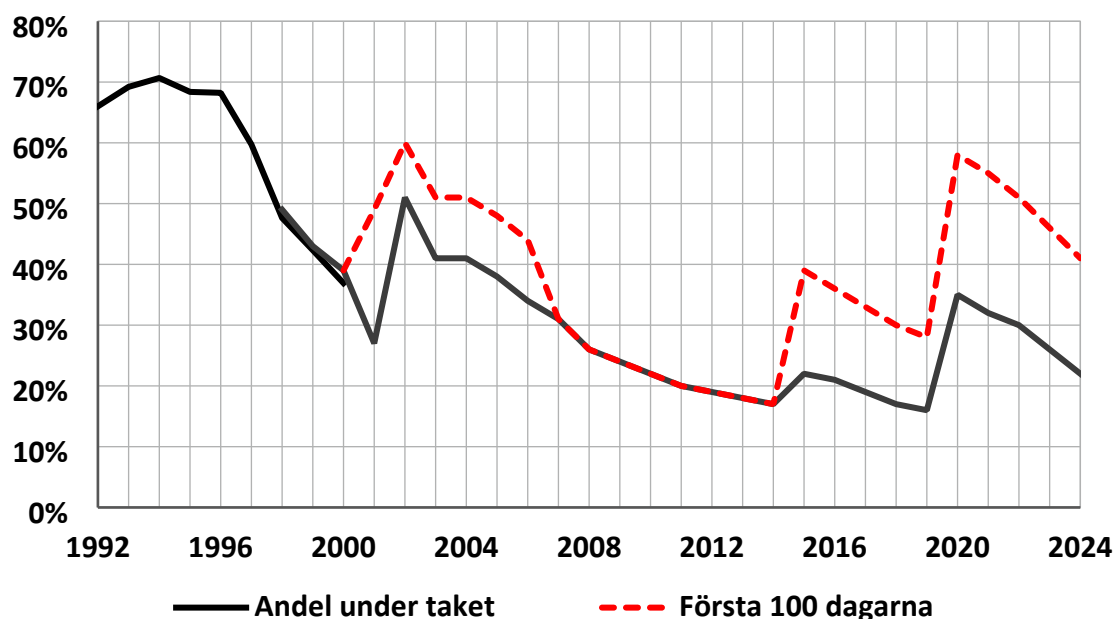
För att den som förlorar jobbet ska kunna få goda möjligheter att antingen ställa om eller hitta ett jobb som motsvarar ens kompetens behöver arbetslöshetsförsäkringen ge en rimlig ersättning. Vänsterpartiet menar att 80 procent av inkomsten är en rimlig nivå för att säkra inkomstryggheten och omställningsförmågan för individen.

Under pandemin genomförde regeringen flera tillfälliga förstärkningar av arbetslöshetsförsäkringen. Bland annat höjdes ersättningsnivåerna och arbetsvillkoret justerades så att fler kunde kvalificera sig för ersättning. De tillfälliga förstärkningarna av a-kassan innebär att knappt 4 av 10 av de heltidsarbetande får 80 procent av sin tidigare lön i ersättning från a-kassan.

Genom budgetpropositionen för 2023 och proposition 2022/23:85 En fortsatt stärkt arbetslöshetsförsäkring permanentades de tillfälliga förstärkningarna av arbetslöshetsförsäkringen. Det har av regeringen beskrivits som en satsning på arbetslöshetsförsäkringen, men i praktiken innebär det en fortsatt urholkning av ersättningsnivåerna. Eftersom golv och tak anges i nominella belopp och därmed varken följer pris- eller löneutvecklingen, innebär det en årlig urholkning i takt med att lönerna stiger. Detta illustreras i figuren nedan.

⁵² RUT 2024:1133

Figur 27 Andel löntagare som får 80 procent av tidigare inkomst från a-kassan

Källa: SCB

Figur 27 visar hur stor andel av löntagarna som får 80 procent av sin tidigare inkomst i ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. För de första hundra dagarna är det alltså drygt hälften av löntagarna som är försäkrade i den omfattningen och efter de första hundra dagarna rör det sig om ca 22 procent. De förstärkningar som genomfördes med anledning av pandemin synliggörs av att kurvorna pekar uppåt 2020. Som framgår av figuren minskade dock denna andel redan 2021 och ytterligare 2022 och 2023. Detta gör det svårt att beskriva regeringens förbättringar inom arbetslöshetsförsäkringen som några reella förbättringar.

Vänsterpartiets mål är att 80 procent av löntagarna ska få 80 procent av sin tidigare lön vid arbetslöshet. Vi vill därför höja den högsta dagpenningen och grundbeloppet (tak och golv), indexera ersättningsbeloppen till löneutvecklingen, höja ersättningsnivån till 80 procent för hela ersättningsperioden samt för tid med aktivitetsstöd, förbättra kvalificerings- och ersättningsvillkoren och återinföra studerandevillkoret.

Reformerna ska ske successivt enligt följande modell:

- 2025 permanentas de tillfälliga kvalificerings- och ersättningsreglerna som gällt under pandemin, och karensdagarna i a-kassan avskaffas. Ersättningsnivån ändras så att den uppgår till 80 procent av den tidigare lönen under hela ersättningsperioden, även för dem med aktivitetsstöd. Taket i a-kassan höjs för hela ersättningsperioden,

även för dem med aktivitetsstöd så att 80 procent av löntagarna hamnar under det. Samma år höjs grundbeloppet och ersättningarna i aktivitetsstödet i relation med höjningen av taket.

- 2026 återinförs studerandevillkoret.
- 2027 inkomstindexeras ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen.

De tillfälliga kvalificerings- och ersättningsreglerna som gällde under pandemin, och som permanentades genom budgetpropositionen för 2023, innebär att taket i a-kassan uppgår till 1 200 kronor per dag under de 100 första dagarna och därefter 1 000 kronor per dag, samt att ersättning enligt grundförsäkringen uppgår till 510 kronor per dag och den tillfälligt lägsta nivån för grundbeloppet på 255 kronor bibehålls.

Vänsterpartiets förslag om att taket i arbetslöshetsförsäkringen ska uppgå till en nivå som innebär att 80 procent av löntagarna har inkomster under det innebär att det höjs till 1 714 kronor per dag. Taket i grundförsäkringen höjs till 688 kronor per dag och grundbeloppet till 344 kronor per dag. Till följd av våra förslag får deltagarna i de arbetsmarknadsåtgärder vi satsar på en högre ersättning, vi underlättar därmed omställningen.

Förslagen innebär att en medelinkomsttagare som varit arbetslös i över 100 dagar får drygt 4 000 kronor mer per månad. Den som har ersättning enligt grundförsäkringen får mellan omkring 2 000 och 4 000 kronor mer per månad.

Vänsterpartiets föreslagna förstärkning av arbetslöshetsförsäkringen försvagar de offentliga finanserna med 6,3 miljarder kronor under 2025, 5,5 miljarder kronor under 2026 och 6,6 miljarder kronor under 2027. Att återinföra studerandevillkoret för samma period kostar 1 miljard kronor.⁵³

Vänsterpartiets förslag:

- Reformera a-kassan enligt beskrivningen ovan.

8 Fortsatta nedskärningar i välfärden

Behoven i välfärdstjänsterna såsom skolan, äldreomsorgen och vården varierar och utvecklas i takt med befolkningsökningen. Men vi har i Sverige inget system som säkerställer att resurserna ska motsvara behoven – snarare tvärtom. Kommunernas och regionernas kostnader ökar varje år, förutom i takt med befolkningsutvecklingen så även i takt med pris- och löneökningarna. De generella statsbidragen är dock inte indexerade

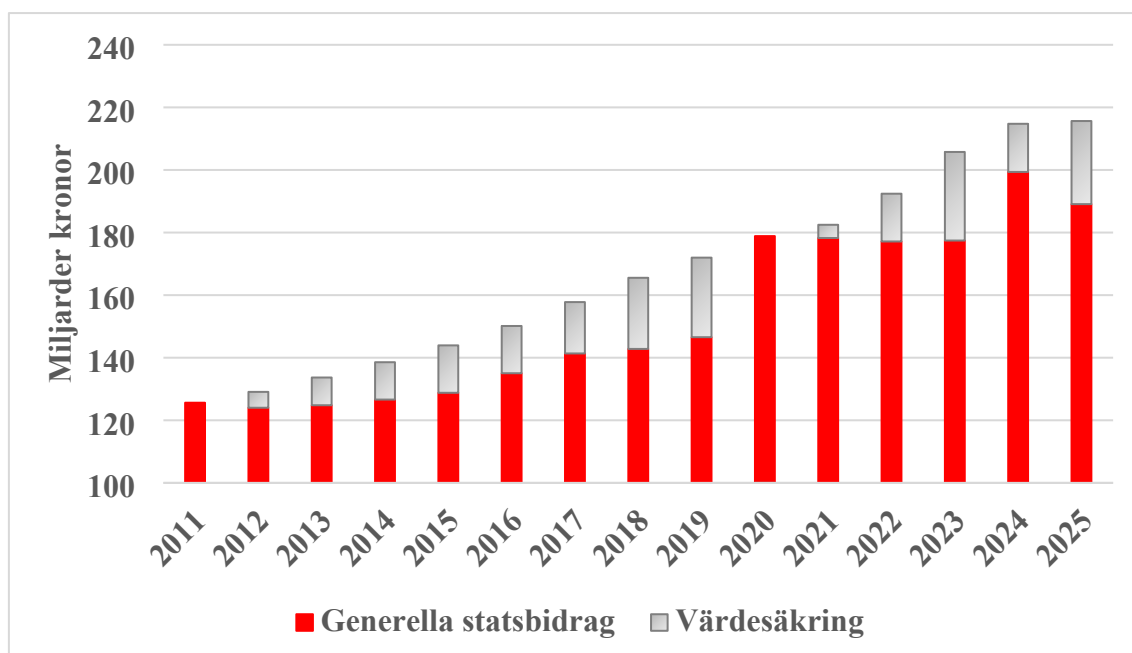
⁵³ RUT 2024:867.

för att följa den automatiska kostnadsutvecklingen, vilket innebär att verksamheterna ute i kommunerna ständigt måste anpassas till det rådande kostnadsläget, i stället för till medborgarnas behov.

I snitt har befolkningsökningen inneburit en kostnadshöjning med 1 procent per år och de totala priserna i regioner och kommuner har ökat med 3 procent per år mellan 2010 och 2024. Kostnadseffekten av prisökningarna blev mycket tydlig förra året (2023) då inflationen var historiskt hög – över 8 procent – och regeringen enbart tillförde kommunsektorn en bråkdel av vad de skulle behövt för att klara befintlig kvalitet och personal. Sveriges kommuner och regioner (SKR) har visat att om de generella statsbidragen sedan 2011 skulle ha följt prisutvecklingen och befolkningsutvecklingen, så skulle de ha varit 15 miljarder kronor högre i år (2024), sektorsbidragen till sjukvården inkluderade. Detta ligger i linje med vad Vänsterpartiet föreslog i vår budgetmotion för 2024.⁵⁴ Nästa år minskar de generella statsbidragen, framför allt till följd av att sektorsbidragen från 2024 minskar kraftigt. För nästa år skulle statsbidragen behöva vara cirka 25 miljarder högre än i regeringens föreslagna budget. I diagrammet nedan syns skillnaden mellan beslutade generella statsbidrag och vad som skulle behövas för att värdesäkra statsbidragen för pris-, löne- och befolkningsökningar.

Figur 28 Värdesäkrade och beslutade generella statsbidrag

Miljarder kronor (y-axeln börjar på 100 mdr kr)

Källa: SKR, september 2024.

⁵⁴ Vänsterpartiet (2024), Rädda välfärden – För ett tryggare Sverige, Vänsterpartiets budgetmotion 2024.

Problemet att nominella statsbidrag successivt urholkas i takt med inflation och ökad befolkning har uppmärksamrats av många. Indirekta krav på att bedriva samma verksamheter till lägre kostnader innebär ett generellt effektiviseringskrav som osynliggör de politiska beslut som ligger bakom. I den senaste Långtidsutredningen föreslår professor Lars Calmfors i en bilaga⁵⁵ att statsbidragen ska kunna anpassas så att kommunsektorns totala intäkter med automatik kan finansiera en viss verksamhetsvolym med oförändrad skattesats. Motivet är att dagens system faktiskt vilseleder medborgare om vad som är egentliga satsningar, vad som bara är bibehållen nivå och vad som faktiskt innebär nedskärningar trots att nya (men otillräckliga) medel tillförs.

I en rapport från tankesmedjan Katalys lyfter författarna en enkel modell för att komma till rätta med smygnedskärningar i välfärden – ofta kamouflerade som ”effektiviseringar”. De föreslår en förändrad modell för redovisning av de generella statsbidragen under utgiftsområde 25 som ser ut enligt följande:

Statsbidrag föregående budgetår

± behovsförändringar

± förändringar av priser och löner

± tekniska justeringar

± politiska prioriteringar

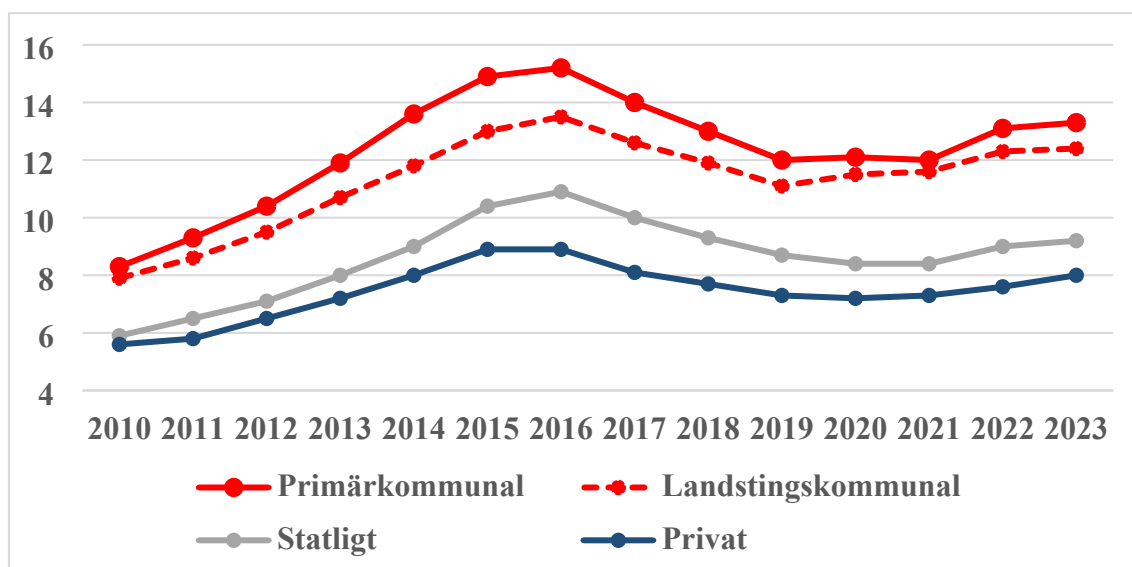
= Statsbidrag budgetåret

Den ständiga underfinansieringen av kommunal och regionala verksamheter leder till en mycket hög arbetsbelastning, som i sin tur återspeglar sig i höga sjuktal.

Sjukfrånvaron påverkar i nästa led vad välfärden kan leverera och innebär samtidigt en stor kostnad för samhället. Kommun- och regionsektorn har högst antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbete av samtliga sektorer. Högst antal dagar år 2023 har kommunerna, med 13,3. Lägst antal dagar har privat sektor, med 8 dagar. Utvecklingen inom välfärdssektorn visar en kraftig överrepresentation avseende kvinnors sjukskrivningsdagar jämfört med männens.

⁵⁵ SOU 2023:92, Bilaga 7, *Nytt ramverk för finanspolitiken*.

Figur 29 Antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbetande och sektor

Källa: Försäkringskassan

Den stressrelaterade ohälsan är en tydlig jämställdhetsfråga. Att de kvinnodominerade välfärdsyrkena ska ligga högst i sjukskrivningsstatistiken är ingen naturlag.

Grundproblemet är obalansen mellan krav och resurser.

Enligt en rapport från Facken i Valfärden uppgick kostnaden för sjukfrånvaron för anställda i kommun- och regionsektorn till 51,4 miljarder kronor år 2023. Den totala kostnaden för produktionsbortfall på grund av sjukfrånvaro har, enligt samma rapport, ökat med över 50 procent, eller 17,9 miljarder kronor, mellan 2013 och 2023.⁵⁶

Vänsterpartiet har återkommande föreslagit att statsbidragen till kommuner och regioner ska indexeras för att försäkras mot kostnader som sektorn inte styr över och som drabbar alla på samma sätt. Detsamma gäller befolkningsökning och befolkningssammansättning. I dag är det omöjligt för medborgarna att förstå om ökade statsbidrag motsvarar en nedskärning, oförändrad situation eller en real förbättring. Med en automatisk indexering skulle de politiska avvägningarna när det gäller välfärden bli tydligare.

8.1 Regionerna gör stora underskott 2024

SCB:s prognos för regionernas budgetar för innevarande år visar att 20 av 21 regioner kommer att gå med underskott i år. Underskotten varierar mellan 2 och 11 procent av

⁵⁶ Facken i Valfärden (2024), Miljarder skäl att förbättra arbetsmiljön. Om kommunernas och regionernas kostnader för produktionsbortfall till följd av sjukfrånvaro.

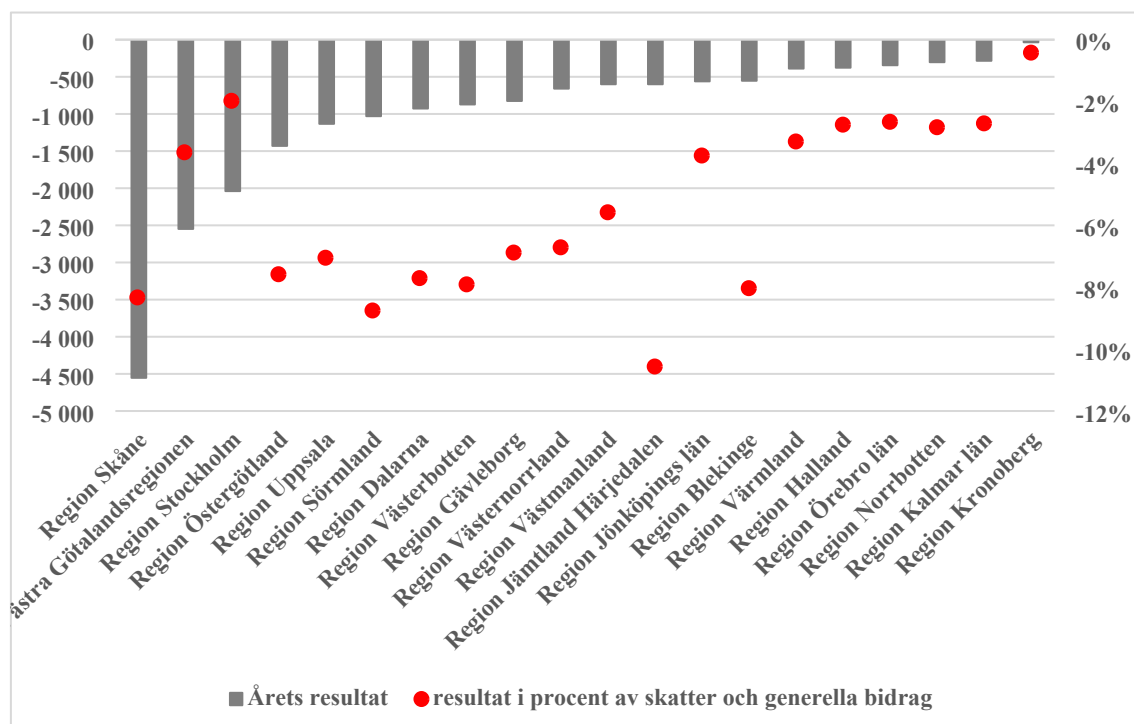
totala skatter och bidrag.⁵⁷ Totalt prognosticerar SCB att underskottet i regionerna blir 20 miljarder kronor 2024 – dvs större än vad SKR förutspådde i sin majrapport. Detta trots att två regioner har höjt skatten med sammantaget ca 3 miljarder kronor i år.

Enligt uppskattningar från regionerna själva finns det behov av personalminskningar med sammanlagt 5 000 personer. Störst underskott gör Region Skåne (drygt 4 miljarder kronor, vilket innebär totalt 8 miljarder på två år). Här görs personalminskningen hittills genom naturliga avgångar. Det pressar dock personalen oerhört. Samtidigt råder totalstopp på hyrpersonal vilket totalt sett ger ett minskat antal vårdplatser, särskilt inom psykiatrin. Det innebär dessutom mindre kompetensutveckling.

Region Östergötland förväntas göra ett underskott på 1,4 miljarder, 8 procent av intäkterna, och kommer att minska antalet anställda med ca 1 100 personer.

Figur 30 Regionernas resultat efter finansiella poster 2024

Miljoner kronor, staplar vänster axel, procent av skatter och intäkter, punkter höger axel

Källa: SCB, regionernas prognos från juni 2024.

Kommunallagens krav att kommunsektorn ska leverera budgetar i balans samt leva upp till ”god ekonomisk hushållning” innebär att kommuner och regioner generellt bör sikta på att göra ett överskott på 2 procent av skatter och bidrag varje år.

⁵⁷ SCB (2024), resultaträkning för regioner, prognos 2024-08-30.

Enligt kommunallagen ska eventuella underskott återställas inom en treårsperiod. Detta gäller då under förutsättning att ett underskott inte kan täckas upp av en resultatutjämningsreserv (RUR) eller om ”synnerliga skäl” föreligger.

8.1.1 Vårdgarantin efterlevs inte

Enligt den lagstadgade vårdgarantin ska patienter (1) få kontakt med primärvården inom 0 dagar, (2) få en medicinsk bedömning inom tre dagar, (3) få ett förstabesök i den specialiserade vården inom 90 dagar, och (4) få en operation eller annan åtgärd inom den specialiserade vården inom 90 dagar efter beslut om behandling. De första två garantierna uppfylldes i juli 2024 till 87 respektive 91 procent. När det gäller besök i den specialiserade vården och att få en operation eller annan åtgärd ser det dock sämre ut. Endast 65 procent fick ett förstabesök i den specialiserade vården inom 90 dagar i juli 2024, och 53 procent fick operation eller behandling inom 90 dagar efter beslut om det. Garantins efterlevnad har varierat något under det senaste året, men är i princip på samma nivåer som juli 2023.⁵⁸

I juli 2024 väntade drygt 160 000 personer på en operation i Sverige. De långa värdköerna har lett till att allt fler sökt vård utomlands de senaste åren. Det handlar om cirka 1 300 resor för alltifrån cancerbehandlingar i Helsingfors, till knäoperationer i Riga eller ADHD-utredningar i Köpenhamn. I regel ansöker den som genomför resan om ersättning för kostnaderna i efterhand. Det innebär självklart en risk för den enskilde men framför allt att detta är en möjlighet för människor med relativt goda resurser. Dessutom innebär det att pengar som annars skulle ha använts inom den svenska sjukvården därmed går till utländska vårdföretag.⁵⁹

Enligt Socialstyrelsen saknades 2 230 vårdplatser inom somatisk vård och 50 inom intensivvård 2023.⁶⁰ Inspektionen för vård och omsorg (IVO) inledde 2022 en tillsyn riktad mot 27 akutsjukhus. Vid tillsynen konstaterades flera allvarliga konsekvenser av den aktuella vårdplatsbristen. Bland annat att akutmottagningarna överbelastades, vilket resulterade i att patienter stannade kvar på akutmottagningarna i väntan på vårdplatser. Det finns exempel på dödsfall som kan knytas till bristen på vårdplatser. Det förekom både att läkare behövde skriva ut patienter innan de var medicinskt färdigbehandlade och att patienter inte skrevs in på vårdavdelning trots att läkaren bedömt att det fanns ett

⁵⁸ SKR.se (hämtat 2024-09-10) Väntetider i vården.

⁵⁹ SVT (2024-07-20) Hit åker svenskarna för att undvika värdköer.

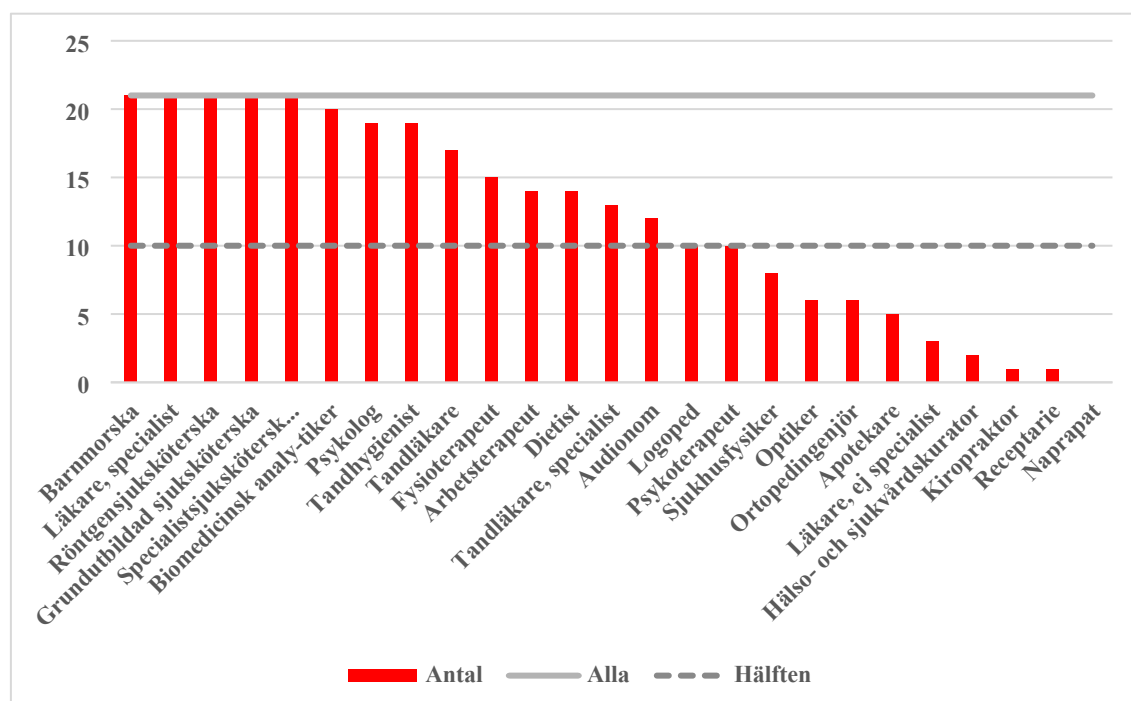
⁶⁰ Socialstyrelsen (2024) Plats för vård – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser i hälso- och sjukvården.

behov av inneliggande vård. Hälften av de granskade sjukhusen uppgav att de varje vecka tvingades skicka hem patienter trots att de medicinskt bedömts ha behov av att läggas in. Vid de uppföljande inspektionerna vid 24 sjukhus under våren 2023 framkom att personalen i stor utsträckning uppfattade att situationen på sjukhusen var oförändrat ansträngd.⁶¹

8.1.2 Personalen måste bli fler, inte färre

En ökande befolkning medför att det krävs fler personer inom vård och omsorgsyrkerna för en bibehållen personaltäthet. Redan i dagsläget råder dock en omfattande brist inom flera välfärdsyrken. Enligt Socialstyrelsens bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården rapporterade samtliga regioner om brist på barnmorskor, specialistläkare och sjuksköterskor.⁶²

Figur 31 Antal regioner som rapporterar om brist inom hälso- och sjukvården 2022

Källa: Socialstyrelsen (2023), Nationella planeringsstödet.

I Socialstyrelsens årliga arbetsmarknadsenkät har professionsförbunden tillfrågats om hur de ser på tillgången till personal idag och på fem års sikt för sina respektive

⁶¹ IVO (2024) Nationell tillsyn av vårdplatser och patientsäkerhet på sjukhus.

⁶² Socialstyrelsen (2023), Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård, Nationella planeringsstödet 2023.

professionsyrken.⁶³ Samtliga uppger att de bedömer att det råder brist idag på legitimerad personal, både i primärvård och specialiserad vård, och att bristen förväntas kvarstå eller öka på fem års sikt. Förbunden lyfter fram att bristande arbetsmiljö leder till att fler söker sig bort från den offentliga hälso- och sjukvården, i vissa fall till privat vård och i vissa fall till andra områden i samhället.

För legitimationsyrken utöver läkare, tandläkare eller sjuksköterskor, är trenden att söktrycket på utbildningarna går nedåt, enligt föreningarnas svar. Svårighet att locka unga till att studera till vissa yrken uppges bero på relativt låg lön, osäkra och ofördelaktiga arbetstider som är svåra att kombinera med familjebildning, samt få möjligheter till karriärutveckling. Många legitimationsyrken har även svårt att behålla befintlig personal, många gånger på grund av anledningarna listade ovan.

8.2 Kommunerna har mycket stora investeringsbehov

SCB:s prognos för kommunerna för innevarande år visar att 175 (av 290) kommuner kommer att gå med underskott i år.⁶⁴ Totalt prognosticerar SCB att kommunerna gör ett nollresultat i år.

Efter två år av strama ekonomiska förutsättningar vänder det 2025 och det sammantagna resultatet i kommunerna blir återigen starkt. Det kan tyckas återhållsamt att räkna med en volymförändring motsvarande demografiska behovsförändringar i och med att kommunerna i budgetarbetet för 2025 kan hitta områden som fått stå tillbaka under ett par år och där behov av förstärkningar finns. Men många kommuner kommer att ha behov av att återställa underskott från 2023 och 2024, eller nå de mål om soliditet och resultat som finns under planperioden. Den svåra bemanningssituationen, i princip i hela landet, kommer att hålla tillbaka kostnadsökningen. Resultaten åren 2025–2027 blir ungefär i nivå med kommunernas genomsnitt de senaste tio åren, knappt 4 procent av skatter och bidrag.

Fackförbundet Kommunal har i en rapport visat att det fattas minst 50 000 heltidsanställda inom välfärden för att uppnå en tillfredsställande bemanning.⁶⁵ Det handlar om kvalificerade och mycket viktiga arbeten som kräver stor kompetens och bör behandlas därefter. Enligt statistik från Kommunals senaste medlemsundersökning (2021) anser 37 procent av personalen i äldreomsorgen att bemanningen sällan eller

⁶³ Socialstyrelsen (2024), Nationella planeringsstödet 2024 – Tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården och tandvården.

⁶⁴ SCB (2024), resultaträkning för regioner, prognos 2024-08-30.

⁶⁵ Kommunal (2019), Skatteväxling för välfärden – ett idéprogram.

aldrig är tillräcklig. Över en tredjedel av de svarande anser att den otillräckliga bemanningen utgör en risk för de äldre, minst någon gång i veckan. Knappt hälften, 45 procent av de svarande, anser att de dagligen har förutsättningar att ge en god omsorg och tillgodose de äldres individuella behov.⁶⁶

Många yrken, särskilt arbetaryrken, inom vård och omsorg har låga löner. Ungefär 80 procent av de anställda inom vård och omsorg är kvinnor. Enligt LO är arbetarkvinnors löner 88 procent av männens.⁶⁷ En satsning på resurser för att förbättra villkoren inom vård och omsorg blir därför en mycket tydlig satsning på kvinnors löner, särskilt arbetarkvinnor.

För att kommunsektorn ska lyckas med sin personalförsörjning krävs både stora utbildningssatsningar och betydande ansträngningar för att öka välfärdssektorns attraktivitet. Centralt i detta sammanhang är högre löner, ökad personaltäthet och förbättrad arbetsmiljö.

Kommunernas resultatnivå framöver kan verka hög, men med denna följer även fortsatt mycket höga investeringsnivåer och därmed ett behov av höga resultat för att hålla tillbaka upplåningen. Självfinansieringsgraden av investeringar har i genomsnitt varit 76 procent under de senaste tio åren. När resultaten nu har fallit tre år i rad ökar istället behovet av extern finansiering, antingen via ökad upplåning eller försäljning av tillgångar.

Närmare 90 procent av befolkningen i Sverige är anslutna till det kommunala vatten- och avloppsledningsnätet. Kommunerna tillhandahåller fler än 1200 avloppsreningsverk i syfte att hantera spillvatten, dagvatten och dräneringsvatten i ett hållbart avloppsreningssystem. Ett fungerande vatten- och avloppssystem är grundläggande för en hållbar samhällsutveckling och ett av FN:s 17 globala hållbarhetsmål. Investeringsbehoven i VA-anläggningarna är mycket stora. En stor del av anläggningstillgångarna byggdes upp under 1950-, 60- och 70-talen. I många kommuner har de nu nått sin tekniska livslängd. När denna infrastruktur byggdes ut senast så ansvarade kommunerna i hög utsträckning för genomförandet men finansieringen delades relativt jämnt mellan stat och kommunsektor. Nu ligger ansvaret nästan uteslutande på kommunerna. Detta innebär så väl att den kommunala låneskulden ökar – den del som härrör från VA-investeringar utgör nu cirka 18 procent av den totala låneskulden (2022) – som att avgifterna för hushållen kommer att fortsätta

⁶⁶ Kommunal (2021), Rätt bemanning.

⁶⁷ Larsson (2023), Lönerapport år 2023. Löner och löneutveckling år 1913–2022, LO.

öka. På senare år har taxorna ökat i historiskt snabb takt. Skillnaderna för kommunerna är mycket stora – det skiljer i snitt 1 300 kronor i månaden mellan den kommun med högst brukaravgifter och den med lägst.⁶⁸ Till skillnad från de skattefinansierade verksamheterna så finns inget utjämningssystem som skulle syfta till att utjämna kostnaderna baserade på strukturella faktorer. Vänsterpartiet anser därför att det är rimligt att staten står för en andel av dessa kostnader, dels i form av ökade generella statsbidrag och även i form av den tillfälliga satsningen på Sverigejobb som beskrivs i avsnitt 9.2.

På senare tid har dessutom frågan om VA-systemets robusthet vid händelse av kris, höjd beredskap och kris aktualiserats. Regeringen har tillsatt en utredning som ska redovisa sitt resultat sista november i år (2024).

8.3 Ett återhämtningsstöd till välfärden

Kommuner och regioner ansvarar för större delen av vår gemensamma välfärd – sjukvården, socialtjänsten, äldreomsorgen, skolan och barnomsorgen. Kommunsektorn har också en mycket stark självbestämmanderätt med självständigt politiskt system och självständig förvaltning. Den decentraliseringsmodell som utvecklats i Sverige är en av de mest långtgående i världen. Dock är stora delar av de områden som kommunsektorn ansvarar för reglerade i lag. Kommunsektorn är dessutom en del av vårt totalförsvar. Lagstiftaren och staten har ålagt kommunerna att uppfylla en rad åtaganden till jämlika villkor. I ett sådant decentraliserat system får statsbidrag en mycket viktig roll.

Två huvudsakliga motiv föreligger för statsbidrag. Det första motivet baseras på en obalans mellan decentraliserade utgifter och intäkter. Denna obalans, som följer av att det finns en samhällsekonomisk vinst av att decentralisera offentliga utgifter samtidigt som de samhällsekonomiska kostnaderna vid beskattning ofta är lägre på central nivå, gör att staten måste bidra till finansieringen av kommunerna. Det andra motivet baseras på en obalans mellan kommunerna. Denna obalans beror på att kommunerna har olika skattebaser och olika utgiftsbehov och därför olika förutsättningar att på egen hand klara verksamheten. Staten måste se till att det sker en utjämning mellan kommunerna.

Det finns dock ingen garanti för att denna ansvarsfördelning består. I takt med att befolkningen ökar och kostnaderna med den så riskerar kommuner och regioner få stå för en allt större del av finansieringen.

⁶⁸ Lägst avgift 2,5 öre/liter och högst 13,2. Beräknat för en normalstor villa med förbrukning för två vuxna och två barn. Källa: Svenskt vatten.

Att värdesäkra statsbidragen framstår därför som en av de viktigaste strukturreformerna i dagsläget. Hela kommunsektorn behöver långsiktiga förutsättningar för att bedriva det välfärdsarbete som är så centralt för oss alla. Det handlar också om att skapa transparens kring de förutsättningar som staten bidrar med till kommuner och regioner. Detta är dock en reform som i dagsläget inte har majoritet i riksdagen.

Regeringen föreslår ingen höjning av de generella statsbidragen till nästa år. De minskar därmed, samtidigt sektorsbidraget från 9 till 2 miljarder kronor. Detta är långt ifrån vad kommunsektorn behöver i form av generella statsbidrag för att uppfylla sina åtaganden, stora investeringsbehov och för att förhindra fortsatta nedskärningar. Vänsterpartiet menar att kommuner och regioner behöver kompenseras för år av åtstramande budgetkrav och nedskärningar, när verksamheterna ute i kommunerna ständigt måste anpassas till det rådande kostnadsläget, i stället för till medborgarnas behov. Det krävs långsiktiga förutsättningar att bygga upp och bedriva en god vår och omsorg.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett återhämtningsstöd till välfärden. Vi föreslår 20 miljarder kronor mer i generella statsbidrag än regeringen 2025. Detta bör fördelas med 50 procent till kommunerna och 50 procent till regionerna. Återhämtningsstödet bör kvarstå till dess vi har skapat en stabil och långsiktig finansiering av kommunsektorn.
- Inför en ny resursfördelningsmodell: utred en indexering av statsbidragen så att de kan följa såväl befolknings- som prisutvecklingen.

8.4 Förstärk sektorsbidraget till hälso- och sjukvården

Sjukvården är den del av välfärden som drabbats hårdast av regeringens neddragningar de senaste åren och har störst behov av tillskott. För att kunna rikta det statliga stödet till vården, där behoven är som störst, föreslår Vänsterpartiet en förstärkning av sektorsbidraget till hälso- och sjukvården. Vänsterpartiet vill tillföra ytterligare fem miljarder kronor, utöver de 2 miljarder kronor som regeringen föreslår för 2025. Hur behoven kommer att se ut 2026 och 2027 vet vi inte säkert idag. Därför återkommer vi i kommande budgetmotioner med preciseringar av våra föreslagna förstärkningar av välfärden.

Sektorsbidraget innebär att regionerna själva beslutar över hur resurserna används, varför stödet går att likna vid ett generellt statsbidrag till hälso- och sjukvården. Det är regionerna som är bäst lämpade att besluta över vilka satsningar som behöver prioriteras i respektive region. Större resurser, med stor flexibilitet för regionerna att förfoga över, är också en nyckel för att öka jämlikheten inom vården.

Generellt sett är primärvården den del av vårdkedjan som är i störst behov av upprustning i landets regioner. För att primärvården ska kunna utgöra basen i vårdkedjan och fungera på ett tillfredsställande sätt krävs en rad förändringar och åtgärder som regeringen inte har förmått att gå vidare med. Primärvården måste rustas upp och tillgängligheten behöver förbättras avsevärt. För att nå dit och för att klara uppdraget på ett tillfredsställande sätt saknas det framför allt resurser. De knappa resurserna innebär en ansträngd arbetsmiljö för de som arbetar i primärvården. Arbetsmiljön behöver förbättras och arbetstiden förkortas. Utan personal som erhåller goda arbetsvillkor och en god arbetsmiljö kommer det inte att vara möjligt att förverkliga en upprustning av primärvården.

Riksrevisionen har granskat de prestationsbundna insatserna för att korta vårdköerna, även kallade kömiljarder. Riksrevisionen konstaterar att satsningen inte har haft någon tydlig, långvarig effekt på väntetiderna.⁶⁹ Flera aspekter av kömiljarderna har snarare försämrat effekten, som att de inte tar hänsyn till regionernas olikheter. Regionernas incitament att vidta åtgärder har även försvagats av att kömiljarderna inte tar hänsyn till relativ förbättring, vilket gjort att regioner som redan låg bra till belönats. Dessutom menar Riksrevisionen att kömiljarderna riskerar att leda till undanträngning av andra vårdinsatser till förmån för insatser för att korta köerna, men att det inte varit möjligt att belägga detta kvantitativt på grund av bristande statistik.

Vänsterpartiet har under en längre tid varit kritiskt mot de prestationsbaserade kömiljarderna för att de inte kortar vårdköer, inte höjer kvaliteten i vården och inte går att förena med målet om en jämlik vård. Vi anser att satsningen bör avskaffas i sin helhet och resurserna tillföras hälso- och sjukvården genom ökade sektorsbidrag och ökade generella statsbidrag

Vänsterpartiets förslag:

- Vänsterpartiet avsätter 5 miljarder kronor mer än regeringen i sektorsbidrag till sjukvården 2025.

⁶⁹ Riksrevisionen (2023), I väntan på vård – ineffektiv statlig styrning för kortare köer (RiR 2023:12).

- Vänsterpartiet avskaffar kömiljarderna och avvisar därmed regeringens förslag till anslag på totalt 7 480 miljoner kronor 2025 för prestationsbundna insatser för att korta vårdköer.

8.5 Glesbygdstillägg inom sjukvården

I glest befolkade regioner är det dyrare att bedriva sjukvård på grund av de långa avstånden. Det är svårare och dyrare att i glesbygd bygga upp sjukvårdsenheter för att kunna erbjuda invånarna en rimlig tillgänglighet till vård. Som en följd av det har människor i glesbygdskommuner långt sämre hälsa än genomsnittet, medan boende i rika kommuner runt storstäderna har bättre hälsa.⁷⁰ Detta är en konsekvens av marknadslogikens intrång inom sjukvården: Tillgången och användningen är som störst där flest och friskast människor finns. För att säkra tillgången till vård även i glest befolkade områden krävs att vi solidariskt via skattesystemet tillför nödvändiga resurser.

Som kompensation för geografiska förhållanden har begreppet glesbygdsmedicin vuxit fram. Det innefattar en rad kunskapsområden och metodutveckling som syftar till att kompensera för avståndsproblematik och upprätthålla den bredare kompetens som är nödvändig då befolkningsunderlaget är litet och avstånden stora. Vård i glesbygd omfattar alla slags sjukdomar, olycksfall, symptom och tecken på ohälsa i en befolkning. Att jobba i glesbygd kräver bred medicinsk kunskap med tillämpning i öppenvård, slutenvård och hemsjukvård. Därutöver fordras ingående kunskap om de sociala, psykologiska, ekonomiska, existentiella och samhällsstrukturrella villkor som gäller för människor i glesbygd. Det betyder ett utvecklat och fördjupat närvårdskoncept.

Vänsterpartiet vill använda det kommunala utjämningssystemet för att stärka sjukvården i regioner som har en liten befolkning med stora geografiska avstånd. Resurserna utbetalas då direkt och finansieras helt av staten – utan att någon annan region får minskat anslag. Vården kommer alltid att vara mer kostnadskrävande i glesbygden, därför måste våra gemensamma resurser fördelas efter de förutsättningarna. Vänsterpartiets förslag:

⁷⁰ Folkhälsomyndigheten (2019), Öppna jämförelser folkhälsa 2019.

- Vi avsätter 1 miljard kronor i form av generellt statsbidrag för ett glesbygdstillägg inom sjukvården.

8.6 Öka tillgång till psykologisk behandling

En fungerande stöttning och vård av psykiska besvär kan avsevärt minska lidandet och ibland helt bota en person från psykisk ohälsa. Ändå är psykiatrin ett av sjukvårdens mest eftersatta områden. Fokus ligger ofta på korta behandlingar och tillgången på vård är ojämn mellan regionerna. Ofta får även behövande betala själva vid besök hos privata psykoterapeuter. Vänsterpartiets utgångspunkt är att förebyggande och tidiga insatser behöver kombineras med en adekvat vård som är tillgänglig och jämlik över hela landet. Därför måste möjligheter till psykologisk behandling kraftigt öka.

I Sverige har region Skåne möjliggjort användningen av längre behandlingar om 25 sessioner på regionens bekostnad. Vänsterpartiet menar att detta borde vara ett erbjudande i samtliga regioner. Förslaget innebär att individuellt anpassad psykologisk behandling erbjuds inom primärvården genom remiss, för att på sikt bli en del av regionernas reguljära verksamhet. Endast aktörer som inte är vinstdrivna ska kunna omfattas av förslaget. Vi tillskjunder resurser för detta 2025, 2026 och 2027. I grunden handlar detta arbete om att likställa den psykiska och den somatiska vården och befästa invånarnas rätt till båda. I ett välfärdssamhälle ska inte psykisk stöttning och vård vara en klassfråga.

Vänsterpartiets förslag:

- Möjliggör en längre, individuellt anpassad psykologisk behandling inom primärvården genom remiss.

8.7 Reformera tandvården

Tänderna är en del av kroppen och tandvården bör på sikt ingå i sjukvården. Alla ska ha råd att ha bra tänder, inte bara de som kan betala dyra behandlingar. Sedan tandvårdsmarknaden avreglerades har priserna stigit kraftigt. De höga kostnaderna för undersökning och behandling gör att de som tjänar minst besöker tandläkaren mer sällan eller tvingas att avstå från tandläkarbesök. Personer med väldigt låga inkomster har ingen nytta av dagens högkostnadsskydd eftersom det bara gäller kostnader över 3 000 kronor och endast halva kostnaden ersätts. Det har bidragit till att tandhälsa har blivit en klassmarkör.

Undersökningar visar att sviktande munhälsa påverkar individens förutsättningar på exempelvis arbetsmarknaden.⁷¹ Det är även dokumenterat att olika yrken leder till ojämlikheter, såsom att industriarbetare som jobbar natt har en sämre munhälsa.⁷²

Vänsterpartiets reformplaner för tandvården i Sverige syftar till ökad jämlikhet, förbättrad tillgänglighet och en bättre generell tandhälsa i befolkningen. En god tandhälsa förebygger allvarlig infektionssjukdom med risk för hjärt-kärlsjukdomar och allvarliga tandsjukdomar samt behandlar vanligt förekommande tandbesvär i syfte att lindra smärta eller för att öka funktionalitet.

Trots tydliga utfästelser från Sverigedemokraterna om progressiva tandvårdsreformer går politiken nu i helt fel riktning. Sverigedemokraterna och regeringen vill sänka åldersgränsen för fri tandvård från 23 till 19 år och slopa det dubbla tandvårdsbidraget för personer mellan 23 och 29 år. Reformerna infördes tack vare Vänsterpartiet 2019 och har ökat jämlikheten i munhälsa och tillgängligheten till tandvård för unga vuxna. Många unga vuxna kommer att sluta besöka tandvården i förebyggande syfte när de inte längre har tillgång till avgiftsfri tandvård.

I budgeten för 2025 aviserar regeringen och Sverigedemokraterna ett förstärkt högkostnadsskydd för de som är 67 och äldre. Hur det ska utformas är ännu oklart, men det är tydligt att Sverigedemokraterna sviker det svenska folket avseende tandvården.

Vänsterpartiet vill gå mycket längre. Vi vill införa ett verkligt högkostnadsskydd inom tandvården. Det skulle ge en betydande fördelningspolitisk effekt. Vårt förslag liknar kostnadsfördelningen inom hälso- och sjukvården. Förslaget innebär att 100 procent av patientens kostnader skulle subventioneras över 1 400 kronor per 12-månadersperiod.⁷³ Patienternas andel av tandvårdskostnaderna i det statliga tandvårdsstödet skulle sjunka från 63 procent till 33 procent med denna reform.

Den beräknade kostnaden för reformen utifrån när den är genomförd fullt ut 2027 är 7,2 miljarder kronor.⁷⁴ För att möjliggöra för tandvården att ställa om och genomföra satsningen i praktiken ska den införas den första januari 2025 och trappas upp över en treårsperiod. Det innebär:

2025 – högkostnadsskydd över 2 200 kronor – kostnad 4,9 miljarder kronor

⁷¹ LO (2015). Klassamhällets dolda leende: LO:s åtgärdsprogram för en mer jämlik tandhälsa.

⁷² <https://arbetet.se/2017/09/13/nattjobb-samre-for-tanderna/>.

⁷³ Enligt modellen för högkostnadsskydd täcker subventioneringen kostnader för ersättningsberättigad tandvård som högst motsvarar respektive åtgärds referenspris, vilket beslutas av TLV, alternativt vårdgivarens pris om detta är lägre. Högkostnadsskyddet beräknas enligt samma princip som för hälso- och sjukvården, alltså 0,025 gånger prisbasbeloppet avrundat nedåt till närmaste femtiotal kronor.

⁷⁴ RUT 2024:1124

2026 – högkostnadsskydd över 1 800 kronor – kostnad 6 miljarder kronor

2027 – högkostnadsskydd över 1 400 kronor – kostnad 7,2 miljarder kronor

Vinsterna med reformen är många. Ett enhetligt system som är lättförståeligt och väl etablerat bland befolkningen, likt det som gäller inom hälso- och sjukvården, ger sannolikt en hög acceptans. Tandhälsa skulle genom denna reform bli en del av den universella svenska välfärdsmodellen. Fördelningseffekten är god eftersom patientandelen av avgiften för tandvård minskar och den skattefinansierade delen ökar.

Vänsterpartiets förslag:

- Tandvård bör jämföras med sjukvården. Vi vill därför likställa tandvårdens högkostnadsskydd med det för övrig hälso- och sjukvård med en beräknad kostnad på 7,2 miljarder kronor jämfört med dagens system som trappas upp över en treårsperiod. Reformen införs från den första januari 2025 och trappas upp stegvis. Vi avsätter 4,9 miljarder kronor för ändamålet 2025.

8.8 Stärk socialtjänsten

Som en konsekvens av en ökande ojämlikhet och ett djupt rotat klassamhälle lever många barn och vuxna i social utsatthet i Sverige. All form av utsatthet ska så långt det går förebyggas, men när problem uppstår ska samhället kunna bistå med skydd och stöd.

Socialtjänstens medarbetare utför i dag på individuell nivå ett arbete långt utöver vad som kan förväntas. Ändå räcker de inte till. Den ständiga resursbrist som präglar socialsekreterares vardag leder till att det inte är möjligt att leverera den social service som regler, bestämmelser och i vissa fall lagar reglerar.

Under de senaste åren har förväntningarna på socialtjänsten ökat till följd av en otryggare omvärld, ett hårdare samhällsklimat och försämrade levnadsvillkor för många grupper i samhället. Vi ser ökade skillnader i skolan och svårare ekonomiska förutsättningar för många familjer, vilket i sin tur har bidragit till grov kriminalitet där barn både är offer och förövare. Obalans mellan krav och resurser, tillsammans med desinformation har lett till minskat förtroende för socialtjänsten. Behoven av stöd och hjälp ökar, samtidigt som allt fler socialchefer beskriver det som svårare att klara av socialtjänstens uppdrag med befintliga resurser.

I socialchefsundersökningen 2020 ställde fackförbundet Vision för första gången frågor till socialchefer om kommunernas ekonomiska situation och dess konsekvenser

inom det socialpolitiska området. I denna undersökning svarade en stor andel av socialcheferna att de inte hade tillräckliga resurser för att upprätthålla rättssäkerhet och kvalitet. 2023 hade läget förvärrats enligt samma undersökning. Över hälften av socialcheferna svarar att de har svårt att ge insatser individen har rätt till.⁷⁵ De verksamhetsområden som sticker ut och som har påverkats särskilt negativt av kommunernas ekonomiska förutsättningar är äldreomsorgen och stöd till barn och unga.

Tidningen Socionomen ställde inför 2024 frågor om den ekonomiska situationen till kommunernas socialförvaltningar. Nästan 40 procent svarade att de inte skulle kunna upprätthålla socialtjänstens dåvarande nivå på service till medborgarna och ytterligare 30 procent visste inte om de skulle klara av det. Att kunna upprätthålla dåvarande servicenivå innebär inte nödvändigtvis att alla invånarnas behov skulle vara tillgodosedda. Bland de dryga 30 procent som svarar att de kunde bibehålla dåvarande nivå angav flera kommuner att de redan inte gav all den service till invånarna som behövs.

Flera personer som Socionomen intervjuar jämför med 90-talskrisen, som satte djupa spår i socialtjänsternas verksamhet. En rad undersökningar som genomförts visar att en stor andel av personalen inom socialtjänsten upplever att de inte kan uppfylla lagkraven och tvingas tumma på kvaliteten eftersom resurserna inte är tillräckliga. Ytterligare en konsekvens av resursbristen är att socialtjänsten och äldreomsorgen har svårt att både behålla och rekrytera personal. Det förebyggande arbetet – som av regeringen och många andra bedömare pekats ut som avgörande för att vända utvecklingen med ungdomskriminaliteten – beskrivs som extra utsatt till följd av underfinansieringen.⁷⁶

Det sociala arbetet måste därför utvecklas på bred front. Samtidigt finns behov av att rikta särskilda insatser för att stärka arbetet med barn och unga i riskgrupp. Alla barn och unga ska ha samma möjligheter till en bra uppväxt, där kriminalitet aldrig ska kunna ses som en lösning på tillvaron. För att barn och unga ska kunna få stöd tidigt måste socialtjänstens medarbetare bli fler och ha möjlighet att arbeta proaktivt. Det handlar exempelvis om att i högre grad kunna fokusera på uppsökande arbete och att motivera familjer att våga ta emot stöd. En ökad tillgänglighet och tillit mellan familjer och socialtjänsten är därför en viktig del för att socialt arbete överhuvudtaget ska kunna utföras.

⁷⁵ Vision (2023), Socialchefsrapporten 2023, Man får det man betalar för.

⁷⁶ Socionomen (2024-01-24) Granskning: Socialtjänsten i gungning när budgeten krymper.

Socialtjänstens barn- och ungdomsvård utgör en stor del av kommunernas individ- och familjeomsorg. Samtidigt är situationen ansträngd och de ekonomiska resurserna små. Vänsterpartiet anser att socialtjänsten ska ha de resurser som krävs för att fullgöra sina skyldigheter gentemot barn och unga, för att genomföra utredningar, för att följa upp insatser och inte minst för att ha tid att etablera kontakt och prata med barn och unga. I dag läggs allt mindre tid på samtal och allt mer på myndighetsutövning och kontroll för socialarbetare. De bör i stället få möjlighet att i högre grad fokusera på uppsökande, förebyggande arbete och att motivera familjer att våga ta emot stöd. Socialtjänsten ska vara tillgänglig och välkomnande för barn, unga och deras föräldrar. Insatser ska om möjligt utformas tillsammans med familjen och med barnets bästa i fokus. Det är därför viktigt att socialtjänsten får resurser för att arbeta offensivt och med kompensatoriska åtgärder för att på det viset ge alla barn och unga chans till jämlika livsvillkor.⁷⁷

Regeringen beskriver det som att de gör en riktad satsning på brottsförebyggande arbete med 80 miljoner kronor till förebyggande insatser mot gängkriminalitet till nästa år. I själva verket är detta en nedskärning från de 250 miljoner som lagts på detta i år. Vänsterpartiet föreslår en satsning på totalt 350 miljoner per år på förebyggande insatser mot gängkriminalitet – 270 miljoner mer än regeringen 2024.

Vänsterpartiets förslag:

- 1 miljard kronor riktade till socialtjänstens arbete med barn och unga i riskgrupp.

⁷⁷ Se Vänsterpartiets partimotion (2023/24:67) för fler förslag på förebyggande insatser för barn och unga.

8.9 Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn

Tabell 4 Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn

Diff. mot regeringen, mnkr

	2025	2026	2027
UO9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg			
Förstärkt sektorsbidrag sjukvården	5 000		
Nej till kömiljarder	-7 480	-4 275	-4 675
Ökad tillgång till psykologisk behandling	700	700	700
Stärk socialtjänsten	1 450	1 450	1 450
Glesbygdstillägg sjukvård	1 000	1 000	1 000
UO16 Utbildning			
Stärk fritidshem i utsatta områden	250	250	250
Kraftigt förstärkt personaltäthet i elevhälsan	1 000	2 000	4 000
Mindre barngrupper i förskolan	500	1 000	2 000
Nej till akutskolor	-200	-200	-200
Stärk vuxenutbildningen	300	30	30
Inför barnskötarlyft	250	500	500
UO17 Kultur			
Stärk kulturskolan	100	100	100
Stärk biblioteken	210	210	210
Särskild satsning parasport	175	200	210
Idrott utsatta områden	250	250	250
Nej till nedskärning studieförbunden	250	350	500
Stärkt folkhögskolorna	360	360	360
UO22 Kommunikationer			
Utökat investeringsstöd för kollektivtrafik	4 000	1 500	1 500
UO25 Allmänna bidrag till kommuner			
Generella statsbidrag; bibehållen personaltäthet*	20 000	30 000	30 000
Satsning på brottsförebyggande arbete	200	200	200
Sverigejobb	3 000	7 000	10 000
Investeringsstöd samhällsfastigheter	1 800	1 800	1 800
Summa kommuner	19 355	29 960	36 120
Summa regioner	13 760	14 465	14 065
Summa totalt	33 115	44 325	50 185

* Fördelningsnyckeln för de generella statsbidragen föreslås ändras så att kommunerna och regionerna får 50 procent vardera.

9 En aktiv arbetsmarknadspolitik

Vänsterpartiets politik strävar mot full sysselsättning. Med full sysselsättning menar vi att alla som vill och kan arbeta ska ha ett arbete som det går att försörja sig på. Ingen ska behöva gå arbetslös annat än under korta perioder och sysselsättningsgraden ska vara tillräckligt hög för att finansiera en generös offentlig välfärd.

Vänsterpartiet vill återupprätta den aktiva arbetsmarknadspolitik. Det kräver större satsningar på aktiva åtgärder som rustar och höjer de arbetssökandes kompetens, liksom att de myndigheter som berörs kan fokusera på det område de är bäst på. Vi föreslår en förändring av Arbetsförmedlingens verksamhetsområde liksom en ny arbetsmarknadspolitik insats som kombinerar arbetslöshet inom bygg och anläggning med de stora kommunala investeringsbehov som finns inom samma område.

9.1 En fungerande arbetsförmedling

Arbetslösheten är hög och fortsätter att öka. I slutet av augusti var drygt 360 000 personer inskrivna som arbetslösa, vilket är cirka 29 000 fler än för ett år sedan. Det motsvarar en arbetslöshet på totalt 6,8 procent enligt Arbetsförmedlingens sätt att beräkna arbetslösheten.⁷⁸ För att rusta de arbetslösa att ta de jobb som finns och de nya jobb som växer fram krävs en aktiv arbetsmarknadspolitik. Det förutsätter i sin tur en fungerande arbetsförmedling. Idag präglas Arbetsförmedlingen av stora brister.

Vänsterpartiet har återkommande tillfört ökade resurser till Arbetsförmedlingen, men det ensamt är inte tillräckligt. Den omfattande reformeringen av Arbetsförmedlingen, som ursprungligen bygger på januariavtalet, har varit minst sagt olycklig. Det står klart att myndigheten med nuvarande förutsättningar inte klarar av sitt uppdrag – att förmedla arbete till människor som är arbetslösa.

För att komma till rätta med Arbetsförmedlingens brister krävs åtgärder både på lång och på kort sikt. Vänsterpartiet föreslår i denna budgetmotion ett antal akutåtgärder för att komma till rätta med nuvarande brister inom myndigheten. Arbetsförmedlingen ska finnas tillgänglig i hela landet för att garantera att alla medborgare ges ett likvärdigt stöd oavsett var man bor. Myndigheten ska fokusera på att rusta de arbetssökande och matcha dem mot de jobb som finns och växer fram. Verksamheten ska bedrivas i offentlig regi utan vinstintresse.

Vänsterpartiets förslag:

⁷⁸ Arbetsförmedlingens verksamhetsstatistik i augusti 2024.

- Genomför en förändring av Arbetsförmedlingen enligt beskrivningen nedan – stoppa kaosprivatiseringen av Arbetsförmedlingen och säkerställ närvaro i hela landet.
- Höj Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag med 2 miljarder kronor 2025 och därefter 3 miljarder kronor för 2026 respektive 2027.
- Öka anslaget för arbetsmarknadspolitiska program och insatser med 2 miljarder kronor 2025 och därefter 3 miljarder kronor 2026 respektive 2027.

9.1.1 Stoppa kaosprivatiseringen av Arbetsförmedlingen

En stor del av den svenska arbetsmarknadspolitiken bedrivs i praktiken av privata aktörer. Som exempel upphandlar Arbetsförmedlingen matchningstjänsten Rusta och matcha från omkring 150 leverantörer.⁷⁹ I juli 2024 deltog drygt 66 000 personer i tjänster utförda av leverantörer. Det nuvarande systemet är upplagt för oseriösa aktörer som ser en möjlighet att tjäna pengar på arbetslösa. Det finns också en uppenbar risk att arbetssökande som står långt från arbetsmarknaden får sämre möjligheter till stöd. SKR har gjort en kartläggning av tjänsten Rusta och matcha som visar att de som står längre från arbete varken får mer eller annat stöd än övriga. Individer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga får till och med mindre stöd än andra.⁸⁰ Dessutom är det sannolikt att fristående aktörer väljer att enbart etablera sig på orter med ett tillräckligt befolkningsunderlag. Det finns också exempel på hur myndighetens stöd utnyttjas av organiserad brottslighet. Vänsterpartiet vill se ett stopp för privata aktörer i arbetsmarknadspolitiken.

9.1.2 Säkerställ lokal närvaro i hela landet

Arbetsförmedlingen ska finnas i hela landet för att garantera att alla medborgare ges ett likvärdigt stöd oavsett var man bor. Mellan slutet av 2018 och 2024 minskade antalet kommuner med fast bemannade kontor från 172 till 81.⁸¹ Mellan 2018 och 2024 minskade antalet arbetsförmedlare på myndigheten med ca. 31 procent, från 7 710 till 5 320 personer.⁸² För att lösa närvaron har man numera en modell där arbetsförmedlare kan resa in till kommuner för att ta emot fysiska besök med arbetssökande på Statens servicecenter eller kommunens lokaler. Närvaron av arbetsförmedlare och möjligheten till fysiska möten måste vara lika oavsett var i landet man bor. Digitala lösningar ska

⁷⁹ IFAU, rapport 2024:9, Rusta och matcha, Vad händer hos privata leverantörer av arbetsmarknadsinsatser?

⁸⁰ SKR, (2024), Erfarenheter från fyra år med Arbetsförmedlingens leverantörer.

⁸¹ Riksdagens utredningstjänst dnr 2024:1084

⁸² Ibid.

vara en möjlighet, inte det enda sättet. För att utan dröjsmål säkerställa närvaron av arbetsförmedlare i hela landet bör antalet arbetsförmedlare som arbetar på Statens servicecenter eller liknande öka drastiskt. Det förändrade arbetssättet innebär att behovet har förändrats något, men vi bedömer att antalet i ett första steg bör öka med 1 200 personer. Därför höjer vi myndighetens förvaltningsanslag.

9.1.3 30 000 i arbetsmarknadsutbildning

Många av dem som är arbetslösa idag saknar den utbildning och kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden. Samtidigt råder det brist på arbetskraft i många branscher. Behoven av utbildning, och andra former av arbetsmarknadspolitiska program och insatser som rustar de arbetslösa att ta de jobb som finns och de nya som växer fram, är omfattande. Trots detta har regeringen skurit ner på anslaget. Idag satsar regeringen omkring 7 miljarder på arbetsmarknadspolitiska program och insatser. Detta kan jämföras med 2018 då den dåvarande S/MP-regeringen satsade 13 miljarder kronor. Givet de omfattande behoven av aktiv arbetsmarknadspolitik (med fokus på utbildningsinsatser) bör anslaget höjas.

Arbetsmarknadsutbildning leder i hög utsträckning till arbete och ger långsiktigt positiva effekter på deltagarnas arbetsinkomster. Trots det har antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning minskat de senaste åren. Fler arbetslösa ska ges möjlighet att delta i arbetsmarknadsutbildning. På sikt bör målet vara 30 000 personer i arbetsmarknadsutbildning. Samtidigt bör kvaliteten på utbildningarna förbättras och i högre grad än i dag riktas mot bristyrken.

9.1.4 Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att allokera sina anslag

Idag kan inte Arbetsförmedlingen allokera sina anslag utefter faktiska behov. Det bidrar till att insatser ges till fel person, i fel omfattning och i fel tid. Om nya behov uppstår eller om en åtgärd visar sig fungera sämre än planerat kan inte pengarna flyttas. Det är ineffektivt. Låt istället myndigheten allokera sina anslag utefter vad man bedömer ger de bästa arbetsmarknadspolitiska effekterna. Det minskar avståndet mellan arbetsmarknadens behov och den förda politiken.

9.1.5 Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att erbjuda arbetsmarknadsutbildning som finns inom Yrkesvux

Finanspolitiska rådet har gett regeringen rekommendationen att låta Arbetsförmedlingen få möjlighet att erbjuda arbetsmarknadsutbildning som finns inom Yrkesvux. Det skulle

dels bidra till att öka antalet utbildningsplatser, dels förbättra den könsmässiga balansen inom den gymnasiala yrkesutbildningen för arbetslösa. Vänsterpartiet instämmer i rådets rekommendation.

9.1.6 Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att stoppa möjligheten att överklaga tilldelningsbeslut inom arbetsmarknadsutbildningen

Av de arbetsmarknadstjänster som Arbetsförmedlingen upphandlade 2014–2017 var det omkring en tredjedel som överprövades.⁸³ Det leder till långa processtider som i sin tur leder till minskade möjligheter att anpassa utbildningsutbudet efter arbetsmarknadens föränderliga behov. Utdragna processer hämmar både omfattningen och träffsäkerheten på utbildningsutbudet. Vi vill ge Arbetsförmedlingen befogenhet att stoppa möjligheten att överklaga tilldelningsbeslut inom arbetsmarknadsutbildningen för att öka utbildningarnas omfattning.

9.2 Sverigejobb

Behovet av kommunala infrastrukturinvesteringar är stort. Det finns nu starka skäl att tidigarelägga kommunala och regionala investeringar för att dämpa arbetslösheten och förstärka konjunkturen. Det hindras dock av situationen i de kommunala ekonomierna. Den pressade ekonomiska situation som råder riskerar snarare att leda till att nödvändiga investeringar skjuts på framtiden. Det är självklart att den löpande verksamheten prioriteras, men problemet är att det byggs upp en underhålls- och investeringsskuld i kommuner och regioner.

Under goda tider, när kommuner och regioner har råd att börja betala av denna skuld, går också privat sektor för full fart. Då finns en risk för snabbt stigande priser om konkurrensen om befintlig arbetskraft är stor, vilket kan fördyra projekten.

Det är därför fördelaktigt om det offentliga investeringar är kontracykliska, dvs. ökar i sämre tider. När privat sektor går för fullt igen kan då de offentliga investeringarna i stället plana ut något. Det skulle långsiktigt innebära lägre investeringskostnader och över tid också en lägre arbetslöshet. Det förutsätter dock att staten bidrar till att ändra dagens logik och ger kommuner och regioner förutsättningar att tidigarelägga sina investeringar.

Just nu är ett utmärkt tillfälle att börja betala av den befintliga bygg- och anläggningsskulden inom offentlig verksamhet. Målet är att tidigarelägga offentliga

⁸³ Finanspolitiska rådet (2024), *Svensk finanspolitik*.

investeringar som annars skulle skjutas upp på grund av det ansträngda ekonomiska läget. Det handlar t.ex. om renovering av skolor och förskolor, anläggningsarbeten för nybyggnation, reinvesteringar i VA-infrastruktur, klimatanpassningar i den fysiska miljön och avbetalning av underhållsskulden för det kommunala vägnätet.

Vi föreslår en modell som innebär att staten går in och tar hälften av investeringskostnaden för planerade projekt som utförs mellan 2025 och 2027. En del av stödet kan konstrueras så att kommuner kan ansöka om stöd hos MSB på samma sätt som i dag, men omfattningen – såväl ramen som inriktningen – bör vara betydligt större. En central förutsättning är att den planerade verksamheten ägs och drivs i offentlig regi. Genom ett anbudsförfarande kan sedan privata aktörer vara med och realisera investeringen.

Detta ska kombineras med en ny arbetsmarknadspolitisk insats kallad *Sverigejobb*, riktad till arbetslösa med kompetens inom bygg och anläggning. Modellen innebär en form av anställningsstöd där staten tar 80 procent av kostnaderna för anställningen. Villkoret ska vara 100 dagar i arbetslöshet och en utbildning inom bygg och anläggning eller motsvarande kvalifikationer. Befinner man sig i arbetslöshet har man företräde till anställning. De ska i likhet med andra subventionerade anställningar ha fulla rättigheter och lön som andra anställda.

Vi beräknar att investeringsbehoven i ett första steg kan uppgå till 20 miljarder kronor per år. Om allt detta kommer till stånd skulle det innebära att staten står för 10 miljarder kronor. Om dessa investeringar tidigareläggs så kan det bidra till en sysselsättningsökning med 25 000 personer – vilket skulle kunna ge en tydlig sänkning av arbetslösheten. Vi föreslår en upptrappning av förslaget under tre år.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 3 miljarder kronor till Sverigejobb 2025 och därefter 7 miljarder kronor 2026 och 10 miljarder kronor 2027.

10 Förskola, skola och högre utbildning

Sverige står inför mycket stora samhällsutmaningar, inte minst när det gäller skolan.

Barns och ungas psykiska ohälsa har kraftigt försämrats under de senaste åren och allt fler unga dras in i kriminalitet. Förskolan och skolan är helt centrala skyddsfaktorer för dessa problem och det är då avgörande att skolan får de resurser och förutsättningar som

behövs. Som det ser ut nu går skolväsendet redan på knäna och det påverkar både lärarna och barnen/eleverna.

Kommunernas ekonomiska situation har länge varit sådan att de anpassat sin verksamhet utifrån de ekonomiska begränsningar de tvingas leva med. En undersökning gjord av Sveriges Lärare visar på långtgående nedskärningar bland de anställda. Så stor andel som 70 procent svarar att de upplever en sämre ekonomisk situation i år än 2023.⁸⁴ I minst två av tre kommuner uppges att det sker nedskärningar i för- och grundskolan. En av fem lokalföreningar rapporterar att flera lärartjänster i grundskolan försvunnit och 15 procent att lärarstyrkan inom förskola minskat med flera tjänster. Nedskärningarna drabbar i första hand annan skol- och förskolepersonal än just lärare, men innebär i sin tur en ökad belastning på lärarna och sämre förutsättningar för en fungerande verksamhet. För samtliga skolformer svarar en majoritet av lokalföreningarna att de helt eller delvis anser att de ekonomiska resurserna som ställs till verksamhetens förfogande inte är tillräckliga för att klara målen. Allra högst andel är det i grundskolan där fler än åtta av tio föreningar svarar att resurserna är otillräckliga.⁸⁵ Sammantaget visar rapporten på att resurserna inte räcker för att nå målen.

Resultat från Skolledarenkäten 2023 visar att 64 procent av rektorerna i grundskolan har beskrivit att de under året kommer att vara tvungna att genomföra besparingar som påverkar elevernas möjlighet att nå målen för utbildningen. I samma undersökning svarar endast 10 procent av skolledarna att det finns tillräckliga resurser till extra anpassningar och särskilt stöd för de barn och elever som har behov av det.⁸⁶ Arbetsmiljöverkets senaste undersökning visar att lärare i hög grad upplever hög arbetsbelastning och att deras arbete är fysiskt och psykiskt påfrestande.⁸⁷

Trots att förskolans och skolans roll för att minska samhällsproblemen understryks gång på gång så säkerställer inte regeringen att det finns tillräckligt med resurser för verksamheterna inom skolområdet: förskolan, grundskolan, fritidshemmen, gymnasieskolan, vuxenutbildningen och folkhögskolorna – alla vittnar om att det krävs besparingar. Vänsterpartiet föreslår i denna budgetmotion att de generella statsbidragen ska öka kraftigt 2024 och i takt med inflation, löner och befolkningens tillväxt i olika åldersgrupper de kommande åren. Ökade generella statsbidrag till kommuner är den

⁸⁴ Undersökningen är gjord bland 274 lokalföreningar.

⁸⁵ Sveriges Lärare (2024) Nedskärningarna fortsätter.

⁸⁶ Sveriges Skolledare (2023), Nedskärningarna hotar elevernas möjlighet att nå målen. Bakgrunds-PM till stora Skolledarenkäten.

⁸⁷ Arbetsmiljöverket (2023). Hämtat från Sveriges Lärare (2023), Döden i svenska skolan.

plattform som krävs för att verksamheterna ska få arbetsro för att skapa en långsiktigt trygg, demokratisk och produktiv utbildningssektor.

Utöver detta har Vänsterpartiet ett antal förslag som ska öka personaltätheten i förskolan och stärker elevhälsan, samt främjar deltagandet i förskola och fritidshem. Vi föreslår dessutom mer resurser till forskning, folkbildning, kulturskolan och idrotten.

10.1 Fler vuxna i förskolan

Förskolan ska lägga grunden för resten av livet och personalen ska ha tiden och kompetensen att ge alla barn det stöd de behöver för att kunna utvecklas utifrån sina förutsättningar. För Vänsterpartiet är det viktigt att värna barnen. Rätten till en bra förskola för alla barn är en självklarhet. Bra barnomsorg är också en förutsättning för att kvinnor och män ska kunna förvärvsarbeta på lika villkor. Inom förskolan löper dock personalen större risk att drabbas av stressrelaterade sjukdomar jämfört med andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden. Det riskerar att drabba barnens utveckling. Barnen har rätt till en bra verksamhet och personalen har rätt till en god arbetsmiljö. I en ekonomisk orolig tid ser vi hur kommunerna tvingas dra ner på resurser, samtidigt föds det färre barn i Sverige vilket gör att i många kommuner tvingas man skära i verksamheten på grund av besparingar och lägga ned förskolor för att det inte finns tillräckligt med barn för att fylla dem.

1990-talskrisen innebar en kraftig försämring av personaltätheten. Personalen i förskolan har blivit färre. Rektorerna har blivit färre, även måltidspersonal och vaktmästare. Idag är det ca 40 procent av personalen som jobbar i förskolan som helt saknar någon form av utbildning för arbete med barn. I Sverige är varannan barngrupp för stor (54 procent) i förhållande till Skolverkets rekommendationer. Genomsnittlig gruppstorlek har gått från 14,4 barn (1990) till 15,2 barn (2022).

För att höja kvalitén i förskolan föreslår Vänsterpartiet därför en reglering av barngrupperna genom att likt Norge reglera hur många barn det får vara per anställd. Max 3 barn per vuxen för barn upp till och med 3 år och max 5 barn per vuxen i grupperna med barn som är 4–5 år. Samtidigt föreslås barngruppernas storlek regleras till max 12 barn i grupperna med barn under 3 år och max 15 barn i grupperna med barn över 3 år. Förslaget innebär även att staten ska ta det ekonomiska ansvaret för att hålla detta, inte kommunerna. En lagstiftning kring personaltäthet behöver tas fram och träda i kraft i kombination med det kompetenshöjande barnskötarlyftet. I budgeten avsätter vi medel för en stegvis ökad personaltäthet.

För att förskolan ska kunna utvecklas och rekrytera mer personal krävs det en utveckling av de olika yrkesrollerna. Därför föreslås att Vänsterpartiet ett riktat barnskötarlyft. En utbildningssatsning som liknar äldreomsorgslyftet. Personalen får kombinerat med arbete utbilda sig till barnskötare. Många har lång erfarenhet och kommer att kunna validera sina kunskaper och tillgodoräkna sig delar av utbildningen. Som en del av detta är det också viktigt att skydda yrkestiteln barnskötare. Titeln barnskötare bör reserveras för personer med en examen från barn- och fritidsprogrammet eller med motsvarande utbildning/yrkespaket på Komvux. En skyddad yrkestitel höjer statusen på yrket och i förlängningen kvaliteten i verksamheten.

Vänsterpartiets förslag:

- 1–3 åringar: max 3 barn/vuxen och 12 barn/grupp. 4–5 åringar: max 5 barn/vuxen och 15 barn/grupp. Kostnad 500 miljoner 2025.
- Vänsterpartiet vill också se ett riktat barnskötarlyft, i likhet med det som genomförts inom äldreomsorgen. Kostnad 250 miljoner 2025.

10.2 Kraftigt förstärkt elevhälsa

De allra flesta barn och unga i Sverige mår bra, men långt ifrån alla. Allt fler drabbas av psykisk ohälsa. Vänsterpartiet menar att skolan i hela sin verksamhet måste verka för att bevara och främja elevernas hälsa och för att stödja eleverna om de trots förebyggande insatser mår dåligt, fysiskt eller psykiskt. Det handlar inte bara om att det ska finnas fungerande skolhälsovård, utan också om att skolan ska ge kunskap om hälsa.

Forskning visar att individernas hälsa är beroende av faktorer som kön, klass, etnicitet, sexuell läggning med mera. Exempelvis visar forskning att hos elever som sökt till yrkesförberedande program i gymnasieskolan förekommer psykosomatiska besvär i mycket större utsträckning än bland elever som sökt studieförberedande program. Dessutom visar forskning att flickor har psykosomatiska besvär dubbelt så ofta som pojkar. Sådana besvär är också dubbelt så vanliga hos pojkar med utlandsfödda föräldrar än hos dem med svenskfödda föräldrar.

Elevernas hälsa ska uppfattas som en fråga för hela skolan, inte bara för den enskilde eleven. Skolan får inte blunda för att hur verksamheten organiseras och miljön utformas påverkar elevernas hälsa. Organiseringen kan bidra till elevers ohälsa, psykiskt såväl som fysiskt. Om en elev har hög frånvaro, svårigheter i skolarbetet, svårigheter i sociala

relationer etc., ska orsaker även sökas i skolan som helhet, inte åtgärdas genom att ogiltig frånvaro skrivs in i ordningsomdömen eller betyg.

För att skolsköterska, kurator och psykolog ska kunna ingå i det förebyggande arbetet måste de finnas närvarande i skolverksamheten. Elever ska enkelt och omedelbart kunna komma i kontakt med dem, lärare ska kunna få handledning och dessa yrkesgrupper kan vid behov ingå i arbetslagens arbete.

Alla barn och unga ska få det stöd och den vård de behöver likvärdigt oavsett var i landet de bor. Vänsterpartiet föreslår därför att personaltätheten inom elevhälsan byggs ut kraftfullt genom ett reglerat tak på antal elever per respektive yrkesgrupp.

Utgångspunkten är vad de olika professionerna anser är rimliga nivåer.

Vänsterpartiet föreslår:

- Inför ett nyckeltal för elevhälsa vid varje skolenhet. Kostnad 1 miljard 2025.

10.3 Främja ökat deltagande i förskola och fritidshem

I Skolinspektionens stora utvärdering av förskolan var den övergripande slutsatsen att kvaliteten varierar alltför mycket.⁸⁸ Det är allvarligt eftersom förskolans kompensatoriska uppdrag blir påtagligt i en samhällsutveckling med ökad skolsegregation och socioekonomiska skillnader. En samstämmig forskning visar att en förskolas möjlighet att vara utjämnande är avhängigt av dess kvalitet. Allra störst betydelse har det för barn från ekonomiskt och socialt utsatta förhållanden.⁸⁹

Vänsterpartiet anser att alla barn i Sverige ska erbjudas likvärdig tillgång till förskola. Eftersom förskoleavgiften kan utgöra ett hinder för hushåll med små resurser vill vi genomföra en riktad sänkning av den. Förslaget innebär att det införs ett fribelopp om 20 000 kronor per månad och att den nuvarande gränsen för när maxtaxan börjar gälla höjs med 20 000 kronor per månad. Fribeloppet gör att den nuvarande nivån på maxtaxan inte påverkas. Liknande modell tillämpas redan i dag i flera kommuner, exempelvis Skellefteå.⁹⁰ Förslaget skulle innebära att hushåll med inkomster upp till 20 000 per månad inte betalar någon avgift alls. Hushåll med inkomster mellan 20 000 och 74 800 kronor får sänkt avgift och hushåll med inkomster över 74 800 kronor per månad får samma avgift som i dag.

⁸⁸ Skolinspektionen (2018) Förskolans kvalitet och måluppfyllelse.

⁸⁹ Persson, Sven (2015). En likvärdig förskola för alla barn – innebörder och indikatorer. Stockholm: Vetenskapsrådet.

⁹⁰ Skelleftea.se

Tabell 5 Skillnad förskoleavgift per månad i kronor

<i>Hushållsinkomst⁹¹</i>	<i>1 barn</i>	<i>2 barn</i>	<i>3 barn</i>
19 000	570	950	1140
29 000	600	1000	1200
39 000	600	1000	1200
49 000	600	1000	1200
59 000	402	670	804
69 000	102	170	204
79 000	0	0	0

Till följd av förslaget får omkring 320 000 hushåll sänkt förskoleavgift. Det kostar staten omkring 1,4 miljarder kronor per år.⁹²

Fritidshemmen är en del av en samlad skoldag och ska därför hålla lika hög kvalitet som skolan. Många barn börjar och slutar sin dag på fritidshemmet. Fritidshemmen har också en viktig roll vad gäller informellt lärande. För att främja jämlikhet och jämställdhet är det viktigt att uppmärksamma skillnader i nyttjandet av fritidshem. Det kan röra sig om föräldrarnas utbildning, födelseland, civilstånd och även bostadsort.

Barn till högutbildade går betydligt oftare på fritidshem än barn vars föräldrar har kortare utbildning. Dessutom vet vi att barn i ekonomiskt utsatta hushåll deltar i mindre utsträckning i organiserade fritidsaktiviteter. Detsamma gäller barn med ensamstående föräldrar, varav de flesta är kvinnor, barn i arbetarhushåll och barn vars föräldrar är födda utomlands. För dessa barn är rätten till bra fritidshem än viktigare. För att fler barn ska kunna ta del av fritidshemmens viktiga verksamhet föreslår Vänsterpartiet att ett fribelopp införs för fritidshemsavgiften så att de med låga inkomster betalar en lägre avgift än i dag, enligt samma utformning som för förskolan.

Tabell 6 Skillnad fritidshemsavgift per månad i kr

<i>Hushållsinkomst⁹³</i>	<i>1 barn</i>	<i>2 barn</i>	<i>3 barn</i>
19 000	380	570	760
29 000	400	600	800
39 000	400	600	800
49 000	400	600	800
59 000	268	402	536
69 000	68	102	136
79 000	0	0	0

⁹¹ Inkomster som är avgiftsgrundande: lön/inkomst från eget företag, föräldrapenning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, pension, sjukbidrag. Inkomster som inte är avgiftsgrundande: försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd), bostadsbidrag, barnbidrag, studiemedel (bidrag och lån).

⁹² RUT 2022:750.

⁹³ Inkomster som är avgiftsgrundande: lön/inkomst från eget företag, föräldrapenning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, pension, sjukbidrag. Inkomster som inte är avgiftsgrundande: försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd), bostadsbidrag, barnbidrag, studiemedel (bidrag och lån).

Till följd av förslaget får omkring 260 000 hushåll sänkt fritidshemsavgift. Det kostar staten omkring 650 miljoner kronor per år.⁹⁴

Precis som inom förskolan behövs personalförstärkningar och staten behöver gå in med mer resurser som fördelas efter behov. Det skulle förbättra möjligheterna att bedriva en meningsfull verksamhet med hög pedagogisk kvalitet. Vänsterpartiet vill se en särskild satsning på ökad personaltäthet där behoven är som störst. För det avsätter vi 250 miljoner kronor per år.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett statligt finansierat fribelopp i förskoleavgiften.
- Inför ett statligt finansierat fribelopp i fritidshemsavgiften.
- En statligt finansierad satsning på ökad personaltäthet där behoven är som störst.

10.4 Högre utbildning: universitet och högskola

Universitet och högskolor ska enligt lagen ägna sig åt utbildning, forskning, att samverka med samhället och att resultaten kommer samhället till del på ett produktivt sätt. Det är viktigt för att skapa välbefinnande och ett öppet och demokratiskt samhälle.

Nuvarande resursfördelningssystem för högre utbildning har funnits i 30 år. I dag får utbildningarna en finansiering som styrs av en prislapp där olika utbildningar får olika anslag. Vänsterpartiet menar att dessa prislappar behöver ses över och finansieringssystemet göras om så att finansieringen följer högskolans och utbildningarnas behov och förändringar i kostnader. I väntan på en mer genomgripande förändring föreslår Vänsterpartiet en höjning av samtliga prislappar med 1 000 kr per helårsstudent.

Genom forskning skapas ny kunskap. Denna kunskap är viktig för att utveckla ekonomin, skapa arbetstillfällen, förbättra välfärden och skapa ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Forskning behövs även för att utsätta vårt samhälle för kritisk granskning i syfte att utveckla demokratin, kultur- och samhällslivet. Därför behövs ett ökat stöd till den fria forskningen.

Vänsterpartiet stödjer en sammanhållen forskningspolitik och står bakom ambitionerna om en mer jämställd akademi. Styr- och resursutredningens resonemang om forskningsmedel tydliggjorde att lärosätenas anslag för forskning behöver öka. Vi

⁹⁴ RUT 2022:750.

vill avsätta ytterligare 500 miljoner kronor per år från 2025 till forskning, genom en förstärkning av basanslagen. Denna satsning är inte styrd eller riktad utan används på de sätt som lärosätena anser mest lämpligt.

Vänsterpartiet vill se ett avskaffande av hyrpersonal i vården från 2027. Det är helt centralt att ett sådant stopp kombineras med andra åtgärder från staten för att säkra personalförsörjningen inom vården. Vi föreslår därför ett tiopunktsprogram för att avskaffa hyrpersonal i vården, med en särskild satsning på Norra sjukvårdsregionen och även glesbefolkade regioner. Förslaget beräknas kosta staten omkring 400 miljoner kronor 2025. Om merkostnaden för hyrpersonal beräknas vara omkring 30 procent (enligt SKR:s bedömning) skulle besparingen beräknat på kostnaderna för 2023 motsvara ca 3 miljarder kronor.⁹⁵

På Gazaremsan har under det senaste året alla universitet bombats sönder. Det är en del i vad många kallar ”educide”, när en krigförande part medvetet bombar lärosäten och skolor för att på så sätt slå sönder utbildningssystemet. I Norge har man valt att aktivt engagera sig i att möjliggöra studier för palestinska studenter och under hösten 2024 kommer de första 10 medicinstudenterna till Oslo. Norge visar att det går att göra saker för att stötta utbildningssektorn i Gaza redan nu. Vänsterpartiet vill se att även Sverige stöttar studenter från Palestina genom att avsätta 20 miljoner till stipendier för studenter från Palestina.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 500 miljoner kronor extra till forskning genom förstärkning av basanslagen 2025.
- Höjd ersättning till alla högskoleutbildningar, kostnad 320 miljoner 2025.
- Avsätt 500 miljoner kronor extra till forskning genom förstärkning av basanslagen 2025.
- Utöka läkarutbildningen med 500 platser åren 2025–2030. Fokus ska ligga på Norra sjukvårdsregionen, så att antalet examinerade läkare där på sikt kan öka från dagens 190 till 350.
- Utöka sjuksköterskeutbildningen snarast med 1 000 nya utbildningsplatser med fokus på Norra sjukvårdsregionen, så att antalet examinerade sjuksköterskor 2025 kan öka från 600 till 800. Den totala kostnaden beräknas bli 250 miljoner kronor, för båda utbildningarna.

⁹⁵ Riksdagens utredningstjänst (Dnr 2024:488) och egna uträkningar.

- Skriv av studieskulderna för vårdutbildad personal som väljer att bo och arbeta i glesbefolkade regioner. Varje år ska 1/10 av studieskulderna skrivas av, så att hela studieskulden är avskriven efter 10 års tjänstgöring. Den totala kostnaden för nya studiemedel samt avskrivningar beräknas bli 115 miljoner kronor.
- Stötta fler palestinska studenter genom stipendier för studier i Sverige. Kostnad 20 miljoner.

10.5 Stöd till folkbildningen

Folkbildningen är en viktig plattform för människors möjlighet till bildning och utveckling under hela livet. Den stärker demokratin och människors möjlighet att delta i samhället.

Vänsterpartiet avvisar regeringens stora sänkning av stödet till studieförbunden. Studieförbunden fyller en unik roll i svensk utbildning och når ut till fler och är bredare. De är för många en första kontakt med det svenska föreningslivet och en väg in i samhället. Vänsterpartiet väljer därför att tvärt emot regeringen öka statsbidraget och satsar 350 miljoner kronor mer än regeringen på studieförbunden år 2025.

I folkbildningssammanhang har folkhögskolorna en alldeles särskild roll i att erbjuda utbildning för dem som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning och ett viktigt mål är att utjämna utbildningsklyftor och att höja utbildningsnivån generellt i samhället. Folkbildningen möjliggör också att människor kan ta del av kultur, skapa kultur och verka inom kulturen oavsett var i landet man bor.

Folkbildningsanslaget har ingen lön- och prisuppräknings och har därför urholkats över tid. Folkhögskolan har heller inte ingått i lärarlyftet. Samtidigt är en allt större andel av deltagarna i behov av särskilt stöd. Läget på landets folkhögskolor blir mer och mer akut och Vänsterpartiet vill därför se ett förstärkt bidrag per årsplats. Vi föreslår en ökning av anslaget med 160 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag 2025.

Folkhögskolan fyller också en viktig roll vid hög arbetslöshet såsom läget är idag. Man är bra på att nå dem med kort utbildning som står långt från arbetsmarknaden. Idag ser vi ett ökat tryck på antalet sökanden och behovet av dessa utbildningssatsningar är därför stort. Vänsterpartiet föreslår en särskild satsning med 2 000 extra platser på folkhögskola 2025–2027. För ändamålet avsätter vi 220 miljoner kronor år 2025.

Asylsökande och de flyktingar från Ukraina som inte haft rätt att läsa SFI har erbjudits insatserna Svenska från dag 1 och Vardagssvenska genom studieförbunden. Studieförbunden bedömer att det här är grupper som fortsatt behöver mycket stöd. Vi

beklagar att regeringen tagit bort den tidigare riktade satsningen för asylsökande och vissa nyanlända långt från arbetsmarknaden. Vänsterpartiet föreslår att ett nytt riktat stöd för särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare införs och avsätter 106 miljoner kronor år 2025 för detta.

Vänsterpartiets förslag:

- Stärk folkbildningen med 886 miljoner kronor per år med start år 2025.

10.6 Idrott för alla

Vänsterpartiet vill se en höjning av det generella anslaget till idrotten. Barns och ungdomars deltagande i idrott har blivit en klassfråga. Det påverkar både rätten till en meningsfull fritid och rätten till fysisk och psykisk hälsa. Det finns en tydlig koppling mellan låg socioekonomisk status och ohälsa. För Vänsterpartiet är det mycket angeläget att utjämna dessa växande klyftor bland barn och ungdomar. Idrottande, i förening, spontant med vänner eller på egen hand, har stor potential att ge människor glädje, välmående och ett socialt sammanhang. När klyftor, utanförskap och social otrygghet ska bekämpas är därför idrotten en mycket viktig aktör.

Det behövs pengar för att föreningarna ska kunna upprätthålla sin verksamhet när mycket blivit dyrare. I slutänden blir det medlemmarna i föreningen som får betala via ökade deltagaravgifter, vilket riskerar att utestänga ännu fler barn. En höjning av det generella anslaget till idrotten möjliggör en satsning på idrott i svaga områden.

Kommunerna behöver skapa nya platser för idrott och renovera slitna och trasiga idrottsytor runt om i landet. Om detta ska bli verklighet måste krafttag tas. Många kommuner står inför stora behov av nybyggda eller ombyggda idrottsytor men få har erfarenhet av att bygga nya hallar och risken är stor att man inte tänker nytt och för framtidens idrottande. Vänsterpartiet har länge efterfrågat en svensk funktion liknande den danska nationella instansen för ändamålet; Lokal och anläggningsfonden, som bistår med såväl finansiellt stöd som processtöd från arkitekter och andra experter till kommunerna.

Nu har det äntligen blivit verklighet i och med bildandet av Center för idrotts- och friluftsanläggningar, som ska stötta kommuner och föreningar med kunskap.

Vänsterpartiet menar dock att detta center, likt det danska, också måste få en budget för att kunna bidra med nationellt ekonomiskt stöd till de lokala byggprojekten och avsätter medel för ändamålet under det generella anslaget till idrotten.

Vi vill även se en ökad ekonomisk satsning riktad specifikt till parasporten. Samhället måste kunna garantera allas rätt till motion och föreningsidrott och parasporten är en viktig del i det.

Vänsterpartiets förslag:

- Stärk idrotten för alla med 425 miljoner kronor med start år 2025.

11 Ekonomisk politik för en rättvis grön klimatomställning

Vi befinner oss i en klimatkris. Möjligheten att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader enligt Parisavtalets målsättning minskar dramatiskt. Förra året blev det varmaste året som uppmätts och medeltemperaturen ligger redan nu mycket nära gränsen på 1,5 grader. Det är helt nödvändigt att omställningstakten ökar kraftigt, och att de globala utsläppen minskar drastiskt.

Tyvärr har regeringen tillsammans med Sverigedemokraterna helt övergivit klimatambitionerna för Sverige. Genom siffertrixande och ett ensidigt fokus på kärnkraft försöker man slingra sig ur sitt ansvar. För att Sverige ska nå de mål som är bundna till det nationella klimatpolitiska ramverket samt klimatåtaganden inom EU krävs ett åtgärdspaket under nuvarande mandatperiod med kraftig politisk kursändring. Regeringens och Sverigedemokraternas budget saknar helt den typen av konkreta åtgärder.

Vänsterpartiets klimat- och miljöpolitik tar sin utgångspunkt i att samhället behöver ställa om på ett omfattande, skyndsamt och strukturerat vis för att uppnå klimatmålen och undvika en klimatkatastrof. Många av de nödvändiga förändringarna av vår produktion och konsumtion behöver genomföras de närmaste tio åren. Om omställningen ska lyckas behöver den ske med en tydlig folklig förankring för de genomgripande förslag som behöver komma till. Därför kan och bör inte klimatpolitiken frikopplas från frågor om sysselsättning, välfärd och regional utveckling. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling och den ekonomiska politiken.

Politiken har alltför länge satt sin tilltro till marknadens krafter i hopp om att klimatomställningen ska hanteras utan det aktiva samhällets inblandning. Men marknaden kan inte lösa kritiska systemfrågor. Det går exempelvis inte att bygga elbilar om det inte finns tillräckligt med laddstolpar eller en utbyggd förnybar elproduktion och

nätkapacitet. Konsumtion som är fossilfri måste också initialt kunna utvecklas utan det grundläggande marknadskravet på lönsamhet. Det helhetsansvaret kan bara det offentliga ta och när det inte görs hålls nödvändiga förändringar tillbaka. Sammantaget gör det att införandet av ny teknik går alldeles för långsamt och mycket av utsläppsminskningarna i praktiken måste tas via beteendeförändringar och minskad konsumtion, en strategi som både riskerar att möta stort motstånd och dras med betydande ineffektivitet.

Ett annat lika viktigt skäl är att pris på koldioxid – koldioxidskatt – har en regressiv effekt. Höginkomsttagare som konsumerar mer (och bidrar med större utsläpp) betalar förvisso mer i kronor men som andel av inkomsten blir effekten mindre än för låg- och medelinkomsttagare. Det innebär att effekten blir att marknaden skapar mest undanträngning av konsumtion hos de hushåll som redan i dag har lägst utsläpp och inte heller kan bibehålla sin konsumtion med hjälp av minskat sparande.

11.1 En investeringsplan för grön omställning

Med en annan politik skulle Sverige ha goda förutsättningar att nå de nödvändiga klimatmål som vi har åtagit oss att leva upp till. Genom gemensamma ansträngningar och ett aktivt samhälle som investerar i klimatet och miljön kan vi åstadkomma en verkligt meningsfull och effektiv klimatomställning. Vänsterpartiet vill ta sikte på en klimatpolitik som är strukturerad, omfattande och folkligt förankrad. För att klimatomställningen ska bli verkningsfull måste hela samhället och alla delar av ekonomin ställas om.

Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras på det sätt som efterfrågas av bl.a. Klimatpolitiska rådet. Med Vänsterpartiets föreslagna investeringar kommer Sverige att ta reella steg mot att bli världens första fossilfria välfärdsland. Vi går från ord till handling och föreslår en omställningspolitik som kommer att märkas i alla delar av vårt samhälle.

Redan nästa år behöver samhället dels genomföra viktiga klimatinsatser, såsom att kraftigt sänka biljettpriserna i kollektivtrafiken och stärka järnvägsunderhållet, dels inleda ett strukturerat arbete inför vår tids stora investeringsåtagande. Vänsterpartiet föreslår att en klimatinvesteringsmyndighet inrättas som ges i uppdrag att planera, samverka och strukturera det gröna investeringsprogram som vi vill sjösätta.

Vänsterpartiets klimatinvesteringspaket:

- Investera 490 miljarder kronor över tio år i en stärkt transportinfrastruktur med fokus på järnvägsutbyggnad.
- Investera 130 miljarder kronor över tio år i bygg- och fastighetssektorn för klimatreoveringar och förbättrad nybyggnation.
- Investera 100 miljarder kronor över tio år i ett robust elnät och förnybar elproduktion.
- Stärk skyddet av värdefull natur och återställ naturliga kolsänkor.

11.2 Investera för ökad sysselsättning

Vänsterpartiet söker mandat för att genomföra ett historiskt omfattande investeringspaket för klimatet. Genom nämnda investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras. Vi föreslår en investeringsledd klimatpolitik för att främja utvecklingen inom tre områden: transporter, energi och bostäder. Ett sådant omfattande investeringspaket får också positiva effekter på svensk ekonomi och arbetsmarknad.

Olika typer av offentliga satsningar får olika effekter på ekonomin och på de offentliga finanserna. En satsning som till stor del ökar efterfrågan på inhemskt producerade varor och tjänster ger en positiv effekt på den svenska produktionen och sysselsättningen. Det ger i sin tur s.k. *multiplikatoreffekter* eftersom en högre sysselsättning och lägre arbetslöshet ger högre hushållsinkomster när människor går från arbetslöshet till arbete. Många av investeringsbehoven relaterade till klimatomställningen är tydligt arbetskraftsintensiva. Ett exempel är energieffektivisering av bostadssektorn. Ett annat exempel är vår föreslagna satsning på Sverigejobb. Den typen av investeringar ger större effekt på sysselsättningen än investeringar som har stor kapitalintensitet.

Offentliga investeringar kan få mycket stora återverkningar i ekonomin – mångdubbelt större än exempelvis skattesänkningar.⁹⁶ Vänsterpartiet har presenterat beräkningar av hur stora effekter vårt klimatinvesteringspaket kan ge på BNP och arbetslöshet i vår ekonomisk-politiska plattform ”Ny start för Sverige”.⁹⁷

De ekonomiska effekterna av offentliga investeringar är självklart inte bara beroende av hur mycket som investeras, utan även av under vilka former de investeras. Om allt arbete utförs av gästarbetare med låga löner som efter avslutat arbete återvänder till sitt

⁹⁶ Konjunkturinstitutet (2021). *Finanspolitiska multiplikatorer i Sverige*.

⁹⁷ Vänsterpartiet (2022), *Ny start för Sverige*.

hemland blir följdverkningarna i den svenska ekonomin av de extra investeringarna mindre. Krav på arbetstillstånd, kollektivavtalsenliga löner eller skattskyldighet i Sverige liksom kontroller och kraftfulla sanktioner mot fuskande arbetsgivare är inte bara viktiga för att skydda arbetstagarnas villkor och svenska skatteintäkter. De är också viktiga för att ge svenska företag och arbetare en schysst möjlighet att konkurrera på lika villkor och på så sätt säkerställa att en större del av det välstånd som skapas i arbetet med att bygga ny infrastruktur kommer den svenska ekonomin till del.

För att dessa investeringar ska få fullt genomslag i form av ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet är det nödvändigt att det samtidigt görs omfattande satsningar på utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken. Samtidigt som arbetslösheten är hög så råder det i dag brist på yrkesutbildade personer i flera branscher.

12 Vänsterpartiets klimatinvesteringar 2024–2027

Tabell 7 Vänsterpartiets klimatinvesteringar

Avvikelse från regeringen, mnkr

	2025	2026	2027
<u>En arbetsmarknad för en grön omställning</u>	3 000	7 000	10 000
Sverigejobb	3 000	7 000	10 000
<u>Klimatsmarta och trygga boenden</u>	7 050	10 700	11 300
Renoverings- och effektiviseringsstöd	3000	3000	3000
Investeringsstöd för klimatsmarta hyres- och studentbostäder	2250	5000	5500
Investeringsstöd för uppförande av klimatsmarta flerbostadshus trä	750	1500	1500
Klimatsmart stadsplanering och klimatanpassade städer m.m.	1050	1200	1300
<u>Ett hållbart energisystem</u>	4 275	5 275	5 000
Stärkt elöverföringskapacitet	2000	3000	3000
Investeringar till lokal förnybar elproduktion	1000	1000	1000
Vindkraft till land och till havs	1275	1275	1000
<u>Framtidens transporter</u>	18 752	18 133	16 552
Åtgärda underhållsskulden av järnvägen	5500	1981	0
Statligt stöd till regionala kollektivtrafiken och elbusspremie	5000	2500	2500
Sverigebiljetten	5000	10 000	10 000
Omställning personbilstrafik	3252	3652	4052
<u>Värnet om naturen/skydda miljön</u>	7636	7736	8418
Ökat skydd av mindre skogsområden m.m.	1150	1150	1175
Bevara naturvärden och återskapa våtmarker	2331	2331	2388
Ökade insatser för havs- och vattenmiljöer	470	570	670
Skydd av värdefull natur	3685	3685	4185
<u>Omställning i näringsliv och offentlig verksamhet</u>	5150	5655	7600
Program grön omställning inom pappersindustrin	250	250	250
Klimatklivet, ökade insatser	3575	4080	5500
Omställning inom skogs- och jordbruk	725	725	750
Forskning för klimatomställning och insatser för klimatanpassning	600	600	1100
Summa	45 863	54 499	58 870

13 Klimatsmarta och trygga boenden

Det gröna samhällsbygget förutsätter trygga och climateffektiva bostäder i hela landet.

Bostadsbyggandet i Sverige har störttyckt. Boverkets bedömning är att ca. 25 000 nya bostäder kommer att påbörjas under 2024.⁹⁸ Det är en minskning med 16 procent från förra året, som redan då låg på den lägsta siffran sedan 2012. Detta trots att det råder ett underskott på bostadsmarknaden i 148 av landets 290 kommuner och att underskottet

⁹⁸ Boverket, Byggprognos, 20 maj 2024.

förväntas öka om tre år.⁹⁹ Boverket spår en liten uppgång i byggandet under nästa år, men också att byggandet fortsatt håller sig på låga nivåer. Dessutom bedöms antalet färdigställda bostäder minska markant.

Ett minskat byggande innebär också en minskad efterfrågan på arbetsmarknaden. När färre bostäder byggs riskerar allt fler i byggbranschen att bli av med jobbet. I förlängningen kan det leda till en kompetensflykt som kan vara svår att åtgärda.

13.1 Renovering i kombination med klimatåtgärder

Det svenska miljonprogrammet har gett oss välbyggda och välplanerade flerfamiljshus och dessutom finns det mycket som tyder på att de robusta miljonprogramshusen lämpar sig väl för omfattande klimatanpassningar. Många av miljonprogramslägenheterna är dock i stort behov av upprustning och energieffektivisering. Av miljonprogrammets bostäder beräknas runt 150 000 stycken vara i akut behov att renovering och ytterligare flera 100 000 bostäder i behov av renovering i relativ närtid. Det handlar exempelvis om stambyten, förnyelse av elinstallationer och ny ventilation. Kostnaderna beräknas bli mycket höga och om för samhället nödvändiga energieffektiviseringar inte ensamt ska betalas av nuvarande hyresgäster måste även staten vara med och ta ett finansiellt ansvar.

Det är centralt att den omfattande renovering som behövs också kombineras med klimatåtgärder. Bygg- och fastighetssektorn står enligt Boverket för över 20 procent av utsläppen av växthusgaser. Samtidigt är problemen med chockhöjningar av hyror, med påföljande s.k. renovräkningar efter upprustningar av flerbostadshus med hyresrätt, välkända. Detta drabbar främst hushåll med snävt ekonomiska marginaler. Ett renoverings- och energieffektiviseringsstöd till flerbostadshus med hyresrätt kan på ett effektivt sätt avhjälpa båda dessa stora samhällsproblem. Som stödgivare har staten stora möjligheter att ställa höga krav både på klimatsmarta ombyggnationer, och på rimliga hyresnivåer efter renoveringarna. Vänsterpartiet vill investera 100 miljarder kronor de kommande tio åren för att åstadkomma effektiva och ändamålsenliga klimatreoveringar av det befintliga bostadsbeståndet utan att betalningsbördan tynger hyresgästerna i alltför hög utsträckning. Investeringarna åstadkommer stor klimatnytta samtidigt som hyresgästernas boendestandard stärks väsentligt. Investeringsmedel ska kunna sökas av såväl allmännyttiga som privata fastighetsägare, i likhet med ett

⁹⁹ Boverket, Läget på bostadsmarknaden i riket, 16 maj 2024.

investeringsstöd, och täcka en del av omkostnaderna för att göra nödvändiga renoveringar med tydligt satta klimat- och miljökrav.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 3 miljarder kronor 2025 i renoverings- och effektiviseringsstöd till flerbostadshus med hyresrätt.

13.2 Fler klimatsmarta hyresrätter till en överkomlig hyra

Trygghet i arbetslivet måste åtföljas av trygghet på bostadsmarknaden och i bostadsområdena. De senaste decenniernas utförsäljningspolitik och växande underinvesteringar på bostadsområdet har inneburit en svår bostadsbrist på de flesta platser i landet. Den utvecklingen måste brytas. Trygghet behöver skapas genom att bostäder byggs till överkomliga priser. Den situation som råder i dag med kraftiga subventioner, bidrag och skattelättnader till hus- och bostadsrättsägare är i hög utsträckning oförenlig med en social bostadspolitik till gagn för löntagarkollektivet.

För att minska bostadsbristen är det uppenbart att fler hyresrätter med överkomlig hyra behöver byggas. Ett effektivt sätt att stimulera nyproduktionen av hyresrätter är genom investeringsstöd.

Samtidigt kräver en effektiv klimatomställning att nybyggnationen av bostäder kraftigt minskar sin klimatpåverkan. Därför vill vi ställa högre miljökrav på de nya investeringsstöden för byggande av hyresbostäder men vill även se riktade investeringar mot ett ökat byggande i trä. Om hälften av Sveriges flerbostadshus byggdes i trä i stället för i andra material år 2025 skulle klimatpåverkan i byggskedet kunna minskas med så mycket som 40 procent per år.

Vänsterpartiet avsätter 130 miljarder kronor de kommande tio åren för att stärka klimatnyttan i nyproduktionen samt för att åstadkomma effektiva och ändamålsenliga klimatrenoveringar av det befintliga bostadsbeståndet.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 2 miljarder kronor 2025 till stöd för anordnande av klimatsmarta hyresbostäder och 250 miljoner kronor till klimatsmarta studentbostäder.
- Investera 750 miljoner kronor 2025 för uppförande av klimatsmarta flerbostadshus i trä och därefter 1,5 miljarder kronor 2026 och 2027.

14 Ett hållbart energisystem

För att åstadkomma en snabb och omfattande klimatomställning behöver vi elektrifiera delar av samhället. När fordonsflottan ska ställas om från fossilberoende till i huvudsak el, samtidigt som tåginfrastrukturen byggs ut och industrins tillverkningsprocesser skiftar till fossilfritt, kommer tillgången till el att behöva öka betydligt; i vissa scenarier förutspås användningen öka mångdubbelt gentemot i dag. Sannolikt innebär denna process den största utbyggnaden av produktion och distribution av el i modern tid i Sverige. Vänsterpartiet tar ansvar för att det ska finnas el till elektrifieringen av både industrin och transportsektorn. Det är centralt för att pressa ned utsläppen.

Vänsterpartiet vill göra massiva investeringar i förnybar elproduktion. Vi föreslår därför ett investeringsstöd till lokal förnybar elproduktion. Investeringarna riktas till förnybar lokal elproduktion till konkurrenskraftigt elpris, med kravet att det ska vara till gagn för svensk industri och svenska hushåll. Det omfattar investeringar i såväl lokal förnybar elproduktion som överföringskapacitetsutbyggnad till lokal- och regionalnät samt anslutning till transmissionsnät.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 1 miljard kronor per år till lokal förnybar energiproduktion.

14.1 Vindkraft – på land och till havs

Trots att det finns en stor potential för havsbaserad vindkraft i Sverige har byggandet ännu inte tagit fart. Sverige ligger långt efter andra länder med liknande förutsättningar. Förutom de uppenbara klimatvinsterna ger havsbaserad vindkraft dessutom fler jobb i Sverige, eftersom mycket arbete måste utföras på plats. En utbyggd havsbaserad vindkraft i södra Sverige skulle också minska belastningen på överföringskapaciteten från de norra till de södra delarna av landet.

Vänsterpartiet vill se en ny, systematisk och effektiv modell, som skulle innebära ett slut på marknadskaoset när det gäller utbyggnaden av svensk havsvind.

Energimyndigheten bör få i uppdrag att peka ut lämpliga områden för utbyggnad och arrangera auktioner. Företagen får sedan ge bud på den lägsta möjliga subventionen.

Regeringen bör utlysa minst 3 GW om året från 2026 till 2035 genom ett sådant auktionsförfarande, samlat 30 GW på tio år. Detta ska ske i kombination med ett stopp för utbyggnaden av elkablar till Europa. För att få kontroll över priserna måste vi ta tillbaka kontrollen över den svenska elmarknaden. Offentliga investeringar i svensk

elproduktion riskerar annars att i praktiken bli subventioner till grannländernas bristfälliga insatser.

Vänsterpartiet har redan tidigare föreslagit Sverigepriser på el, där de svenska elpriserna frikopplas från de höga exportpriserna. Med vår modell får vi betydligt lägre elpriser för hushållen och snabbar på klimatomställningen. Samtidigt kan vi fortsätta exportera el som i dag.

Ett robust och motståndskraftigt samhälle kräver att det offentliga har kontroll över samhällsviktig verksamhet. Genom ett statligt bolag som tillför eget kapital kan staten säkerställa sin ägarandel i kommande havsvindsprojekt. Vi menar att 25 procent, strax över vad som gäller i Danmark, är rimligt. Vi avsätter därför som utgångspunkt 50 miljarder kronor över en tioårsperiod. Det är väl investerade pengar, både statsfinansiellt och klimatmässigt.

Havsbaserad vindkraft är emellertid inte möjlig på alla platser i landet. Därför behöver utbyggnaden på land också accelereras. Kommunerna har i dag i praktiken vetorätt mot vindkraft. Detta genom att en kommun som är negativt inställd till vindkraft helt enkelt kan låta bli att ta upp sådana ärenden och därmed helt bromsa utbyggnaden. Kommunernas åsikt ska väga tungt, men i ett läge där Sverige på energiområdet ska gå från fossil energi och kärnkraftsenergi till förnybar och lägre energianvändning är ett kommunalt veto orimligt. Möjligheten till kommunalt veto mot vindkraft bör avskaffas.

Det behövs bättre incitament för utbyggnad av vindkraft, både land- och havsbaserad, genom att den kommun och de boende i närområdet där vindkraften ska byggas gynnas.¹⁰⁰ Regeringen har presenterat ett förslag för att öka incitamenten för kommuner att tillstyrka ny vindkraft som innebär ett stöd motsvarande den fastighetsskatt som vindkraften i den aktuella kommunen har gett upphov till. Vänsterpartiet har länge förordat en produktionsbaserad ersättning där vindkraftsföretagen står för att återföra en del av vinsten till de människor som påverkas av utbyggnaden av vindkraft. Det skulle dels öka acceptansen och dels innebära en mer rättvis fördelning, där de delar av landet som står för en stor del av energiförsörjningen också i högre utsträckning gynnas av detta. Under en övergångsperiod på två år bör ett statligt stöd ges till de kommuner där vindkraft redan har byggts.

Vänsterpartiets förslag:

¹⁰⁰ SOU 2023:18, Värdet av vinden.

- Avsätt 1 miljard kronor 2025 för att säkra statligt ägande vid byggande av havsvindparker.
- Inför en produktionsbaserad ersättning till de lokalsamhällen där vindkraft byggs och under en övergångsperiod 275 miljoner kronor i stöd till kommuner för tidigare investerade vindkraftsparker.

14.2 Stärkt elöverföringskapacitet

Under lång tid har investeringar i elnätet varit eftersatt. Det är uppenbart att marknaden inte har lyckats lösa det efter avregleringen på 1990-talet. Vi vill bygga elnätet robust igen med kraftiga investeringar i såväl överföringskapaciteten mellan norra och södra Sverige som i utbyggnad av elnätet för klimatomställningen. Elnätet behöver ses som en del av samhällets infrastruktur, som vi gemensamt bygger upp utifrån samhällliga mål, som annan infrastruktur i form av exempelvis vägar och järnvägar. För oss är det väsentligt att elnätet är ägt av samhället genom exempelvis stat, region eller kommun. Förslaget är en del av Vänsterpartiets klimatinvesteringsprogram och innebär investeringar på 50 miljarder kronor över 10 år i utbyggnaden av transmissionsnätet för elöverföring.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 2 miljarder kronor 2025 i utbyggnaden av transmissionsnätet för elöverföring. Därefter 3 miljarder kronor per år 2026 och 2027.

15 Framtidens transporter

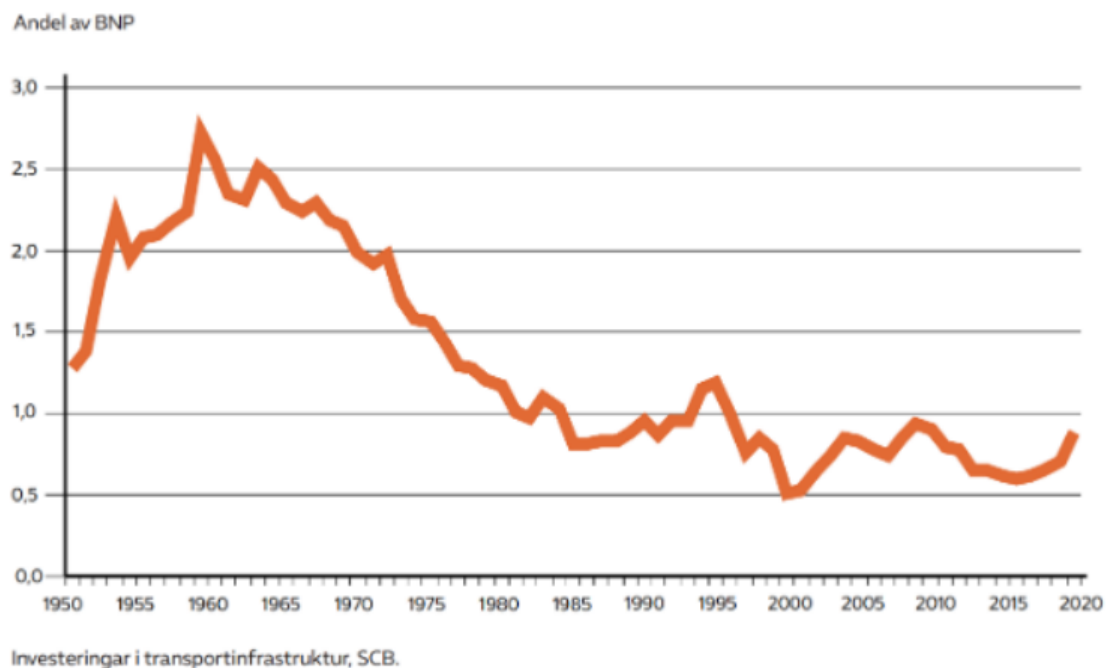
15.1 Åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen

För att klara av klimatomställningen måste järnvägsinfrastrukturen fungera i hela landet. I nuläget är underhållet av järnvägsinfrastrukturen eftersatt, vilket förorsakar störningar i trafiken. Detta påverkar både person- och godstransporter.

Det är tydligt att det var under perioden 1950-talet till 1980-talet som en ambitiös investeringspolitik fördes och den svenska transportinfrastrukturen byggdes ut. Sedan dess har transportinvesteringarna under större delen av tiden legat under 1 procent av BNP. Vi har levt på tidigare generationers investeringar, men bidragit alldeles för lite

själva. En sådan politik går en tid men resultatet blir till slut omfattande brister och ett försvagat samhälle.

Figur 32 Investeringar i transportinfrastruktur 1960–2020

Det är nödvändigt att återställa allmänhetens och näringslivets förtroende för järnvägs-
trafiken. Att åtgärda brister i och öka robustheten hos järnvägsinfrastrukturen är en
viktig del av detta. Vi vill komma upp till en nivå som åtgärdar underhållsskulden både
på stambanorna och på de regionala banorna. Exempel på banor som vi vill åtgärda
snarast är Inlandsbanan och Dalabanan, Bohusbanan/Lysekilsbanan, Kinnekullebanan,
Stångådalsbanan och Tjustbanan samt Kust-till-kust-banan och Västskustbanan.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 5,5 miljarder kronor 2025 för att åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen.

15.2 Sverigebiljetten för billigare kollektivtrafik

Priserna för kollektivtrafikresenärer är alldeles för höga på många platser i Sverige. För
att vända utvecklingen krävs det en politik som ger förutsättningar för en utbyggd,
tillgänglig kollektivtrafik som alla har råd med, och som gör att folk ställer bilen
hemma. Att investera i kollektivtrafik är att investera i samhällsnytta. Kollektivtrafik
gör det möjligt att arbetspendla, utbilda sig och ta sig till vänner och fritidsaktiviteter.
Den binder samman regioner och vidgar arbetsmarknaden, transporterar gods och

minskar samtidigt klimatutsläppen. Kollektivtrafiken beräknas skapa samhällsekonomisk nytta för mer än 14 miljarder kronor netto varje år.

I Tyskland införde man i maj 2023 en rikstäckande biljett – Tysklandsbiljetten – som gör det möjligt att resa kollektivt över hela landet för ett par hundralappar i månaden. I Sverige satsar man fortsatt på privatbilismen. Biljetter i lokaltrafiken har stigit mer i pris än bensin under 2000-talet. I stället för att se och uppskatta det kollektiva färdmedlet har vi en högerkonservativ regering som prioriterat skattelättnader för diesel och bensin och slopat färdmedelsneutralt reseavdrag.

Vänsterpartiet vill se en modell som tar rygg på Tysklands populära, nya rikstäckande månadsbiljett. Sverige behöver en Sverigebiljett. Det ska vara en taxa för vuxna och arbetspendlare, en annan, lägre för pensionärer, barn och unga. Det ska vara enkelt och billigt och man ska kunna resa obegränsat i all kollektivtrafik i hela landet. Förslaget innebär i praktiken en halverad taxa i kollektivtrafiken. Målet är att fler ska ställa bilen. För detta avsätter Vänsterpartiet 5 miljarder kronor 2025 och 10 miljarder kronor 2026 respektive 2027.

Utan stora samhälleliga satsningar måste regioner och kommuner i Sverige dra ner på resorna och höja priserna. Det har Sverige som samhälle inte råd med. Klimatkrisen kräver handling. Pengarna finns. Behoven är uppdämda och stora. Det handlar om politiska prioriteringar.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför en Sverigebiljett som gör det möjligt att resa kollektivt över hela landet för 450 kronor i månaden.

15.3 Investeringsstöd och utbyggnad av kollektivtrafik

Investeringar i ny infrastruktur måste riktas till klimatvänliga transportslag.

Vänsterpartiet vill bygga ut kollektivtrafiken genom att införa ett statligt investeringsstöd. Förslaget innebär ett investeringsstöd om 5 miljarder kronor 2025, varav 1 miljard kronor avsätts till en elbusspremie. Syftet med investeringsstödet är att säkerställa att nyinvesteringar genomförs för en utbyggnad av kollektivtrafiken, och en omställning till fossilfria fordon. Vi vill prioritera s.k. *trimningsåtgärder* som förbättrar tillgängligheten och styr trafiken mot mindre energiintensiva trafikslag och till kollektivtrafiken.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett statligt investeringsstöd om 5 miljarder kronor 2025 till stöd för den regionala kollektivtrafiken.
- Av detta ska 1 miljard kronor avsättas till en elbusspremie.

16 Klimatklivet

Vi ser ett ökande behov av klimatinvesteringar inom transportsektorn, industrin och jordbruket. Enligt Naturvårdsverket gör konjunkturläget att tillgången på investeringsvilligt privat kapital minskar och därmed ökar kostnaden för investeringarna. Det ställs då ökade krav på tillgång till offentligt kapital för en omställning av både nya och befintliga strukturer som till stor del är uppbyggda kring fossila bränslen och råvaror.

Klimatklivet är ett investeringsstöd i syfte att minska utsläppen och kan t.ex. handla om ökad användning av biogas, laddinfrastruktur och elektrifiering, cirkulära flöden och jordbruk. En förutsättning för att kunna använda anslaget på ett effektivt sätt är att det finns möjlighet att teckna avtal om fleråriga projekt. På så sätt kan fler stora långsiktiga och effektiva klimatinvesteringar komma till stånd.

Klimatklivet bör förstärkas och förlängas för att staten ska möjliggöra företagens behov av stöd för en grön omställning. Vänsterpartiet anser att Klimatklivet bör förlängas till och med 2033 och att en årlig anslagsnivå bör uppgå till 7 miljarder kronor årligen för att möjliggöra vår nationella omställning. Näringslivet behöver långsiktiga och förutsägbara förutsättningar och omställningen kräver stora investeringar.

Vänsterpartiets förslag:

- Öka statliga insatser för att stärka den gröna omställningen inom industrin, jordbruket och transporter och för cirkulär ekonomi med 3,6 miljarder kronor 2025.

17 Värnet om naturen/skydda miljön

En fungerande natur med rik biologisk mångfald och ett ekosystem i balans är grunden för liv på jorden och framtida välfärd. Fler arter än någonsin i människans historia är på väg att försvinna. Även i Sverige är läget för den biologiska mångfalden allvarlig, vilket bekräftas i den senaste utvärderingen (2023) av våra miljömål. Behov av åtgärder är stort för att vända utvecklingen. Skydd av värdefull natur är en förutsättning för att

uppnå krav inom EU och globala åtaganden för biologisk mångfald. Klimatkrisen och artkrisen måste mötas gemensamt.

FN:s klimatpanel konstaterar att åtgärder för att bevara ekosystem är ett förhållandevis billigt sätt att minska utsläppen.¹⁰¹ Skydd och restaurering av naturliga ekosystem erbjuder stora möjligheter genom att ta upp och låsa in koldioxid från atmosfären. EU har satt upp ett mål om att rättsligt skydda minst 30 procent av landytan samt 30 procent av havsområdet till 2030.

Om inte ytterliga resurser tillförs för att stärka skyddet av värdefull natur riskerar höga naturvärden i Sverige att förloras genom avverkning. Markägare riskerar dessutom att komma i kläm då de inte kan få ersättning för att skogen skyddas. Besöksnäringen är den snabbast växande näringen i världen och potentialen i framtiden för friluftsliv och naturturism, inte minst i den fjällnära regionen, bedöms som stor. Enligt Naturvårdsverket är skogsägarnas intresse för att skydda sina värdefulla skogar mycket högt. Det speglas inte minst av att myndigheten redan i september 2023 hade in-tecknat hela det årets anslag för områdesskydd. Utifrån inkomna intresseanmälningar från markägare om formellt skydd har Naturvårdsverket totalt omkring 75 000 ha skogsmark som väntar på avtal om ersättning.

Att restaurera våtmarker och återväta torvmarker ger många vinster för miljön och klimatet. Genom att binda kol i våtmarker kan utsläppen av växthusgaser minska. Att anlägga våtmarker har även stor betydelse för den biologiska mångfalden då stora delar av landet tidigare dikats ut. Våtmarker stärker även landskapets skydd mot torka, översvämning och brand, vilket är av stor betydelse ur klimatanpassningsperspektiv. Vänsterpartiet vill därför öka satsningar på återskapande av våtmarker och genomföra dessa långsiktigt.

År 2023 halverades nästan anslaget *Åtgärder för värdefull natur*, som fortsatt är på låg nivå. Anslaget har en avgörande betydelse för Sveriges möjligheter att bevara och restaurera naturvärden samt tillgängliggöra upplevelsevärden i skyddad natur och bidra till minskade klimatutsläpp.

All markanvändning har påverkan på miljö och klimat. Sverige har goda förutsättningar att utveckla ett hållbart jordbruk som i framtiden både bidrar till den globala livsmedelsförsörjningen och stärker vår nationella självförsörjning av livsmedel. För att uppnå ett ekologiskt hållbart och fossilfritt jordbruk måste stöd och styrmedel utformas inom jordbrukssektorn så att de bidrar till att vi når våra miljö- och klimatmål

¹⁰¹ FN:s IPCC-rapport (2022). *Att begränsa klimatförändringen*.

och de globala hållbarhetsmålen. Vänsterpartiet vill bl.a. se ett stärkt stöd för produktion och förädling av växtbaserat mat, ett investeringsstöd för klimatanpassning i jordbruket, ökat stöd för anläggande och skötsel av våtmarker i jordbrukslandskapet och ett omställningsstöd för övergång till ett kalhyggesfritt skogsbruk.

Vänsterpartiets förslag:

- Satsa mer på åtgärder för värdefull natur, inklusive att öka takten i återskapandet av våtmarker med 2,3 miljarder kronor 2025.
- Stärk skyddet av värdefull natur med 3,7 miljarder kronor 2025.

18 Ett enhetligt och rättvist skattesystem

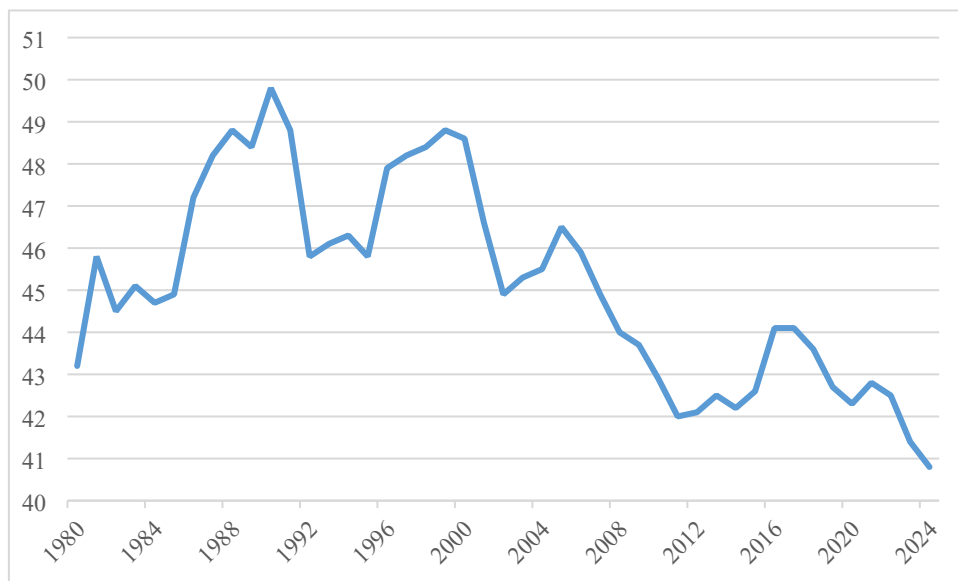
18.1 Målen för skattepolitiken

En politik för hållbar tillväxt, ökad jämlikhet och full sysselsättning behöver understödjas av en hög kvalitet i välfärdstjänster samt trygga och kostnadseffektiva försäkringssystem. Skatterna fyller i detta hänseende flera viktiga funktioner. De ska vara en stabil finansiering av offentliga investeringar, utbildning och en aktiv arbetsmarknads- och näringspolitik. Därtill bör de jämna ut inkomster, konsumtion och sparande mellan olika inkomstgrupper och vara styrande i klimat- och miljöpolitiken. Det finns ett samband mellan ett relativt högt skatteuttag och hög sysselsättning. Skattefinansierad äldreomsorg, förskola och fritids gör det möjligt för flera att kombinera yrkes- och familjeliv.

Skatternas huvudsakliga uppgift är att finansiera välfärden och övriga delar av det offentliga åtagandet. För att skattesystemet ska uppfattas som legitimt är det viktigt att skattereglerna är generella, enkla och med breda skattebaser. Detta var också utgångspunkten för den stora skattereformen i början av 1990-talet. Denna resulterade i lägre skatter på arbete, skärpt beskattning av kapital och minskade möjligheter till skatteplanering. Sedan dess har det gjorts många avsteg från dessa principer. Skattesystemet har utvecklats till att bli ett sammelsurium av olika avdrag, reduktioner och nedsättningar av olika skatter. Skatterna har också sänkts kraftigt sedan skattereformen. Mellan 1990 och 2024 har skattekvoten sänkts från 49,8 procent av BNP till 41,1 procent (se figur 33), vilket motsvarar 560 miljarder kronor i mindre skatteinkomster varje år.

Figur 33 Skattekvoten, 1980–2024

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet och BP25

Skattesänkningarna har satt press på de offentliga välfärdstjänsterna och ökat den ekonomiska ojämlikheten. Sverige behöver en ny stor skattereform, som ökar skatteintäkterna och stärker likformigheten i skattesystemet.

18.2 Extrem skattepolitik i BP25

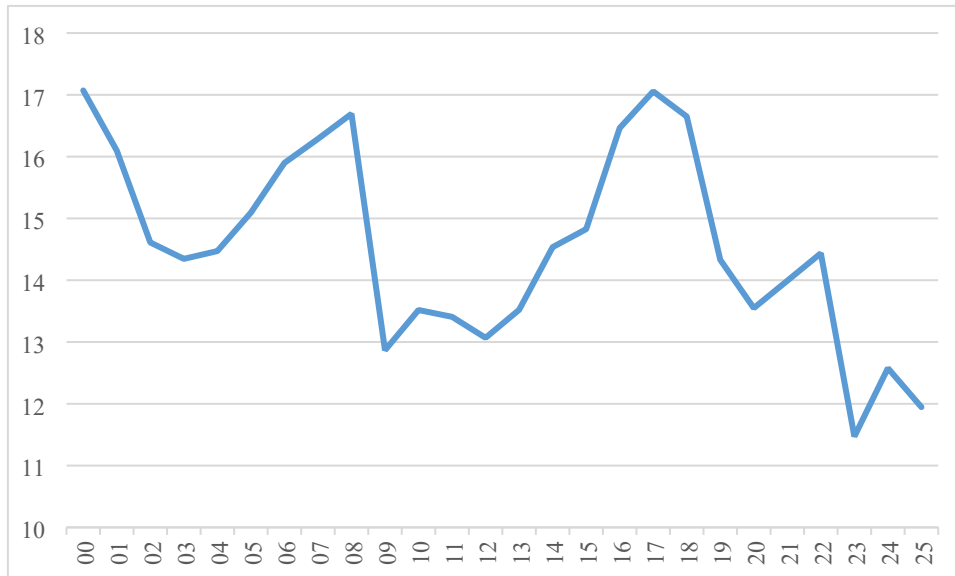
Sverige står inför flera stora utmaningar, som samtliga kräver offentliga åtaganden.

Försvaret behöver rustas upp, fler poliser anställas och välfärden behöver ett återhämtningsprogram. Samtidigt står vi inför ett klimatnödläge som kräver stora statliga investeringar. I detta läge väljer regeringen att lägga cirka 30 miljarder kronor på skattesänkningar, vilket motsvarar 50 procent av regeringens reformutrymme. Det är tondövt och fantasilöst. Skattesänkningarna kommer inte stärka Sveriges konkurrenskraft eller öka sysselsättningen. I budgetpropositionen är det tydligt vilket intresse regeringen företräder, de välbeställda. Regeringen väljer att lägga över 4 miljarder kronor på att enbart sänka skatten för dem med inkomster över 800 000 kronor. Till denna skattesänkning som enbart riktar sig till höginkomsttagarna väljer regeringen också att höja skiktgränsen för statlig inkomstskatt så att brytpunkten hamnar på 53 590 kronor i månaden. I figuren nedan visas andelen av de skattskyldiga som betalar statlig inkomstskatt. Tanken bakom den stora skattereformen på 1990-talet var att andelen som betalar statlig inkomstskatt skulle ligga på en konstant nivå. Denna

princip är nu bruten då andelen som betalar statlig inkomstskatt kraftigt har minskat och ligger nu på den näst lägsta nivå sedan systemet infördes.

Figur 34 Andel som betalar statlig inkomstskatt, 2000–2025

Procent av de skattskyldiga

Källa: SCB och RUT, Dnr 2024:1065

I en omtalad studie från London School of Economics har forskarna Hope, D och Limberg, J analyserat effekterna av sänkta skatter på höga inkomster.¹⁰² Studien kommer, föga förvånande, fram till att skattesänkningar för de rika ökar den ekonomiska ojämlikheten utan att nämnvärt påverka arbetslösheten eller den ekonomiska tillväxten.

I budgetpropositionen föreslår regeringen ett nytt jobbskatteavdrag, det nionde i ordningen, samt ytterligare en höjning av grundavdraget. Regeringen bedömer att förslaget på lång sikt skulle öka antalet sysselsatta med 2 000 personer och antalet helårsarbetskrafter med 8 000. Detta skulle enligt regeringen leda till att reformen har en självfinansieringsgrad på 20 procent.¹⁰³ I Finanspolitiska rådets rapport för 2024 analyseras det jobbskatteavdrag som regeringen presenterade i förra budgeten, alltså i budgetpropositionen för 2024. Regeringen bedömde de långsiktiga sysselsättningseffekterna av det förslaget till 4 000 personer. Rådets bedömning av det förslaget är att: ”Sammantaget bedömer vi därför att regeringens redovisade

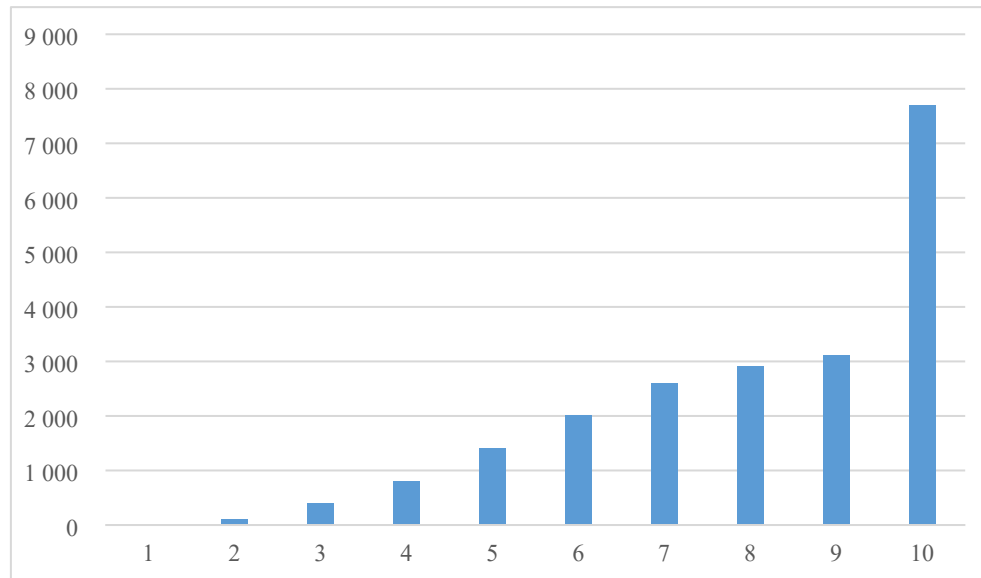
¹⁰² Hope, D och J, Limberg (2020), ”The Economic Consequences of Major Tax Cuts for the Rich”, London School of Economics.

¹⁰³ Finansdepartementet (2024), ”Förslag om ytterligare sänkt skatt på arbetsinkomster och pension”, Fi2024/01005.

sysselsättningseffekt av förstärkningen av det ordinarie jobbskatteavdraget är liten men ändå sannolikt en överskattning.”¹⁰⁴ Vänsterpartiet avvisar dessa skattesänkningar vilket stärker de offentliga finanserna med 24,4 miljarder kronor under 2025.¹⁰⁵

Figur 35 Fördelningsanalys av regeringens inkomstskatteförslag¹⁰⁶

Genomsnittlig effekt i kronor på individuell disponibel inkomst per inkomstgrupp

Källa: RUT, Dnr 2024:1107

I figuren ovan visas RUT:s fördelningsanalys av regeringens förslag till ändrade inkomstskatter. Den tiondel av befolkningen med de högsta inkomsterna får överlägset mest av regeringens skattesänkningar. Om de höjda skiktgränserna fogas till analysen blir fördelningsprofilen av regeringens skattepolitik än mer slående. En person med en månadslön på 150 000 kr, vi kan kalla honom för Jimmie Åkesson, får en skattesänkning på totalt cirka 40 000 kr per år. Motsvarande siffra för en undersköterska med en månadslön på 29 000 kr är 2 000 kronor. Detta är en extrem skattepolitik som kraftigt drar isär samhället samtidigt som sysselsättningseffekterna i bästa fall är små.

Budgetpropositionen innehåller dock en större skattehöjning, avtrappat ränteavdrag för vissa lån utan säkerhet. Förslaget innebär att man bara får dra av räntan på lån som uppfyller särskilda förutsättningar gällande värdering av ställda säkerheter och maximal belåningsgrad. Förslaget gäller också retroaktivt, dvs. inte bara på nya lån, och kommer drabba hushåll med små ekonomiska marginaler mycket hårt. Som framgår av figuren

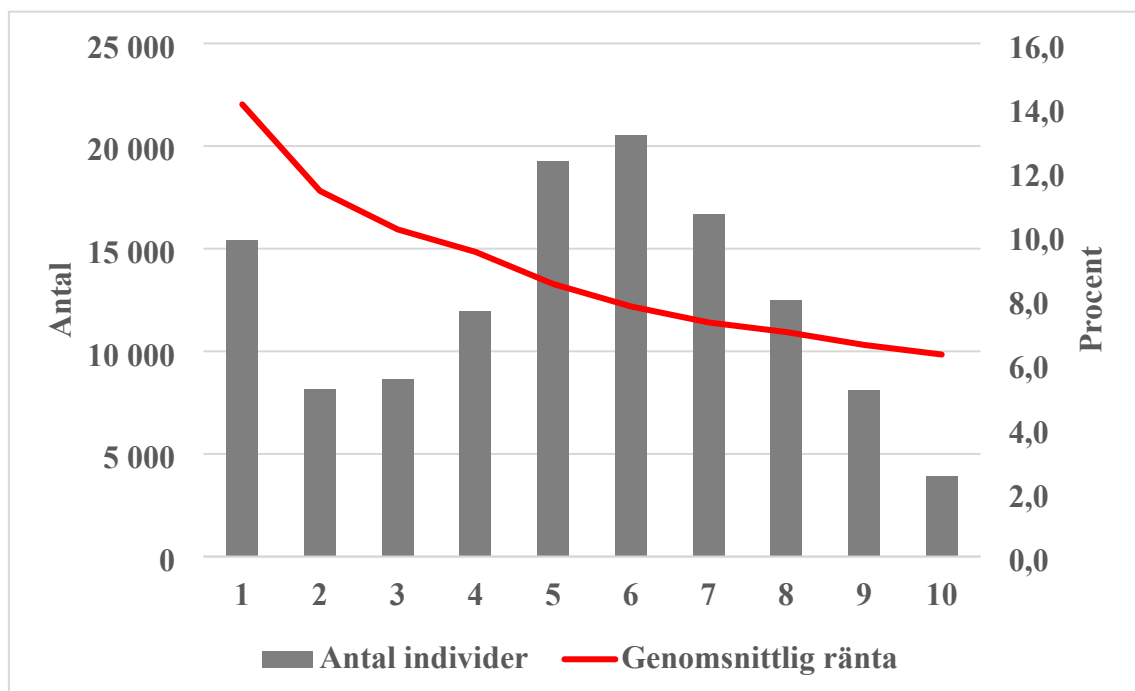
¹⁰⁴ Finanspolitiska rådet (2024), ”Svensk finanspolitik 2024”.

¹⁰⁵ BP25 och RUT, Dnr 2024:1065.

¹⁰⁶ De förslag som ingår i analysen är (i) förstärkt jobbskatteavdrag, (ii) höjt grundavdrag samt (iii) att slopa avtrappningarna av det förhöjda grundavdraget och jobbskatteavdragen.

nedan är den genomsnittliga räntan på konsumtionslån för individer i de lägre inkomstskikten mycket hög, vilket är en avspeglning av att lån utan säkerhet är mer utbredd i dessa grupper. Vänsterpartiet vill istället komma till rätta med problemen med överskuldsättning genom att ställa större krav på lånegivarna att göra ordentlig kreditkontroll innan utlåning och att huvudregeln vid avbetalning av lån ska vara att man betalar av lånebeloppet innan räntan.

Figur 36 Antal individer per inkomstgrupp som tagit konsumtionslån under perioden 13–22 maj 2021 och den genomsnittliga räntan

Källa: Finansdepartementet, "Avtrappat ränteavdrag för vissa lån", Fi2024/00174

18.3 Skatt på kapital och egendom

Sverige hör till ett av få OECD-länder som varken har en förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt eller en fastighetsskatt som är kopplad till bostadens (fulla) värde.

Konjunkturinstitutet har på SNS:s uppdrag studerat de svenska skatterna i en internationell jämförelse. Egendomsskatter utgörs, enligt OECD:s klassificering, av fastighetsskatter (och avgifter), förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt samt skatt på transaktioner av ägande (främst stämpelskatt). De svenska egendomsskatterna ligger klart under genomsnittet jämfört med såväl OECD som EU-15. Sverige egendomsskatter motsvarar 1 procent av BNP, medan inkomsterna från

egendomsbeskattningen inom OECD och EU-15 motsvarar ca 2 respektive 2,25 procent av BNP.¹⁰⁷

18.4 Enhetliga kapitalskatter

En central tanke bakom 1990-talets skattereform var en förstärkt horisontell rättvisa, där lika inkomster skulle beskattas lika. Denna likformighetsprincip skulle så långt som möjligt tillämpas konsekvent. Genom reformen infördes en separat och proportionell beskattning av kapitalinkomster – räntor, utdelningar och reavinster – med en enhetlig skattesats på 30 procent. Sedan reformens genomförande har en rad undantag gjorts. Utdelning från fåmansbolag beskattas endast med 20 procent. Utdelning från onoterade aktier med 25 procent.

Ett annat exempel är sparande inom ramen för investeringssparkonto (ISK). ISK är en sparform för privatpersoner som infördes i Sverige 2012. Skillnaden mellan konventionell beskattning av sparande och beskattning av sparande i ISK består i vad som ska tas upp och vad som får dras av. Konventionell beskattning innebär att utdelning och kapitalvinst tas upp till beskattning. Kapitalvinster får kvittas mot kapitalförluster. Beskattningen av ISK sker i form av s.k. *schablonbeskattning* på kontots värde i stället för på den vinst man gör. Normalt sett är detta en mycket gynnsam beskattning. Skattesatsen på ISK bygger implicit på att värdet på innehaven i genomsnitt stiger med 1 procentenhet utöver avkastningen på riskfria statsobligationer. Den historiska avkastningen på börsen ligger betydligt högre än så, vilket innebär att över tid är ISK en mycket attraktiv sparform. Under 2021, då börsen gick bra och räntorna var låga, bedömde regeringen att beskattningen av ISK resulterade i ett skattebortfall på hela 72 miljarder kronor jämfört med om tillgångarna på ISK hade beskattats med den vanliga kapitalinkomstskatten på 30 procent.¹⁰⁸ För 2024, som mer bedöms bli ett normalår vad gäller börsutveckling och räntor, beräknas skattebortfallet till 13 miljarder.¹⁰⁹ Vänsterpartiet föreslår att ett tak på ISK-konton sätts till 2 miljoner kronor. Förslaget beräknas stärka de offentliga finanserna med 3,9 miljarder kronor 2024.¹¹⁰

I sammanhanget bör det noteras att tillgångarna inom ISK är mycket ojämnt fördelade. Det är cirka 3,9 miljoner individer som har investerat kapital i ISK. Cirka 40

¹⁰⁷ Konjunkturinstitutet (2019), "Svenska skatter i internationell jämförelse".

¹⁰⁸ Regeringens skrivelse 2020/21:98 Redovisning av skatteutgifter 2021.

¹⁰⁹ Regeringens skrivelse 2023/24:98 Redovisning av skatteutgifter 2024.

¹¹⁰ RUT, Dnr 2024:775.

procent av dessa har ett sparande som understiger 50 000 kronor. Andelen sparare som har tillgångar som överstiger 2 miljoner kronor uppgår till 4,4 procent. Samtidigt äger dessa 4,4 procent 57 procent av de samlade tillgångarna som placerats inom ISK.¹¹¹

I budgetpropositionen för 2025 går regeringen vidare med förslag som gör sparandet än mer gynnat. Förslaget att införa en skattefri grundnivå på 300 000 för sparande inom ISK och kapitalförsäkring beräknas kosta 7 miljarder kronor per år.¹¹² Det är en dyr och ineffektiv reform där hälften av skattesänkningen går till de rikaste 30 procent av befolkningen med högst disponibla inkomster.¹¹³ Såväl Konjunkturinstitutet som Ekonomistyrningsverket, plus samtliga fackliga centralorganisationer avstyrker förslaget. Konjunkturinstitutet varnar för att förslaget kan leda till ökad skatteplanering.

Vidare finns de s.k. 3:12-reglerna som ger arbetande ägare i fåmansbolag betydligt lägre skatt på sina inkomster än vanliga löntagare. Det beror på att skatten på utdelning från dessa bolag endast är 20 procent. Området regleras av en lagstiftning för att förhindra att ägare av fåmansägda företag fritt ska kunna välja om de ska ta ut vinst som lågbeskattade kapitalinkomster eller högre beskattad lön – i form av ett gränsbelopp för hur mycket delägare till fåmansbolag maximalt får ta ut i utdelning. Dessa regelverk blev dock väsentligt generösare efter en reform 2006, där skatten på utdelning sänktes från 30 procent till 20 procent, samtidigt som gränsbeloppen för utdelningen höjdes.¹¹⁴ Reformen syftade till att förbättra den skattemässiga behandlingen av riskfyllda investeringar. Empiriska undersökningar visar dock att de ökade utdelningarna som följde av förändringarna inte kan tolkas komma från ökade företagsvinster och mer entreprenörskap. De nya reglerna ledde heller inte till ökad sysselsättning (även om lönerna bland anställda ökade). Den huvudsakliga effekten har i stället blivit en omfattande inkomstomvandling bland höginkomsttagare samt ökade möjligheter till skatteplanering för de som tjänar mest.

Vänsterpartiet vill se en reformerad kapitalinkomstbeskattning, präglad av likformighet och rättvisa.

Vänsterpartiets förslag:

- Utdelning och kapitalvinst från onoterade aktier ska beskattas med 30 procent.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² När förslaget är fullt ut genomfört. För 2025 föreslår regeringen att den skattefria grundnivån sätts till 150 000 kronor.

¹¹³ RUT, Dnr 2024:504, egen beräkning.

¹¹⁴ Reformen baserades på förslag i utredningen av Edin, Hansson, Lodin (2005). ”Reformerad ägarbeskattning – effektivitet, prevention, legitimitet”, Finansdepartementet. (2005).

- Utdelning och kapitalvinst från fåmansbolag ska beskattas med 30 procent. Begränsat utdelningsutrymme. Sänk gränobeloppet och det lönebaserade utrymmet. Begränsa det sparade utdelningsutrymmet genom en årsspärr och sänkning av uppräkningsräntan.
- Inför ett tak på 2 miljoner kronor på sparande inom ISK. Sparande utöver taket ska beskattas med den vanliga skatten på kapitalinkomster. Nej till regeringens förslag till skattefrihet.

18.5 Arvs- och gåvoskatt

Arv är ett tydligt exempel på hur kapital påverkar en individs livschanser. Arvsflödena har dessutom ökat i betydelse i Sverige, framför allt under de senaste 25–30 åren. Sedan 1990-talet mitt har de mer än fördubblats.

Arvs- och gåvoskatter finns i många OECD-länder, Vänsterpartiet föreslår att en arvs- och gåvoskatt införs också i Sverige, med ett relativt högt fribelopp. Hur stort ett sådant fribelopp ska vara behöver utredas, men vi vill ha ett fribelopp som gör att vanliga hushåll som även äger sin bostad inte påverkas.

Riksdagens utredningstjänst har inte kunnat räkna på något konkret förslag, eftersom det saknas underlag i form av offentliga register. Därför har vi sagt att vi vill utforma en skatt som drar in 1 procent av det årliga arvs- och gåvoflödet. SNS har i en rapport uppskattat det årliga (2016) arvs- och gåvoflödet till ca 370 miljarder kronor. Skatten skulle således inbringa ca 3,7 miljarder kronor per år.

Vänsterpartiets förslag:

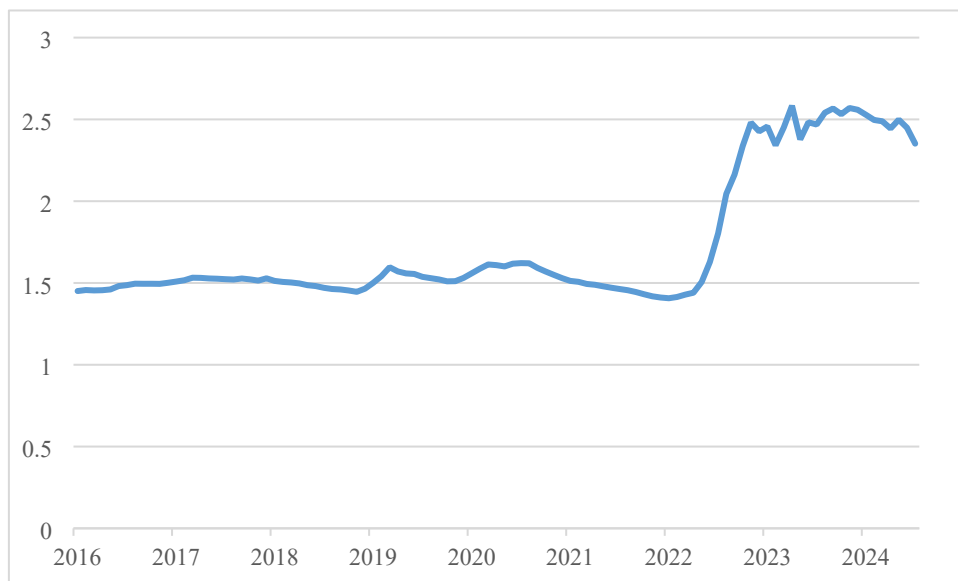
- Inför en arvs- och gåvoskatt.
- Inför ett stort fribelopp som gör att vanliga hushåll som äger sin bostad inte drabbas.

18.6 Oligopolskatt på bankernas övervinster

Bankerna har gjort rekordvinster de senaste åren. Bankernas höga vinster har både strukturella och mer tillfälliga förklaringar. På Riksbanken åtstramande penningpolitik följde kraftigt höjda bolån. Mellan januari 2022 och januari i år steg den genomsnittliga 3-månadersräntan med 227 procent. Bankerna var emellertid inte varit lika snabba på att höja räntan på människors transaktionskonton. Detta fick bankernas inlåningsmarginaler att explodera, se figur 37 nedan.

Figur 37 Bankernas inlåningsmarginal¹¹⁵, 2016–2024 (juli)

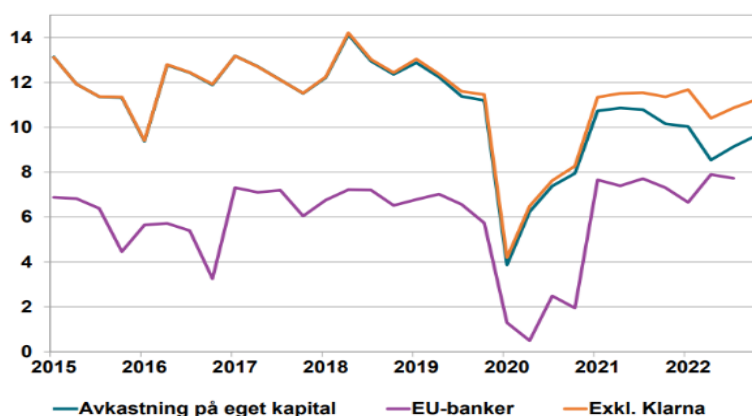
Procent

Källa: Finansinspektionen

Den främsta anledningen till att de lyckats med detta beror på den bristande konkurrensen på bankmarknaden. Den svenska bankmarknaden är ett oligopol som domineras av de fyra storbankerna. Detta har resulterat i att de svenska bankerna under lång tid har tjänat mer än sina europeiska motsvarigheter, se figur 38 nedan som jämför avkastningen på eget kapital mellan svenska banker och banker i övriga EU.

Figur 38 Avkastning på eget kapital EU-banker jämfört med svenska banker

Källa: FI och Europeiska bankmyndigheten (EBA).

Anm. Kvoterna avser viktade genomsnitt. Glidande medelvärde avser medelvärde de fyra senaste kvartalen.

Källa: Fi och Europeiska bankmyndigheten (EBA).

¹¹⁵ Här definierad som skillnaden mellan den genomsnittliga 3-månaders bolåneräntan och den genomsnittliga inlåningsräntan (alla konton).

För att komma till rätta med detta har Vänsterpartiet föreslagit att använda statens bank (SBAB) för att sätta press på de övriga bankerna. Detta kan uppnås genom att SBAB:s avkastningskrav sänks från tio till fem procent, utöver statsobligationsräntan. Det är samma nivå som gällde fram till 2013. Vi inser dock att det kan ta tid innan detta förslag får full effekt. Så länge det inte finns ett regelverk på plats som skapar en mer pressad konkurrens på bankmarknaden anser Vänsterpartiet att bankernas övervinster ska beskattas. I likhet med vad som införts i flera europeiska länder föreslår Vänsterpartiet därför att en tillfällig bankskatt införs. Förslaget innebär att en skatt på 50 procent av bankernas övervinster införs under perioden 2025–2027, och som kan förlängas om den bristande konkurrensen kvarstår. Med övervinster avses här den överskjutande vinst som ligger över ett genomsnitt av vinsterna 2018–2022. En försiktig bedömning är att en sådan skatt kommer öka skatteintäkterna med 15 miljarder kronor under nästa år och med 10 miljarder kronor 2026–2027.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför en bankskatt på 50 procent av bankernas övervinster.

18.7 Beskattnings av fastigheter

Avkastningen av att bo i egen villa eller bostadsrätt är en kapitalinkomst. Avkastningen består både i det löpande värdet av själva boendet¹¹⁶ och av det faktum att bostaden också kan stiga i värde. År 2007 avskaffades den gamla fastighetsskatten och ersattes med en kommunal fastighetsavgift.¹¹⁷ Den tas ut som en avgift på 0,75 procent av taxeringsvärdet, med ett tak på (för 2024) 9 525 kronor. Dagens fastighetsavgift har ingen synlig koppling till avkastning, övriga kapitalskatter eller till ränteavdragen. Taket innebär att man betalar ”full” fastighetsavgift upp till ett taxeringsvärde på knappt 1,3 miljoner kronor. På taxeringsvärden därutöver betalas ingen avgift. Detta leder till att den genomsnittliga skatten blir lägre ju mer värdet på en fastighet överstiger 1,3 miljoner kronor. Fastighetsavgiften är därmed starkt regressiv.

Vänsterpartiet vill därför komplettera den kommunala fastighetsavgiften med en statlig fastighetsskatt. Skatten ska tas ut med 1,5 procent på den del av taxeringsvärdet som överstiger 5 miljoner kronor och med 2,5 procent på den del av taxeringsvärdet

¹¹⁶ Boendetjänsten kan jämföras med den hyra som betalas för boende i hyresbostad.

¹¹⁷ Den kommunal fastighetsavgiften har dock alla drag av en skatt.

som överstiger 7 miljoner kronor. Vi föreslår också att dagens begränsningsregel, som innebär att pensionärer inte ska behöva betala mer än 4 procent av sin inkomst i avgift, utökas till att omfatta alla inkomster. Fastighetsskatten beräknas omfatta cirka 142 000 småhus, vilket motsvarar knappt 6 procent av Sveriges samtliga småhus.¹¹⁸

Fastighetsbeskattning baseras på taxeringsvärden. Dessa skiljer sig åt mot dagsaktuella marknadsvärden. Hus med taxeringsvärden på 5 miljoner kronor beräknas idag kosta cirka 8,6 miljoner kronor.¹¹⁹ Det är alltså endast hus som kostar så mycket som omfattas av Vänsterpartiets förslag till fastighetsskatt. Förslaget beräknas stärka de offentliga finanserna med 4,1 miljarder kronor under 2025.¹²⁰

Vänsterpartiets förslag:

- En statlig fastighetsskatt införs på villor med ett marknadsvärde på 8,6 miljoner kronor.
- Dagens begränsningsregel, som innebär att pensionärer inte ska behöva betala mer än 4 procent av sin inkomst i avgift, utökas till att omfatta alla inkomster.

18.8 Skatt på förvärvsinkomster

Den svenska skattedebatten har präglats av ett tydligt fokus på att sänka skatten på arbetsinkomster. Beskattningen av arbetsinkomster innehåller i dag mer än tio olika former av skattereduktioner – däribland RUT-avdrag, ROT-avdrag och olika former av jobbskatteavdrag. Ingen av dem med tydliga påvisbara positiva effekter. Enbart jobbskatteavdraget innebär en skattereduktion med cirka 150 miljarder kronor per år. I årets budgetproposition väljer dessutom regeringen att gå fram med skattesänkningar som enbart riktar sig mot dem med riktigt höga inkomster – vilket vi kommenterar ovan i avsnitt 13.3.

En viktig skatteprincip bör vara att lika inkomster ska beskattas lika. Denna princip slogs sönder av den borgerliga regeringen i och med införandet av de olika jobbskatteavdragen. Detta eftersom jobbskatteavdragen endast omfattar arbetsinkomster. Detta innebär att den som är arbetslös och får 25 000 kronor i månaden från a-kassan betalar ca 1 900 kronor mer i skatt varje månad än den som har en arbetsinkomst på 25 000 kronor i månaden.¹²¹ Nu går regeringen vidare, och föreslår

¹¹⁸ RUT, Dnr 2024:767.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ RUT, Dnr 2024:859.

ytterligare ett jobbskatteavdrag, det nionde i ordningen, som ytterligare ökar skattekllyftan mellan arbetsinkomster och övriga inkomster. Förslaget kostar ca 11 miljarder kronor per år. Det är en orimlig prioritering, när landets regioner tvingas skära ned på sjukvården p.g.a. att regeringen inte indexerat statsbidragen till kommunsektorn utifrån priser, löner och förändrad demografi. Skattesänkningen är en dyr reform som dessutom inte ger normalinkomsttagare speciellt mycket mer i plånboken. För en person med en månadslön på 25 000 kronor innebär förslaget en skattesänkning på 102 kronor per månad.¹²²

Den föregående regeringen har sedan tidigare i praktiken slutit skattekllyftan för ålderspensionärer. Vänsterpartiet föreslår att skattekllyftan sluts för alla inkomster, såsom sjuk- och rehabiliteringspenning, a-kassan, sjuk- och aktivitetsersättning och föräldraförsäkringen. Det innebär sänkt skatt för grupper med små ekonomiska marginaler.

Vänsterpartiet föreslår också att en ny skatt på 5 procentenheter införs på månadsinkomster över 62 000 kronor. Vi föreslår dessutom att jobbskatteavdragen trappas av på inkomster över 45 000 kronor i månaden, för att vara helt utfasade på månadsinkomster över 100 000 kronor i månaden. De båda förslagen bedöms sammantaget stärka de offentliga finanserna med 26 miljarder kronor 2025.¹²³

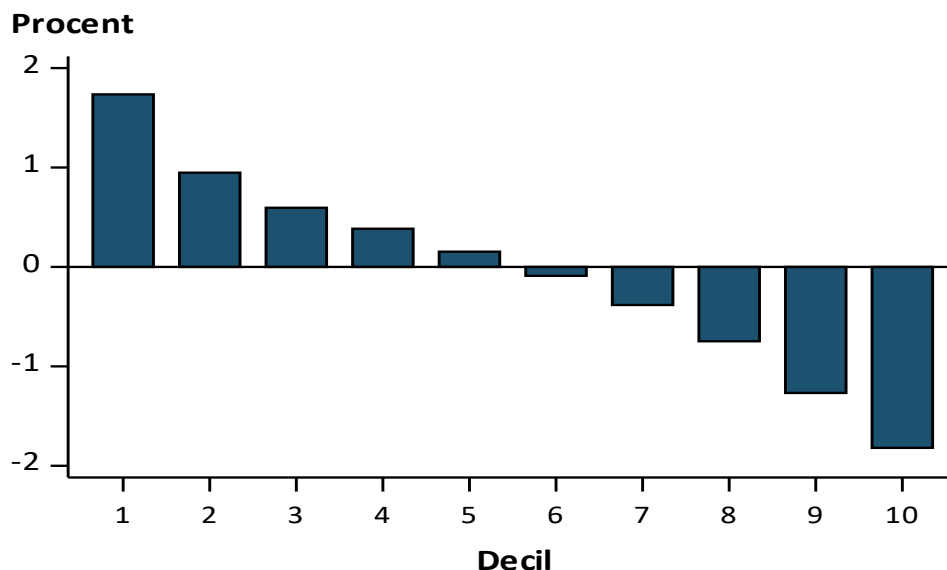
Figur 39 nedan visar utredningstjänstens fördelningsanalys av Vänsterpartiets förslag till ändrade inkomstskatter. Analysen visar att hälften av befolkningen får sänkt skatt med Vänsterpartiets förslag.

¹²² BP25, vol. 1b, s 217

¹²³ RUT, Dnr 2024:859.

Figur 39 Fördelningsanalys av Vänsterpartiets förslag till ändrade inkomstskatter¹²⁴

Procentuell effekt på genomsnittlig individuell disponibel inkomst. Effekt mot gällande regelverk.

Källa: RUT, Dnr 2024:859

De som tjänar under 45 000 kronor i månaden får inga skattehöjningar med Vänsterpartiets förslag. En person med en arbetsinkomst på 50 000 kronor i månaden får en skattehöjning på 333 kronor/månad och en person som tjänar 70 000 kronor i månaden får en skattehöjning på 1 958 kronor/månad.¹²⁵

Vänsterpartiet noterar att riksdagen har tagit till sig vårt krav om att införa en skattereduktion för a-kasseavgifter. Vänsterpartiet föreslår också att en skattereduktion på 25 procent av fackföreningsavgifter införs. En skattereduktion för fackföreningsavgift sänker kostnaden för fackligt medlemskap och möjliggör för fler att gå med i facket, vilket kan leda till högre organisationsgrad och en högre facklig närvaro. Därmed kan den svenska arbetsmarknadsmodellen stärkas, som historiskt tjänat såväl löntagarkollektivet som samhällsekonomin väl.

Vänsterpartiets förslag:

- Höjd skatt på inkomster över 62 000 kronor/månad.
- Avtrappat jobbskatteavdrag.
- Nej till sänkt skatt för miljonärer.
- Fryst skiktgräns för 2025.

¹²⁴ De förslag som ingår i analysen är: (i) Ny skatt på inkomster över 62 000 kr/mån, (ii) Avtrappat jobbskatteavdrag från 45 000 kr/mån, (iii) Lika skatt på lika inkomst.

¹²⁵ RUT, Dnr 2024:859

- Lika skatt på lika inkomst, vilket innebär sänkt skatt för sjuka, arbetslösa m.fl.
- Nej till nytt jobbskatteavdrag.
- Skattereduktion för avgift till fackförening.

18.9 RUT och ROT

Avdragen för s.k. RUT- och ROT-tjänster är ytterligare exempel på skattereduktioner på inkomstskatteområdet. Skattereduktion för hushållsnära tjänster, det s.k. RUT-avdraget, innebär att den som köper hushållsnära tjänster kan göra avdrag från sin skatt för 50 procent av arbetskostnaden för ett antal tjänster utförda i en bostad. Vänsterpartiet har inget emot hushållsnära tjänster. Det vi vänder oss emot är att dessa ska skattesubventioneras. Riksrevisionen visar att 40 procent av det totala rutavdragsbeloppet 2017 gick till den tiondel av befolkningen som har de högsta inkomsterna.¹²⁶ Det innebär i praktiken att låg- och medelinkomsttagare subventionerar höginkomsttagares städhjälp. Detta är inte bara orimligt och orättfärdigt, utan det är också ett slöseri med skattebetalarnas pengar. Vänsterpartiet föreslår därför att RUT-avdraget avskaffas. Detta beräknas stärka de offentliga med ca 7,8 miljarder kronor under 2025, vilket motsvarar den totala lönekostnaden för ca 13 500 undersköterskor inom äldreomsorgen.¹²⁷

Av samma skäl är vi emot skattereduktionen för renovering, ombyggnad och tillbyggnad (det s.k. ROT-avdraget). Det kan i vissa lägen vara lämpligt som konjunkturåtgärd, men inte som en permanent skattereduktion. Vi bedömer dock att ROT-avdraget i dagens läge, med en vikande konjunktur och där byggandet har störttykt, är en bra konjunkturåtgärd. Vänsterpartiet föreslår dock att taket i ROT-stödet halveras med start 2027. Rot- och rutavdrag kan användas inom EU och EES av den som är bosatt och skattar i Sverige. Enligt Privata Affärer har det gått drygt 282 miljoner kronor till utlandet de senaste fem åren, framför allt till Spanien. Det innebär att avdragen inte fungerar som konjunkturåtgärd utan enbart blir en skattesubvention för den som har råd att ha semesterbostad utanför Sverige.

Vänsterpartiets förslag:

- Avskaffa RUT-avdraget.

¹²⁶ Riksrevisionen (2020), Rutavdraget – konsekvenser av reformen, RiR 2020:2.

¹²⁷ Beräkningen baseras på SCB:s lönestrukturstatistik för 2023, genomsnittslöner för undersköterskor inom äldreomsorgen m.m. Lönekostnaderna har räknats upp med en faktor 1,5 för att inkludera arbetsgivaravgifter, avtalsförsäkringar och avtalspensioner.

- Behåll dagens ROT-avdrag som en konjunkturåtgärd de närmaste åren.
- Avskaffa ROT-avdraget som en permanent skattesubvention.
- Avskaffa möjligheten att använda avdragen för tjänster utanför Sveriges gränser.

18.10 Sociala avgifter

Arbetsgivaravgifterna utgör ca 27 procent av de totala skatteintäkterna. Den generella arbetsgivaravgiftssatsen är 31,42 procent. Även på detta område finns i dag en stor mängd undantag. Både unga och äldre i vissa åldersgrupper omfattas av nedsatta arbetsgivaravgifter, liksom personer som arbetar med forskning och utveckling (FoU), personer som bor i vissa stödområden och vissa enmansföretag.

Nedsatta arbetsgivaravgifter har blivit ett populärt politiskt verktyg för att signalera olika typer av satsningar. Utvärderingar av nedsatta arbetsgivaravgifter visar att effekterna på sysselsättningen är små eller obefintliga. Som exempel kan nämnas den nedsättning av arbetsgivaravgifterna med drygt 10 procentenheter för personer i åldern 19–25 år som regeringen Reinfeldt genomförde. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) kom i sin utvärdering av reformen fram till att intäktsbortfallet per jobb av sänkningen uppgick till mellan 1–1,6 miljoner kronor, vilket då var omkring fyra gånger högre än den genomsnittliga anställningskostnaden för 19–25-åringar.¹²⁸ Den största effekten av skattesänkningen blev ökade vinster för företag med en stor andel unga arbetstagare.

Stöd till verksamheter och politikområden sker mest effektivt på utgiftssidan. Arbetsgivaravgifterna ska användas för att finansiera offentlig verksamhet och offentliga försäkringar

I budgetpropositionen för 2025 föreslår regeringen att det s.k. växa-stödet utvidgas. Växa-stödet innebär att näringsidkare som anställer sin första person får en nedsättning av arbetsgivaravgifterna. Regeringen föreslår att stödet utvidgas till att omfatta upp till två anställda och beloppsgränsen för hur stor ersättning som omfattas av nedsättningen höjs till 35 000 kronor per månad. Vänsterpartiet avvisar förslaget och föreslår också att följande nedsättningar avskaffas:

- Nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med FoU.
- Nedsättning av arbetsgivaravgifter för den först anställda.

¹²⁸ Egelbark, J och N. Kaunitz (2013), ”Sänkta arbetsgivaravgifter för unga”, IFAU Rapport 2013:26.

18.11 Ränteavdragen och hushållens kreditrestriktioner

Ett annat område som behöver reformeras är ränteavdragen. Ränteutgifter ingår i kapitalförluster. Kapitalförluster får kvittas mot kapitalinkomster och kapitalvinster. Avdragsrätten för ränteutgifter gäller för alla typer av lån, både blacolån och bostadslån. Den som har kapitalutgifter som överstiger kapitalinkomsterna kan få skattereduktion på upp till 30 procent av räntebeloppet. För ränteutgifter upp till 100 000 kronor kan avdrag göras med 30 procent.¹²⁹ Den stora delen av underskott av kapital utgörs av räntor på bostadslån.

Innan avskaffandet av den gamla fastighetsskatten fanns det en logik med dagens ränteavdrag på 30 procent. Då gick det att hävda att även fastigheter beskattades med 30 procent (via taxeringsvärden och fastighetsskatten). Det fanns då en symmetri i beskattningen genom att kapitalinkomster beskattades med 30 procent samtidigt som man fick göra avdrag för kapitalutgifter med 30 procent. Vänsterpartiets förslag till ny fastighetsskatt är dock tämligen modest och den faktiska skattenivån i förslaget är inte i närheten av 30 procent. Det blir då rimligt att minska ned på ränteavdragen. Med tanke på att många hushåll idag är pressade av höga räntor föreslår vi att avtrappningen inleds först 2027 och att avdraget då sätts till 28 procent.

Sverige har mycket strama kreditrestriktioner för bolån. För det första finns det s.k. *bolånetaket*, som innebär att man som mest får ha ett bolån som motsvarar 85 procent av värdet på sin bostad. Resten behöver man betala med en kontantinsats. Därutöver finns amorteringskravet. Det innebär att man ska amortera 1 procent av lånet per år om belåningsgraden är mellan 50 och 70 procent. Om belåningsgraden är över 70 procent ska man amortera 2 procent per år. Sedan finns ytterligare en regel som säger att om lånet är större än 4,5 gånger vad man tjänar per år, innan skatt, så ska man amortera ytterligare 1 procentenhet per år.¹³⁰ Den sammantagna effekten av dessa krav är mycket kännbara för många bolånekunder. Kraven försvårar påtagligt förstagångsköparens möjligheter att ta sig in på bolånemarknaden. Med dagens höga ränteläge är situationen för Sveriges bolånetagare än mer pressad. För närvarande sitter en kommitté som gör en översyn av regelverket på området.¹³¹ Vänsterpartiet ser fram emot resultatet av utredningen.

¹²⁹ För den del av ränteutgifterna som överstiger 100 000 kronor får avdrag göras med 21 procent.

¹³⁰ <https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2021/fragor-och-svar-om-amorteringskravet-som-borjar-galla-igen-fran-och-med-i-morgon/>

¹³¹ Översyn av låntagarbaserade makrotillsynsåtgärder, Dir. 2023:53.

18.12 Miljöskatter

Klimatförändringarna är ett akut hot för människans framtida livsmöjligheter. I kapitel 11 och 12 redovisar vi vår politik för den gröna omställningen av ekonomin som snabbt måste komma på plats. Reformeringen av miljö- och klimatskatter bör ske inom ramen för en samlad och genomtänkt miljöpolitik. Sveriges territoriella klimatutsläpp är med ca 1/3 vardera koncentrerad till industrin och inrikes transporter. Det är således dessa två områden som behöver stå i centrum om Sverige ska klara av att nå sina höga klimatmål. För att klimat- och miljöpolitiken ska få ett brett folkligt stöd måste den också ha en god fördelningsprofil, som tar hänsyn till människors olika ekonomiska förmåga och alternativ för att ställa om.

I linje med Januariavtalet genomförde den förra regeringen s.k. grön skatteväxling. Problemet är att det inte är möjligt att långsiktigt sänka skatten på en stabil skattebas (arbete) och ersätta detta med höjd skatt på en instabil skattebas (utsläpp) utan att försvaga skatteintäkterna. Skatter är antingen finansierande eller styrande – att kombinera två syften ger upphov till målkonflikter. Punktskatter ska användas för styrande ändamål. Dessa intäkter kan inte varaktigt växlas mot andra skatter, eftersom målet med punktskatterna är att skattebasen ska minska.

Vänsterpartiet ser behov av en genomgripande skattereform som utjämnar de ekonomiska och regionala klyftorna och främjar hållbart resursutnyttjande med låg miljö- och klimatpåverkan i enlighet med våra klimat- och miljömål.

På skatteområdet, liksom i politiken i stort, lägger dessvärre regeringen förslag som motverkar den gröna omställningen. I budgetpropositionen för 2025 föreslår regeringen sänkt bensin- och dieselskatt med cirka 5,5 miljarder kronor. Därutöver föreslår regeringen att flygskatten ska slopas. Till detta ska läggas att de slopar skattereduktionen för mikroproduktion av förnybar el, gör det billigare att köpa husbilar med stora klimatutsläpp samt gör det dyrare att installera solceller. Sammantaget försvårar dessa förslag Sveriges möjligheter att nå nationella klimatmål samt sitt klimatåtagande gentemot EU till 2030.

Vänsterpartiet föreslår att dagens regelverk för reseavdragen ersätts med ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag. Till skillnad mot dagens system som gynnar bilresor i storstadsregioner, skulle ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag behandla alla reseslag neutralt och utjämna regionala skillnader. Ett avståndsbaserat och färdmedelsneutralt reseavdrag är ett effektivt

styrmedel för att sänka växthusgasutsläppen vid arbetspendling. Ett sådant regelverk skulle också minska det utbredda fusket som finns i dagens system.

Klimatomställningen kommer att kräva stora investeringar i infrastruktur, förnybar energi, energieffektivisering och andra utsläppsminskande åtgärder. Principen om att förorenaren betalar för sin miljöpåverkan har länge varit och bör fortsatt vara ett riktmärke i den svenska miljö- och klimatpolitiken. Utsläppspriset ger en tydlig styrande signal till alla aktörer och gör det mer lönsamt att investera i åtgärder som minskar utsläppen. Koldioxidskatten är ett centralt styrmedel i vår nationella klimatpolitik.

Beskattning av drivmedel är ett viktigt verktyg för att minska transportsektorns klimatpåverkan. Men den är också ett exempel på ett trubbigt verktyg som inte gör skillnad på höginkomsttagare med god tillgång till kollektivtrafik och en låginkomsttagare i glesbygd utan tillgång till alternativ till bilen. Vänsterpartiet anser det angeläget att styrmedel utformas för att minska klyftor mellan stad och landsbygd och att det vid behov införs kompensatoriska åtgärder för att beakta rättviseperspektivet när exempelvis skatter ger negativa fördelningseffekter. För att möta en ökad elektrifiering av vägtrafiken med stärkt regional rättvisa anser vi det angeläget att arbetet med en reform av vägtrafikbeskattning redan nu inleds. En differentierad vägbeskattning ger förutsättningar för låg/slopad vägs katt på landsbygd där alternativ till bil saknas och hög vägs katt i storstäder med tillgång till kollektivtrafik.

Den tunga lastbilstrafiken betalar i dag inte för den påverkan den har genom sina externa kostnader för samhället i form av exempelvis miljö- och klimatpåverkan och slitage på vägarna. Vänsterpartiet har under lång tid förespråkat en avståndsbaserad skatt på tunga lastbilar som ska vara möjlig att differentiera. Förutom klimatnyttan med en sådan beskattning ser vi stora vinster med att svenska och utländska lastbilar skulle kunna beskattas på lika villkor och att myndigheter skulle ges bättre möjligheter, genom automatiserat avläsningsbart system, att upptäcka den illegala lastbilstrafiken. Även utredningen Godstransporter på väg – vissa frågeställningar kring ett nytt miljöstyrande system (SOU 2022:13) förordar ett avståndsbaserat system med geografisk differentiering för en mer rättvisande prissättning.

Vänsterpartiet anser att de klimatskadliga subventionerna bör fasas ut och avvecklas skyndsamt. Den förra regeringen har tidigare avvecklat några få av dessa subventioner, och vi anser att det brådskar med ytterligare åtgärder för att Sverige inte ska tappa

styrfart för att nå nollutsläpp. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör presentera en handlingsplan för hur övriga klimatskadliga subventioner kan avvecklas i närtid.

Resandet med flyget behöver kraftigt minska för att vi ska klara av våra klimatmål. Med Vänsterpartiets investeringspolitik för klimatet skulle behovet av inrikesflyg minska i betydande utsträckning. Men även utrikesflyget behöver minska i omfattning. Vänsterpartiet vill se en progressiv flygbeskattning som innebär att resenärerna betalar mer skatt ju mer de flyger. Vid den första flygresan ska skatten vara tämligen låg för att sedan successivt höjas i takt med att flygresorna ökar i antal. Den progressiva flygskatten behöver tillgodose högt ställda krav på personlig integritet samt vara utformad på ett sätt som innebär att den effektivt tjänar sitt syfte att minska flygandet.

Utöver den progressiva flygskatten anser Vänsterpartiet att lojalitetsprogrammen inom flygbranschen bör utredas. De medlemsförmåner som i dag existerar stimulerar till extensivt flygande och motverkar därmed klimatmålen. Huruvida lojalitetsprogram behöver regleras genom lagstiftning eller skatteåtgärder behöver utredas grundligt men inriktningen för reformeringen bör vara att göra lojalitetsprogrammen obsoleta.

Vänsterpartiet anser att det är mycket angeläget att Sverige får en bättre beskattning av bekämpningsmedel då dagens beskattning har liten miljöeffekt. Danmark, Norge och Frankrike har en betydligt starkare lagstiftning där skatten ökar med medlets giftighet, vilket lett till att lantbrukare byter till mindre giftiga medel. Vänsterpartiet ser ett stort behov av att en differentierad beskattning av växtskyddsmedel införs i Sverige, som i likhet med den som finns i Danmark ökar med medlets giftighet. Intäkterna från skatten bör återföras till lantbruket för att utveckla hållbara växtskyddsmetoder. Vänsterpartiet anser att regeringen bör återkomma med förslag på en ny bekämpningsmedelsskatt differentierad utifrån bekämpningsmedlens olika miljö- och hälsorisker.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag.
- Nej till regeringens förslag på sänkt bensin- och dieselskatt.
- Anta handlingsplan för att avveckla klimatskadliga subventioner.
- Nej till regeringens förslag om slopad flygskatt. Inför istället en progressiv flygskatt.
- Utred förutsättningarna för en geografiskt anpassad vägskatt för personbilar.
- Inför en avståndsbaserad skatt för godstransporter på väg.
- Nej till sänkt jordbruksdiesel.
- Inför en ny bekämpningsmedelsskatt differentierad utifrån bekämpningsmedlens olika miljö- och hälsorisker.

- Nej till sänkt subventionsgrad för installation av solceller.
- Nej till slopad skattereduktion för mikroproduktion av förnybar el.

18.13 Vänsterpartiets skatteförslag

Tabell 8 Vänsterpartiets skatteförslag, 2025-2027

Avvikelse mot regeringen, offentligfinansiella effekter, miljarder kr

	2025	2026	2027	Källa/referens
Nej till regeringens skatteförslag i BP25				
Nej till regeringens skattesänkning för miljonärer	4,71	4,71	4,71	BP25
Nej till höjda skiktgränser	6,2	2,8	3,6	RUT 2024:1065
Nej till nytt jobbskatteavdrag	11,09	11,09	11,09	BP25
Nej till ytterligare höjning av grundavdraget	2,41	2,41	2,41	BP25
Nej till ytterligare sänkt skatt på bensin och diesel	3,17	5,49	5,65	BP25
Nej till slopad flygskatt	0,87	1,82	1,88	BP25
Nej till skattefrihet för ISK	4,4	7	7	BP25
Nej till retroaktiv sänkning av ränteavdragen för vissa lån	-4,32	-8,68	-8,68	BP25
Nej till utvidgning av växa-stödet	0,08	0,19	0,25	BP25
Nej till förlängning av sänkt skatt på diesel inom jord- och skogsbruk	0,61			BP25
Nej till ändrad malus för husbilar	0,04	-0,03	-0,12	BP25
Nej till slopad skattereduktion för mikroprod. av förnybar el		-0,68	-0,68	BP25
Nej till sänkt subventionsgrad för installation av solceller	-0,10	-0,20	-0,20	BP25
Nej till utökad expertskatt	0,07	0,14	0,21	BP25
Summa regeringens skatteförslag i BP25	29,23	26,06	27,12	
För ökad rättvisa				
Oligopolskatt på bankernas övervinster	15	10	10	Egen beräkning
Höjd skatt för de över 62 000 kr/mån	10,90	11,20	12,10	RUT 2024:859
Arvs- och gåvoskatt	3,70	3,70	3,70	SNS (2018)
Avståndsbaserat och färdmedelsneutralt reseavdrag	-3,50	-3,30	-3,00	RUT 2024:778
Återinför skatt på plastbärkassar	0,55	0,55	0,55	RUT 2024:781
Återinför avskaffad avfallsförbränningsskatt	0,45	0,47	0,47	RUT 2024:779
Återinför sänkt moms på reparationer	-0,08	-0,08	-0,08	RUT 2024:780
Summa nya skatteförslag	27,02	22,54	23,74	
För ökad likformighet				
Skattereduktion för fackföreningsavgift	-2,70	-2,70	-2,70	RUT 2024:760
Sänkt skatt för sjuka, arbetslösa m.fl.	-10,00	-10,40	-10,50	RUT 2024:859
Slopa nedsättning arbetsgivaravgifter FoU	2,70	2,86	2,86	RUT 2024:761
Arbetsgivaravgifter för den första anställd	0,11	0,21	0,24	RUT 2024:762
Avskaffa RUT-avdraget	7,80	8,10	8,50	RUT 2024:763
Sänkt tak ROT-avdraget			3,20	RUT 2024:853
Utdelning och kapitalvinst fåmansbolag	13,56	13,56	13,56	Skr. 2023/24:98
Utdelning och kapitalvinst onoterade bolag	2,30	2,40	2,40	RUT 2024:764
Tak ISK	3,90	4,20	4,50	RUT 2024: 775
Avtrappat ränteavdrag 2027			2,70	RUT 2024:857
Avtrappat jobbskatteavdrag, från 45 000 kr/mån	15,20	17,30	18,70	RUT 2024:859
Fastighetsskatt på villor med 8,6 mnkr i marknadsvärde	4,10	4,10	4,10	RUT 2024: 767
Tak och uppskovsränta avyttring bostad	2,00	2,10	2,10	RUT 2024:768
Återinföra koldioxidskatt på bränsle inom EU ETS	0,10	0,10	0,10	RUT 2024:769
Summa reducera skattesubventioner	39,07	41,83	49,76	
SUMMA ÄNDRADE SKATTER (avrundat)	95	90	100	

19 Utgiftsramar och fördelning av utgifter i statsbudgeten

Tabell 9 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar 2025

Tusental kronor

Utgiftsområde		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1	Rikets styrelse	20 130 981	316 300
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	21 734 078	–5 850 000
3	Skatt, tull och exekution	14 812 398	100 000
4	Rättsväsendet	86 791 679	95 000
5	Internationell samverkan	2 278 371	51 600
6	Försvar och samhällets krisberedskap	169 680 344	±0
7	Internationellt bistånd	44 499 844	10 598 544
8	Migration	11 937 532	105 000
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	120 254 872	6 278 000
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	123 058 927	16 050 300
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	62 890 360	3 300 000
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	104 531 449	14 387 900
13	Integration och jämställdhet	6 265 767	1 569 000
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	93 539 399	18 671 000
15	Studiestöd	33 793 466	620 000
16	Utbildning och universitetsforskning	103 845 141	5 385 000
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 861 894	2 367 000
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	3 240 094	6 871 000
19	Regional utveckling	4 294 201	170 000
20	Klimat, miljö och natur	16 438 897	15 486 000
21	Energi	6 631 297	4 305 000
22	Kommunikationer	94 447 432	15 447 000
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	21 697 804	3 007 000
24	Näringsliv	8 315 298	527 000
25	Allmänna bidrag till kommuner	173 107 254	6 647 000
26	Statsskuldsräntor m.m.	28 755 200	±0
27	Avgiften till Europeiska unionen	47 761 911	±0
Summa utgiftsområden		1 441 595 890	126 504 644
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR		–10 567 382	±0
Summa utgifter		1 431 028 508	126 504 644
Riksgäldskontorets nettoutlåning		–2 984 969	±0
Kassamässig korrigerering		370 837	±0
Summa		1 428 414 376	126 504 644

Tabell 10 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar 2026-2027

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Avvikelse från regeringen	
		2026	2027
1	Rikets styrelse	390	380
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	213	237
3	Skatt, tull och exekution	100	100
4	Rättsväsendet	65	79
5	Internationell samverkan	52	52
6	Försvar och samhällets krisberedskap	±0	±0
7	Internationellt bistånd	10 599	10 599
8	Migration	−1 575	−1 320
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	4 082	5 572
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	17 453	17 720
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	2 200	2 200
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	20 300	20 800
13	Integration och jämställdhet	1 579	1 589
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	21 281	24 381
15	Studiestöd	1 120	1 120
16	Utbildning och universitetsforskning	6 897	9 900
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	2 454	2 634
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	10 235	10 710
19	Regional utveckling	170	170
20	Klimat, miljö och natur	16 518	19 511
21	Energi	5 305	5 030
22	Kommunikationer	16 339	14 423
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	3 012	3 072
24	Näringsliv	577	577
25	Allmänna bidrag till kommuner	20 097	22 287
26	Statsskuldsräntor m.m.	±0	±0
27	Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden		159 462	171 822
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR		±0	±0
Summa utgifter		159 462	171 822
Riksgäldskontorets nettoutlåning		±0	±0
Kassamässig korrigering		±0	±0
Summa		159 462	171 822

Tabell 11 Fördelning av utgifter i statsbudgeten 2025–2027

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027

Utgiftsområde 1 Rikets styrelse

1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	-29	-29	-29
2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	-120	-120	-120
3:1 Sametinget	66	66	66
4:1 Regeringskansliet m.m.	-502	-502	-502
5:1 Länsstyrelserna m.m.	125	125	125
6:3 Integritetsskyddsmyndigheten	20	20	20
6:6 Institutet för mänskliga rättigheter	25	25	25
7:1 Åtgärder för nationella minoriteter	152	152	142
8:1 Mediestöd	526	590	590
99:1 Anslag 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer	50	60	60
99:2 Svensk ambassadör för FN-resolution 1325	3	3	3
Summa	316	390	380

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning			
1:6 Finanspolitiska rådet	-6	-12	-13
1:11 Finansinspektionen	10	10	10
1:15 Statens servicecenter	50	100	100
99:1 Stockholmsinstitutet	20	40	60
99:2 Klimatinvesteringsmyndighet	70	75	80
Summa	144	213	237

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution			
1:2 Tullverket	100	100	100
Summa	100	100	100

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 4 Rättsväsendet			
1:1 Polismyndigheten	-10	-10	90

1:3 Åklagarmyndigheten	10	10	10
1:4 Ekobrottsmyndigheten	30	30	30
1:5 Sveriges Domstolar	10	10	10
1:6 Kriminalvården	-10	-40	-126
1:7 Brottsförebyggande rådet	30	30	30
1:11 Rättsliga biträden m.m.	35	35	35
Summa	95	65	79

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 5 Internationell samverkan			
1:1 Avgifter till internationella organisationer	30	30	30
1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	2	2	2
1:5 Utrikes- och säkerhetspolitiskt strategiska insatser	20	20	20
Summa	52	52	52

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap			
Summa	±0	±0	±0

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd			
1:1 Biståndsverksamhet	10 097	10 097	10 097
1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	428	428	428
1:3 Nordiska Afrikainstitutet	4	4	4
1:4 Folke Bernadotteakademin	51	51	51
1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete	12	12	12
1:6 Utvärdering av internationellt bistånd	6	6	6
Summa	10 599	10 599	10 599

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 8 Migration

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 8 Migration			
1:1 Migrationsverket	-110	-170	-320
1:2 Ersättningar och bostadskostnader	350	50	-50
1:3 Migrationspolitiska åtgärder	-105	-1 425	-920
1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	-30	-30	-30
Summa	105	-1 575	-1 320

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg			
1:4 Tandvårdsförmåner	4 876	2 652	3 899
1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna	540	2 160	2 700
1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	5 750	850	850
1:8 Bidrag till psykiatri	700	700	700
1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna	-7 480	-4 275	-4 675
1:12 Inspektionen för vård och omsorg	60	60	60
2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	23	26	29
2:6 Stöd till främjande av en aktiv och meningsfull fritid för barn och unga	50	50	50
4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	8	8	8
4:4 Kostnader för statlig assistansersättning	91	91	91
4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	1 450	1 450	1 450
99:1 TBE-vaccin med högkostnadsskydd för vuxna och avgiftsfritt för barn	100	200	300
99:2 Nationellt vaccinprogram för äldre	110	110	110
Summa	6 278	4 082	5 572

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning			
1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.	1 413	1 839	1 958

1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	4 134	4 813	4 622
1:4 Arbetsskadeersättningar m.m.	231	429	646
2:1 Försäkringskassan	472	572	694
99:1 Ersättning för sjuklön, inkl. arbetsgivaravgifter	9 800	9 800	9 800
Summa	16 050	17 453	17 720

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom			
1:3 Bostadstillägg till pensionärer	-100	-1 200	-1 200
1:5 Inkomstpensionstillägg	3 400	3 400	3 400
Summa	3 300	2 200	2 200

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn			
1:1 Barnbidrag	9 400	9 400	9 400
1:2 Föräldraförsäkring	1 400	1 500	1 700
1:8 Bostadsbidrag	3 588	9 400	9 700
Summa	14 388	20 300	20 800

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet			
1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande	1 519	1 529	1 539
3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder	50	50	50
Summa	1 569	1 579	1 589

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027

Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	2 000	3 000	3 000
1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	12 360	11 220	13 070
1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	2 238	3 338	3 338
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	400	1 100	1 700
1:5 Nystartsjobb och etableringsjobb	400	900	1 000
1:13 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare	928	1 378	1 928
2:1 Arbetsmiljöverket	325	271	271
2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap	±0	54	54
2:6 Regional skyddsombudsverksamhet	20	20	20
Summa	18 671	21 281	24 381

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 15 Studiestöd*Miljoner kronor*

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 15 Studiestöd			
1:2 Studiemedel	320	520	520
1:7 Studiestartsstöd	300	600	600
Summa	620	1 120	1 120

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning*Miljoner kronor*

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning			
1:1 Statens skolverk	80	80	80
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	900	1 900	3 900
1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola	2 690	3 220	4 220
1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal	250	500	500
1:17 Statligt stöd till vuxenutbildning	300	30	30
2:2 Universitets- och högskolerådet	20	20	20
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	1 038	1 040	1 043
2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	42	42	42
2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet	30	30	30
3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	15	15	15
4:1 Internationella program	20	20	20

Summa	5 385	6 897	9 900
--------------	--------------	--------------	--------------

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid			
1:1 Statens kulturråd	3	±0	±0
1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	390	390	540
1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	1	1	1
1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler	10	10	10
1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet	35	35	55
2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	50	50	50
3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	8	8	8
4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor	3	3	3
4:4 Bidrag till bild- och formområdet	30	30	30
5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer	5	35	35
6:1 Riksarkivet	40	40	40
7:1 Riksantikvarieämbetet	9	9	9
7:2 Bidrag till kulturmiljövård	20	20	20
7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning	30	40	50
7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer	2	2	2
8:1 Centrala museer: Myndigheter	130	130	130
8:2 Centrala museer: Stiftelser	55	55	55
9:2 Stöd till trossamfund	5	5	5
10:1 Filmstöd	70	70	70
12:1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	50	50	50
12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	10	10	10
13:1 Stöd till idrotten	425	425	425
13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler	40	40	40
13:3 Stöd till friluftorganisationer	10	10	10
14:1 Statsbidrag till studieförbund	350	400	400
14:2 Statsbidrag till folkhögskolor	380	380	380
99:1 Digitaliseringsatsning för kulturarvsinstitutioner	100	100	100
99:2 Särskilda insatser inom folkbildningen	106	106	106
Summa	2 367	2 454	2 634

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik			
1:1 Bostadspolitisk utveckling	-140	-380	-505
1:4 Boverket	253	255	255
2:1 Konsumentverket	50	50	50
2:4 Åtgärder på konsumentområdet	18	20	20
99:1 Stöd för anordnande av klimatsmarta hyresbostäder	2 000	4 500	5 000
99:2 Stöd för anordnande av klimatsmarta studentbostäder	250	500	500
99:3 Stöd för uppförande av flerbostadshus i trä	750	1 500	1 500
99:4 Statliga topp lån för byggande av hyresrätter	200	200	200
99:5 Stöd för renovering och energieffektivisering av flerbostadshus med hyresrätt	3 000	3 000	3 000
99:6 Klimatsmart stadsplanering	100	200	300
99:7 Klimatneutrala byggplaner	100	100	100
99:8 Investeringsstöd för att upprusta, utveckla och bygga nya lekparkar, bemannade parklekar och områden för spontanidrott	250	250	250
99:9 Radonstöd	40	40	40
Summa	6 871	10 235	10 710

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 19 Regional utveckling

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 19 Regional utveckling			
1:1 Regionala utvecklingsåtgärder	170	170	170
Summa	170	170	170

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur			
1:1 Naturvårdsverket	54	62	72
1:2 Miljöövervakning m.m.	53	72	78
1:3 Åtgärder för värdefull natur	2 031	2 031	2 088
1:4 Sanering och återställning av förorenade områden	±0	140	140

1:6 Kemikalieinspektionen	30	40	40
1:10 Klimatanpassning	100	100	100
1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö	400	500	600
1:13 Internationellt miljösamarbete	16	16	16
1:14 Skydd av värdefull natur	3 685	3 685	4 185
1:15 Havs- och vattenmyndigheten	70	70	70
1:16 Klimatinvesteringar	3 575	4 080	5 500
1:17 Klimatpremier	1 272	1 022	1 022
99:1 Statligt stöd för rening av PFAS	250	300	300
99:2 Klimatanpassade och gröna städer	350	400	400
99:3 Inför bonus för folkelbilar	3 100	3 500	3 900
99:4 Forskning för klimatomställning	500	500	1 000
Summa	15 486	16 518	19 511

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 21 Energi

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 21 Energi			
99:1 Stärkt elöverföringskapacitet	2 000	3 000	3 000
99:2 Investeringar till lokal förnybar elproduktion	1 000	1 000	1 000
99:3 Vindkraft - ersättningsmodell till kommuner	275	275	±0
99:4 Stödpengar till drift av laddinfrastruktur	30	30	30
99:5 Havsvind, statligt ägande	1 000	1 000	1 000
Summa	4 305	5 305	5 030

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 22 Kommunikationer

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 22 Kommunikationer			
1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	4 700	2 300	2 300
1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	4 950	2 981	1 000
1:3 Trafikverket	±0	200	200
1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål	339	339	339
1:6 Ersättning avseende flygplatser	-107	-107	-107
1:16 Internationell tågtrafik	±0	30	95
1:18 Lån till körkort	120	151	151
2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning	25	25	25
99:1 Sverigebiljett	5 000	10 000	10 000
99:2 Utbildningssatsning järnväg och sjöfart	120	120	120
99:3 Gotlandstrafiken	200	200	200
			131

99:5 Konverteringsstöd för begagnade bilar	100	100	100
Summa	15 447	16 339	14 423

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel			
1:1 Skogsstyrelsen	40	40	40
1:2 Insatser för skogsbruket	1 200	1 200	1 250
1:7 Ersättningar för viltskador m.m.	40	40	40
1:8 Statens jordbruksverk	90	90	90
1:12 Nationell medfinansiering till den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027	1 552	1 557	1 567
1:23 Sveriges lantbruksuniversitet	85	85	85
Summa	3 007	3 012	3 072

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 24 Näringsliv			
1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	35	35	35
1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	30	30	30
1:5 Näringslivsutveckling	122	122	122
1:8 Sveriges geologiska undersökning	20	20	20
1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag	–50	±0	±0
1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation	120	120	120
99:1 Program för grön omställning inom pappersindustrin	250	250	250
Summa	527	577	577

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner			
1:1 Kommunalekonomisk utjämning	1 647	11 097	10 287
99:1 Satsning brottsförebyggande arbete	200	200	200
99:2 Investeringsstöd samhällsfastigheter	1 800	1 800	1 800

99:3 Sverigejobb	3 000	7 000	10 000
Summa	6 647	20 097	22 287

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.			
Summa	±0	±0	±0

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen			
Summa	±0	±0	±0

20 Den offentliga sektorns finanser m.m.

Tabell 12 Den offentliga sektorns finanser (V)

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Offentlig sektors inkomster	106 203	102 065	113 276
Offentlig sektors utgifter	141 465	173 632	186 622
Finansiellt sparande i offentlig sektor	-35 262	-71 567	-73 346
Staten	-39 942	-76 967	-79 136
Ålderspensionssystemet	3 300	3 100	3 500
Kommunsektorn	1 380	2 300	2 290
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	-1,85 %	-1,65 %	-0,58 %

Tabell 13 Kommunsektorns finanser (V)

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Kommunernas inkomster	34 302	44 992	50 962
Kommunal inkomstskatt	19 640	19 570	20 590
Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	±0
Statsbidrag under utgiftsområde 25	6 647	20 097	22 287
därav ekonomiska regleringar	-21 040	-21 770	-22 690
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	8 015	5 325	8 085

Utgifter	32 922	42 692	48 672
Finansiellt sparande i kommunsektorn	1 380	2 300	2 290

Tabell 14 Statens budgetsaldo och statsskulden (V)

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Inkomster i statens budget	86 563	82 495	92 686
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	126 505	159 462	171 822
därav statsskuldsräntor	±0	±0	±0
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0	±0
Kassamässig korrigering	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	-39 942	-76 967	-79 136

Tabell 15 Inkomster i statens budget (V)

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Direkta skatter på arbete	50 200	48 690	56 460
Indirekta skatter på arbete	5 230	5 710	5 810
Skatt på kapital	44 323	37 875	40 846
Skatt på konsumtion och insatsvaror	6 350	9 290	9 660
Offentliga sektorns skatteintäkter	106 103	101 565	112 776
avgår skatter till andra sektorer	-20 540	-20 370	-21 590
Statens skatteintäkter	85 563	81 195	91 186
Periodiseringar	±0	±0	±0
Statens skatteinkomster	85 563	81 195	91 186
Övriga inkomster	1 000	1 300	1 500
Inkomster i statens budget	86 563	82 495	92 686

Tabell 16 Utgiftstak för staten (V)

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Takbegränsade utgifter	132 499	159 462	171 822
Budgeteringsmarginal	501	538	178
Utgiftstak för staten	133 000	160 000	172 000

Anm: Vänsterpartiet är emot det ensidiga systemet med 3-åriga utgiftstak i statsbudgeten, men vi redovisar här förslag till utgiftstak för jämförbarheten skull.

21 Beräkning av statsbudgetens inkomster

Tabell 17 Beräkning av statsbudgetens inkomster 2025

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	786 951 393	50 200 000
1111 Statlig inkomstskatt	64 165 361	18 390 000
1115 Kommunal inkomstskatt	969 640 894	19 640 000
1120 Allmän pensionsavgift	166 628 512	900 000
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	-413 483 374	11 270 000
1200 Indirekta skatter på arbete	790 968 382	5 230 000
1210 Arbetsgivaravgifter	771 132 212	5 430 000
1240 Egenavgifter	11 730 609	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-53 234 021	-200 000
1270 Särskild löneskatt	67 582 104	±0
1280 Nedsättningar	-6 800 714	±0
1290 Tjänstegruppliv	558 192	±0
1300 Skatt på kapital	418 599 452	44 323 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	92 143 300	25 520 000
1320 Skatt på företagsvinster	225 163 204	13 603 000
1330 Kupongskatt	9 283 504	±0
1340 Avkastningsskatt	29 994 197	±0
1350 Fastighetsskatt	43 127 567	5 200 000
1360 Stämpelskatt	12 906 739	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	5 980 941	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	728 287 523	6 350 000
1410 Mervärdesskatt	589 617 623	210 000
1420 Skatt på alkohol och tobak	31 797 224	±0
1430 Energiskatt	44 545 424	3 000 000
1440 Koldioxidskatt	24 533 370	1 100 000
1450 Övriga skatter på energi och miljö	7 469 767	2 080 000
1470 Skatt på vägtrafik	22 472 719	-40 000
1480 Övriga skatter	7 851 396	±0
1500 Skatt på import	7 933 347	±0
1600 Restförda och övriga skatter	10 709 603	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	-7 933 347	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	2 735 516 353	106 103 000

1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-1 336 433 318	-20 540 000
Statens skatteintäkter	1 399 083 035	85 563 000
1900 Periodiseringar	3 062 709	±0
1000 Statens skatteinkomster	1 402 145 744	85 563 000
Övriga inkomster	-28 283 293	1 000 000
2000 Inkomster av statens verksamhet	47 836 598	1 000 000
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	562 931	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	23 921 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	48 770 245	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-154 374 067	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	1 373 862 451	86 563 000

Tabell 18 Inkomster 2026-2027

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1100 Direkta skatter på arbete	48 690	56 460
1111 Statlig inkomstskatt	15 330	17 080
1115 Kommunal inkomstskatt	19 570	20 590
1120 Allmän pensionsavgift	800	1 000
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	12 990	17 790
1200 Indirekta skatter på arbete	5 710	5 810
1210 Arbetsgivaravgifter	5 910	6 010
1240 Egenavgifter	±0	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-200	-200
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	±0	±0
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	37 875	40 846
1310 Skatt på kapital, hushåll	24 280	27 280
1320 Skatt på företagsvinster	8 395	8 366
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetsskatt	5 200	5 200
1360 Stämpelskatt	±0	±0

1390 Riskskatt för kreditinstitut	±0	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	9 290	9 660
1410 Mervärdesskatt	400	400
1420 Skatt på alkohol och tobak	±0	±0
1430 Energiskatt	5 100	5 300
1440 Koldioxidskatt	530	530
1450 Övriga skatter på energi och miljö	3 140	3 210
1470 Skatt på vägtrafik	120	220
1480 Övriga skatter	±0	±0
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	±0	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	101 565	112 776
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-20 370	-21 590
Statens skatteintäkter	81 195	91 186
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster	81 195	91 186
Övriga inkomster	1 300	1 500
2000 Inkomster av statens verksamhet	1 300	1 500
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	82 495	92 686

Bilaga 1 Fördelningsanalys av Vänsterpartiets budgetmotion

Nedan visas riksdagens utredningstjänsts (RUT) fördelningsanalys av Vänsterpartiets budgetmotion. De förslag som ingår i analysen är sådana som påverkar de disponibla

inkomsterna och där fördelningsanalys är möjlig (se nedan vilka förslag som ingår). Vänsterpartiets budgetförslag innebär ökade disponibla inkomster för de sju nedersta inkomstdecilerna och lägre inkomster för de tre översta. De föreslagna reformerna beräknas medföra störst ökning av de disponibla inkomsterna i decil 1–3. I dessa inkomstskikt beräknas inkomsterna öka med ca 5 300–9 500 kronor. Våra förslag beräknas vidare öka de disponibla inkomsterna för kvinnor med ca 0,5 procent medan män förväntas få en motsvarande minskning om ca 0,5 procent (se tabell 2).

Tabell 1 Förändring av genomsnittlig disponibel inkomst efter inkomstdecil, år 2024

Effekt mot gällande regelverk

Decil	Medelvärde	Kronor	Procent
1	136 000	9 500	7,0
2	207 000	6 900	3,3
3	245 000	5 300	2,2
4	280 000	4 600	1,7
5	314 000	3 900	1,2
6	352 000	2 500	0,7
7	395 000	800	0,2
8	450 000	-1 900	-0,4
9	532 000	-6 900	-1,3
10	1 043 000	-27 500	-2,6

RUT 2024:1248

Tabell 2 Förändring av genomsnittlig individuell disponibel inkomst år 2022, efter kön

Effekt mot gällande regelverk

	Medelvärde	Kronor	Procent
Män	424 000	-2 300	-0,5
Kvinnor	327 000	1 700	0,5

RUT 2024:1248

Inkluderade förslag

Nedan listas de förslag som ingår i fördelningsanalysen i rapporten. Samtliga förslag påverkar individers disponibla inkomst.

- En ytterligare statlig inkomstskatt om fem procent införs på inkomster som överstiger 62 000 kronor per månad.
- Avtrappningen av det s.k. jobbskatteavdraget ändras så att den startar vid inkomster om 45 000 kronor per månad och är fullt genomförd vid 100 000 kronor per månad.
- Samtliga förvärvsinkomster, utom ålderspensionsinkomst, inkluderas i underlaget för jobbskatteavdrag.
- Ny fastighetsskatt för marknadsvärden över 5 miljoner kronor införs.

- Ett tak för sparande i investeringssparkonton (ISK) på 2 miljoner kronor införs. Det överskridande beloppet antas placeras på aktie- och fondkonton med normerande kapitalbeskattning.
- Allmänt barnbidrag höjs från 1 250 kronor per barn och månad till 1 650 kronor per barn och månad.
- Taken inom sjuk- och aktivitetsersättning och tillfällig föräldrapenning höjs till 10 prisbasbelopp.
- Taket i sjukpenningen för arbetslösa höjs.
- Taket i sjukpenningen för de som har sjukpenning i mer än ett år höjs till 80 procent av den tidigare inkomsten.
- Ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen höjs till 80 procent av antagandeinkomsten.
- Grundnivån i föräldraförsäkringen indexeras enligt inkomstprisbasbeloppet (basår 2016), vilket innebär en höjning till 333 kronor per dag
- Bostadsbidraget ändras enligt följande:
 - Särskilda bidraget för hemmavarande barn höjs till 2 100 kronor/månad för 1 barn, 2 700 kronor/månad för 2 barn och 3 500 kronor/månad för 3 eller fler barn.
 - Golvet i hushållets bidragsgrundande bostadskostnader tas bort.
 - 50 procent av bostadskostnaden är fortsatt bidragsgrundande.
 - Taket höjs till 6 500 kronor/månad för 0 barn, 7 000 kronor/månad för 1 barn, 7 800 kronor/månad för 2 barn och 8 700 kronor/månad för 3 eller fler barn.
 - Inkomstgränserna i bostadsbidraget höjs och avräkningen höjs till 30 procent. De nya gränserna för hushåll med och utan barn är 200 000 kronor per år för ensamstående och 125 000 kronor per år för var och en av sammanboende.
 - Umgängesbidraget höjs till 700 kronor för 1 barn, 800 kronor för 2 barn och 900 kronor för 3 barn.
- Taket i arbetslöshetsersättningen och aktivitetsstödet höjs så att 80 procent av löntagarna hamnar under. Grundbeloppen höjs i relation till höjningen av taket. Höjd ersättningsnivå till 80 procent under hela ersättningsperioden samt slopade karensdagar i a-kassan.
- ROT-avdraget avskaffas helt.
- Slopade karensavdrag
- Inkomstpensionstillägget höjs med 55 procent

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Daniel Riazat (V)

Ida Gabrielsson (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Motion till riksdagen 2024/25:2203

av **Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S)**

Snabbare bygge av Norrbotniabanan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt ge startbesked för etappen Dåva–Skellefteå på Norrbotniabanan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i samråd med Trafikverket bör fastställa ett målår för färdigställandet av hela Norrbotniabanan och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Norrbotniabanan är en planerad järnväg som sträcker sig över 27 mil mellan Umeå och Luleå. Denna kustnära järnväg är av stor betydelse för att främja snabbare, säkrare och mer miljövänliga resor och transporter. Norrbotniabanan kommer att stärka samhällsutvecklingen och näringslivets konkurrenskraft, inte bara i den norra regionen, utan i hela Sverige. När banan är färdigställd kommer den att binda samman Sveriges mest tätbefolkade region som idag saknar dagtågtrafik.

Norrbotniabanan har potentialen att skapa flera positiva effekter:

1. Snabbare resor och förbättrade förbindelser med Europa.

Genom att halvera restiderna och förbättra förbindelserna med övriga Europa bidrar Norrbotniabanan till en större arbetsmarknad, vilket skapar nya möjligheter för näringslivet och bidrar till en attraktiv och växande region. Möjligheten att transportera

tyngre gods i högre hastigheter är en viktig förutsättning för de pågående industrisatsningarna i norra Sverige.

2. Ökad säkerhet.

Järnväg är ett av de säkraste sätten att resa, och Norrbotniabanan kommer att erbjuda trygga och säkra resor längs Norrlandskusten. Banan byggs med modern teknik som skapar förutsättningar för ett mer tillförlitligt järnvägssystem.

3. Miljöfördelar.

Tåg är det mest miljövänliga transportmedlet och Norrbotniabanan möjliggör övergången till mer hållbara transporter längs Norrlandskusten. Genom att flytta transporter från väg till järnväg kan koldioxidutsläppen minskas avsevärt.

De tidigare socialdemokratiska regeringarna tog under åren 2014-2022 flera viktiga beslut för att förverkliga Norrbotniabanan, efter att projektet under Reinfeldts regering lagts i malpåse. Bygget av den första etappen Umeå-Dåva pågår och förberedelser och planering för de resterande etapperna rullar på.

Den 23 augusti 2024 skickade Trafikverket in en begäran om startbesked för etappen Dåva-Skellefteå till regeringen. Det är av största vikt att detta startbesked ges under hösten 2024. Vidare är det nödvändigt att regeringen, i samråd med Trafikverket, fastställer ett mål-år för när hela Norrbotniabanan ska stå färdig. Detta är avgörande för att säkerställa att projektet får den prioritet och de resurser som krävs.

Norrbotniabanan är ett projekt av nationell betydelse som kommer att gynna både norra Sverige och landet som helhet. Genom att halvera restider, öka säkerheten och främja miljövänliga transporter, kommer Norrbotniabanan att spela en central roll i Sveriges framtida infrastruktur. Därför uppmanas riksdagen att ge sitt stöd till att omedelbart bevilja startbesked för etappen Dåva-Skellefteå samt att regeringen fastställer ett mål-år för färdigställandet av hela Norrbotniabanan.

Fredrik Lundh Sammeli (S)

Linus Sköld (S)

Ida Karkiainen (S)

Zara Leghissa (S)

Motion till riksdagen 2024/25:2441

av **Isak From m.fl. (S)**

Industrins behov av fungerande transportinfrastruktur i hela norra Sverige

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av fortsatt utveckling av samtliga transportslags infrastruktur i norra Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen måste ta initiativ för att säkerställa att staten tar sin del av ansvaret för investeringar i statlig infrastruktur i samband med expansioner och nya stora industrietableringar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av gränsöverskridande transporter och norra Sveriges säkerhets- och transportstrategiska betydelse i norra Skandinavien och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av fungerade isbrytning i hela norra Sverige och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det pågår en omfattande etablering av ny grön industri i hela norra Sverige. Från Borlänge till Kiruna. Det planeras för och genomförs stora investeringar i anläggningar

för fordonsindustrin och komponenter för batteritillverkning, färdiga batterier, koldioxidfritt stål, vätgas, fossilfri konstgödsel och elektrobränslen.

Så sent som i maj i år blev det klart med en stor etablering av en fabrik för tillverkning av anodmaterial (för batterier) inom Torsboda Industrial Park, Timrå kommun. Inledningsvis beräknas 1 900 personer jobba i fabriken, och investeringen är värd cirka 13 miljarder kronor.

För att industriområdet ska kunna tas i bruk och fabriken byggas krävs en väganslutning till E4, som passerar i anslutning till området. Enligt Trafikverket behövs en investering i en ny trafikplats för att klara den ökande mängden trafik, något som enligt Trafikverket ska bekostas av Timrå och Sundsvalls kommuner, som gått samman för att skapa möjligheten till en stor industrietablering i området.

Skellefteå, Boden, Luleå, Gällivare, Kiruna, Ludvika, Borlänge och nu Timrå är alla kommuner som nu står med jätteinvesteringar.

Det är inte rimligt att kommuner ska bekosta investeringar i statlig infrastruktur. Förhållningssättet från Trafikverket riskerar att kraftigt försvåra skapandet av tusentals nya jobb och mångmiljardinvesteringar som är viktiga för hela Sverige.

Vi anser att regeringen måste ta initiativ för att säkerställa att staten tar sin del av ansvaret för investeringar i statlig infrastruktur i samband med nya stora industrietableringar.

Klimatfrågan

Utfästelsen om att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland förpliktigar. Om detta ska uppnås måste rätt åtgärder sättas in i den nationella trafikslagsövergripande planen. En fortsatt utbyggnad av järnvägen i norra Sverige är för det helt avgörande. Den nationella planen måste därför fastställa en utbyggnadsplan för de största bristerna utmed Bottniska korridoren för att nå målen med det transeuropeiska transportnätet (TEN-T). Även övriga prioriterade stråk bör få en utvecklingsplan och viktiga åtgärder genomförda.

Som en liten exportberoende nation i norra Europa är transport- och logistikfrågor avgörande för Sverige som industrination. Vår ambition om att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland och omställningen av transportsektorn måste synas i vår transportpolitik och innefatta stärkt infrastruktur för att säkerställa förbindelserna inom såväl Sverige som övriga Europa. För att uppnå nödvändig överflyttning till järnväg och

sjöfart måste anslutningar, terminaler och hamnar utvecklas parallellt med järnvägsinfrastrukturen.

Godstransporter på vatten måste också vara tillförlitliga vintertid. Transporterna till sjöss är särskilt viktiga, och därför måste även behov av nya isbrytare lösas. De är avgörande för att säkerställa att sjötransporterna fungerar under hela året. Sverige och Finland kan samarbeta i den frågan, men vi måste säkra att vi tar vår del av ansvaret.

Fungerande fysiska och digitala transporter är helt avgörande för den gröna industrins framväxt. I norra Sverige finns stora möjligheter, men de fysiska avstånden inom regionen är stora och många företag har långt till marknaden. Vår transportpolitik ska stärka transportinfrastrukturen och förbindelserna mellan norra och mellersta Sverige och övriga Europa.

Transportinfrastrukturens utveckling spelar en avgörande roll för omställningen av Sverige till det första fossilfria välfärdssamhället. Om detta ska uppnås måste rätt åtgärder sättas in för en fortsatt utbyggnad av järnvägen i norra Sverige.

Under de senaste åren har vi sett en stark ny industrialisering från Dalarna till Norrbotten. Vi är tacksamma för att detta särskilt beaktades i S-regeringens nationella plan.

Regeringen måste därför ta hänsyn till de stora och växande volymer gods som produceras i norra och mellersta Sverige. Eftersom det handlar om stora volymer och långa avstånd till de stora marknaderna är åtgärderna i denna del av Sverige av särskild vikt för hela landet.

Underhållet av järnvägen måste förbättras. Stambanan, Malmбанan och Inlandsbanan är andra viktiga pulsådor med stor potential, inte minst när det gäller att föra över gods från väg till järnväg, men underhållet måste säkerställas.

Utvecklingen av industri och näringsliv förutsätter effektiva transportvägar för gods och personer. Norra Sveriges transportstrategiska betydelse på Nordkalotten är en del i ett större sammanhang och det är viktigt att regionen är väl sammankopplad med omvärlden. Just nu pågår elektrifiering av järnvägssträckan Laurila–Tornio i Finland, vilket kommer att kunna knyta ihop det svenska och finska järnvägsnätet vad gäller både gods- och persontrafik. Det behövs en tydligare signal från regeringen om den gränsöverskridande järnvägstrafikens betydelse och att Trafikverket ges uppdrag för att säkerställa den gränsöverskridande järnvägstrafikens fulla potential.

Sverige som gruvnation vilar till stor del på järnmalmsproduktionen i Malmfälten därför måste transporterna till och från malmfälten säkerställas.

Malmbanan, som sträcker sig från Luleå i Sverige till Narvik i Norge, är en av de viktigaste järnvägssträckorna i Sverige. Den spelar en avgörande roll för landets gruv- och stålindustri genom att möjliggöra transporter av järnmalm från gruvorna i Norrbotten till hamnar för vidare export till internationella marknader. Under de senaste åren har Malmbanan blivit alltmer belastad på grund av den ökande efterfrågan på järnmalm och det växande behovet av effektiva och hållbara transporter. Den nuvarande enkelspåriga lösningen begränsar kapaciteten, skapar flaskhalsar och ökar risken för förseningar, vilket i sin tur påverkar Sveriges konkurrenskraft på den globala marknaden. För att möta framtidens krav och säkerställa att Sverige kan behålla sin starka position som exportnation, är det nödvändigt att investera i Malmbanan.

Vikten av detta har under senare tid blivit allt mer påtaglig då det geopolitiska säkerhetsläget blivit allt mer spänt i och med Rysslands anfallskrig mot Ukraina som i allra högsta grad påverkar våra nordiska länder då gränsen mellan Finland och Ryssland är stängd. Konsekvensen av detta blir att de öst-västrliga transportstråken, med tillgänglighet till Norges isfria atlanthamnar, vid en eventuell upptrappning av konflikten, blir helt avgörande för truppförflyttning och export och import av varor.

Aktörer längs stråk som binder samman gränsregioner har en mycket mer komplex situation att hantera än andra regionala aktörer. Behovet av att bygga gränsregionalt förankrad kompetens inom transportpolitik, transportekonomi, logistik och planering är därför betydande. I dagsläget är det mer aktuellt i och med det finska och svenska införlivandet i Nato.

Vägar

Vägarna är av betydande vikt för våra regioner och det krävs en fortsatt inriktning på längre och tyngre fordon. De så kallade EU-trailers som i dag färdas på våra vägar är inte klimatteffektiva och i vinterväglag är de direkt farliga och behöver fasas ut. Den påbörjade satsningen på våra vägar och bärighetsklass 4 (BK4) måste därför öka.

Sverige är ett avlångt land och de dåliga vägarna ökar klyftan mellan stad och landsbygd. Av de 20 värsta vägarna i Sverige finns 19 i landets norra regioner. En bra vägstandard är en förutsättning för tillgänglighet i områden där bilen ofta är det enda alternativet. Nedprioriteringar och otillräckliga resurser till vägarna ökar den avståndsproblematik som redan finns i glesbygd och på landsbygden.

Trafikredaktionen och P4 Malmöhus gjorde sommaren 2020 en granskning som visade att Västernorrland hade sämst vägar, att Västerbotten hade de spårigaste och att

Jämtland samt Norrbotten låg långt över rikssnittet med 10 % undermåliga vägar. Detta visar tydligt att norra Sverige har de sämsta vägarna i landet. Totalt ligger 16 av de 20 sämsta riks- och länsvägarna norr om Dalälven. Liksom vid den förra undersökningen är riksväg 90 den väg som har störst brister, en väg som går genom Västerbotten och Västernorrland. Av europavägarna är det E45 som tveklöst är den väg som har sämst standard enligt undersökningen. Många av vägarna, som till exempel E12, E10 och riksvägarna 99, 95, 365 och 370, trafikeras dessutom av mycket tung trafik och slits därför hårt.

Särskilt viktiga stråk för inlandet är E12 och E14 som, i likhet med E45, är en nationell stamväg – finansierad via en nationell plan – och viktiga östvästliga förbindelser med Norge. E14 är en del av Mittnordenstråket som därutöver innefattar Mittbanan och dess förlängning i Norge, Meråkerbanan. Den i Norge aviserade elektrifieringen av Meråkerbanan väntas ytterligare öka Mittbanans betydelse, avseende både gods- och persontrafik. Utöver försämrad tillgång till arbete, skola och servicefunktioner innebär dåliga vägar ökade driftkostnader och försämrad trafiksäkerhet för den enskilde. Försämrad tillgång till råvaror och möjlighet att transportera dessa minskar möjligheten för företag att växa och skapa nya jobb. Ett väl underhållet vägnät är därför nyckeln i vår ekonomi och bland våra viktigaste offentliga tillgångar.

Motormännens vägombud har granskat kvaliteten på 83 700 km av Sveriges statliga vägnät och kan presentera exklusiva siffror och kartor – län för län. Resultatet visar att 0,7 procent av det undersökta europavägnätet, 0,5 procent av riksvägnätet och 1,1 procent av länsvägnätet är underkänt och håller så låg kvalitet att det är obehagligt att trafikera och kostsamt att reparera. Sämst och störst brister hittas i Västerbotten.

Det har visat sig att det finns brister i statistiken som kan förklara varför det ser ut som det gör när det handlar om infrastrukturinvesteringar. Mellansvenska Handelskammaren har nyligen släppt en rapport som till exempel visar att Dalarnas exportvärde kan ha underskattats i den officiella statistiken från SCB.

Stora delar av norra Sveriges exportvärde flyttas till andra län eftersom några av de största exportörerna har sina huvudkontor i storstadsområden. Utvecklingen av industrins produktion i skogslänen underskattas nu i Trafikverkets planeringsunderlag, vilket får negativa konsekvenser för den gröna industriomställningen och därmed negativa konsekvenser för hela landet.

Särskilda infrastrukturmöjligheter i norra Sverige

Vår transportpolitik ska stärka transportinfrastrukturen och förbindelserna mellan norra och mellersta Sverige och övriga Europa. Under de senaste åren har vi sett en stark ny industrialisering i norra och mellersta Sverige. Den kräver särskild uppmärksamhet i nästa nationella plan. Hänsyn måste tas till de stora och växande volymer gods som produceras i norra och mellersta Sverige. Eftersom det handlar om stora volymer och långa avstånd till de stora marknaderna blir åtgärderna i denna del av Sverige av särskild vikt.

Besöksnäringen och de gröna näringarna spelar en allt viktigare roll i den svenska ekonomin. Det är viktigt att det speglas i nästa nationella plan. Länsplanernas ramar måste dessutom utökas och beräkningsmodellen behöver göras om.

Slutförandet av EU:s stomnätsskorridorer och uppfyllandet av kraven i TEN-T-förordningen och de gemensamma gränsöverskridande stråken inom Norden är helt avgörande för den fortsatta utvecklingen av vårt transportsystem, vi ser därför med förvåning att regeringen tycks ha tackat nej till EU finansiering inom TEN tio systemet. Vägarna kommer fortsatt att vara viktiga för våra regioner. Det krävs en fortsatt satsning på våra europavägar, vägunderhåll, mötesseparering och BK4.

Huvudinriktningen för Sverige måste vara att ta fram långsiktiga utvecklingsplaner för alla järnvägar och gränsöverskridande stråk och realisera ett nationellt järnvägsnät för 250 km/tim. Vi ser stråket Stockholm–Luleå som en självklar första del i detta, inte minst för Botniabanan samt de etapper som nu byggs. Ostkustbanan och Norrbotnia-banan har redan det europeiska trafikstyrningssystemet ERTMS, något som är nödvändigt för övergången till trafik i 250 km/h.

För att uppnå överflyttning till järnväg och sjöfart måste även anslutningar, terminaler och hamnar utvecklas parallellt med infrastrukturen i stråken. Det är av yttersta vikt att hela Sverige hänger ihop för att transporter av både gods- och persontrafik ska fungera och det måste finnas redundans för transporterna.

Isbrytare sjöfart

Fungerande sjöfart hela året är en grundläggande förutsättning för Sveriges näringsliv och en garant för att kunna säkra sjöfarten vintertid. Idag går 90 procent av all import och export till och från Sverige på sjön. Utan isbrytning för handelssjöfarten riskerar hamnar längs med den svenska kusten att tvingas hålla stängt under vinterhalvåret.

Den gångna vintern 2023-2024 har tydligt visat på de utmaningar som industrin och exporten i norra Sverige står inför när hårda islägen uppstår. Hårda vinterförhållanden och kraftiga islägen i Bottenviken och Norra Kvarken har medfört betydande kostnader och onödigt långa väntetider för sjötransporter. Detta har haft allvarliga konsekvenser för den exportberoende industrin i regionen, där långsamma leveranser och störningar i logistikkedjan kan leda till ekonomiska förluster och försämrad konkurrenskraft på den globala marknaden. Den gångna vintern innebar stor oro och ytterligare förseningar i trafikflödena till och från hamnarna i norr.

Den industriella utvecklingen i norra Sverige har varit framgångsrik och utgör en central del av Sveriges ekonomi. Regionen bidrar med betydande exportintäkter och spelar en viktig roll i Sveriges gröna omställning genom investeringar i hållbara industrier som grön stålproduktion och förnybar energi. För att denna utveckling ska fortsätta krävs dock att infrastrukturen, inklusive sjötransportkapaciteten, är robust och anpassad efter de hårda vinterförhållanden som råder i norra Sverige. Det är därför djup oroade att det två nya isbrytare som skulle beställas nu ser ut att dröja ytterligare. Det är därför av största vikt att regeringen i väntan på nya isbrytare vidtar nödvändiga åtgärder och tillser att sjöfartsverket har erforderliga resurser för att för att hålla hamnarna öppna i hela norra Sverige.

Flyget

Flyget bidrar till grundläggande tillgänglighet och regional utveckling i hela landet. För det svenska näringslivet och företagandet (liksom för privatresenärer) är tillgången till snabba och effektiva flygtransporter över dagen, såväl inom som utom landet, helt avgörande för att kunna utvecklas i en alltmer globaliserad värld. Det är positivt att fler väljer att åka tåg och att intresset för hållbart resande ökar. Samtidigt kommer flyget alltid att vara viktigt och måste utvecklas.

Svenska kommuner betalar varje år ut mångmiljonbelopp för att täcka förlusterna för de kommunala flygplatserna, samtidigt som det totala svenska flygplatssystemet genererar vinster. Passagerarna från de regionala flygplatserna bidrar alltså till flygplatssystemets totalekonomi.

En stor del av norra Sverige ligger nära den arktiska regionen som blir allt viktigare i ett globalt perspektiv. I kombination med ett starkt exportberoende näringsliv och en växande besöksnäring (med tydliga utvecklingsmöjligheter) blir den nationella och internationella tillgängligheten allt viktigare för norra Sverige. På grund av avstånden

till och från de norra regionerna kan denna tillgänglighet till stor del endast tillgodoses genom flyget.

Arlandas flygplatsfunktion som nationellt och internationellt nav har central betydelse och måste säkerställas; en ny fjärde bana är därför nödvändig. Flyget är en stark drivkraft för ekonomisk tillväxt, jobb, handel och rörlighet och spelar en viktig roll för EU:s ekonomi. De senaste 20 åren har avregleringen av den inre flygmarknaden, globaliseringen och den kraftigt ökade efterfrågan på flygtransporter gjort att flyget har expanderat i Europa.

Samtidigt har flygtrafiken en negativ påverkan på klimatet genom utsläpp av växthusgaser. Åtgärder för att successivt införa mer långsiktigt hållbara drivmedel är därför av yttersta vikt för att flygtrafiken ska kunna behållas och utvecklas. Det är viktigt att staten tar en mer proaktiv roll för flygets klimatomställning. I upphandling kan större krav på minskade utsläpp ställas. Vi måste öka innovationsgraden och skynda på omställningen och utvecklingen av svenskt flyg och hållbara flygbränslen. Vi måste sikta mot ett fossilfritt flyg, precis som tåg och bilar har utvecklats, och inte mot ett flygförbud. Våra företag måste vara konkurrenskraftiga och ha möjligheter till expansion och export och där är flyget viktigt för en ökad tillväxt för oss som ligger i toppen av Europa.

Nextjets konkurs visade tydligt på sårbarheten i möjligheten att snabbt ta sig till och från mindre orter, främst i Norrlands inland. Staten måste kunna säkerställa flyg i hela landet. Vid sidan om investeringar i vägar och järnvägar måste vi också kunna lita på en fungerande flygtrafik. Trafikverket upphandlar och finansierar flygtrafik till ett antal mindre kommuner samt mellan Östersund och Umeå för att förbättra tillgängligheten. Trafikverkets målsättning är att förbättra tillgängligheten för kommuner till viktiga samhällsfunktioner och från orter inom länet och regionen samt nationellt och internationellt.

För en kommun av till exempel Arvidsjaur, Lyckseles och Örnsköldsviks storlek kan det handla om ett underskott på runt 10–20 miljoner kronor/år. Ökade kostnader för höjda säkerhetskrav och lägre ersättning från det nationella systemet för flygtrafikledning gör inte saken bättre. Dessutom behövs underhåll av flygplatsernas infrastruktur. Om vi i framtiden endast ska ha möjlighet att åka från de flygplatser som går med vinst i dagsläget, blir det inte många resmöjligheter kvar.

För oss socialdemokrater är det tydligt att vi inte kan lägga över ansvaret för samhällsviktiga funktioner som inrikesflyget på marknaden. I stället behöver vi stärka

det statliga ansvaret. Vi vill se ett starkare samhälle där hela landet ska leva. Så bygger vi ett tryggare Sverige. Den S-ledda regeringen satte fokus på hela landet genom att lokalisera myndigheter till andra ställen än Stockholm. Det är av stor betydelse att vi kan fortsätta att säkerställa statlig service och att investeringar görs i hela landet. Ska hela Sverige kunna leva behöver vi också kunna garantera fungerande transporter och service i hela landet.

Därför bör de regionala flygplatsernas långsiktiga ekonomiska förutsättningar klarläggas och statens roll tydliggöras också utifrån flygets betydelse för glest bebyggda regioner och näringslivets exportmöjligheter.

Isak From (S)

Ida Karkiainen (S)

Anna-Belle Strömberg (S)

Patrik Lundqvist (S)

Kalle Olsson (S)

Lars Isacsson (S)

Motion till riksdagen 2024/25:2630

av **Linus Lakso m.fl. (MP)**

För en framtidssäkrad och hållbar svensk järnväg

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en kriskommission för Sveriges järnvägar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en parlamentarisk järnvägsberedning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Trafikverket bör återta järnvägsunderhållet i egen regi och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett uppdelande av Trafikverket i ett banverk och ett vägverk och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vinstkravet på SJ AB bör tas bort samt att bolaget bör tilldelas särskilt beslutade samhällsuppdrag avseende tåglinjer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inom Trafikverket även kunna driva järnvägsprojekt i bolagsform och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att projektfinansiera stora järnvägsprojekt och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att svenska tåg ska komma och gå i tid och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa snabb internetuppkoppling på tåg i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att implementera ERTMS på de sträckor som är färdiga för 250 km/h och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda huruvida ansvaret för stationsområden, verkstäder och terminaler bör föras över från Jernhusen till Trafikverket och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Trafikverket ska fortsätta arbetet med strategi för målsättningen att flytta långväga godstransporter från lastbil till tåg och sjöfart och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att planera för 835 meters godståg och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa en klimatanpassning av järnvägsnätet och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett regelverk för stopp av kalavverkningar i stråk runt järnvägsnätet i syfte att skredskydda infrastrukturen och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att planering och byggande av nya stambanor med en maxhastighet på 320 km/h i södra Sverige med nav i Jönköping måste återupptas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snabbutreda ett uppskjutande av bytet av kontaktledningar på Västra stambanan till 2044, efter att en första utbyggnad av nya stambanor Linköping–Jönköping–Göteborg har genomförts, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda vilka konsekvenser Fehmarn Bält-förbindelsens öppnande 2029 får för transportinfrastrukturen i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast påbörja genomförandet av kompensatoriska åtgärder för godstrafik på järnväg i södra Sverige med avseende på effekterna av Fehmarn Bält-förbindelsens öppnande 2029 och tillkännager detta för regeringen.

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nya landanslutningar för järnväg från Öresundsbron snarast bör byggas ut och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att pröva utbyggnaden av nya landanslutningar för järnväg från Öresundsbron genom att låta Svedab bygga och äga infrastrukturen och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om det danska nationella infrastrukturbolaget Sund & Bälts konstruktion kan utgöra en lösning på framdriften av järnvägsprojekt i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa den regionala tågtrafikens plats i järnvägssystemet och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast övergå i en byggfas på sträckan Maria–Helsingborg C och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Norrbotniabanan och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anlägga dubbelspår på Malmbanan och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att järnvägssträckan Lund–Hässleholm snarast bör påbörjas och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att dubbelspår Alvesta–Växjö ska byggas och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bygga ut sträckan Göteborg–Oslo till intercitystandard och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bygga dubbelspår på Mälarbanan och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bygga dubbelspår på Värmlandsbanan och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bygga Nobelbanan mellan Örebro och Kristinehamn och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inleda bygget av dubbelspår längs Bohusbanan, Skagerrakbanan respektive Norgebanan för sträckan Göteborg–Oslo och tillkännager detta för regeringen.

34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Trafikverket ska ta fram kostnadseffektiva förslag för att upprätthålla och utveckla lågtrafikerade tågsträckor och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att påbörja byggandet av fyrspår Alingsås–Göteborg och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Ostkustbanan bör byggas ut med dubbelspår och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sträckan Sundsvall–Nyland snarast bör uppgraderas till standard 250 km/h för att få till ett sammanhängande stråk med anslutning till Botniabanan och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla järnvägslinjen Stockholm–Oslo och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en koncessionsmodell för finansieringen av ny dragning och uppgradering av sträckan Arvika–Oslo och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda stickspårslösningar för stationslägen på de nya kommande stambanorna och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för en upprustning av Inlandsbanan och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Trafikverket i uppdrag att upphandla tågtrafik mellan Stockholm och Trondheim, via Östersund, och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa en funktionell anslutning mellan Stångådalsbanan och Södra stambanan i Linköping och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i samband med bygget av Sydostlänken även stärka Blekinge kustbana med två extra mötesspår mellan Sölvesborg och Karlskrona och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att elektrifiera samtliga sträckor på Stångådalsbanan och Tjustbanan och tillkännager detta för regeringen.

46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att elektrifiera sträckorna Halmstad–Värnamo–Nässjö och Markarydsbanan och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att elektrifiera Tvärbanan, sträckan Hällnäs–Lycksele–Storuman, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Svensk järnväg är i kris. Tågen kommer inte fram, och kommer de fram kommer de försent. Nya projekt som ska avhjälpa problemen drar ut på tiden eller kommer inte igång. Underhållet är eftersatt och det som ska genomföras hindras av att nya avlastande banor saknas. Södra och Västra stambanan lider av kapacitetsbrist och underhållsbehov. Norra Sverige sitter med ålderdomliga dragningar och de nya spårens potential, t ex Botniabanans, kommer inte till nytta då helheten saknas. Övre Norrlands industriexpansion hämmas av bristande godskapacitet och arbetskraften förlorar rörlighet. Arbetspendlingsmöjligheter saknas. Samtidigt befinner vi oss i en klimatkris där hållbara transporter är en av förutsättningarna för att få ned utsläppen av koldioxid till rimliga nivåer. Klimatmålen kommer inte kunna nås om inte en kraftsamling sker. Järnvägen är och ska vara stommen i vårt transportsystem men i dagsläget är det något som mest är till förtret. Detta är oacceptabelt.

Trafikverkets planeringssystem MPK havererade under implementeringen och det nya signalsystemet ERTMS som skulle öka säkerheten och kapaciteten lyser med sin frånvaro. Utbyggnaden av funktionella sidospår och godsbangårdar för godstrafiken saknas. Södra Sverige kommer inom några år påverkas markant av de nya spår och tunnellösningar som byggs i Danmark men inga kapacitetshöjande åtgärder i Sverige finns på plats som kan möta behovet av än mer gods på spår. EU har som mål omfattande överflyttning från lastbil till järnväg men den nödvändiga omställningen hindras av brister i Sverige.

Regeringens skrotande av nya stambanor med nav i Jönköping utgör ett dråpslag mot järnvägsutvecklingen. Borttagandet av flera stråk som nya projekt inom EU:s TEN T-nät är ytterligare ett allvarligt felsteg som sinkar Sveriges möjlighet att få nya moderna medfinansierade spår på plats. Ska Sverige fungera som modern nation som tar klimatutmaningen på allvar, klarar klimatmålen, växlar om transportsystemet, ökar

resandet med tåg och får till ett funktionellt näringsliv med smarta arbetsmarknadsregioner knuta till spår måste en kraftsamling till. Sverige behöver både återuppta arbetet med nya stambanor, samt inrätta en kriskommission för Sveriges järnvägar.

Parlamentarisk järnvägsberedning

Idag sköts planeringen av järnvägsprojekt, vilka som ska prioriteras och hur framdriften ska ske, av regeringen. Vi menar att det är av alltför stor vikt för Sveriges framtid för att lägga hela detta paket i regeringens knä. Det behövs en större gemensam samsyn på vad som behöver göras. Men med den ordning som nu är där en ny regering stänger ned projekt och Trafikverket tvingas skrota stora projektorganisationer är kontraproduktiv och ineffektiv. Det måste till ett längre perspektiv för så långsiktig och för nationen avgörande infrastruktur. Därför bör en parlamentarisk järnvägsberedning tillsättas.

Järnvägsunderhållet

Sedan Banverket gick upp i Trafikverket och banunderhållet bolagiserades och konkurrensutsattes har statens förmåga till överblick och rationellt planerande av underhållet drunknat i upphandlat underhåll. Frågan har utretts och kompetensen inom myndigheten konstateras ha delvis gått förlorad med dagens konstruktion. Kompetens inom Trafikverket hämmas även av nuvarande konstruktion. Även den naturliga tillsynen av banorna saknas pga. uppsplittringen. Järnvägen är samhällsviktig och kan inte hanteras på detta bristfälliga sätt. Ett återtagande av järnvägsunderhållet är nödvändigt.

Dela upp Trafikverket

Idén med sammanslagningen av Banverket och Vägverket till en myndighet syftade till att få en mer rationell organisation som skulle skapa synergier. Effekten som vi ser nu efter omkring 15 år är en koloss där integreringen inte fungerar utan istället skapas en oöverblickbar byråkratisering och tungroddhet. Inblandade konstaterar att det inte blev bra. Den del som förlorade mest på konstruktionen är tågsidan. Därför bör det utredas att dela Trafikverket i två verk där bandelen återgår som en egen myndighet.

Bolaget Statens järnvägar AB

För över 20 år sedan bolagiserades SJ AB och det blev fritt att köra tåg i Sverige. Detta har lett till att SJ dominerar fjärrtågstrafiken medan regionerna byggt upp den regionala trafiken, den trafik som SJ under många decennier innan ägnade sig åt att avveckla. Att regionerna byggt upp trafiken har varit positivt. Men konstruktionen med ett affärsdrivande statligt järnvägsbolag har inte i alla delar varit positiv. Vi ser hur viktiga nattåg till Norrland försvinner och hur SJ:s avgångar i det stora pendlingsstråket mellan Stockholm och Uppsala nu hotas av den affärsdrivande idén som har präglat svensk järnväg allt för länge. Vi har inte optimerat järnvägens potential som transportmedel, utan lönsamhetsbedömningarna har fått stå i fokus. Prissättningen gynnar inte svenska folket och det nödvändiga klimatarbete som järnvägen är ett nav i har kommit på skam.

SJ är ett statligt bolag vilket innebär att de behöver följa aktiebolagslagens krav på att skapa ekonomiskt värde för ägaren, alltså staten. Bolagsordningen anger att SJ ska bedriva persontrafik och, inom ramen för affärsmässighet, bidra till att uppfylla de transportpolitiska målen och därmed en långsiktigt hållbar transportförsörjning i hela landet. För att SJ ska kunna frångå aktiebolagslagens krav på att skapa ekonomiskt värde för ägaren, måste riksdagen besluta om att bolaget har särskilt beslutade samhällsuppdrag. Vi vill att vinstkravet på SJ AB tas bort samt att bolaget tilldelas särskilt beslutade samhällsuppdrag avseende tåglinjer.

SJ har konkurrens på fjärrtågssidan men det är marginellt och de tågbolag som kör är andra nationers nationella bolag. En optimering av systemet, vagnparker och tåglägen kan göras om SJ återgår till ett verk. Vi menar att det är dags att utreda nyttan med bolagiseringen. Huruvida det är möjligt ur EU-rättslig synvinkel är också oklart varvid rätten att avveckla marknaden på fjärrtågssidan och nyttan måste utredas. Vi föreslår en statlig utredning som bedömer om och hur SJ skulle kunna avvecklas som affärsdrivande bolag.

Järnvägsprojekt i bolagsform och projektfinansiering

Idag upphandlar Trafikverket järnvägsprojekt och anslagen kommer varje år. Det är ett system där effektiviteten och snabbheten i projekten blir lidande. Det finns goda exempel på alternativa lösningar såsom Botniabanan och Öresundsbron. Båda dessa projekt drevs i bolagsform. Botniabanan sköttes som ett bolag där Banverket ägde merparten och kommunerna en mindre del. Finansieringen skedde initialt med lån på marknaden men fördes med tiden över till Riksgälden. Genom bolagsformen och

projektifieringen i stället för årliga anslag kunde bandragningen gå ovanligt fort. Ett samarbetsklimat och en vikänsla inom bolaget innebar att problem löstes successivt och projektförskjutningar framåt som bakåt enkelt kunde hanteras ekonomiskt utan att projektet stannade upp. Problemet med upphandlingar som sinkar arbetet minimerades. Finansieringsformen innebär också att Sverige kan få ny järnväg snabbare i detta nu, när den behövs, inte i en avlägsen framtid. Vi kan konstatera att stora järnvägsprojekt i bolagsform och med projektfinansiering bör genomföras.

Tågen ska gå i tid

Det är satt som mål att svenska tåg ska komma i tid till 95 procent. Att komma i tid betyder att tågen är max 5 minuter och 59 sekunder sena till slutdestinationen. Punktligheten för framförda persontåg under 2023 sjönk till rekordlåga nivåer. Endast 87,7 procent av de framförda tågen ankom sin slutstation högst fem minuter efter tidtabell. Det är den sämsta årsnoteringen för punktligheten på järnväg i Trafikanalys officiella statistik. Sveriges pulsåder blöder. Detta är oacceptabelt. Tågen måste gå i tid och de ska gå som klockan. Det har föreslagits att punktlighetsmarginalen ska sänkas, dvs att tågen ska få komma än mer sent men ändå räknas som i tid. Detta är att göra järnvägen en otjänst. Man ska kunna förvänta sig att tåg kommer och går i tid. Det laboreras också med ställtider mitt på resan som en sorts gummiband. Inte heller detta ska accepteras som lösning på en bristfällig infrastruktur och vagnpark. Tågen ska gå i tid.

Snabb internetuppkoppling på tågen

Sverige har varit världsledande när det gäller tillgång till internetuppkoppling. Ett område som är allt för eftersatt är internetuppkopplingen på tågen i landet. Att resa med tåg har den stora fördelen att det går att kombinera – ofta digitalt – arbete, digital underhållning eller annan typ av avkoppling. För att nyttja de positiva faktorer som kommer med tågåkande krävs god internetuppkoppling och förutsättningar för telefonsamtal.

Sverige ska vara ett modernt land in i framtiden. Då behöver vi ytterst kombinera digital teknik och hållbart resande. Vi måste säkerställa snabb internetuppkoppling på samtliga tågsträckor i Sverige.

Signalsystemet ERTMS

Signalsystemet ERTMS, ett system som flyttar tekniken in i tågen, ska vara implementerat 2030 enligt EU:s direktiv. Idag finns det på ytterst få platser. Botniabanan har systemet. Med hjälp av ERTMS kan tågen gå i maxhastighet på de banor som är anpassade för 250 km/h. Systemet ska också göra så att tågen kan gå tätare. Men implementeringen haltar och har en del problem som skyndsamt behöver hanteras. Västkustbanan som snart är färdig för 250 km/h till Maria utanför Helsingborg kan inte köras fullt ut då banan inte har ett nytt signalsystem. Det krävs att alla sträckor som byggts för de nya hastigheterna får ERTMS så att nyttan av investeringarna kommer samhället och det hållbara resandet till godo.

Jernhusen

Jernhusen bildades i samband med att SJ bolagiserades. Detta innebär att anläggningar knuta till järnvägen så som stationsområden, verkstäder och terminaler hamnade i ett eget affärsdrivande bolag. Denna konstruktion skulle kunna fungera men det har i många fall resulterat i att stationsområden fått annan användning till men för järnvägens framtida utveckling. Samspelet emellan tågresandet och fastighetsförvaltandet för stationer inom de kommersiella ramarna har inte alltid främjat just resandet. Det bör därför utredas om Jernhusens framtid verkligen ska vara i affärsdrivande bolagsform.

Gods till järnväg och sjöfart

Målet enligt EU är att godsmängden från väg till järnväg ska öka markant. I runda tal rör det sig om en 50-procentig ökning av godstransporternas andel på spår till 2030 och 100-procentig till 2050. För att Sverige ska klara av att hantera dessa mängder på spår och få godset att lämna vägen behövs en fungerande strategi för det långväga godset. Det vi kan se nu är hur landsvägstransporterna ökar i förhållande till järnväg. Företagen måste kunna lita på den svenska järnvägen. Näringslivets förtroende för järnvägen är nödvändigt om mer gods ska flyttas över till järnväg. Vi kommer inte klara ett hållbart samhälle som stoppar klimatutsläppen om denna trend fortsätter. Godsstrategin utvärderades av Trafikanalys så sent som under 2022 och arbetet med gods ses som värdefullt. Det är centralt att regeringen tillser att arbete med godsstrategin inom Trafikverket får fortsätta med de resurser som behövs och att arbetet inte stannar av.

Godstågens längd

Idag är standard för godståg i Sverige 630 meter. EU har inom ramen för TEN T uttryckt att tågen bör vara minst 740 meter. Detta klarar inte svenska godsbangårdar och förbigångsspår. I Tyskland prövas nu godståg på 835 meter som körs upp till Malmö. Genom att öka längden ökas godskapaciteten markant. Kapaciteten ökar med 25 procent. Det är vad som krävs för att svenskt näringsliv ska kunna flytta godset från väg till järnväg. Längre godståg bidrar till ökad konkurrenskraft och, på sikt, ökad lönsamhet för branschen. Att gå från 650 meter till 740 är bra men att direkt gå mot tåg på 835 meter hade varit bättre. Om inte godstågens längd justeras riskerar vi att godstågen från kontinenten lastas om till lastbil i Danmark i högre utsträckning. Detta är direkt kontraproduktivt ur näringslivssynpunkt och ur ett klimatperspektiv. Vidare är det mycket kostsammare att standardisera två gånger i stället för en. Investeringen bör göras så snart som möjligt för anpassningsåtgärder på godsbangårdar och förbigångsspår.

Skredskydd

Med klimatförändringarna kommer behovet av klimatanpassning. Detta gäller järnvägen som all annan infrastruktur. Med stora regn kommer underminering av mark. Banvallar tappar stabilitet och vi riskerar avbrott på trafiken som kan bli förödande och innebära svåra personskador. Exemplet är flera. För att säkerställa infrastrukturen behövs ett fungerande underhåll och en kontinuerlig översyn av nätet. Med underhåll i egen regi kommer detta arbete effektiviseras.

När förändringar i omlandet sker ökar risken för sättningar och ras. Kalavverkade ytor längs banorna ökar vattentrycket då skogen inte längre tar upp och bromsar vattenflödena på samma sätt. För att trygga en fungerande infrastruktur även under rådande klimatförändringar behöver staten tillse att ett avsevärt säkerhetsavstånd fritt från kalavverkning runt banorna säkerställs. Detta hindrar inte kontinuerlig stormsäkring längs spår. Någon form av ersättning till markägare krävs sannolikt.

Nya stambanor i södra Sverige

Regeringens beslut 2022 att stoppa planeringen och utbyggnaden av nya stambanor i södra Sverige med nav i Jönköping måste upphävas och arbetet återupptas. Det kommer att bli svåra problem för godstrafiken, den regionala trafiken och fjärrtrafiken om inte nya spår kommer till stånd och ett redundant system kan byggas. Detta drabbar ytterst

resenärerna och godsdistributörer. Alla värnar järnvägen men att ta bort möjligheten att resa med järnväg gynnar inte Sverige, klimatet eller framtiden. Det kommer vara fullt på spåren. Södra och Västra stambanan står dessutom inför omfattande underhålls- och renoveringsarbeten. Utan nya spår kommer detta inte att fungera. Vi kommer få se avstängda delar av nätet i decennier. De nya stambanorna bör omedelbart återupptas och skyndas på.

Kontakledningsbyte Göteborg–Stockholm

Kontaktledningarna på Västra stambanan måste bytas. Det som nu planeras är att starta med enkelspår på delar av sträckan och försöka multa ihop tågen (koppla ihop två tåg till ett) och samtidigt få alla operatörer att samarbeta om platserna (avvecklad konkurrens) för att klara ett enkelspår. Det är fem etapper och först ut är Olskroken–Alingsås. Denna etapp räknas ta två år trots att man bygger dygnet runt. Det rör sig alltså om tio år av avstängda spår på Västra stambanan med nedsatt trafik. Man går från 22 till 11 persontåg om dagen och från åtta till fyra godståg om dagen. I tio år. Befintliga kontaktledningar beräknas fortsatt ha en livslängd på minst 30 år. Det betyder att om vi kraftsamlar och bygger ut Göteborg–Jönköping–Linköping med nya spår snarast finns en möjlighet att göra ledningsbytet efter 2044 eller än senare, beroende på om kontaktledningsbytet kan göras snabbare om längre sträckor spår kan stängas av samtidigt, och ändå klara av det inom ramen för livslängden. Därför bör de nya stambanorna snarast sättas igång samtidigt som bytet av kontaktledningarna på Västra stambanan får vänta. Detta bör snabbutredas.

Fehmarn Bält-förbindelsen

Mellan Danmark och Tyskland öppnas Fehmarn Bält-tunneln för järnvägs- och vägtrafik 2029. Detta kommer markant ändra godsflödena in i Sverige. Risken är överhängande att vi får stora mängder gods på väg om inte vårt järnvägssystem är anpassat till förändringarna. Hur detta påverkar Sverige bör genast utredas. En del i det som behöver göras är att landanslutningarna i Sverige till Öresundsbron byggs ut. I Danmark sker stora arbeten med nya spår men i Sverige händer inget. För att öka kapaciteten över sundet behöver nya beslut om landanslutningar tas nu. Samtidigt bör det ses över om Svedab kan göra arbetet inom ramen för bolaget och därmed äga en del av infrastrukturen. Finansieringen sker via bron.

Infrastrukturbolaget Sund & Bält

I Danmark sköts stora delar av ny infrastruktur inom ramen för ett nationellt bolag, Sund och Bält. Denna konstruktion anses göra framdriften och underhåll av järnväg klart rationellare och effektivare. Det bör därför utredas om denna konstruktion skulle kunna utgöra en lösning i Sverige.

Regionaltågstrafiken

Stora delar av tågtrafiken i Sverige är regionala och drivna av regionerna. Det är en central och viktig del av persontransporterna och nödvändigt för den regionala arbetspendlingen. Det är viktigt att det vid byggandet av ny järnväg och vid underhållsåtgärder som begränsar tåglägena tas hänsyn till den regionala trafiken. Det uppfattas ofta som om dessa tåg sätts på undantag. Det är också av största vikt att nya stambanor i södra Sverige kommer på plats så att den regionala trafiken får det nödvändiga utrymmet att expandera. Ska större funktionella arbetsmarknadsregioner komma till stånd utan att bilresandet ökar är detta av största vikt.

Landbroar och samerna

Vid byggande av ny infrastruktur i Norrland krockar intressen. Bland annat samernas rendrivning blir lidande. Det är ett stort problem på Norrbottenbanan. Sträckor överklagas och frågan om kompensation lyfts i olika former. Lösningar med uppsamlingshagar, ekonomisk kompensation och retroaktiv ersättning framförs av länsstyrelserna i Västerbotten och Norrbotten som lösning. Men det har inte provats att planera delsträckor i form av landbroar som lyfter upp spåren och därmed skapar fritt utrymme under spåren för renarna att ströva ned till vinterbetesplatserna vid kusten. Systemet behöver inte vara väsentligt kostsammare då ingreppen i naturen, markintrånget, blir markant mindre. Det bör därför provas om delar av Norrbottenbanan kan lyftas upp på landbroar för att minimera konflikten med samebyarnas intressen. Ett alternativ skulle kunna vara faunapassager ovan spåren men erfarenheterna visar att renar inte väljer dessa passager.

Stockholm–Oslo

Sträckan Stockholm–Oslo behöver uppgraderas och bli en fungerande järnvägssträcka med moderna snabba tåg. Idag är det få som tar tågen mellan huvudstäderna trots att det

är samma avstånd som mellan Stockholm och Göteborg. Flyglinjen Stockholm–Oslo är idag vältrafikerad med runt 1,4 miljoner resenärer per år. Detta är orimligt när vi vet att vi måste ställa om resandet i ljuset av klimatkrisen och ett alternativ finns. Sträckan Stockholm–Oslo kan nå tider under 3 timmar varvid flyget inte längre behövs. Men detta kräver uppgradering av infrastrukturen. Bland annat krävs nya dragningar över riksgränsen i Värmland. Det bör prövas om detta projekt kan finansieras med brukaravgifter när tågen går över riksgränsen. De delar som går från Karlstad till Stockholm bör finansieras inom ramen för nationella medel. Stockholm–Oslo ingår i EU:s TEN T-system och kan därmed genom EU:s CEF-medel. Stockholm–Oslo är prioriterad och nya finansieringslösningar bör utredas.

En av insatserna som behövs för att korta restiden mellan huvudstäderna som också gör stor regional nytta är att bygga ut Mälardalsbanan till dubbelspår. En arbetspendlare kan korta sin restid mellan Stockholm och Örebro med 20 minuter, och kapaciteten ökar på flera sätt om det finns dubbelspår på Mälärbanan. Om man dessutom gör det möjligt att öka hastigheten går det att ytterligare korta restiden, vilket gör att resan Örebro–Västerås–Stockholm kan gå på 1 timme och 15 minuter.

En annan insats som kortar restiden mellan huvudstäderna och som också gör stor regional nytta är att bygga ut Värmlandsbanan med dubbelspår och att bygga Nobelbanan. Den utbyggnaden är nödvändig för att nå målet Oslo–Stockholm 2.55 och kommer dessutom med stora regionala med förbättrade möjligheter till arbetspendling mellan Örebro, Kristinehamn, Karlstad och Värmland i stort. Där många nu tar bilen mellan Örebro och Karlstad skulle snabb och enkel tågpendling ha stor betydelse för arbetspendlingen i regionen i stort. Att pendla mellan Västerås och Karlstad med tåg på rimlig tid utan byten skulle vara en stor förändring som ger nya möjligheter till såväl kompetensförsörjning som turism och kulturupplevelser. Inom regionen Karlstad–Örebro–Västerås–Eskilstuna boren miljon människor som knyts närmare varandra när tågresandet underlättas.

Stockholm–Trondheim

Miljöpartiet anser att regeringen bör ge Trafikverket i uppdrag att upphandla både dag- och nattågstrafik mellan Stockholm och Trondheim, via Östersund. Efterfrågan är stor, och i och med att Norge elektrifierar sträckan Trondheim–Storlien är det lämpligt att vi från Sveriges utökar utbudet på banan, samt ser till att Atlantbanan i sin helhet är i gott skick.

Uppgraderingar av järnvägsnätet

Ett stort antal övriga sträckor i det svenska järnvägsnätet behöver uppgraderas.

Antingen till högre standard eller till dubbelspår. Sträckan Göteborg–Alingsås behöver fyrspår för att klara behoven, inte minst för godstrafiken. Sträckan är idag den mest trafikerade sträckan i landet med 100 procents kapacitet. Fyrspår på sträckan blir därför alltmer akut. Vissa nya sträckor med dubbelspår som Göteborg–Oslo genom Bohuslän har utretts, och arbetet behöver påbörjas. Det tar idag dubbelt så lång tid att färdas med godståg mellan Göteborg och Oslo jämfört med lastbil. Med bygge av dubbelspår kan vägtrafiken därför minska till förmån för godstrafik på järnväg, bland annat den lösning som kallas Skagerackbanan. Sista biten av Västkustbanan, Maria–Helsingborg, bör byggstartas så snart som möjligt. Utan dubbelspåren kan inte mångmiljardinvesteringarna på Västkustbanan uppnå sin fulla potential vilket är ett slöseri med god infrastruktur och investeringar. Alvesta–Växjö's utbyggnad till dubbelspår behöver fortskrida och utgör en viktig satsning för hållbar mobilitet. En funktionell anslutning mellan Stångådalsbanan och Södra stambanan i Linköping behöver säkerställas samtidigt som kostnadseffektiva förslag på upprätthållande och utvecklande av lågtrafikerade tågsträckor tas fram av Trafikverket. Effektiva stickspårslösningar från de nya stambanorna bör utredas.

Miljöpartiet ser positivt på att Sydostlänken kommer att realiseras. I samband med bygget av Sydostlänken bör man passa på att stärka Blekinge kustbana för att stärka förutsättningarna för pendling. Den befintliga kustbanan bör kompletteras med två mötesspår i stället för endast ett, som planerat, för att få halvtimmestrafik mellan Sölvesborg och Karlskrona. Beslut om byggstart bör tas så snart som möjligt.

Miljöpartiet anser att samtliga sträckor på Stångådalsbanan och Tjustbanan bör elektrifieras. Trafikverket har fått i uppdrag att utreda åtgärder för detta, och när utredningarnas resultat har kommit bör vidare åtgärder tas. Även sträckan Halmstad–Värnamo–Nässjö är i behov av elektrifiering, och arbetet med det bör inledas snarast. Arbetet med ett mötesspår i Knäred mellan Halmstad och Hässleholm bör också inledas snarast möjligt. Ytterligare en sträcka som är i behov av elektrifiering är Hällnäs–Lycksele–Storuman. Planer på upprustning på denna sträcka behöver inledas.

Malmbanan Boden–Luleå som dubbelspår bör snarast sättas i gång för att säkerställa behovet för näringslivet och en utredning om den kommande sträckan Skellefteå–Luleå med dubbelspår är önskvärt för ökad kapacitet. Att göra den lösningen direkt är mest kostnadseffektivt och skulle gynna norra Sveriges utveckling. Norrbotniabanans sträcka

Skellefteå-Dåva är färdigplanerad och behöver omedelbart klartecken från regeringen att börja byggas. Mycket tid har redan kastats bort helt i onödan. Länken mellan Botniabanan och Ostkustbanan, Sundsvall–Nyland, behöver få samma standard som Botniabanan, d.v.s. 250 km/h. Örnsköldsvik–Härnösand–Sundsvall är med dagens undermåliga lösning ett problem inte minst för arbetspendlingen och driver biltrafiken i regionen. Ostkustbanan saknar idag tillräcklig kapacitet vilket skapar en allvarlig flaskhals upp genom norra Sverige. Utan uppgradering av Ostkustbanan tappar norra Sverige helheten, och utvecklingspotentialen för näringslivet i form av godstrafik, arbetspendling och turistresande i alla dess former blir lidande. Dubbelspår på sträckan är prioriterat. Inlandsbanan som idag har låg standard och bärighet behöver en upprustning och anpassning för vätgaståg. En upprustning kommer även med säkerhetspolitiska fördelar, inte minst i ljuset av Sveriges Natomedlemskap. Inlandsbanan är mindre geografiskt utsatt jämfört med banorna längs kusterna, samtidigt som den kan förse hela norra Sveriges inland med förnödenheter och transporter. Inlandsbanan har även förutsättningar att avlasta övre Norrlands stambana och Ostkustbanan, då dessa är i hög utsträckning överbelastade.

Svenskt järnvägsnät behöver en ny tid. Vi behöver gå in i samma nybyggeranda som järnvägen såg i mitten av 1800-talet. Järnvägen ska vara navet i svensk kommunikationsinfrastruktur. Ska detta bli verklighet behöver en kriskommission och järnvägsberedning tillsättas liksom prövandet av nya projektformer och innovativa finansieringslösningar. Ska Sverige klara klimat- och miljömålen, ska vi ta klimatutmaningen på allvar utan att det behöver bli den allvarliga kris som det nu ser ut att bli, behöver vi genast satsa stort på järnväg för persontransport och gods - för arbetsmarknaden, näringslivet, fritidsresandet och klimatet.

Linus Lakso (MP)

Katarina Luhr (MP)

Märta Stenevi (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Elin Söderberg (MP)

Jacob Risberg (MP)

Jan Riise (MP)

Motion till riksdagen 2024/25:2683

av **Jennie Nilsson och Arber Gashi (båda S)**

Myndigheter till Halland

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta arbetet för en statlig närvaro i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i arbetet för en statlig närvaro i hela landet särskilt studera förutsättningarna för omlokalisering av myndigheter till regioner som ännu inte fått någon och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

2017 presenterade den parlamentariska landsbygdskommittén 75 förslag för att hela Sverige ska leva. Ett av förslagen var att flytta 10 000 statliga jobb i Stockholmsregionen till mindre orter och glesbygd. Den förra socialdemokratiska regeringen valde också att flytta ett stort antal myndigheter från Stockholm ut i landet. Det handlar om E-hälsomyndigheten till Kalmar, Fastighetsmäklarinspektionen till Karlstad, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd till Skellefteå, delar av Strålsäkerhetsmyndigheten med 120 anställda till Katrineholm, Polarforskningssekretariatet till Luleå, Myndigheten för kulturanalys till Göteborg, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor till Växjö, delar av ESF-rådet till Gävle, delar av Universitets- och högskolerådet till Visby och delar av Tillväxtverket till Östersund. En utredning har också föreslagit ökad statlig närvaro i Härnösand.

Sedan Tidöregeringen tillträdde tycks dock arbetet med omlokalisering av statliga jobb och myndigheter ha upphört. Detta trots att en enig landsbygdskommitté stod bakom förslaget.

Det är angeläget arbetet snarast kommer igång igen. De premisser och bevekelsegrunder som låg bakom förslaget är fortsatt relevanta. Det är viktigt att hela landet känner sig delaktigt i myndighetsutövningen. Utan statlig närvaro i landet minskar känslan av samhörighet och det riskerar att leda till polarisering och fragmentering. Det gäller alla regioner också Halland som så här långt blivit utan omlokaliserad myndighet. Det är i längden inte rimligt att en vital landsände, hem åt mer än 300 000 svenskar, på detta sätt lämnas utanför. Om hela landet ska leva så borde det vara Hallands tur härnäst.

Jennie Nilsson (S)

Arber Gashi (S)

Motion till riksdagen 2024/25:2962

av **Muharrem Demirok m.fl. (C)**

Ny kraft för Sverige – Centerpartiets budgetmotion för 2025

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Kortfattat om Centerpartiets budgetmotion för 2025	3
Sammanfattning av förslag inom jobb, klimat och skola	5
Tabell 1. Reformtabell	8
Förslag till riksdagsbeslut	13
Motivering	13
Centerpartiets inriktning för den ekonomiska politiken	13
Konjunkturbedömning: Tillväxt utan jobb	13
Tre kriser som drabbar Sverige inför 2025	16
Jobben mitt i arbetslöshetskrisen	17
Skolan försvagas – i ett läge där den måste kunna stå stark	27
Prioritering av skolan så att färre elever slås ut	28
Klimatet – krisplan för omställningen och elektrifieringen i Sverige	29
Tryggheten måste återupprättas för alla	35
Hela Sverige måste funka	38
Ett Sverige som tar sitt ansvar	42
Sunda statsfinanser och det finanspolitiska ramverket	45

Det gröna liberala alternativet i svensk ekonomisk politik	46
Inkomster och skatter	46
Skatt på förvärvsinkomster – förvärvsinkomstbeskattning	47
Skatt på förvärvsinkomster – socialavgifter m.m.	50
Skatt på konsumtion m.m.	52
Övriga inkomstfrågor	55
Inkomstberäkning	56
Utgifter	59
Utgiftsområde 1 Rikets styrelse	61
Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	62
Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution	63
Utgiftsområde 4 Rättsväsendet	65
Utgiftsområde 5 Internationell samverkan	72
Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap	74
Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd	80
Utgiftsområde 8 Migration	83
Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	86
Hälso- och sjukvårdspolitik	86
Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	94
Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	96
Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	97
Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet	99
Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv	106
Utgiftsområde 15 Studiestöd	109
Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning	111
Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	118
Utgiftsområde 18 Samhällsplanering bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	122
Utgiftsområde 19 Regional utveckling	129

Utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur	131
Utgiftsområde 21 Energi	136
Utgiftsområde 22 Kommunikationer	140
Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	146
Utgiftsområde 24 Näringsliv	150
Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner	156
Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.	157
Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen	158
6. Offentliga finanser	159
Utgiftstak	159
Kommunsektorn	159
Staten	160
Den offentliga sektorns finanser	160

Sammanfattning

Kortfattat om Centerpartiets budgetmotion för 2025

En jobbpolitik för att möta arbetslöshetskrisen

Sedan Sverige fått EU:s tredje högsta arbetslöshet, med földeffekter för integration och kriminalitet, krävs en kraftfull satsning på jobbskapande i växande företag för att bryta utvecklingen. Målet ska vara att åtminstone 130 000 fler arbetslösa får jobb, så att arbetslösheten faller till EU:s genomsnitt.

- De tio första anställda i ett företag blir skattefria (utan arbetsgivaravgift) i två år.
- Arbetsgivaravgiften sänks permanent med totalt 5 miljarder kronor för ingångslöner.
- Det nya jobbskatteavdraget förstärks och inriktas på de med lägre inkomster.
- Integrationspolitiken startas om med ett ”nystartsår”, med tuffa krav på att delta i intensiv svenska (SFI) och praktik för alla som inte kommit in i arbete och språk.
- Arbetsmarknadspolitiken styrs om till effektiva matchningstjänster mot företag.
- Det verkningslösa och extremt dyra återvandringsbidraget införs inte.
- Arbetslinjen värnas genom att höjningarna av a-kassan trappas av snabbare.

En krisplan för att rädda klimatomställningen och elektrifieringen

Efter två år med den nya regeringen befinner sig klimatomställningen och elektrifieringen i kris. Klimatutsläppen har höjts dramatiskt medan elbilsförsäljningen viker och ny vindkraftsbyggnad till havs och till lands blockerats.

Centerpartiets krisplan för klimatomställning, elektrifiering och grön el:

- 100 000 fler laddbara bilar ska säljas för att vända utvecklingen rädda hemmamarknaden för elbilar och batterier. Det ska ske genom att 100 000 hushåll ska få en kraftfull folkbonus för köp, leasing eller lån till miljöbilar på 50 000 – 100 000 kronor.
- Det gröna avdraget för laddboxar och solceller förstärks och breddas till energibesparande åtgärder med en klimatkredit till låg ränta.
- Skatten ska inte vara dyrare på grön el än fossil diesel, uppindexering av elskatten slopas.
- Kablarna ska dras så att de stora vindkraftsparkerna till havs byggs. Kablarna finansieras via Svenska Kraftnät eller direkt i budgeten.
- Fastighetsskatten på vindkraft till land ska gå direkt till berörda kommuner och de som bor nära vindkraft ska få kraftfull återbäring så att vindkraftsprojekt inte stoppas.
- Tiden för tillståndprocesser för ny vindkraft halveras från åtta till fyra år.
- Den nya solskatten på egenproducerad el från villaägares solpaneler införs inte.

Skolan ska stå stark och utslagningen minska

I ett läge då svensk skola borde stå stark för att möta fallande resultat, utslagning av elever och ungdomskriminalitet så sägs tusentals lärare och skolpersonal upp till följd av den ekonomiska krisen i kommunerna och regeringen prioriteringar.

Centerpartiet satsar 5 miljarder mer än regeringen på skolan, främst genom ett sektorsbidrag för att stoppa nedskärningsvågen och rädda kvar behöriga lärare.

Den höga utslagningen inför gymnasiet, med var sjätte elev som går ut utan fullständiga betyg, ska halveras genom fler lärare och satsning på attraktiva yrkesprogram.

Kompetenslyft om neuropsykiatriska diagnoser bland rektorer och lärare.

Bredda kampen mot kriminaliteten, värna barn och unga

Fler poliser måste vara närvarande i vardagen och fler vuxna ska vara närvarande i utsatta områden och erbjuda ungdomar fritidsaktiviteter och feriejobb.

- Polisens närvaro på gator och torg prioriteras med fokus på fler poliser i yttre tjänst.
- Socialtjänsten måste få större resurser för att möta unga och familjer i kris.
- Avhopparprogrammet för kriminella fördubblas enligt kommunernas önskan.
- Ökad uppsökandeverksamhet riktat mot unga i utsatta områden.

Hela Sverige måste funka

Tåg som står stilla, vägar som förfaller och samhällsservice och lokal vård på undantag har skapat en situation där mycket i Sverige inte längre tycks fungera. Vi vill se ett nationellt lyft för infrastrukturen och samhällsservicen i hela landet.

- Centerpartiet kräver en kriskommission för infrastrukturen. Vid övergången från överskottsmål till balansmål i statsfinanserna måste medel reserveras för att rusta upp transportinfrastrukturen.
- En infrastrukturmiljard för akuta insatser, inklusive räddade nattåg, mobiltäckning på vägar och tåg och en garanti för snabbt åtgärdande av potthål på allmänna och enskilda vägar.
- Regionala flygplatser i kris räddas kvar med ett särskilt stöd.
- Regionerna får ett förstärkt sektorsbidrag för vården.
- Gotland får ett särskilt ö-bidrag inriktat på den akuta kostnadskrisen för regionen.
- Lantbrukare i alla delar av landet får ökad konkurrenskraft genom höjt kompensationsbidrag.
- De dramatiska nedskärningarna som hotar studieförbunden runt om i landet stoppas och återställs.

Sammanfattning av förslag inom jobb, klimat och skola

Möta arbetslöshetskrisen med en kraftfull jobbpolitik

Sverige har idag en arbetslöshet på över 8 procent, EU:s tredje högsta. Den svenska arbetslösheten ökar medan genomsnittet i EU faller. Regeringen har mött arbetslöshetskrisen med höjda arbetsgivaravgifter, nya pålagor och minskad matchning medan stora resurser lagts på helt ineffektiva återvändningsbidrag.

Centerpartiet vill i stället se en kraftfull jobbpolitik med jobbskapande i växande småföretag. Målet ska vara att 130 000 svenskar ska gå från arbetslöshet till jobb. Sverige måste åtminstone nå snittet för arbetslöshet i EU.

Ska arbetslösheten ner måste kostnaderna för att anställa ner. Arbetsgivaravgifterna på de första tio anställda bör tas bort och arbetsgivaravgifterna sänkas kraftigt för att anställa personer på ingångslöner.

Samtidigt måste Sverige återigen få en integrationspolitik värd namnet. I budgetmotionen föreslås mycket mer intensiva insatser för alla som ännu inte kommit in i svenska samhället och jobb, med ett nystartsår med tuffa krav men också mycket mer intensiv svenskutbildning och praktik.

Stödet till de arbetslösa måste bli effektivt, och gå till riktig matchning till jobb, inte nya byråkratiska insatser. Arbetslösa måste i högre grad flytta dit jobben finns, vare sig det är i norra Sverige eller andra delar av landet.

Om arbetslinjen ska kunna värnas kan inte skatten på att anställa höjas för att finansiera höjd a-kassa. A-kassan ska vara stark i början men sedan trappas av. Småföretagens sjuklönekostnader måste minska.

En krisplan för klimatomställningen och elektrifieringen

Sverige var länge ett klimatföredöme för världen, med stark tillväxt samtidigt som utsläppen minskade kraftigt. På bara två år har Tidöregeringen skapat en självförvållad kris för klimatomställningen och elektrifieringen i Sverige. De viktigaste styrmedlen för att minska klimatutsläppen har tagits bort utan att ersättas med något annat, samtidigt som tiotals miljarder lagts på fossila bränslen. Utsläppen ökar kraftigt och inget av klimatmålen kommer att nås.

Elektrifieringen, som skulle rädda regeringens klimatstrategi befinner sig också i en återvändsgränd. Regeringen har medvetet gjort elbilar dyrare genom att ta bort klimatbonusen. Mätningar visar att svenskarna inte längre har råd att byta till miljöbil. Resultatet har inte låtit vänta på sig: andelen elbilar minskar nu efter många års uppgång, medan andelen fossilbilar ökar. Den svenska hemmamarknaden för Northvolts batterier krisar och Volvo Cars har tvingats överge sitt mål om bara laddbara bilar 2030. Med kraftigt höjd elskatt och sänkt dieselskatt är det dessutom högre skatt på grön el än på fossil diesel (43,9 öre/kWh mot 43,7 öre/kWh). Sverige släpar efter i EU istället för att leda.

Samtidigt kommer ingen ny grön el till svenska konsumenter och gröna industrier. Detta sedan regeringen stoppat kablarna till havsbaserad vindkraft, i närtid har Vattenfall stoppat vindkraftsparken Kriegers Flak som redan 2026 hade givit en halv miljon sydsvenska hushåll el. Regeringen har också fördröjt ersättningen för att bygga ny vindkraft till kommuner och närboende, vilket lett till att de stora vindkraftsprojekten hamnat i vänteläge.

Men situationen går fortfarande att vända. Centerpartiets budgetmotion föreslår därför en kraftfull krisplan för att rädda klimatomställningen och elektrifieringen.

Målet för krisplanen är att 100 000 fler laddbara bilar ska säljas, varje år, så att den svenska hemmarknaden kommer i kapp. För att uppnå detta skapas en kraftfull ”folkbonus” för miljöbil på 50 000–100 000 kronor som ska ge 100 000 hushåll per år möjligheten att köpa, leasa eller låna till en miljöbil, ny eller begagnad. På sikt ska alla hushåll ha rätt att byta till klimatvänlig bil eller bränsle i en bred folkrörelse för klimatet.

Det gröna avdraget för laddboxar och solceller bör utökas med 50 000 kronor och samtidigt breddas till energibesparande åtgärder. Elskatten bör inte höjas, uppindexeringen stoppas, så att grön el blir billigare än fossil diesel.

För att öka tillgången på grön el här och nu måste kablarna till havsvindkraften byggas och finansieras av staten via Svenska Kraftnät eller vid behov via budgeten. Samtidigt måste regeringen fullt ut föra över fastighetsskatten på vindkraftsel till kommunerna, och utan dröjsmål genomföra förslaget om ersättning till de som bor nära vindkraft. Närboende och landsbygdskommuner måste, till slut, få samma starka återbäring för mer grön vindkraftsel som i Finland och Norge. Den nya solskatt regeringen vill införa på egenproducerad elen från villaägares solpaneler, tänker Centerpartiet stoppa.

I stället för att höja reduktionsplikten litegrann igen bör Sverige upphandla en beredskapsreserv av förnybart bränsle från skogsråvara så billigt som möjligt, med målet att få fram höginblandade drivmedel kring 15 kronor per liter vid pump. Svenska bilister ska kunna ”tanka svenskt”, både med billig svensk grön el och billigt biodrivmedel från den svenska skogen.

Skolan måste stå stark, inte försvagas

Nu om någonsin måste skolan stå stark och prioriteras. Resultaten faller återigen i skolan. Var sjätte högstadieläro elev får inte fullständiga betyg och slås ut före gymnasiet.

Ungdomsarbetslösheten stiger och samtidigt utsätts tusentals elever idag för rekryteringsförsök från kriminella. Polis och sociala myndigheter ber om ökade resurser till skolan för att klara kampen mot kriminaliteten, som annars blir halv och haltande.

I stället försvagas skolan. Inflationen har både ökat kostnaderna för skolan och lett till pensionskostnader för kommunerna som trängt ut skolbudgeten. Detta har lett till att tusentals behöriga lärare, kuratorer och elevassistenter sagts upp under det gångna året. I många mindre landsbygdskommuner har mindre skolor tvingats lägga ned.

Centerpartiet föreslår därför i denna budgetmotion en hård prioritering av skolan, med satsningar på 5 miljarder kronor mer än regeringen, främst genom ett sektorsbidrag för att stoppa uppsägningarna av behöriga lärare och viktig stödpersonal, samt ge kommuner möjlighet att rädda fler mindre skolor på landsbygden.

Denna satsning ska också ha som mål att halvera den höga utslagningen på vägen till gymnasiet, genom att skärpa arbetet med att förbereda elever och uppvärdera yrkeslinjerna på gymnasiet, som väljs bort trots att de ofta leder till efterfrågade, välbetalda jobb.

Tabell 1. Reformtabell

Reformer	2025	2026	2027
Jobben, jobben, jobben			
Sänkt arbetsgivaravgift för ingångslöner	5 000	5 000	5 000
Tio skattefria anställda	310	458	620
Högekostnadsskydd för sjuklönekostnader i småföretag		1 230	2 638
Förstärkt jobbskatteavdrag för ingångslöner	800	800	800
Nystartsår för intensiv integration	1 000	2 000	2 000
Effektiva arbetsmarknadsinsatser, särskilt matchningstjänster	400	600	800
Flytta till jobben	150	150	150
Etableringsjobb utan kollektivavtal	50	50	50
Vinnova - säkrade ekosystem för startups/scaleups	25	50	50

Krisplan för klimatomställningen och elektrifieringen

Folkbonus för att 100 000 fler ska kunna välja miljöbil, ny eller begagnad	5 000	5 000	5 000
Återföring av vindkraftsskatten till kommunerna, fullt ut och permanent	350	540	570
Bygg kablar - teknikneutral ersättning för anslutning av ny elproduktion	900	1 600	1 900
Slopad indexering elskatten	910	1 060	1 600
Inför inte den nya solskatten		680	680
Utökat grönt avdrag och gröna krediter	500	500	500
Klimatanpassning på svensk landsbygd	50	100	100
Halverade tillståndsprocesser	45	45	45
Fungerande skötsel av värdefull natur och friluftsliv, samt skydd av natur	175	175	175

Skolan och högre utbildning

Rädda kvar skolans personal - tillskott sektorsbidrag	4 000	4 000	4 000
Halverad utslagning av elever före gymnasiet inkl fler platser på yrkesprogram	1 000	1 000	1 000
Kompetenslyft om NPF bland rektorer och lärare, nationell NPF-statistik	22	22	22
Stärkt lärarutbildning, fler lärarbehöriga från andra yrken (inkl Teach for Sweden)	50	100	100
Yrkeshögskolan - förstärkning och följa efterfrågan	100	150	150
Fungerande handläggning omställningsstudiestödet	50	50	50

Reformer	2025	2026	2027
Infrastrukturmiljard för att Sverige ska funka			
Kriskommission för svensk infrastruktur	50	50	50
Åkuta järnvägssatsningar inklusive räddade nattåg	300	300	300
Potthålsgaranti och satsning på enskilda vägar	500	500	500
Säkra finansieringen av regionala flygplatser	200	200	200
Hela Sverige måste funka			
Rädda Region Gotland	200	200	200
Rättssäkra och snabba fastighetsbildningsprocesser	10	10	10
Höjd konkurrenskraft för lantbrukare i hela landet	250	250	250
Jordbruksavdrag för beredskap och omställning		840	840
Åtgärda veterinärbristen och förbättrad rovdjursförvaltning	25	25	25
Levande landsbygd - lokalt företagsklimat, lanthandlar m.m.	55	90	120
Förstärkt differentiering alkoholskatt för mikrobryggerier	10	10	10
Utrikes och säkerhetspolitik			
Biståndet tillbaka till 1%	1 696	9 923	14 747
Kvotflyktingar, mottagande av 5000 per år	610	1 860	2 540
Fixa glappet i ersättningar till ukrainska flyktingar	50	50	50
Snabbare uppbyggnad av militära försvaret	250	250	250
Civila försvaret (beredskapslager och robust elförsörjning m.m.)	200	200	200

Reformer	2025	2026	2027
Välfärd som fungerar i hela landet			
Fungerande sjukvård i hela landet	1 050		
Jämförelsetjänst för kortare väntetider, tillgänglighet och kvalitet i vården	50	50	50
Nollad schablon för föräldravdraget	100	100	100
Äldreboendegaranti 85+	100	250	500
Barnombud på SiS	3	3	3
Förstärkning socialtjänsten här och nu i alla kommuner	350	350	350
Barn och ungas psykiska ohälsa	50	50	50
Trygghet för alla			
Fler vuxna på gator och torg i utsatta områden	250	250	250
Polisens förmåga att genomföra grunduppdraget	500	500	500
Avhopparverksamhet (fördubblat anslag)	75	75	75
Stärkt arbete mot cyberbrottslighet	20	25	25
Lämnaprogram inkl lämnapeng för våldsutsatta i nära relation	100	100	100
Exitprogram för unga kvinnor i prostitution	10	15	20
Permanent stödlinje för unga relationer	10	10	10
Värna och stärk civilsamhället			
Idrottsrörelsen - anläggningar, stärkt närvaro i utsatta områden	200	200	200
Stöd för jämlik idrott och parasporten	50	75	75
Rädda studieförbunden	350	500	500
Fri och tillgänglig kultur i hela landet	100	50	50
Livskraftiga bygdegårdar och samlingslokaler	50	50	50
Sänkt skatt på hästsporten	200	200	200

Övrigt

87

57

57

Finansiering	2025	2026	2027
--------------	------	------	------

Stärkt arbetslinje

Stärkt arbetslinje i a-kassan	6 500	6 400	4 700
Avskaffad skattereduktion för medlemskap i a-kassa	1 600	1 700	1 700
Borttagna dagar på lägstanivå i föräldraförsäkringen	200	125	300
Skarpare tidsgränser i sjukförsäkringen	200	200	200
Omprioritering från ineffektiv till effektiv arbetsmarknadspolitik	4 500	4 500	4 500
Avskaffat tvåbarnstillägg	1 300	1 300	1 300

Avvisade eller avskaffade fossila subventioner

Borttaget skatteundantag för fossil gas	200	200	200
Landsbygdsfokuserat reseavdrag	800	800	800
Begränsning av ränteavdragen på fossila billån	1 500	1 500	1 500
Fossila plastpåsar	650	650	650
Avvisning av sänkta bränsleskatten i BP25	3 170	5 490	5 650
Flygskatt	870	1 820	1 880

Övriga omprioriteringar

Flaskhalsintäkter går in i teknikneutral ersättning för elanslutning	(900)	(1 600)	(1 900)
Miljöbilsbonus på riktigt	260	800	800
Integration i stället för verkningslöst återvändningsbidrag	105	1 425	920
Stärk civilsamhället direkt i stället för fritidskort	792	792	792
Spelskatten differentieras	200	200	200
Energieffektivisering fokuseras till det gröna avdraget	400		
Avvisad expansion av Regeringskansliet för att "fullfölja reformagendan"	650	650	650
Omprioritering av anslag som motsvaras av egna satsningar	947	897	897
Riktade statsbidrag skolväsendet, går in i sektorsbidrag	12 522	11 042	9 457

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen.
2. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2025–2027 enligt förslaget i tabell 35 i motionen.
3. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2025 enligt förslaget i tabell 4 i motionen och ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med lagförslag i överensstämmelse med denna beräkning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell 5 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
5. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden och övriga utgifter för 2025 enligt förslaget i tabell 6 i motionen.
6. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell 7 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.

Motivering

Centerpartiets inriktning för den ekonomiska politiken

Konjunkturbedömning: Tillväxt utan jobb

Den aktuella konjturen är fortsatt dämpad. I det andra kvartalet var BNP i Sverige oförändrat jämfört med kvartalet innan. Ett ljusare läge kan skönjas för svensk ekonomi, men risker kvarstår. De senaste två åren har präglats av hög inflation som skapat pris-

och kostnadspress för hushåll och företag. Tack vare framgångsrik inflationsbekämpning från Riksbanken i kombination med att tillfälliga externa chocker för energipriser och ansträngda leveranskedjor har avtagit.

Inflationen har i Sverige kommit ner till målnivån och Riksbanken har inlett en sänkningscykel som innebär en väntad styrränta på 2,57% mot slutet av detta år och 1,67% mot slutet av 2025 enligt marknadens prissättning¹. Utanför Sverige ser vi inte en lika entydig nedgång i inflationstakten utan särskilt i USA har tjänsteinflationen bitit sig fast och det finns liknande signaler även i euroområdet. Icke desto mindre ställs penningpolitiken om för att vara mindre åtstramande än tidigare även i många andra valutaområden utanför Sverige.

Enligt regeringens bedömning uppgår svensk BNP-tillväxt i år till 0,8 procent och spås nästa år öka till 2,5 procent. Det är troligt att vi kommer få se en svag ökning av BNP tack vare en återhämtning i både hushållens konsumtion och fortsatt stark export. Investeringtakten i privat sektor är dock låg och särskilt bostadsinvesteringarna är fortsatt svaga även om utvecklingen har börjat stabiliseras.

Det är värt att notera att hushållens konfidensindikator enligt Konjunkturbarometern fortsatt ligger under normalläge² och det är fortsatt en stor majoritet som väljer att spara, snarare än att öka sin belåning. Detta vägs upp av att hushållen ser mer positivt på framtiden för både sin egen och den svenska ekonomin än på nuläget. Hushållens konsumtion förväntas därför initialt förbli dämpad men kommer vara en viktig drivkraft för tillväxt kommande år i takt med att räntesänkningar slår igenom på hushållens finansieringsförutsättningar och disponibla inkomster. Med tanke på hur långa beslutsprocesser det handlar om inom bostadssektorn lär dock återhämtningen i byggbranschen dröja, med risk för fler konkurser och varsel.

Världsekonomin påverkas av en något svagare konjunkturrell utveckling i USA, dock från hög nivå, en strukturell försvagning av Kinas BNP-tillväxt och en blandad men överlag något svagare situation inom euroområdet. Mot slutet av nästa år kan USA:s ekonomi, under antaganden om svagare arbetsmarknad och mindre expansiv finanspolitik, ligga i takt med potentiell BNP-utveckling och därmed lämna högkonjunkturen. I euroområdet liknar tillväxtbilden den vi ser i Sverige med konsumtionsdriven återhämtning i och med mindre restriktiv penningpolitik även om

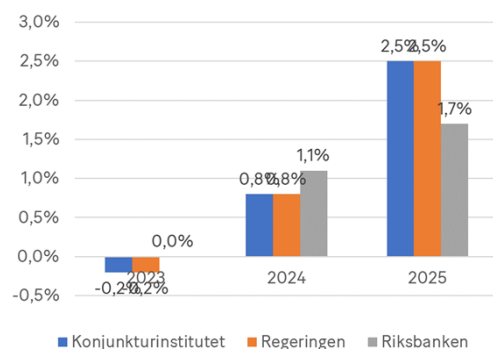
¹ SEB (2024), Market pricing, <https://research.sebgroup.com/macro-ficc/reports/53130>, hämtad 2024-09-19.

² Konjunkturinstitutet (2024), Uppdatering av konjunkturbilden augusti 2024, Stockholm.

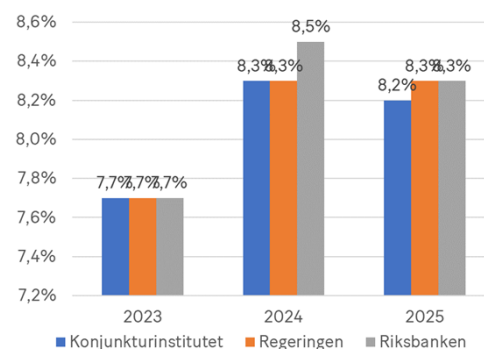
det finns risker i form av bland annat en svagare utveckling än väntat inom till exempel tysk tillverkningsindustri³. Enligt Finansdepartementets bedömning stiger tillväxten hos Sveriges handelspartners (enligt KIX-vägd BNP) något under 2025. Nettoexporten har det senaste året varit ett viktigt bidrag till svensk tillväxt och då särskilt från tjänstesektorn.

Det finns sammanfattningsvis goda skäl att se ljusare på framtiden och prognosticera en vändning för svensk ekonomi framöver, men samtidigt ett antal risker för denna bedömning, främst relaterade till utvecklingen i omvärlden och eventuella bakslag i inflationsbekämpningen. Såväl Riksbanken⁴ som enskilda andra bedömningar är inte lika optimistiska kring återhämtningen och har en mycket mer modest prognos för 2025 än regeringen på 1,6 - 1,7 procent.

BNP, prognos

Arbetslöshet, prognos

Sedan förra året har arbetslösheten ökat med 0,6 procentenheter och beräknas sluta året på samma höga nivå för att fastna där även nästa år. Företagens anställningsplaner är fortsatt försiktiga, vilket syns i det minskade antalet lediga jobb. Detta tyder på en trög återhämtning av sysselsättningen under 2025. Räntesänkningarna från Riksbanken förväntas ge viss stimulans till ekonomin, som beskrivet ovan, men effekterna på arbetsmarknaden kommer sannolikt att dröja.

Särskilt utsatta grupper är unga och utrikes födda, som drabbas hårdast av den ökande arbetslösheten. Långtidsarbetslösheten riskerar att stiga ytterligare, vilket kan leda till bestående effekter på arbetsmarknaden. Samtidigt präglas svensk arbetsmarknad av en tudelning där personer med arbetslivserfarenhet har lättare att hitta nya jobb, medan de

³ International Monetary Fund (2024), World Economic Outlook Update July 2024, Washington, DC.

⁴ Sveriges Riksbank (2024), Penningpolitisk uppdatering augusti 2024, Stockholm.

som står längre från arbetsmarknaden möter större utmaningar. Som Konjunkturinstitutet konstaterade i sin prognos⁵ från i juni i år: “Den kraftiga ökningen i sysselsättningsgraden bland utrikes födda som har observerats sedan pandemin har upphört”.

Arbetslösheten bedöms öka men också den så kallade jämviktsarbetslösheten har ökat något och uppgår nu till 7,5%. Det betyder att vi både ser en konjunkturellt hög arbetslöshet och strukturella utmaningar på arbetsmarknaden. Enligt senast tillgängliga jämförbara siffror (för juli 2024) har Sverige EU:s tredje högsta arbetslöshet efter Grekland och Spanien. Särskilt stort är problemet för grupper med svag anknytning till arbetsmarknaden och kort utbildning, vilket blir tydligt om vi ser på gruppen som saknar gymnasieutbildning där Sverige med 19,5% arbetslöshet - EU:s näst högsta efter Slovakien⁶.

Vi ser alltså tecken på ljusning över horisonten för svensk ekonomi. Samtidigt finns orosmoln och inte minst en oroande arbetslöshet som inte ger vika i samma takt som tillväxtprognosen. För att råda bot på utveckling krävs såväl en välriktad jobbpolitik som strukturella reformer.

Tre kriser som drabbar Sverige inför 2025

Sverige är i behov av en stark vision för en ekonomi som kan växa igen, där växande företag kan anställa fler. Där skola och vidareutbildning är så stark att den lyfter barn och ungdomar ur utanförskap och gör att deras kompetens kan bygga Sverige. Där klimatomställningen kan omfatta alla, på schyssta villkor, och är en konkurrensfördel för en innovativa gröna företag som får grön el. Där grundläggande samhällsservice och infrastruktur fungerar i hela landet. Ett Sverige som funkar.

I stället står inför 2025 står svensk ekonomi med tre allvarliga kriser: den första, arbetslöshetskrisen, är resultatet av passivitet och kontraproduktiv politik. Den andra, krisen för klimatomställningen och elektrifieringen, har regeringen på två år skapat helt själv genom undermålig politik. Den tredje krisen, med den samhällsfarliga kriminaliteten, i synnerhet bland unga, fortsätter oförminskat trots ihärdiga löften om att lösa den, eftersom politiken är halv och haltande.

⁵ Konjunkturinstitutet (2024), Konjunkturläget juni 2024, Stockholm.

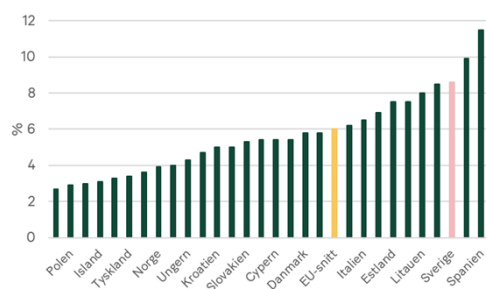
⁶ Eurostat (2024), LFS series - Unemployment rates of the population aged 25-64 by educational attainment level, <https://doi.org/10.2908/TPS00066>.

Jobben mitt i arbetslöshetskrisen

2025 spås Sverige få EU:s tredje höga arbetslöshet. Medan arbetslösheten fallit i EU i genomsnitt de senaste två åren har den vänt upp i Sverige, och väntas inte falla tillbaka nämnvärt 2026. Arbetslösheten i många av europeiska länder är nu avsevärt lägre än i Sverige, i flera fall hälften så hög.

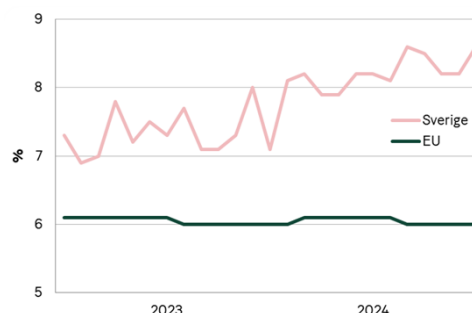
Särskilt allvarligt är att den strukturella arbetslösheten, som inte beror på konjunktursvängningarna, nu stigit till 7,5 procent. Arbetslösheten är alltså inte i huvudsak en följd av den senaste inflationskrisen, vilken inte heller i andra länder skapat stigande arbetslöshet. Istället betecknas den svenska arbetsmarknaden av en växande tudelning, och ett djupare utanförskap för den en växande del av de arbetslösa som är borta från arbetsmarknaden länge, eller med korta intervaller av arbete. Dessutom pågår arbetslöshetskrisen parallellt med en stor kompetensbrist i olika delar av landet. Det är bristande matchning mellan de arbetslösa och de kompetenser som finns.

Sverige har tredje högst arbetslöshet i EU

Säsongsjusterad arbetslöshet, juli 2024. Källa: Eurostat

Arbetslösheten ökar i Sverige, minskar i EU

Säsongsjusterad arbetslöshet. Källa: Eurostat

Arbetslöshetskrisen påverkar allvarligt både integration och även kriminalitet, och är samtidigt en del av en ekonomisk stagnation där tillväxttalen i Sverige fallit tillbaka. Ställd inför den stigande arbetslösheten har den sittande regeringen visat en slående passivitet och inte sällan förvärrat utvecklingen med kontraproduktiva förändringar, inte minst höjningar av skatter och pålagor. I sina tre första budgetar har regeringen höjt arbetsgivaravgifterna för unga, med motsvarande 12 miljarder kronor per år. Detta i ett läge då ungdomsarbetslösheten är hög och många unga har svårt att komma in på arbetsmarknaden, och där alltför många unga i förlängningen riskerar att dras in i kriminalitet. Därtill har regeringen valt att låta höjda pålagor för småföretagen

finansiera sina utgifter, så som sjuklöneansvaret som utökats för småföretag, vilket slår mot möjligheterna till arbete för personer med sjukdomshistoria, som tillhör de mest utsatta på arbetsmarknaden.

De inkomstskattesänkningar som regeringen gjort, inklusive att marginalsatserna sänkts igen efter att först ha höjts, leder till ökat utbud av arbetskraft och fler arbetade timmar. Men de bör riktas ännu tydligare in mot de personer som ska gå från bidrag till arbete. Effekten på arbetslösheten och de minsta företagens möjligheter att växa är begränsad utan att motsvarande insatser för att öka efterfrågan på arbete i växande företag, inte minst efterfrågan på att anställa till de ingångslöner där många arbetslösa och inte minst långtidsarbetslösa kan komma tillbaka in i arbete.

Regeringen har tyvärr inte heller prioriterat den andra avgörande delen av kampen för jobb och mot utslagning, att skolan och vidareutbildningen står stark. Kommunerna har inte kompenserats för inflationskostnader. I stället för att leda till fler behöriga lärare i klasser av mer hanterbar storlek, har kommunerna de senaste två åren tvingats säga upp tusentals lärare, kuratorer och elevassistenter och större klasser. Detta i ett läge där en ungdomsgeneration hotas av svaga resultat och till och med, i alltför många fall, ungdomskriminalitet. Vikande resultat drabbar många skolor på den svenska landsbygden, där många mindre skolor också tvingas stänga ned. Samtidigt har vidareutbildningar inte hållit jämn takt med efterfrågan. Den nya möjligheten att vidareutbilda sig mitt i livet, omställningsstudiestödet, som har tiotusentals sökande och hade kunnat möta kompetensbristen i svensk ekonomi, har fastnat i byråkrati till följd av den nya regeringens passivitet.

Samtidigt har arbetsmarknadspolitiken under den nya regeringen paradoxalt nog gått tillbaka till den ineffektiva byråkratiska ansats med många insatser in-house på Arbetsförmedlingen, som Socialdemokraterna drev under föregående decennier, och som då med rätta dömdes ut av de nuvarande regeringspartierna som ineffektiv och misslyckad. Samtidigt har man kraftigt minskat de nyare och mer resultatorienterade arbetsmarknadsåtgärderna som matchningstjänsterna, som trots att de bara hunnit införas i begränsad skala visat sig ge betydligt bättre resultat, med över hälften av de arbetslösa i varaktigt arbete. De effektiva små lokala arbetsförmedlingskontoren läggs ned. Idag får bara var femte eller var sjätte arbetslös dessa effektiva matchningsinsatser medan mångfald mer går in i en byråkrati med litet eller inget resultat.

Samtidigt har regeringen i praktiken övergett integrationspolitiken, där få, eller inga, nya förslag lagts, samtidigt som det planerade projektet för intensiv resultatbaserad

integration direkt för nyanlända, intensivåret, lagts ned. I stället används stora resurser på ett ”återvandringsbidrag” på 350 000 per person, som regeringens egen utredare av detta återvandringsbidrag dömt ut som slöseri och verkningslöst – ”en godisbit till SD”. Den stigande arbetslösheten har också slagit hårt mot integrationen. Fram till och med 2022 fanns en tydlig trend där utlandsföddas sysselsättning ökade och inträdet på arbetsmarknaden påskyndades, men de senaste två åren har den utvecklingen försämrats igen i takt med att arbetslösheten stigit. I brist på en integrationspolitik, och med en stigande arbetslöshet, riskerar integration att försämrats ytterligare och segregation öka, vilket i sin tur försvårar för kampen mot kriminaliteten.

En riktig, liberal tillväxtpolitik med fokus på jobbskapande i växande företag

Sverige behöver en kraftfull jobb- och tillväxtpolitik, som kan besegra arbetslösheten och pressa tillbaka den med hjälp av jobbskapande i växande småföretag.

Målet måste vara att minst 130 000 personer kommer långsiktigt in i arbete under mandatperioden och att den svenska arbetslösheten därmed faller ner till genomsnittet i EU igen. Det är ett realistiskt mål.

Småföretagen som står för 4 av 5 jobb nya jobb måste få kraftigt lägre skatter och kostnader för att kunna vara den motor i ekonomin som de förtjänar.

De resurser som staten lägger på att hjälpa arbetslösa och skapa integration, får inte återigen förlösas på byråkrati och parkering av människor åtgärder, utan gå till intensiva resultatbaserade insatser och effektiv matchning.

Endast en företags- och jobbvänlig politik kan få upp tillväxten och få ned arbetslöshet och utanförskapet och stödja kampen för integration och mot segregation och kriminalitet.

Ska arbetslösheten ner måste kostnaderna för att anställa ner

Sverige har bland världens högsta kostnader för att anställa, arbetsgivaravgifter, med en växande del som är ren skatt. Skattekillen påverkar i synnerhet möjligheten att anställa personer som aldrig eller inte på länge varit i arbete till ingångslöner, som arbetslösa och ungdomar, där inkomstskatten sänkts, men arbetsgivaravgifterna i stället höjts och är fortsatt lika höga för låginkomsttagare som för höginkomsttagare.

Centerpartiet fick tidigare som en kompromiss igenom sänkta arbetsgivaravgifter för unga och sommarjobb, vilket enligt ny forskning bidrog till att ungdomsarbetslösheten föll och att småföretag kunde växa snabbare. Tidöregeringen höjde dock omgående denna skatt med 12 miljarder kronor, i ett läge då unga var särskilt utsatta på

arbetsmarknaden. En annan skattesänkning för de minsta företagen, kallad tillväxtstödet, med borttagen arbetsgivaravgift på de två första anställda i två år, som Centerpartiet drev igenom tog Tidöregeringen först bort, men återinför nu efter två år. Centerpartiet menar att det är nödvändigt att sänka kostnaderna att anställa om vi ska kunna vända arbetslöshetskrisen. Vi sänka kostnaderna vill nu göra det så fokuserat och så effektivt som möjligt.

Därför föreslår Centerpartiets budgetmotion en mycket kraftfull sänkning av arbetsgivaravgifterna på ingångslöner, det vill säga upp till 27 000 kronor. Sänkningen är permanent och på så sätt når vi dels unga som har svårt att komma in på arbetsmarknaden, dels personer som kommer in från arbetslöshet och utanförskap. Direkt kan det skapa minst 13 000 nya jobb för det utrymme som sänkningen innebär för företagen. På sikt vill vi sänka arbetsgivaravgifterna generellt, eftersom de skapar en orimligt hög skattekil på arbete. Men till en börja måste vi sänka de arbetsgivaravgifterna som har udden riktad mot just de som kämpar för att komma in i varaktiga jobb.

Tabell 2. Sänkt årlig kostnad för företag med olika storlekar

Månadslön netto	1 anställd	5 anställda	10 anställda	25 anställda	50 anställda	100 anställda
25 000 kr	10 773 kr	53 863 kr	107 726 kr	269 314 kr	538 629 kr	1 077 257 kr

Samtidigt tyngs många små företags jobbskapande av de höga fasta kostnaderna för de första anställda. När väl företagen börjar anställa är de samtidigt en överlägsen jobb-, tillväxt- och integrationsmotor. Fyra av fem nya jobb i Sverige har de senaste årtionden skapats av företag med mindre än 50 anställda. Bland dessa små växande företag återfinns många av de entreprenörer som i liten och stor skala förnyar svenskt näringsliv.

Därför vill Centerpartiet i denna budgetmotion kraftfullt sänka skatten för de minsta företagen som ett effektivt sätt att öka tillväxten och bryta den höga arbetslösheten och öka jobbtillväxten. Vi föreslår tio skattefria anställda, att företag slipper arbetsgivaravgiften på de tio första anställda under två år.

För små företag är också sjukskrivningar av anställda en stor risk, både för att det är svårt för ett litet företag att ersätta en sjukskriven anställd tillfälligt, och i den mån man

måste betala sjuklönen. Risken är uppenbar att ett litet småföretag inte vågar anställa personer med sjukdomshistoria, trots att det är just den typ av personer som kan få chans att komma tillbaka i arbete och utvecklas i småföretag. Därför är det avgörande hur stort ansvar för sjuklönen som ett företag måste ta. Efter en lång debatt införde Alliansen ett tak för sjuklöneansvaret för små företag, ett högkostnadsskydd, som hade positiva effekter för småföretagen. Men efter sitt tillträde tog Tidöregeringen bort högkostnadsskyddet, för att använda miljarderna från detta till finansiering. Centerpartiet menar att det är mycket olyckligt att Tidöregeringen inte lärt sig av erfarenheterna med sjuklönen för småföretags möjligheter att anställa personer med sjukdomshistoria. Högkostnadsskyddet ska inte avskaffas utan återinföras.

Ingångslöner som öppnar för fler

Ska fler in i arbete spelar skatter och kostnader en avgörande roll, men det gör också avsaknaden i Sverige av en kategori ingångsjobb utan utbildningskrav, till lägre kostnad för de som aldrig, eller på mycket länge, kommit in på arbetsmarknaden. Flera försök har gjorts att skapa sådana inom ramen för den svenska arbetsmarknadsmodellen, där Centerpartiet inte uteslutit särskild lagstiftning om ingångsjobb på hel- eller deltid, såsom i Tyskland, där det bidragit till en låg arbetslöshet. Det senaste försöket, uppbackat av arbetsmarknadens parter, är dock de så kallade etableringsjobben, där de anställda får låg ingångslön, men där staten bidrar kraftigt till att sänka kostnaden ytterligare. Avgörande är dock att dessa jobb når de små företagen som ofta saknar kollektivavtal. I den form Tidöregeringen nu genomför är företag utan kollektivavtal exkluderade.

Centerpartiet vill att dessa ska inkluderas och bli en del av etableringsjobben. Hittills har etableringsjobben blivit kraftigt försenade och nått mycket få personer. Om den utvecklingen fortsätter kommer det åter bli aktuellt att diskutera lagstiftning för att bryta bristen på ingångsjobb utan utbildningskrav.

Inkomstskattesänkningar för jobb

Centerpartiet har också länge förordat inkomstskattesänkningar för att stimulera fler att gå från bidrag till jobb, och för att fler ska ha incitament att jobba fler timmar och fylla den akuta kompetensbrist som fortfarande finns inom stora delar av svensk ekonomi. I förra budgetpropositionen höjde regeringen marginalskatten kraftigt genom att inte justera upp brytpunkten för statlig inkomstskatt, till en kostnad av arbetade timmar

motsvarande 11 000 heltidstjänster enligt regeringens egna beräkningar. Det är välkommet att marginalsatterna nu ska sänkas igen genom att ta bort avtrappningen av jobbskatteavdraget. Vi delar bedömningen att en sådan sänkning från höga nivåer kommer vara självfinansierande och kompensera för den kompetensbrist som den förra marginalskattehöjningen skapade.

Däremot kräver arbetslöshetskrisen att det nya jobbskatteavdraget tydligare riktar in sig på vägen från bidrag till jobb och inte bara på att öka den svenska medelklassens köpkraft. Centerpartiet förordar här en mer omfattande skattereform som både minskar skattekilarna mellan bidrag och arbete, på övergången in i arbete, och en sänkning av marginalsatterna som i andra änden av skattesystemet minskar tillväxten och ökar kompetensbristen, vilket i sin tur bidrar till arbetslösheten.

I Centerpartiets budgetmotion föreslås därför ett ytterligare steg mot att sänka skatten på övergången från bidrag till arbete. För de allra lägsta lönerna, som kan tjäna som ett insteg till arbetsmarknaden på hel- eller deltid, är Centerpartiets skattesänkning mer än 10 gånger så stor som regeringens. Effekterna för olika inkomstnivåer redovisas i tabell 3.

Tabell 3. Effekter av Centerpartiets Jobbskatteavdrag

Årslön	Månadslön	Centerpartiets skattesänkning	Regeringens förslag	Centerpartiet jämfört med regeringen
200 000	16 667	1 304	107	+1 197
300 000	25 000	1 983	1 243	+740
400 000	33 333	2 662	2 379	+283
420 000	35 000 (medianlön)	2 798	2 606	+192
478 800	39 900	2 848	3 234	-386
500 000	41 667	2 848	3 234	-386

Arbetslinjen

I arbetslöshetskrisen måste bidragen vara så utformade och på en sådan nivå att personer inte väntar för länge med aktivt söka och gå in i ett nytt arbete.

Centerpartiet har därför länge förordat en arbetslöshetsförsäkring enligt arbetslinjen och ”flexicurity” -modell från Danmark, med en rejäl a-kassa i början, men som snabbt trappas ned så att incitament finns att snabbt skaffa ett nytt jobb⁷. I synnerhet gäller det i dagens tudelade arbetsmarknad där de som just förlorat jobbet har goda chanser att finna ett nytt jobb om de inte väntar för länge, medan de som utgör huvuddelen av arbetslösheten är personer som varit länge borta från arbetsmarknaden och har mycket svårare.

En sådan reform förbereddes under Januariavtalet och ska nu genomföras av regeringen. Men mycket motsägelsefullt behålls samtidigt de tillfälligt höjda taken från pandemitiden även framöver – vilket redan kan ha bidragit till höjd arbetslöshet då de minskat incitamenten att snabbt söka jobb⁸. Resultatet blir en modell där många miljarder från höjda arbetsgivaravgifter i praktiken används till att höja a-kassan, motsatsen till den arbetslinje som regeringen säger sig driva.

Centerpartiet har dessutom länge förordat att förstärka, och göra automatiskt, den befintliga jobbprenie eller jobbstimulans som idag finns för personer som lämnar försörjningsstöd för arbete. Den som utnyttjas av få, eftersom få känner till den och ansvaret är otydligt när det gäller att använda den som verktyg att övertyga personer att lämna bidragsberoende.

En integrationspolitik värd namnet

Under sina två år vid makten har den nya regeringen låtit integrationen stå tillbaka för en inriktning på stopp för invandring och nettoemigration som ett positivt mål, där mångdubbelt mer resurser läggs på att få invandrare att lämna landet med återvändningsbidrag än på att få samma personer in i arbete och bidra. Kraven höjs för elever i SFI, vilket är bra, men utan att skjuta till resurser eller reformera undervisningsformen så att den levererar resultat. Efter att sysselsättningen hos utlandsfödda och flyktinginvandrare under många år ökat har den från 2023 åter börjat försämrats. Effekten av stigande arbetslöshet och växande utanförskap har mycket negativa konsekvenser för polisens och socialtjänsten att bekämpa kriminalitet bland

⁷ I Centerpartiets revidering av modellen för befintlig arbetslöshetsförsäkring påbörjas nedtrappningen dag 0 från 80% av maximal dagpenning på 1 090 kronor och planar ut efter dag 300 till 60% av maximalt 820 kronor, fram till dag 800. I Centerpartiets förslag till förändring av den nya arbetslöshetsförsäkringen som träder i kraft i oktober 2026 föreslås ett takbelopp på 32 000 kronor och en snabbare avtrappning.

⁸ De senaste fem åren har inkomsten för den som uppbär a-kassa ökat med 27%, jämfört med 21% för en medelinkomsttagare med medianlön.

barn till föräldrar som inte går till arbetet och inte blir del av svenska samhället. Den passivitet som präglar nuvarande regering kan inte fortsätta.

Centerpartiet föreslår i stället i vår budgetmotion en intensiv jobborienterad integration under ett år, det vi kallar ett nystartsår. Personer som ännu inte kommit in i arbete eller svenska språket, inte sällan kvinnor som emigrerat som flyktingar till Sverige med sina familjer, erbjud ett års mycket intensiv svenska och praktik, men med krav på att delta fullt ut för att inte förlora delar av bidrag och sociala förmåner. Du förväntas delta och studera under långa dagar med stor ansträngning, för att efter ett år vara redo för att ta ett jobb och kunna grundläggande svenska, eller gå vidare till kompletterande studier som ger ett jobb. Ingen skillnad ska göras på om du kommit som nyanländ i Sverige eller fastnat i ditt utanförskap utan arbetslivserfarenhet eller språk efter många år i landet. I gengäld kommer svenska staten satsa fullt ut på att en förändring ska ske, och du kommer tilldelas en mentor som själv gjort denna resa från utanförskap till arbete och språk som kommer följa upp din resa. Förebilden ska vara de intensiva integrationsprogram som framgångsrikt genomförts i Tyskland och i Sverige med bland annat Etableringslyftet i Stockholmsregionen.

Effektivare matchning till jobb

Med mycket hög arbetslöshet är det viktigt att alla resurser till att hjälpa arbetslösa används effektivt och med varaktiga jobb som mål. Att matcha arbetslösa mot rätt arbetsgivare och att arbetsgivare matchas sökande de är beredda att anställa, är en avgörande del av statens stöd till arbetslösa. Men tyvärr används fortfarande mellan 20 och 30 miljarder kronor stöd till Sveriges arbetslösa mycket ineffektivt.

Hur mycket bättre hjälpen för att få kompletterande kunskaper och att matchas mot rätt arbetsgivare skulle kunna vara visas av den hjälp som de som redan har jobb får när de blir arbetslösa. De får hjälp genom omställningsorganisationer ägda av arbetsmarknadens parter, en hjälp som utförs av externa och resultatbaserade företag, och som förstärkts genom den stora överenskommelse om arbetsrätten och om omställning, som slöts mellan arbetsmarknadens parter och med regeringen under förra mandatperioden.

De flesta arbetslösa får dock hjälp genom Arbetsförmedlingen och där är stödet idag mycket ojämnt. En del av hjälpen kommer via kommunerna, som ofta i små kommuner samarbetar med ett lokalt Arbetsförmedlingskontor med lokala kontakter. Men en stor

del går via hjälp genom Arbetsförmedlingen som inte ger tillräckliga resultat per investerad krona. Centerpartiet har därför försökt genomföra att Arbetsförmedlingen, likt i framgångsrika länder, ska anlita externa jobbförmedlare som får betalt efter hur väl de lyckas få personer varaktigt i jobb och efter hur lite utbildning och jobberfarenhet personen har. Dessa så kallade matchningstjänster har dels inte utvecklats färdigt hos Arbetsförmedlingen och ger till exempel fortfarande inte tillräcklig ersättning för att få långtidsarbetslösa i jobb. Trots detta har matchningstjänsterna haft oväntad framgång, med över hälften som nås av dem som kommer i arbete sedan försöken börjades 2021. Men i stället för att utöka matchningstjänsterna så att de når fler, har regeringen låtit Arbetsförmedlingen bromsa den, och låta myndigheten återigen satsa på egna program som inte är resultatbaserade, och ofta resulterar i förvaring istället för att hamnar i arbete. Centerpartiet föreslår i vår budgetmotion att resurser nu tydligt styrs över från Arbetsförmedlingens byråkrati till matchningstjänster, i synnerhet riktade till långtidsarbetslösa, samt att Arbetsförmedlingen slutar lägga ned de små effektiva kontoren på den svenska landsbygden som samarbetar väl med kommunerna.

Före tillträdet delade Tidöpartierna Centerpartiets kritik mot Samhall, som ska skapa skyddade arbetsplatser för personer med funktionshinder, men som ofta väljer bort funktionshindrade till förmån för personer som hade kunnat komma in på arbetsmarknaden och använder de mycket höga subventionerna för att slå ut konkurrenter på de marknader där de agerar. Tidöregeringen har dock inte reformerat Samhall vid makten utan tillfört nya medel och likt föregående tolererat att Samhall använder de stora miljardsubventionerna för att få bort personer från arbetslöshetsstatistiken i stället för att hjälpa de personer som mest behöver dess stöd. Det vill vi ändra på i vår budgetmotion.

Kompetensbristen i Sverige – vidareutbildning och flytta till jobben

Parallellt med den höga och stigande arbetslösheten finns det en stor kompetensbrist allmänt i Sverige och i synnerhet inom vissa sektorer i vissa delar av landet. Antalet lediga jobb, nyanmällda platser, har visserligen rasat sedan toppen efter pandemin då det fanns över 200 000 nyanmällda platser, men ligger fortfarande över 90 000 säsongsrensat hösten 2024. Trots en våg av konkurser och varslen på exempelvis Northvolt hösten 2024 finns en mycket stor arbetskraftsbrist i de delar av landets om genomgår den gröna nya industrialiseringen.

En del av dessa lediga jobb kräver kvalifikationer som de flesta arbetslösa inte har, vilket understryker vikten av att alla som kan flyttar upp i kompetens för att fylla luckorna. Personer som idag har jobb men kan vidareutbilda sig till bättre betalda bristyrken måste kunna göra det, så att personer som idag är arbetslösa kan ta deras jobb, i en kedja där Sverige hela tiden flyttar upp i kompetensnivå.

Här har regeringen varit senfärdig att bygga ut de mycket framgångsrika vägar till vidareutbildning som Sverige faktiskt har. Yrkeshögskolan byggs ut i god takt, men har inte kompenserats fullt ut för inflationskostnaderna. Centerpartiet föreslår i vår budgetmotion att resurserna utökas ytterligare så att Yrkeshögskolan kan den efterfrågan som finns i flera kommuner och kan införa flertalet permanenta program för bristyrken.

Ett unikt stöd för att kunna studera mitt i livet under minst ett år och fylla på sin kompetens för att komma in i ett bristyrke. Detta kom till som en följd av att fack och arbetsgivare enades om en friare arbetsrätt och gavs det omständliga namnet omställningsstudiestöd. Tiotusentals personer har sökt sig till denna vidareutbildningschans som hade kunnat svara på den stora kompetensbristen i landet. Men istället har Tidöregeringens valhända och ogina hantering av omställningsstudiestödet lett till att många fastnat i byråkrati hos CSN och fått besked för sent för att kunna gå de utbildningarna de sökt. Fortfarande har bara en bråkdel av de som ansökt kunnat vidareutbilda sig. Här kräver Centerpartiet i vår budgetmotion att resurserna utökas och krav ställs på CSN på att ansökningarna blir klara.

Men kompetenskrisen handlar också om att flytta till jobben, i ett läge där industrierna i bland annat norra Sverige blivit beroende av (ofta manlig) arbetskraft som flyger in och sedan flyger hem efter kortare arbetsperioder. Även i mindre kvalificerade yrken finns stor lokal arbetskraftsbrist trots att arbetslösa som flyttar till exempelvis industriregionerna i norra Sverige faktiskt kommer i arbete.

Regeringen har upprepat att man vill skärpa kraven för att arbetslösa flyttar dit jobben finns, men det praktiska resultatet efter två år är klen. Här vill Centerpartiet föreslå ett nytt program som bättre knyter samman kraven och insatserna för att familjer som blivit bidragsberoende ska kunna flytta till regioner och platser där de kan börja ett nytt liv utan arbetslöshet. Ett program med fokus på att rörligheten ökar inte bara från den svenska landsbygden till centralorter och städer, utan från arbetslöshetsfickor kring svenska städer och centralorter till arbetstillfällena i andra regioner och på landsbygden.

Skolan försvagas – i ett läge där den måste kunna stå stark

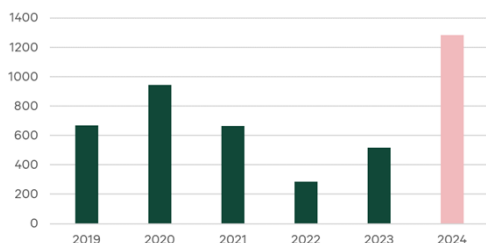
Svenska lärare levererar varje dag möjligheter till svenska elever att göra livsresor och genom kunskap och bildning nå nya mål. Trots detta utsätts skolan just nu för utmaningar från flera håll. Efter några år av förbättringar har resultaten försämrats enligt de standardiserade PISA-mätningarna.

Sverige har också i ett europeiskt perspektiv en exceptionellt stor utslagning mellan högstadiet och gymnasiet, där nästan var sjätte elev, nästan 20 000 elever per år, går ut skolan utan fullständiga betyg. För de ungdomar som inte går vidare till gymnasiet väntar utanförskap och hög ungdomsarbetslöshet.

Samtidigt finns en liten, men alltför stor, andel av elever i skolan som utsätts för rekryteringsförsök till kriminella gäng, som ofta har karaktären av tvång, vilket skapar en akut otrygghet för många.

Inför dessa utmaningar behöver skolan stå mycket stark, och skola och utbildning prioriteras av svensk utbildningspolitik. I stället har skolans huvudmän, kommunerna, pressats av plötsliga stigande pensionskostnader i samband med inflationskrisen år 2022–2023 som inte kompenseras av regeringen. Det direkta resultatet har varit uppsägningen av tusentals behöriga lärare. Under första halvåret i år har fler sagts upp i välfärden än under ett helt år de senaste åren och de tre yrkesgrupperna med flest uppsägningar jobbar alla inom skolan. Klasser med mycket stök och elever med stora behov får inte det stöd från skolan de behöver.

Rekordstora uppsägningar inom välfärden

Källa: Omställningsbarometern

Skolans personal i topp över uppsägningarna

1. Barnskötare
2. Elevassistenter
3. Lärare

Från listan över de yrkesgrupper med flest uppsägningar under andra kvartalet i år. Källa: Omställningsbarometern

Samtidigt har elevkullarna, inte minst på högstadiet och gymnasiet, minskat kraftigt på många ställen. Det hade kunnat leda till minskade klasser och mer tid för eleverna, men pressade av inflationskrisen har många kommuner i stället tvingats stänga mindre skolor och säga upp personal. Ett ytterligare problem är att en mycket stor andel, långt över 10 miljarder kronor, av de statliga bidragen till kommunerna för skolan är riktade, vilket innebär att de kommer med omfattande byråkrati och är svåra att söka, i synnerhet för små kommuner. Det är också orimligt att kostnader för olika bidrag, transfereringar, är avsevärt högre i statens budget än satsningarna på utbildning.

Sammantaget har den svenska skolan försvagats i ett läge då den borde stå stark. Utslagningen inför gymnasiet är fortsatt hög. Regeringen har inte kompenserat för kostnadsökningarna, lärare och skolpersonal sägs upp.

Prioritering av skolan så att färre elever slås ut

Centerpartiet föreslår därför i denna budgetmotion en hård prioritering av skolan, med ett kraftfullt sektorsbidrag på sammanlagt 17 miljarder kronor för nästa år. Totalt satsar Centerpartiet 5 miljarder mer på skolan än regeringen.

Sektorsbidraget har flera syften. Dels är det dimensionerat för att stoppa uppsägningarna av behöriga lärare och annan viktig stödpersonal, där vårt tillskott räcker till minst 7 000 fler tjänster i skolan. Det ska också ge möjlighet för fler mindre kommuner att rädda mindre skolor och deras personal på landsbygden.

Dels ska sektorsbidraget svara mot det nya mål som Centerpartiet vill sätta upp, om att halvera den höga utslagningen på vägen till gymnasiet, där var sjätte elev, eller nästan 20 000 tonåringar, varje år lämnar grundskolan utan fullständiga betyg, och utan möjlighet att gå vidare till gymnasiet. Antalet elever som slås ut bör halveras, till högst var tionde elev, så att det kommer ner på nivå med jämförbara länder i västvärlden.

För att detta krävs fler, inte färre, behöriga lärare som hjälper eleverna att klara kunskapsmålen. Det krävs personal i elevhälsan som kan stötta elever i allt vid sidan av själva undervisningen. Det krävs också fler och mer erfarna studievägledare som kan peka ut yrkeslinjer som ett alternativ att sträva efter, en väg som ofta leder till välbetalda jobb. Slutligen behöver kvaliteten och attraktiviteten på dessa yrkeslinjer stärkas genom mindre klasser, högre lärartäthet och bättre kontakter med näringsliv och offentlig verksamhet som leder till bättre praktik. Med en halverad utslagning krävs också fler platser på dessa yrkeslinjer och vi finansierar med en särskild satsning på gymnasieskolan 10 000 ytterligare platser redan från nästa år.

Centralt för att få in fler högpresterande lärare i yrket är också att förbättra lärarutbildningen. I Centerpartiets budgetmotion vill vi därför rikta särskilda medel för att höja kvaliteten på lärarutbildningen, stärka den verksamhetsförlagda utbildningen, samt skala upp det fortfarande mycket blygsamma programmet, Teach for Sweden, för att locka många fler unga professionella inom andra yrkesgrupper att pröva på och byta till läraryrket.

Slutligen vill Centerpartiet inom ramen för en starkare integrationspolitik erbjuda intensiv svenska med utökade studietimmar i veckan, intensivundervisning, och särskilda satsningar för elever som behöver komma i kapp och förbi i svenska språket.

Med denna kraftfulla satsning kan skolan också stå stark och mobilisera många vuxna för att mota den förödande vågen i Sverige av rekrytering, även tvångsrekrytering, av skolbarn och ungdomar in i grov kriminalitet. Skolan måste på alla plan svara mot polisens och socialtjänstens vädjan om att skolan ska kunna nå fler ungdomar som befinner sig på glid och som ofta även hanterar hårda uppväxtförhållanden och/eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Utöver detta vill vi att de många riktade statsbidragen till skolan som används för att detaljstyra skolan slås ihop i ett stort sektorsbidrag till skolan på totalt 17 miljarder kronor, så att Sveriges skolor, utifrån de ramar stat och Skolverket sätter, kan tillåtas göra sitt jobb med adekvata resurser.

På sikt måste det finnas ett mål för att större resurser ska gå till utbildning, inklusive högre utbildning och forskning, än till bidrag i statens budget. För detta krävs en kraftfull jobbpolitik som minskar bidragsutgifterna och hårda prioriteringar, där utbildning förstärks med uppåt 100 miljarder kronor, eller över 1 procent av BNP, över tid.

Klimatet – krisplan för omställningen och elektrifieringen i Sverige

Klimatomställningen och elektrifieringen i kris

Under många årtionden har Sverige varit ett ekonomisk-politiskt föredöme för andra länder vad gäller klimatomställningen. Från 1990-talet och framåt mer än fördubblades vår BNP samtidigt som klimatutsläppen mer än halverades.

Vår svenska industri har också på 2020-talet valt att tro på och gå in, fullt ut, i klimatomställningen. Hundratals miljarder kronor privat kapital investeras i en ny, grön industrialisering från Kiruna till Trelleborg, som kan spela en nyckelroll till den globala omställningen och förnya den svenska industrins ledarskap. En central del av detta har varit en växande tillgång på förnybar grön el.

Men just nu är klimatomställningen och elektrifieringen på väg att haverera sedan regeringen lagt om politiken radikalt, med plötsliga avskaffanden av viktiga styrmedel som skulle göra det möjligt för vanliga hushåll att ställa om. Dessa har inte ersatts med några nya förslag. I stället har resurserna använts till att maximalt sänka priset på fossila drivmedel. Satsningarna från regeringen har varit fyra-fem gånger högre på fossilt än på förnybart.

Resultatet har blivit ökande utsläpp och Sverige helt tappat sin utveckling mot de utsläppsmål man enats om i EU, där gapet nu är närmare 20 miljoner ton. Enligt den utvärdering som regeringen är skyldig att göra i budgeten uppnås inga av de uppsatta utsläppsmålen.

För att klara målen hoppas regeringen på en snabb elektrifiering av både transporter och industri, men elektrifieringen har även den hamnat i djup kris från två håll. Dels har elektrifieringen av bilarna tvärbromsat och andelen elbilar vänt från en snabb ökning till att vända nedåt, till följd av man tagit bort klimatbonusen och i stället satsat på sänkta priser på fossilt. Samtidigt har tillgången på ny grön el rasat sedan vindkraftsprojekt stoppas i brist på ersättning till närboende och kommuner, och på kablar till havsvindprojekt.

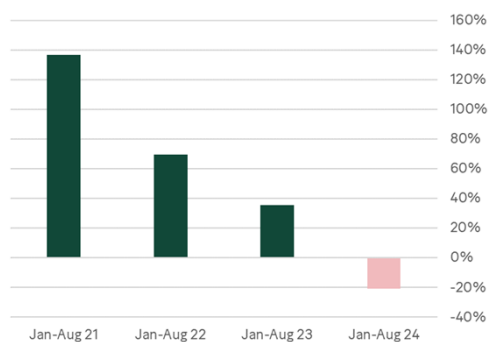
Svenskar har inte längre råd med elbilar – hemmarknaden i kris

Krisen för batteritillverkaren Northvolts har påmint oss hur regeringen dramatiskt försvagat den svenska hemmarknaden för elektriska fordon där Sverige helt nyligen ledde utvecklingen.

Den nya regeringen har tagit bort det styrmedel, miljöbilsbonusen, som skulle ge vanliga svenskar chansen att byta till miljöbil och inte ersatt det med något annat än en minimal skrotningspremie så dålig att den på två år bara använts av 28 personer. I stället har man satsat tiotals miljarder på att göra fossilt så billigt som möjligt. Bara i den senaste budgeten läggs fyra gånger mer på fossilt än förnybart. Det är nu högre skatt på grön el, 43,9 öre per kWh, än på fossil diesel, 43,7 öre per kWh.

Resultatet har inte låtit vänta på sig. Den svenska hemmamarknaden för laddbara fordon har upplevt en dramatisk omsvängning: Elbilsförsäljningen som ökade brant för två år sedan har nu vänt ner, i stället har försäljningen av nya fossilbilar ökat. Svenskarna har, enligt en mätning från Infostat, inte längre råd att byta till miljöbil. Eftersom regeringen avskaffat eller försämrat andra styrmedel för att minska utsläppen är den nu helt beroende av elektrifieringen av bilarna, som tvärt stannat av. I Europa saknas samtidigt Sveriges ledarskap. Elbilsförsäljningen i Europa, den största marknaden för batterier, viker nu samtidigt elbilsförsäljningen fortsätter öka i USA och Kina. Det är inte bara Northvolt som drabbats av utvecklingen. Volvo Cars tvingades tidigare i år skrota målet om att bara producera laddbara bilar från 2030 och Volvo lastvagnar har beslutat att senarelägga sin batterifabrik.

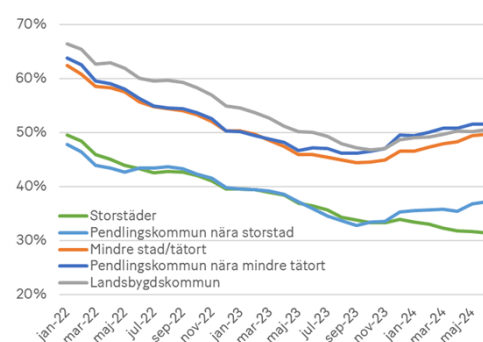
Elbilsförsäljningen faller med 21% i Sverige

Försäljningsökning mellan åren.

Källa: Mobility Sweden

Varannan bil på landsbygden är åter fossil

Rullande 12-månaders försäljning.

Bensin och diesel som andel av alla.

Källa: Mobility Sweden

Kris för försörjningen av el

Simultant förvärras krisen för försörjningen av grön el. Den stora tillförsel av el som finns tillgänglig kommande år är vindkraft och solel, men på grund av regeringens senfärdighet och ovilja har i stort sett hela den tillförseln blockerats.

Vindkraft på land har blockerats i väntan på den utlovade ersättning till närboende som föreslogs i regeringens utredning Värde av vinden, och återföring av fastighetsskatten på vindkraft till kommunerna. Utredningens förslag ska efter ett års fördröjning genomföras men överföringen av fastighetsskatten kommer endast ske till del, och i form av ett tillfälligt bidrag och inte en permanent ersättning.

Följden är att inga av de 11 ansökningarna om vindkraftsparker första halvåret 2024, med el motsvarande två kärnkraftverk kommande år, har fått tillstånd.

Samtidigt har de planerade vindkraftsparker till långt ut till havs, som ska fördubbla den svenska elproduktionen, blockerats av regeringens nya förbud mot att finansiera anslutningar till havsvinden. Detta trots att det finns juridiskt möjlighet att använda Svenska Kraftnäts flaskhalsintäkter, som just ska användas till att bygga överföring och anslutningar som minskar regionala flaskhalsar. Som en följd av stoppet för kablarna meddelade Vattenfall att man inte bygger Kriegers Flak, en vindkraftspark som hade givit el till en halv miljon sydsvenska hushåll. Nu väntar högre elpriser och tusentals jobb hotas enligt Sydsvenska handelskammaren.

Inte heller den enorma mängd solel som väntar på beslut välkomnas av regeringen trots att det motsvarar mer el än två kärnkraftverk. Otydliga regler och långa handläggningstider hos länsstyrelserna gör att kön bara växer.

Regeringens enda svar på krisen på tillförsel av el är ny kärnkraft. Men den kommer enligt regeringens utredare inte stå färdig förrän tidigast 2035–2040, och kommer enligt utredaren tvinga staten att öka statsskulden med mer än 100 miljarder kronor per reaktor. Enligt utredaren krävs dessutom en rekorddyr kärnkraftsskatt även på all el från vattenkraft, vindkraft och sol när de nya kärnkraftverken tagits i drift. Skatten blir högre desto billigare grön el är jämfört med kärnkraftsel och tvingar därmed upp elpriset kraftigt i genomsnitt.

Regeringens ovilja mot förnybar el får också sitt uttryck genom att regeringen trots 60 miljarder i reformutrymme aviserat att man vill dra in 680 miljoner på en ny ”solskatt” där man avskaffar möjligheten för villaägare som satt upp solpaneler och vill bidra till sin egen elförsörjning att mata in obeskattad solel för 60 öre per kWh.

En krisplan för att rädda klimatomställningen och elektrifieringen

I det krisläge som svensk klimatomställning hamnat i efter bara två år med Tidöregeringen krävs nu en krisplan för att vända utvecklingen. Centerpartiet föreslår i vår budgetmotion en sådan krisplan på 8 miljarder per år, som följande år stiger till 10 miljarder kronor. Krisplanen ska vända utvecklingen från två håll. Å ena sidan ska vi göra det möjligt, och lönsamt, för många fler svenskar att byta till miljöbil och grön teknologi. Å andra sidan ska vi öka tillgången på grön el, främst vindkraftsel, genom att bygga kablarna till vindkraften till havs och ge pengar tillbaka på vindkraften till närboende och kommuner med vindkraft, så att fler projekt godkänns.

En folkrörelse för klimatet med en folkbonus för 100 000 miljöbilar

En central del i krisplanen för omställningen och elektrifieringen är att öppna möjligheten för fler svenskar att delta i klimatomställningen där regeringen stängt dessa möjligheter. Det ska löna sig att göra rätt för klimatet och miljön. Målet ska vara att återföra de koldioxidskatter som medborgarna betalat in till en grön check som ger fler möjlighet att ställa om.

För att här och nu rädda klimatomställningen och elektrifieringen föreslås i Centerpartiet ett mål för att fördubbla elbilsförsäljningen i Sverige med minst 100 000 laddbara bilar per år, eller två tredjedelar av alla nya bilar, så att den svenska bilparken snabbare når en majoritet miljöbilar. Det är fullt realistiskt eftersom det var dit utvecklingen var på väg, innan den bröts av Tidöregeringen. Men det kräver att vi på allvar ger alla rätt och möjlighet att byta till en miljöbil, ny eller begagnad.

Därför lägger Centerpartiet i budgetmotionen en ny, tillräckligt kraftfull bonus som gör det att det lönar sig och blir möjligt för vanliga svenskar att byta till en klimativänlig bil. Summan ska gå att använda för köp, lån eller leasing. Denna Folkbonus för miljöbilar ska ligga på 50 000–100 000 kronor per bil, för nya eller begagnade, leasade eller nyköpta, elbilar och laddhybrider.

På samma sätt vill vi förstärka och utöka det gröna avdraget. Det gröna avdraget som infördes på initiativ av Centerpartiet fungerar enkelt som ett ROT-avdrag, och går bland annat till laddboxar och solceller. I vår budgetmotion vill vi utöka det gröna avdraget med 50 000 kronor och bredda det till energibesparingar, som värmepumpar och isolering, som både minskar elräkningen för hushållen och ökar tillgången på el och bidrar till lägre elpriser. För att alla ska kunna låna till investeringar som lönar sig på längre sikt föreslås en särskild klimatkredit med en återbetalningstid om maximalt 20 år till en ränta som motsvarar statslåneräntan.

Om elektrifieringen är Sveriges mål är det inte heller rimligt att som regeringen sänka skatten maximalt på diesel och bensin, men höja den kraftigt på el med en fortsatt uppindexering av elskatten. Att skatten på grön el nu är högre än på fossil diesel är

orimligt. I Centerpartiets budgetmotion stoppas därför regeringens uppindexering av elskatten.

Ökad tillgång på grön el – bygg kablarna och skapa payback för vindkraft

Krisplanen för klimatomställning och elektrifiering ska också kraftigt öka tillgången på grön el, som är avgörande för den nya gröna industrialiseringen och för att hålla nere elpriserna. Den nya el som finns tillgänglig i stor mängd de närmaste tio åren är vindkraft och solkraft. Men som nämnts ovan står tillförseln av grön el stilla, vindkraften byggs inte.

För att få i gång utbyggnaden av vindkraften igen föreslås i vår krisplan:

- Ersättning till närboende och bygden när vindkraft byggs, så att fler vindkraftsprojekt kan godkännas. Genomförande av den färdiga utredning (SOU 2023:18) som legat på regeringens bord i över ett år.
- Fastighetsskatten på vindkraftsel måste föras till kommunerna långsiktigt och fullständigt, som i Finland och Norge, inte skicka den som del av ett riktat statsbidrag så som regeringen föreslår.
- Bygg kablarna till havsvind nu, vilket finansieras i Centerpartiets budgetmotion, Men regeringen måste också snarast släppa förbudet i Tidöavtalet mot att Svenska Kraftnät bekostar anslutning till vindkraft till havs, det som stoppade havsvindkraftsparken Kriegers Flak. Regeringen vägrar på grund av Tidöavtalet nyttja ett tydligt lagrum för Svenska Kraftnät att nyttja de höga avgifterna man tar på elen för flaskhalsar till att ansluta ny grön el som lättar dessa flaskhalsar.

Krisplanen för elektrifieringen skulle enligt våra beräkningar uppgå till 8 miljarder kronor, en bråkdel av vad regeringen redan lagt på billigare bensin och diesel. Vi anser det värt för att klara tillgången på grön el, för att rädda hemmarknaden för elfordon och batterier och göra det lönsamt för hundratusentals fler svenskar att kunna vara en del av klimatomställningen.

Tanka svenskt: biobränslen från skogen så billigt – inte så dyrt – som möjligt

Regeringen har nu valt att höja reduktionsplikten igen, från 6 till 10 procent, i ett desperat försök att frisera misslyckandet att nå målen. Detta kompenseras symptomatiskt med ytterligare dyra skattesänkningar på fossilt. Att smådutta med reduktionsplikten är inte i närheten av att kompensera för regeringens misslyckande.

Att reduktionsplikten, med ökad inblandning av biobränslen, minimerades berodde på politiskt motstånd, men också på att den misslyckades med ett av sina syften, att få fram billigt grönt bränsle från skogen. Investeringarna i svenska biobränslen dröjde för länge och det mesta av råvaran importerades i form av slaktrester eftersom det förblev billigare. På en marknad med för lite konkurrens sattes priset på höginblandad HVO100 så högt som möjligt, närmare exakt priset på fossil diesel plus straffavgiften för att ha för mycket fossilt. Höginblandad grön diesel blev paradoxalt nog dyrare än fossilt.

Därför föreslår Centerpartiets budgetmotion att väsentligen gå en annan väg, som lades fram i utredningen om biodrivmedel, nämligen att upphandla den andel som ska vara biobränsle. Då kan upphandlingen driva ned priset så mycket som möjligt, och tydliga krav på att råvaran ska vara förnybar biomassa som skogen, samt att samma mängd ska säljas höginblandad på den svenska marknaden. Den överenskommelse som staten gör är att biobränsleproducenterna garanteras en långsiktig inhemsk marknad, mot att volymerna hålls uppe och priset nere. Detta vore ett tydligt ingrepp i marknadsmekanismerna, men så var även reduktionsplikten. Med denna modell skulle ingreppet syfta till så lågt pris som möjligt för en så stor volym som möjligt, och till att en tillräcklig produktionsbas växer fram från förnybara rester från skogen. Svenska hushåll kan då i högre utsträckning ”Tanka svenskt”, både genom att ladda sin bil med billig grön el, och fylla tanken med billigt svenskt biodrivmedel från skogen.

Tryggheten måste återupprättas för alla

Den tredje akuta kris som Sverige upplever är den allmänfarliga gängkriminaliteten. Skjutningar och sprängningar på allmän plats har tyvärr fortsatt att utgöra en fara för allmänheten under 2024, med bland annat ett extremt mord på en pappa inför hans 12-åriga son när denne tilltalat gängkriminella ungdomar på väg till simhallen i en gångtunnel i Skärholmen i Stockholm. Centerpartiet välkomnar regeringens ökade satsningar på polisen, på domstolarna för att snabbare föra misstänkta till rättegång och dom, samt på övriga rättsväsendet och tullen. Färre mordutredningar läggs ned i brist på bevis och fler gärningsmän lagförs för sina brott. Gradvis, om än för långsamt, har Nationellt Forensiskt Centrum fått resurser och bättre kunnat anpassa sitt arbetssätt efter den nya verkligheten.

Regeringen har dock efter två år visat en oförmåga att få ut fler poliser närvarande på gator och torg för att skapa trygghet och rättssäkerhet i de utsatta områden där många gängkriminella rör sig, och inte sällan vill utgöra ett parallellt rättssystem som utmanar den allmänna rättsordningen. Medan antalet poliser ökat har en för liten del av ökningen gått till att beivra gängkriminaliteten och till patrullering i utsatta områden. Andelen poliser i yttre tjänst har minskat, inte ökat.

Här föreslår Centerpartiets budgetmotion en tydlig prioritering av Polismyndighetens resurser till att utföra sitt grunduppdrag, där säkerheten på allmän plats och närvaro i vardagen är utgångspunkten.

Regeringens politik ofullständig för att bryta utvecklingen

Samtidigt är kampen mot den organiserade brottsligheten halv och haltande så länge som inte socialtjänst och skola får resurser att snabbt fånga upp de ungdomar och barn som idag på kort tid glider in i tung kriminalitet. Vid varje nytt spektakulärt dåd upprepar polisen vädjan om att övriga delar av samhället ska stärkas, inte minst skolan, som möter ungdomarna i vardagen. Det är ett viktigt skäl till att denna budgetmotion lägger en mycket stor satsning på att stärka skolan och minska utslagningen där, samt att minska kostnaderna att anställa unga till ingångslöner i feriejobb.

Det finns också ett behov att hitta fysiska platser dit ungdomar kan skickas utan att nås av de gäng som vill rekrytera eller kontrollera dem, detta sedan många SiS-hem och HVB-hem visat sig direkt olämpliga för det. Ett arbete pågår nu med att skapa särskilda ungdomsfängelser, men andra anpassade lösningar måste skapas.

Det är därför också nödvändigt att fullt ut svara upp mot kommunernas önskan att finansiera och i större skala organisera avhopparprogram, där unga får hjälp att lämna gängkriminalitet. Här har regeringen missat att skjuta till tillräckliga resurser trots upprepad vädjan och varningar från kommunerna. Centerpartiet vill i budgetmotionen därför kraftigt öka satsningen på avhopparprogram och skapa ett nytt nationellt program särskilt för unga.

I Centerpartiets budgetmotion föreslås en stor satsning på ett större antal vuxna, både fältarbetare och frivilliga, som med stöd av polisen rör sig i utsatta områden för att

mycket proaktivt att fånga upp ungdomar och erbjuda dem organiserade fritidsaktiviteter och extrajobb, en metod som haft framgång i Danmark och lokalt i Sverige. Vi vill också ytterligare förstärka satsningarna på medarbetare i socialtjänsten som behöver bli fler och behöver kompletterande utbildning, med fokus på utvalda metoder baserade på evidens, eftersom de idag i allt högre grad konfronteras med svåra uppgifter i kontakt med familjer i kris. Det handlar om föräldrar som behöver stöd för att kunna stödja små barn med antisociala beteenden och där föräldrar behöver stöd för att kontrollera sina barns kriminella beteende. Vi måste i ett mycket tidigare skede fånga upp dessa föräldrar och barn.

Ekonomisk brottslighet är intimt förknippad med den grova och våldsamma organiserade kriminaliteten. För att komma åt det stora pengaflödet till gängen och deras uppdragsgivare måste ett särskilt fokus riktas mot just detta. Tullen behöver förstärkas både vad gäller personal och utrustning och för att komma åt avancerade upplägg för bidragsbrott måste Ekobrottsmyndigheten få ett särskilt uppdrag för detta. Kriminella ska inte heller kunna utnyttja företag för penningtvätt, bedrägeribrott, välfärdsbrottslighet eller för att dölja brottslig verksamhet och vi ska samtidigt stå på brottsutsatta företagens sida.

Kampen mot skjutningarna och sprängningarna i Sverige kommer inte lyckas förrän det tas ett helhetsgrepp, där polisen är mer närvarande i vardagen och där skolan och socialtjänsten tillåts stå starka i att möta den hänsynslösa rekryteringen av unga in i grov kriminalitet.

Parallellt med skjutningarna och sprängningarna i Sverige pågår en annan våldsepidemi som under perioder skördar lika många offer som det som fyller rubriker och nyhetssändningar: mäns våld mot kvinnor, ofta i hemmet. Här har resurserna ökat över tid för att öka kunskapen om och beivra våldet, men väsentliga delar saknas fortfarande. Bland annat saknas en riktig finansiering för det "Lämna-program" som ska ge kvinnor utsatta för våld ett samordnat stöd och ekonomisk trygghet när de ska lämna en farlig relation, ett läge där kvinnor ofta blir inte bara fysiskt utan även ekonomiskt utsatta av den våldsamma personen, vad gäller allt från boende till finansiella åtaganden. Centerpartiets budgetmotion föreslår också en permanent finansiering för stödlinjen för ungas relationer, där unga tjejer och killar får stöd och hjälp att komma bort från

våldsamma relationer och upplevelser. Sverige bör också ha ett välfungerande Exit-program som erbjuder en trygg och pålitlig väg ut för unga kvinnor som utsätts för sexuell exploatering och prostitution hamnat i prostitution i Sverige, som ofta tillhör de allra mest utsatta individerna i vårt land.

Hela Sverige måste funka

Potthålen växer parallellt med hålen i välfärden och civilsamhället

En stor orättvisa splittrar just nu vårt land. I Sveriges gles- och landsbygder, där skattetrycket är som allra störst, fungerar infrastruktur, vård, skola och omsorg som allra sämst.

Ett kraftigt eftersatt underhåll på svenska vägar och järnvägar orsakar förseningar och inställda resor i hela landet. Sveriges infrastruktur håller nu på att braka ihop och medborgarnas tillit till samhällsservicen påverkas. Människor som är på väg till jobb och skola kommer inte fram eller blir så försenade att de hamnar i omöjliga situationer. Räls och vägar i vårt land är så illa eftersatta att det börjar bli en fråga för vårt lands säkerhet inför vår anslutning till Nato. Tidö-partierna har nu lovat runt inför kommande infrastrukturproposition, men än så länge är det tunt med leveransen på dessa löften. I kommande års budget skjuts inte till en krona för järnvägsunderhållet som är det största i kronor räknat, medan vägarna precis får det som Trafikverket bedöms behövs för att de inte ska vara i ännu sämre skick.

Regionernas ekonomi är i kris och har så varit ända sedan inflationsuppgången påbörjades på allvar. De mindre regionerna får inte ta del av de olika räddningspaket som regeringen skjutit till - ständigt för lite, för sent. Särskilt drabbad är Region Gotland på grund av sina unika förutsättningar inte får ihop kalkylen för sitt välfärdsuppdrag.

Samtidigt har regeringen på kort tid monterat något av det mest svenska vi har: det starka och finmaskiga, men samtidigt sköra nät, som är civilsamhället runtom i landet. Tidö-partierna valde i föregående budget att kraftigt försämra förutsättningarna för folkbildningen. Inom de tre närmsta åren ska en sammantagen minskning på nästan en tredjedel av studieförbundens totala budget ske. Trots att regeringen försöker framställa det som att de satsar på folkhögskolorna, minskades finansieringen för dessa med 400

miljoner förra året. Sammantaget kan Studieförbundens verksamhet i stora delar och på många platser slås ut.

Infrastrukturen behöver mer än tomma ord

Det råder ingen krisinsikt hos regeringen trots ett infrastruktursystem med stora brister. Bara de senaste månader har media rapporterat om nedläggning av tåglinjer, flyglinjer som ställs in och regionala flygplatser som riskeras läggas ned.

Både vägnätet och järnvägarna lider av en stor underhållsskuld och potthålen hopar sig på vägarna, inte minst de enskilda vägar som den nya regeringen i denna budget lämnar åt sitt öde. Centerpartiet anser därför att det nu krävs en kriskommission för svensk infrastruktur.

Centerpartiet föreslår en mycket kraftfull lösning på risken för ytterligare löftesbrott om infrastrukturen från framtida regeringar. De svenska statsfinanserna är, tack vare decennier av samförstånd kring vikten av ordning och reda i finanspolitiken över partigränser, i gott skick och statsskulden är historiskt låg. Det gör att det finns ett utrymme att investera i Sveriges framtida tillväxt och då pekar Centerpartiet särskilt på den fysiska transportinfrastrukturen, järnvägar och vägar, som både är i ett läge där det nuvarande skicket hämmar tillväxten redan idag, samtidigt som rejäla satsningar på både kapacitet och underhåll krävs för att höja Sveriges välstånd under lång tid framöver. När vi nu kan justera överskottsmålet bör de resurser som frigörs öronmärkas och särskilt tillägnas infrastrukturen. Bara så kan vi se till så att de mycket omfattande behov som redan finns och som fortsätter växa om inget görs kan åtgärdas utan att dessa löften med tiden överges.

I början av 2024 rapporterade Trafikverket om att det är rekordmånga hål i svenska vägar. Hål i vägarna tyder på att underhållet av vägarna har bortprioriterats alltför länge. Det är inte bara ett störningsmoment för privatpersoner och företag såsom åkerier utan kan vara en trafikfara som leder till ökade olyckor.

Centerpartiet vill se en potthålsgaranti för att laga existerande vägar och det är dessutom samhällsekonomiskt lönsamt att laga det som redan finns snarare än att bygga nytt. De samfällt enskilda vägarna är en viktig del i en levande och fungerande landsbygd och Centerpartiet har föreslagit både reformer och resurser för att de enskilda vägarna ska fortsätta utvecklas.

Nattågen fyller en viktig funktion och gör att resenärer på ett smidigt och klimatvänligt sätt kan ta sig långa sträckor. Under sommaren har SJ annonserat att de ställer in nattågen från Västsverige till Jämtland och Västerbotten, nattåg som har god beläggning och är viktiga för privatpersoner, företag och besöksnäringen i alla de berörda regionerna. Då regeringen inte skjuter till de summor för upphandlad trafik som Trafikverket efterfrågat i sin budget riskerar nu även nattågen från Stockholm till Jämtland att sluta gå och även annan upphandlad tågtrafik. Centerpartiet kräver att nattågen ska fortsätta gå och skjuter direkt till pengar för detta i budgetmotionen.

Sveriges geografi gör att fungerande flygförbindelser är ett måste. Sämre konkurrens från färre operatörer har dock lett till att flera flyglinjer hotas, vilket särskilt drabbar mindre och regionala flygplatser. Centerpartiet ser detta och förstärker driftsstödet till de regionala flygplatserna så att de kan fortsätta serva människor, företag och myndigheter i hela landet.

Med bättre digital kommunikation förenklas vardagen och fler kan bo kvar, driva företag, delta i undervisning, utöva kultur och sociala kontakter också på landsbygden. Bredbandsutbyggnaden måste fortsätta och det gäller både trådbunden och trådlös kommunikation. Särskilt mobiltäckningen på tågen är idag hopplöst dålig och blir ytterligare en pålaga för den som väljer att bosätta sig utanför storstäderna. Centerpartiet vill att Trafikverket ska se till så att mobiloperatörerna kan använda de mobilnät som Trafikverket har - släpp in vanligt folk på nätet!

Landsbygden särskilt missgynnad när välfärden går på knäna

I stället för centraliseringsreformer är lösningen på de utmaningar som sjukvården just nu står mitt upp i. En nära och tillgänglig vård är det som borde prioriteras och det som människor också efterfrågar. När underskotten blir stora till följd av en plötslig inflationskris och dess efterverkningar är det lätt att hitta besparingar i just den nära vården, särskilt i mindre regioner. Därför skjuter Centerpartiet till mer än en miljard till sektorsbidraget för sjukvården, men gör samtidigt om det så att alla regioner får en grundplåt - lika för alla. Det betyder att till exempel Jämtland får 78 miljoner nästa år - nästan tre gånger så mycket som i regeringens förslag - och Blekinge får 82 miljoner –

mer än två gånger så mycket. Samtidigt får Stockholm 10% mer än i regeringens förslag. Det är så politik för hela landet ser ut - på riktigt.

En helt särskild situation finns på Gotland där det har gått så långt att skolan tvingas finansiera vården på ön. Den styrande majoriteten på Gotland verkar beredd att överlåta makten över Gotlands välfärd till regeringen eller till och med till Stockholm. Det är uppenbart att det innebär helt unika förutsättningar att bedriva välfärdsverksamhet på en ö. Det måste också den nationella politiken inse och svara upp emot. Centerpartiet har som enda parti nu deklarerat att vi vill se ett särskilt ö-tillskott för att rädda Gotlands vård, skola och omsorg. I vår budgetmotion inför vi detta skarpt och tillskjuter finansiering för att Gotland ska klara av att erbjuda gotlänningarna den välfärd de, precis som alla andra i Sverige, förtjänar.

Lokalt förankrat och livskraftigt näringsliv och lantbruk

Förutom fungerande välfärdstjänster är samhällsservice helt avgörande för att det ska funka att bo och leva i hela landet. Centerpartiet skjuter till medel för att stötta lanthandlar och mackar som får vardagen att funka. Förutsättningarna för företagande ser annorlunda ut runt om i landet och Centerpartiet ser att kommunerna som finns närmast de berörda företagen kan bidra med lokalt stöd och samarbete och satsar på det lokala företagsklimatet.

Svenskt jordbruk står för god djuromsorg, säker mat, öppna landskap, miljöhänsyn och arbetstillfällen. Det hör till de mest ansvarsfulla i världen när det gäller antibiotikaanvändning. Omsorgen om djuren är god och klimatpåverkan låg. Därför måste svensk livsmedelsproduktion öka och för att det ska gå behöver konkurrenskraften stärkas inom hela livsmedelssektorn, från primärproduktion till konsument. Företagens kostnader behöver sänkas, krångliga regler undanröjas och handläggningstiderna kortas. Som en direkt och kraftfull åtgärd därutöver lägger Centerpartiet förslag i budgetmotionen om att öka kompensationsstödet som stärker konkurrenskraften för många lantbrukare i alla delar av landet.

Rädda studieförbunden och civilsamhället

Folkbildningen är en helt avgörande resurs som når många av dem som står långt från arbetsmarknaden, och välkomnar alla, oberoende av ålder, bakgrund eller

funktionsförmåga. I många landsortsområden är folkbildningen dessutom den enda kulturaktören som kan bredda perspektiven. Studieförbunden har exempelvis spelat en avgörande roll för de många ukrainare som kom till Sverige efter Rysslands invasion. Det var här de tog sina första steg för att lära sig svenska genom kurser för nyanlända, samtidigt som de på plats förvärvade kunskap om det samhälle de kommit till. Studieförbunden kan på många håll i landet också vara den enda som tillhandahåller exempelvis replokaler för nästa generation av det svenska musikundret. Centerpartiet kommer alltid att verka för att varje krona till Studieförbunden används effektivt, samtidigt som vi tydligt står upp för folkbildningens värde, och vi avvisar i vår budget nedmonteringen av folkbildningen.

Infrastruktur är inte bara vägar, räls och kablar utan civilsamhällets infrastruktur är mötesplatser och platser för kultur, idrott och demokrati i praktiken. Byalag som fixar aktiviteter för sin bygd, idrottsföreningar som ordnar cuper för barn och ungdomar eller trygghetsmöten i folkets hus, som några exempel. Centerpartiet föreslår särskilda satsningar på samlingslokaler, bygdegårdar och idrottsanläggningar i budgetmotionen.

Ett Sverige som tar sitt ansvar

Sveriges stöd till Ukraina måste tredubblas

Sverige har sedan Rysslands fullskaliga och illegala invasion av Ukraina succesivt ökat stödet i form av pengar och vapen. Men fortfarande ligger Sverige efter våra grannländer i Norden och långt efter de baltiska länderna i stöd i förhållande till vår BNP. Sverige har starka statsfinanser, en stark försvarsindustri, en opinion som står helhjärtat bakom Ukraina och starka säkerhetsintressen av att Ukraina och inte Ryssland står som vinnare i kriget. Därför borde vi som land stå långs fram i Europa när det gäller ekonomiskt och militärt stöd. Det ankommer på oss som inte behöver stå i första frontlinjen och offra våra liv för friheten och demokratin i Europa.

Efter en överenskommelse i riksdagen ligger stödet till Ukraina utanför det ordinarie reformutrymmet. Frågan om hur stort stödet ska vara är därför en fråga hur mycket större statsskuld vi kan acceptera för att hjälpa under de år som Ukraina måste försvara sig och få ut den ryska ockupationsmakten från sitt territorium.

Regeringen har satt budgetramen till 75 miljarder, cirka en procent av vår BNP, över tre 2024-26 – alltså 25 miljarder kronor per år. Det anser Centerpartiet är alldeles för lite. Det rimliga är att Sverige likt de länder som går före ger en procent av BNP i ekonomiskt och militärt stöd varje år. Kriget är så unikt i sin omfattning, implikationer för säkerhetsläget i norra Europa och moraliska dimension att Sverige kan och bör dedikera tre procent av BNP över tre år.

Enligt regeringen har den befintliga ramen dessutom redan tagits anspråk för i år, i och med det senaste och trettonde stödpaketet till Ukraina. Regeringen har intygat att ramen är ”ett golv och inte ett tak”, men då är frågan varför inte ramen utökas.

Särskilt viktigt blir detta om Sverige, till slut, enligt Ukrainas enträgna önskan donerar ett större antal av JAS 39 Gripen, vårt svenska stridsflygplan som är unikt anpassat för konflikten och Ukrainas behov. Centerpartiet kräver att Sverige ger Ukraina en entydig option att få JAS 39 Gripen så fort som möjligt, och inleder träning av ukrainska piloter omgående, inte minst som JAS är känt som ett av världens mest lättränade och lättservade stridsflygplan.

Sverige har inte heller varit tillräckligt aktivt eller framgångsrikt i att beslagta ryska tillgångar i Sverige som är direkt knutna till Vladimir Putins krigsapparat. Helt nyligen kunde ryska företaget RUSAL, en del av den ryska krigsapparaten och kontrollerat av en av Putins närmaste oligarker Oleg Deripaska, föra 791 miljoner kronor från sitt dotterbolag, aluminiumfabriken Kubal i svenska Sundsvall, direkt till Moskva. Kubal i Sundsvall, en strategisk industri mitt i hjärtat av Sverige, borde fräntas sina ryska ägare, flödet av blodspengar till den ryska krigsapparaten stoppas, företaget säljas till nya ägare och summan betalas som en del av Rysslands krigsskadestånd till Ukraina.

Värna de ukrainska flyktingarna i Sverige

En viktig del av stödet till det ukrainska folket är att erbjuda en trygg och säker fristad för de familjemedlemmar som tvingats fly undan kriget. Genom EU:s så kallade massflyktsdirektiv har ungefär 55 000 ukrainska medborgare ansökt om skydd i Sverige varav 38 000 för tillfället bedöms befinna sig i landet – de flesta kvinnor, barn och äldre. Under flera år har de ukrainare i Sverige som inte kunnat arbeta tvingats leva på en minimal dagsättning om 71 kronor per dag under mycket svåra ekonomiska

förhållanden. Men från juni 2024 har de flesta ukrainska flyktingarna äntligen fått rätt att folkbokföra sig som en följd av att EU:s massflyktsdirektiv förlängts, vilket ger rätt till vanliga sociala förmåner och personnummer som i sin tur underlättar för att få arbete. De som inte bott i Sverige i två år kommer dock i november tyvärr folkbokföras enligt andra regler upprättade av Tidöregeringen, där de saknar rätt till en rad grundläggande sociala förmåner som bostadsbidrag. Denna tudelning är olycklig, alla ukrainska flyktingar borde nu tas emot på samma villkor som andra som har uppehållstillstånd i Sverige. Detta är Centerpartiet beredda att finansiera i vår budgetmotion.

Stärk både det militära och civila försvaret

Ställd inför det nya säkerhetspolitiska läget med ett pågående storkrig i Europas hjärta och en allt mer hotfull rysk regim i norra Europa har Centerpartiet förordat en ökning av försvarsanslagen, inte bara till den rekommenderade miniminivån i Nato på 2 procent av BNP utan under ett antal år till de 3 procent som krävs för den snabba upprustningen av försvaret. I försvarsberedningen enades partierna om en upprustning till 2,6 procent av BNP till 2030. Det är viktigt att detta beslut nu fullföljs, inte minst sedan Sverige till slut blivit medlemmar i Nato med de fördelar men också krav som anslutningen till försvarsalliansen kräver.

I synnerhet måste upprustningen följas av ytterligare upprustning på det civila försvaret för att skapa ökad motståndskraft i samhället i stort. Kriget i Ukraina har visat att behovet av tillgängliga och säkra skyddsrum är av stor vikt för att civilbefolkningen ska vara så trygga som det bara går om bomberna faller. Kommunerna har en nyckelroll i den civila beredskapsplaneringen. För att de ska kunna genomföra den ambitionshöjning och den upprustning av det civila försvaret som omvärlden kräver behöver de mer pengar för att anställa fler med beredskapskompetens och genomföra fler övningar och utbildningar. De gröna näringarna och Sveriges bönder är viktiga för totalförsvaret, varför bättre beredskapslager behöver byggas upp och självförsörjningen av livsmedel och biodrivmedel måste stärkas.

Sverige kan ta emot 5000 kvotflyktingar per år

Fler människor än någonsin befinner sig på flykt och då väljer regeringen att säga nej till de allra mest utsatta flyktingarna. Det behövs ordning och reda i mottagandet, och en

integrationspolitik som sätter krav och skapar möjligheter för människor. I vår budget visar vi att har både råd och med en intensiv och aktiv integrationspolitik, även möjlighet att på ett framgångsrikt sätt ta emot 5000 kvotflyktingar av de allra mest utsatta i ett land av 10,5 miljoner människor.

Svenskt bistånd måste börja återställas

2024 har präglats av en fördjupade krig och naturkatastrofer i många delar av världen, från inbördeskriget i Sudan där krig som hotar miljontals människor av akut svält, med 9 miljoner människor på flykt, till översvämningar i Afghanistan och Pakistan och situationen i Gaza. Behovet av akut hjälp och återuppbyggnad är enormt. Samtidigt syns för första ett trendbrott efter många årtionden av snabbt minskande fattigdom, där den ekonomiska utvecklingen stagnerar i delar av världen. Sällan har svenskt bistånd haft potential att göra så mycket nytta, om det används effektivt, men sällan har detta bistånd skurits ned så snabbt och ostrukturerat som under Tidöregeringen, en restpost i budgetkalkylen.

Centerpartiet anser att Sverige ska stå upp för målet att investera en procent av Sveriges BNI till den internationella utvecklingsagendan. Men det kommer tyvärr ta tid att åter sluta avtal och upprätta samarbeten som avslutats till följd av regeringens snabba nedskärningar, därför föreslår Centerpartiet en stegvis men kraftfull upptrappning av biståndet till dess det åter når 1 procent av BNI.

Som en del i detta bör stödet till Ukraina flyttas ur den ordinarie biståndsbudgeten och i stället finansieras inom en kraftigt utökad budgetram för Ukrainastödet utanför budgeten.

Sunda statsfinanser och det finanspolitiska ramverket

Centerpartiet kommer fortsatt att värna sunda statsfinanser och ett solitt finanspolitiskt ramverk. Såväl regeringens som Centerpartiets förslag till budget för 2025 är expansiv med ett negativt finansiellt sparande. Det är motiverat med anledning av den bedömning som både regeringen och Centerpartiet gör – att svensk ekonomi trots viss återhämtning alltjämt befinner sig i en lågkonjunktur med ett resursutnyttjande som understiger ekonomins potential. Därtill är arbetslösheten hög och stigande vilket motiverar ytterligare åtgärder som är särskilt inriktade på att bryta denna utveckling på arbetsmarknaden. Sänkta arbetsgivaravgifter är ett tydligt sådant exempel på en åtgärd som sänker inflation, förstärker tillväxten och stimulerar efterfrågan på den typ av

arbetskraft som det inte råder lika stor brist på idag, men även satsningar på utbildning och stärkt humankapital bör anses vara väl avvägda ur finanspolitiskt hänseende i det aktuella läget.

Eftersom Centerpartiet värnar det finanspolitiska ramverket ryms därför alla våra kraftfulla satsningar inom regeringens föreslagna reformutrymme om 60 miljarder kronor. Det är genom att prioritera som vi kan satsa på tillväxt, jobb, på att vända klimatpolitiken rätt och att rädda skolan.

Då tvingas vi säga nej till ytterligare sänkt bensinskatt i storstäderna, lägre skatt på snus och plastpåsar, till förmån för fler lärare på landsbygden. Vi säger nej till en a-kassa på en rekordhög nivå till förmån för fler chanser för unga och lågavlönade till jobb. Vi prioriterar arbetslinjen framför a-kassan, bildning framför bensin. Det är svåra och ibland obekväma prioriteringar som Tidöregeringen inte förmått göra men som är helt nödvändiga för att ta Sverige ur krisen.

Det gröna liberala alternativet i svensk ekonomisk politik

Det är genom kloka reformer inte populism som svensk ekonomi tagit sig igenom tidigare kriser. Men det kräver att det finns någon kraft inom politiken som står upp för grundläggande principer som att det ska löna sig att arbeta, att skola och utbildning är grunden för välstånd i hela landet, att vi inte kan börja öka utsläppen om vi ska kunna förhindra en klimatkatastrof och att företagen är vår tillväxtmotor. Centerpartiet tar upp stafettpinnen från tidigare framgångsrika ekonomiska reformer för att föra in dessa perspektiv i debatten igen.

Inkomster och skatter

I detta avsnitt redovisas Centerpartiets förslag till förändringar, jämfört med vad som föreslås i budgetpropositionen för 2025, vad gäller skatter och andra inkomster. Det faktum att budgetmotionen uttrycks i termer av skillnader jämfört med förslaget i budgetpropositionen innebär att en frånvaro av förslag till förändring innebär ett accepterande av förslagen i propositionen.

Skatt på förvärvsinkomster – förvärvsinkomstbeskattning

Förstärkt jobbskatteavdrag med fokus på låga inkomster

Centerpartiet utökar jobbskatteavdraget i vårt budgetförslag för 2025. Vårt förslag innebär sänkt skatt för alla, men med ett större fokus på låga inkomster och ingångslöner. Detta åstadkoms genom att höja skattereduktionen för de lägsta inkomsterna (mellan 0,91 prisbasbelopp och knappt 8 prisbasbelopp) samtidigt som skattesänkningen för de som tjänar över 8 prisbasbelopp justeras marginellt. Syftet är att sänka tröskeln till att ta ett arbete för någon som idag står utanför arbetsmarknaden och uppbär ersättning från transfereringssystemen.

Studier på tidigare genomförda skatteförändringar pekar tydligt på att alltför höga marginalskatter hämmar tillväxten genom flera kanaler: Det sker framför allt genom att arbetade timmar minskar i de grupper som möter allt högre skattesats på sin arbetsinkomst, men också exempelvis genom att fler som har möjligheten väljer att ta ut större del av sin inkomst i pensionsavsättning. Empirisk forskning har också visat att den 2016 införda avtrappningen av jobbskatteavdraget inte resulterade i ökade skatteintäkter av dessa skäl. Därför anser Centerpartiet att det är rätt att sänka marginalskatterna genom att ta avskaffa avtrappningen av jobbskatteavdraget.

Den totala offentligfinansiella effekten av Centerpartiet föreslagna förändringar av jobbskatteavdraget är 800 miljoner kronor mer än regeringens föreslagna förändringar, alltså totalt 14,5 miljarder kronor. Den förväntade effekten på sysselsättningen och arbetade timmar av denna reform är positiv. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med det som beskrivits ovan.

Till följd av Centerpartiets förslag minskar inkomsttitel 1140 med 1 000 miljoner kronor mer än i regeringens förslag för åren 2025–2027 men minskar kommunernas kostnad för ekonomiskt bistånd med 200 miljoner kronor, vilket ger nettoeffekten för offentliga finanser på 800 miljoner per år.

Utökad skattereduktion för installation av grön teknik – grönt avdrag

Centerpartiet var drivande i arbetet med att införa en skattereduktion för installation av grön teknik, det så kallade gröna avdraget. Sedan skattereduktionens införande har den visat sig vara mycket populär och bidragit till ett stort antal klimatsmarta investeringar.

Reduktionen beviljas i dagsläget för installation av solceller, system för lagring av egenproducerad el och laddningspunkt för elfordon. Centerpartiet anser att reduktionen bör utvidgas ytterligare, i syfte att bidra till att lösa ett antal klimat- och miljörelaterade problem på ett effektivt sätt.

Avgörande för att motverka höga elpriser under kommande år, förutom att maximera elproduktionen, att minska efterfrågan på el. Det sker enklast genom energieffektivisering. En viktig del i detta arbete är en effektivare uppvärmning av bostäder som idag värms med direktverkande el. Detta kan exempelvis ske genom installation av olika typer av värmepumpar. Installation av sådana energibesparande värmepumpar bör därför inkluderas i det gröna avdraget. Kravet om att reduktion för installation av system för lagring enbart beviljas för sådana installationer som avser lagring av egenproducerad el bör tas bort. Även lagring av sådan elenergi som inte är egenproducerad kan bidra till att förbättra effektbalansen och bidra till en jämnare belastning på elnäten.

Centerpartiet anser också att installation av små reningsverk för eget bruk bör inkluderas i det gröna avdraget. Idag kan kravet på att byta ut ett befintligt eget avlopp till ett mer hållbart reningsverk komma plötsligt och innebära stora kostnader som kan vara svårt att klara även för den som har tillgängligt låneutrymme på sin bostad. Skatteverket och Naturvårdsverket bör se över hur detta skulle kunna gå till i takt med att kommuner utvidgar kraven på installation av reningsverk. Därtill bör vissa effektiva energi- och vattenbesparande åtgärder inkluderas i skattereduktionen. Skatteverket och Energimyndigheten bör ges i uppdrag att ta fram och uppdatera en lista över sådana åtgärder som ska vara berättigade till avdrag.

Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med vad som beskrivits ovan. Utvidgningarna väntas sammantaget innebära att inkomsttitel 1140 Skattereduktioner minskar med 500 miljoner kronor år 2025. Av samma anledning väntas inkomsttiteln minska med 500 miljoner kronor år 2026 och 500 miljoner kronor år 2027.

Jordbruksavdrag

Centerpartiet vill se att det nuvarande avdraget för jordbruksdiesel som gång på gång förlängts av regeringen görs om till ett teknikneutralt jordbruksavdrag som behandlar alla drivmedel lika, samt att detta avdrag permanentas. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta. Det permanentade avdraget vänts minska inkomstitel 1140 Skattereduktioner med 840 miljoner 2026 och 840 miljoner 2027.

Landsbygdsfokuserat reseavdrag

Reseavdraget bör reformeras i grunden och göras om till en teknikneutral och avståndsbaserad skattereduktion för att både gynna mer miljö- och klimatvänligt resande och för att verkligen kompensera de som behöver pendla långt och saknar tillgång till alternativ till bilen. Detta bör snabbt utredas på nytt och kan leda till att stärka kollektivtrafiken på landsbygden. I väntan på detta föreslår Centerpartiet att reseavdraget har en hög milersättning på landsbygden men begränsas kraftigt i storstäder. Detta leder till besparingar om 800 miljoner kronor årligen vilket påverkar inkomstitel 1140 2025-2027. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta.

Avskaffad skattereduktion för medlemsavgift i A-kassa

Skattereduktionen för medlemsavgifter i A-kassan föreslås avvisas, det väntas innebära att inkomstitel 1140 Skattereduktioner ökar med 1600 miljoner kronor 2025. Av samma anledning väntas inkomstiteln öka med 1700 miljoner kronor år 2026 och 1700 miljoner kronor år 2027.

Borttaget skatteundantag för fossil gas

Centerpartiet föreslår att nedsättningen av energiskatt på naturgas och gasol som används som drivmedel tas bort. Det väntas innebära att inkomstitel 1430 Energiskatt ökar med 230 miljoner kronor 2025. Av samma anledning väntas inkomstiteln öka med 230 miljoner kronor år 2026 och 230 miljoner kronor år 2027. Som en följd av detta väntas inkomstitel 1320 Skatt på företagsvinster minska med 30 miljoner kronor 2025. Av samma anledning väntas inkomstiteln minska med 30 miljoner kronor 2026 och 30 miljoner kronor 2027.

Skatt på förvärvsinkomster – socialavgifter m.m.

Sänkt arbetsgivaravgift för ingångslöner

Tre fjärdedelar av de inskrivna arbetslösa tillhör grupper med svag konkurrensförmåga. Samtidigt har Sverige en mycket låg andel så kallade enkla jobb jämfört med andra länder i EU. Jobb utan höga krav på tidigare erfarenhet eller utbildning är samtidigt precis vad många människor med så kallad svag konkurrensförmåga kan behöva, för att få in en fot på arbetsmarknaden.

En orsak till bristen på enkla jobb är höga lägstalöner och höga skatter på att anställa. Idag finns det anställningsstöd för arbetsgivare som anställer personer som står långt från arbetsmarknaden. Vissa av dessa anställningsstöd fyller en viktig funktion. Särskilt gäller detta anställningsstöd som är förhållandevis kraftfulla, väl riktade och innebär sysselsättning som i hög grad liknar en reguljär anställning. Anställningsstöden har dock ett antal problem. Ett av de viktigaste är att de är tillfälliga. Det gör att personer som står långt från arbetsmarknaden bara kan konkurrera om existerande jobb; det skapar inte förutsättningar för att nya branscher med enklare jobb ska kunna växa fram. Det finns grupper som har mer långvariga svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och som av olika skäl inte kan förväntas öka sin produktivitet nämnvärt över tid. För dessa personer innebär stödets tidsbegränsning en risk för att de ska slussas fram och tillbaka mellan olika typer av åtgärder. Dagens stöd riskerar också att vara stigmatiserande och fungera som en negativ signal för potentiella arbetsgivare om att den arbetssökande är i behov av särskilt stöd.

Det finns alltså starka argument som talar för att det behöver genomföras generella åtgärder som mer långsiktigt stöttar människor med låg produktivitet och möjliggör skapandet av nya typer av så kallade enkla jobb.

Många, men långt ifrån alla, långtidsarbetslösa kan få anställning enbart med den typ av matchningshjälp som beskrivs utförligare under avsnittet rörande UO14 – utbildningsinsatser och subventioner. Många arbetsgivare anser att subventioner, även sådana som är större än skattenedsättningar och relativt automatiska, som till exempel nystartsjobben, är svåra att befatta sig med. Samtidigt spelar den totala lönekostnaden en viktig roll för hur arbetsgivare väljer att organisera sin verksamhet, inte minst om de ska fatta beslut om att anställa en person som står längre från arbetsmarknaden.

Centerpartiet föreslår därför att arbetsgivaravgiften sänks för låga löner. Specifikt bör de halveras för heltidsjusterade månadslöner på upp till och med 20 000 kronor i månaden. Nedsättningen bör fasas ut i intervallet 20 000–27 000 kronor per månad, för att vara helt utfasad vid månadslöner som överstiger 27 000 kronor och överlappar då med ingångslöner i många yrken med lägre krav på formell utbildning.

Att nedsättningen baseras på heltidsjusterade löner – en person som arbetar 50 procent till en lön på 15 000 kronor har en heltidsjusterad månadslön på 30 000 kronor – innebär att nedsättningen inte premierar deltidsarbete.

Förslaget har ett antal tydliga fördelar. Sänkningen fokuserar på de som behöver stöd, då låg lön är en god approximation av låg produktivitet. För personer som bara behöver få in en fot på arbetsmarknaden fasas nedsättningen ut när de får högre lön. Samtidigt är stödet permanent för de personer som behöver ett mer långsiktigt stöd, eftersom det inte finns någon tidsgräns.

Sänkningen stöttar branscher som erbjuder människor låga trösklar till svensk arbetsmarknad. Men den skapar också förutsättningar för att nya branscher kan uppstå, där jobb som idag är för dyra kan skapas. Sänkningen är långsiktig och ger därmed större förutsättningar för att fler enkla jobb skapas jämfört med dagens anställningsstöd, som är tidsbegränsade.

Förslaget om sänkta arbetsgivaravgifter för låga löner förväntas kunna införas 1 januari 2025. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta. Nedsättningen som gäller både privat och offentlig sektor beräknas leda till 5 miljarder kronor i lägre skattebetalningar per år från 2025 och framåt.

Tio skattefria anställda - ett nytt tillväxtavdrag

En av de viktigaste faktorerna för de små företagens tillväxt är möjligheten att anställa. Att ta steget från enskild firma till arbetsgivare innebär en betydande utmaning, inte minst ekonomiskt. Genom att sänka kostnaderna för att anställa kan fler småföretagare ta steget och expandera sin verksamhet. Detta leder i sin tur till ökad omsättning, skatteintäkter och nya jobb. Därför föreslår Centerpartiet ett tillväxtavdrag för de allra minsta företagen som påbörjar sin tillväxtresa och anställer sina första tio medarbetare.

Tillväxtavdraget innebär att ett enmansföretag som anställer sina första tio anställda ska få rätt till nedsättning av arbetsgivaravgifterna för dessa under de första två åren. Taket

för nedsättningen ska vara 35 000 kr i månadslön per anställd. Avdraget innebär en årlig besparing på 445 000 kr för den företagare som går från 0 till 5 anställda, vilket innebär att företaget har råd att anställa ännu en person på ingångslön. Satsningen innebär att minst 10 000 jobb i små och snabbväxande företag kan tillkomma. Reformen bedöms kosta staten 620 miljoner per år från och med 2027, med hälften, 310 miljoner, 2025 och 458 miljoner 2026, efter som alla företag inte förväntas inte anställa ytterligare personer omedelbart när de nya reglerna är på plats. Därför blir den offentligfinansiella effekten mindre initialt och ökar över tid. Reformen ersätter det så kallade växa-stödet som är betydligt mer begränsat i sin omfattning och innebär mycket administration för företagare. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta.

Skatt på konsumtion m.m.

Slopad indexering av elskatten

En snabbare takt i elektrifieringen av det svenska samhället är avgörande för förutsättningarna att nå Sveriges klimatmål och möjliggöra för fler att vara en del omställningen. Samtidigt är just nu skatten på fossila bränslen lägre per energienhet än den är på elektrisk kraft. Detta vill Centerpartiet åtgärda och slopar därför indexeringen av elskatten vilket beräknas vara en skattesänkning nästa år jämfört med regeringen på 1,2 öre per kWh och ökande i takt med att elskatten fortsätter stiga medan den i vårt förslag har frysts tills vidare på 42,8 öre per kWh. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta. Detta beräknas minska intäkterna under inkomsttitel 1431 med 910 miljoner 2025, 1060 miljoner 2026 och 1600 miljoner 2027⁹.

Avvisad skattehöjning på egenproducerad sol

I budgetpropositionen föreslår regeringen att skattereduktionen för mikroproduktion av förnybar el bör avskaffas. Centerpartiet anser att det finns skäl för att behålla denna reduktion för att fortsätta stimulera etableringen av egna anläggningar för förnybar elproduktion, särskilt solceller, och det är ytterligare en förändring från den här regeringen som innebär otydlig och oförutsägbara villkor för elmarknaden. Av detta

⁹ PM Fi2024/01008

skäl minskar inkomsttitel 1140 med 680 miljoner kronor från 2026 i Centerpartiet inkomstberäkning.

Skatt på begagnad elektronik

Kemikalieskatten betalas av företag som tillverkar, för in eller tar emot skattepliktiga elektronikvaror eller vitvaror. Sedan en tid är skatten avskaffad för begagnade varor, men endast för begagnade varor som tidigare brukats i Sverige. Centerpartiet menar att skattskyldigheten också bör begränsas för begagnade varor som importeras i syfte att ytterligare gynna återbruk. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta. För detta ändamål beräknas inkomsttitel 1450 minska med 20 miljoner kronor per år 2025–2027¹⁰.

Differentierad spelskatt

Spelskatten är sedan omregleringen 2019 på en enhetlig nivå och tas ut på det så kallade spelnettot, spelaktörernas behållning efter utbetalda vinster. Centerpartiet anser att det är viktigt att spelskatten kan bidra till att motverka problemspelande till förmån för ett spelande som är både sunt och nöjesfyllt. Regeringen höjde i föregående budgetproposition spelskatten från 18 till 22 procent. I konsekvensanalysen inför detta konstaterade regeringen att höjningen leder till minskade intäkter för den svenska hästsporten utan att ge förslag på kompensatoriska åtgärder. Centerpartiet anser att den effektiva skattesatsen för olika typer av spel differentieras med fokus på att hämma riskspelande till förmån för sunt och nöjesfyllt spelande. Centerpartiet beräknar att detta förslag minskar inkomsttitel 1480 med 180 miljoner kronor 2025 och 210 miljoner 2026–2027¹¹. Samtidigt höjs skatten på andra spelformer, så som nätcasino, vilket leder till ökade intäkter under inkomsttitel 1480 med 180 miljoner kronor 2025 och 210 miljoner 2026–2027. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta.

Skatt på alkohol och tobak

¹⁰ RUT 2024:1105

¹¹ RUT 2024:1064

Centerpartiet föreslår att skattesänkningen på snus som genomfördes i budgetpropositionen för 2024 återställs. Det beräknas medföra ökningar under inkomstitel 1420 med 970 miljoner kronor per år under åren 2025–2027¹².

Centerpartiet har länge drivit frågan om att förenkla för mikrobryggerier. Vi välkomnar därför den differentiering av alkoholskatten, riktat till mindre producenter, som regeringen har lagt fram i budgetpropositionen. Centerpartiet tycker dock att förslaget blir för snävt med produktionsbegränsningen på 3 miljoner liter per år och föreslår att den utökas till 5 miljoner liter per år och räknar med lägre skatteintäkter om 10 miljoner kronor årligen under inkomstitel 1420. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta.

Justerade ränteavdrag

Regeringen föreslår förändringar av reglerna för möjligheten att göra avdrag på ränteutgifter. Centerpartiet ställer sig bakom huvuddragen i de förändringar som görs, men hade velat se en justering av hur justeringen sker där onoterade värdepapper används som säkerhet för lånet i syfte att inte missgynna endera säkerhetsmassan. En diskrepans mellan hanteringen av noterade och onoterade värdepapper riskerar försämra förutsättningarna för lånefinansiering av små och växande företag och skulle kunna påverka även utlåningen från statens egen verksamhet inom Almi. Detta bör utredas vidare i syfte att justeras snarast möjligt men senast i samband med budgetpropositionen för 2026.

Utöver de förändringar som föreslås av regeringen anser Centerpartiet att i samband med justeringarna av reglerna för ränteavdrag så borde ränteavdraget begränsas för billån där säkerheten består i bilar som i huvudsak drivs av fossila bränslen. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta. Detta beräknas innebära ökade inkomster om 1,5 miljarder årligen 2025–2027 under inkomstitel 1310¹³.

Ytterligare justeringar av punktskatter m.m.

¹² Budgetpropositionen för 2024

¹³ RUT 2024:1023

Centerpartiet föreslår vidare att återställa regeringens skattesänkning på plastpåsar från föregående budgetproposition. Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma med förslag i enlighet med detta. Det förväntas ge ökade skatteintäkter jämfört med regeringens budget på inkomsttitel 1450 Övriga skatter på energi och miljö om 650 miljoner kronor per år 2025–2027¹⁴.

Övriga inkomstfrågor

Avvisade förslag till skatteförändringar i budgetpropositionen för 2025

Det är viktigt att politiken inte bortser från sitt ansvar att nå Sveriges klimatmål. Avgörande i det arbetet är att ställa om fordonsflottan. Regeringens förslag om att sänka skatten på bensin och diesel ytterligare är dåligt utformat och har endast begränsad effekt på det bränslepris som konsumenter möter. Sänkningen riktas till alla, inklusive boende i storstäder. Sänkningen påverkar också prismekanismerna och leder på marginalen till ökad konsumtion av fossil bensin och diesel. Trots en hög offentligfinansiell kostnad leder den, i förhållande till skattenivåerna för år 2024, också bara till en liten förväntad minskning av drivmedelspriserna. Av dessa skäl föreslår Centerpartiet att regeringens förslag om sänkt energiskatt och koldioxidskatt på bensin och diesel avvisas. Detta väntas leda till ökade skatteintäkter om 3 170 miljoner kronor 2025, 5 490 miljoner kronor 2026 och 5 650 miljoner kronor 2027, vilket påverkar främst inkomsttitlarna 1430 och 1440, men också 1320 och 1410.

Centerpartiet ser värdet av en fungerande för flygtransporter inom Sverige. Det är viktigt i många delar av landet där avstånden är långa för både de som bor där och för att stärka dessa områdens konkurrenskraft. Av detta skäl föreslår Centerpartiet i denna budgetmotion exempelvis ett stärkt stöd till regionala flygplatser på 200 miljoner kronor årligen, vilket skulle öka kostnadstäckningen till 75%. Samtidigt saknas i dagsläget styrmedel för att hantera flygets klimateffekter. Skatten på flygresor bör därför kvarstå tills dess verkningsfulla styrmedel för detta finns på plats. Av detta skäl väntas skatteintäkterna under inkomsttitel 1462 ligga 870 miljoner högre för 2025 och 1 820 miljoner respektive 1 880 miljoner högre 2026 och 2027 än i regeringens förslag. Vad gäller internationella resor är flygresor momsbefriade enligt beslut i både EU-

¹⁴ Budgetpropositionen för 2025

sammanhang och multilaterala överenskommelser och åtnjuter därmed en särskild gynnad ställning i skattesystemet, varför flygskatten så som den är utformad bedöms vara lämplig.

Övriga förslag som påverkar inkomstberäkningen

Centerpartiet föreslår en teknikneutral avgiftsfri anslutning av ny elproduktion till stamnätet. Detta ska i första hand bekostas direkt av affärsverket Svensk Kraftnät, men i det fall oklarheter dröjsmål uppstår ska staten finansiera detta genom ett nytt anslag under utgiftsområde 21. Eventuella kostnader för staten ska sedan återbetalas utav Svenska Kraftnäts uppbyggda flaskhalsintäkter och som förberedelse för detta finns en bedömning om intäkter under inkomsttitel 2000 på 900 miljoner kronor 2025, 1,6 miljarder 2026 och 1,9 miljarder 2027.

Inkomstberäkning

Nedan presenteras Centerpartiets förslag till inkomstberäkning för år 2025.

Tabell 4. Inkomster

Inkomster

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	786 951 393	-2 600 000
1111 Statlig inkomstskatt	64 165 361	±0
1115 Kommunal inkomstskatt	969 640 894	-2 800 000
1120 Allmän pensionsavgift	166 628 512	-800 000
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	-413 483 374	1 000 000
1200 Indirekta skatter på arbete	790 968 382	-5 230 000
1210 Arbetsgivaravgifter	771 132 212	±0
1240 Egenavgifter	11 730 609	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-53 234 021	±0
1270 Särskild löneskatt	67 582 104	±0
1280 Nedsättningar	-6 800 714	-5 230 000
1290 Tjänstegruppliv	558 192	±0
1300 Skatt på kapital	418 599 452	1 170 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	92 143 300	1 500 000
1320 Skatt på företagsvinster	225 163 204	-330 000
1330 Kupongskatt	9 283 504	±0

1340 Avkastningsskatt	29 994 197	±0
1350 Fastighetsskatt	43 127 567	±0
1360 Stämpelskatt	12 906 739	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	5 980 941	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	728 287 523	8 450 000
1410 Mervärdesskatt	589 617 623	300 000
1420 Skatt på alkohol och tobak	31 797 224	960 000
1430 Energiskatt	44 545 424	2 320 000
1440 Koldioxidskatt	24 533 370	3 370 000
1450 Övriga skatter på energi och miljö	7 469 767	1 500 000
1470 Skatt på vägtrafik	22 472 719	±0
1480 Övriga skatter	7 851 396	±0
1500 Skatt på import	7 933 347	±0
1600 Restförda och övriga skatter	10 709 603	–100 000
1700 Avgående poster, skatter till EU	–7 933 347	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	2 735 516 353	1 690 000
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	–1 336 433 318	3 600 000
Statens skatteintäkter	1 399 083 035	5 290 000
1900 Periodiseringar	3 062 709	±0
1000 Statens skatteinkomster	1 402 145 744	5 290 000
Övriga inkomster	–28 283 293	500 000
2000 Inkomster av statens verksamhet	47 836 598	500 000
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	562 931	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	23 921 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	48 770 245	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	–154 374 067	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	1 373 862 451	5 790 000

I nedanstående tabell presenteras Centerpartiets förslag till inriktning för inkomstberäkning för nästföljande år.

Tabell 5. Inkomster 2026–2027

Inkomster 2026-2027

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1100 Direkta skatter på arbete	–3 820	–3 120
1111 Statlig inkomstskatt	±0	±0
1115 Kommunal inkomstskatt	–2 600	–1 800
1120 Allmän pensionsavgift	–800	–600
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	–420	–720
1200 Indirekta skatter på arbete	–5 268	–5 370
1210 Arbetsgivaravgifter	±0	±0
1240 Egenavgifter	±0	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	±0	±0
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	–5 268	–5 370
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	1 170	1 170
1310 Skatt på kapital, hushåll	1 500	1 500
1320 Skatt på företagsvinster	–330	–330
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetsskatt	±0	±0
1360 Stämpelskatt	±0	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	±0	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	13 870	13 750
1410 Mervärdesskatt	300	300
1420 Skatt på alkohol och tobak	960	960
1430 Energiskatt	4 270	3 930
1440 Koldioxidskatt	5 890	6 050
1450 Övriga skatter på energi och miljö	2 450	2 510
1470 Skatt på vägtrafik	±0	±0
1480 Övriga skatter	±0	±0
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	±0	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	5 952	6 430

1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	3 400	2 400
Statens skatteintäkter	9 352	8 830
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster	9 352	8 830
Övriga inkomster	1 300	1 700
2000 Inkomster av statens verksamhet	1 300	1 700
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	10 652	10 530

Utgifter

I detta avsnitt redovisas Centerpartiets förslag till förändringar, jämfört med vad som föreslås i budgetpropositionen för 2025, vad gäller utgifter. Det faktum att budgetmotionen uttrycks i termer av skillnader jämfört med förslaget i budgetpropositionen innebär att en frånvaro av förslag till förändring innebär ett accepterande av förslagen i propositionen. I tabellen nedan presenteras Centerpartiets förslag till utgiftsramar för år 2025.

Tabell 6. Förslag till utgiftsramar

Förslag till utgiftsramar 2025

Tusental kronor

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1 Rikets styrelse	20 130 981	–580 000
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	21 734 078	–4 000
3 Skatt, tull och exekution	14 812 398	–170 000
4 Rättsväsendet	86 791 679	450 000
5 Internationell samverkan	2 278 371	±0
6 Försvar och samhällets krisberedskap	169 680 344	350 000
7 Internationellt bistånd	44 499 844	1 703 000
8 Migration	11 937 532	–105 000

9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	120 254 872	311 000
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	123 058 927	−760 000
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	62 890 360	±0
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	104 531 449	−1 300 000
13	Integration och jämställdhet	6 265 767	580 000
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	93 539 399	−15 474 500
15	Studiestöd	33 793 466	−86 800
16	Utbildning och universitetsforskning	103 845 141	5 086 800
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 861 894	745 000
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	3 240 094	10 000
19	Regional utveckling	4 294 201	55 000
20	Klimat, miljö och natur	16 438 897	4 990 000
21	Energi	6 631 297	355 000
22	Kommunikationer	94 447 432	1 000 000
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	21 697 804	340 000
24	Näringsliv	8 315 298	25 000
25	Allmänna bidrag till kommuner	173 107 254	5 300 000
26	Statsskuldsräntor m.m.	28 755 200	±0
27	Avgiften till Europeiska unionen	47 761 911	±0
Summa utgiftsområden		1 441 595 890	2 820 500
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR		−10 567 382	±0
Summa utgifter		1 431 028 508	2 820 500
Riksgäldskontorets nettoutlåning		−2 984 969	±0
Kassamässig korrigerering		370 837	±0
Summa		1 428 414 376	2 820 500

I tabellen nedan presenteras Centerpartiets förslag till inriktning av utgiftsramar nästföljande år.

Tabell 7. Förslag till utgiftsramar 2025–2026

Förslag till utgiftsramar 2026–2027

Miljoner kronor

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1 Rikets styrelse	−580	−580
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	−4	−4
3 Skatt, tull och exekution	−95	±0
4 Rättsväsendet	455	455
5 Internationell samverkan	±0	±0
6 Försvar och samhällets krisberedskap	350	350
7 Internationellt bistånd	9 930	14 754
8 Migration	−1 425	−920
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	−489	−239

10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	530	1 938
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	±0	±0
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	-1 325	-1 500
13	Integration och jämställdhet	1 605	2 140
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	-13 144	-10 094
15	Studiestöd	145	145
16	Utbildning och universitetsforskning	4 355	5 253
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	870	870
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	10	10
19	Regional utveckling	90	120
20	Klimat, miljö och natur	4 470	4 470
21	Energi	1 550	1 860
22	Kommunikationer	1 000	1 000
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	415	415
24	Näringsliv	50	50
25	Allmänna bidrag till kommuner	5 090	3 820
26	Statsskuldsräntor m.m.	±0	±0
27	Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden		13 853	24 313
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR		±0	±0
Summa utgifter		13 853	24 313
Riksgäldskontorets nettoutlåning		±0	±0
Kassamässig korrigering		±0	±0
Summa		13 853	24 313

Utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Den svenska demokratin har fyllt hundra år och det är tydligt att den liberala demokratin är en av mänsklighetens främsta innovationer. Inget annat styrelseskick levererar samma rättvisa, frihet och nytta, från den enskilda människans möjlighet att forma sitt eget liv till samhällets förmåga att gemensamt fatta goda beslut. Medborgerliga och politiska rättigheter skyddar individen mot statligt förtryck och begränsar majoritetens makt över individen.

Folkviljan ska kanaliseras genom en effektiv förvaltning inom såväl Regeringskansliet som riksdagen, med respekt för olika minoriteter och rättssäkerheten, och granskas av oberoende medier. En stor del av de politiska institutioner som är ämnade att säkerställa detta återfinns inom utgiftsområde 1. Den svenska demokratin måste kontinuerligt

utvecklas och anpassas, rustas och försvaras, i en föränderlig värld. De offentliga institutioner vars uppgift det är att genomdriva den politik som fått stöd i allmänna val måste göra så på ett effektivt och transparent sätt.

Centerpartiets överväganden

Tabell 8.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 1 Rikets styrelse			
4:1 Regeringskansliet m.m.	–600	–600	–600
5:1 Länsstyrelserna m.m.	20	20	20
Summa	–580	–580	–580

Anslagsområde 4:1 föreslås minska i och med att Centerpartiet motsätter sig delar av den expansion av Regeringskansliet som inleddes i föregående budgetproposition samt den ytterligare utökning för att “fullfölja reformagendan” som skjuts till i BP25.

Centerpartiet instämmer i att Sverige behöver rusta sig bättre för det nya säkerhetsläget och accepterar ökade resurser för detta, men vi delar inte regeringens uppfattning att detta och regeringens andra politiska prioriteringar kräver så stora tillskott till Regeringskansliet. Centerpartiet föreslår inrättandet av en kriskommission för infrastrukturen och föreslår att anslag 4:1 ökar med 50 miljoner åren 2025–2027 för detta ändamål. Effektivare arbete inom Länsstyrelserna är viktigt för att åstadkomma snabbare tillståndsprocesser, men det krävs initialt resursförstärkningar för att åstadkomma detta och anslag 5:1 ökas med 10 miljoner årligen 2025–2027 för detta ändamål. Anslag 5:1 ökas också med 10 miljoner årligen för att säkerställa permanenta resurser för myggbekämpning.

Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Centerpartiet strävar efter en ökad finansiell stabilitet. Hushållens och företagens tillgång till finansiella tjänster är viktig för att omvandla sparande och konsumtionsutjämning till produktiva investeringar. Valfungerande marknader för riskhantering och allokering av kapital är ett viktigt fundament för ekonomisk tillväxt.

Sådana tjänster bör erbjudas med ett starkt konsumentskydd och på ett sätt som inte äventyrar den finansiella stabiliteten.

Finansinspektionens arbete med tillsyn och deras mandat att hantera risker förknippade med hushållens skuldsättning är här viktiga. Också Riksgäldens roll som resolutionsmyndighet, statens internbank och skuldförvaltare är av största vikt.

Att granska det offentliga verksamheten är också centralt för att kontinuerligt förbättra den offentliga sektorns arbete. Här fyller Statistiska centralbyrån, Riksrevisionen, Statskontoret och Finanspolitiska rådet viktiga funktioner. Tilltron till den statliga förvaltningens effektivitet påverkar i förlängningen tilltron till den svenska demokratin förmåga att företräda folkviljan och hantera olika samhällsproblem.

Centerpartiets överväganden

Tabell 9.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning			
1:8 Ekonomistyrningsverket	–4	–4	–4
Summa	–4	–4	–4

Centerpartiet avvisar inrättandet av en regiongranskningsfunktion, vilket innebär 4 miljoner i minskade utgifter under 1:8 årligen 2025–2027.

Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Ett fungerande skattesystem och ett fungerande betalningssystem är centralt för att ekonomin ska fungera. De myndigheter som återfinns inom utgiftsområde 3 spelar en central roll i arbetet för att säkerställa detta. De skatter vi beslutar om måste uppfattas som rimliga och syftet med att de tas in ska inte kunna missförstås.

Legitimitet, rättssäkerhet och transparens måste genomsyra alla aspekter av lagstiftningen, vars effekter de aktuella myndigheterna i stor utsträckning ska hantera.

Skatteverket, Tullverket och Kronofogdemyndigheten är centrala för det svenska rättssamhället. Både individer och företag måste känna förtroende för deras myndighetsutövning. Förutsägbarhet och tydliga regler är då helt avgörande. Att på ett rättssäkert och effektivt sätt säkerställa att beslutade skatter betalas in är en grundförutsättning för finansieringen av viktig offentlig verksamhet. Det är också en fråga om likabehandling och värnandet av tilliten till det offentliga. Servicen hos de tre aktuella myndigheterna har kontinuerligt förbättrats och ska fortsätta att förbättras. Det för med sig ett alltmer utbrett användande av e-tjänster. Samtidigt är statens närvaro i hela landet central för samhället i stort.

Det är viktigt att skatter utformas så att svenska företags konkurrenskraft stärks och att Skatteverket tar in de skatter som beslutats av Sveriges folkvalda. Skatterna måste utformas så att människor vågar ta risker och starta företag. Skatter ska medverka till tillväxt och utveckling i hela landet, underlätta jobbskapande och företagande och på ett effektivt sätt finansiera offentliga utgifter. Skatter måste vara förutsägbara, rättssäkra och långsiktiga. Arbetsgivaravgiften är en betydande utgift för arbetsgivare och påverkar anställda, varför Skatteverket bör se till att den alltid redovisas på slutskattebeskedet. Den kan även redovisas på lönespecifikationer och här bör Skatteverket tillsammans med alla statliga myndigheter se till så att det alltid görs för statligt anställda.

Trösklarna till småskaligt företagande måste sänkas genom regelförenklingar och lägre skatter. Därför förespråkar Centerpartiet införande av så kallade Mikroföretag som ska kunna verka med ett minimum av regelkrångel, bland annat kopplat till dessa företags beskattning. Skatteverket bör därför kontinuerligt arbeta för minskad skatteadministration för privatpersoner, företag och offentliga aktörer.

Att Tullverkets verksamhet fungerar bra är viktigt för att handeln, med varuflöden in i och ut ur vårt land, ska fungera väl för våra företag. Det är avgörande ur ett globalt konkurrensperspektiv. Samtidigt behöver tullen i sin verksamhet bidra till att vårda den allmänna säkerheten, och till att utifrån sina uppgifter och befogenheter upprätthålla ordningen i landet. Tullverket har två huvudsakliga uppgifter som måste tillgodoses: dels uppbörd, det vill säga att ta ut tullar, skatter och andra avgifter, dels brottsbekämpning, där bland annat olaglig införsel av alkohol, drogsmuggling och vapensmuggling ska beivras. Tullverket behöver verktyg för att stärka sitt arbete med att skydda våra gränser och att upprätthålla goda förutsättningar för våra företag att bedriva handel med andra länder. Det är viktigt för lag och ordning, men även för att

garantera att våra företag kan vara konkurrenskraftiga gentemot aktörer i andra länder. I en globaliserad värld sätts tullens verksamhet på prov och det är viktigt att med riktade åtgärder se till att bekämpa organiserad brottslighet. Samtidigt ska vi som land vara öppna mot omvärlden. Riksdagen behöver säkerställa att Tullverket har en lagstiftning som är ändamålsenlig för verksamheten. Tullverkets befogenheter har under en lång rad av år utökats. Detta behöver fortsätta.

Det finns en tydlig koppling mellan narkotikahandeln, den organiserade brottsligheten och det ökande antalet skjutningar i landet. Tullverket har fått tillskott senaste åren men det saknas fortfarande tillräckliga resurser i verksamheten samtidigt som tullens brottsbekämpande arbete behöver utvecklas för både fler kontroller och mer avancerad teknik. Vi måste också komma åt införseln av vapen och då är Tullverket en nyckelaktör. En ny lagstiftning är på plats, där tullen har fått ökade befogenheter att kvarhålla misstänkt stöldgods som är på väg att föras ut ur landet, i väntan på polis. Denna verksamhet måste säkerställas inom Tullverkets tillskott.

Centerpartiets överväganden

Tabell 10.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution			
1:1 Skatteverket	-170	-95	±0
Summa	-170	-95	±0

Anslag 1:1 föreslås minska med 170 miljoner kronor under 2025, samt 95 miljoner 2026, i och med att Centerpartiet avvisar regeringens tidigare förslag om en folkräkning.

Utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Rättsväsendet är - tillsammans med försvaret - den yttersta garanten för vår öppna liberala demokrati, med uppgiften att skydda människors fri- och rättigheter både från brott som begås av enskilda och från den offentliga maktens godtycke eller maktmissbruk. Att upprätthålla rättsstaten och tryggheten för alla individer, oavsett kön, gammal och ung, i hela landet, är en av statens kärnuppgifter.

De senaste årens katastrofala utveckling med skjutningar, sprängningar och en ökad otrygghet, tillsammans ett försämrat säkerhetsläge, ställer mycket stora krav på rättsväsendet. Vi har sett hur organiserad brottslighet kommit att bli ett hot mot vår allmänna välfärd, där oerhörda våldsbrott, handel med narkotika, vapen och människor, tillsammans med stölder och bedrägerier utmanar det samhälle vi värnar. Ett samhälle som är byggt på tillit och trygghet.

Vi ser en lika oacceptabel situation när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck och mäns våld mot kvinnor och våld mot barn. Vi behöver ett ökat fokus på de som utsätts för brott. Brottsoffer behöver få rättvisa skipad och få bättre stöd i rättsprocessens olika skeden. Men vi behöver samtidigt kunna ge de som begått brott en rimlig chans att återgå till ett liv utan kriminalitet och se till att fler lämnar den kriminella banan innan det är för sent.

För att lösa denna uppgift krävs att samhället kraftsamlar. Det krävs utökade befogenheter och brottsförebyggande arbete inom skolor och socialtjänst i våra kommuner. Det krävs att poliserna blir fler och får fler verktyg att både förebygga och utreda brott och att de rättsvårdande myndigheterna får rätt styrning och uppdrag. Det krävs en förstärkning av hela rättsväsendet från polisen, åklagare, domstolarna till kriminalvården och tullen. Det krävs att alla delar av samhället gör sitt här och nu.

Rättskedjans alla delar viktiga och ska stärkas

Rättskedjans myndigheter får historiska tillskott för att möta en mycket allvarlig utveckling. Med Centerpartiets politik växer polisen, men pengarna måste också leda till rätt insatser och framför allt fler lokala poliser. Polisen har en central roll för att beivra, begränsa och lösa brott. Polisen måste därför vara närvarande, tillgänglig och synlig för människor i hela landet. Större myndighetsanslag är avgörande för att garantera polisens lokala närvaro, öka antalet arbetade polistimmar, skapa förutsättningar för bättre arbetsvillkor och en bättre arbetsmiljö samt för att ge polisen möjlighet att bekämpa brottslighet både i hemmen och på gatorna. Centerpartiet arbetar för att öka polistätheten ytterligare, för att nå en europeisk genomsnittsnivå. Centerpartiet ser positivt på att det tillskapas flera olika vägar att arbeta som polis och även att en viss specialisering kan ske tidigare än idag. Att poliser tidigt kan välja spår som t.ex. utredare, ingripandepolis och cyber-polis ser vi kan locka nya grupper att bli poliser. Vi

ser behovet av en satsning på utredande och lagföring av just brott med cybern som brottsplats. Här behöver polis, åklagare och domstolar få resurser för att uppdatera sig till den nya situationen för att inte cybern ska bli ett laglöst land. De historiskt stora satsningar som görs på rättsväsendet gör att det finns förutsättningar för göra dessa prioriteringar.

Under detta år har medel även skjutits till för att stärka verksamheten inom nationellt forensiskt centrum, för att kunna jobba snabbare med mer tekniskt krävande forensiska inslag i utredningar, en satsning som även fortsatt måste prioriteras för att säkra en långsiktig utbyggnad och resurssättning.

Polisen måste vara lokalt förankrad. För att förtjäna, värna och stärka medborgarnas förtroende för polisen krävs att man inte enbart arbetar med grov kriminalitet, utan också prioriterar resurser till arbetet med vardagsbrotten – s.k. mängdbrott - som skadegörelse, stölder och buskörningar. En lokalt förankrad polis utgör också ett viktigt verktyg i kampen mot grov brottslighet, då lokal förankring är en förutsättning för att arbeta förebyggande och kunna bedriva brottsutredningar i de områden där organiserad brottslighet och gängkriminalitet är mer vanligt förekommande.

Ett problem som försvårar det brottsbekämpande arbetet är att de samhällen som är hårdast drabbade också är de samhällen där förtroendet för de rättsvårdande myndigheter är svagast. Åtgärder måste till för att överbrygga klyftan mellan medborgarna och myndigheterna, så att alla känner att de får den hjälp de behöver när de behöver den och att fler vågar och vill anmäla brott och vittna mot brottslingar.

Under senare år har måltillströmningen och målens komplexitet hos Sveriges domstolar ökat, till stor del som resultat av de reformer som redan vidtagits för att komma åt den allt grövre kriminaliteten; det här är en utveckling som bara kommer fortsätta. Detta har lett till långa handläggningstider för alla mål som inte är prioriterade, såväl brottmål och tvistemål, som förvaltningsrättsliga mål och ärenden är påverkade. Det är därför avgörande att domstolarna tillförs de medel de behöver för att hantera hela ärendebördan, inte bara det som relaterar till den grova organiserade brottsligheten. Det är viktigt att man tillåts utöka verksamheterna på ett hållbart och långsiktigt sätt. Att rekrytera, utbilda och fortbilda domare är exempelvis ett arbete som tar tid.

Notarieutbildningen är en aspekt av detta, rekryteringen av jurister med andra erfarenheter av rättsväsendet är en annan. Men för att vara såväl en attraktiv arbetsplats för kvalificerade jurister, som att uppfylla rollen yttersta väktare av rättsstaten måste domstolarna ha goda möjligheter att rekrytera och utbilda domare löpande. I detta ligger också behovet av en översyn av skyddet för domare och andra anställda i domstolar, för att säkerställa att de har ett adekvat skydd i den utsatta situation de ofta befinner sig i. Domstolarna har dessutom ett brett uppdrag, där de inte bara hanterar brottmål och avgör tvister enskilda emellan och tvister mellan enskilda och myndigheter utan också fyller en viktig roll i många andra samhällsviktiga ärenden. I detta arbete är det viktigt att prioritera förvaltningsdomstolarna, som utöver att hantera stora delar av såväl förebyggande som brottsbeivrande insatser även handlägger omfattande mängder av ärenden som är avgörande för både en fungerande myndighetsapparat som näringslivet. Utan en effektiv och rättssäker hantering av till exempel tillstånds- och ansökningsärenden bromsas viktiga investeringar inom t.ex. såväl energisektorn som infrastruktursatsningar. Förvaltningsdomstolarnas betydande roll har ofta underskattats, såväl vad gäller ärendenas omfattning som komplexitet.

Samtliga ansvariga myndigheter är överens om att ett grundläggande problem i svensk brottsbekämpning idag är svårigheten att bryta sekretess i individuella ärenden. Centerpartiet ser positivt på de förslag om en allmän sekretessbrytande regel mellan myndigheter för att utöka möjligheterna att dela information i syfte att samverka, förebygga och beivra brott som lämnats av en utredning nyligen. Samtidigt behöver sekretessen stärkas för personuppgifter som används för att begå brott och kartlägga brottsoffer. Offentlighetsprincipen bör ses över för att förebygga ekonomisk brottslighet och stärka individens integritet.

Den ekonomiska brottsligheten är intimt förknippad med den grova och våldsamma kriminaliteten. Utredningen om bidragsbrott som tillsattes 2021 har föreslagit att Ekobrottsmyndigheten behöver stärkas och få ett ansvar för att utreda bidragsbrott. Centerpartiet står bakom den inriktningen.

Centerpartiet har stått bakom de nya lagar som ger rättsväsendet större befogenheter att använda hemliga tvångsmedel för att kunna förhindra och lösa fler brott. Vi har dock lyft behovet av att de domstolar och myndigheter som har att granska, kontrollera och

besluta i dessa frågor har de nödvändiga och tillräckliga resurser för att fullgöra sitt viktiga uppdrag.

De senaste årens utveckling med ökande grov brottslighet, straffskärpningar och ökade resurser till polis och åklagare sätter också Kriminalvårdens verksamhet på prov.

Överbelagda häkten och anstalter är redan ett stort problem. Brist på häktes- och fängelseplatser leder till stora påfrestningar både för de intagna och för personalen och påverkar det återfallsförebyggande arbetet negativt. En snabb expansion ökar också risken för infiltration inom myndigheten, en risk som måste ta på största allvar.

Utbyggnaden av Kriminalvården borde ha påbörjats och drivits långt kraftfullare än vad som skett hittills. Platsbrist får aldrig vara en anledning att ge avkall på allmän säkerhet, eller kvaliteten på den vård som Kriminalvården ska tillhandahålla. Kriminalvårdens behov av ökade resurser måste därför prioriteras. Här ser vi en utbyggnad i hela landet som värdefull.

Stärk hela rättskedjans fokus på både brottsoffer och gärningspersoner

I den pågående expansionen av rättsväsendet är det viktigt att ha ett helhetsperspektiv. Centerpartiet vill se ett helhetsgrepp om frågorna – från det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet till stödinsatser för brottsoffer, men även på att återanpassa individer som avtjänat sina straff. Det är därför viktigt att ge alla medarbetare i hela rättskedjan goda förutsättningar och de resurser som krävs för att de ska kunna hantera de ärenden som varje år strömmar igenom myndigheternas verksamhet.

Centerpartiet vill ha ett starkare brottsofferperspektiv i rättsväsendet. Brottsoffer måste, förutom att de brott de utsatts för utreds på bästa sätt, även garanteras ett professionellt stöd och god information från rättsväsendet om sitt aktuella fall. Centerpartiet vill återställa rätten till målsägandebiträde i överinstans, för att garantera ett gott stöd till brottsoffer under hela rättsprocessen. Systemet med skadestånd för brottsoffer måste ses över för att göra det betydligt enklare och snabbare för brottsoffer att få sina skadestånd.

För att förhindra återfall i brott och möjliggöra livsresor måste det finnas ett starkt stöd från samhällets sida för den som vill lämna det kriminella livet. Som en del av en nationell satsning på avhopparprogram, behövs det finnas ett särskilt program för unga kriminella. Detta för att barn och unga har specifika behov, rättigheter och skyldigheter som skiljer sig från vuxnas. Det innebär att metoder som tagits fram för vuxna

avhoppare inte nödvändigtvis är lika bra för minderåriga. Det saknas inte sällan tillräcklig kunskap om unga gängkriminella i kommuner, inom myndigheter och i civilsamhället. Det kan ett nationellt program med beprövade metoder och bättre resurser åtgärda. Att under både vård och straff kunna rusta unga till ett liv utan kriminalitet är avgörande för ett långsiktigt hållbart arbete mot gängkriminaliteten. Här behöver de hinder som finns för ett effektivt samarbete mellan kommuner, regioner och staten inom bland annat sekretessområdet tas bort.

Våld i nära relation

Ingen människa ska behöva leva i rädsla för våld, hot och fridskränkningar. Våld i nära relation är ett allvarligt och omfattande samhällsproblem. Problemet finns inom alla delar av befolkningen, inom alla samhällsklasser, alla åldrar och i olika typer av nära relationer, men drabbar tydligt i första hand kvinnor och barn. Detta kan vi inte låta fortgå.

Polisen och åklagare behöver betrakta våld i när relationer som det grova, och allt för ofta dödliga, våld som det är. Avgörande insatser som förhör, brottsplatsundersökningar, teknisk bevisning och tvångsmedel måste användas på dessa brott i samma utsträckning som för andra grova brott. Utöver detta behövs ett starkt stöd till kvinno- och tjejjourer, Nationellt centrum för kvinnofrid och stöddinjen för unga relationer.

Centerpartiets överväganden

Tabell 11.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 4 Rättsväsendet			
1:1 Polismyndigheten	75	75	75
1:2 Säkerhetspolisen	5	5	5
1:3 Åklagarmyndigheten	5	10	10
1:4 Ekobrottsmyndigheten	5	5	5
1:5 Sveriges Domstolar	5	5	5
1:7 Brottsförebyggande rådet	5	5	5
1:14 Bidrag till brottsförebyggande arbete	350	350	350
Summa	450	455	455

Centerpartiet är positivt inställda till regeringens förstärkning av rättsväsendet, men menar att resursökningarna hittills inte gett de resultat de borde. Därför föreslår Centerpartiet att medel omfördelas inom Polismyndigheten så att grunduppdraget, inklusive hanteringen av våldet mot kvinnor och barn, mängdbrotten och en närvarande polis i hela landet, kan genomföras. För detta avsätter Centerpartiet 500 miljoner kronor under 1:1 Polismyndigheten årligen under 2025–2027 och effektiviserar samtidigt Polismyndigheten med samma belopp under samma period. Vi föreslår också en dubbling av anslagen som går till polisens avhopparverksamhet, vilket medför ett tillskott om 75 miljoner årligen mellan 2025 och 2027 till 1:1. Avhopparverksamheten är en viktig och allt för lågt prioriterad del av arbetet mot gängen där det särskilt saknas ett nationellt arbete för ett avhopparprogram för barn och unga.

Cyberbrottslighet blir allt vanligare och påverkar flera myndigheter. Centerpartiet föreslår därför att Polismyndigheten (1:1, Säkerhetspolisen (1:2), Åklagarmyndigheten (1:3) och Ekobrottsmyndigheten (1:4) tillförs 5 miljoner vardera under perioden 2025–2027 för att utveckla sitt arbete mot cyberbrottslighet, samt att Brottsförebyggande rådet (1:7) tillförs 5 miljoner för samma syfte och tidsperiod.

Centerpartiet ser ett stort behov av ett mer sammanhållet stöd till våldsutsatta kvinnor. Svårigheter kring att hitta bostad och ta sig ut ekonomiskt beroende medför problem för många kvinnor som vill lämna en destruktiv och våldsam relation. En lämnepeng ingår i detta. Till detta tillför Centerpartiet 100 miljoner årligen för perioden 2025–2027 som Bidrag till lokalt brottsförebyggande arbete (1:14).

Centerpartiet föreslår en satsning för att halvera tillståndprocesserna i viktiga miljö- och energifrågor varför Sveriges domstolar får ett tillskott på 5 miljoner kronor årligen för detta ändamål under anslag 1:5.

Centerpartiet vill se fler vuxna på gator och torg, särskilt i utsatta område. Det krävs fler närpolisier men särskilt andra professioner, se bl.a. UO9. Därför föreslår Centerpartiet 250 miljoner kronor årligen till 1:14 för att förstärka detta arbete.

Utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Att Sverige är ett land som bygger säkerhet med andra har varit grunden för svensk säkerhets- och försvarspolitik sedan alliansregeringens dagar. Men det är först nu, genom det svenska Natomedlemskapet, som riktig kraft sätts bakom orden. Nu kan vi samlat och solidariskt bidra till att inom EU och NATO fortsatt ge ett starkt stöd till Ukraina och ett kraftfullt svar på Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Det är, tillsammans med klimatinsatser, den viktigaste säkerhetspolitiska frågan innevarande mandatperiod. Centerpartiet kommer fortsatt vara en konstruktiv samarbetsröst när det rör Sveriges roll i Nato.

Sverige ska vara en aktiv partner på den internationella arenan. Vi ska bidra till fred, säkerhet och utveckling av människors livchanser och rättigheter i världen. Genom handel, erfarenhetsutbyte, diplomati, bistånd men även med militära och civila insatser. Säkerhet bygger vi tillsammans med andra. Insikten om att det som händer långt borta påverkar oss är uppenbar. Vi ska vara långsiktiga och strategiska i vårt arbete. Den liberala världsordningen är inte utan sina brister, men har likväl skapat välstånd, stabilitet och möjligheter för världens stater att lösa gemensamma problem, även om möjligheterna nu allt oftare undermineras och blockeras. Den kräver därför en allt mer aktiv röst och den är värd att kämpa för. Den liberala demokratin är kärnan i Centerpartiets utrikespolitik. Svensk utrikespolitik ska försvara och främja den liberala demokratin. Vi förespråkar en utrikespolitik som försvarar och främjar demokrati och mänskliga rättigheter, som stöttar rättstatsuppbyggnad, som motverkar korruption, som stärker kvinnors rättigheter och möjligheter och som stärker vårt samarbete med andra demokratier.

Den multilaterala ordningen som den har utvecklats är inte perfekt fungerande och har utmanats väsentligt de senaste åren, men den måste försvaras och utvecklas. Den får inte försvagas ytterligare. Säkerheten för ett litet land som Sverige främjas av en förutsägbar internationell ordning. Just nu präglas dock det internationella samarbetet av stor osäkerhet. Diplomatin är alltså den första försvarslinjen.

Globalt står världen inför nya utmaningar. Det handlar bland annat om nya motsättningar mellan stormakter, kärnvapenrustning och effekterna av klimatförändringar samt pandemier som hotar människors trygghet, välstånd och frihet. Rysslands krig i Ukraina får inte bara fruktansvärda konsekvenser i Ukraina utan

påverkar också samhällen och länder i ett större närområde, inte minst i Kaukasus. Det brutala övergreppet på civila israeler som skedde den 7 oktober 2023 och gisslantagandet har fått katastrofala följder. Kriget mellan Israel och Hamas i Gaza har fått oerhörda civila konsekvenser och spridningseffekter. Det riskerar att sprida sig till en större regional konflikt i Mellanöstern, med stora effekter långt utanför närområdet.

Korruption sliter sönder samhällen och hämmar positiv utveckling. För att möta detta behöver vi utveckla vårt internationella system och stärka den internationella ordningen. Nationalism, populism, terrorism, kamp om resurser och teknik skapar också nya spänningar inom och mellan länder och regioner. Sverige ska inte tystna under auktoritära ledares maktspråk. Vi ska heller inte bedriva en utrikespolitik som blir inåtvänd och nationalistisk. En global utblick är fortsatt viktig.

Svensk utrikespolitik ska inte bidra till att länder i det globala syd alienerar sig från oss eller andra liberala demokratier, och heller inte bidra till att vi försvagas på bekostnad av exempelvis ryskt och kinesiskt inflytande. En negativ bild av Sverige utomlands kan bidra till det. En negativ Sverigebild påverkar inte bara vårt globala inflytande utan också vår säkerhet. Svensk utrikespolitik ska därför också värna och arbeta för en positiv Sverigebild. Sverige bilden, vårt lands säkerhet och globala inflytande påverkas av inre och yttre faktorer såsom exempelvis politiska företrädares uttryckssätt och representation men också exempelvis illvilliga aktörers påverkansförsök mot vårt land. Många länder ser sig ha ett intresse av att slå split både inrikespolitiskt i Sverige och mellan oss och andra länder. Det kräver sammantaget en långsiktig utrikespolitik där handels-, säkerhets- och biståndspolitiken hänger samman och där diplomatin ges goda förutsättningar att verka.

Det är Centerpartiets uppfattning att svenska skattepengar inte ska riskera att finansiera andra länders globala maktambitioner genom exempelvis samarbeten och transaktioner till olika investeringsbanker, exempelvis Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB). I det fall Sverige samarbetar med exempelvis AsDB ska krav alltid ställas på demokrati och mänskliga rättigheter i olika projekt som finansieras, såsom det så kallade Belt and Road Initiative, och att inga investeringar görs i till exempel Xinjangs tvångsläger eller i militärdiktaturens Myanmar eller Kambodja.

FN och internationell rätt är en hörnpelare för svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Vi ser det som naturligt att det nordiska samarbetet fortsätter att utvecklas, inom försvars- och säkerhetspolitiken men också i frågor som rör exempelvis gränshinder och dess konsekvenser för den nordiska arbetsmarknaden. Det Östliga partnerskapet behöver fortsätta att reformeras och utvecklas.

Centerpartiets överväganden

Tabell 12.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 5 Internationell samverkan			
1:5 Utrikes- och säkerhetspolitiskt strategiska insatser	-156	-156	-156
99:1 Nordiskt samarbete	20	20	20
99:2 Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)	30	30	30
99:3 Bidrag till Utrikespolitiska institutet (UI)	21	21	21
99:4 Forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, rustningskontroll, nedrustning och icke-spridning	85	85	85
Summa	±0	±0	±0

Centerpartiet avvisar otydligheten som uppstår till följd av de förändrade anslagen under UO5. Centerpartiet vill anslå 20 miljoner kronor till nordiskt samarbete, 30 miljoner till SIPRI, 21 miljoner till UI och 85 miljoner till annan forskning, utredningar och andra insatser rörande säkerhetspolitik, rustningskontroll, nedrustning och icke-spridning. Samtliga dessa kostnader återkommer årligen.

Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Att Sverige är ett land som bygger säkerhet med andra har varit grunden för svensk säkerhets- och försvarspolitik sedan alliansregeringens dagar. Men det är först nu, genom Sveriges inträde i Nato som det fått verklig betydelse. Centerpartiet har under lång tid påtalat vikten av att Sverige går med i Nato och fick under 2020 också stöd för vår politik i riksdagen, då det beslutades att Sverige bör uttala en Natooption i sin säkerhetspolitiska linje. Detta visade sig vara viktigt när läget blev skarpt i samband

med Rysslands anfall av Ukraina, samt då de hotade oss och flera andra europeiska länder i februari 2022.

Försvarsanslagen har ökat kraftigt senaste åren, något Centerpartiet prioriterat och drivit på för över tid först som en del av försvarsgruppen (2015–2018), bestående av regeringen, Centerpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna (del av perioden), och sedan som samarbetsparti till dåvarande regeringen tillsammans med Liberalerna mellan 2019 och 2021. Vi deltog också i överläggningarna med försvarsberedningen i mars 2022 där det bestämdes att ytterligare höja budgetramen som en direkt konsekvens av Rysslands anfallskrig i Ukraina. Centerpartiet har sammantaget haft en avgörande roll för att säkerställa ekonomiska förstärkningar till försvaret det senaste decenniet.

Vi beklagar att försvarsberedningen våren 2024 inte kunde komma överens om en nivå för det militära försvaret motsvarande 3% av BNP och heller inte kunde komma överens om en ambitionshöjning för civila försvaret motsvarande 100 miljoner kronor senast år 2030. Det är satsningar i den storleksordningen att inget parti ensamt kan bära dem utan satsningarna behöver göras brett och i samförstånd mellan riksdagens partier. I denna budget tar Centerpartiet dock ytterligare kliv framåt och satsar 450 miljoner kronor mer än regeringen på totalförsvaret. Av dessa lägger vi 250 miljoner kronor på militärt försvar och 100 miljoner kronor ytterligare på civilt försvar. Det gör vi därför att det är nödvändigt i den tid vi lever och för att förmågan behöver öka i hela totalförsvaret snabbare än både regeringen och försvarsberedningen i övrigt har kommit fram till.

Det finns många utmaningar för försvaret. Tyvärr har förmågetillväxten påverkats negativt av kriget i Ukraina med ökade krav på beredskap, men också av bl.a. ett uppdämt behov av reparationer och behov av reservdelar, av personalbrist. Personalen är Försvarsmaktens viktigaste resurs i utvecklingen av försvarsförmågan. I takt med att försvarsekonomin växer ser vi också ökade möjligheter att villkor och incitamentsstrukturer utvecklas och blir så pass bra att personalen väljer att stanna kvar, eller komma tillbaka.

Svensk försvarsförmåga ska utvecklas så att hela landet kan försvaras genom ökad tillgänglighet och förbättrad operativ förmåga, genom omedelbart gripbara krigsförband. Förmågan att samtidigt kunna mobilisera krigsorganisationen i händelse

av höjd beredskap är viktig, enskilt eller tillsammans med allierade är prioriterat. Att arméns förmågeutveckling fortsätter och prioriteras och är av stor vikt, det gäller både fältförbandens och territorialförbandens förmåga. Vi ska också kunna försvara svenskt territorium till sjöss, enskilt under svensk ledning eller under ledning av allierade. Förmågan till sjökontroll för att hålla sjövägarna öppna ska utvecklas både på västsidan med Göteborgs hamn och i Östersjön. Sverige ska också kunna försvaras i luften genom att svensk luftförsvarsförmåga utvecklas i ett bredare perspektiv än JAS. Det innebär att flygvapnet tillsammans med arméns luftvärn och marinen ska kunna kontrollera lufterummet, skydda mot fienders flygvapen och fjärrstridsmedel, Uthållighet i krigsorganisationen skapas bl.a. också genom en ändamålsenlig logistikfunktion. Det är en förutsättning inte bara för att kunna verka i fred, kris och krig men också för ett effektivt och ändamålsenligt värdlandsstöd.

För Centerpartiets del ser vi att östersjökusten och hela Östersjön kommer bli än mer strategiskt viktigt och att Sverige kommer få en viktig roll i försvaret av densamma, tillsammans med övriga östersjöstater. På samma sätt ser vi att områdena kring Arktis och Barents hav också kommer vara strategiskt viktiga för Sverige att bidra i försvaret av. Här blir inte minst vinterförmågan viktig att fortsätta utveckla. Den nordiska och nordisk baltiska dimensionen och samarbete kommer fördjupas allt mer och svenskt försvar integreras i en större Natohelhet. Det binder ihop vår region i en tydlig större regional kontext samtidigt som det stärker den transatlantiska länken. Över tid behöver också cybersäkerheten stärkas ytterligare inom Försvarsmakten och resten av samhället, på bredden och spetsen.

För att skynda på förmågeutvecklingen inom det militära försvaret vill Centerpartiet lägga ytterligare 250 miljoner kronor på Försvarsmakten 2025 varav 125 miljoner läggs på förbandsanslaget för att möjliggöra förstärkt incitamentsstruktur, utbildning och övning ute på förbanden. 125 miljoner kronor läggs på materielanslaget för ytterligare inköp av ammunition.

Krisberedskap och utvecklingen av det civila försvaret

Rysslands krig i Ukraina och de hybridattacker vi dagligen ser innebär stora utmaningar också för svensk fredstida krisberedskap och det har visat på vikten att snabbt vidta ytterligare åtgärder för att bygga upp ett modernt civilt försvar med åtgärder som gör

skillnad på både kort och lång sikt. Det civila försvarets behov ska vara dimensionerande för beredskapsplaneringen. Erfarenheter från Rysslands krig Ukraina ska kontinuerlig dras och påverka beredskapsutvecklingen i Sverige.

Vi ser tydliga behov av att stärka cybersäkerheten, av investeringar för att skydda samhällsviktig infrastruktur lokalt, regionalt och nationellt, vi ser behov av att säkerställa kompetens- och personalförsörjningen både i kris och under höjd beredskap. Vi ser ett behov av att fortsätta utveckla befolkningsskyddet och räddningstjänsten förutsättningar att verka under höjd beredskap. Vi ser ett behov av att bygga motståndskraft i grunden och av att dra nytta av de gröna näringarna för att stärka förnödenhetsförsörjningen, bygga motståndskraft och minska beroendet av utländsk olja och gas. Vi ser ett behov av fortsatt samarbete med näringslivet både på nationell och regional nivå, på lika villkor och med ömsesidig insikt om beroenden och mervärden.

Centerpartiet kommer fortsätta att driva på för att nödvändiga förändringar kommer på plats och att de beslut som redan fattats av riksdagen får genomslag och blir verklighet och att än mer görs. När ökade krav ställs på kommuner och regioner behöver finansieringsprincipen fortsatt få genomslag. Kommuners och regioners beredskap och skydd för samhällsviktig verksamhet utgör grunden för motståndskraften i vårt lands civila försvar.

Stärk energisektorns motståndskraft

I det pågående kriget i Ukraina har Ryssland vid upprepade tillfällen genomfört såväl cyberattacker som fysiska attacker mot energisektorn. Även energisektorn i EU och Sverige har attackerats digitalt under senaste året. Att energisektorn används strategiskt som pjäs i säkerhetspolitikens spel har varit tydligt de senaste åren. Ett exempel på detta är när Ryssland har använt minskade gasleveranser som medel för att nå strategiska mål. Inom energisektorn finns det därför en stor och befogad oro för hotbilden mot energiinfrastrukturen i Sverige och avsaknaden av förmågor att stå emot dessa. Störningar i energisektorn i Sverige kan dessutom ge kaskadeffekter i Europa, då Sverige är en avgörande leverantör till kontinenten. Därför är Sveriges energisektor i ett särskilt utsatt läge. Diskrepansen mellan hotbild och förmågor är allt för stor.

För att minska diskrepansen vill Centerpartiet satsa ytterligare medel på en robust kommunal energiförsörjning som innebär att det skapas bättre förutsättningar för lokal distribution av el och minskar risken för avbrott i lokal värmeförsörjning. Vi satsar därför 50 miljoner kronor mer än regeringen på stärkt och decentraliserad energiinfrastruktur genom ett särskilt investeringsprogram för en mer robust kommunal energiförsörjning. Sammantaget stärks motståndskraften i svensk energisektor rejält, och diskrepansen mellan hotbild och förmåga minskar.

Starkare kommunal beredskap

Alla olyckor, översvämningar, skolskjutningar, terrorattacker, pandemier eller vilken fredstida kris vi nu än menar kommer alltid ske i en kommun. Kommunerna kommer också vara den aktör som måste hantera konsekvenserna av ett väpnat angrepp för sina invånare inte minst vad gäller befolkningsskyddet inkl. tillgängliga och ändamålsenliga skyddsrum. Kort och gott - kommunerna har en nyckelroll i både den fredstida krisberedskapen och i totalförsvaret. Sveriges kommuner måste därför också ha en beredskap för flera olika hot samtidigt. Men kommunerna måste få bättre förutsättningar för det, mer pengar men också bättre stöd och minskad byråkrati.

Regeringens satsningar på kommunal förmåga inom civilt försvar är kraftigt underdimensionerade behoven 2025. Den kommunala beredskapen behöver stärkas ytterligare och det kan inte vänta. Centerpartiet anser därför att ytterligare 50 miljoner kronor bör skjutas för en bättre kommunal beredskap redan 2025 så kommunerna kan anställa fler med beredskapskompetens, genomföra fler övningar och utbildningar med tjänstemän, politiker och civilsamhällets organisationer samt för att utveckla arbetet vidare inom fler områden parallellt.

Stödet till Ukraina behöver öka kraftigt och JAS skickas till Ukraina

Det är bra att regeringen skapar en särskild fond för stödet till Ukraina, men tyvärr är den inte tillräcklig. Centerpartiet tillskapa en särskild, och i sin helhet omedelbart tillgänglig Ukrainafond för stödet till Ukraina på en procent av BNP per år utanför ordinarie statsbudgeten. Den lösning som regeringen valt innebär en risk att nödvändigt stöd till Ukraina i praktiken skjuts på framtiden. Regeringens satsning är heller inte tillräcklig eftersom den begränsas till 75 miljarder kronor fram till 2026 men med en ram på 25 miljarder kronor per år. Med Centerpartiets kraftigt ökade ambition på stödet

till Ukraina är vår bedömning att det är möjligt att skicka JAS under 2025, för att stärka luftförsvaret av Ukraina. I det ryms också resurser för logistik, reparation och annat nödvändigt stöd. Beslut om detta behöver fattas redan 2024.

Övriga förändringar inom utgiftsområdet

Centerpartiet står bakom regeringens satsning på 4 miljoner kronor på FOI för att omhänderta deras roll kring lagen om utländska direktinvesteringar men avvisar att finansieringen ska tas från stärkt livsmedelsberedskap inom UO23. Tvärtom behöver livsmedelsberedskapen och försörjningsförmågan på livsmedel stärkas i hela landet, i det är beredskapslager av särskilt viktiga livsmedel och insatsvaror en viktig del. Istället vill vi finansiera FOI roll i lagen om utländska direktinvesteringar genom en omfördelning inom FOI:s egen forskningsverksamhet inom civilt försvar. Förutom att vi avvisar regeringens minskning av livsmedelsberedskapen inom UO23 vill vi också se ytterligare resurser avsättas till den. Centerpartiet vill se sammantaget ytterligare 100 miljoner kronor för stärkt livsmedelsförsörjning och beredskapslager av särskilt viktiga livsmedel och insatsvaror.

Därtill ser vi att regeringens satsning på att stärka den enskildas cybersäkerhet är bra och nödvändig, men vi anser att det är studieförbunden som finns i hela landet nära människor som bättre gör detta än MSB. Vi vill att MSB använder 11 miljoner kronor av sina ökade anslag till att finansiera studieförbunden för att genomföra denna viktiga verksamhet. Folkbildning, folkförankring och totalförsvar hör ihop och kan utvecklas tillsammans.

Centerpartiets överväganden

Tabell 13.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap			
1:1 Förbandsverksamhet och beredskap	125	125	125
1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar	125	125	125
2:4 Krisberedskap	100	100	100
Summa	350	350	350

Centerpartiet föreslår ytterligare medel för civilt försvar genom förstärkning inom anslag 2:4 Krisberedskap i form av åtgärder för robust kommunal energiförsörjning om 50 miljoner kronor 2025 och därefter 50 miljoner årligen, samt genom att förstärka kommuners och regioners arbete med krisberedskap med ytterligare 50 miljoner under 2025, 2026 och 2027. Därtill skjuter Centerpartiet till 100 miljoner kronor under UO23 för beredskapslager. MSB (anslag 2:6) får ett minskat generellt tillskott om 11 miljoner 2025, vilket finansierar ett stöd till studieförbunden för att stärka den enskildas cybersäkerhet.

För att snabbare nå det nya 2,6%-målet för försvarsbudgeten och även överträffa det, så som Centerpartiet resonerade i sin avvikande mening i Försvarsberedningen föreslås 250 miljoner i ökade anslag till det militära försvaret utöver Försvarsberedningens bana. Detta innebär att anslag 1:1 och 1:3 ökar med 125 miljoner var årligen 2025–2027.

Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Centerpartiet anser att Sverige ska stå upp för målet att investera en procent av Sveriges BNI till den internationella utvecklingsagendan. Sverige ska ha ett generöst bistånd, men det kommer att ta tid att åter sluta avtal och upprätta samarbeten som avslutats till följd av regeringens nedskärningar. Därför föreslår Centerpartiet en stegvis upptrappning av biståndet till dess det åter når 1 procent av BNI 2028. Målet för Sveriges internationella bistånd är att skapa förutsättningar för bättre levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom och förtryck. Behoven är enorma, inte minst efter covid-19, men också i spåren av klimatförändringarnas effekter och pågående konflikter. Svensk bistånds- och utvecklingspolitik ska sträva efter att skapa långsiktig förändring genom att angripa grundorsakerna till problemen. Partnerskap och lokalt ägarskap, mänskliga rättigheter och mottagarnas perspektiv utgör grunden i Sveriges politik för global utveckling, och bör så fortsatt göra. Svenskt bistånd ska följa OECD-DAC:s regelverk för hur bistånd kan användas. Att använda biståndet som ett sätt att tvinga människor att återvända efter att de nekas asyl är inte i enlighet med OECD-DAC och Centerpartiet motsätter sig en politik där biståndet används på detta sätt.

Biståndet behöver däremot fokuseras. Biståndseffektiviteten ökar genom att svenskt bistånd kraftsamlar och fokuserar runt tre tematiska områden: 1) Hållbara jobb, 2) Klimatomställning och grön energi, samt 3) Demokrati och rättsstatens principer. En

viktig del i ett lands demokratiseringsprocess är att säkerställa att fler unga, flickor och pojkar får möjlighet att gå i skola och skaffa sig en utbildning. Här behöver mer göras. Fokuseringen tar sin utgångspunkt i, och utvecklar, de Globala målen i Agenda 2030 och målsättningarna i Parisagendan som svenska aktörer bäst kan bidra till att nå. Vi är bra på mycket, men behöver bli bättre på att fokusera på det vi är bäst på. Vi ska verka där vi kan göra mest skillnad, och där ska vi vara världsledande. Det är viktigt att det finns en långsiktighet i utvecklingsbiståndet, inte minst i demokratibiståndet, eftersom det tar tid för länder att demokratiseras. Detta får inte riskeras genom att endast fokusera på lågt hängande frukter och kortsiktiga resultat. Att det måste finnas ett humanitärt bistånd som går att skala upp är en självklarhet, men det ska inte ske på bekostnad av det bilaterala utvecklingsbiståndet. Kärnstödet kan däremot prioriteras tydligare än i dag. Klimatbiståndet ska inte finansiera fossila utsläpp utan gå till de länder som har svårast att själva klara omställning och anpassning samtidigt som det bidrar till det riksdagsbundna målet för svenskt bistånd.

Genom att uppmuntra andra länder att följa samma principer och genom att verka för en god samordning inom EU och i andra forum skapas en effektiv och rationell arbetsfördelning för internationell utveckling.

Samtidigt ska det enprocentiga biståndsmålet ses som ett medel för att mobilisera betydligt större volymer från andra aktörer. Vi vill att det internationella biståndet används som en hävstång för att mobilisera större krafter i näringsliv, stater, civilsamhälle och i internationella system. Hävstångseffekten skapas genom att det internationella biståndet mobiliserar såväl kapital, engagemang, tid som innovation. På så sätt kan värdet av varje skattekrona som investeras i de Globala målen mångfaldigas och utvecklingseffekten bli större än vad biståndet enskilt kan bidra med. Det är nödvändigt eftersom volymen på de investeringar som krävs för att uppnå en hållbar utveckling vida överstiger det samlade biståndets volymer. Utan ett brett och nära samarbete med privata investerare och näringslivet som fokuserar på ett ökat engagemang, kommer de globala hållbarhetsmålen inte kunna uppnås. Näringslivet kan bidra till en global hållbar utveckling. Att fokusera på biståndsbudgeten som hävstång för bredare resursflöden ser vi som den snabbaste vägen bort från biståndsberoende. Då bygger vi både hållbara jobb och förutsättningar för beständig ekonomisk framgång i mottagarländerna. En biståndsoberoende värld är alltså det långsiktiga målet.

Företags ansvar för att upprätthålla mänskliga rättigheter, miljö- och klimathänsyn behöver vara tydligt och EU-regler kring due diligence ska naturligtvis följas.

Rysslands krig i Ukraina har skapat en humanitär katastrof och lämnat Ukrainas ekonomi i ruiner. Många tiotusentals människor har dött, skändats, skadats, lämnats bostadslösa och flytt. Människor svälter och fryser då Ryssland med precision gett sig på försörjningskedjorna och hindrat tillförsel av förnödenheter. Sverige, och EU, kommer att behöva göra mer för att öka både det humanitära stödet till Ukraina och det ekonomiska stödet för att både kort- och långsiktigt bygga upp landet på nytt. Internationella Valutafonden (IMF) beräknar att Ukrainas statsfinanser, till följd av kriget, går med underskott motsvarande dryga 40 miljarder kronor varje månad. Hjälp från EU och västvärlden är, trots nya beslut om lån, inte i nivå med Ukrainas behov, och allt större del av underskotten finansieras nu av sedelpressen, trots att den ukrainska centralbanken försöker undvika detta. Centerpartiet vill att ytterligare bistånd går till Ukraina. Det vore förödande om Ukraina gick i statsbankrutt. För att finansiera och säkra detta stöd vill Centerpartiet se en lånefinansierad utvecklingsfond för Ukraina, utanför ordinarie budgetram, på motsvarande 1 procent av BNP per år.

Sammantaget står Centerpartiet upp för enprocentsmålet i biståndet och föreslår en stegvis upptrappning av biståndet till dess det åter når 1 procent av BNI, i stället för omfattande nedskärningar i biståndsramen. Långsiktighet, partnerskap och lokalt ägarskap bör även fortsatt vara utgångspunkten för svenskt bistånd, med målsättningen att skapa förutsättningar för bättre levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom och förtryck.

Centerpartiets överväganden

Tabell 14.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd			
1:1 Biståndsverksamhet	1 703	9 930	14 754
Summa	1 703	9 930	14 754

Enprocentsmålet för biståndsramen behöver återinföras. Centerpartiet föreslår en årlig upptrappning inom området 1:1 biståndsverksamhet som under nästa mandatperiod kulminerar i att vi åter når en procent av bruttonationalinkomst. Därtill föreslås att Sveriges medfinansiering av den gemensamma nordiska internationella skolan i Norge – UWC Red Cross Nordic - återinförs, vilket kostar 7 miljoner kronor per år.

Utgiftsområde 8 Migration

Människor har i alla tider migrerat. Många lever en kortare eller längre tid under sitt liv i ett annat land än sitt hemland. Orsaken kan vara studier, arbete eller kärlek, eller att man tvingas på flykt på grund av krig och konflikt. I en globaliserad värld går migrationen inte att stoppa, den är en naturlig del av den värld vi lever i.

Vi tycker att människor som vill flytta till ett annat land ska kunna göra det. Samtidigt är det viktigt att ställa krav och att utgångspunkten fortfarande är att invandringen ska vara reglerad. Det innebär till exempel att den som flyttar till en anhörig i Sverige ska kunna bli försörjd av anknytningspersonen och den som kommer hit för att arbeta ska ha en lön som är i linje med kollektivavtal eller vad som är praxis i branschen. Vi i Centerpartiet anser att Sverige måste ta sin del av ansvaret och hjälpa människor på flykt. Vi tycker också att den som får skydd här ska kvalificera sig in i välfärden och på så sätt gradvis få tillgång till välfärdssystemen. Migrationspolitiken ska helt enkelt fungera både för de som vill flytta till Sverige och vara hållbart för Sverige som land.

Människor på flykt i världen

Mer än 110 miljoner människor är på flykt i världen. Ännu fler människor lever i odemokratiska samhällen och är utsatta för förtryck. En viktig del i att förebygga konflikter och hjälpa människor på flykt och är biståndet. Majoriteten av alla människor som flyr från sitt hemland, flyr antingen till en annan säkrare del av landet eller till grannländer. Därför är det viktigt att både hjälpa människor i närheten av där konflikterna sker och hjälpa på andra sätt, exempelvis genom att erbjuda de mest utsatta flyktingarna en varaktig och permanent lösning genom att ta emot kvotflyktingar. Sverige borde därför ta sitt ansvar och återigen ta emot minst 5000 kvotflyktingar årligen.

Människor på flytt till Sverige

Sverige ska ha en migrationspolitik som kombinerar medmänsklighet med ordning. Det förutsätter att den som får uppehållstillstånd snabbt integreras och att den som får avslag på sin asylansökan återvänder till sitt hemland. I dag är det inte tillräckligt många personer som återvänder efter avslagsbeslut. Ytterligare åtgärder behöver därför vidtas för att ett sammanhållet, humant och effektivt återvändande ska komma på plats. För att kunna vidta åtgärder för att öka återvändandet måste de asylbeslut som fattas vara korrekta och lagstiftningen vara förutsägbar. Det är därför centralt att rättssäkerheten under asylprocessen är hög och att lagstiftningen håller över tid, så att den som ansöker om uppehållstillstånd i Sverige vet vad som gäller.

Centerpartiet vill styra om migrationen mot mer självförsörjning med hjälp av reformer för minskade utgifter. Vi anser att rätten till skydd är viktigare än snabb tillgång till alla välfärdsförmåner. Asylsökande som kommer till Sverige på egen hand ska därför kunna kvalificera sig in i trygghetssystemen.

Människor som flytt till Sverige från Ukraina - massflyktsdirektivet

När Ryssland invaderade Ukraina aktiverade EU den så kallade massflyktingsmekanismen för första gången för att på ett snabbt sätt kunna ta emot de som flyr. Aktiverandet var bra, samtidigt har det blivit uppenbart att de villkor som massflyktingarna levt under varit otillräckliga. Därför anser att vi att en generell översyn bör göras för att se över vilka rättigheter som behöver utökas om massflyktsdirektivet aktiveras igen.

Att EU förlängde massflyktsdirektivet i juni 2024 gör att ukrainare som bott i Sverige mer än två år kan folkbokföras och få samma rättigheter som andra personer bosatta i Sverige. Detta omfattar dock inte alla. Vi vill att alla som haft uppehållstillstånd och folkbokförs ska ha samma rättigheter. Vi anser också att massflyktingarna behöver ges en permanent möjlighet att stanna kvar i Sverige då massflyktsdirektivet inte ger rätt till permanent uppehållstillstånd exempelvis genom arbetstillstånd.

Arbetskraftsinvandring

Arbetskraftsinvandringen är en stor tillgång för Sveriges kompetensförsörjning, för samhällets ekonomi och för företagens konkurrenskraft. En ny analys från IKEM visar att arbetskraftsinvandringen bidrog med 45 miljarder kronor till Sveriges BNP och 15

miljarder kronor i skatteintäkter år 2022. Tyvärr har den nuvarande regeringen försvårat för arbetskraftsinvandrare genom att riva upp dagens regelverk och införa ett lönekrav. Det har stor påverkan på företagens möjlighet att rekrytera rätt kompetens. Nu har regeringens nya utredning föreslagit ett ytterligare höjt lönegolv och ett antal undantag från lönekravet. Utredningen har också fått i uppdrag att föreslå en ordning som innebär att det är regeringen själva som beslutar vilka yrken som ska undantas från lönekravet. Det innebär i praktiken en politisk styrk arbetsmarknadsprövning. Centerpartiet är mycket kritiskt till lönegolvet och de ytterligare begränsningar av arbetskraftsinvandring som föreslås i utredningen. Vi anser istället att det fortsättningsvis ska vara företagen själva som får bestämma vilken arbetskraft de är i behov av och att lönen ska vara i linje med kollektivavtal och branschpraxis. Regeringens förslag går helt i motsatt riktning och kommer att leda till stora problem för många företag som är beroende av arbetskraftsinvandring för att kunna rekrytera rätt spetskompetens. Det handlar till exempel om industrier i norra Sverige som har behov av bland annat processoperatörer, svetsare, elektriker och systemtekniker vars löner inte alltid ligger över lönekravet. I ett läge där behovet av spetskompetens är stor och många sektorer skriker efter arbetskraft är åtgärder som försvårar för arbetskraftsinvandring varken bra för kompetensförsörjningen eller tillväxten.

Centerpartiets överväganden

Tabell 15.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 8 Migration

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 8 Migration			
1:3 Migrationspolitiska åtgärder	-105	-1 425	-920
Summa	-105	-1 425	-920

Centerpartiet avvisar den mycket stora höjningen av återvandringsbidraget från 10 000 kr per person till 340 000 kr per person. Detta innebär att anslaget 1:3 minskar med 105 miljoner kronor 2025, 1 425 miljoner kronor 2026 och 920 miljoner kronor 2027.

Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Centerpartiet strävar efter en vård och omsorg som finns tillgänglig för alla – oavsett ålder, kön eller bostadsort – och som utgår från den enskilda människans behov. Rätten till självbestämmande och inflytande över den vård och omsorg som ges måste gälla såväl unga som gamla, såväl friska som sjuka. Velfärdens huvudsyfte är att garantera trygghet och likvärdiga förutsättningar för alla, vilket bygger på insikten om att människors behov kan se olika ut. Vården, omsorgen och sociala tjänster ska hålla hög kvalitet i hela landet. Med en åldrande befolkning är det också viktigt med insatser för en stärkt trygghet för äldre. Centerpartiet har därför föreslagit en äldreboendegaranti.

Hälso- och sjukvårdspolitik

Den svenska sjukvården står trots sin goda medicinska kvalitet inför flera stora utmaningar. Allt för många får vänta för länge på vård, eller får inte alls den vård de behöver. Tillgänglighet och kvalitet skiljer sig alltför ofta åt beroende på kön, inkomst, etnisk bakgrund och bostadsort. Svensk sjukvård är, jämfört med våra grannländer, eftersatt när det kommer till digitalisering och myndigheterna har begränsade möjligheter att arbeta proaktivt tillsammans med vårdens huvudmän. Patienternas möjligheter till delaktighet och medbestämmande är för dåliga. Den befintliga modellen för prissättning av läkemedel fungerar inte för nya och effektiva mediciner som kan vara livsavgörande för små patientgrupper.

Medarbetarna, människorna som är kärnan i välfärden, har både för få kollegor och närvarande chefer. Detta märks genom att många inte orkar med att arbeta heltid, och allt för få väljer att söka en karriär inom vård och omsorg, särskilt på landsbygden. Ledare och chefer i vård och omsorg ska få bättre utbildningar i ledning och styrning, och genom detta ska vi ge förutsättningar för att skapa vårdkulturer och organisationer som byggs utifrån patienters behov. Centerpartiet vill se satsningar på karriärtjänster och utreda en rätt till fortbildning för vård- och omsorgspersonal. Vi vill att äldreomsorgslyftet utökas till att innefatta ett obligatoriskt utbildningsprogram för chefer inom äldreomsorgen.

Samtidigt ställer den demografiska utvecklingen och den förändrade åldersstrukturen i befolkningen helt nya krav på hälso- och sjukvården. När fler äldre och multisjuka ska få sin hälso- och sjukvård försörjd av en krympande andel förvärvsarbetande kommer

utformningen av sjukvården att behöva förändras. Vi måste satsa mer på förebyggande och rehabiliterande insatser och en större andel av offentliga utgifter behöver gå till vård och omsorg - men enbart pengar räcker inte. Sjukvården och äldreomsorgen behöver organiseras och samordnas bättre. Runt om i Sverige finns många exempel på regioner och kommuner, ideella och privata vård- och omsorgsgivare som mött problem och löst dem. Sverige har alla möjligheter att skapa en bättre vård.

Centerpartiet tror inte att den gigantiska omorganisering och centraliseringsreform som regeringen nu vill utreda kan lösa de problem som finns i vården i dag. Det blir inte bättre för att den närmare halva miljonen anställda som finns inom hälso- och sjukvården förs samman i en gigantisk byråkratisk koloss som ska styras från Stockholm. Ett departement kan aldrig skaffa sig samma kännedom om verkligheten som en distriktsläkare har. Det behövs dock mer nationell styrning och samverkan för att nå en god och nära vård, med hög och jämlik tillgång till vård. Centerpartiet gör därför en satsning på en nära vård i hela landet. Tillskottet skall användas för att minska vårdköer, öka tillgängligheten och hejda kompetensflykten, inte minst på landsbygden där problemen är särskilt utbredda. I Centerpartiets förslag fördelas sektorsbidraget så att varje region får 50 miljoner var och resterande medel fördelas enligt regeringens modell. Det betyder att små regioner får två till tre gånger mer än i regeringens budget och samtidigt får de stora regionerna också större tillskott.

För att bidra till en jämlik vård och stärka patientens möjligheter att söka vård i hela landet satsar vi på en ny nationell jämförelsetjänst, med information om väntetider, tillgänglighet och kvalitet.

Folkhälsopolitik

Ur ett globalt perspektiv är folkhälsan i Sverige god och i många avseenden har hälsan i befolkningen utvecklats positivt. Inom ett antal områden är dock skillnaderna mellan olika grupper i samhället fortfarande stora och ibland även ökande. För kvinnor med låg socioekonomisk status så har livslängden till och med sjunkit. Många barn och unga lider av psykisk ohälsa och många äldre upplever ensamhet eller otrygghet.

Vården ska inte bara finnas till hands när vi väl har blivit dåliga. Den ska också ge oss hjälp och råd för att vi inte ska bli sjuka. Inom ramen för den pågående

primärvårdsreformen har förebyggande insatser blivit en del av primärvårdens grunduppdrag. Det viktigaste folkhälsoarbetet drivs dock i Sveriges kommuner och regioner. För Centerpartiet är det viktigt att stärka kommunernas och regionernas förutsättningar också vad gäller folkhälsoarbete.

Centerpartiet kommer fortsätta att jobba för en stärkt elev- och studenthälsa, pulshöjande aktiviteter på skolschemat varje dag och systematisk mat- och måltidsuppföljning i äldreomsorgen. Vi gör en satsning för att motverka barn och ungas psykiska ohälsa.

Funktionshinderpolitik

Samhället ska vara tillgängligt för alla och en funktionsnedsättning ska inte vara ett hinder för någon människa. Funktionshinderspolitiken ska utgå från individens behov av assistans och stödinsatser och aldrig en generaliserande analys av funktionsnedsattethet. Centerpartiet vill se en integrering av funktionshinderperspektivet inom alla politikområden och en ambitionshöjning som innebär att samtliga politiska beslut måste reflekteras av ett funktionshinderperspektiv. Det handlar om individens frihet och den egna möjligheten att styra över sitt liv, och samhällets stöd måste också utformas därefter. Funktionshinderorganisationerna behöver som ett led i detta få goda förutsättningar att verka.

Funktionsnedsättningspolitik handlar om medborgerliga fri- och rättigheter. Insatser måste få kosta, men det handlar inte bara om pengar utan även om kompetens, synsätt och vilja. Svensk funktionsnedsättningspolitik utgår från ett rättighetsperspektiv, men det saknas ett fokus på möjligheter: alla människors förmåga och vilja att bidra, oavsett funktionsförmåga. Inte minst är det viktigt att barn och unga med funktionsnedsättning får delta i samhället på lika villkor som sina jämnåriga.

I praktiken är det kommuner och regioner som ansvarar för en stor del av interaktionen mellan medborgaren och det offentliga. Centerpartiet vill därför att regeringen ser över hur staten kan stärka förutsättningarna för kommuner och regioner att bidra till att Sverige efterlever konventionen i praktiken. Ett utredningsuppdrag bör ges till lämplig myndighet. I motion 2022/23:882 Ett friare Sverige för människor med

funktionsnedsättning ges en samlad överblick över Centerpartiets politiska förslag som kan förbättra villkoren för människor med funktionsnedsättningar.

Centerpartiet ser också behov av att skapa bättre och mer långsiktiga förutsättningar kring den personliga assistansen. Riksdagen har i ett tillkännagivande uppmanat regeringen att ta fram en modell för hur schablonersättningen ska räknas upp framöver. Redan nu tar vi helt bort schablonen för föräldraavdraget vilket kommer ge fler barn möjligheten att få personlig assistans.

Politik för sociala tjänster

De övergripande målen för socialtjänsten är beslutade av Riksdagen. Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt, ha tillgång till god vård och omsorg samt erbjudas en jämställd och jämlik vård och omsorg. I individ- och familjeomsorgen är målet att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer, och att stärka skyddet för utsatta barn.

Målen ska ligga fast, men måluppfyllelsen behöver förbättras. Utmaningarna är mycket stora för en socialtjänst som redan i dag är pressad. Många kommuner vittnar om stora utmaningar till följd av personalbrist och ett allt hårdare klimat med hot om våld och trakasserier.

Socialtjänstens utredningar, bemötande och stöd till individer har ofta stor betydelse för den det gäller. Det är helt avgörande att personalen besitter den kompetens som krävs för att kunna göra rättvisande utredningar och bedömningar och ge olika människor ett bra och jämlikt bemötande med avstamp i de övergripande målen. Därför vill Centerpartiet se en reformerad och stärkt socionomutbildning. Det krävs också att man har tillgång till evidensbaserade och enhetliga metoder när man gör riskbedömningar och att kravbilden blir tydlig för när en insats sätts in eller avslutas. Kommunerna behöver förutsättningar för att erbjuda välfärdstjänster som håller samma höga kvalitet i hela landet. Regjäla satsningar till kommunerna krävs för att kunna genomföra ett kompetenslyft för medarbetare i socialtjänsten och göra socialtjänsten till en mer attraktiv arbetsplats som medarbetare trivs och vill stanna kvar på.

Äldreomsorg

Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och kunna åldras i trygghet, med stora möjligheter att kunna delta i samhället. Vården och omsorgen skall präglas av medbestämmande, jämlikhet och jämställdhet.

När allt fler blir äldre behöver samhället stärka rätten till en trygg och ändamålsenlig bostad. Otillgängliga bostäder riskerar att isolera både äldre kvinnor och män i sina hem vilket bidrar till ofrihet och ofrivillig ensamhet. Många upplever också otrygghet, särskilt kvinnor. Centerpartiet vill därför införa en äldreboendegaranti som innebär en rätt att flytta in på ett trygghetsboende utan biståndsprövning från och med 85 års ålder.

Samtidigt behöver valfriheten för äldre stärkas, både när det gäller val av boendeform och val av hemtjänst. Oavsett boendeform behöver vården finnas till hands när behovet finns. För att avancerad hemsjukvård ska kunna bedrivas i alla delar av landet vill Centerpartiet utreda vilka åtgärder som behöver vidtas för att stärka möjligheten och förutsättningarna för den avancerade hemsjukvården.

Med ett längre liv ökar behovet av såväl generell hälsovård som specifik hälsovård kopplad till åldrandet. Idag är över två miljoner svenskar 65 år eller äldre. Centerpartiet vill inrätta ett nationellt äldrehälsovårdsprogram, där ett nationellt vaccinationsprogram för äldre skall vara en hörnsten. Genom att införa en obligatorisk utbildning för chefer inom ramen för äldreomsorgslyftet kan vi också höja kompetensen och kvaliteten inom vården och omsorgen.

Barnrättspolitik

Målet för barnrättspolitikerna har legat fast sedan 2008: Barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande.

Barnrättspolitikerna är sektorsövergripande. Det innebär att barnets rättigheter och intressen ska genomsyra all politik, liksom alla verksamheter som berör barn. Samhället måste bli bättre på att förebygga att barn hamnar i utsatthet och jobba aktivt med att identifiera barn som far illa eller behöver stöd och hjälp, även genom uppsökande verksamhet. Det behövs ökad kunskap och stärkt kompetens kring barnets rättigheter hos statliga myndigheter, regioner och kommuner. Insatserna på området behöver stärkas inom flera sektorer, som skolan, kulturlivet, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och rättsväsendet.

För att barn ska ha möjligheter till delaktighet och inflytande behöver de ha kännedom om sina rättigheter. Det finns barn som faller mellan systemen och inte får hjälp. Alla barn som far illa och inte har stöd i sin närhet måste kunna vända sig till en oberoende vuxen, det gäller särskilt barn som är placerade i samhällsvården.

Centerpartiet vill se mer forskning på området socialt arbete med fokus på metoder och arbetssätt, både när det gäller utredningar, riskbedömningar och samtalsmetodik inom Socialtjänsten. Med mer kunskap kan man förbättra förutsättningarna för att barn att bli delaktiga och komma till tals. Det skulle även göra Socialtjänstens beslut mer rättssäkra.

Förebyggare som skyddar barn från att bli kriminella

Kriminella nätverk i Sverige har under de senaste åren använt allt grövre metoder och särskilt riktat sig in på att rekrytera barn. Barnen rekryteras på sociala medier, i barnens bostadsområden och till och med på fotbollsplanen. Ibland med hot om att familjen kommer till skada om barnen inte utför brott. Barn som rekryteras av kriminella blir på så sätt både förövare och brottsoffer.

Att samhället inte lyckas skydda barn från att hamna i kriminalitet är ett misslyckande. Barnen ska känna sig trygga i skolan, i området där de bor och på sina fritidsaktiviteter. Vi kan inte fortsätta låta kriminella sätta klorna i våra barn och förstöra deras liv och framtid. Så länge barn fortsätter rekryteras är det som görs av samhället inte tillräckligt. Det förebyggande arbetet måste förstärkas. I alla sammanhang där kommuner eller myndigheter möter barn och unga i riskgrupp måste det finnas förebyggare som kan fånga upp och hjälpa barnen eller se till att samverkan sker. På fotbollsplanen eller i centrum där man hänger efter skolan - ska socialtjänstens medarbete finnas på plats och kunna fånga upp barn i riskzon och ge dem det individuellt anpassade stöd och hjälp som behövs för att få dem på rätt väg igen. Socialtjänsten har redan idag ett brett uppdrag att hjälpa barn och unga som far illa. Ett uppdrag som de inte alltid lyckats med då de inte haft rätt förutsättningar och resurser. Därför behöver socialtjänsten förstärkas.

Ge barn i riskgrupp hjälp tidigt

Barn med antisociala beteenden är en särskild riskgrupp. Om dessa barn inte tidigt får den hjälp och det stöd de behöver är risken större, jämfört med andra barn, att de hamna fel senare i livet. Dessa barn har också större risk att rekryteras av kriminella. För att ge

barnen rätt hjälp behöver socialtjänstens medarbetare få en mer omfattande utbildning i de evidensbaserade metoder som finns i hur man bryter normbrytande beteende, så att socialtjänsten i nästa steg kan stödja föräldrarna och hjälpa barnet att bryta sitt beteende.

Forskningspolitik

Forskning, innovation och utveckling är avgörande för lyckas hantera samhällsutmaningarna som rör hälsa, omsorg, social utsatthet och hälso- och sjukvårdens beredskap. Vi behöver stärka förutsättningarna på forskning för att kunna stärka folkhälsan och möta framtida pandemier och samhällskriser på ett bättre sätt, men även för mer hållbara lokalsamhällen och minskande social utsatthet i hela landet. För att säkerställa en jämlik och jämställd vård behövs mer kunskap om hur faktorer såsom geografi, kön och socioekonomi påverkar hälsoutfall, tillgänglighet och vårdkvalitet. Hälsodata måste användas på ett mer systematiskt sätt och kvalitetsbrister och ojämställdhet i vård och omsorg bör bevakas och följas upp löpande.

För att ny kunskap ska spridas och användas i välfärden är det av stor vikt att kommunerna har en hållbar ekonomi och att yrkesverksamma får möjlighet att delta i FoU-projekt inom ramen för sitt arbete. Tillräckliga forskningsanslag behövs både för att utveckla ny kunskap som kan användas i verksamheten och för att upprätthålla kvaliteten och relevansen i högskolans utbildningar och de yrkesverksammas kompetens i alla delar av vården och socialtjänsten.

Centerpartiet har drivit på för en god och nära vård som ska öka tillgängligheten, delaktigheten och kvaliteten i hälso- och sjukvården i hela landet. Vården måste i större utsträckning flyttas ut från sjukhusen till vårdcentraler, lokala mottagningar eller till hemmet, med fler digifysiska vård- och omsorgskontakter. Forskning och utbildning behöver följa med. Att bygga upp och utveckla forskningskompetens i primärvården och den kommunala hälso- och sjukvården är helt avgörande investeringar i morgondagens hälsa och välfärd.

Centerpartiets överväganden

Tabell 16.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg			
1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	899	–51	–51
1:8 Bidrag till psykiatri	50	50	50
1:10 E-hälsomyndigheten	50	50	50
2:1 Folkhälsomyndigheten	–2	–4	–6
2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	3	5	7
2:6 Stöd till främjande av en aktiv och meningsfull fritid för barn och unga	–792	–792	–792
2:7 Stöd för att förebygga ohälsa och ensamhet bland äldre	–100	–100	–100
4:4 Kostnader för statlig assistansersättning	100	100	100
4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet	100	250	500
4:6 Statens institutionsstyrelse	3	3	3
Summa	311	–489	–239

I en svår till för regionernas ekonomi vill Centerpartiet underlätta för mindre regioner med stora avstånd att klara och förbättra tillgängligheten till vården och avsätter därför 1,05 miljarder mer än regeringen på sektorsbidraget till vården och fördelar dem annorlunda. Det innebär att varje region får ett grundbelopp på 50 miljoner kronor och resten av sektorsbidraget fördelas enligt regeringens modell. Centerpartiet avvisar ytterligare resurser till en nationell vårdförmedling, vilket minskar anslag 1:6 med 150 miljoner kronor 2025 och därefter 50 miljoner årligen. I stället vill Centerpartiet se en jämförelsetjänst för kortare väntetider, tillgänglighet och kvalitet i vården, vilket innebär ökade resurser under 1:10 med 50 miljoner kronor årligen 2025–2027.

Kommuners satsningar på trygghetsboenden är en viktig länk i boendekedjan och en betydelsefull ansats för ett värdigt åldrande. Centerpartiet satsar på en Äldreboendegaranti för 85+. 2025 avsätts 100 miljoner till 4:5, 2026 avsätts 250 miljoner och 2027 avsätts 500 miljoner. Regeringens satsning på ofrivillig ensamhet avvisas motsvarande 100 miljoner kronor per år.

Centerpartiet vill nolla schablonen för föräldraavdraget och anslår därför 100 miljoner årligen på 4:4, under 2025. För att säkerställa tillgången på oberoende barnombud för placerade på SIS skjuter Centerpartiet till 3 miljoner kronor per år till SiS (anslag 4:6). För att stödja arbetet för bättre psykisk hälsa för barn satsas på anslag 1:8 50 miljoner årligen 2025–2027.

Centerpartiet omprioriterar medel för att stärka insatserna mot HIV/AIDS och andras smittsamma sjukdomar. Vi stärker därför 2:4 med 3 miljoner kronor extra under 2025, 5 miljoner 2026 och 7 miljoner 2027 och minskar i stället anslagen för hälsosamma levnadsvanor i 1:6 och 2:1

Under anslag 4:7 skjuts 350 miljoner till under 2025 och därefter i syfte att snabba på och utöka rekryteringen av medarbetare till socialtjänsten här och nu, bland annat för fler förebyggare, eftersom regeringens satsning på socialtjänsten är missriktad och försen. För att finansiera detta justeras 4:7 med 350 miljoner som riskerar gå till dokumentation och fastna i administrativt arbete.

Vidare anser Centerpartiet att regeringens satsning på s.k. Fritidskort är missriktad och prioriterar om medlen till generella stöd för att stärka civilsamhället och ge unga bättre möjligheter till en meningsfull fritid.

Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Det svenska sjukförsäkringssystemet är synnerligen omfattande, komplext och oöverskådligt. Många människor vittnar om hur man har blivit runtskickad mellan olika system och instanser och upplevt att ingen ser en. Värst utsatta i sjukförsäkringssystemet är kvinnor. Enligt Försäkringskassan uppgick antalet pågående sjukfall i december 2022 till 70 028 för män och 127 922 för kvinnor.

Centerpartiet vill se ett sjukförsäkringssystem som bygger på tidiga insatser med tydligt fokus på rehabilitering och att ge stöd för en snar återgång i arbete. Vi vill därför se ett antal reformer av sjukförsäkringssystemet och ett förtydligande av Försäkringskassans samordningsuppdrag. Vidare bör högkostnadsskyddet för sjuklönekostnader återställas.

Ett allvarligt problem för sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen är att den tenderar att komma igång väldigt sent. De avstämningsmöten som Försäkringskassan i sitt samordningsuppdrag ska ha med den sjukskrivnes arbetsgivare, dröjer i snitt nästan 400 dagar efter första sjukskrivningsdagen. Därefter dröjer det ännu en tid innan åtgärder kan påbörjas. Från partier, både till höger och till vänster hörs alltmer

högljudda krav på en allmän uppluckring av rehabiliteringskedjan. Centerpartiet är starkt kritiska till dessa krav som med stor sannolikhet skulle leda till en återgång till den situation som rådde i början av 2000-talet då sjukskrivningarna ökade lavinartat. Vi vill i stället se att regeringen ger Försäkringskassan i uppdrag att förstärka arbetet med tidiga och förebyggande insatser för att motverka långvarig sjukskrivning. Sjukförsäkringen är en omställningsförsäkring och ska stödja människor att återfå sin arbetsförmåga, därför är tidsgränserna mycket viktiga.

Människor som lever med en funktionsnedsättning och har sjukersättning måste få bättre förutsättningar för att bryta sitt utanförskap. Deras situation kan förändras och därför menar Centerpartiet att det måste vara möjligt att våga testa att arbeta eller studera utan att förlora sin ersättning. Reglerna för sjukersättning alltid måste uppmuntra till att börja arbeta. Personer som uppbär sjukpenning på deltid har möjlighet att studera på deltid. Centerpartiet anser att det bör gälla även dem som har sjuk- eller aktivitetsersättning. Vi anser även att möjligheterna att vidareutbilda sig som ett alternativ till traditionell, daglig verksamhet bör utredas.

Centerpartiets överväganden

Tabell 17.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning			
1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.	-200	-200	-200
1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	-300	-300	-300
1:7 Ersättning för höga sjuklönekostnader	±0	1 230	2 638
2:1 Försäkringskassan	-260	-200	-200
Summa	-760	530	1 938

Centerpartiet anser att det så kallade flyktingundantaget inom sjuk- och aktivitetsersättningen bör slopas. Av denna anledning beräknas anslag 1:2 minska med 300 miljoner kronor år 2025. Av samma anledning beräknas anslaget minska med 300 miljoner kronor per år från och med år 2026. Beviskravet vid dag 365 i sjukförsäkringen bör återinföras, vilket innebär 200 miljoner kronor i minskade kostnader under anslag 1:1 2025 och samma summa 2026-2027.

Högekostnadsskyddet för sjuklönekostnader bör införas i en mer välriktad och träffsäker form, men bör åtminstone återställas och Centerpartiet avsätter därmed 1230 miljoner i ersättning för höga sjukkostnader (1:7) 2026 och 2638 miljoner 2027.

För att finansiera prioriterade reformer minskas ökningen av Försäkringskassans förvaltningsanslag något, med 260 miljoner 2025, 200 miljoner 2026 och 200 miljoner 2027.

Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Vårt nuvarande pensionssystem trädde i kraft 1999 och fasades in successivt för de som är födda från och med 1938. Den första årskullen som får sin pension enbart från det nya systemet är de som är födda 1954 och således uppnådde 65 års ålder under 2019.

Bakgrunden till pensionsreformen var bland annat att det tidigare ATP-systemet inte var ekonomiskt hållbart och att det inte premierade arbete. Nuvarande pensionssystem bygger på de medel som var och en har jobbat ihop under sitt arbetsliv. Centerpartiet står bakom pensionsöverenskommelsen och principerna för vårt nuvarande pensionssystem. En grundförutsättning för att pensionssystemet har varit politiskt stabilt har varit det gemensamma ansvarstagandet som vårdats av partierna i Pensionsgruppen. Under våren 2023 gjorde ett viktigt arbete av dessa partier när det gäller att bekräfta pensionssystemets principer samt skriva ner de arbetsformer som har varit grundläggande för att kunna arbeta med pensionssystemet på ett klokt sätt. Efter att detta genomförts erbjöds övriga tre partier att bli en del av pensionsgruppen framåt.

Utgångspunkten för den pensionsöverenskommelse som ingicks i december 2017 var höjda nivåer på pensionerna. Som en kortsiktig lösning kom pensionsgruppen överens om att införa ett pensionstillägg. Centerpartiet står givetvis bakom överenskommelsen men är samtidigt angelägna om att detta tillägg så snart som möjligt kan ersättas av en långsiktigt hållbar lösning som hedrar pensionssystemets principer. Centerpartiet anser att det är positivt att Pensionsgruppen har enats om ett mer flexibelt uttag av tjänstepension som även kan pausas och som kommer att införas 2025.

Den viktigaste åtgärden för att långsiktigt höja pensionerna är att människor jobbar längre. Därför är det viktigt med en höjd pensionsålder. Det är även viktigt att

arbetsmiljön och möjligheten att omskola sig under yrkeslivet förbättras, så att människors förmåga att vara kvar i arbetslivet ökar.

Pensionssystem är könsneutralt, men eftersom arbetsmarknaden fortfarande är ojämställd blir även utfallet av pensionssystemet ojämställt. För att uppnå jämställda pensioner behöver både arbetslivet och familjelivet bli jämställt.

Centerpartiets överväganden

Tabell 18.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom			
Summa	±0	±0	±0

Centerpartiet har inga förslag till förändringar i förhållande till vad som föreslås i budgetpropositionen för 2025.

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Föräldraförsäkringen finns till för att alla föräldrar ska ges förutsättningar att ge sina barn en god omsorg samt att bygga upp den viktiga anknytningen mellan barn och förälder under de första levnadsåren. Centerpartiet vill se en enkel, modern och tydlig föräldraförsäkring som tar avstamp i principen om barnets bästa. En sådan försäkring måste vara anpassad till vårt moderna samhälle och arbetsliv, olika familjekonstellationer och premiera ett jämställt uttag av föräldradagar.

Pappors uttag av föräldraledighet ökar men väldigt sakta. Det återstår en lång väg att vandra innan vi kan tala om en jämställd fördelning av föräldraledigheten. Fortfarande möts både kvinnor som tar ut mindre ledighet och män som tar ut mer ledighet av förvåning, misstro och misstänksamhet. Den ojämlika fördelningen av föräldraledighet leder till negativa konsekvenser för såväl samhället i stort som för enskilda individer. Centerpartiet anser att vi behöver en bred diskussion om hur vi kan riva de strukturer

som hindrar män från att utnyttja sin föräldraledighet och kvinnor att kombinera ett gott föräldraskap med ett gott arbetsliv.

När familjer bryts upp är det inte ovanligt att föräldrarnas ekonomiska villkor förändras på helt olika sätt. Reglerna för bostadsbidrag som rör särlevande med underåriga barn fungerar i dagsläget inte tillfredsställande. För föräldrar som har barnen tidvis boende hos sig gäller att bostaden måste ha minst två rum och kök samt vara minst 40 kvadratmeter stor. Motsvarande krav gäller inte för föräldrar med hemmavarande eller växelvist boende barn. En annan faktor som påverkar bostadsbidraget är antalet dagar som respektive förälder har barnet boende hos sig, vilket avgör om barnen betraktas som hemmavarande eller umgängesbarn. Enligt samtal med Försäkringskassan är den gränsen tolv dagar per månad, det vill säga cirka tre dagar per vecka.

Detta leder till ekonomisk osäkerhet och en osäkerhet för såväl barn som förälder kring boendet. Centerpartiet menar att bostadsbidragets konstruktion bör ses över också för att förstärka skyddet för ekonomiskt utsatta familjer och motverka negativa marginaleffekter.

Centerpartiets överväganden

Tabell 19.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn			
1:1 Barnbidrag	-1 500	-1 425	-1 600
1:8 Bostadsbidrag	200	100	100
Summa	-1 300	-1 325	-1 500

För att finansiera andra prioriterade reformer föreslår Centerpartiet att flerbarnstillägget för det andra barnet avskaffas. Införandet av ett flerbarnstillägg redan för det andra barnet minskade barnbidragets omfördelande profil, samtidigt som förstärkningen av familjers ekonomi var marginell. Till följd av detta förslag föreslås anslag 1:1 minska med 1 300 miljoner kronor år 2025. Av samma anledning beräknas anslaget minska med 1 300 miljoner kronor per år från och med år 2026.

Centerpartiet föreslår ett borttagande av dagar på lägstanivån i föräldraförsäkringen vilket medför minskade utgifter under anslag 1:2 om 200 miljoner 2025, 125 miljoner 2026 och 300 miljoner 2027.

Till följd av en reviderad modell för a-kassan beräknas kostnaderna för bostadsbidrag (anslag 1:8) öka med 200 miljoner kronor 2025 och 100 miljoner åren därefter.

Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet

Jämställdhet

Jämställdhet är ett av FN:s globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030. En jämställd fördelning av resurser, makt och inflytande samt den mänskliga rättigheten att leva ett liv fritt från diskriminering och våld är en förutsättning för en hållbar utveckling. Det handlar om att riva de hinder som begränsar såväl flickors och pojkars som kvinnors och mäns frihet. För att det ska bli verklighet måste vi både som individ och gemensamt som samhälle, arbeta för en jämställd och hållbar utveckling.

Centerpartiets mål för jämställdhetspolitiken är övergripande att:

- Stoppa mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck
- Stärka kvinnors ekonomiska egenmakt
- Säkra en jämställd och jämlik vård

Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck

Mäns våld mot kvinnor är ett stort samhällsproblem. Våldet förekommer i hela landet, inom alla åldrar och i olika typer av relationer, men drabbar på ett helt överskuggande sätt flickor och kvinnor. År 2022 anmäldes över 20 000 fall av misshandel på en kvinna över 18 år där den utsatta var bekant med gärningspersonen. Mörkertalet är stort. Det behövs krafttag som stoppar den akuta våldsspiralen och långsiktigt skyddar våldsutsatta kvinnor. Mäns våld mot kvinnor börjar med killars våld mot tjejer. Våld i ungas partnerrelationer måste motverkas. Det finns ett behov att utveckla det preventiva våldsförebyggande arbetet. Centerpartiet bedömer att det behövs särskilda resurser till aktörer som riktar sig till unga som utövar våld och kontroll i sina partnerrelationer och/eller utsätts för våld i sin partnerrelation. Det är av största betydelse att personer som utsatts för våld i nära relationer får stöd av samhället genom ökad tillgång till

kvinnojourer, skyddat boende och andra livsviktiga verksamheter. De ideella jourerna har en unik erfarenhet och stor kompetens och är en viktig resurs i kampen mot våldet, men det är det offentliga skyldighet att trygga en långsiktig och mer stabil finansiering. För Centerpartiet är det centralt att verka för en mer långsiktig och stabil finansiering av kvinnojourernas verksamhet.

Kvinnors ekonomiska egenmakt

Centerpartiet vill uppnå ett samhälle där kvinnor och män har lika möjligheter till makt och inflytande över sin egen situation. Ett samhälle som bidrar till att kvinnor och män ska kunna försörja sig själva och inte vara ekonomiskt beroende av en partner. Vi måste därför komma åt löneskillnader, den ojämlika fördelningen av föräldraledighet, deltidsarbete och de strukturer som begränsar kvinnor från att starta och driva företag. Det får långtgående negativa ekonomiska effekter för kvinnor. Att föda barn ska inte stå i vägen för karriären och föräldraskap ska inte vara en ekonomisk fälla för kvinnor. Därför vill vi reformera föräldraförsäkringen för en mer jämställd, enkel och tydlig föräldraförsäkring anpassad till vårt moderna samhälle och arbetsliv. Vi vill också höja statusen på kvinnodominerade yrken och förbättra arbetsvillkoren inom offentlig sektor. Även kvinnors företagande behöver främjas, med trygghetssystem anpassade till företagares villkor och en mer jämställd fördelning av det offentliga riskkapitalet.

En jämställd och jämlik vård

Den ojämställda vården är ett av våra stora samhällsproblem. Din hälsa, din möjlighet att överleva svår sjukdom eller få behandling ska inte bero på vilket kön du har. Studier visar att det finns skillnader mellan den vård som kvinnor och män får. Kvinnor underbehandlas jämfört med män vid hjärtsjukdom, stroke, diabetes och benskörhet och det saknas kunskap om sjukdomar som främst drabbar kvinnor. För en jämställd vård och omsorg vill vi stärka vårdutbildningarna, satsa på forskning och följa upp könsskillnaderna i vården årligen. Vi vill också inrätta ett nationellt forskningsprogram som ska förbättra kunskapsläget om sjukdomstillstånd som drabbar kvinnor.

Jämställdhetsmyndigheten

Jämställdhetsmyndigheten har en central roll i att leda jämställdhetsarbetet och synliggöra ojämställda strukturer i vårt samhälle. Det är därför av vikt att myndighetens uppdrag är tydligt formulerat och avgränsat, och att myndigheten ges förutsättningar för

att aktivt arbeta för att samhället i stort ska nå de jämställdhetspolitiska målen. Sverige har under lång tid genomfört flera reformer som stärkt kvinnors ekonomiska egenmakt, men den ekonomiska jämställdheten har stagnerat den senaste tiden, där utrikesfödda kvinnor drar det kortaste strået. Kommissionen för jämställda livsinkomster konstaterar att myndigheterna inte redovisar könsuppdelad statistik i den grad de ska och att analyser därmed uteblir. Det är viktigt att myndigheterna, utifrån det uppdrag de har, själva prioriterar och driver sitt eget jämställdhetsarbete, men den ekonomiska jämställdheten behöver följas upp än mer noggrant på övergripande nivå.

Centerpartiet vill särskilt poängtera vikten av Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag rörande prostitution och människohandel. Som nationellt samordningsansvarig har Jämställdhetsmyndigheten möjlighet att driva på samverkan inom arbetet mot prostitution och människohandel, där regionkoordinatorerna har en nyckelroll i det förebyggande arbetet. I arbetet mot prostitution och människohandel spelar landets regionkoordinatorer en viktig funktion. Centerpartiet bedömer att särskilda insatser behövs för att förhindra att barn och unga utnyttjas i prostitution och människohandel. Arbetet mot att barn och unga utnyttjas genom sexuell exploatering och människohandel behöver förstärkas. Centerpartiet bedömer att det behövs en generell kompetensutveckling bland yrkesverksamma som möter barn som har blivit utsatta eller riskerar att bli utsatta för kommersiell sexuell exploatering, till exempel inom elevhälsan, socialtjänst, BUP och SiS.

Nationellt centrum för kvinnofrid

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, är ett kunskaps- och resurscentrum vid Uppsala universitet som arbetar för att höja kunskapen på nationell nivå om mäns våld mot kvinnor samt för att utveckla metoder för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor. NCK bör få långsiktiga förutsättningar och ett nytt utvecklat nationellt kunskapsuppdrag. Det är en viktig del i att säkerställa att alla yrkesgrupper som kommer i kontakt med våldsutsatta personer får en grundläggande förståelse för bland annat normaliseringsprocessen och våldsutsatthet. NCK driver även Kvinnofridslinjen, en nationell stödtelefon för våldsutsatta kvinnor för de som är utsatta för hot eller fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Antalet samtal har ökat stort de senaste åren och det är viktigt att NCK får långsiktiga och erforderliga ekonomiska förutsättningar så att de

kan möta det stora behovet av stöd. Det ska aldrig vara upptaget när en våldsutsatt kvinna tar modet och ringa.

Myndigheternas arbete för jämställdhet

För att de jämställdhetspolitiska målen ska nås behöver vi arbeta strukturerat med jämställdhetsintegrering, så kallad gender budgeting och könsuppdelad statistik. Om vi inte synliggör skillnader, kan vi heller inte åtgärda dem. Jämställdhetsintegrering säkrar att resursfördelning, beslut och bemötande utgår från individen, utan att snedvridas av förutbestämda stereotyper, fördomar och okunskap. Gender budgeting handlar om att synliggöra människorna bakom siffrorna i en budget. Det synliggör hur de offentliga resurserna fördelas mellan könen, hur det möter kvinnors och mäns, flickors och pojkars behov och vilka effekter det ger. Budgetprocesser inom stat, regioner och kommuner kan lämpligen utformas så att metoder för gender budgeting tillämpas.

Jämställdhetsintegrering i myndigheter bidrar till uppfyllelsen av de jämställdhetspolitiska målen och behöver stärkas. Därför vill Centerpartiet att det arbetet ska fortlöpa.

Integration

För att Sverige ska stå starkt, nu och i framtiden, behövs effektiva reformer som förbättrar vår mottagning av nyanlända, med ett tydligt jobbfokus. I dag kommer många människor som fått asyl i Sverige inte in i samhället, utan hamnar i stället i ett permanent utanförskap. Vi måste se till att de som hamnat i utanförskap integreras och får ett arbete, på samma gång behöver vi få till en fungerande integration för dem som kommer som nya till Sverige. Segregationen bland nyanlända måste minska genom att begränsa möjligheterna att bo i eget boende under asyltiden. På så sätt kommer fler nyanlända bosätta sig över hela landet efter beviljat uppehållstillstånd. Det finns också ett stort värde i att nyanlända tidigt får ta del av det svenska samhället och kunskap om hur det fungerar. Därför har Centerpartiet bidragit till att alla som söker asyl ska genomgå samhällsintroduktion för att tidigt lära sig om hur det svenska samhället fungerar.

Vi behöver också genomföra strukturreformer för att skapa förutsättningar för minskad tudelning på svensk arbetsmarknad. En arbetsmarknad som samtidigt har ett stort

kompetensförsörjningsbehov med demografiska utmaningar och med snabbare utvecklingstakt och omställningsbehov.

Förbättra SFI och utökad språkundervisning för de som flytt från Ukraina

En viktig nyckel för integrationen är språket. Kvaliteten i svenska för invandrare (SFI) är otillräcklig, samtidigt som vissa privata och ideella utbildningsanordnare visat sig framgångsrika i att lära ut språk. Därför har Centerpartiet varit drivande för att förbättra SFI-undervisningen och att utreda en SFI-peng. SFI-pengen innebär att utbildningsanordnaren får betalt genom en typ av skolpeng som baserar sig på uppnådda resultat i form av språkutveckling. Vi anser att det förslag som utredningen presenterat bör tas vidare och att en SFI-peng bör införas.

Personer som har flytt från Ukraina och beviljas uppehållstillstånd enligt massflyktingsdirektivet omfattas inte av de integrationsinsatser som nyanlända som beviljats asyl. De ukrainska flyktingarna som kommer hit bör dock snabbt få möjligheter att komma in i samhället. En viktig del är språket och flera olika åtgärder behöver vidtas för att kunna skala upp språkinläringen så snabbt som det krävs. Även ersättningen till denna grupp behöver höjas.

Etablering

Etableringsreformen, som flyttade ansvaret för nyanländas etablering i Sverige från kommunerna till Arbetsförmedlingen, har inte lett till de förbättringar som var syftet. Därför vill Centerpartiet att kommunerna åter ska ansvara för etableringen. Vi behöver även se över hur nyanlända i högre grad kan bidra till den långsiktiga finansieringen av sin försörjning, exempelvis genom att göra om etableringsbidraget till ett etableringslån. På samma sätt som studenter försörjer sig med hjälp av studielån bör nyanlända kunna försörja sig med hjälp av lån under sin första tid i Sverige.

Införandet av intensivåret, som kombinerar insatser för språk och praktik med riktiga jobb och mentorskap, var en viktig reform för att förstärka integrationen och möjliggöra för fler nyanlända att snabbare komma i arbete. Reformen måste dock förvaltas och utvecklas. Ytterligare insatser behövs för att göra intensivåret till det effektiva verktyget för integration som det ska vara. Uppföljningar behöver göras, och ambitionsnivån höjas.

Jobb och företagande

Det finns ett stort behov av att förbättra förutsättningarna för jobb och företagande för att integrationen ska förbättras. Bland utrikesfödda är andelen som vill starta företag hög, men andelen företagare i exempelvis utanförskapsområden är lägre än i andra delar av landet.

Det behöver bli enklare att starta företag, billigare att anställa och löna sig mer att arbeta än att gå på bidrag. Nationella regler och skatter behöver reformeras för att skapa en bättre, mindre tudelad och en mer välfungerande arbetsmarknad. Vi behöver också bredda etableringsjobben som möjliggör för företag att anställa nyanlända.

Fokus på jobb för utrikesfödda kvinnor

Samtidigt som det finns ett gap i sysselsättning mellan utrikes och inrikes födda, finns också ett gap mellan utrikes födda män och kvinnor. Integration är därmed också en fråga om jämställdhet.

Särskilt kvinnor som är utrikesfödda och som har flytt från sitt hemland har haft svårt att komma snabbt i arbete. Den inledande tiden i Sverige domineras alltför ofta av att kvinnan arbetar i hemmet, vilket kraftigt minskar chansen att komma ut på arbetsmarknaden. Tiden i föräldraförsäkring bör därför begränsas och språkutbildning påbörjas parallellt med eventuell föräldraledighet, till exempel med hjälp av Centerpartiets förslag om införande av integrationsförskolor.

Det är viktigt med en tydlighet från samhällets sida när det gäller grundläggande värderingar om människors lika rätt och värde. Ekonomiska ersättningar till hushåll, som till exempel ekonomiskt bistånd, bör som regel betalas ut jämnt mellan makar. Rätten till tolk måste också upprätthållas bättre än den gör i dag. Barns möjligheter att agera tolk till sina föräldrar bör kraftigt begränsas. Bemötandet från myndigheter måste också i högre grad spegla att samhället har samma förväntningar på kvinnor och män att integreras och komma i arbete.

Civilsamhällets roll för integrationen

En viktig och underskattad roll i mottagandet av nyanlända spelas av civilsamhället. I civilsamhället finns nätverk som förmår koppla de nyanlända till arbetsliv och jobbmöjligheter, och erbjuder kunskaper om det svenska samhället. Centerpartiet anser

att man måste se över hur man kan stärka civilsamhällets roll i integrationsprocessen. I detta arbete bör vi utreda hur statens tilldelning av resurser till civilsamhället kan allokeras för att skapa långsiktiga partnerskap och därmed frångå dagens projektfinansieringsmodell. Genom att öka långsiktigheten i detta arbete, och låta föreningar och organisationer en tydligare roll kan en större del av integrationsprocessen ske i samverkan med civilsamhället.

Diskriminering

I ett ojämlikt samhälle begränsas allas frihet. Det måste vi förändra. Alla människor i Sverige ska kunna vara fria och trygga oavsett vem man är. Därför vill vi stärka arbetet mot diskriminering och ojämlikhet i hela samhället. Diskriminering är ett allvarligt problem som skadar både samhället som individen. Individen som inte får ett jobb eller sämre lön på grund av sitt kön, eller som inte släpps in på krogen på grund av sin hudfärg, begränsas. Den liberala demokratin undermineras när tilltron till statens förmåga att skydda och behandla alla människor på ett likvärdigt sätt sjunker. Rasism i samhället behöver uppmärksammas och bekämpas. Våra offentliga instanser behöver kunskapshöjande åtgärder och förstå hur rasism leder till diskriminering. Offentliga insatser mot diskriminering ska göras med effektiva. Vi vill reformera Diskrimineringsombudsmannens uppdrag så att myndigheten mer aktivt upptäcker, undersöker och agerar mot diskriminering. Centerpartiet vill dessutom ge mer resurser till polisens hatbrotts- och demokratienheter runtom i landet och ge civilsamhället bättre möjligheter att stötta brottsoffer. Vi vill också att myndigheter i större utsträckning ska införa anonyma ansökningsförfaranden vid anställningar.

Centerpartiets överväganden

Tabell 20.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet			
1:2 Kommunersättning vid flyktingmottagande	560	1 580	2 110
3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder	20	25	30
Summa	580	1 605	2 140

Anslag 1:2 föreslås öka med 510 miljoner kronor år 2025 till följd av att Centerpartiet vill återställa antalet kvotflyktingar som Sverige tar emot till 5 000 per år. Av samma anledning beräknas anslaget öka med 1 530 miljoner kronor år 2026 och med 2 060 miljoner kronor år 2027. Rätten för ukrainska flyktingar att folkbokföra sig välkomnas av Centerpartiet, men det finns brister i det nya regelverket och inte minst finns ett glapp mellan olika kohorter av ukrainska flyktingar, som bör rättas till och därför anslås 50 miljoner kronor årligen under anslag 1:2.

För att åstadkomma ett exitprogram för unga i prostitution anslås 10 miljoner 2025 under anslag 3:1, som ökar till 15 miljoner 2026 och 20 miljoner 2027. Vidare föreslås anslaget 3:1 ökas med 10 miljoner årligen från 2025 för att varaktigt stärka stödlinje för ungas relationer.

Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

De senaste mandatperioderna har den svenska och globala ekonomin utsatts för en lång rad kriser. Finanskrisen, eurokrisen, coronapandemin och nu Rysslands fullskaliga krig mot Ukraina har alla satt djupa spår i svensk ekonomi och arbetsmarknad. Även om inflationen vänt och räntorna är på väg ner är fortfarande arbetslösheten hög.

Sverige behöver fortsatta reformer för en arbetsmarknad i omställning och för att Sverige ska stå bättre rustat för framtiden. Inte minst behövs reformer för att grupper med så kallad svag konkurrensförmåga ska komma i arbete, för att minska tadelningen på arbetsmarknaden och för att bibehålla en hög sysselsättningsgrad även i övriga grupper.

I dag är närmare 356 000 människor öppet arbetslösa eller inskrivna i arbetsmarknadspolitiska program. Arbetslösheten är i hög grad resultatet av en misslyckad jobbintegration.

För att fler barn ska få se sina föräldrar gå till jobbet och för att fler vuxna ska kunna försörja sig själva, måste dörren till svensk arbetsmarknad öppnas på vid gavel. Arbetslöshet är tärande för den enskilda, bidrar till stora kostnader för det offentliga och utgör en stor outnyttjad potential för samhället. Under förra mandatperioden har Centerpartiet varit drivande i införandet av historiska reformer av arbetsmarknaden,

med en modern arbetsrätt och omfattande omställningspaket, av matchningen och av mottagandet av nyanlända. Dessa reformer behöver fortsatt genomföras för att få full effekt. Tyvärr går den nuvarande regeringen i motsatt riktning. Fortfarande leder höga kostnader för att anställa till att människor stängs ute från arbetsmarknaden. För att möjliggöra fler enkla jobb och därmed fler vägar in på arbetsmarknaden behövs både förstärkt utbildning, lägre kostnader för att anställa, nya anställningsformer och en bättre introduktion till arbetsmarknaden. Den viktiga reform av Arbetsförmedlingen som Centerpartiet var drivande i har den nuvarande regeringen tyvärr inte förvaltat, i stället går utvecklingen i motsatt riktning där myndigheten snarare gått tillbaka till att arbeta som man gjorde tidigare.

Dagens arbetsmarknad förändras i en allt snabbare takt, och en stor del av de jobb vi kommer att ha om 50 år finns ännu inte. Därför behövs kompetensutveckling under hela livet, för att möjliggöra utveckling, omställning och trygghet. Sådana insatser stärker landets och företagens långsiktiga kompetensförsörjning, ger företag bättre förutsättningar att möta framtida behov av strukturomvandling och utveckling och tryggar framtidens arbetsmarknad.

Kostnaden för att anställa måste sänkas genom lägre arbetsgivaravgifter och effektiva anställningsstöd, integrationen av nyanlända behöver snabbas på genom utvidgade etableringsjobb och det måste löna sig att arbeta genom att jobbfokuset i trygghetssystemen ökar.

Trots att arbetslösheten spås öka råder samtidigt fortfarande arbetskraftsbrist i många sektorer. Kombinationen av höga bristtal och relativt hög arbetslöshet indikerar att det fortsatt finns stora matchningsproblem. För att förbättra matchningen pågår nu reformeringen av Arbetsförmedlingen, där arbetslösa ska få hjälp från effektiva, fristående och resultatbaserade aktörer, som belönas efter hur snabbt och hur långsiktigt de förmår sätta arbetslösa i jobb. Högst ersättning ges till de aktörer som matchar de mest utsatta på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadspolitikerna är också beroende av att Arbetsförmedlingen är närvarande i alla delar av landet – både där det finns stora arbetskraftsbehov och där det finns stora behov för utsatta personer att boka fysiska möten. Arbetsförmedlingen har dock de

senaste åren strypt resurserna till de minsta lokala kontoren i en strävan efter att centralisera verksamheten, trots tydliga direktiv i regleringsbrev om att återupprätta den lokala verksamheten i hela landet.

Centerpartiet verkar för en reform av A-kassan, där ersättningsgraden är 80 procent dag 0–100 med ett takbelopp på 1090 kr och ett golvbelopp på 500 kr, 70 procent dag 101–200 med ett takbelopp på 950 kr och ett golvbelopp på 440 kr, 65 procent dag 201–300 med ett takbelopp på 890 kr och ett golvbelopp på 410 kr, 60 procent dag 301–800 med ett takbelopp på 820 kr och ett golvbelopp på 380 kr.

Centerpartiets överväganden

Tabell 21.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv			
1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	–13 200	–12 300	–9 400
1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	1 217	2 447	2 497
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	–3 589	–3 589	–3 589
1:13 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare	–103	97	197
1:14 Grundläggande omställnings- och kompetensstöd	50	50	50
99:1 Flytta till jobben	150	150	150
Summa	–15 474	–13 144	–10 094

Under 2023 gjorde Arbetsförmedlingen stora överskott på sina sakanslag. Centerpartiet föreslår att minska arbetsförmedlingens anslag till lönebidrag och arbetsmarknadspolitiska program vilket påverkar anslag 1:3, 1:4 och 1:13 med 193 miljoner kronor, 1 089 miljoner kronor respektive 193 miljoner kronor årligen.

I den situation som Sverige är i, med en arbetslöshet som stiger och väntas ligga kvar på en hög nivå, så är det viktigt att prioritera resurser till effektiva arbetsmarknadsåtgärder. Därför föreslår Centerpartiet ökningar för effektiva arbetsmarknadsinsatser och särskilt matchningstjänster om 400 miljoner kronor 2025 och därefter fortsatta ökningar om 600 miljoner årligen inom 1:3. Detta följs också av sänkningar på arbetsgivaravgifter för

ingångslöner, vilket ökar efterfrågan på arbetskraft genom sänkta kostnader för att anställa. För att finansiera Centerpartiets politik för att få fler personer i arbete dras stödet till Samhall, under anslag 1:4, ner med 2 500 miljoner årligen.

Centerpartiets modell för a-kassan innebär minskade utgifter inom anslag 1:2 motsvarande 13 200 miljoner 2025, 12 300 miljoner 2026 och 9 400 miljoner 2027. I samband med dessa utgiftsminskningar minskar inkomsterna till ålderspensionssystemet om 2 000 miljoner kronor 2025, 1 900 miljoner kronor 2026 och 1 500 miljoner kronor 2027, medan kommunerna kompenseras för uteblivna skatteintäkter under UO25.

Centerpartiet motsätter sig regeringens minskning av antalet kvotflyktingar. Av denna anledning föreslås anslag 1:13 öka med 90 miljoner kronor år 2025, 290 miljoner kronor år 2026 och med 390 miljoner kronor år 2027. Av samma anledning beräknas anslaget 1:3 öka med 10 miljoner kronor år 2025, 40 miljoner kronor år 2026 och med 90 miljoner kronor år 2027.

Centerpartiet föreslår satsningar för att utvidga etableringsjobben att även omfatta företag utan kollektivavtal, det medför ytterligare anslag om 50 miljoner kronor årligen från 2025 under anslag 1:14.

Utgiftsområde 15 Studiestöd

Sverige behöver fler arbetade timmar, bland annat för att säkra välfärdens finansiering.

Arbetslivet måste förlängas i bägge ändar. Unga svenskar kommer ut sent på arbetsmarknaden. Jämfört med flertalet andra OECD-länder påbörjar de svenska studenterna eftergymnasiala studier senare och tillbringar också längre tid i studier.

Vidare är utbildningars koppling till arbetslivet på många håll dålig och matchningen på svensk arbetsmarknad är en av OECD:s sämsta.

Det är bra att människor vill satsa på att utbilda sig. Vi vill uppmuntra och underlätta för att fler ska studera. För att öka genomströmningen och få fler i arbete vill Centerpartiet ha ett mer flexibelt studiemedelsystem, som premierar studenter som avslutar sina studier före utsatt tid men också är anpassat för dem i behov av lägre studietakt,

exempelvis människor som har gått anpassad gymnasieskola eller är deltidssjukskrivna. Det ger fler möjligheten till en utbildning som leder till jobb.

Det behöver även finnas flexibilitet för karriärväxling högre upp i åldrarna. Därför är det bra att den övre åldersgränsen för rätt till studiemedel har höjts, från 56 till 60 år. Det underlättar vidareutbildning och omskolning i högre åldrar, som är en viktig del i det livslånga lärandet. Omställningsstudiestödet innebär att anställda kommer att få väsentligt förbättrade möjligheter att studera och ställa om under ett helt arbetsliv. Det är positivt att det har genomförts inom ramen för det nya Saltsjöbadsavtalet, och det är av stor vikt att stödet kommer till nytta. I denna budgetmotion föreslås att det så kallade fribeloppet avskaffas för lånedelen av studiemedel. Inkomstprövningen av studiemedel för denna del är onödigt administrativt betungande och minskar incitamenten att arbeta. I budgetmotionen föreslås även att studenter som är deltidssjukskrivna ska ha rätt till studiebidrag och -lån på deltid.

Centerpartiets överväganden

Tabell 22.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 15 Studiestöd

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 15 Studiestöd			
1:2 Studiemedel	63	95	95
1:7 Studiestartsstöd	−200	±0	±0
1:8 Centrala studiestödsnämnden	50	50	50
Summa	−87	145	145

Centerpartiet saknar ytterligare satsningar på yrkeshögskola och föreslår därför ett tillskott på totalt 100 miljoner under 2025 och 150 miljoner 2026–2027. I och med detta föreslås ökade anslag under 1:2 Studiemedel, där 63 miljoner kronor tillförs studiemedel till yrkeshögskola 2025. Som en följd därav föreslås också 95 miljoner som studiemedel till yrkeshögskolan 2026 samt 2027.

Centerpartiet menar att omställningsstudiestödet behöver stärkas avsevärt i sin handläggning och därför ökas anslaget för CSN (1:8) med 50 miljoner kronor årligen 2025–2027. Centerpartiet anser också att det är rätt med en avveckling av

studiestartsstödet men anser att detta kan ske snabbare än regeringen planerat varför anslag 1:7 minskar med 200 miljoner kronor 2025.

Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Utbildning är en grundsten för vårt demokratiska samhälle. Den kunskap och de förmågor som förmedlas i skolan är helt avgörande – såväl för individens livsresa som för samhället i stort och Sveriges konkurrenskraft. Grunden för livsresor byggs genom kunskap, bildning, förmågor och rättigheter. Varje elev har rätt till en utbildning av hög kvalitet. En utbildning som utökar individens möjligheter i samhället, den personliga friheten och som leder till jobb. Svensk skola är idag dock inte en skola för alla. Dagens betygssystem gör att de elever som har det svårast i skolan, och som inte klarar kraven, stängs ute från vidare studier och riskerar kastas ut i utanförskap. Här är Sverige unikt i Europa. Elever som har det svårt i skolan behöver mer stöd. Men betygssystemet behöver även ses över i grunden.

För Centerpartiet ska utbildningen hålla hög kvalitet, från förskolan ända upp till universitets- och forskningsnivå. Vårt utbildningssystem behöver svara upp mot efterfrågan på kompetent arbetskraft, möjliggöra för yrkesväxling och präglas av ett starkt bildningsideal. Utbildningsväsendet behöver i större utsträckning samverka med samhälle och näringsliv så att utbildningar, såväl akademiska som yrkesinriktade, blir mer verklighetsnära och relevanta för arbetsmarknaden. Högre utbildning behöver komma hela landet till del.

Förskola

Förskolan lägger grunden för livslångt lärande. Genom att tidigt nå fler barn, ökar möjligheterna att ge alla barn likvärdiga chanser till en bra skolgång. De barn som gynnas mest av en god förskola är de barn som har de svåraste förutsättningarna, som barn från socioekonomiskt utsatta eller nyanlända familjer. Samtidigt är det dessa barn som förskolan ofta inte når ut till. Centerpartiet vill att fler barn ska få möjlighet att delta i förskoleverksamheten. Centerpartiet vill därför erbjuda en plats tidigt för fler barn, oberoende av om föräldrarna arbetar eller inte.

Bristen på förskollärare är dock ett hinder för att kunna utöka förskoleverksamheten. För att höja kvaliteten i förskolan vill vi stärka yrkesstatus, arbetsvillkor och utbildning

för förskolans personal genom ett brett kompetenslyft. Vi vill se karriärtjänster och att kompetensutvecklingsgarantin även ska gälla för pedagoger i förskolan. För att stärka barnskötarrollen ytterligare vill Centerpartiet, på sikt, införa en skyddad yrkestitel för barnskötare och se en standardisering av grundutbildning för barnskötare. Det måste också bli lättare för barnskötare att vidareutbilda sig till förskollärare under tiden de arbetar i förskolan. Här behöver staten ta ett tydligare ansvar. Skolverket behöver se över hur man ytterligare kan möta kompetensbristen genom fler utbildningsplatser och för att få fler obehöriga pedagoger att nå en examen, exempelvis genom de pedagogiska utbildningarna (VAL, ULV och KPU). För att säkerställa nyexaminerade förskollärare i hela landet behöver lärcentrum utvecklas.

Grund- och gymnasieskola

Svensk skola fungerar överlag bra. Eleverna presterar exempelvis bättre än OECD-snittet i kunskapsmätningen Pisa och möjligheten till en trygg och bra skolgång är god i stora delar av landet. Men det finns också utmaningar som måste tas tag i. Det handlar bland annat om att många elever går ut grundskolan utan behörighet och således stängs ute från vidare studier, att lärarna är för få och inte ges tillräckliga förutsättningar att undervisa, att många barn och unga i skolan mår dåligt och kämpar med psykisk ohälsa och att villkoren mellan kommunala och fristående huvudmän är för ojämlika.

Alla elever har rätt till en likvärdig skola av hög kvalitet. Svensk skola är idag dock inte en skola för alla. Dagens betygssystem gör att de elever som har det svårast i skolan stängs ute från vidare studier och riskerar kastas ut i utanförskap. Dagens Samhälles granskning (2024) visar att 20 procent av eleverna saknar de betyg som krävs för att komma in på nationella program. Det innebär att vi underkänner närmare tio gånger så många ungdomar i skolan än länder som Danmark och Norge som ligger på liknande nivå när det kommer till Pisaresultat och andel lågpresterande elever.

Centerpartiet vill därför ta bort den hårda godkänthgränsen i grundskolan så att även de som har fått F ska ha möjlighet att, med sina övriga betyg som grund, söka sig vidare till gymnasiets yrkesprogram. Dessutom vill vi öka finansieringen av yrkesprogrammen för att säkra fler platser och ge möjlighet till ökat stöd.

Läraren är den enskilt viktigaste faktorn för elevens framgång i klassrummet.

Centerpartiet ser fortsatt ett behov av att höja läraryrkets status. En del i det är en bra

och utmanande lärarutbildning som tydligt är knuten till aktuell forskning. För en uppvärdering av läraryrket behöver det därför skapas förutsättningar för att utbudet av lärarutbildningar ska öka, kontinuerlig och systematisk kompetensutveckling, kollegialt lärande samt minskad detaljstyrning. Det behövs också tydliga karriärvägar, skickliga skolledare som leder det pedagogiska utvecklingsarbetet och mer klassrumsnära forskning. Onödig administration behöver minskas.

Vi vill se ett skolpengssystem som bättre tar hänsyn till skolors olika ansvar och elevers behov, där kommuner ersätts för deras faktiska kostnader, som att se till att alla barn får en utbildning och att upprätthålla driften av små skolor. Oseriösa huvudmän som inte lever upp till skollagens krav underminerar välfärdens legitimitet. Friskolereformen måste därför ses över och reformeras i sin helhet. Vi behöver ställa tydliga krav på skolhuvudmännen. Skolan är inte vilken verksamhet som helst. Våra gemensamma skattepengar ska gå till elevernas undervisning och enbart till seriösa och långsiktiga aktörer som bedriver utbildning utifrån skolans kunskaps- och demokratiuppdrag. Till skolor som vill ge elever en god utbildning och som är villiga att stötta elever i sina livsresor.

Förmågan att läsa, skriva och tala svenska är nyckeln till kunskap och till det svenska samhället. Det skapar förutsättningar för livsresor. För Centerpartiet är det viktigt att varje elev möts av höga förväntningar och ges stöd för att kunna nå kunskapsmålen och förverkliga sina drömmar. Det är utifrån elevernas förutsättningar och behov som skolans verksamhet ska utformas. Alla barn ska få chans till en god skolgång. Elevernas kunskaper ska höjas genom hela utbildningssystemet. Det är avgörande för att motverka ett växande utanförskap. Vi vill se en stärkt och utbyggd elevhälsa som arbetar förebyggande. Det behövs bättre samverkan mellan skolhälsovården, hälso- och sjukvård och socialtjänst för att barn och unga ska få rätt vård och stöd.

Gymnasieskolan ska vara en arena där elever lär för livet, i en miljö som är anpassad efter varje individs behov och förutsättningar. Därför är kopplingen mellan gymnasiet och arbetsmarknaden central, oavsett om du läser ett högskoleförberedande eller yrkesförberedande program. Olika vägar till arbete och studier behöver stärkas. Till gymnasiet är det en hög andel elever, jämfört med grundskolan, som aktivt väljer skola. För att kunna höja kvaliteten, erbjuda ett brett utbud av gymnasieprogram och möta

arbetsmarknadens efterfrågan behöver samverkan mellan kommunerna stärkas. Det finns en stor efterfrågan på yrkesutbildade från näringslivet, samtidigt som just eleverna väljer yrkesutbildningar i allt lägre utsträckning. Det är ett problem. Yrkes- och lärlingsutbildningarna är viktiga för tillväxten. Det gäller inte minst för de små och medelstora företagen som ofta saknar kompetent arbetskraft. För att öka statusen måste utbildningarna vara av hög kvalitet. De ska vara relevanta, verklighetsnära och leda till jobb. Företag som är potentiella arbetsgivare ska vara en drivande kraft i genomförandet av utbildningen.

Branschskolor

För att kunna tillgodose vissa smala branschers skriande behov av kompetent arbetskraft vill Centerpartiet återinrätta branschskolorna. Dessa skolor bör utvecklas i nära samarbete med branschen och samla olika specialyrkesutbildningar under ett och samma tak. Vi ser idag att det finns vissa branscher som skriker efter kompetent arbetskraft, men där det idag saknas människor att anställa, såsom exempelvis energibranschen. Bara de närmaste två till tre åren förväntar energibranschen att så många som 8 000 tekniker och ingenjörer behöver rekryteras. Vi vill att regeringen ska återinföra branschskolorna, särskilt inom de sektorer där kompetensbristen är som störst.

Vuxenutbildning

Våra yrkesliv blir längre. För att fler ska kunna och vilja arbeta längre tid måste det bli lättare att byta karriär senare i livet. Vi vill ha en vuxenutbildning som gör det lätt för människor att läsa in behörighet till yrkeshögskola och högskola. Det ska även vara lättare att komplettera sina studier eller satsa på yrkesinriktade utbildningar senare i yrkeslivet. Yrkesutbildningarna passar både för personer som precis gått ut gymnasiet och för dem som vill komplettera sin tidigare utbildning efter att ha arbetat i många år. Utbildningarna utvecklas i samarbete med näringslivet och är anpassade efter de behov som finns på arbetsmarknaden. Många får jobb kort tid efter utbildningen.

Det måste bli lättare att byta spår under sitt arbetsliv. Vi vill att yrkeshögskolan byggs ut i hela landet och antalet korta kurser blir fler. För dem som läst ett högskoleförberedande program i gymnasieskolan måste det bli lättare att läsa in behörighet till Yrkeshögskolan. Fler måste också få tillgång till yrkesinriktade kurser,

för att kunna komplettera en tidigare utbildning. Det är viktigt med utökat antal platser på Yrkesvux så att fler kan studera, och att utbildningarna i större utsträckning utformas tillsammans med näringslivet. Utbildningarna måste också ges längre planeringsförutsättningar och antagningsreglerna ses över.

Folkhögskolorna har stor frihet att utforma sina kurser utifrån den profil som skolan har. Det gör att det är lättare för kursdeltagarna att utforma sin utbildning efter de behov, intressen och förkunskaper som varje elev har, genom både korta och långa utbildningar. Vi vill underlätta ytterligare för folkhögskolorna att vara en del av människors livslånga lärande.

Högre utbildning och forskning

I Sverige behöver vi stärka inte bara utbildningen, utan också bildningen. Med bildning och konkurrenskraft som ledord kan vi forma en politik som för Sverige framåt, som både skapar ett tryggare och mer sammanhållet samhälle samtidigt som vi stärker våra ekonomiska förutsättningar i den globala konkurrensen. Tillgång till högre utbildning av god kvalitet i hela landet ökar människors möjligheter till jobb och trygghet, samtidigt som det gynnar näringslivet och vår gemensamma välfärd. En samverkan och en nära koppling mellan den högre utbildningen och omgivande samhälle är därför av största vikt. Centerpartiet vill verka för att lärosätena ska bli mer autonoma, finnas i hela landet och ges ytterligare möjligheter att utforma sin verksamhet efter regionala förutsättningar. Vi behöver därför mer fristående lärosäten, likt stiftelser. Vi ser det som angeläget att stärka den akademiska friheten. Utan oberoende forskning och utbildning har vi svårare att identifiera, förstå och lösa samhällsproblem. Den akademiska friheten måste stärkas såväl institutionellt som finansiellt. Lärosätena måste få större makt att bestämma hur resurserna mellan forskning och undervisning ska fördelas. Lärosätena måste också få större autonomi att utse sina egna styrelser och kraven för medfinansiering måste minska.

Utvecklingen går fort och arbetsmarknadens behov av kompetent arbetskraft är stor. Centerpartiet anser att studenter som vill jobba under studierna måste ges friheten att bestämma det själva. I dag spelar familjebakgrunden alltför stor roll om någon väljer att plugga vidare. Vi vill se stärkt information och vägledning för att bredda rekryteringen till högskolan. Vi måste också ta vara på den nya tekniken. Den nya tekniken och

digitaliseringen möjliggör fler distansutbildningar som i kombination med kommunala lärcentra gör högre utbildning tillgänglig för fler. Centerpartiet vill stärka studenthälsan i hela landet.

Svensk forskning behöver stärkas för att stå sig i den internationella konkurrensen. Vi vill att Sverige ska ha världens bästa forskare – och då måste vi göra det attraktivt att forska här. Vi vill att det ska vara både prestigefullt, karriärdrivande och lönsamt för forskare att kunna forska, både på universitet och ute i olika branscher. Sverige behöver bli mer attraktivt för investeringar i forskning och innovation. Vi behöver skapa attraktiva forsknings- och innovationsmiljöer, och bättre villkor för företag att bedriva forskning i Sverige. Samverkan mellan lärosäten och med näringsliv är viktig för vår konkurrenskraft och behöver därför stärkas.

Sektorsbidrag till skolan

De riktade statsbidragen till skolans verksamhet skapar så mycket administration för skolsektorn att de ofta inte ens söks av kommunerna. Därför väljer Centerpartiet att i stället ge ett brett bidrag till skolan som tillför de resurser som behövs för att upprätthålla och utveckla skolans verksamhet i hela landet. Samtidigt slås befintliga statsbidrag till skolan ihop med sektorsbidraget för att skapa en förutsägbar och likvärdig finansiering. Totalt satsar Centerpartiet 5 miljarder mer än regeringen på skolan i vårt förslag till budget. Som en del av detta lägger vi ihop drygt 12 miljarder i befintliga riktade bidrag och omvandlar dem till sektorsbidrag. Totalt blir det ett sektorsbidrag på 17 miljarder.

Sektorsbidraget tillför ett nytt fokus på landsbygden i statens satsningar på skolan. Det viktas både utifrån socioekonomiska faktorer samt kommunernas gleshet. På så sätt ger vi både mer pengar till skolor med större behov och mer till landsbygdskommuner där utslagningen visat sig vara som störst. Hela sektorsbidraget fördelas automatiskt enligt denna viktning till kommuner och andra huvudmän för grundskolan utan begränsande villkor eller krånglig administration, men följs såklart upp för att säkerställa att det används till skolans verksamhet.

Centerpartiets överväganden

Tabell 23.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning			
1:1 Statens skolverk	2	2	2
1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten	20	20	20
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	-3 979	-3 979	-1 911
1:11 Skolforskningsinstitutet	3	3	3
1:15 Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling	-8 243	-7 563	-6 743
1:19 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	37	55	55
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	50	100	100
99:1 Sektorsbidrag till skolan	17 197	15 717	13 727
Summa	5 087	4 355	5 253

Centerpartiet föreslår att ett antal riktade statsbidrag ska avvecklas för att istället slås samman till ett större sektorsbidrag till skolan. Dessa avvisningar påverkar särskilt anslag 1:5 och 1:15 under UO 16. Som en följd av det tillför Centerpartiet 17 197 miljoner till ett nytt anslag "Sektorsbidrag till skolan" 2025, 15 717 miljoner 2026 samt 13 727 miljoner 2027.

Centerpartiet föreslår anslag till 1:1 Statens skolverk för att sammanställa och analysera nationell statistik om elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Förslaget omfattar 2 miljoner kronor 2025 och 2 miljoner kronor per år 2026–2027. Under anslag 1:3 föreslår Specialpedagogiska skolmyndigheten få 20 miljoner kronor 2025 och samma belopp årligen 2026–2027 för att initiera och anordna ett kompetenslyft om neuropsykiatrisk funktionsnedsättning för rektorer och lärare.

Förutom regleringarna för att skapa ett sektorsbidrag till skolan finns under anslag 1:5 en satsning på 300 miljoner kronor till gymnasieskolan för 2025 och samma summa årligen 2026–2027. Centerpartiet anser att den hårda godkänthgränsen bör slopas och för att bistå kommunerna i att möta ett ökat söktryck till särskilt yrkesprogrammen och för att öka stödet per elev inom dessa program.

Anslag 2:64 utökas med 50 miljoner kronor 2025 och 100 miljoner kronor åren därefter för att stärka lärarutbildningen och särskilt att fler med annan yrkesbakgrund ska skaffa lärarbehörighet.

Under 1:19 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning föreslås anslag om 37 miljoner kronor 2025 samt 55 miljoner kronor årligen under 2026–2027 för förstärkning av yrkeshögskolan och förbättrade möjligheter för densamma att möta lokal efterfrågan på utbildningar.

Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Kultur, media, idrott och civilsamhället behöver finnas tillgängligt för alla i hela landet. Alla dessa områden har stor betydelse för att ta tillvara och säkra möjligheterna för ett starkt demokratiskt samhälle. Staten behöver här bidra med att skapa goda förutsättningar. Hur deltagande kan värnas för framför allt barn och ungdomar på dessa områden behöver följas noga.

Kultur i hela landet

Alla, oavsett bostadsort, bakgrund, funktionsnedsättning eller livssituation ska ha möjlighet att delta i ett kulturliv som rymmer både professionellt buren kultur och amatörers skapande. Kultur stärker självförtroende och gör att fler tar tillvara yttrandefriheten. Det i sin tur stärker delaktigheten och demokratin i vårt samhälle. Ett brett och fritt kulturliv i hela landet underlättar för alla att kunna ta del av det.

För att lyfta kulturlivet i hela landet vill Centerpartiet stärka och utveckla kultursamverkansmodellen, i syfte att regionerna ska få ett större inflytande. Vi vill också att regionerna, i samverkan med den nationella nivån, tar fram en nationell kulturplan. Ytterligare ett sätt att stärka kulturlivet i hela landet är att inrätta ett system för ett nationellt Kulturhuvudstadsår, då en ny svensk stad vartannat år får statusen nationell kulturhuvudstad. Då kan också mindre städer få uppmärksamhet och chans att visa upp och särskilt utveckla sitt kulturliv. De nationella kulturinstitutionerna måste också sprida sin verksamhet i hela landet.

Kulturen blir friare om den står på fler ben. Offentlig finansiering behövs i många fall och kan och bör ofta inte ersättas. Men vi vill samtidigt förbättra möjligheterna till privat finansiering. Vi har sedan tidigare förslag kring att bland annat underlätta kultursponsring, sänka dansbandsmomsen, införa avdragsrätt för företag vid

förstahandsinköp av konst med mera. Det finns behov att ytterligare förslag till åtgärder på detta område som kan bidra till en bredare finansiering av kulturen.

Tillgång till allsidig och oberoende nyhetsbevakning

Tillgången till en allsidig och oberoende nyhetsbevakning och opinionsbildning i hela landet måste säkras. Särskilt viktigt är att det finns förutsättningar för lokal nyhetsbevakning vilket är av stor betydelse för en fungerande demokrati.

Public service spelar en stor roll för speglingen av hela landet. Den behövs sida vid sida med de privata aktörerna för att ha en mångfald av perspektiv. Ett fortsatt brett uppdrag för public service är centralt för att utbudet ska vara fortsatt relevant för många i Sverige. Den bredden ger också en igenkänning och gör att fler kan hitta till public service vid exempelvis en kris, då det är extra viktigt att kunna söka sig till en tillförlitlig källa. Då är det också viktigt med en tillräcklig finansiering som kan upprätthålla och utveckla verksamheten över tid samt breda överenskommelser om sändningstillstånd för att säkra public service oberoende.

Stärkt civilsamhälle

Civilsamhället behöver finnas tillgängligt för alla i hela landet. Det behövs för att ta tillvara och säkra möjligheterna för ett starkt demokratiskt samhälle. Inom exempelvis idrotten, friluftslivet och folkbildningen finns stor förmåga att skapa en grogrund där människor kan stärkas och utvecklas, och de bidrar dessutom till verklig integration när människor möts utifrån intresse och delar erfarenheter. Centerpartiet vill skapa bättre förutsättningar för civilsamhället att utveckla sin verksamhet. För att åstadkomma detta bör det vara en högre andel grundstöd i statens bidrag. Studieförbunden som bland annat bidrar till kultur i hela landet med exempelvis replokaler där unga kan utvecklas inom musiken måste värnas. Därför föreslår Centerpartiet ytterligare resurser till Studieförbunden. Centerpartiet föreslår i denna budgetmotion ökat stöd till allmänna samlingslokaler, som är en del av infrastrukturen för mötesplatser i hela landet. Idrott är den största folkrörelsen i Sverige och har mycket att ge i form av hälsa och samvaro. Idrotten behöver bli tillgänglig för fler och därför föreslår Centerpartiet en särskild satsning för att rusta idrottsanläggningar. Inom folkhögskolan finns också möjlighet till utbildning som rustar för arbetsmarknaden. Dessa är exempel på civilsamhällets verksamheter. Staten behöver bidra genom att skapa goda förutsättningar.

Idrott tillgänglig för alla

Idrott har mycket att ge i form av hälsa, livsglädje och samvaro. Ökad fysisk aktivitet är avgörande för bättre folkhälsa och påverkar den enskildes hälsa i positiv riktning. Idrott spelar en viktig roll inte minst för lokal sammanhållning och engagemang, för en lyckad integration och som en gemensam arena på tvärs av socioekonomiska skillnader. Därför bör ett brett idrottsliv främjas i hela landet, där både etablerade och nya sporter, även digitala, blir tillgängliga för fler. Centerpartiet föreslår ett särskilt stöd till idrotten i utsatta områden.

Idrott är bra både för det fysiska och psykiska välbefinnandet. Det är därför viktigt att ta reda på orsakerna till att flickor slutar att idrotta tidigare, så att effektiva åtgärder kan sättas in. Centerpartiet vill att en dialog med Riksidrottsförbundet inleds för att se hur ett förtydligat och förstärkt jämställdhetsarbete i svensk idrott kan utformas.

Personer med funktionsnedsättning idrottar i lägre utsträckning än andra. Vi vill tillsammans med idrotten och funktionshinderrörelsen ta fram en konkret plan för att undanröja praktiska och strukturella hinder för deltagande i parasport på olika nivåer. Centerpartiet föreslår också en särskild satsning för att främja en jämlik idrott. Utformningen av statens idrottsanslag bör ses över för att göra resultaten mer klara beträffande tillgänglighet till idrott för barn och ungdomar ur bland annat jämställdhets, jämlikhets- och funktionsnedsättningsperspektiv.

Sverige har också en viktig roll att spela i kampen mot dopning inom idrotten. Insatserna som genomförs inom idrotten med statligt stöd är av betydelse både för folkhälsan och för att upprätthålla världsantidopningskoden. Regeringen bör ta initiativ till att fler myndigheter och civilsamhällesaktörer kan bidra till att stärka och vidareutveckla antidopningsinsatser, både i och utanför Sverige.

I samband med att spelskatten höjs anser Centerpartiet att det vore klokt att se över enhetligheten i skatten på spel, med särskild inriktning på att sänka skatten för trav och relaterade verksamheter och höja på exempelvis nätcasinoverksamhet

Vuxenutbildning

Våra yrkesliv blir längre. För att fler ska kunna och vilja arbeta längre tid måste det bli lättare att byta karriär senare i livet. Vi vill ha en vuxenutbildning som gör det lätt för

människor att läsa in behörighet till yrkeshögskola och högskola. Det ska även vara lättare att komplettera sina studier eller satsa på yrkesinriktade utbildningar senare i yrkeslivet. Yrkesutbildningarna passar både för personer som precis gått ut gymnasiet och för dem som vill komplettera sin tidigare utbildning efter att ha arbetat i många år. Utbildningarna utvecklas i samarbete med näringslivet och är anpassade efter de behov som finns på arbetsmarknaden. Många får jobb kort tid efter utbildningen.

Det måste bli lättare att byta spår under sitt arbetsliv. Vi vill att yrkeshögskolan byggs ut och antalet korta kurser blir fler. För dem som läst ett högskoleförberedande program i gymnasieskolan måste det bli lättare att läsa in behörighet till Yrkeshögskolan. Fler måste också få tillgång till yrkesinriktade kurser, för att kunna komplettera en tidigare utbildning. Det är viktigt med utökat antal platser på yrkesvux så att fler kan studera, och att utbildningarna i större utsträckning utformas tillsammans med näringslivet. Utbildningarna måste också ges längre planeringsförutsättningar och antagningsreglerna ses över.

Folkhögskolorna har stor frihet att utforma sina kurser utifrån den profil som skolan har. Det gör att det är lättare för kursdeltagarna att utforma sin utbildning efter de behov, intressen och förkunskaper som varje elev har, genom både korta och långa utbildningar. Vi vill underlätta ytterligare för folkhögskolorna att vara en del av människors livslånga lärande.

Centerpartiets överväganden

Tabell 24.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid			
1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet	100	50	50
8:1 Centrala museer: Myndigheter	–5	–5	–5
13:1 Stöd till idrotten	250	275	275
13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler	50	50	50
14:1 Statsbidrag till studieförbund	350	500	500
Summa	745	870	870

Anslag 1:6 föreslås öka med 100 miljoner kronor 2025 och 50 miljoner kronor åren 2026 och 2027 för fri och tillgänglig kultur i hela landet.

Anslag 13:1 föreslås öka med 100 miljoner kronor 2025 som stöd för upprustning av idrottsanläggningar, av samma anledning beräknas anslaget öka med 100 miljon kronor per år 2026–2027. Vidare föreslås anslaget också öka med 100 miljoner kronor 2025 för stöd till idrott i utsatta områden, av samma anledning beräknas anslaget öka med 150 miljoner kronor per år 2026–2027. För att stödja jämlikt idrottande föreslås medel om 50 miljoner kronor 2025 och 75 miljoner 2026–2027 under samma anslag.

Centerpartiet vill se ett ökat stöd till allmänna samlingslokaler och bygdegårdar och anslår därför en dubblering av anslaget 13:2 motsvarande 50 miljoner kronor 2025 och samma belopp 2026–2027.

Centerpartiet föreslår återställda medel till studieförbund om 350 miljoner kronor 2025, samt 500 miljoner kronor 2026 respektive 2027 vilket påverkar anslag 14:1.

För att finansiera prioriterade reformer avvisas ökade medel om 5 miljoner kronor 2025 och samma summa 2026–2027 under 8:1 för magasinslokaler för nationella fordonssamlingen.

Utgiftsområde 18 Samhällsplanering bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Samhällsplaneringen, bostadsbyggandet, bostadsmarknaden och våra konsumtionsmönster påverkas på djupet av den ekonomiska situationen. Räntor och inflation påverkar högt belånade svenska hushåll. Takten i byggandet har på senare år minskat kraftigt. Ändå är behovet av bostäder stort. Enligt Boverket rapporterar fortfarande långt över hälften av Sveriges 290 kommuner att de har underskott på bostäder. Fler bostäder behöver byggas samtidigt som det befintliga bostadsbeståndet behöver nyttjas mer effektivt. Detta måste ske med en medvetenhet om att förutsättningarna för bostadsbyggandet och skapandet av bra boendemiljöer skiljer sig åt i olika delar av landet. En hållbar bostadspolitik måste utgå från lokala förutsättningar, samtidigt som den ska vara anpassad till de övergripande samhällsutmaningar vi står inför.

Underlätta bostadsbyggandet

För att råda bot på bostadsbristen och öka antalet tillgängliga bostäder behövs ett fortsatt arbete med att undanröja hindren för nybyggnation. Den statliga nivån behöver stödja och uppmuntra kommunerna i planeringsarbetet. Den regionala samordningen i planarbetet behöver förstärkas och Lantmäteriets handläggningstider kortas. De många och långa överklagandeprocesserna behöver begränsas. Kommunal försöksverksamhet för att förkorta och förenkla byggprocesser bör införas. Det bör vidare finnas möjlighet att peka ut innovationsytor där avsteg från gällande byggregler är tillåtna.

Samtidigt som det kommunala självbestämmandet värnas måste digitaliseringen av plan- och byggprocesserna fortgå. En viktig del i det arbetet är öppen och kostnadsfri geodata, tillgänglig för berörda aktörer. På så sätt kan fler aktivt ta del i samhällsplaneringen.

I och med beslutet att införa privat initiativrätt är det enklare för planintressenter att själva driva planprocesser. Rätt tillämpad kan denna reform innebära en välbehövlig avlastning för kommunerna samtidigt som förutsättningarna för nyproduktion av bostäder förbättras.

Ungefär halva Sverige är i dag klassat som statligt riksintresse. Omfattningen är för stor och ingriper på ett orimligt sätt mot angelägna behov. Därför måste riksintressena preciseras så att mindre arealer omfattas. Riksintresseanspråk bör som regel vara till skydd för områden som är av just nationellt intresse snarare än regionala angelägenheter. Riksintressen bör heller inte användas för att skydda mark som redan är skyddad genom annan lagstiftning eller som är ianspråktagen för det avsedda syftet.

Byggande på landsbygden

I Sveriges landsbygder och mindre orter finns andra utmaningar än i storstadsregionerna där höga markpriser och byggkostnader täcks av stora värden på färdigställda bostäder. Låga bostadspriser utanför de större städerna gör det svårt att få lönsamhet i investeringar när fastighetsvärdet måste skrivas ner så fort huset är byggt.

Redovisningsreglerna för allmännyttiga bostadsbolag gör att det i många kommuner är svårt att bygga nya hyresbostäder, trots att efterfrågan finns. Centerpartiet har sedan

många år drivit frågan om en översyn av regelverken i syfte att finna lösningar som underlättar bostadsbyggande i hela landet utan att kollidera med EU:s statsstödsregler, och anser att en utredning bör tillsättas för att föreslå lämpliga förändringar i årsredovisningslagen. Därtill behöver de statliga kreditgarantierna riktas tydligare mot svaga marknader där det är särskilt svårt att på kort sikt få lönsamhet i nyproduktion av bostäder. Insatser behövs också för att stötta bostadsinvesteringar i Sveriges landsbygder.

Runtom i landet finns många hus som står öde. Detta är ett exempel på dåligt utnyttjande av befintligt bostadsbestånd. För att minska trösklarna för människor att ta sig an denna typ av hus och på så sätt bidra till att fler bostäder tas i bruk i Sveriges landsbygder vill vi utreda ett slopande av fastighetsavgiften, initialt under de första fem åren för den som för permanentboende tar över en byggnad som inte använts under lång tid.

Värdefull jordbruksmark behöver skyddas från omfattande exploatering. Samtidigt måste det vara möjligt att tillskapa enskilda tomter som kan bebyggas och finnas möjlighet att stycka av mindre befintliga jordbruksfastigheter som inte längre brukas, för att möjliggöra att nya ägare kan bebo och bruka marken på nytt. Det behövs en proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande i Sveriges landsbygder. Utöver detta är också avgiften för avstyckning av mark i vissa fall orimligt hög.

Reformera hyresmarknaden

Hyressättningsmodellen, med kollektiva förhandlingar och bruksvärdeshyra, har inte lyckats åstadkomma en bostadsförsörjning som motsvarar de faktiska behoven. I stället bidrar den till låg rörlighet och inlåsnings effekter för grupper och enskilda. Samtidigt har den illa fungerande hyresmarknaden eldat på bostadspriserna, ökat hushållens belåningsgrad och tvingat människor att, med räntekänsliga kalkyler, söka sig till den ägda marknaden.

Kötiden till en hyresrätt i storstäderna är orimligt lång. De många sociala kontrakten och den allt för omfattande hemlösheten visar dessutom att modellen inte klarat av att ta de sociala hänsyn som behövs. Systemet med förhandlade hyror har alltså en roll att spela på svensk bostadsmarknad. Men den måste kompletteras med såväl mer

efterfrågedrivna lösningar som med riktade insatser till de människor som i dag faller mellan stolarna.

Under våren 2020 tillsattes en utredning om fri hyressättning i nyproduktion. Det ökade utbud som följer av en sådan reform skulle i förlängningen kunna ge följdverkningar som leder till en egen bostad för många av dem som i dag väntar på att få ett hyreskontrakt.

Andrahandsuthyrning är viktig för en väl fungerande bostadsmarknad. Inte minst för vissa branscher och i regioner med en hög grad säsongsarbetare. Många som i dag äger ett större bostadshus där man själv inte har behov av hela bostadsytan skulle genom smärre ombyggnationer kunna inreda en eller flera lägenheter i den egna bostaden. Genom liberalare skatteregler skulle det kunna bli enklare och mer attraktivt för privatpersoner att bidra till fler tillgängliga bostäder på marknaden.

Studentbostäder

På en fungerande bostadsmarknad ska det vara möjligt att snabbt hitta en bostad för den som behöver flytta för att studera. Centerpartiet ser behov av att regelverken blir mer flexibla genom att studentbostäder definieras som en egen boendeform och att lättnader i byggkraven införs. Möjligheten att säkerställa att den som bor i en studentbostad verkligen studerar bör stärkas.

Bostäder för äldre

Behovet av fler bostäder för äldre är stort. Behoven ser dock olika ut i olika delar av landet. Vi behöver anpassa synen på hur vi kan erbjuda boende för äldre. För äldre som i allt väsentligt klarar sig själva men har ett visst behov av service bör man, exempelvis i vanliga hyresrätter, försöka finna modeller för gemensamma RUT-tjänster eller hemtjänst per trappuppgång och liknande.

Det kanske tydligaste hindret mot framväxten av nya bostäder för äldre är att det inte finns något enhetligt och tydligt regelverk för vad de olika boendeformerna för äldre innebär. Följden har blivit att olika kommuner ställer olika krav som passar dåligt i förhållande till de byggtekniker som utvecklats de senaste åren. Allt detta fördyrar byggandet av bostäder för äldre, och leder till att färre byggs. Därför behöver regelverken förtydligas.

Social bostadspolitik

För de människor som saknar möjlighet att söka en bostad på den ordinarie marknaden behövs ytterligare åtgärder och en modern social bostadspolitik. Att bygga hela bostadsområden för sociala ändamål är inte en tilltalande modell. Snarare bör vi inrikta oss på att enskilda bostäder i såväl befintligt bestånd som i nybyggnation kan vikas för detta ändamål. Genom industriellt byggande och effektiv markanvändning kan en social bostadspolitik underlättas. Parallellt finns behov av att se över hur människor som står långt från bostadsmarknaden kan ges förutsättningar att efterfråga en bostad.

Insatser behövs dels för att underlätta för människor med svag ekonomisk ställning att ta sig in på bostadsmarknaden, dels för att behovet av nya bostäder på svaga marknader – i exempelvis landsbygdskommuner – ska kunna tillgodoses. Därför avser Centerpartiet under de kommande åren presentera reformer som kan möta de konkreta behov som finns.

Fler vägar till ägt boende

Amorteringskrav och andra kreditrestriktioner har gjort det avsevärt svårare för många människor att köpa en egen bostad. Därför vill Centerpartiet slopa det skärpta amorteringskravet. Vidare bör bostadsparande uppmuntras.

Grönt och klimatsmart byggande

För Centerpartiet är det självklart att Sverige ska vara världsledande när det gäller klimatsmart byggande. Men Sverige behöver också vara ledande i att planera hållbart. Klimatförändringarna innebär att nya krav kommer att ställas på dagvattenhantering, energieffektivitet, hållbar mobilitet med mera. Ambitiösa klimatmål behöver avspeglas i bostadsbyggandet. Takytor bör betraktas som en strategisk resurs för energiproduktion, dagvattenhantering och ekosystemtjänster. Skäl finns att införa krav på byggnaders klimatpåverkan som successivt och styr mot klimatneutralitet.

Minska segregationen

Segregationen mellan olika stadsdelar och bostadsområden är ett stort och allvarligt problem i Sverige. Blandade upplåtelseformer, levande stadsmiljöer och en framtidsinriktad samhällsbyggnadspolitik är viktiga delar för att minska segregationen. Erfarenheter visar att samverkan mellan fastighetsägare, bostadsbolag och myndigheter

kan vara helt avgörande för att bryta en negativ utveckling i bostadsområden. Ett tätt samarbete mellan fastighetsägare, sociala myndigheter, polis, näringsliv, civilsamhälle och föreningsliv med mera är en viktig framgångsfaktor om segregation och utsatthet ska brytas.

Mötesplatser och allmänna samlingslokaler

Mötesplatser och lokaler för olika typer av verksamheter är en viktig infrastruktur såväl för demokrati och trygghet som för civilsamhälle och meningsfulla fritidsaktiviteter. Här spelar mötesplatser och de föreningsdrivna samlingslokalerna en mycket viktig roll. Trots samlingslokalernas betydelse drabbas man av att finansieringen är splittrad och osäker. De föreningsdrivna samlingslokalerna behöver långsiktiga förutsättningar för att verka i hela landet. Vi har också sett att allmänna och föreningsdrivna samlingslokaler använts vid krissituationer eller när samhället behöver föreningslivets stöd. Därför finns skäl att se över stödet till allmänna samlingslokaler i syfte att de ska kunna ge stöd till det omgivande samhället i krissituationer. Under UO17 föreslår Centerpartiet ett stärkt stöd till bygdegårdar och andra samlingslokaler med 50 miljoner kronor per år.

Konsumentpolitik

Utvecklingen av handeln under de senaste decennierna har på många sätt gynnat konsumenterna. Den enskilda konsumenten har stor valfrihet, tillgång till fler försäljningskanaler och större möjligheter att göra aktiva val. Den ökade konsumtionen har dock haft en baksida, främst i form av ohållbar miljöbelastning. Därför är det avgörande att beslutsfattare på alla nivåer ser till att lagar och regler värnar en långsiktigt hållbar utveckling. Vidare krävs att regelefterlevnad säkerställs och att miljövärden, ändliga resurser och gemensamma tillgångar tillmäts sitt rätta värde, och att långsiktiga kostnader beaktas.

Utvecklingen har dock i vissa delar inneburit att det har blivit svårare för konsumenter att göra välgrundade val. Komplexiteten hos varor och tjänster har ökat. E-handeln och den digitala utvecklingen har också medfört att även konsumenter handlar på en internationell marknad. Konsumenten har begränsade möjligheter att överblicka sådant som exempelvis tillverkningsförhållanden, en produkts totala miljöpåverkan, eller innehåll av skadliga ämnen. Även möjligheten att som konsument kommunicera med tillverkaren kan vara begränsad. Samtidigt uttrycker många konsumenter ett starkt

engagemang och vill göra medvetna val. Det ska vara lätt att göra välgrundade, miljö- och klimatsmarta val.

Inom handeln finns tecken på att fenomen såsom falska reor alltjämt förekommer trots försök till reglering. En översyn av regelverket bör genomföras för att se om det är tillräckligt. Vidare bör man se till så att kontrollerna blir fler och effektivare. Dessutom bör en dialog föras med berörda branschorganisationer för att se hur man kan bidra till en sundare utveckling.

För en fungerande dialog i konsumentfrågor spelar också civilsamhället en viktig roll. Regeringen har valt att mer eller mindre slopa anslagen till konsumentorganisationer. I förlängningen riskerar detta att leda till att konsumenternas röst försvagas. Vi menar att konsumentorganisationerna är en viktig aktör i samhällsdebatten om konsumentfrågor. En debatt som inte bara berör konsumenterna själva, men också näringslivet, regering och riksdag. Därför avsätter vi medel till Konsumentverket att användas för anslag till konsumentorganisationer.

Bemyndiga kreditgarantier för bostäder på landsbygden

Mot bakgrund av det ekonomiska läget befinner sig bostadsbyggandet i en allvarlig kris, samtidigt ser vi ett stort behov av fler bostäder i en majoritet av Sveriges kommuner. Läget är inte minst kritiskt på svaga bostadsmarknader där tillförsel av nya tillgängliga bostäder riskerar att helt utebli. För att möjliggöra nybyggnad och ändringar av bostäder, inklusive egnahem, på landsbygden föreslår Centerpartiet ett bemyndigande som möjliggör kreditgarantier för ändamålet. Dessa ska även kunna användas för att hantera avlösen av kommunala borgensåtaganden och lån som kooperativa hyresrättsföreningar tar upp vid förvärv av fastigheter för ombildning till kooperativa hyresrätter på landsbygden. Ett bemyndigande likt detta föreslås i Budgetproposition 2025 men Centerpartiet vill se det ökat med 1000 miljoner kronor och särskilt inriktat enligt ovan.

Centerpartiets överväganden

Tabell 25.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik			
1:6 Lantmäteriet	10	10	10
Summa	10	10	10

För att åstadkomma rättssäkra, snabba och kostnadseffektiva processer för fastighetsbildning föreslår Centerpartiet att Lantmäteriets anslag ökar med 10 miljoner kronor årligen 2025-2027. För att stärka fristående konsumentorganisationer tillskjuts anslag 2:1 2 miljoner kronor för 2025 och samma summa åren därefter och för att finansiera detta föreslås Konsumentverket en effektivisering inom förvaltningen med 2 miljoner kronor årligen.

Utgiftsområde 19 Regional utveckling

Målet för den regionala utvecklingspolitiken är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet. Centerpartiet anser att utgångspunkten för politikområdet är relevant men den i somras tillsatta utredningen om regional utveckling behöver komma med konkreta förslag på hur staten kan agera mer samordnat för att nå politikens mål och samtidigt ge regionerna det ansvar och handlingsutrymme som de behöver för att kunna genomföra långsiktiga insatser lokalt och regionalt. Det regionala utvecklingsarbetet behöver styras av just de regionala förutsättningarna. Med fokus på stärkt arbetsmarknad, utbildning innovation och den gröna omställningen så stärks konkurrenskraften för alla delar av Sverige.

Även regelverken för de regionala företagsstöden och transportbidraget skulle behöva ses över för att bli bättre anpassade för mindre företag och tydligare bidra till ökad hållbarhet och jämställdhet. Viktiga utgångspunkter för genomförandet av EU:s sammanhållningspolitik är hög måluppfyllelse och ett förenklat genomförande. Regeringen bör verka för en samlad förvaltning av strukturfonderna på en myndighet. Det leder till en resursbesparing av nationell administration av fonderna och en förenkling för de aktörer som ska ansöka om finansiering.

Lokal näringslivsutveckling på lands- och glesbygd

Förutsättningarna för företagande ser annorlunda ut runt om i landet och Centerpartiet ser därför att den lokala instansen, kommunerna som finns närmast de berörda företagen kan bidra med de lokala stöd och samarbete som behövs efter lokala förutsättningar. Därför satsar vi 30 miljoner kronor för att kommunerna i Sveriges lands- och glesbygd återigen ska få möjlighet att stötta det lokala näringslivsklimatet.

Tillgång till kommersiell service

Regionernas insatser för att upprätthålla en tillfredsställande tillgång till kommersiell service är av stor vikt för livskraftiga samhällen. Den lokala butiken eller drivmedelsstationen är ofta en förutsättning för att en mindre ort på landsbygden ska kunna fungera och locka till sig invånare, företag och besökare. Centerpartiet bidrog till att de offentliga satsningarna på stöd till kommersiell service på landsbygden väsentligt ökade under alliansregeringen. Bland annat initierades ett driftsstöd för kommersiell service som bidrar till långsiktiga planeringsförutsättningar för lanthandlar i glesbygd. Anslaget till kommersiell service på landsbygden är uppdelat mellan åtta olika poster och delas ut av flera olika myndigheter, vissa av Tillväxtverket, vissa av Regionerna och länsstyrelserna. Detta bör ses över för att säkerställa att medel når företagen och inte fastnar i administration. Tillväxtverket måste också se över hur stödet hanteras med så minimal administration som möjligt så att anslagna medel når de näringsidkare de ska.

Centerpartiets överväganden

Tabell 26.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 19 Regional utveckling

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 19 Regional utveckling			
1:1 Regionala utvecklingsåtgärder	55	90	120
Summa	55	90	120

Centerpartiet föreslår ett stärkt stöd till lokal service på landsbygden, så som lanthandlar och drivmedelsstationer, och därför ökar anslag 1:1 med 25 miljoner kronor 2025 och 50 miljoner kronor åren därefter. Vi föreslår också att de av Centerpartiet införda medlen för lokalt arbete med företagsklimat och näringslivsutveckling som regeringen

har dragit undan återinförs, varför anslag 1:1 ökar med 30 miljoner 2025, 40 miljoner 2026 och 70 miljoner 2027.

Utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur

Sverige är ett fantastiskt land att bo i av många anledningar. Sverige rankas ofta i topp när det gäller levnadsstandard, innovationsklimat, och klimat- och miljöhänsyn. Det ska vi vara stolta över. Samtidigt finns det regler som försenar, försvårar och fördyrar klimatomställningen. I värsta fall riskerar det att leda till att klimatmålen inte nås. Den politiska ambitionen att påskynda klimatomställningen behövs nu mer än någonsin. Inte minst för att de globala utsläppen måste halveras fram till 2030 enligt FN:s klimatpanel, för att ha Parisavtalets mål inom räckhåll. Det förutsätter att vi skruvar upp takten, höjer ambitionerna inom alla samhällssektorer och genomför viktiga reformer – från det lokala till det globala.

I detta allvarliga läge har vi en regering där det största partiet i regeringsunderlaget inte står bakom klimatmålen, med företrädare som rentav förnekar klimatkrisen. Resultaten av detta samarbete ser vi nu svart på vitt i regeringens höstbudget, där inga av klimatmålen, varken nationellt eller på EU-nivå ser ut att nås. Det är ett djupt allvarligt läge. Varje ton ökade utsläpp förvärrar klimatkrisen, fördyrar omställningen och skadar dessutom svensk ekonomi. På kort tid har en rad centrala klimatsatser lagts ned, utan att ersättas med något annat, de fossila subventionerna skenar med regeringens politik. Resultatet ser vi också i näringslivet där viktiga gröna industrisatsningar försenas eller läggs ner och företagen skruvar ner sina klimatambitioner. Förutom de förödande konsekvenserna för klimatpolitiken riskerar detta även att äventyra både vår konkurrenskraft och bilden av Sverige som föregångsland och grönt varumärke. Aldrig tidigare har vår nationella klimatpolitik backat så kraftigt, i stället för att ta steg framåt.

Centerpartiet vet att tydliga och skarpa mål har möjliggjort för svenska företag att bli världsledande inom grön teknik, vilket långsiktigt gynnar såväl Sveriges ekonomi som företagens konkurrenskraft. De nationella klimatmål som slås fast i det klimatpolitiska ramverket ska värnas och efterlevas. Våra ambitiösa klimatmål skapar, tillsammans med ny teknik, affärsmöjligheter för innovativa företag. Det är dessa affärsmöjligheter som visar vägen för omställningen, inte en bakåtskrämd rädsla för det som är nytt. Om näringslivet inte får rätt politiska förutsättningar att ställa om, kommer investeringarna

flytta dit förutsättningarna finns. Då riskerar vi att gå miste om såväl skatteintäkter som arbetstillfällen. Den ryckighet som regeringen skapar genom att exempelvis först skruva ner reduktionsplikten till ett minimum för att sedan återkomma med en ny modell som fortsatt ger oklara förutsättningar för biodrivmedelsbranschen är exempel på oansvarighet i klimatpolitiken.

Lösningen för klimatet finns i framtidens innovationer, inte i gårdagens tekniker. Genom att tillvarata människans uppfinningsrikedom och innovationskraft att finna de lösningar som krävs, kan vi bryta fossilberoendet och öka resurseffektiviteten. Då måste politiken våga styra gamla mönster i rätt riktning genom att kraftigt beskatta det som skadar klimatet och subventionera de gröna hållbara alternativ som krävs för att utsläppen ska minska. Ryckigheten i den regeringens klimatpolitik har redan medfört stora utsläppsökningar och ett osäkert investeringsklimat för den som är villig att investera i hållbara tekniker eller tjänster. För att bromsa och slutligen stoppa klimatförändringarna krävs ett genomgripande systemskifte i hur vi tillverkar och förbrukar produkter och råvaror samt hur vi konsumerar. De linjära materialflödena vi byggt upp samhället kring måste brytas och ersättas med cirkulära kretslopp, där produkter används betydligt längre och där allt material kan recirkuleras för att bli insatsvaror i nya produktionsled.

Beroendet av fossila- och jungfruliga råvaror behöver drastiskt minska och vi måste bli bättre på att utnyttja de resurser vi redan har i omlopp. Att på ett snabbt sätt minska beroendet av fossil energi innebär också att vi kan minska beroendet av energi från Ryssland och andra skurkstater. Det är helt avgörande, både för klimatet och för vår säkerhet. Här behövs ytterligare styrmedel för att en gång för alla ersätta den fossila energin med hållbara alternativ. Bioekonomin och potentialen för materialsubstitution som finns i förnybara naturresurser här i Sverige måste få en mer framträdande plats. Det måste också kosta att släppa ut och slösa med våra resurser. Det driver på teknikutvecklingen mot mer hållbara alternativ. Utan en mer cirkulär och resurseffektiv ekonomi som bryter fossilberoendet kommer vi inte att kunna reducera vår klimatpåverkan i den utsträckning som krävs för att begränsa den globala uppvärmningen och det ohållbara användandet av naturresurser.

För Centerpartiet är det en självklarhet att svenska teknikutvecklare och entreprenörer har en nyckelroll att spela i detta systemskifte. Miljö- och klimatinnovationer och nya cirkulära affärsmodeller som växer fram inom näringslivet är den riktiga motorn i omställningen, och politiken måste säkerställa att företagen har bästa möjliga förutsättningar att växla upp sitt arbete ytterligare. Vår teknik och våra smarta lösningar kan dessutom bidra till jobb och tillväxt i Sverige, samtidigt som det ger minskade utsläpp i omvärlden när de exporteras.

Sverige har en ambitiös miljölagstiftning, men den bygger i flera hänseenden på gamla sanningar och föråldrade strukturer. Regelverken behöver ses över i ljuset av dagens samhällsstrukturer och nya tekniska landvinningar. Det som vi tidigare betraktade som avfall måste ses som en tillgång. Samhällskritiska anläggningar som vattenreningsverk behöver omvandlas till resursverk som i högre grad sluter kretsloppen. Som ett av världens mest innovativa länder har Sverige goda möjligheter att ta en global ledarroll i denna omställning. Sverige ska gå före, visa vägen och bli ett miljö- och klimatföredöme för resten av världen.

Parallellt med att vi begränsar koldioxidutsläppen, ställer om våra energisystem och ökar samhällets cirkulära materialflöden är det angeläget att vi vårdar och förvaltar de naturliga ekosystemen på ett ansvarsfullt sätt åt kommande generationer. Den biologiska mångfalden – samspelet mellan olika typer av arter och ekosystem – är av fundamental betydelse för människans liv på jorden, våra samhällens välmående och klimatomställningen. Skogar, kuster, våtmarker och grundvatten är alla viktiga förutsättningar för livet och en hållbar utveckling. Den globala förlusten av arter och ekosystem är det mest brådskande miljöproblemet i världen idag vid sidan av klimatförändringarna.

För att bryta den negativa utvecklingen föreslår Centerpartiet kraftfulla satsningar för att bevara och restaurera den biologiska mångfalden och Sveriges naturliga rikedom. Landets redan skyddade områden, såväl på land som till havs, behöver förvaltas bättre och dess livskraftiga ekosystem måste säkerställas. Känsliga områden som har förorenats genom mänsklig aktivitet ska saneras och återställas, ett långsiktigt arbete som måste intensifieras. Särskilt prioriterat är områden och vattentäkter som har kontaminerats av PFAS. Övergödningen av våra hav måste förebyggas genom

kraftfullare insatser både vid utsläppskällan och direkt i haven. Invasiva främmande arter måste bekämpas mer aktivt och med mer inkludering av hela samhället.

Centerpartiet vill se en större mångfald av aktörer involverade i arbetet med att förvalta och återställa våra naturliga ekosystem. Den enskilde markägaren som bedriver sin näringsverksamhet inom lantbruket eller längs kusten har en nyckelroll att spela och det behövs fler ekonomiska incitament, mer samverkan och mindre pekpinnar från myndigheterna. Insatser för den biologiska mångfalden behöver koppla in allmänheten och civilsamhället för att skapa en större lokal acceptans och ett engagemang i frågan från yngre generationer.

Folkbonus för rätten att kunna byta bil

Fler hushåll och i synnerhet de som är beroende av bilen men har mindre resurser, måste få möjlighet att byta sin fossilbil, så billigt som möjligt, för att sedan över tid kunna tjäna på detta med lägre drivmedelskostnader. Dit borde rimligen reformutrymmet riktas istället för att medvetet låsa in i ett dyrare och ohållbart långsiktigt beroende av diesel och bensin. Centerpartiet vill därför införa ett stöd om 50 000 kronor för att byta till miljöbil. Den kommer uttryckligen vara inriktad på att flera ska få råd, och omfatta begagnade bilar och laddhybrider, gasbilar och även etanol. För att nå så många familjer som möjligt föreslås även att Folkbonusen ska kunna användas till att halvera kostnaden för leasing och för billån.

Halverade tillståndsprocesser

Runt om i landet finns en enorm potential för nya investeringar – inom vindkraftverk, lantbruk, gruvnäring och industri. Men det tar alldeles för lång tid att få besked om tillstånd. Konsekvenserna av de långa processerna är att investeringar försenas, flyttar till andra länder eller helt uteblir vilket medför enorma kostnader för svenskt näringsliv. Genom ökade resurser vill vi kapa kostnader och ta bort byråkratiska hinder samt ge utökat stöd till domstolarnas handläggning för att göra tillståndsprocesserna mer rättssäkra, förutsebara och tidseffektiva.

Avskaffa kemikalieskatten på begagnad elektronik

För ett långsiktigt hållbart utnyttjande av naturresurser samt för att klara den gröna omställningen så behöver den linjära ekonomin ersättas av en cirkulär ekonomi. En del i

detta är att i högre grad återanvända produkter. Då behöver våra skatter vara anpassade för att underlätta det. Kemikalieskatten belastar idag inte bara ny elektronik utan även begagnad elektronik om den importeras, vilket styr fel eftersom återanvändning sparar på miljö och klimat. Centerpartiet vill därför att den delen avskaffas även för importerad begagnad elektronik.

Stöd till lokalt naturvårdsarbete

Att förvalta redan skyddade områden och säkerställa att de har livskraftiga ekosystem och en hög artrikedom gör ofta större nytta än att ägna stora resurser till att skydda nya arealer. Det är till exempel viktigt för friluftslivet och för fungerande ekosystemtjänster. För detta arbete finns statligt stöd för lokalt naturvårdsarbete som kan användas för olika ändamål som att främja biologisk mångfald men också och för våtmarker samt åtgärder för restaurering av naturtyper. Därför stärker vi anslagen till den lokala naturvårdssatsningen, LONA,

Centerpartiets överväganden

Tabell 27.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur			
1:1 Naturvårdsverket	15	−15	−15
1:3 Åtgärder för värdefull natur	75	75	75
1:6 Kemikalieinspektionen	5	5	5
1:10 Klimatanpassning	50	100	100
1:14 Skydd av värdefull natur	100	100	100
1:15 Havs- och vattenmyndigheten	5	5	5
1:17 Klimatpremier	−250	±0	±0
1:21 Åtgärder inom ramen för den sociala klimatfonden	4 990	4 200	4 200
Summa	4 990	4 470	4 470

Centerpartiet föreslår omgående instiftande av en klimatbilbonus för nya och begagnade bilar på totalt 5 000 miljoner kronor 2025, 5 000 miljoner kronor 2026 och 5 000 miljoner kronor 2027, vilket går in under anslag 1:21, där den mindre elbilspremien på 10 miljoner kronor 2025 och 800 miljoner kronor 2026 och 2027 avslås. Samtidigt

avvisas regeringens ineffektiva skrotningspremie, vilket bidrar till finansieringen av klimatbilsbonusen med 250 miljoner kronor årligen 2025–2027.

Centerpartiet föreslår en satsning för att halvera tillståndprocesserna i viktiga miljö- och energifrågor varför Naturvårdsverket får ett tillskott på 5 miljoner kronor årligen för detta ändamål under anslag 1:1. Av samma skäl får Kemikalieinspektionen och Havs- och vattenmyndigheten 5 miljoner var årligen 2025–2027. Naturvårdsverket får också 10 miljoner kronor årligen för en stärkt rovdjursförvaltning. För att finansiera prioriterade reformer minskas anslag 1:1 med 20 miljoner kronor årligen 2025–2027. Centerpartiet föreslår ökade anslag under 1:3 för åtgärder för värdefull natur och friluftslivet om 75 miljoner kronor årligen 2025–2027, särskilt riktat till den lokala naturvårdssatsningen (LONA).

Under anslag 1:10 föreslås 50 miljoner kronor 2025, samt 100 miljoner kronor 2025 och 2026 för att kompensera för regeringens tillbakadragande av medel till MSB, men Centerpartiet vill särskilt rikta satsningen till klimatanpassning på landsbygden. En del av dessa bör gå till jord- och lantbrukets behov att anpassas till ett föränderligt klimat, där extremare väder kan medföra produktivitetsnedsättningar.

För att stärka äganderätten i svensk skog och samtidigt skydda mer värdefull natur föreslår Centerpartiet att 1:14 ökas med 100 miljoner kronor årligen 2025–2027 samtidigt som Naturvårdsverket föreslås ett tillskott på 30 miljoner kronor under 2025 för att kunna ingå väntansavtal under alltför långdragna processer.

Utgiftsområde 21 Energi

Sverige behöver en långsiktig och ambitiös energipolitik som gör att vi kan öka vår välfärd, växa och ställa om till ett hållbart samhälle. Energisektorn står för den högsta andelen utsläpp globalt sett. Det betyder att energi- och klimatpolitiken måste gå hand i hand. För att nå både våra energi- och klimatmål krävs en politik som säkrar framtidens robusta och effektiva energisystem samtidigt som vi ökar andelen fossilfri energi.

Därför är det oroväckande att det nu införs styrmedel som i stället ökar de fossila subventionerna, som låser in Sverige i ett beroende av klimatskadlig energi från icke-demokratiska länder, vilka höjer utsläppen och ökar sårbarheten. Mer resurser går till

den fossila sektorn än till att stötta utbyggnaden av energi som är grön och hållbar. Sverige och Europa måste omedelbart fasa ut fossila subventioner, stoppa importen av rysk energi och i stället rusta upp den inhemska energiproduktionen, öka sammankopplingen och därmed också stärka motståndskraften. Den ryckighet som skapats senaste åren inom energipolitiken är skadlig för många av de långsiktiga projekt och stora investeringsbeslut som behöver tas i närtid, därför vore det önskvärt med en bred energipolitisk överenskommelse som skapar stabila villkor, minskar den politiska risken och därmed stärker investeringsviljan.

Efterfrågan på el väntas öka kraftigt, inte minst till 2030. Många av morgondagens hållbara tekniker har ett stort behov av el. Därför måste vi också planera och rikta insatser mot en ökad efterfrågan i närtid. Sverige behöver ett produktionsmål för år 2030. Att bara sätta mål till 2045, när omställningen redan ska vara genomförd, är inte tillräckligt för att få på plats all den el som behövs för att säkra omställning, konkurrenskraft och tillväxt – också på kortare sikt. Genom att tydliggöra den politiska ambitionen visar vi att vi tar ansvar för att planera för att möta ett ökat elbehov, och kan fokusera på att vidta nödvändiga insatser i form av exempelvis snabbare tillståndsprocesser, ekonomiska styrmedel som ökar acceptansen för landbaserad vind, ändringar i regelverk som gör det enklare att bygga storskalig solelsproduktion eller satsningar på att bygga ut anslutningspunkter till den havsbaserade vinden.

För omställningen krävs alla fossilfria kraftslag, samtidigt som det är logiskt att fokusera utbyggnaden på de kraftslag som är billigast och går att bygga snabbast. Vind- och solenergi går snabbast att bygga ut och kommer bli viktiga för energiförsörjningen kommande år. Men hittills i år har inte en enda ny ansökan för landbaserat vindkraftsprojekt till land i Sverige beviljats, det är en oroande trend som kräver riktade insatser. Centerpartiet har länge varit drivande för att genomföra förslagen i SOU 2023:18, som syftar till att införa incitament som ökar acceptansen för markägare, närboende och kommunen för etablering av ny vindkraft på land. Förslagen säkerställer att fler aktörer blir vinnare på den lokala vindkraftsproduktionen. Regeringen genomför nu delar av utredningen, men tvingar kommunerna att ansöka om stöd istället för att det är en direkt överföring till kommunens budget. Det gör att det blir svårare att beräkna intäkterna långsiktigt. Centerpartiet anser att intäkterna från fastighetsskatten ska tillfalla kommunens budget utan administrativa mellansteg. Dessutom höjer regeringen

fastighetsskatten för vindkraftverk utan att detta tillfaller kommunerna, utan går rakt ner i statskassan, detta står vi inte bakom.

När det kommer till den havsbaserade vinden behöver vi skyndsamt återinrätta stödet för anslutningsavgifterna. Regeringen var snabba på att plocka bort stödet, och konsekvensen ser vi nu, när projekt efter projekt lägger ner sina satsningar. Den havsbaserade vinden skulle ge ett viktigt effekttillskott, inte minst till södra Sverige, som länge lidit av effektbrist. De stora överskott som Svenska kraftnät genererat från flaskhalsintäkterna ska bekosta utbyggnaden. På sikt är det samhällsekonomiskt effektivt, och staten har tidigare varit med och bekostat anslutningsavgifterna till stora centrala energiproducenter. Dessa villkor tycker vi borde gälla för samtliga fossilfria kraftslag.

Kärnkraften har en viktig roll i dagens energisystem och kan komma att ha det under lång tid framöver. För oss är det helt grundläggande att kärnkraften ska stå för sina egna kostnader. Den som vill bygga kärnkraftverk på marknadsmässiga villkor är fri att göra det. Kärnkraftsaktörer ska alltid själva bära kostnaderna för säkerhet, avfallshantering och olycksförsäkring, vilket bland annat kräver kraftigt ökade avsättningar för avfallshantering. Som för alla övriga kraftslag har staten ett ansvar att ansluta ny kraft till elnätet. Det ska dock inte finnas några särskilda subventioner för kärnkraft, vare sig i form av produktionsstöd, kreditgarantier eller övertagande av avfalls- eller olyckskostnader.

Utöver dessa produktionsökningar vill Centerpartiet också satsa på åtgärder som ökar effektiviteten i den befintliga kraftproduktionen, från såväl bio-, vind-, vatten- som kärnkraft. Vi vill se riktade satsningar på de tekniker som stärker energisystemet, som exempelvis batterier, vätgas, överföringskapacitet, lagring och digitalisering. Det är tekniker som bidrar till ökad effektivitet och som möjliggör en mer flexibel användning, smarta elnät, energilagring och balansering.

Om vi ska klara klimatkrisen och öka elproduktionen måste fokus ligga på lösningar. Med ett handlingskraftigt klimatledarskap kan vi möta hushållens och industrins behov, och säkerställa att Sverige förblir en nettoexportör av el. För att klimatomställningen

ska kunna fortsätta i Europa och för att beroendet av Ryssland ska kunna minska måste Sverige fortsätta att bidra med grön el till kontinenten.

Sveriges viktigaste roll för att undvika en global klimatkris är att lysa som ett föredöme och visa för världens stora länder att det går att få klimatomställningen gjord, med nya jobb och med tillväxt, så att omvärlden inspireras till att agera nu.

Centerpartiets överväganden

Tabell 28.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 21 Energi

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 21 Energi			
1:1 Statens energimyndighet	–15	–15	–15
1:2 Insatser för energieffektivisering	–400	±0	±0
1:3 Energiforskning	–100	±0	±0
1:5 Energiplanering	–30	–35	–25
99:1 Anslutning av ny elproduktion	900	1 600	1 900
Summa	355	1 550	1 860

Anslag 1:2 föreslås minska med 400 miljoner kronor år 2025 till följd av att regeringens förslag i budgetproposition 2023 om att införa ett nytt stöd för energieffektivisering avslås. Centerpartiet anser i stället att det så kallade gröna avdraget bör breddas till att också omfatta energieffektiviserande åtgärder, särskilt installation av olika typer av värmepumpar i fastigheter som värms upp med direktverkande el. Även åtgärder som installation av smarta hem-applikationer eller vattenbesparande åtgärder kan öka flexibiliteten och energieffektiviteten i elsystemet och bör därför, tillsammans med ett antal andra åtgärder beskrivna i UO20 omfattas av det gröna avdraget.

Centerpartiet föreslår en satsning för att halvera tillståndsprocesserna i viktiga miljö- och energifrågor varför Statens energimyndighet får ett tillskott på 10 miljoner kronor årligen för detta ändamål under anslag 1:1.

För att finansiera prioriterade reformer och med fokus på ökad elproduktion i närtid avvisas regeringens satsning på 100 miljoner kronor 2025 på särskilda insatser för ny kärnkraft under anslag 1:3 och 30 miljoner 2025, 35 miljoner 2026 och 25 miljoner 2027 under anslag 1:5. Av samma anledning avvisas en del av den generella anslagsökningen under 1:1 med 25 miljoner årligen.

Utgiftsområde 22 Kommunikationer

En väl fungerande transport- och IT-infrastruktur är en förutsättning för att det ska gå att bo, leva och arbeta i hela landet. Att näringslivets godstransporter fungerar är på samma sätt viktigt för att möjliggöra företagsamhet och arbete i hela landet. Teknikutveckling, effektivisering, digitalisering, regelförenklingar och en omställning till elektrifierade transporter samt en ökad andel förnybara drivmedel bidrar till goda kommunikationer i hela landet utan att miljö och klimatpåverkan ökar. Centerpartiet är pådrivande för att Sverige till 2030 ska nå målet om en fossiloberoende fordonsflotta och 70-procentiga utsläppsminskningar från inrikes transporter. I det arbetet har statens investeringar i infrastruktur en viktig roll att spela. Centerpartiet prioriterar att öka underhållet och utbyggnaden av järnvägen. Vi vill satsa på alternativa finansieringslösningar, göra satsningar på elektrifiering, förnybar energi och mer kollektivtrafik, samt ytterligare investeringar i it- och bredbandsutbyggnad samt förbättrad mobiltäckning. Det är de fem transportslagen tillsammans som skapar förutsättningar för transporteffektivitet och en smart omställning till klimatnytta. Underhållsskulden motsvarar 120 miljarder kronor enligt Trafikverket och resulterar i en dysfunktionell infrastruktur som påverkar människor i deras vardag, det kan vara tåg som ställs in och vägar med potthåll. Därför behövs krafttag för att överbrygga underhållsskulden och Centerpartiet vill se en partiöverskridande infrastrukturberedning för att ta fram långsiktiga reformer för svensk infrastruktur.

Sverigelyftet

Sveriges infrastruktur har länge varit eftersatt och bortprioriterad, vilket har fått ödesdigra konsekvenser med potthål i vägarna, tåg som inte går i tid och en underhållsskuld som kommer bestå under en lång framtid. Centerpartiet vill därför se ett Sverigelyft, en politik som på allvar tar tag i situationen och bidrar till reformer och resurser för att infrastrukturen ska fungera.

Ett Sverigelyft är viktigt av flera olika skäl, för att anpassa infrastrukturen utefter de utmaningarna samhället står inför idag. För att privatpersoner ska kunna röra sig obehindrat mellan hem och jobb, för att företag ska kunna få material till sin produktion och för att utveckla svensk turism. Detta är bara några av anledningarna till att vårt land behöver ett Sverigelyft.

Kriskommission för svensk infrastruktur

Det råder ingen krisinsikt hos regeringen trots ett infrastrukturensystem som erhåller stora brister. Bara de senaste månader har media rapporterat om nedläggning av tåglinjer, flyglinjer som ställs in och regionala flygplatser som riskeras läggas ned. Vägnetet lider av en stor underhållsskuld och potthålen hopar sig på vägarna. Med anledning av detta vill Centerpartiet införa en kriskommission för svensk infrastruktur och skjuter till medel för detta inom utgiftsområde 1. Det skulle innebära en möjlighet att på riktigt göra en översyn av nuvarande brister i all infrastruktur och ta fram en plan för att lösa de mest akuta problemen.

Potthålsgaranti och satsning på enskilda vägar

I början av 2024 rapporterade Trafikverket om att det är rekordmånga hål i svenska vägar, så kallade potthål. I december och januari 2023–2024 hade antalet potthål dubblats bara sedan året tidigare. Hål i vägarna tyder på att underhållet av vägarna har bortprioriterats alltför länge. Det är inte bara ett störningsmoment för privatpersoner och företag såsom åkerier utan kan vara en trafikfara som leder till ökade olyckor. Därför väljer Centerpartiet att införa en potthålsgaranti för att laga existerande vägar, det är dessutom samhällsekonomiskt lönsamt att laga det som redan finns snarare än att bygga nytt. Centerpartiet skjuter till 500 miljoner kronor för att kunna återställa trasiga vägar och råda bot på problemet med potthål samt för att satsa på underhållet av enskilda vägar. De samfällt enskilda vägarna är en viktig del i en levande och fungerande landsbygd och Centerpartiet har föreslagit både reformer och resurser för att de enskilda vägarna ska fortsätta utvecklas.

En robust infrastruktur som klarar civil och militär rörlighet

Sedan 7 mars 2024 är Sverige fullvärdig medlem i Nato och därför är alla länder i Norden gemensamt medlemmar i försvarsalliansen. I och med detta, ställer det högre krav på den svenska infrastrukturen och Försvarsmakten har pekat ut vissa vägar och järnvägar som behöver förbättras för att kunna transportera trupper och utrustning, men även för att säkerställa den civila och militära rörligheten. Detta gäller flöden mellan både inom landet men även över landsgränser till våra grannländer och med anledning av detta behöver det nordiska samarbetet för gränsöverskridande samarbete öka.

Centerpartiet har föreslagit ett nordiskt ministerråd för infrastruktur och transport för att samarbetet på sikt ska öka.

Ökad mobilitet med minskad klimatpåverkan

Sveriges mål är att utsläppen från transportsektorn till år 2030 ska minska med 70 procent. Det är ett ambitiöst mål som innebär en enorm möjlighet att ta ledningen i den globala omställningen när smarta lösningar skapas av innovationer och med teknikskiften till det förnybara och ökad energi- och resurseffektivitet. Centerpartiet vill skärpa såväl den nationella politiken som EU-lagstiftningen på området.

Ett jämställt transportssystem

Centerpartiet anser att Sveriges transportsystem ska vara likvärdigt i förhållande till kvinnors respektive mäns olika behov. Transporter är en del av människors vardag och jämställda transporter handlar om att ge kvinnor och män lika förutsättningar till exempelvis arbetspendling, utbildningspendling och förskolehämtning. Centerpartiet vill även se en bättre jämlikhet och tillgänglighet inom transportpolitiken avseende funktionsnedsättningar.

Flyget och regionala flygplatser

Sveriges stora avstånd och nordliga geografiska läge, gör att vi är helt beroende av ett fungerande flyg och möjligheten för människor, näringsliv och myndigheter att lätt kunna ta sig till andra destinationer inom landet, och vidare ut i världen. Med anledning av den minskande konkurrensen och nyheten om att färre operatörer kommer att verka inom inrikesflyget i Sverige beräknas flera flyglinjer att hotas och det kan komma att drabba många regionala flygplatser hårt. Därför gör Centerpartiet ett särskilt stöd för regionala flygplatser i vår budget och skjuter till 200 miljoner kronor extra för detta.

För Centerpartiet är det viktigt att också flyget blir en del av klimatomställningen. Det kräver insatser inom forskning och utveckling för att öka andelen förnybart bränsle. Centerpartiet vill också underlätta introduktionen av elflyg i Sverige. Miljö- och klimatpåverkan från flyget måste minska för att bidra till Sveriges nationella klimatmål och internationella åtaganden utan att riskera tillgänglighetsmålet. En snabb teknikutveckling sker just nu inom luftfarten, bland annat med fokus på el- och hybridflyg. Denna utveckling måste värnas och stödjas. Flyget behöver stå för

kostnaden för sina utsläpp men för att det inte ska försämra möjligheterna för små regionala flygplatser ser vi behov av extra stöd till dessa.

Utveckla svensk sjöfart

Sverige har lång kust, stor hamnkapacitet med mer än ett 50-tal hamnar och utmärkta inre vattenvägar. Det gör att vi har goda möjligheter att utveckla sjöfarten ännu mer. Skandinavien och Sverige kan till viss del betraktas som en ö. Det innebär att sjöfartsnäringen är av central betydelse för vårt välbefinnande och vår handel. Den är en relativt miljövänlig transportform, med en stor potential att ytterligare minska sin miljöpåverkan. Svensk sjöfartstradition är förknippad med hög sjösäkerhet. Genom en stark svenskflaggad handelsflotta kan Sverige påverka utformningen av de internationella reglerna för sjöfarten.

Det nya järnvägsnätet och akuta järnvägssatsningar

Möjligheten att välja tåget är viktig för att klara klimatomställningen. Järnvägen behöver därför bli ett alternativ i fler delar av landet. Det handlar dels om persontrafik, dels om godstransporter då järnvägarna är av fundamental betydelse för basindustrin. Samtidigt som fler delar av Sverige behöver ges tillgång till järnväg behöver kapaciteten byggas ut, inte minst på de sträckor som just nu lider av överbelastning. Fler spår behöver kopplas samman för bättre flöden. Fler sträckor behöver förses med dubbelspår. Nya järnvägslinjer behöver byggas samtidigt som befintliga spår elektrifieras eller övergår till att drivas med andra klimatsmarta lösningar, såsom vätgas. För att skapa tillräcklig kapacitet måste också arbetet med nya stambanor återupptas och intensifieras. Behovet av att frakta gods och människor med sjöfart behöver också belysas för att säkerställa tillräcklig kapacitet i transportsystemet.

Vi kan inte längre lappa och laga i ett omodernt järnvägsnät. Det behövs en verklig upprustning och nya spår som kommer hela Sverige till del. Järnvägssatsningarna är en essentiell del av den plan för framtidens infrastruktur som måste tas fram och genomföras. För de stora investeringarna av nationellt intresse behöver nya vägar för finansiering prövas. Centerpartiet skjuter därför till 100 miljoner kronor för de mest akuta satsningar på järnvägen.

Upphandlad trafik och nattåg som fungerar

Nattågen fyller en viktig funktion i transportsystemet och gör att resenärer på ett smidigt och klimatvänligt sätt kan ta sig långa sträckor medan de sover. Nattågen från Stockholm till övre Norrland har upphandlats av Trafikverket sedan 90-talet och nattågen till Jämtland har upphandlats sedan 2018. Under sommaren har SJ annonserat att de ställer in nattågen från Västsverige till Jämtland och Västerbotten, nattåg som har god beläggning och är viktiga för privatpersoner, företag och besöksnäringen i alla de berörda regionerna. Då regeringen inte skjuter till de summor för upphandlad trafik som Trafikverket efterfrågat i sin budget riskerar nu även nattågen från Stockholm att sluta gå och även annan upphandla tågtrafik. Centerpartiet vill att tågen fortsätter gå och driver på för en upphandling av nattågen även från Göteborg, dessutom skjuter vi till 200 miljoner kronor för att nattågen ska fortsätta gå och för att stödet till den regionala trafiken kan fortsätta. Vi vet att det finns tågsträckor som inte är tillräckligt lönsamma men som ändå fyller en viktig funktion, därför är den upphandlade tågtrafiken av stor vikt. Samtidigt pågår en upphandling av nya nattåg då standarden på dagens nattåg håller varierande kvalitet. Det är därför viktigt att svenska nattåg fortsätter att gå på samma sträckor som idag men även att funktionaliteten kvarstår och att faciliteterna håller en god kvalitet.

Ett samlat grepp för posten inom ramen för Postfinansieringsutredningen

Sedan hösten 2020 har det skett en rad förändringar i det svenska postväsendet. Ett exempel är att Postnord inledde varannandagsutdelning i flera delar av Sverige och kommer att rulla ut denna distributionsmodell över hela landet de kommande åren. Centerpartiet vill se en samlad hantering av hur posten och Postnord ska utvecklas framöver. Med anledning av utvecklingen på postmarknaden tillsatte regeringen Postfinansieringsutredningen (Dir. 2020:101). Sedan dess har regeringen också beslutat om tilläggsdirektiv. Centerpartiet anser utredningen bör få arbeta i lugn och ro, i syfte att undvika att privatpersoner och företagare oroas över om deras brev och paket kommer fram i tid när verksamheten reformeras på flera fronter.

Se över regler och lagar för A-traktorer

I augusti 2023 presenterade regeringen nya regler för att öka säkerheten med A-traktorer. Däremot behöll man hastighetsgränsen på 30 kilometer i timmen, något som är svårbegriplig då en EU-mopedbil får köras i 45 km/h. Samtidigt finns det diskussioner mellan EU:s institutioner om EU:s körkortsdirektiv som hotar

åldersgränsen på 15 år för A-traktorer i Sverige, något som skulle påverka unga på den svenska landsbygden hårt. Centerpartiet vill fortsatt att hastighetsgränsen ska vara 15 år och att A-traktorer ska få möjlighet att köra 45 km/h.

Bredband skapar förutsättningar för tillväxt och trygghet

Globaliseringen och digitaliseringen av samhället för människor närmare varandra, och den digitala infrastrukturen är nödvändig för att det ska gå att arbeta och bo i hela landet. För Centerpartiet är IT ”det femte transportslaget”, som vid sidan av väg, järnväg, sjöfart och flyg möjliggör liv, arbete och boende i hela landet. Tack vare teknikutvecklingen ökar användningsområden för telefoner och surfplattor. Ökad täckning och allt högre överföringshastighet efterfrågas för att möjliggöra att de internetbaserade tjänsterna ska kunna användas överallt. Framförallt i glesbefolkade områden kan trådlös infrastruktur bli ett mer ekonomiskt sätt att nå ut till alla bostäder och verksamhetsställen i avvaktan på att fast fiber byggs ut. En väl utbyggd infrastruktur för mobiltelefoni- och bredbandstjänster är en förutsättning för fortsatta möjligheter för människor att bo kvar, driva företag, delta i undervisning, utöva kultur och sociala kontakter också på landsbygden.

Mobiltäckning på tåg behöver bli bättre

I dag har bara 65–70 procent av de trafikerade järnvägssträckorna god mobiluppkoppling enligt Post- och Telestyrelsen (PTS). Resenärer får därmed svårt att utnyttja restiden till jobb eller nöjen. Resultatet blir att många väljer bort tågen till förmån för flyg eller bil. Centerpartiet vill se flera åtgärder för ökad mobiltäckning i hela landet, för klimatet, jobbens och hela Sveriges bästa. I dag finns redan ett mobiltelesystem på plats längst järnvägen, som används för att lokförarna ska kunna kommunicera med trafikledningen. Centerpartiet föreslår att Trafikverket låter mobiloperatörerna använda den digitala infrastruktur som redan finns på plats. På så sätt skulle mobiltäckningen kunna förstärkas kraftigt.

Centerpartiet vill att det ska bli mer attraktivt att ta tåget. Alla ska kunna vara en del av klimatomställningen genom smarta val i vardagen. Bättre mobiltäckning på tågen är också en fråga om att kunna bo, leva och driva företag i hela landet.

Centerpartiets överväganden

Tabell 29.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 22 Kommunikationer

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 22 Kommunikationer			
1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	600	600	600
1:6 Ersättning avseende flygplatser	200	200	200
1:7 Trafikavtal	200	200	200
Summa	1 000	1 000	1 000

Centerpartiet satsar totalt 1 miljard kronor mer på infrastrukturen i budgeten för 2025.

Till anslag 1:2 för vidmakthållande tillskjuts 500 miljoner kronor årligen 2025–2027 för att återställa trasiga vägar och stärka underhållet av enskilda vägar, medan 100 miljoner kronor årligen 2025–2027 avsätts för akuta underhållsåtgärder inom tåginfrastrukturen.

För att säkra viktiga tåglinjer tillskjuts 200 miljoner kronor årligen till anslag 1:7. För att stärka de regionala flygplatserna som är verkligt viktiga för delar av Sverige med särskilt stora avstånd avsätts 200 miljoner kronor extra 2025 och 200 miljoner kronor även 2026–2027 till stödet för regionala flygplatser under anslag 1:6.

Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

De gröna och blå näringarna är avgörande för att hela Sverige ska leva och växa. De producerar klimatsmart energi, högklassiga livsmedel och råvaror, öppna landskap samt jobb och tillväxt i såväl den egna som kringliggande branscher. För att näringarna ska nå sin fulla potential behöver deras konkurrenskraft stärkas. De behöver även rustas för att klara ett oroligare säkerhetspolitiskt läge och tilltagande klimatförändringar.

Ett konkurrenskraftigt svenskt jordbruk

Svenskt jordbruk står för god djuromsorg, säker mat, öppna landskap, miljöhänsyn och arbetstillfällen. Det hör till de mest ansvarsfulla i världen när det gäller antibiotikaanvändning. Förekomsten av salmonella är ringa, omsorgen om djuren är god och klimatpåverkan låg. För att klara livsmedelsstrategins övergripande mål om en ökad livsmedelsproduktion behöver konkurrenskraften stärkas inom hela livsmedelssektorn,

från primärproduktion till konsument. Företagens kostnader behöver sänkas, krångliga regler undanröjas och handläggningstiderna kortas.

Kompetensförsörjningen är precis som för andra näringar en stor utmaning för svenskt jordbruk. I dag avstår många företag från att rekrytera på grund av att de inte hittar rätt arbetskraft och det råder stor brist på individer med praktisk erfarenhet inom djurhållning. Regeringens försämringar av arbetskraftsinvandringen kommer att förvärra problematiken. Även bristen på veterinärer och djursjukskötare har gjort sig alltmer påmind på senare år utan att regeringen agerat.

Den fullskaliga ryska invasionen av Ukraina i februari 2022 visar på behovet av att bygga upp en motståndskraftig svensk livsmedelsproduktion medan möjligheterna finns. I dag har Sverige en alltför låg självförsörjningsförmåga av livsmedel och vi måste sluta blunda inför det faktum att vi för flera av våra vanligaste baslivsmedel och kritiska insatsvaror är beroende av import från andra sidan jorden. Detta förhållande måste förändras om vi vill känna oss trygga med att klara en kris i framtiden.

Veterinärvård i hela landet

Veterinärbristen för lantbrukets djur och stora djur har blivit alltmer akut, särskilt i glesa geografier. Den nya och växande marknaden för smådjurskliniker har inneburit en ännu högre konkurrens om de befintliga veterinärerna. Det har i sin tur inte underlättats av att det funnits stora brister inom distriktsveterinärerna, som ska säkerställa veterinär service i hela landet. Detta gör att djurvälståndet riskeras, med stora påfrestningar på djurägaren och de verksamheter som är beroende av tillgänglig veterinärtillsyn. Här satsar Centerpartiet för att stärka upp de akuta brister som finns här och nu. På sikt krävs ytterligare strukturella åtgärder.

Jordbrukets miljö- och klimatanpassning

Stigande medeltemperaturer och de senaste årens återkommande väderextremer med såväl hård torka som kraftiga översvämningar visar på klimatförändringarnas påverkan, för att hantera detta måste det svenska jordbruket intensifiera sina anpassningsåtgärder. Med en aktiv politik för klimatanpassning kan vi förhindra stora produktionsbortfall. Det kräver inte minst kraftfulla och långsiktiga åtgärder för en säkrare och jämnare vattentillgång under växtsäsongen.

Det svenska odlingslandskapet är oumbärligt för att trygga vår livsmedelsförsörjning och producera djurfoder. Det är också hemvist för en rik biologisk mångfald och ett stort antal arter, varav många på senare år återfunnits på rödlistan över hotade arter. I hög utsträckning är det människan som över århundraden har format de landskapselement som nu utgör den kritiskt viktiga hemvisten och det innebär att den biologiska mångfalden där är beroende av att vi förvaltar och vårdar landskapet på ett gynnsamt sätt. Det ska vara möjligt att bedriva en lönsam och hållbar livsmedelsproduktion samtidigt som vi bevarar och stärker den artrikedom som finns i och kring odlingslandskapet.

Viltskador

För att möjliggöra en balanserad tillgång på vilt av hög kvalitet och med friska djur behöver jaktlagstiftningen ses över. Regeringen behöver också leverera på riksdagens mål om antalet vargar samt inrätta den jakt- och viltvårdsmyndighet som utlovats, och som Centerpartiet länge efterfrågat. Viltskadorna har ökat kraftigt på senare år och nu krävs handlingskraft för att minska klövviltets och de stora fåglarnas skador inom jordbruket. Även inom skogsbruket orsakar viltet betydande ekonomiska förluster varje år. En hållbar jakt- och viltvårdspolitik behövs för att stävja utvecklingen, men också för att utveckla viltet som resurs.

Ett hållbart fiske

Fiskeripolitiken styrs till stor del genom den gemensamma havs- och fiskeripolitiken i EU. Många vatten gränsar till många stater och gränsöverskridande samarbete är därför en förutsättning för att kunna ha en bra fiskeförvaltning. Särskilt behöver förvaltningssystemet för Östersjön reformeras för att skapa långsiktig hållbarhet. Till de förändringarna finns på plats behöver Sverige ta sitt ansvar inom EU och driva på för att de kvoter som tilldelas är hållbara och skyddar ekosystemen.

Sverige har med sin långa kust och stora tillgång på vatten goda förutsättningar att utveckla det hållbara vattenbruket, insjöfisket och det kustnära och regionala fisket. Fisk är ett livsmedel som många människor mår bra att äta mer av och från ett sysselsättningsperspektiv har fisket och vattenbruket potential att utvecklas såväl vad gäller odling och produktion som i förädlingsleden. Det småskaliga kustnära fisket är i dag hotat. Miljöförstöring, minskade fiskbestånd, bristande lönsamhet och krånglig

byråkrati är några hämmande faktorer. Även förekomsten av säl och skarv försvårar för det svenska yrkesfisket. Allt detta behöver åtgärdas om vi vill ha ett levande småskaligt kustnära fiske i framtiden.

Ökad skoglig tillväxt för ekonomi och klimat

Skogen är en nyckel för att klara jobb, tillväxt, biologisk mångfald och klimatomställning. Centerpartiet vill att Sverige ska ha en växande skogsnäring och hållbar skoglig tillväxt med god och säkerställd tillgång till biomassa från den svenska skogen. Nästan hälften av den svenska skogen ägs av enskilda privata ägare. För många är skogen som inkomst och säkerhet avgörande för möjligheten att bo och verka i glesbygd. För att hela Sverige ska leva, ör svensk ekonomi och möjligheten till export av produkter med ursprung i skogen, liksom för den biologiska mångfalden är skogsbrukarnas insatser oerhört viktiga. Skogsnäringen står för cirka 10 procent av Sveriges totala varuexport. Värdet av skogens nyttor som resurs för att ersätta fossila råvaror och stärka den resurseffektiva cirkulära ekonomin, som långsiktig kolsänka samt för ekosystemtjänster kommer att öka eftersom de på olika sätt utgör förutsättningar för att vi ska klara våra klimatmål, inte minst genom substitutionseffekter när fossila råvaror ska ersättas med förnybara.

Naturvård med respekt för äganderätt och de som berörs

Äganderätten, med sitt egendomsskydd, är inskriven i Sveriges grundlag och i FN:s allmänna deklaration om mänskliga rättigheter, men dess genomslag i myndigheternas hantering och prövning av enskilda ärenden behöver stärkas. Inte minst är det för svensk del viktigt att säkerställa att markägare får ekonomisk kompensation för inskränkningar i ägande- och brukanderätten i den utsträckning de har rätt till. Viktiga steg för att stärka äganderätten togs i de två skogspropositioner som beslutades inom ramen för januariavtalet. Fortfarande återstår att förverkliga flera av de regeringsuppdrag och utredningar som beslutades därefter. Regeringsunderlagets budgetneddragningar på skogsområdet har varit ett hinder i det arbetet. Bland annat har den nya inriktningen med frivilligt formellt skydd som sker på markägarens initiativ försvårats. Därtill har regeringen varit oförmögen att ändra artskyddsreglerna i en riktning som värnar det svenska familjeskogsbruket.

Centerpartiets överväganden

Tabell 30.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel			
1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet	15	15	15
1:6 Bekämpning av smittsamma djursjukdomar	15	15	15
1:7 Ersättningar för viltskador m.m.	10	10	10
1:12 Nationell medfinansiering till den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027	250	250	250
1:27 Åtgärder för beredskap inom livsmedels- och dricksvattenområdet	50	125	125
Summa	340	415	415

Den svenska beredskapen inom livsmedelssektorn behöver omgående stärkas, varför Centerpartiet anslår 100 miljoner årligen 2025–2027 under 1:27 med syfte att stärka förmågan i det civila försvaret och särskilt för att bygga upp beredskapslager. Anslag 1:27 minskar med 50 miljoner 2025 och ökar med 25 miljoner 2026 och 2027 för att omfördela en del av anslagsökningen mellan åren. För att stärka lantbrukares konkurrenskraft i hela landet ökas anslag 1:12 med 250 miljoner kronor 2025 och samma summa 2026–2027 i syfte att påtagligt höja kompensationsersättningen till stödområdena.

Utgiftsområde 24 Näringsliv

Centerpartiet har under en lång tid velat se en rad reformer för tillväxt i hela landet. Det krävs investeringar i utbildningsväsendet, en översyn av inkomstbeskattningen och bättre fungerande infrastruktur i hela landet. Sverige befinner sig i ett tufft ekonomiskt läge, inflationen har stigit kraftigt, liksom räntorna som har gjort det tuffare för både små och stora företag. Uppsägningar och konkurser avlöser varandra och arbetslösheten har stigit med 80 000 personer sedan denna regering tillträdde. Därför behövs en näringspolitik som skapar förutsättningar för jobb och företagande runt om i Sverige. För att de stora industrietableringarna, vilka är en förutsättning för en nationell och global omställning, är det också nödvändigt med förbättringar i miljöbalken och en förenklad och effektivare tillståndsprövning för miljöpåverkande verksamheter. Från statligt håll bör säkerställas att det blir mer attraktivt för utrikesbaserad spetskompetens, oavsett om yrke, att söka sig till Sverige. I denna internationella kontext spelar inte

minst inkomstbeskattning en stor roll och risken är betydande att Sveriges relativt höga skatter på arbete, inklusive de höga marginalskatteerna, gör Sverige mindre konkurrenskraftigt. Sveriges bostadsmarknad, där det är svårt och dyrt att bygga nytt samtidigt som hyressystemet inte fungerar, utgör ett problem för Sveriges konkurrenskraft. För att ha ett näringsliv som ligger i framkant av den teknologiska utvecklingen behövs ett gott klimat för forskning men även för små innovativa bolag, så kallade startups och scaleups att starta och växa i Sverige. Detta tillsammans med en tydlig agenda för regelförenklande kommer att underlätta för företagandet i Sverige och göra oss konkurrenskraftiga gentemot resten av världen.

Bygg Sverige starkt och hållbart

Sveriges välbefinnande har i mångt och mycket sin grund i växande basindustrier. Tillväxten i basindustrin bidrog till att den genomsnittliga svenska invånarens välbefinnandegrad tiofaldigades under de hundra år som följde efter 1870. Sedan dess har industrier som förädlar naturtillgångar varit en central del av landets näringsliv. Basindustrier (gruv- och mineralnärings, träindustri, pappersindustri, metallindustri, framställning av fabrikerade metallprodukter samt framställning av glas, keramik och andra icke-metalliska mineralprodukter) skapar exportintäkter och arbetstillfällen, inte minst i de mindre tätbefolkade delarna av landet där behovet av arbetstillfällen under lång tid varit stort.

Skogen och gruvorna

När det gäller svensk basindustri kan särskilt nämnas gruv- och skogsnäringen. Av svensk industris totala sysselsättning, export, omsättning och förädlingsvärde svarar skogsindustrin för cirka 10 procent. 70 000 människor är direkt anställda i skogsnäringen. När man räknar in alla underleverantörer är 120 000 människor sysselsatta i branschen. År 2020 investerade skogsindustrin för 13,3 miljarder kronor och stod därmed för 20 procent av svensk industris totala investeringar. Det totala exportvärdet för branschen låg 2021 på 167 miljarder kronor. Gruvnäringen är en bärande del av svensk export och står för cirka 20 000 jobb i Sverige. 2019 investerade gruvnäringen 6,3 miljarder kronor i Sverige, och under de kommande 20 åren väntas ytterligare hundratals miljarder kronor nyinvesteras.

Sverige måste trygga försörjningen av innovationskritiska metaller

För att lyckas med klimatomställningen är det av stor vikt att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineraler som behövs i modern miljöteknik. I dag är Sverige och EU i hög grad beroende av import från ett fåtal länder, vilket gör tillgången sårbar och säkerhetspolitiskt riskabel. Samtidigt har Sverige avsevärda fyndigheter av dessa metaller och goda förutsättningar att bedriva en hållbar utvinning av dessa, vilket också skapar betydande exportmöjligheter. Storskalig återvinning är viktigt men kommer inte kunna tillgodose framtidens behov. För att utvinning ska bli möjligt behövs en ökad acceptans hos markägaren och hos lokalbefolkningen. Centerpartiet vill att Sverige blir ett land som bidrar till den gröna omställningen genom att öka brytningen av innovationskritiska metaller där så kan ske på ett miljömässigt ansvarsfullt sätt.

Hantering av miljötillstånd måste förtydligas för att stärka rättssäkerheten, förutsebarheten och effektiviteten

Trots att samsynen kring svenska miljökrav är stor, tar handläggningstiderna av miljöprövningsärenden allt längre tid. Företag och organisationer i berörda branscher slår larm om omöjliga investeringsbeslut på grund av handläggningstiderna och bristen på effektivitet hos myndigheterna. Oklarheten kring myndigheternas hantering av ärenden är också ett stort problem som kostar det svenska näringslivet pengar. Det är en helt orimlig situation för de företag som väntar på att få investera hundratals miljoner kronor. För att bryta den negativa trenden med skenande handläggningstider krävs såväl åtgärder här och nu, för att förtydliga och effektivisera relevanta processer, som en mer långsiktig översyn av potentiella åtgärder för att förkorta handläggningstiderna. Det kan till exempel omfatta införandet av en handläggningssgaranti. Men det kräver också "en väg in" som hanterar både nationella, regionala och kommunala tillstånd.

Miljöbalken behöver också ses över för att säkerställa att den är samtidsanpassad och återspeglar dagens tekniska möjligheter och utrymme för mer cirkulära materialflöden och samhällsstrukturer. Ett belysande exempel är avfallshierarkin, som till stor del har spelat ut sin roll och till vilken långsiktiga alternativ bör utredas.

Sverige är ett exportland

Sverige är en exportnation, men fortfarande är det stora företag som står för den största andelen av exporten. Av små- och medelstora företag är det bara runt 10–15 procent

som bedriver exportverksamhet. Många av företagen i denna kategori är underleverantörer. Enligt en undersökning från Kommerskollegium ser 74 procent av industriföretagen Sverige som sin huvudsakliga hemmamarknad, medan bara 12 procent anser att EU är hemmamarknaden. Med cirka nio miljoner potentiella konsumenter är Sverige en begränsad testmarknad för små- och medelstora företag att utveckla egna innovativa produkter. För att stimulera till fler innovationer bör steget till export underlättas.

Besöksnäringen är viktig för Sverige

Besöksnäringen omsätter 100-tals miljarder kronor. Den skapar tillväxt och arbetstillfällen både i landsbygd och stad. Den erbjuder också många unga och nyanlända ett första jobb. Regeringens nya lönegolv som berör personer som kommer utanför EU men som har arbetstillstånd i landet har redan fått kännbara effekter för hela besöksnäringen. Den aviserade ökningen till över 34 000 kronor kommer få långtgående konsekvenser och är en politik som Centerpartiet avvisar. Trots att besöksnäringen växer finns det ett antal flaskhalsar som gör att näringen inte når sin fulla potential. En flaskhals är regelkrånglet. Regelförenkling och ökad besöksnäring hör ihop. Att driva företag inom besöksnäringen medför återkommande kontakter med många olika myndigheter och ett omfattande uppgiftslämnande. Att behöva lämna samma uppgifter flera gånger är betungande för företagen. Lagar, regler och myndigheternas verksamheter måste utformas och tillämpas på ett sätt som minimerar företagens administrativa börda. På samma sätt är reglerna om varm mat i samband med alkoholservering helt förlegade.

Regeringen arbetar på att ta fram en uppdaterad livsmedelsstrategi vilket är positivt. Till den krävs dock en uppdatering av Matlandet Sverige. Mat är i all väsentlighet, världen över, en anledning till besök. Bra mat locka också turister som är beredda att lägga en stor del av sin semesterbudget på lokala entreprenör. Och det är inte enbart restauranger som tjänar på detta. En hel kedja av företagare inom mathantverket får en kontinuerlig avsättning för sin förädling och sina produkter.

Det krävs en uppdaterad nationell strategi för besöksnäringen, denna bör också innehålla en del om Matlandet Sverige.

Startups och scaleups

Snabbväxande innovativa bolag, så kallade startups och scaleups fyller en viktig funktion i att skapa nya innovationer och kommersialisera dessa för att de ska nå konsumenter och företag. Senaste årens tuffa kapitalmarknad har gjort miljön för dessa bolag tuffare och tillgången till kapital har försämrats. Detta samtidigt som regeringen tagit bort stödet till startups och scaleups via innovationsmyndigheten Vinnova så får detta svåra konsekvenser. En konkursvåg har sköljt över Sverige under 2023 och 2024 och färre nya bolag startas, detta riskerar att hämma svensk innovationskraft och mer behöver göras för att stötta dessa typer av bolag. Därför vill Centerpartiet säkerställa finansieringen till Vinnova för att de ska kunna stötta nya affärsmodeller i tuffare tider. Men även för att forskningscenter och inkubatorer runt om i landet som huserar många av dessa bolag får långsiktigt stöd som behövs. Det behövs även reformer för att Sverige ska vara ett attraktivt land för investerare så att våra mindre bolag ska ha tillgång till kapital och kunna startas och växa, för att på sikt kunna internationaliseras. Centerpartiet vill även att regeringen tar fram en sammanhållen strategi för startups och scaleups.

Ta vara på digitaliseringens möjligheter för ett starkare näringsliv

Sverige och svenskt näringsliv har en stark position i den nya digitaliserade ekonomin som måste förvaltas och utvecklas. Det ligger ett ansvar på politiken att inte bidra till att byråkrati och regler bromsar digitaliseringens möjligheter för nya tjänster, nya affärsmodeller eller arbetstillfällen, utan tvärtom ska myndigheter ges i uppdrag att stödja digitaliseringen inom sina olika områden. Existerande regelverk behöver kontinuerligt anpassas till den nya digitala verkligheten, tekniken med regulatoriska sandlådor för ny teknik observeras av myndigheter innan lagstiftningen genomförs bör användas överallt där det är möjligt samtidigt som företagen som leder den tekniska utvecklingen inom framtidsområden som AI och avancerad robotteknik behöver ges långsiktiga spelregler för att förbli konkurrenskraftiga på en global marknad.

Regelförenklingsarbetet måste stärkas

Tillväxtverket, som har i uppdrag att följa kostnadsutvecklingen för regelbördan för företagen, uppskattar att företagens samlade regelkostnader nu uppgår till drygt 377 miljarder kronor per år. I en färsk undersökning av Svenskt Näringsliv anger en tredjedel av de tillfrågade företagen att de upplever regelbördan och byråkrati som ett betydande tillväxthinder. Under år 2024 inför Sverige ett Implementeringsråd och ett

Förenklingsråd, vilket är bra. Syftet är att undvika överimplementering av EU-lagstiftning samt att ta fram förslag på förenklingar i det existerande regelverket. Däremot har regeringen helt undervikt att säkerställa att Regelrådet som funnits i över femton år får de muskler som det behöver. Regelrådets uppgift är att kontrollera att all reglering är genomtänkt från ett företagsperspektiv.

Att minska regelbördan för det svenska näringslivet är prioriterat för Centerpartiet. Servicekulturen hos svenska myndigheter är på många ställen god, men måste utvecklas och förbättras. Inställning, bemötande och kundfokus är lika viktigt som regelverk, processer och handläggningsrutiner.

Därför bör myndighetsstyrningen förstärkas genom att förenklingsuppdragen skrivs in i myndigheternas instruktioner. Att verka för enklare regler och en förbättrad service mot företagen bör vara en integrerad del av myndigheternas uppdrag. Särskilda förenklingsuppdrag i regleringsbreven riskerar att arbetet inte får den långsiktighet som krävs. Därför behöver det förtydligas i myndigheternas uppdrag att föreslå förenklingar i överordnade rättsakter. Inte sällan har myndigheterna bäst förutsättningar att se var regelverken kan förändras för att korta handläggningstiderna och utöka servicegraden. Sådana förslag bör kunna lämnas till regeringen utan att myndigheterna presenterar fullödiga konsekvensutredningar.

Centerpartiets överväganden

Tabell 31.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 24 Näringsliv			
1:1 Verket för innovationssystem	25	50	50
Summa	25	50	50

Centerpartiet anser att Vinnova har ålagts besparingskrav som är oskäligen och anslår därför ökade medel inom 1:1 för särskilt verksamheten riktade till åtgärder kring startups med 25 miljoner 2025 och 50 miljoner årligen åren därefter.

Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

Kommuner och regioner ansvarar för några av den offentliga sektorns viktigaste åtaganden. Skolan, sjukvården, omsorgen och kollektivtrafiken formas och utvecklas i kommuner och regioner.

Att den kommunala sektorn ges goda och långsiktiga förutsättningar för att finansiera sin verksamhet, och att anpassa den efter lokalt skiftande behov, är därför av största vikt. Centerpartiet vill att makt ska finnas så nära människor som möjligt. Här utgör kommuner och regioner naturliga arenor för att lokalt organisera verksamheter som betyder mycket för människor.

Centerpartiets överväganden

Tabell 32.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner			
1:1 Kommunalekonomisk utjämning	5 350	5 140	3 870
1:4 Tillfälligt stöd till enskilda regioner	–50	–50	–50
Summa	5 300	5 090	3 820

I stället för att införa ett riktat statsbidrag för en del av skatteintäkterna från fastighetsskatten på vindkraft vill Centerpartiet att de direkt, fullt ut och permanent återförs till berörda kommuner, varför anslag 1:1 ökar med 350 miljoner kronor 2025, med en beräknad ökning, inklusive den högre skattesatsen från 2026, till 540 miljoner 2026 och 570 miljoner 2027. Centerpartiet anser vidare att Gotlands unika förutsättningar för att bedriva välfärdsverksamhet innebär att ett särskilt ö-tillägg riktat till Region Gotland bör införas, vilket medför en ökning av anslag 1:4 med 200 miljoner kronor årligen från 2025.

Centerpartiet har föreslagit en förändrad modell för a-kassan vilket i utgångsläget medför lägre skatteintäkter till kommunsektorn, vilket regleras i anslag 1:1 under detta utgiftsområde med 5 miljarder 2025, 4,6 miljarder 2026 och 3,3 miljarder 2027. Den föreslagna effektivitetsdelegationen avvisas för att finansiera mer prioriterade reformer, vilket minskar anslag 1:4 med 250 miljoner kronor 2025–2027.

Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

En ansvarsfull och välfungerande statsskuldsförvaltning är helt nödvändig för att den ekonomiska politiken ska kunna bedrivas på ett effektivt sätt. Det övergripande målet för statsskuldsförvaltningen är att minimera kostnaden samtidigt som graden av risk nogra beaktas. För detta krävs ett antal förutsättningar. För det första måste ett kontinuerligt arbete med investerarvård bedrivas. För det andra måste statsskuldens storlek och sammansättning gynna likviditeten i de aktuella marknadssegmenten. Och för det tredje måste förvaltning ske på ett sätt som garanterar ansvarsfull riskhantering. Förutsättningarna för en effektiv statsskuldsförvaltning avgörs av såväl den ekonomiska politiken som Riksgäldens arbete. Det är den ekonomiska politiken som i huvudsak avgör skuldstockens storlek, vilket i sin tur påverkar möjligheten att emittera statspapper i en omfattning som möjliggör hög likviditet. Samtidigt är det den ekonomiska politiken som påverkar de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet och marknadsaktörernas förtroende för denna hållbarhet. Därtill är det regeringen som ger Riksgälden riktlinjer för förvaltningen.

Riksgälden ansvarar å sin sida för marknads- och skuldvårdande insatser, bland annat i form av marknadsvårdande repor samt byten. Därtill ansvarar Riksgälden för att förvaltningen sker på ett transparent och förutsägbart sätt, vilket gynnar investeringar i svenska statspapper.

Centerpartiets överväganden

Tabell 33.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 26 Statsskuldsräntor m.m.			
Summa	±0	±0	±0

Centerpartiet har inga förslag till förändringar i förhållande till vad som föreslås i budgetpropositionen för 2025.

Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

EU har präglats av en rad kriser det senaste decenniet. Migrationskris, ekonomisk kris, Brexit, Covid-19, en överhängande klimatkris. Och nu för första gången på decennier: ett krig i Europa. När vi hanterar gemensamma kriser tillsammans skapas också ett tydligt mervärde för alla medlemsländer. Vi ser också vilka stora följeffekter som uppstår när samarbetet inte fungerar, som under pandemihanteringen, där stängda gränser och blockerade handelskedjor fick stora ekonomiska effekter. När fokus riktas mot ömsesidiga lösningar på gemensamma problem är EU som starkast.

Den senaste krisen, kriget i Ukraina, skär rakt in i hjärtat på EU:s fundament: EU som fredsprojekt. Efter två världskrig som lämnade Europas länder i ruiner, med sargade ekonomier och dålig tillgång till mat, blev EU ett av världens mest framgångsrika fredsprojekt.

I en värld av ökad geopolitisk spänning och konkurrens om vilka samhällsmodeller som ska bygga morgondagen, ser vi det som särskilt viktigt att EU fokuserar på de två områden där vi har störst legitimitet och mervärde: att vara pådrivande för en hållbar utveckling och att värna och främja den liberala demokratin.

EU bör i första hand vara ett samarbete ämnat att bidra till ömsesidiga vinster, snarare än omfördelning. Vad gäller Sveriges avgift till EU har Centerpartiet inget att erinra mot det förslag som regeringen föreslagit i budgetpropositionen.

Centerpartiets överväganden

Tabell 34.

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen			
Summa	±0	±0	±0

Centerpartiet har inga förslag till förändringar i förhållande till vad som föreslås i budgetpropositionen för 2025.

6. Offentliga finanser

I detta kapitel redovisas den samlade effekten på den offentliga sektorns finanser av de reformer Centerpartiet föreslår i denna motion. Effekterna redovisas även per sektor.

Därtill redovisas Centerpartiets förslag till utgiftstak för staten.

Utgiftstak

I tabellen nedan presenteras Centerpartiets förslag till utgiftstak.

Tabell 35.

Utgiftstak för staten

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Takbegränsade utgifter	2 821	13 853	24 313
Budgeteringsmarginal	-2 820	-13 852	-24 312
Utgiftstak för staten	±0	±0	±0

Kommunsektorn

I nedanstående tabell presenteras effekterna av förslagen i denna budgetmotion på kommunsektorns finanser. Förslagen i denna motion har, som regel, behandlats på följande sätt. Förslag som påverkar kommunsektorns skatteintäkter eller egna skattebetalningar har reglerats via UO25 anslag 1:1. De förändringar av statsbidrag från andra utgiftsområden än UO25 som föreslås har antagits motverkas av förändrade utgifter inom kommunsektorn, då sektorn har ett balansmål.

Tabell 36.

Kommunsektorns finanser

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Kommunernas inkomster	9 025	8 965	9 025
Kommunal inkomstskatt	-2 800	-2 600	-1 800
Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	±0
Statsbidrag under utgiftsområde 25	5 300	5 090	3 820
därav ekonomiska regleringar	5 000	4 600	3 300
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	6 525	6 475	7 005
Utgifter	9 025	8 775	9 005
Finansiellt sparande i kommunsektorn	±0	190	20

Staten

I nedanstående tabell redovisas effekterna av förslagen i denna budgetmotion på statens budgetsaldo och statsskulden.

Tabell 37.

Statens budgetsaldo och statsskulden

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Inkomster i statens budget	5 790	10 652	10 530
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	2 821	13 853	24 313
därav statsskuldräntor	±0	±0	±0
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0	±0
Kassamässig korrigering	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	2 970	-3 200	-13 782

I tabellen nedan redovisas effekterna av förslagen i denna budgetmotion på statens inkomster.

Tabell 38.

Inkomster i statens budget

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Direkta skatter på arbete	-2 600	-3 820	-3 120
Indirekta skatter på arbete	-5 230	-5 268	-5 370
Skatt på kapital	1 170	1 170	1 170
Skatt på konsumtion och insatsvaror	8 450	13 870	13 750
Offentliga sektorns skatteintäkter	1 690	5 952	6 430
avgår skatter till andra sektorer	3 600	3 400	2 400
Statens skatteintäkter	5 290	9 352	8 830
Periodiseringar	±0	±0	±0
Statens skatteinkomster	5 290	9 352	8 830
Övriga inkomster	500	1 300	1 700
Inkomster i statens budget	5 790	10 652	10 530

Den offentliga sektorns finanser

I tabellen nedan redovisas effekterna av förslagen i denna budgetmotion på den offentliga sektorns finanser.

Tabell 39.

Den offentliga sektorns finanser

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Offentlig sektors inkomster	2 990	8 052	8 730
Offentlig sektors utgifter	2 021	12 963	23 993

Finansiellt sparande i offentlig sektor	970	−4 910	−15 262
Staten	2 970	−3 200	−13 782
Ålderspensionssystemet	−2 000	−1 900	−1 500
Kommunsektorn	±0	190	20
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	−1,31 %	−0,70 %	0,21 %

Muharrem Demirok (C)

Martin Ådahl (C)

Daniel Bäckström (C)

Alireza Akhondi (C)

Christofer Bergenblock (C)

Malin Björk (C)

Jonny Cato (C)

Catarina Deremar (C)

Ulrika Heie (C)

Martina Johansson (C)

Anders W Jonsson (C)

Anders Karlsson (C)

Mikael Larsson (C)

Stina Larsson (C)

Anna Lasses (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Helena Lindahl (C)

Kerstin Lundgren (C)

Rickard Nordin (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Anders Ådahl (C)

Motion till riksdagen 2024/25:3199

av **Magdalena Andersson m.fl. (S)**

Ett rikare och rättvisare Sverige

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	4
Sverige förtjänar bättre	5
1 Sverige blir fattigare	6
1.1 Ekonomiska kriser kräver starkt politiskt ledarskap.....	6
1.2 Sverige och omvärlden	7
1.2.1 Osäker global ekonomi	7
1.2.2 Sveriges tillväxt i Europas bottenliga	9
1.2.3 Högsta arbetslösheten på tio år	11
1.2.4 Regeringen klarar inte av att få igång tillväxten	13
1.3 Svenska folket under hård press	14
1.3.1 Vanligt folk betalar priset för regeringens politik.....	14
1.3.2 Regeringen har skapat kris i kommuner och regioner	15
1.4 Sektorer som gynnats under krisen.....	17
1.4.1 Bankerna har gjort övervinster.....	18
1.4.2 Livsmedelspriserna har skenat	19
1.5 Starka statsfinanser – en förutsättning för tillväxt.....	20
1.5.1 Finanspolitiska ramverket	20
1.5.2 Regeringen lånar till skattesänkningar.....	21
2 Reformen för 2025	23
2.1 Ekonomin ska växa och komma alla till del.....	23
2.1.1 Höjt barn- och studiebidrag.....	24
2.1.2 Permanent förstärkning av bostadsbidraget för barnfamiljer.....	24

2.1.3 Rättvis skattesänkning för vanligt folk	24
2.1.4 Förstärkt bostadstillägg för pensionärer.....	25
2.1.5 Tankrabatt, gratis kollektivtrafik för unga på sommaren och bättre möjligheter till körkort	25
2.1.6 Sveriges landsbygder är tillväxtmotorer	25
2.1.7 Starkare arbetsmarknad för en stark ekonomi.....	26
2.1.8 Färre ska hamna i skuldfälla	27
2.1.9 Skatteförslag för billig el.....	27
2.1.10 Snabbhetsbonus för vindkraft	27
2.1.11 Energieffektivisering för lägre elräkningar.....	28
2.1.12 Svensk industri ska vara världsledande	28
2.1.13 Tågen ska gå i tid och vägarna fungera.....	28
2.1.14 Bygg hela Sverige	29
2.2 Stoppa gängen och bryt segregationen	30
2.2.1 Punktmarkera unga på glid	31
2.2.2 Akuta åtgärder vid gängkriminalitet	31
2.2.3 Konstruktiv fritid för barn och unga	31
2.2.4 Jämlik och rättvis kunskapsskola.....	32
2.2.5 Språklyft i förskolor, satsning på skolor och förskolor i utsatta områden	32
2.2.6 Åtgärder mot utanförskap och etablering för fler	32
2.2.7 Kom åt gängtopparna med RICO-lagstiftning	33
2.2.8 Stryp gängens finansiering.....	33
2.2.9 Bekämpa våldsbejakande extremism	33
2.2.10 För varje ytterligare krona som satsas på polisen, ska minst en krona satsas på att stoppa nyrekryteringen till gängen.....	33
2.3 Samhället ska fungera och finnas där för dig	35
2.3.1 Generella statsbidrag.....	36
2.3.2 Personalsatsning i välfärden för kortare köer	36
2.3.3 Stärkt sjukvård i tider av kris och krig.....	36
2.3.4 Nej till dyrare tandvård för unga.....	37
2.3.5 Insatser för vaccinberedskap.....	37
2.3.6 Utbildning för att fler ska kunna ta lediga jobb	37
2.4 Ytterligare åtgärder för ett starkare Sverige	38
2.4.1 Bistånd	38
2.4.2 Mediestöd.....	38
2.4.3 Säkerhetshöjande åtgärder civilsamhället.....	38

2.4.4 Nationella minoriteter och mänskliga rättigheter.....	39
2.4.5 En levande kultur i hela Sverige	39
2.4.6 Ett Sverige rustat mot extremväder.....	39
2.4.7 Satsningar för svensk natur	40
2.4.8 Fri entré på statens muséer.....	40
2.4.9 Statsbidrag till studieförbunden	40
2.4.10 Beivra brott mot sanktioner mot Ryssland.....	41
3 Skatteförslag och finansiering	42
3.1 Skatteförslag i budgetmotionen för 2025	43
3.1.1 En rättvis skattesänkning för vanligt folk	43
3.1.2 Avskaffa funkisskatten.....	43
3.1.3 Banks katt på övertvinster	43
3.1.4 Skattefri grundnivå på ISK	44
3.1.5 Skatteförslag för billig el.....	44
3.2 Avvisade skatteförslag i budgetpropositionen för 2025	44
3.2.1 Avvisad skattesänkning för de allra rikaste	44
3.2.2 Avvisad neddragning för installation av solceller.....	45
3.2.3 Nej till regeringens bränslebluff	45
3.3 Övrig finansiering	45
Bilaga 1 – Reformtabell.....	46
Bilaga 2 – Förslag till utgiftsramar för 2025	49
Bilaga 3 – Förslag till utgiftsramar för 2026 och 2027	50
Bilaga 4 – Beräkningar av statens inkomster 2025	51
Bilaga 5 – Beräkningar av statens inkomster 2026 och 2027.....	53
Bilaga 6 – Offentliga finanser.....	55
Bilaga 7 – Utgiftsramar per utgiftsområde	57

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen.
2. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2025–2027 enligt bilaga 6 i motionen.
3. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2025 enligt förslaget i bilaga 4 i motionen och ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med lagförslag i överensstämmelse med denna beräkning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2026 och 2027 enligt förslaget i bilaga 5 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
5. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden och övriga utgifter för 2025 enligt förslaget i bilaga 2 i motionen.
6. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2026 och 2027 enligt förslaget i bilaga 3 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.

Sverige förtjänar bättre

Det är halvtid med regeringen och det går inte bra för Sverige. Vi kommer ur kostnadskrisen fattigare än vi hade behövt göra. Tio års reallöneökningar har utraderats och vanliga svenskar kommer avsluta regeringens mandatperiod med lägre löner än de började. Arbetslösheten är den högsta på ett decennium och Sveriges tillväxt är bland de lägsta i Europa. Gängvåldet kryper ner i åldrarna och SD-regeringen har drivit fram en akut sjukvårdskris i hela landet.

Efter flera tuffa år längtar många svenskar efter andrum. Man ser fram emot att kunna unna sig det lilla extra i vardagen. Regeringen har lovat att tillvaron ska bli billigare och förväntningarna är höga. Men Ulf Kristersson och Jimmie Åkesson har misslyckats med de utmaningar Sverige står inför. SD-regeringen har bränt miljarder på skattesänkningar för de rikaste, samtidigt som vanliga familjer blivit fattigare.

I årets budgetproposition upprepar sig historien. Regeringen skär ner på sjukvården, låter nyrekryteringen till gängen fortgå, struntar i framtiden för byggbranschen och industrin, och vägrar stötta alla de som kämpar med att få ihop ekonomin. Svenska folket vill ha åtgärder för att ta tag i de problem de möter i sin vardag – då väljer regeringen att låna pengar för att sänka skatten för de som tjänar allra mest.

Sverige kan bättre än såhär. I Socialdemokraternas budgetförslag visar vi att det finns ett tydligt alternativ till regeringens passivitet. Vi prioriterar förstärkningar till sjukvården och åtgärder för att stärka Sveriges tillväxt. Vi går fram med kraftfulla åtgärder för att stoppa våldet här och nu och bryta nyrekryteringen till kriminella gäng. Samtidigt stöttar vi alla de barnfamiljer och pensionärer som drabbats hårt av kostnadskrisen.

Vi föreslår alla dessa åtgärder samtidigt som vi sparar fem miljarder mer än regeringen. Det är möjligt eftersom alla förslag i vår budget är finansierade, antingen med ökade intäkter eller genom omprioriteringar. Vi beskattar bankernas övervinster och vi går emot regeringens skattesänkningar för de allra rikaste. I vår budget visar vi att det med rätt prioriteringar är möjligt att stötta hushållen och bygga upp välfärden, samtidigt som man tar ansvar för statens finanser.

Vi visar att vi kan föra vårt land i en ny riktning. Mot en starkare samhällsgemenskap och ett starkare Sverige, med en ekonomi som växer och kommer alla till del. För att Sverige förtjänar bättre.

1 Sverige blir fattigare

Det går dåligt för Sverige. Svenska hushåll och företag plågas av höga kostnader.

Sveriges tillväxt ligger i Europas bottenliga för 2024 och vi har den högsta arbetslösheten på tio år.

Matpriserna har ökat, hyrorna har gått upp och räntekostnaderna har skjutit i höjden. Idag är priset för att leva i Sverige mer än 20 procent högre än det var 2021. Även om inflationstakten nu mattas av och räntorna går ner är kostnaderna för hushållen fortfarande mycket betungande. För många familjer – särskilt de som hyr sitt boende – kommer levnadskostnaderna vara fortsatt höga en lång tid framöver.

Det tuffa ekonomiska läget gör avtryck i folks vardag. Tusentals svenska företag går i konkurs, varslen i vård och omsorg är de högsta på över ett decennium och plånboken har blivit tunnare. När svenska folket går till val i september 2026 kommer reallönerna vara lägre än de var när SD-regeringen tillträdde.

1.1 Ekonomiska kriser kräver starkt politiskt ledarskap

Stora delar av världen kämpar fortfarande med effekterna av de senaste årens kriser.

Under Coronapandemin drabbades ekonomier runt om i världen av utbudschocker när globala värdekedjor stördes av nedstängningarna. Regeringar och centralbanker försökte motverka en ekonomisk kollaps genom att bedriva en expansiv penning- och finanspolitik för att hålla uppe efterfrågan. Här i Sverige genomförde den socialdemokratiska regeringen en mängd reformer för att lotsa Sverige genom pandemin. Under krisåren kompenserade vi till exempel välfärden tre gånger om för uteblivna skatteintäkter. Politiken som genomfördes tog Sverige starkt ur pandemin och vår tillväxt återhämtade sig snabbare än jämförbara länders.

Innan världens ekonomier hade hunnit återhämta sig från pandemin så inledde Ryssland sin fullskaliga invasion av Ukraina. Kriget är framförallt en humanitär katastrof som orsakar ett stort mänskligt lidande och utmanar den europeiska säkerhetsordningen. Men kriget har även fått effekter på den globala ekonomin, med högre energi-, drivmedels- och livsmedelspriser.

Omvärldsproblemen Sverige möter är inte unika, men det är tydligt att vi klarat oss osedvanligt dåligt genom kostnadskrisen. Vi har haft högre inflation än flera av våra grannländer och vår tillväxt ligger i Europas bottenliga. Även om tillväxten nu ökar i hela Europa så kommer SD-regeringens hantering av ekonomin under sina första två år

vid makten ha kännbara negativa konsekvenser för Sverige under en lång tid framöver. Sverige har helt enkelt blivit sämst i klassen.

Nu försöker SD-regeringen fly undan sitt eget bokslut över de första två åren vid makten. De blundar för verkligheten och vägrar ta ansvar för att vanligt folk har fått agera krockkuddar mot lågkonjunkturen. SD-regeringen visar att de prioriterar helt andra saker än de stora samhällsproblemen Sverige står inför och bekymrar sig inte med att ta Sverige ur lågkonjunkturen.

Det finns stora möjligheter till en stark ekonomisk framtid för Sverige om politiken förmår att tillvarata de chanser som ges. Vi lever i en tid av nyindustrialisering som, om vi tar vara på möjligheten, innebär nya jobb och ökad tillväxt. De nya industriprojekten kommer ge jobb till fler elektriker, montörer och byggarbetare. Vi behöver bygga ut samhället i alla de orter där industrin etableras, med fler bostäder och en starkare välfärd.

Men istället för att genomföra nödvändiga satsningar som krävs för att få igång svensk ekonomi så väljer SD-regeringen att skuldsätta svenska folket genom att låna till skattesänkningar för de allra rikaste. Hellre än att lansera seriös politik för att öka bostadsbyggandet, snabba på energitutbyggnaden och öka utbildningstakten, sänker de skatter för de redan förmögna. Sådana skattesänkningar har visat sig ha en mycket begränsad effekt på arbetslöshet och tillväxt i förhållande till satsningar på utbildning, välfärd och offentliga investeringar. Snarare pekar flera framstående nationalekonomer på att den enda påtagliga effekten av skattesänkningar för de rikaste är att de rika blir rikare.

Att bränna pengar på skattesänkningar för höginkomsttagare är inte bara en djupt orättvis politik, det är också en dålig politik för svensk tillväxt.

1.2 Sverige och omvärlden

1.2.1 Osäker global ekonomi

Efter flera tuffa år ser nu allt fler positivt på världsekonomin. Den globala ekonomin stabiliseras för första gången på tre år och tillväxten beräknas öka. I det ekonomiska dragloket USA har räntorna börjat sänkas och många ekonomer tror på en soft landing för landet.

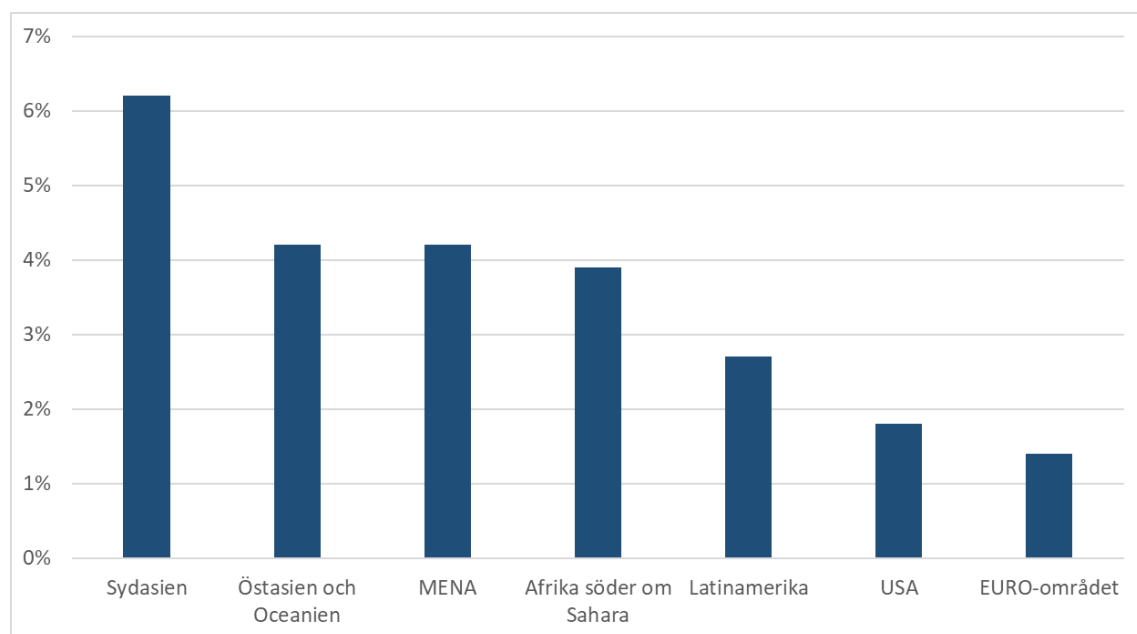
Men det finns fortfarande orosmoln på horisonten. De senaste månaderna har de globala tillväxtutsikterna blivit svagare än vad många trott. Även om tillväxten beräknas öka de närmsta åren så spås den fortfarande bli lägre än före pandemin. Särskilt mörka

är de ekonomiska utsikterna för Europas och EU:s ekonomiska motor Tyskland, som beräknas växa med så lite som 0,1 procent i år och 1,0 procent under 2025. En svagare ekonomisk utveckling för Sveriges exportpartners utgör en betydande risk för svensk industri och regeringen måste ta frågan på allvar. Hittills har de bortprioriterat svensk exportindustri och inte vidtagit de åtgärder som krävs för att stärka svensk konkurrenskraft.

Det finns fortfarande en överhängande risk för ett eskalerat handelskrig mellan USA och Kina, mycket beroende på utgången av det amerikanska presidentvalet. En ökad protektionism är skadligt för ett litet exportland som Sverige, särskilt om EU dras in till följd av sina band till USA.

De nya industrierna har haft det tufft under lågkonjunkturen. Både mindre clean-tech-företag och större industrier har upplevt en nedgång i efterfrågan och utmaningar med finansiering. Ett tydligt exempel är omstruktureringar vid Northvolt under hösten 2024. Samtidigt ökar konkurrensen från Kina, där staten i många fall subventionerar de nya industrierna och pressar priserna. Att vara konkurrenskraftiga och teknikledande i omställningen är av yttersta vikt för Europa och Sverige.

Beräknad BNP-tillväxt 2025 (% , urval av regioner)

Källa: IMF

Inflationen är på väg ner runt om i världen, allteftersom råvarupriser faller och leverantörskedjor återanpassar sig. De centralbanker som höjde räntorna när inflationen ökade har nu börjat sänka dem igen. Under det närmsta året väntas räntorna fortsätta

sänkas, även om vi sannolikt inte kommer återgå till den lågräntemiljö som rådde före kostnadskrisen.

I Sverige har inflationen redan sjunkit under Riksbankens märke och förväntas ligga där under nästa år. Huvudansvaret för inflationsbekämpningen ligger på Riksbanken, men dess penningpolitiska åtgärder har kompletterats av vår starka partsmodell där fackföreningarna har tagit ett stort ansvar för lönebildningen. För att säkra en fortsatt sund lönebildning är det viktigt att regeringens finanspolitiska åtgärder fördelas rättvist mellan alla de som tagit ansvar för inflationsbekämpningen under krisen.

Även om inflationen nu sjunker så finns fortsatta risker. Ytterligare eskalering i Mellanöstern skulle kunna driva upp energipriser och i sin tur öka inflationen på andra insatsvaror. Hur snabbt konjunkturer återhämtar sig, både i Sverige och utomlands, kan ha effekter på prissättning. Och politiken måste göra sitt för att ge förutsättningarna för ett fortsatt gott samarbete mellan arbetsmarknadens parter.

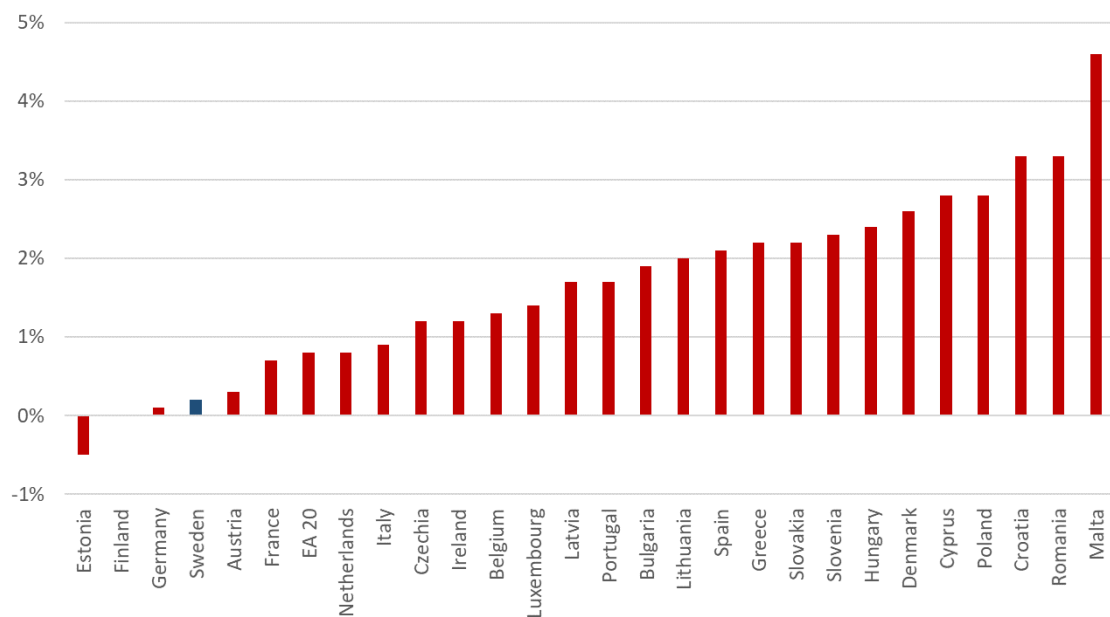
1.2.2 Sveriges tillväxt i Europas bottenliga

Sverige har klarat sig osedvanligt dåligt under de senaste två åren jämfört med andra länder. Vi har haft hög inflation och låg tillväxt. Men det hade inte behövt vara så. Hur ett land klarar ekonomiska kriser beror på den politik som förs. Regeringen har under de senaste två åren saknat åtgärder för Sveriges tillväxt och för att stötta vanligt folk. Det har förvärrat konjunkturen, lett till högre arbetslöshet och sämre marginaler för de som har det tuffast.

Förra året hade Sverige en nedgång i BNP under tre av fyra kvartal. Vi var ett av få europeiska länder med negativ tillväxt under 2023 (-0,2 procent). Även i år sticker Sverige ut på nedsidan och EU-kommissionen uppskattar att vi kommer få bland Europas svagaste tillväxttakter under 2024 (0,2 procent).

Under 2025 beräknas tillväxttakten vända uppåt i hela Europa och så även i Sverige (2,1 procent). Men SD-regeringens hantering av ekonomin kommer vara ett sänke för Sverige under en lång tid framöver. Svenskt BNP är i princip oförändrad sedan slutet av 2021 och i EU-kommissionens prognoser ligger Sverige fortsatt i Europas bottenliga för treårsperioden 2023–2025.

EU-kommissionens prognos för real BNP-tillväxt 2024 (%)

Källa: EU-kommissionen

En kraftigt bidragande faktor till den svaga konjunkturen är krisen i byggsektorn. Enligt företrädare för industrin upplever Sverige den värsta byggkrisen sedan 90-talskrisen. Byggandet har tvärnitat och det byggs färre än hälften så många bostäder som innan regeringen tillträdde. Enligt Byggföretagens prognoser förväntas investeringar i nybyggnation minska med 34 procent under 2024 efter att redan ha minskat med 37 procent under 2023. Effekten på BNP är tydlig. Enligt Konjunkturinstitutet tyngde tappet i bygginvesteringar BNP med 1,2 procent under 2023 och förväntas tynga BNP med 0,7 procent under 2024, vilket även regeringen tillstår.

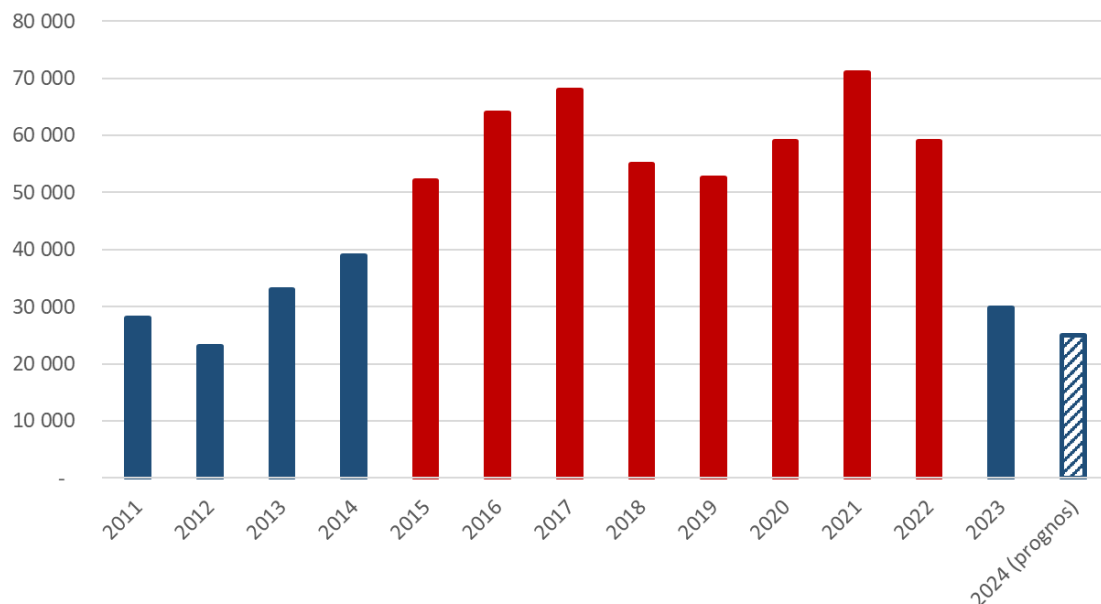
Krisen slår hårt mot byggnadsarbetarna. I snitt har fler än sex byggföretag gått omkull varje dag under första halvåret av 2024, en ökning med nästan 50 procent från året innan. Arbetslösheten ökar som följd och under 2023 varslades över 9 000 personer inom byggsektorn, en ökning med över 150 procent.

Byggkrisen är allvarlig av flera anledningar. Dels för att den slår hårt mot de personer som jobbar inom sektorn, dels för att den kommer med stora makroekonomiska risker. Minskningen i bostadsinvesteringar tynger BNP här och nu, men vi riskerar också att tappa den kompetens vi behöver för att bygga Sverige framåt. Dagens låga bostadsbyggande har en negativ påverkan på vår tillväxt, vår nyindustrialisering och möjligheten för Sveriges befolkning att flytta till jobb och utbildning i olika delar av landet.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2025 att 140 miljoner kronor ska avsättas för bostadsprojekt i norra Sverige och att avgiften för byggkreditgarantier ska

sänkas. Dessa åtgärder är otillräckliga när Sverige har den värsta byggkrisen sedan 90-talet och svenskt bostadsbyggande fortsatt tynger BNP-tillväxten. Vi socialdemokrater vill se breda åtgärder både för bostadsbyggande och för att stärka välfärden i de nyindustrialiserande orterna.

Prognos för antalet påbörjade bostäder i Sverige 2011–2024

Källa: Boverket

Ett av regeringens viktigaste vallöften var att leverera mer och billig el. Halvvägs i mandatperioden är det uppenbart att de kommer misslyckas. Å ena sidan stryper regeringen finansiering till vindkraft, å andra sidan gör sig regeringen redo att satsa hundratals miljarder på utbyggd kärnkraft. Resultatet blir en stor osäkerhet för marknadens aktörer vilket i sin tur stoppar byggandet av ny vindenergi. Runt om i Sverige stoppas stora investeringar när landbaserad vind inte godkänns, när regeringen ändrar förutsättningarna för finansiering av havsbaserad vindkraft och när regeringen drar undan mattan för ny solenergi.

I slutändan blir det kostsamt för Sverige, med högre elräkningar för hushållen och sämre investeringspotential för företagen. Bara i Sydsverige riskerar elpriserna att bli 40 öre dyrare per kilowattimme till 2030, till följd av att elproduktionen inte byggs ut.

1.2.3 Högsta arbetslösheten på tio år

Sedan SD-regeringen tillträdde har arbetslösheten ökat till den högsta nivån på tio år, bortsett från pandemin. Bostadsbyggandet har kraschat och stora företag planerar att säga upp tusentals anställda. Konkursantalet ökar kraftigt i Sverige, med en tredjedel fler konkurser i år, och fler anställda som drabbas. Varslen inom vård och omsorg är de

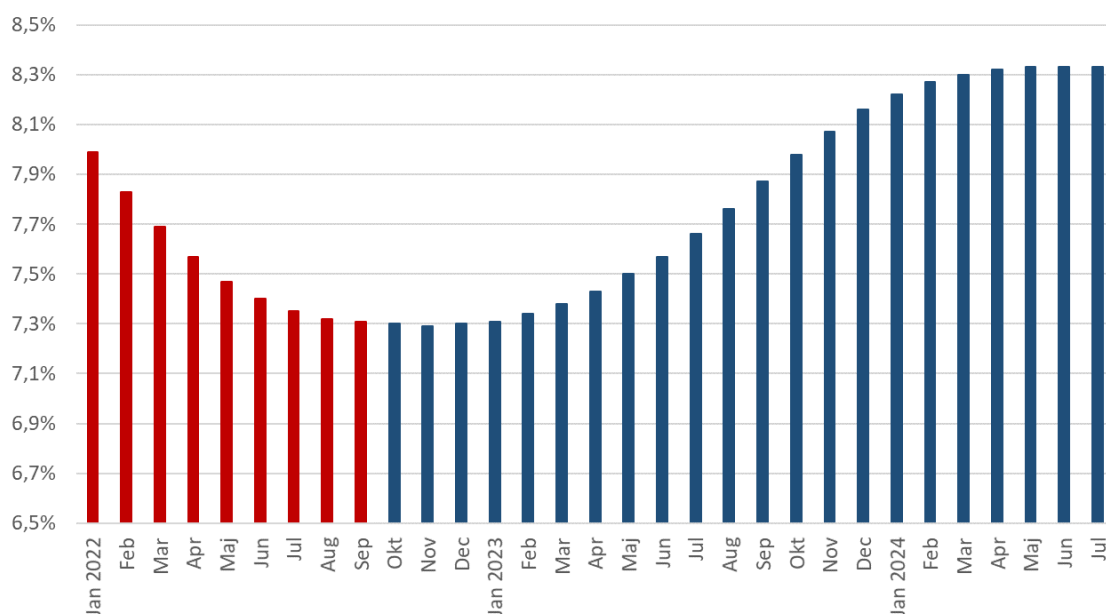
högsta på över ett decennium och slår rekord i flera regioner. Stora företag som Telia, JM och Northvolt varslar tusentals personer som riskerar att bli av med sina jobb.

Ett sådant utmanande läge behöver mötas med en aktiv arbetsmarknadspolitik och konkreta insatser för att rädda jobb. Under pandemin satte den socialdemokratiska regeringen ett framgångsrikt system för korttidsarbete på plats för att bevara arbetstillfällena. Systemet med korttidsarbete behöver vårdas och värnas i synnerhet i tider av lågkonjunktur, och vi måste dra lärdom av erfarenheterna från pandemin för att stärka systemet i syfte att förhindra fusk och felaktigt användande.

Samtidigt som arbetslösheten når rekordnivåer fortsätter regeringen att nedmontera jobbpolitiken. SD-regeringen har skurit ner på arbetsmarknadspolitikerna med miljardbelopp, och årets budget visar att de inte har någon ambition att ändra riktning. Investeringar skjuts på framtiden, vuxenutbildningen ges inte nödvändiga resurser och SD-regeringen misslyckas med att ge Sveriges företag förutsättningar för långsiktig tillväxt.

Lågkonjunkturen behöver mötas med tillväxtåtgärder och en aktiv arbetsmarknadspolitik som i första hand rustar, men också matchar, den som saknar arbete. Den bör också matcha arbetsmarknadens behov och underlätta för arbetsgivarna att få den kompetens de behöver. Investeringar i kompetensförsörjning, energiproduktion och bostadsbyggande hade kunnat stärka Sverige och svenska företag. Men det väljs bort för skattesänkningar för de allra rikaste.

Svensk arbetslöshet (säsongrensad, %)

Källa: SCB

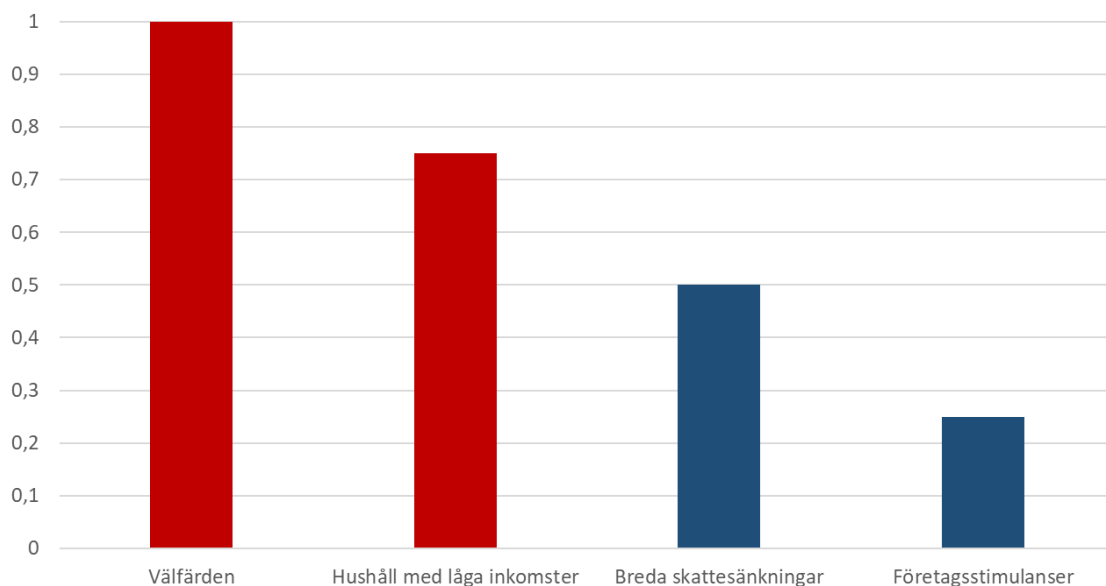
1.2.4 Regeringen klarar inte av att få igång tillväxten

I tuffa ekonomiska tider krävs ett tydligt politiskt ledarskap och en regering som klarar av att prioritera. Det krävs att regeringen förmår att bedriva en ekonomisk politik som får igång ekonomin, som hjälper vanliga hushåll och familjer, och underlättar för svenska företag. För att kunna göra allt det här samtidigt så måste regeringen prioritera och använda statens pengar där de har störst effekt.

Ett sätt att mäta nyttan av statens pengar är att titta på BNP-multiplikatorer, det vill säga hur många kronors tillväxt en spenderad skattekrona genererar.

Konjunkturinstitutet har bedömt, i likhet med de flesta internationella studierna på området, att det mest effektiva sättet att öka tillväxten och sysselsättningen är att satsa på välfärden och att stötta familjer som har det tuffast. Ökas inkomsterna i den nedre delen av inkomstskalan så kommer hushållen använda de pengar de får till att konsumera inhemskt producerade varor och tjänster i större utsträckning än hushåll med höga inkomster. Det här är särskilt viktigt i detta läge när hushållens konsumtion varit ett av de stora sänkena för svensk tillväxt. Investeringar i välfärden genererar nya jobb och ser till att samhället finns till för alla. I båda fallen växer Sverige starkare.

Svenska BNP-multiplikatorer

Källa: Regeringskansliet

Mindre effekt på tillväxt och arbetslöshet har skattesänkningar, särskilt om de går till de redan förmögna. Höginkomsttagare har en lägre marginell konsumtionsbenägenhet och är mer benägna att lägga pengarna på ökat sparande istället för att konsumera dem.

En regering som haft för avsikt att ta ansvar för svensk ekonomi hade därför använt skattepengarna där de gör mest nytta. Hos barnfamiljer, pensionärer och ensamstående; i sjukvård, skola och äldreomsorg.

Men så prioriterar inte SD-regeringen. De väljer att sänka skatten för höginkomsttagare, fullt medvetna om att det inte är bra för svensk tillväxt. Det är inte bara ett hån mot vanligt folk. Det är också dåligt för svensk ekonomi.

1.3 Svenska folket under hård press

Svenska hushåll är hårt pressade. De senaste åren har familjer runt om i landet upplevt den högsta inflationen på 30 år. De sammanvägda priserna har stigit mer än 20 procent sen 2021 och hushållens köpkraft har gröpts ur.

Nu är inflationen återigen nere under Riksbankens målnivå. Inflationssiffrorna för augusti månad visade på en bred inflationstakt (KPI) på 1,9 procent och en ökning med 1,2 procent när effekten av ränteförändringar räknas bort (KPIF). Riksbanken har börjat sänka styrräntan och marknaden prisar i dagsläget in ytterligare cirka 75 punkters sänkningar under året. Men trots att inflationstakten nu är lägre och vi ser vissa tecken på ljusning, kommer prisnivån förbli hög och de hushåll som har det tuffast kommer fortsatt vara hårt pressade.

1.3.1 Vanligt folk betalar priset för regeringens politik

Sveriges rekordhög inflation har gjort alla svenskar fattigare, men den har slagit extra hårt mot de som lever med små marginaler. Många svenska pensionärer får vända på varje krona för att få vardagen att gå ihop. Barnfamiljer har märkt av hur vardagen gått från att vara svår att få ihop till att bli näst intill omöjlig. Vanliga hushåll som före kostnadskrisen kunde lägga undan några hundralappar av lönen går nu back i slutet av varje månad.

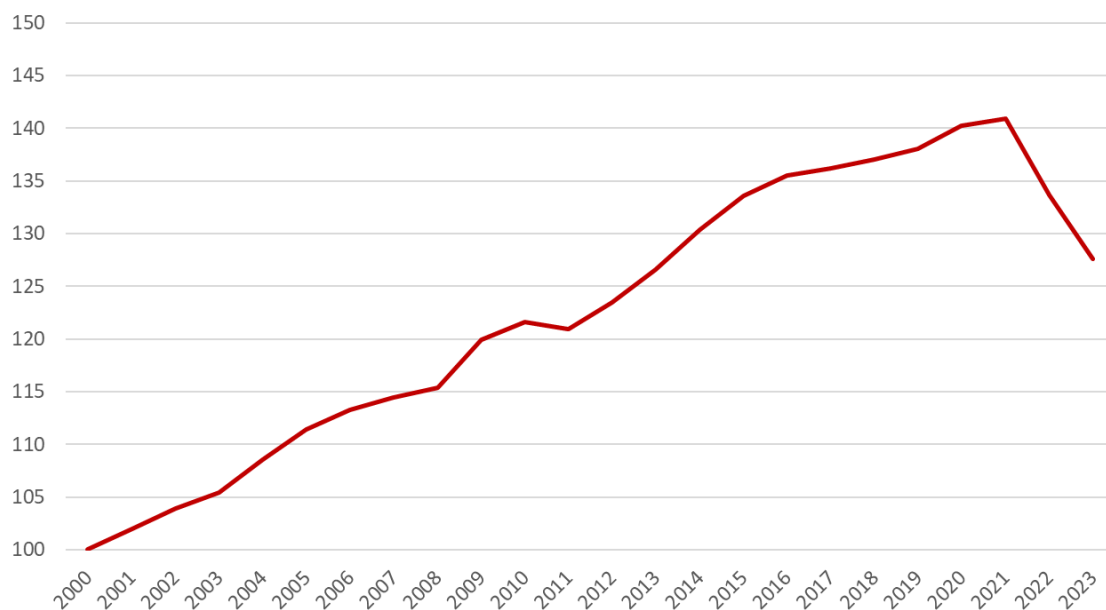
Vittnesmålen om hur krisen drabbar är många. Nästan varannan ensamstående förälder med lägre inkomst har inte haft råd att köpa näringsriktig mat till sina barn. Var fjärde ensamstående förälder med lägre inkomst har behövt låna pengar av en närstående, vän eller bank för att kunna betala grundläggande utgifter. Mer än varannan ensamstående förälder med lägre inkomst har haft svårigheter att betala fritidsaktiviteter till barnen. Sverige har den högsta barnfattigdomen i Norden. Röda Korset har behövt fyrdubbla sina matutdelningar för att hjälpa familjer som inte har råd med mat.

Regeringen har svikit de här familjerna. Våra grannländer valde att stötta de familjer som hade det tufft genom sänkta förskoleavgifter, billigare fritids och höjt barnbidrag.

Men SD-regeringen bränner pengar på sänkta skatter för höginkomsttagare samtidigt som vanliga löntagare blir fattigare.

I budgeten för 2025 går regeringen ett steg längre och skär ner på bostadstillägget för de barnfamiljer som har det tuffast. Samtidigt som Jimmie Åkesson får en skattelättnad på över 3 000 kronor per månad så får en utsatt barnfamilj 775 kronor mindre i plånboken. Det är en djupt orättvis och felprioriterad politik.

Reallönetillväxt. Index: 2000 = 100

Källa: Medlingsinstitutet

SD-regeringens två första år vid makten har varit kostsamma för svenska arbetare. Löneökningarna har inte hållit samma tempo som inflationen och de som arbetar har sett tio år av reallöneökningar försvinna. När svenska folket går till val i september 2026 kommer reallönerna vara lägre än de var när SD-regeringen tillträdde. Denna mandatperiod kommer utgöra fyra förlorade år för landets arbetare.

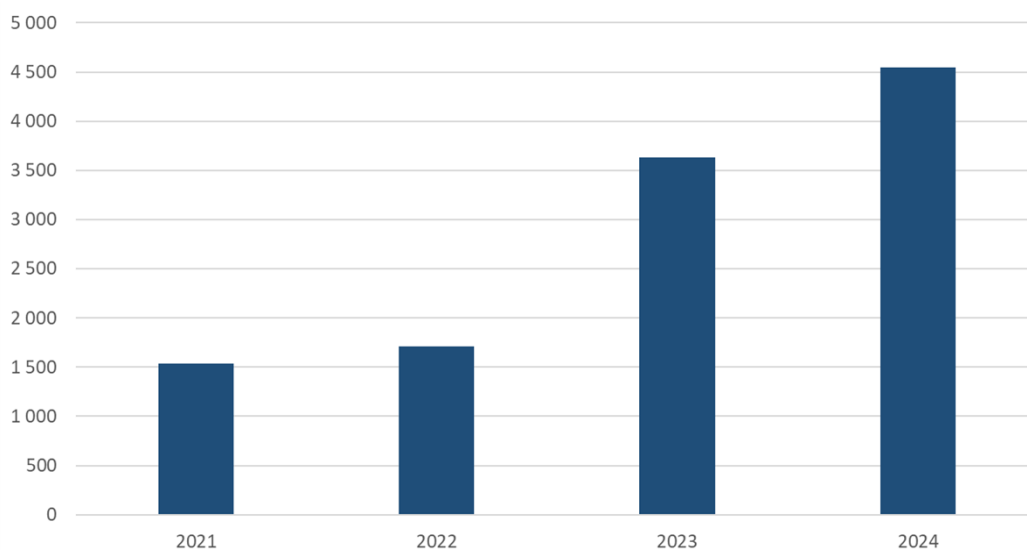
1.3.2 Regeringen har skapat kris i kommuner och regioner

Sverigedemokraterna och regeringen har försatt Sverige i en akut nationell sjukvårdskris. Årsskiftet 2022/2023 stod det klart att situationen i den svenska sjukvården skulle komma att försämrast. Den höga inflationen hade då slagit igenom i sjukvårdens kostnader och Sveriges regioner larmade samfällt om att situationen inför 2024 skulle komma att bli än värre då utvecklingen skulle få kraftigt genomslag på regionernas pensionskostnader. Det stod redan under våren 2023 klart att statsbidragen för 2024 skulle behöva höjas kraftigt. SD-regeringen valde att ignorera varningsropen.

Sjukvårdskrisen är skapad av SD-regeringen som prioriterat skattesänkningar för de allra rikaste före helt nödvändiga resurser till svensk sjukvård. De har i budget efter budget valt att underfinansiera välfärden och nu ser vi resultatet – sjukvårdskrisen består.

Nu slår de konkreta effekterna av förra årets neddragningar igenom. Sjukvården står inför en nedskärningshöst. Varslen inom vård och omsorg är de högsta på över ett decennium och slår rekord i flera regioner. Det är nu som patienter upplever en försämrad tillgänglighet, längre köer och en mer stressad personal. På längre sikt är det allra allvarligaste med sjukvårdskrisen att den ytterligare försvårar arbetet vad gäller personal- och kompetensförsörjning. Besparingarna leder till ytterligare försämrad arbetsmiljö och sämre arbetsvillkor. Det gör det än svårare att attrahera personal till vårdens arbetsplatser. Regeringens agerande under 2024 har därmed förlängt krisen och försvårat återhämtningen.

Rekordvarsel inom vård och omsorg (antal varsel)

Källa: Dagens Nyheter. Stapeln för 2023 är rensat för varslat i företaget Humana som i februari 2023 varslade hela sin personalstyrka (över 11 000 personer).

Krisen är på intet sätt begränsad till sjukvården. Skolan, omsorgen och andra viktiga verksamheter som kollektivtrafiken drabbas också hårt av den ekonomiska utvecklingen. De ökande priserna har gjort att kostnaden för löpande inköp som skolböcker och mat till skol- och omsorgsbespisningarna ökat i snabb hastighet. Fasta kostnader som lokalhyror har också ökat till följd av de höga räntorna.

Bristen på utbildad personal är ett problem som spänner över verksamheter. Lärarbrist leder till stökigare klassrum i skolan. I omsorgen tvingas undersköterskorna springa allt snabbare. I tillägg till välfärdens svältkur, kommer SD-regeringens

neddragningar på utbildning leda till att bemanningsproblemen fördjupas och att de strukturella problemen i skolan, vården och omsorgen förstärks.

En socialdemokratisk regering hade prioriterat annorlunda. Vi vet att en väl fungerande välfärd är samhällets bästa verktyg för ökad trygghet och jämlikhet. Vi föreslog dubbla resurser till välfärden jämfört med regeringen i budgeten för år 2023 och föreslog att åter dubblera resurserna till sjukvården jämfört med regeringen år 2024. Med våra föreslagna åtgärder hade sjukvårdskrisen undvikits. Vi hade även gett Sveriges regioner långsiktiga besked om de ekonomiska förutsättningarna framåt. Vi socialdemokrater vill se ett systemskifte för svensk välfärd, där de generella statsbidragen ska räknas upp i takt med inflationen. Det måste vara slut med att politiker presenterar "satsningar" på välfärden som i själva verket är nedskärningar.

Vården, skolan och omsorgen ska alltid finnas där när man behöver. Våra gemensamma resurser ska användas till rätt saker så att medborgarnas behov sätts före marknadens. Dagens marknadskaos går ut över elever, patienter och brukare som drabbas när skolor går i konkurs och resurser försvinner bort ifrån verksamheterna. Privatiseringar och marknadsexperiment slukar skattepengar som behövs i våra klassrum, i hemtjänsten och på våra sjukhus. Vi socialdemokrater tycker att svensk välfärd ska vara till för svenska folket – inte internationella riskkapitalister.

1.4 Sektorer som gynnats under krisen

Bördan av kostnadskrisen har inte burits av alla. Medan vanliga hushåll pressas hårt, finns det några få som knappt har känt av att allt blir dyrare, och som till och med ökat sina inkomster. Det hotar samhällsgemenskapen.

I spåren av pandemin och kostnadskrisen så har vinstandelen i näringslivet ökat i många delar av världen. Med andra ord har de som driver företag kunnat ta ut allt mer pengar relativt de som arbetar. I flera fall drivs företagens ökade vinster av underliggande strukturella problem som dålig konkurrens eller en icke-fungerande marknadsstruktur. Då krävs det en regering som går in och tar ansvar för de marknadsmisslyckandena som ligger till grund för övervinster. Det är inte bara det moraliskt rätta, utan även nödvändigt för att garantera en effektiv och väl fungerande ekonomi.

Ett tidigt exempel på orättvisorna från kostnadskrisen var de höga elpriserna och elbolagens övervinster. När elbolag runt om i Europa började ta ut miljardvinster så gick våra europeiska grannar snabbt ut och satte tak på deras vinster. Pengarna

återfördes i sin tur till hushåll och småföretag. Det var ett sätt att korrigera en icke fungerande marknad och återställa legitimitet i systemet.

Sverige var sist i Europa med att implementera intäktstaket för elproducenter och valde en ineffektiv modell som innebar mycket små skatteintäkter. Därtill valde SD-regeringen att inte sätta ett tak på elstödet, så att en enskild individ kunde få över 700 000 kronor i elstöd. För att dölja de fördelningspolitiska effekterna av sitt förslag valde regeringen att sekretessbelägga informationen om vem som kunnat ta del av stödet.

Det försenade elstödet är bara ett av flera exempel där SD-regeringen valt att inte korrigera uppenbara marknadsmisslyckanden. De vill hellre ge rekordvinster till banker än att återföra pengarna till hushåll och välfärd. De tar inte tag i den bristande konkurrensen i livsmedelssektorn som driver upp priserna. De står inte på vanligt folks sida.

1.4.1 Bankerna har gjort övervinster

En sektor där vinsterna rusat är banksektorn. Bankerna var snabba med att höja utlåningsräntorna i takt med att Riksbanken har höjt styrräntan, men valde samtidigt att inte höja inlåningsräntorna i samma tak. När räntecykeln vänder ser vi hur bankerna är snabba med att sänka sparanderäntorna, men inte lika snabba med att sänka räntorna på bolån.

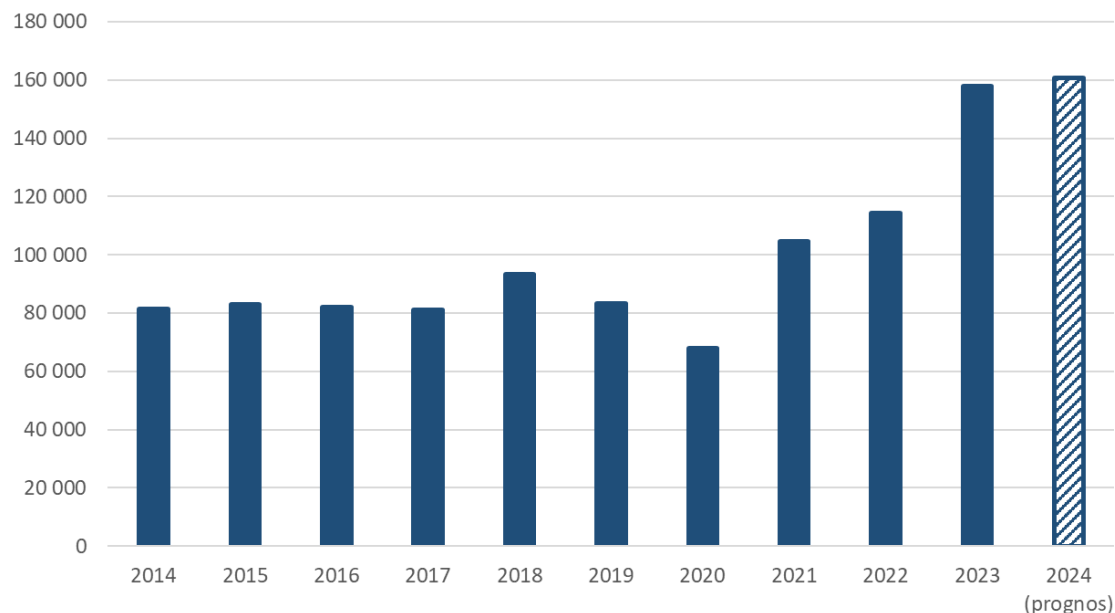
Bankernas agerande har inneburit att vinsten från deras räntenetton, det vill säga skillnaden på deras in- och utlåningsräntor, har ökat kraftigt. När vanliga hushåll kämpat med höga räntor har bankerna kunnat plocka ut övervinster. De svenska storbankernas vinster kommer troligtvis uppgå till cirka 160 miljarder kronor 2024. Att svenska storbanker kunnat ta ut övervinster på hushållens bekostnad är ett marknadsmisslyckande. Konkurrensen i banksektorn är i grunden för dålig och konsumenternas ställning är för svag, något som blixtbelysts av de senaste årens kostnadskris.

Socialdemokraterna har ställt sig på hushållens sida i kostnadskrisen. Vi har gått fram med flera förslag för att stärka konsumenternas ställning på bolånemarknaden och öka konkurrensen. Bland annat vill vi begränsa användandet av listräntor, ge SBAB större möjligheter att konkurrera och pressa priser, och se över systemet med ränteskillnadsersättning.

Alla dessa förslag skulle minska låntagares kostnader på sikt. Men vi vill också åtgärda de övervinster som uppstått här och nu. Därför har vi föreslagit en skatt på bankernas övervinster som skulle gå tillbaka till hushållen och till välfärden. Vi

uppskattar att en sådan skatt skulle kunna ge 16 miljarder under 2025 – pengar som skulle kunna rädda jobb i sjukvården och stötta svenska barnfamiljer genom krisen. Men regeringen har konsekvent valt att ställa sig på bankernas sida istället för svenska folkets.

Vinster för de svenska storbankerna, miljoner kronor.

Källa: Årsredovisningar. Storbankerna: Nordea, SEB, SHB, Swedbank

1.4.2 Livsmedelspriserna har skenat

Priserna har ökat för de flesta produktkategorier men vissa prisökningar har haft särskilt stor inverkan på vanliga hushåll. Livsmedel är ett tydligt exempel, där priserna snabbt gick upp och fortsatt ligger kvar på en mycket hög nivå. Sedan början av år 2022 har matkassen blivit 26 procent dyrare, vilket är den största ökningen på så kort tid sedan 50-talet.

En vanlig tvåbarnsfamilj behöver idag betala nästan trettiotusen kronor mer för mat per år. Konsumentverket konstaterar att den bristande konkurrensen i livsmedelskedjan innebär att vi betalar mer för många livsmedel än vad vi skulle behöva göra och rapporter om matjättarnas gigantiska vinster duggar tätt. Detta samtidigt som var tredje hushåll kämpar med att få ekonomin att gå ihop och varannan ensamstående förälder med lägre inkomst inte har råd att sätta näringsrik mat på bordet. Regeringen har valt att stå passiv inför detta.

Vi har föreslagit flera åtgärder för att bromsa prisökningarna och göra det billigare för vanligt folk att sätta mat på bordet. Bland annat har vi föreslagit en matpriskommission med uppdrag att följa och agera mot skenande matpriser, åtgärder

för ökad konkurrensen i sektorn, och krav på högre transparens för att enklare att identifiera oskäligen prisökningar och följa upp matjättarnas övervinster. Men regeringen väljer att ignorera detta och låter svenska barnfamiljer och pensionärer betala priset.

1.5 Starka statsfinanser – en förutsättning för tillväxt

Starka statsfinanser är en förutsättning för att Sveriges ekonomi ska kunna fortsätta att växa. Stabila finanser ger utrymme för tillväxthöjande investeringar som i sin tur ger förtroende på finansmarknaderna. Investeringar och finansiell stabilitet understödjer varandra. Sverige är ett tydligt exempel på det. Vi har starka statsfinanser och en av EU:s högsta investeringstakter.

Men starka statsfinanser är ingen naturlag; det krävs en ansvarsfull politik för att säkerställa att den långsiktiga stabiliteten inte äventyras. Det är bara med ordning och reda i ekonomin vi kan förhindra att ekonomiska kriser leder till nedskärningar i välfärden som drabbar barnen i skolan, äldre i äldreomsorgen och patienterna i vården.

Men också att oförutsedda kriser inte drabbar investeringstakten, förtroendet på internationella kapitalmarknader och vår långsiktiga tillväxt.

De svenska offentliga finanserna är fortsatt starka, inte minst tack vare att den socialdemokratiskt ledda regeringen de senaste mandatperioderna bedrivit en ansvarsfull och väl avvägd ekonomisk politik som resulterade i en snabb ekonomisk återhämtning efter coronapandemin och en fortsatt låg statsskuld.

1.5.1 Finanspolitiska ramverket

Vi välkomnar den pågående översynen av det finanspolitiska ramverket. De offentliga finanserna är i ett betydligt bättre skick nu än när ramverket introducerades på 90-talet. Därför tycker vi att det är dags att övergå till ett balansmål. På så sätt kan vi frigöra mer utrymme för att möta den demografiska transitionen i välfärden, samtidigt som vi tar fortsatt ansvar för statsskulden. Vi är också öppna för lånefinansiering av strategiska infrastrukturprojekt med stor klimatnytta. Vidare är den ordnade och sammanhållna budgetprocessen, där olika angelägna ändamål mäts mot varandra i relation till det budgetutrymme som finns, en central del av det finanspolitiska ramverket.

I den senaste översynen av det finanspolitiska ramverket exkluderades skrivningar om uppdelningen mellan finans- och penningpolitik. I den pågående översynen av ramverket bör en sådan diskussion tas med. Ett nytt ekonomiskt läge ställer nya krav på finanspolitiken och dess förmåga att prioritera. Samtidigt har de senaste åren belyst vikten av rollfördelningen och samspelet mellan penningpolitiken och finanspolitiken,

inte minst vid djupa kriser eller stora konjunkturavvikelser. Då räcker inte alltid penningpolitiken och de automatiska stabilisatorerna ensamma till som stabiliseringspolitiska instrument. Ett annat exempel är vid utbudschocker, där det finns en risk att penningpolitiken och finanspolitiken motverkar varandra. Slutligen bör översynen av det finanspolitiska ramverket ta upp frågan om granskningen av samspelet mellan penning- och finanspolitiken samt den sammantagna stabiliseringspolitiken.

1.5.2 Regeringen lånar till skattesänkningar

Mot denna bakgrund är finansministerns hantering av de offentliga finanserna mycket oroande. Elisabeth Svantesson har misslyckats med att nå målen för det finanspolitiska ramverket i sina tidigare två budgetar. I årets budget visas att målen inte heller kommer nås 2025 eller 2026.

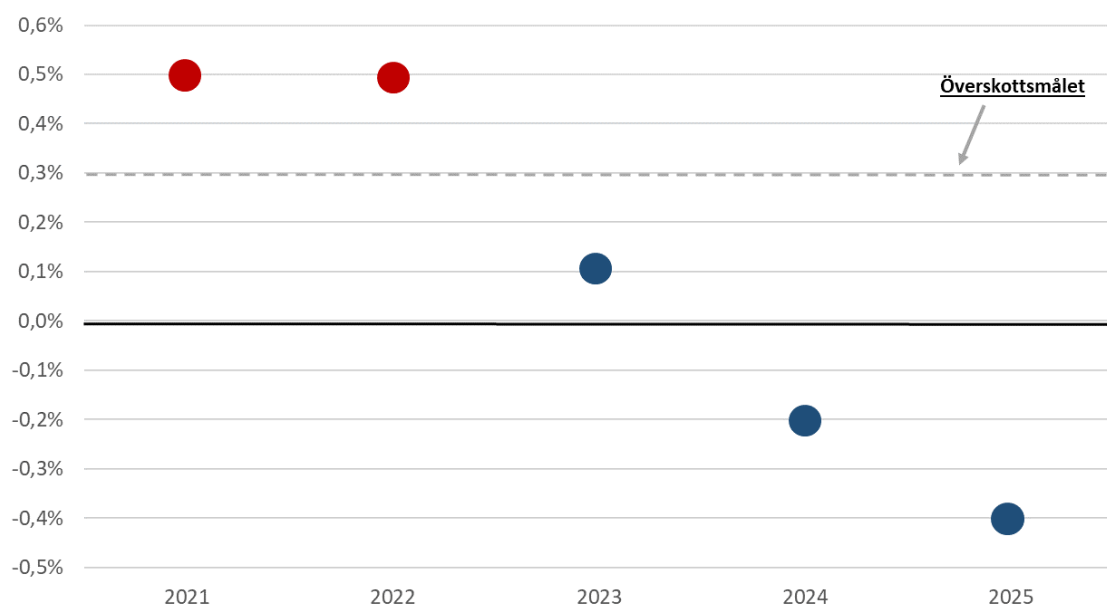
Årets budget är exceptionellt stor. Ett reformutrymme på 60 miljarder tas i anspråk bara för 2025, trots att Konjunkturinstitutet räknar med att det finns ett budgetutrymme på 120 miljarder för de närmsta fyra åren.

Moderaterna säger sig värna det finanspolitiska ramverket. Samtidigt är det med en moderat finansminister i spetsen som Sverige går med underskott under 2024, sannolikt ännu större 2025. Regeringen pekar på stödet till Ukraina som den bidragande faktorn till detta, men även justerat för det viktiga Ukrainastödet så når regeringen inte upp till de finanspolitiska målen.

Kontentan är att finansministern lånar till skattesänkningar. Hon låter Sverige gå med underskott för att sänka skatten för de allra rikaste. Det innebär de facto att undersköterskor, snickare, lärare och poliser skuldsätts och behöver betala ränta, enkom för att SD-regeringen ska kunna sänka skatten för de välbeställda. Detta är ett återkommande mönster. Vi såg det på 70-talet, vi såg det på 90-talet, vi såg det under Reinfeldt-åren och vi ser det idag. Varje gång vi har en moderat finansminister så är det svenska folket som betalar priset.

I vårt budgetalternativ tar vi ansvar för de statliga finanserna. Alla de nya förslag vi lägger är finansierade, antingen med ökade intäkter eller genom omprioriteringar. Dessutom skulle vår budget leda till att statens sparande ökade med fem miljarder kronor under 2025. Med rätt prioriteringar är det möjligt att hjälpa hushållen och bygga upp välfärden, samtidigt som man tar ansvar för statens finanser.

Strukturellt sparande, procent av BNP

Källa: Regeringskansliet

2 Reformen för 2025

2.1 Ekonomin ska växa och komma alla till del

Lågkonjunkturen och SD-regeringens politik har slagit hårt mot Sverige. Vanliga hushåll pressas av höga priserna på mat och boende. Samtidigt har reallönerna urholkats. Sverige har bland den sämsta ekonomiska tillväxten i Europa och arbetslösheten är rekordhög. Konkurserna ökar, varslen inom vård och omsorg är de högsta på ett decennium och bostadsbyggandet har avstannat.

Medan många hushåll kämpar för att få ekonomin att gå ihop så har vissa branscher skott sig på kostnadskrisen. Storbankerna tjänar fortfarande miljarder på sina räntenetton. Livsmedelsbranschens dåliga konkurrens har lett till högre priser.

När regeringen gick till val så lovade de att vanliga familjer skulle få det billigare. Men ingenting händer. Istället för att genomföra nödvändiga åtgärder för att stötta vanligt folk och få igång ekonomin så bränner SD-regeringen miljarder på skattesänkningar för höginkomsttagare. De väljer att låta konkurserna öka, de väljer att låta sjukvårdskrisen fortgå, och de vägrar ta fajten mot banker och matjättar. Regeringen låter dig och Sverige bli fattigare.

Men det hade inte behövt vara såhär. Sveriges framgångar är sprungna ur en stark ekonomi. Hög produktivitet och låg arbetslöshet var förutsättningar för att bygga vårt välfärdssamhälle. Runt knuten väntar nästa ekonomiska språng. Världen behöver idéer, teknologier och produkter för en hållbar och bättre framtid. Sverige har naturresurser, industri och kunskap för att möta det behovet. Vi är ett av världens mest innovationsrika länder och vi har stora exportföretag som bidrar till tillväxt och välbefinnande. Vi har en kompetent och välorganiserad arbetskraft som tar ansvar för svensk ekonomi. Vi ligger i framkant gällande ny teknik och nyindustrialiseringen av Sverige kan ge oss välbetalda jobb och en stark tillväxt. Men då krävs det en regering som tar vara på de möjligheter vi har.

Då krävs effektiva åtgärder för jobb och tillväxt:

- Vi behöver omedelbara åtgärder för att få igång bostadsbyggandet och ta Sverige ur den värsta byggkrisen sedan 90-talet.
- Vi behöver mer billig el som pressar elräkningarna för hushållen och industrin här och nu.
- Vi behöver mota den rekordhög arbetslösheten med en aktiv och ambitiös arbetsmarknadspolitik.

- Vi behöver stötta de familjer som har det svårast och öka hushållens köpkraft.
- Vi behöver satsa på välfärden för att garantera att skola och vård levererar för alla svenskar.

Regeringen vill inte satsa på Sverige, men det vill Socialdemokraterna. Vi vill ta vara på Sveriges potential. Med en ekonomi som växer får vi råd med en bättre tillvaro. En stark ekonomi är en förutsättning för vår gemensamma välfärd och för att hjälpa de som har det tuffast. Likväl är investeringar i välfärden och stöd till hushåll med små marginaler en nyckel för ökad tillväxt. Socialdemokraterna vill göra både dig och Sverige rikare.

2.1.1 Höjt barn- och studiebidrag

Kostnadskrisen har slagit hårt mot Sveriges barnfamiljer. Vanliga familjer med vanliga inkomster har svårt att få pengarna att räcka till, och de familjer som hade det tufft redan före krisen har drabbats extra hårt. Barnen ska inte behöva betala kostnadskrisen. Därför föreslår Socialdemokraterna att barn- och studiebidraget höjs med 200 kronor per månad nästa år. Det skulle ge en familj med två barn nästan 5 000 kronor mer per år för att betala näringsriktig mat, fritidsaktiviteter och andra helt nödvändiga utgifter.

2.1.2 Permanent förstärkning av bostadsbidraget för barnfamiljer

För många barnfamiljer är boendekostnaden den största utgiften. Förstärkningen av bostadsbidraget infördes för att stötta de barnfamiljer som har det tuffast ekonomiskt. Trots att familjerna fortsatt kämpar med mycket höga kostnader väljer regeringen att dra tillbaka stödet helt från och med juli 2025, och fram till dess minska utbetalningarna med 775 kronor per månad. Samtidigt som skatterna för de allra rikaste sänks med enorma summor. Detta är en orimlig prioritering. Vi socialdemokrater står på barnfamiljernas sida och föreslår därför en permanent förstärkning av bostadsbidraget på den ursprungliga nivån. Det skulle ge en familj med maximalt bostadstillägg 2 100 kronor mer per månad från juli och framåt.

2.1.3 Rättvis skattesänkning för vanligt folk

För att underlätta för vanligt folk med vanliga inkomster föreslår Socialdemokraterna en rättvis skattesänkning 2025. Skattereduktionen skulle omfatta fler förvärvsinkomster än SD-regeringens förslag och innebära att fler svenskar som drabbas av kostnadskrisen skulle få lindring.

Vi vill se en skattereduktion som uppgår till 1 680 kronor per år för inkomster under gränsen för statlig inkomstskatt. Även förvärvsinkomster som a-kassa, sjukförsäkring och sjuk- och aktivitetsersättning omfattas av Socialdemokraternas förslag. Vi vill även

att funkisskatten – det vill säga en skattekllyfta mellan de som arbetar och de som inte kan arbeta, bland annat på grund av kroniska sjukdomar – tas bort.

2.1.4 Förstärkt bostadstillägg för pensionärer

Många pensionärer som har jobbat ett helt yrkesliv har små ekonomiska marginaler. De senaste årens kostnadskris har gjort tillvaron ännu mer utmanande. För att stötta de pensionärer som har det tuffast ekonomiskt så föreslår Socialdemokraterna att bostadstillägget för pensionärer höjs med 200 kronor per månad.

2.1.5 Tankrabatt, gratis kollektivtrafik för unga på sommaren och bättre möjligheter till körkort

De senaste årens kostnadskris har gjort det dyrt för både bilägare och de som reser med kollektivtrafik. För att stötta de hushåll som är beroende av bilen föreslår vi en tankrabatt. En person boende i glesbygd skulle få 1 000 kronor per bil, vilket är betydligt mer än regeringens drivmedelsförslag.

För oss är det självklart att föräldrarnas ekonomi inte ska få bestämma om barnen kan åka kollektivtrafik. Därför vill vi att gymnasieelever och studenter ska kunna åka kollektivtrafik utan avgift under sommaren. Vi föreslår att 500 miljoner avsätts för detta ändamål.

En förutsättning för många arbeten i dag är ett körkort. Kostnaderna för att ta körkort är förhållandevis höga. Den socialdemokratiska regeringen införde CSN-lån för körkort för att skapa fler vägar till jobb. Den satsningen har SD-regeringen skrotat. Det är viktigt att korta vägen till jobb, inte minst för unga. Lån för körkort har bevisats leda till fler unga i arbete. Därför föreslår Socialdemokraterna en fortsatt satsning på CSN-lån för körkort. Vi föreslår även att satsningen utökas för att inkludera lån till körkort för lastbil och buss. På så sätt kan vi få fler unga svenskar i arbete och stärka svensk åkeriverksamhet.

2.1.6 Sveriges landsbygder är tillväxtmotorer

Sverige måste hålla ihop under den ekonomiska krisen. Med en politik som stärker regional tillväxt, välfärd och arbetsmarknad kan fler bo och leva i hela Sverige. Därför föreslår Socialdemokraterna riktade satsningar på att stärka svenska landsbygder.

Satsningen på att öppna fler servicekontor, inte minst i glesbygden, har varit viktig för att öka statens närvaro i hela landet. Därför avvisar vi regeringens nedskärning på Statens servicecenter. Vi avvisar också regeringens nedskärningar på universitet och högskolor runt om i Sverige. Regeringen väljer att dra ner på anslagen, med färre

studieplatser som följd. Vi socialdemokrater vet att de här lärosätena är viktiga för regional tillväxt och att man ska kunna studera i hela landet. Därför vill vi återställa regeringens nedskärning.

Vi föreslår även en utökad satsning på mer service i glesbygden – satsningen på service har bromsat lanthandelsdöden, men behöver förstärkas över tid.

Slutligen skjuter Socialdemokraterna till ytterligare generella statsbidrag till de kommuner runt om i Sverige som behöver det mest. Vi lägger tillbaka de 300 miljoner kronor till befolkningsmässigt mindre kommuner som regeringen skär ner. Utöver det anslår vi 70 miljoner kronor per år till Sveriges 39 minsta kommuner. Pengar som har haft stor betydelse för att utveckla näringslivet och stötta viktiga företag.

Livsmedelsverket varnar för att norra delarna av landet riskerar att stå utan mat på bordet i händelse av krig eller kris. Grunden för en stark livsmedelsberedskap ligger i vårt jordbruk. Vi vill skapa förutsättningar för ett starkt, lönsamt och hållbart jordbruk i hela vårt avlånga land, inte minst i norra Sverige. Därför föreslår vi att stödet till jordbruk i norra Sverige förstärks med 60 miljoner. Vi föreslår även satsningar på stärkt djurhälsa.

Sammantaget innebär detta ett kraftigt paket för välfärd, utveckling, service och bildning i hela Sverige. Vid sidan av stora generella satsningar på sjukvården och skolan, är detta viktiga förslag för att minska de regionala skillnaderna i vårt land och öka tillväxten i hela Sverige.

2.1.7 Starkare arbetsmarknad för en stark ekonomi

Sverige har den högsta arbetslösheten på 10 år. Samtidigt ökar konkurserna och stora företag varslar tusentals personer. I det läget behöver Sverige och svenska löntagare en aktiv arbetsmarknadspolitik, som ser till att de som förlorar jobbet kan ta sig vidare till ett nytt arbete eller vidareutbildning. Därför föreslår vi Socialdemokrater en miljardsatsning på en arbetsmarknadspolitik för att möta lågkonjunkturen. Vi vill kraftigt öka antalet platser inom arbetsmarknadsutbildningen så att fler får möjlighet att ställa om och fortsätta arbeta. Vi återinför extratjänsterna, en insats som är närmast skraddarsydd för utrikes födda kvinnor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Vi stärker också Arbetsförmedlingens anvisningskapacitet och närvaro i utsatta områden för att få fler i arbete.

Vi återinför satsningen på fackligt samråd samt förstärker den regionala skyddsombudsverksamheten i syfte att få mer ordning och reda på arbetsmarknaden. På

samma tema föreslår vi även ökade anslag till Arbetsmiljöverket i syfte att stärka arbetet mot arbetsrelaterade dödsolyckor och arbetslivskriminalitet.

2.1.8 Färre ska hamna i skuldfälla

Kostnadskrisen och lågkonjunkturen har drivit allt fler svenskar in i ett skuldträsk. Skulderna hos Kronofogden ökar med 50 miljoner kronor dagligen och allt fler familjer drabbas. Vi Socialdemokrater vill inte att någon svensk ska hamna i en skuldfälla. Socialdemokraterna har tidigare föreslagit en skuldakut, där hushållen ska kunna få hjälp och stöd för att inte hamna i skuld. I budgetmotionen för 2025 föreslår vi förstärkta satsningar på konsumentorganisationer och kommunal konsumentvägledning.

Regeringens avtrappning av ränteavdraget för Blancolån riskerar att slå hårt mot individer med låga inkomster som redan har betydande lån, en kritik som lyfts av flera remissinstanser. Vi socialdemokrater vill därför fasa in avtrappningen av ränteavdraget långsammare än regeringen för att lindra den ekonomiska påverkan på enskilda.

2.1.9 Skatteförslag för billig el

För att hålla tillbaka prisökningarna på fjärrvärme bör insatser som stärker kundernas ställning och ytterst prisreglering kombineras med sänkt elskatt på kraftverkens värmepumpar för fjärrvärme. Därför föreslår vi att skatten på el till storskaliga värmepumpar i fjärrvärme sänks till EU:s miniminivå. Socialdemokraterna anser att Sverige behöver mer billig el – inte mindre. Därför avvisar vi också regeringens försämring i avdraget för installation av solceller, som minskar förutsägbarhet och långsiktighet för såväl hushåll som företag.

2.1.10 Snabbhetsbonus för vindkraft

På kort och medellång sikt så kommer landbaserad vindkraft vara helt nödvändig för att producera mer billig el för svenska hushåll och svensk industri. Idag stoppas många vindparker av kommunala veton, ofta sent i processen. Vi socialdemokrater satsar därför 100 miljoner kronor på en snabbhetsbonus som kan sökas av Sveriges kommuner. Bonusen betalas ut till kommuner som tidigare lagt in sitt veto mot en vindpark men nu ändrar sig vid en ny ansökan. På så sätt kan vi få igång nya projekt som är långt gångna och snabbt kan börja producera ny el. Därtill vill vi se att kommuner blir kompenserade för att bygga vindkraft och att vetot tidigareläggs i processen och att givna tillstånd gäller över längre tid.

2.1.11 Energieffektivisering för lägre elräkningar

Svenska folket ska skyddas mot höga elpriser. Socialdemokraterna vill därför att 460 miljoner kronor satsas på energieffektivisering av flerbostadshus. Med bostadshus som använder mindre el får konsumenter lägre elräkningar och mer el frigörs till industri och företag. Därtill lägger vi ytterligare 100 miljoner kronor på insatser som gör det möjligt för fastighetsföretag och bostadsrättsföreningar att styra sin förbrukning för att undvika effekttoppar och delta på Svenska kraftnäts stödmarknader. Vi har tidigare föreslagit att rotavdraget reformeras så att de som väljer att genomföra energibesparande åtgärder får en högre subvention.

2.1.12 Svensk industri ska vara världsledande

Svensk industri ska vara världsledande och visa vägen i omställningen. Industriklivet har varit en framgångsrik satsning för att locka fler industrietableringar till Sverige, och därigenom ge fler människor bra och trygga jobb i svensk industri. Socialdemokraterna föreslår att Industriklivet ska förstärkas med ytterligare en halv miljard, för fler industrijobb och högre tillväxt. Vi vill även förstärka Klimatklivet efter regeringens stora nedskärningar.

Sverige behöver fortsatt vara ett innovationsland i framkant. Därför föreslår vi en halv miljard ytterligare satsningar på forskning, utöver vad som ligger i regeringen forskningsproposition. Vi vill bland annat ge mer stöd till Vinnova för fortsatt forskning, däribland 50 miljoner kronor för forskning inom digitalisering och AI.

2.1.13 Tågen ska gå i tid och vägarna fungera

Sverige är ett avlångt land och vi är beroende av fungerande vägar och järnvägar. Både för att kunna transportera varor, arbetspendla och resa. Tågen måste gå i tid. Att resa med tåg får inte bli synonymt med strul och förseningar. Vägarna måste vara välskötta och pothål måste lagas. För att rusta upp svensk väg- och järnväg föreslår vi att ytterligare en halv miljard satsas. Vi föreslår även 300 miljoner kronor i sjöfartsstöd för att flytta transporter till sjötransport. På så sätt kan vi stärka svensk sjöfart och vår beredskap till sjöss, samtidigt som vi gör vår godstrafik mer hållbar.

Regeringens första två år har kantats av en försämrad tillgång till tåg och flyg, med inställda linjer runt om i Sverige. När nattåg slutar gå och viktiga flyglinjer dras in måste staten utvärdera vad som utgör kritisk kommunikation. Det är viktigt både för enskilda resenärer och för Sveriges beredskap. Därför föreslår Socialdemokraterna 300 miljoner kronor för att kunna upphandla trafik och hålla ihop Sverige.

2.1.14 Bygg hela Sverige

Sverige har inte råd att låta bostadsbyggandet kollapsa. Det är avgörande för såväl vår tillväxt som för att lösa bostadsbristen. Utbildningsplatser måste mötas med fler studentbostäder med rimlig hyresnivå. De nya industrietableringarna innebär ett nytt behov av bostäder i kommuner som fram till nyligen inte haft någon större befolkningsökning.

Regeringens åtgärder för bostadsbyggande är helt otillräckliga när Sverige har den värsta byggkrisen sen 90-talet och byggsektorn fortsatt tynger BNP-tillväxten. Vi socialdemokrater föreslår därför att det införs en statlig byggstimulans i form av ett produktionsstöd riktat till mindre orter med stora industrietableringar samt till ungdoms- och studentbostäder. Vi vill även se statliga byggkrediter för bostadsbyggande. Våra förslag omfattar mer än 8 miljarder kronor för att få igång bostadsbyggandet.

2.2 Stoppa gängen och bryt segregationen

Sverige befinner sig i en långvarig kris. Gängkriminaliteten skördar liv och hotar vår tillit och sammanhållning. Det är uppenbart att ingen regering har klarat av att vända utvecklingen. Vi socialdemokrater gjorde inte tillräckligt under vår tid vid makten och SD-regeringen, som i valrörelsen utlovade en rivstart mot gängen, har inte lyckats vända utvecklingen.

Tvärtom fortsätter skjutningarna att plåga Sverige. Våldet kryper ner i åldrarna. Satsningar på hela rättskedjan är helt nödvändiga, men långt ifrån tillräckligt. Vad som krävs är akuta åtgärder för att bryta nyrekryteringen och stoppa skjutningarna. Vi behöver punktmarkera varenda ung kille på glid och införa ungdomskriminalitetsnämnder för de unga som begår brott. Vi behöver göra det möjligt att använda hemliga tvångsmedel på barn under 15 år som misstänks för grova brott för att hindra dem från att dras in i grov brottslighet. Vi behöver agera kraftfullt för att stoppa våldet här och nu.

Vi måste också stärka skolan. Särskilt skolor i utsatta områden behöver få de resurser som krävs för att möta varje elev utifrån sina förutsättningar. Fler unga killar behöver välja skolbänken framför snabba klipp och kriminalitet. För det krävs fler lärare, fler elevassistenter och andra trygga vuxna i skolan. Därför föreslår vi socialdemokrater en miljardsatsning på skolan som skulle motsvara ytterligare en lärare i klassrummet i en hel årskurs. Det skulle minska stöket och ge varje barn det stöd och den hjälp de behöver.

För att få stopp på våldet och bryta nyrekryteringen behöver hela samhället mobiliseras. Rättskedjan, socialtjänsten, kommunen, skolan, idrottsföreningar och vuxna. Sverige behöver göra upp med decennier av försummelse av utsatta förortsområden där gängkulturen kunnat växa sig stark. Vi måste arbeta intensivt med ungdomar på väg in i brottslighet, men även fler vuxna behöver komma i arbete och försörja sig. Allt för många hamnar i dag i arbetslöshet och utanförskap – inte sällan på grund av bristfälliga språkkunskaper.

Resurserna till polisen och hela rättskedjan har ökat kraftfullt de senaste åren. Det arbetet måste fortsätta. Flödet av pengar, vapen och narkotika till gängen måste strypas. Deras materiella och ekonomiska livsnerv ska knäckas. Arbetslivskriminaliteten, som kan ge stora intäkter till de kriminella gängen, måste pressas tillbaka. Fler kontroller behöver göras. Oseriösa företagare ska få kännbara konsekvenser. Varje gram narkotika som stoppas vid gränsen innebär en förlorad intäkt för gängen. Varje vapen som stoppas vid gränsen kan innebära en förhindrad skjutning.

På längre sikt krävs en plan som sträcker sig över alla politikområden och flera mandatperioder. En plan som stärker polisen, höjer straffen och stryper gängens pengar. Som säkrar stram migration, bryter segregationen och stoppar nyrekryteringen av barn och unga till gängen.

2.2.1 Punktmarkera unga på glid

För att bryta nyrekryteringen och få stopp på gängvåldet här och nu föreslår vi en satsning om 1,5 miljarder kronor för punktmarkering av unga i kriminalitet eller på väg in i kriminalitet. När en ung person hamnar på glid är det viktigt att gå in med alla nödvändiga resurser för att vända utvecklingen. Med vår satsning skulle berörda ungdomar få en följeslagare dygnet runt eller elektronisk bevakning med fotboja.

2.2.2 Akuta åtgärder vid gängkriminalitet

Varje nytt sprängdåd skapar stort lidande och oro. Hela hus och kvarter sätts i skräck när de drabbas. Människors hem har blivit obeboeliga och alltför ofta upplever de drabbade att de står helt ensamma, utan information, stöd eller trygghet. Samhället måste stå på de drabbades sida. De som drabbas av gängens sprängdåd måste få akut hjälp. Därför måste en skyddsmekanism införas, som träder in så fort det skett ett våldsdåd i ett bostadsområde. En "task force" ska ha till uppgift att vara en sammanhållande länk för de som drabbas och säkerställa att till exempel kommunen och brottsofferjouren och berörda försäkringsbolag snabbt kopplas in. Vi satsar 100 miljoner på ett sådant arbete.

2.2.3 Konstruktiv fritid för barn och unga

När barn och unga saknar meningsfulla aktiviteter riskerar det att leda till social utsatthet. I förlängningen riskerar unga att hamna i klorna på kriminella gäng. Vi ska inte ha ett samhälle där barn förpassas till gator och torg efter skoldagens slut där de kan plockas upp av kriminella gäng. Alla barn ska få möjlighet till en aktiv och meningsfull fritid, oavsett storlek på föräldrarnas plånbok.

I vårt budgetalternativ föreslår vi därför en rad satsningar på att unga på sport och kultur för unga. Vi föreslår totalt 645 miljoner kronor i stöd till idrottsverksamheten, uppdelat på 100 miljoner kronor till idrott i utsatta områden, 245 miljoner kronor i allmänna stöd till barn och unga, 100 miljoner kronor till barn och unga inom parasporten och 200 miljoner kronor till en ledarsatsning för unga inom idrotten. Vi föreslår också en satsning på över 175 miljoner kronor för att utveckla kulturskolan runt om i Sverige så vi kan nå fler barn, särskilt i utsatta områden. Dessutom föreslår vi 75

miljoner kronor för utbildning av fritidsledare. Fritidsledare spelar en otroligt viktig roll för att skapa meningsfulla aktiviteter och stötta ungdomar på deras väg mot vuxenlivet. Särskilt i utsatta områden är fritidsgårdar med en attraktiv verksamhet av god kvalitet oerhört viktig för barn och unga.

2.2.4 Jämlik och rättvis kunskapsskola

Kunskapsresultaten i svensk skola måste förbättras. Allt för många barn får inte en ärlig chans i dag – skolsegregationen och stöket i skolorna gör att många får vikande studieresultat och får leva med konsekvenserna under många år. Mer resurser behöver vrigas till de skolor och kommuner som har de tuffaste förutsättningarna. Det är ofta dessa skolor som står i frontlinjen för att ta tag i killar på glid och bryta nyrekryteringen.

Vi socialdemokrater förslår därför en satsning på tre miljarder till skolan, särskilt riktad mot de skolor som har de tuffaste utmaningarna. Det är en kraftfull satsning som motsvarar ytterligare en lärare eller pedagog i varje klass i årskurs ett. Vårt förslag skulle garantera ordningen i klassrummen och ge varje barn det stöd och den hjälp de behöver.

Socialdemokraterna föreslår också ett en satsning på över 200 miljoner kronor för att förbättra skolan för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), det kan handla om att fler får tillgång till mindre undervisningsgrupper, men också om mer generella och skolövergripande åtgärder. I samverkan med skolor ska skolmyndigheterna ta fram ”best practice” för att stötta elever med NPF och implementera dessa runt om i Sveriges skolor.

2.2.5 Språklyft i förskolor, satsning på skolor och förskolor i utsatta områden

I Sverige ska barn ges goda förutsättningar att lyckas i skolan, men ändå ser vi att barn ges ojämlika villkor redan från skolstart. Bristande kunskaper i svenska språket försvårar inläringen och förståelsen även i andra ämnen och i senare årskurser. För att motverka segregationen och möjliggöra en bra skolstart för alla barn måste förskolans språkutvecklande arbete förstärkas, i synnerhet i förskolor i utsatta områden. Därför föreslår Socialdemokraterna en särskild satsning för språkutveckling och höjd kvalitet till de förskolor i landet som behöver det mest.

2.2.6 Åtgärder mot utanförskap och etablering för fler

Arbete spelar en viktig roll för att bryta segregation. Alla som kan arbeta ska göra det. För att stärka integration och öka deltagandet på arbetsmarknaden föreslår vi att 111 miljoner anslås för att utvidga målgruppen för etableringsprogrammet i enlighet med

förslaget i utredningen Etablering för fler. Vi skjuter även till 92 miljoner för att bryta nyrekryteringen till gängen i utsatta områden.

2.2.7 Kom åt gängtopparna med RICO-lagstiftning

Den grova gängkriminaliteten och den organiserade brottsligheten gör Sverige farligare och hotar samhällsgemenskapen. För att komma åt detta behöver samhället tänka nytt och ha ett helt nytt angreppssätt, därför vill vi socialdemokrater att en svensk RICO-lagstiftning utreds.

RICO-lagstiftning har använts framgångsrikt i USA:s kamp mot just organiserad brottslighet och här kan Sverige dra lärdomar. Det handlar bland annat om att gripa och åtala ledarna och beslagta deras tillgångar, samt ge förutsättningar för alla inblandade myndigheter att delta och samarbeta effektivt i arbetet.

2.2.8 Stryp gängens finansiering

De kriminellas verksamhet breder ut sig och blir alltmer organiserad. Personer med kopplingar till organiserad brottslighet driver idag vårdcentraler, tjänar miljarder på bedrägerier och nästlar sig in i allt från kommuner till byggbranschen. Arbetslivskriminaliteten omsätter miljarder och är ett hot mot människors liv och hälsa. Polisen uppskattar att den kriminella ekonomin omsätter mellan 100 och 150 miljarder kronor per år. Vi vill att Bolagsverkets anslag förstärks med 30 miljoner, bland annat för att motverka att företag används som brottsverktyg.

2.2.9 Bekämpa våldsbejakande extremism

Säkerhetspolisen måste ha de bästa verktygen för att kunna upptäcka, förhindra och bekämpa terrorismen. Centrum mot våldsbejakande extremism, CVE, har ansvaret för att utveckla det förebyggande arbetet på nationell, regional och lokal nivå. I tider när extremism ökar blir CVE:s arbete än mer angeläget. Vi avsätter därför ytterligare 40 miljoner kronor för säkerställa att CVE har tillräckliga resurser och kan agera för att hindra till exempel unga på väg in i extremism och som stöd vid till exempel skolattacker.

2.2.10 För varje ytterligare krona som satsas på polisen, ska minst en krona satsas på att stoppa nyrekryteringen till gängen

För att kunna pressa tillbaka gängen och knäcka kriminaliteten behöver vi både se hela problemet och ha hela lösningen. Socialdemokraterna vill därför att för varje ytterligare krona som satsas på polisen, ska minst en krona satsas på att stoppa nyrekryteringen till

gängen. I Socialdemokraternas budgetmotion för 2025 ser vi till att det uppfylls genom satsningar på punktmarkering av unga, en mer rättvis skola och en satsning riktad till utsatta förskolor. Totalt vill vi socialdemokrater satsa nästan sex miljarder kronor mer än regeringen på att bryta nyrekryteringen.

2.3 Samhället ska fungera och finnas där för dig

Kostnadskrisen har slagit med full kraft mot skolan, äldreomsorgen och sjukvården. De massiva underskotten, som är en följd av SD-regeringens svältkur, innebär nedskärningar, uppsägningar och nedläggning av verksamheter.

Regionerna behöver säga upp sjuksköterskor och undersköterskor. Personalen behöver springa ännu snabbare. Köerna blir längre och patienterna blir lidande. Vi står inför en nedskärningshöst. Varslen i vård och omsorg är de högsta på över ett decennium, i många regioner slår de rekord. Tusentals riskerar att förlora jobb. Operationer har ställts in och anställda får inte sin semester. Läkare har till och med varnat för att besparingarna har orsakat dödsfall.

Kommunerna tvingas välja mellan att säga upp lärare eller socialsekreterare. Skolan, som redan är hårt ansträngd, kommer att få ännu färre vuxna i klassrummet och på skolgården. Socialtjänsten, hårt belastad och i frontlinjen i kampen mot nyrekryteringen till gängen, kommer att få svårare att klara sitt uppdrag. I detta läge väljer Sverigedemokraterna och regeringen att skära ner ytterligare på finansieringen till svensk välfärd. Finansieringen till sjukvården stryps. Regioner och kommuner får inte mer generella statsbidrag nästa år.

Samtidigt gör marknadiseringen av skolan, sjukvården och äldreomsorgen Sverige svagare. Skattepengar rinner iväg till stora vinstutdelningar och styrningen blir svårare och mer kostsam. Tillgången till samhällsservice brister för de som bor på landsbygden och i förorten. Det är den krassa verkligheten – det är resultatet av Jimmie Åkessons och Ulf Kristerssons politiska prioriteringar.

SD-regeringen är oförmögen att hitta ens den mest grundläggande finansiering till vår gemensamma välfärd, men de klarar av att låna miljarder till skattesänkningar åt de allra rikaste. Det här är inte vad Sverige behöver. I en tid då kommuner och regioner går på knäna och en överväldigande del av väljarna vill se satsningar på välfärden, är skattesänkningar för höginkomsttagare fel väg att gå. I det här läget krävs en politik som både kompenserar för de ökande prisökningar och som höjer ambitionsnivån för svensk välfärd. Kommuner och regioner behöver tillskott här och nu, men de behöver också få långsiktiga besked om sin finansiering. Bara så kan de arbeta med egen personal och bryta beroendet av stafettläkare.

Samtidigt står välfärden inför stora rekryteringsbehov. En nyckel för att klara detta är att investera i fler utbildningsplatser – men också att förbättra arbetsvillkoren så att fler både vill och orkar arbeta i svensk välfärd. I det pressade ekonomiska läget måste varje skattekrona i välfärden användas till att höja kvaliteten och behålla personalen.

Sveriges välfärd är något vi ska kunna vara stolta över. Vi vill att skolan ska ge alla barn lika möjligheter oavsett bakgrund, att sjukvården ska ta hand om alla oavsett storlek på plånbok. Men för att lyckas med sitt uppdrag så behöver välfärden en regering som prioriterar den. Vi behöver ge sjukvården och skolan de resurser de behöver. Och vi behöver ta tillbaka den demokratiska kontrollen över välfärden. Så skapar vi ett samhälle och en välfärd som finns där för dig.

2.3.1 Generella statsbidrag

Välfärden har fått betala priset för kostnadskrisen med urholkade anslag och budgetar som inte går ihop. Som en följd ser vi nu de högsta varslen inom vård och omsorg på över tio år. Att regeringen då väljer att inte ge några tillskott till de generella statsbidragen är en orimlig prioritering. Resultatet blir färre lärare i klassrummen och längre väntetider till sjukvården.

Vi socialdemokrater vill stötta välfärden genom kostnadskrisen och vi föreslår därför ett tillskott på generella statsbidrag på 6 miljarder kronor till kommuner och regioner. Satsningen är en del av vårt systemskifte där vi vill se en bottenplatta för svensk välfärd. De generella statsbidragen ska räknas upp med inflationen varje år. Bara så kan vi ge svensk sjukvård, skola och omsorg den långsiktighet som krävs för att satsa på personalen och ta tag i de stora problem som finns idag.

2.3.2 Personalsatsning i välfärden för kortare köer

Personalen i välfärden är några av de som fått betala priset för SD-regeringens passivitet. Runt om i landet varslas sjuksköterskor och lärare och de som blir kvar får springa snabbare. Extra utsatt är sjukvården där vi ser rekordstora varsel i flera regioner. Därför lägger Socialdemokraterna tre miljarder i en personalsatsning för att korta vårdköerna. Bara genom att satsa på personalen kan vi ta oss ur sjukvårdskrisen och stärka välfärden på lång sikt. Vi gör även personalsatsningar i andra delar av välfärden, bland annat genom att stärka barnomsorgen på obekvämlig arbetstid.

2.3.3 Stärkt sjukvård i tider av kris och krig

I oroliga tider är det viktigt att sjukvården är dimensionerad för kriser.

Försvarsberedningen pekar på behovet av att det byggs särskilda beredskapssjukhus som kan öka antalet vårdplatser, hantera trauma och krigsskador. Det är nödvändigt för vår civila beredskap och bidrar även till vår kompetens i Nato-samarbetet.

Det är viktigt med en hög beredskap i hela landet, men i första hand bör ett arbete ske på geografiskt viktiga platser. Socialdemokraterna anser att Gotland och Norrland,

specifikt Norrbotten, är prioriterade regioner. Vi ser att arbetet med att bygga beredskapssjukhus bör börja på Gotland på grund av regionens känsliga läge i Östersjön. Beredskapssjukhusen ska bekostas inom anslagen för civilt försvar och bör i fredstid användas för reguljär medicinsk verksamhet.

2.3.4 Nej till dyrare tandvård för unga

I budgeten för 2025 försämrar SD-regeringen kraftigt tandvården utan att några förbättringar finns på plats. Från årsskiftet kommer ungdomar mellan 19 och 23 år inte längre få kostnadsfri tandvård, samtidigt som det förhöjda tandvårdsbidraget för personer upp till 29 år tas bort. Vi motsätter oss en övergripande försämring av tandvården och går därför emot regeringens nedskärning. Vi föreslår istället att 576 miljoner kronor avsätts för att unga fortsatt ska ha råd att gå till tandläkaren.

2.3.5 Insatser för vaccinberedskap

För att avlasta den akuta sjukvården är det viktigt med en stark folkhälsa. Samtidigt kan vaccin vara dyra, särskilt för de med minst resurser. Socialdemokraterna föreslår därför ökade insatser för vaccinberedskap.

2.3.6 Utbildning för att fler ska kunna ta lediga jobb

För att rusta Sverige starkare behöver platserna på vuxenutbildningen öka. Både bristen på resurser och regeringens ryckighet har skapat stora problem med att få fram yrkesutbildade som kan ta lediga jobb. Det livslånga lärandet är en grundbult för en stark arbetsmarknad – särskilt när vi står mitt i en tuff lågkonjunktur med rekordhög arbetslöshet.

Socialdemokraterna föreslår därför en rejäl satsning på 650 miljoner inom vuxenutbildningen nästa år. Av dessa föreslås 500 miljoner gå till fler utbildningsplatser, 100 miljoner till investeringsstöd för lärmiljöer och 50 miljoner till Lärcenter.

För att fler ska rustas för jobb behöver vi också stärka yrkesutbildningen. Vi föreslår att 100 miljoner anslås till Myndigheten för Yrkeshögskolan, samt att en satsning på investeringstunga yrkesutbildningar genomförs.

2.4 Ytterligare åtgärder för ett starkare Sverige

2.4.1 Bistånd

Människor i behov av humanitära insatser ökar och miljontals människor är på flykt. Förutom de övergrepp och krigsförbrytelser som det ukrainska folket utsätts för av ryska trupper, drabbas även redan utsatta, fattiga människor i bl.a. Afrika hårt av effekterna av Rysslands invasion av Ukraina. Priserna stiger och fattigdomen ökar. Sverige kan inte, som regeringen gör, dra sig undan i detta omvärldsläge. Att skära ner i biståndet, som regeringen fortsätter att göra, ger inte en tryggare värld eller ett tryggare Sverige. Tvärtom. Vi socialdemokrater vill, i motsats till regeringen, öka biståndet stegvis de kommande åren tills enprocentsmålet uppnås och anser att biståndet bör förstärkas med 1 miljard mer än regeringen 2025.

2.4.2 Mediestöd

Att kunna ta del av fri och oberoende journalistik är en förutsättning för att delta i det demokratiska samtalet, bilda sig en välgrundad uppfattning och kunna ta del av ansvarsutkrävning och granskning av makten. En stark, självständig och livskraftig mediesektor i hela landet är kort sagt en grundbult i vår demokrati. På många håll i landet är de ekonomiska förutsättningarna att bedriva journalistik utmanande och därför är det bra att det nya mediestödet har kommit på plats. Samtidigt ser vi att de risker vi varnade för när stödet infördes nu ser ut att ha blivit verklighet. Betoningen på den geografiska spridningen har lett till att mediemångfalden på nationell nivå har prioriterats ner och flera medier som tidigare fått stöd nu har blivit utan. Vi motsätter oss den neddragning av stödet som regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2025 och föreslår därför att ytterligare 50 miljoner kronor läggs på mediestöd.

2.4.3 Säkerhetshöjande åtgärder civilsamhället

Många civilsamhällesorganisationer upplever en ökad hotbild mot verksamheten, lokaler och mot företrädare. Inte minst religiösa samfund är utsatta för hot och våld och det finns uppgifter om församlingar som lägger så mycket som 25 procent av sin budget på säkerhetsåtgärder. Vi ser att ett ekonomiskt tillskott är nödvändigt och föreslår ytterligare 26 miljoner kronor 2025 för ändamålet, samt att de som mottar pengarna får större utrymme att styra över hur de används.

2.4.4 Nationella minoriteter och mänskliga rättigheter

De nationella minoritetsspråken och kulturerna måste bevaras, utvecklas och överföras till framtida generationer. Vi föreslår därför en förstärkning av anslaget för nationella minoriteter på 10 miljoner kronor för 2025. Vi föreslår 31 miljoner till språkcenter för minoritetsspråken, samt 18 miljoner till Institutet för mänskliga rättigheter.

Hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser

För att fler hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser ska kunna genomföras föreslår vi att ytterligare 5 miljoner anslås till detta under 2025.

2.4.5 En levande kultur i hela Sverige

Sverige har en stolt tradition av levande regional kulturverksamhet. Lokala museer, teatrar, folkhögskolor och bygdegårdar utgör en integral del av svensk kultur – och så ska det fortsätta vara. När SD-regeringen åsidosätter regional kultur skulle Socialdemokraterna istället skjuta till mer resurser. Vi skulle tillföra 200 miljoner kronor i breda anslag till regional kulturverksamhet. Dessutom föreslår vi 50 miljoner kronor i satsningar på allmänna samlingslokaler runt om i Sverige. Samlingslokalerna, ofta föreningsdrivna, har en avgörande roll för vårt civilsamhälles förutsättningar att verka, inte minst på landsbygden där de är mötesplatser för föreningslivet, en förutsättning för att konst och kultur ska finnas tillgänglig i hela landet. Vi föreslår också ytterligare medel för att värna de svenska kulturarven. De ska inte bara bevaras utan också kommuniceras och vara en del av samhällets utveckling, exempelvis som besöksmål.

2.4.6 Ett Sverige rustat mot extremväder

Värmeböljor, skyfall och andra oväntade händelser har påmint oss om klimatets allt mer påtagliga påverkan på vår vardag. Vi har sett hur vädret kan ställa till det – översvämningar som skapar kaos, bränder som hotar och snabba temperaturväxlingar som rubbar vår vardag. Ras, skred, erosion och översvämningar förväntas bli vanligare till följd av mer extremväder och i synnerhet fler kraftiga skyfall. Sverige har hittills haft svårt att ta höjd för de risker och kostnader som det förändrade klimatet för med sig. Det hjälper inte att regeringens och Sverigedemokraternas budget ökar utsläppen och dessutom drar ned på resurser för klimatanpassning. Det är en farlig politik för Sverige som kommer att bli dyr för de svenska hushållen framöver. För att bidra till ett tryggt och välfungerande samhälle föreslår vi att 100 miljoner till

klimateanpassningsåtgärder prioriteras, samt att 10 miljoner anslås till åtgärder för livsmedels- och dricksvattenberedskap.

2.4.7 Satsningar för svensk natur

Svensk skog är en ryggrad för vår ekonomi. I Sverige tar vi hand om vår skog – vi brukar den på ett hållbart sätt och vi vårdar den skog som av olika skäl är skyddad. Om man som markägare skyddar sin skog ska man få ersättning för det. Regeringen däremot drar ned på pengarna till skogsägare som vill bevara skyddsvärd skog, samt på insatser i friluftsliv i naturreservat och nationalparker. Det är under all kritik. Vi socialdemokrater vill därför tillföra en halv miljard till skydd av, och åtgärder för, värdefull natur.

Vi föreslår även att Naturvårdsverket, som har stora utmaningar med att fullgöra sitt uppdrag sedan myndighetens resurser kapats av regeringen, förstärks med 50 miljoner 2025. För att stärka arbetet med miljöövervakning, ett viktigt område som regeringen väljer att prioritera bort föreslår vi att 10 miljoner anslås. För att stärka arbetet med en förbättrad havs- och vattenmiljö, bland annat genom att införa kameraövervakning på fiskefartyg, föreslår vi att 40 miljoner anslås.

2.4.8 Fri entré på statens museer

Reformen med fri entré på de statliga museerna möjliggjorde för många fler att ta del av vårt gemensamma kulturarv. Alla svenskar betalar genom sin skatt för att de statliga museerna ska kunna fullgöra sitt uppdrag och därför är det viktigt att alla har möjlighet att ta del av museernas verksamhet. Statens museer får inte bli en plats bara för de redan invigda och fri entré är grunden för ett breddat besöksdeltagande. Därför vill vi satsa 100 miljoner kronor för 2025 på att återinföra fri entré för statliga museer. Det är en liten summa i förhållande till de totala kostnaderna för statens museer och det sänker trösklarna så att alla oavsett inkomst kan få ta del av vårt gemensamma kulturarv.

2.4.9 Statsbidrag till studieförbunden

SD-regeringens ideologiskt motiverade slakt av anslagen till studieförbunden är ett allvarligt hot mot bildningen och gemenskapen i Sverige. Studieförbunden spelar en mycket viktig roll för det livslånga lärandet, för föreningsdemokratin och för civilsamhället. Socialdemokraterna föreslår därför att statsbidraget till studieförbunden förstärks med 350 miljoner 2025.

2.4.10 Beivra brott mot sanktioner mot Ryssland

EU:s sanktionspaket mot Ryssland är en viktig del i att markera mot landets oacceptabla anfallskrig i Ukraina och isolera den ryska ekonomin. Sanktionspaketen beslutas på EU-nivå men vi Socialdemokrater avsätter ytterligare pengar i den nationella budgeten för att försäkra att sanktionerna efterlevs.

3 Skatteförslag och finansiering

Sverige står inför stora utmaningar. Det ställer stora krav på det offentliga – på förmågan att prioritera, och på förmågan att presentera en trovärdig finansiering. Varje åtgärd i Socialdemokraternas budgetmotion är finansierad. En ansvarsfull ekonomisk politik är den bästa skyddsvallen för välfärden och hushållens ekonomi – särskilt i utmanande ekonomiska tider.

SD-regeringen däremot har valt sin skattepolitiska linje – att sänka skatten för de som redan har mest, samtidigt som vanligt folk blir fattigare och välfärden går på knäna. Redan i sin första statsbudget sänkte de skatterna för höginkomsttagare med 13 miljarder kronor. I budgeten 2024 infördes ett ”lyx-ROT” där de med höga inkomster får skatteavdrag för att byta marmorskiva i köket. I årets budget väljer regeringen att genomföra en exklusiv skattesänkning för de som tjänar över 65 000 kronor. Samtidigt befinner sig skolan och sjukvården i en allt djupare kostnadskris, orsakad av SD-regeringens prioriteringar.

Det står klart att välfärden och tryggheten behöver mer resurser – inte mindre. Insatserna för att bryta nyrekryteringen till kriminella gäng behöver stärkas. Vi behöver fler lärare, poliser och sjuksköterskor – inte färre. Det kräver en stabil finansiering.

Sverige kommer inte stärkas av att de som redan har mest får ännu mer på bekostnad av vanligt folk. Därför avvisar vi regeringens förslag om att slopa avtrappningen i jobbskatteavdraget. Samtidigt innebär kostnadskrisen fortsatt enorma påfrestningar för svenska hushåll. Regeringen har valt att lämna vanligt folk i sticket när de bränner miljarder på skattesänkningar för de allra rikaste.

Därför ger vi vanligt folk en rättvis skattesänkning under nästa år, samtidigt som vi föreslår att barnbidraget höjs med 200 kronor och bostadstillägget för barnfamiljer permanentas. Den rättvisa skattesänkningen riktas mot låg- och medelinkomsttagare och omfattar fler än regeringens och Sverigedemokraternas jobbskatteavdrag. Vår rättvisa skattesänkning träffar bredare; de som uppbär a-kassa, är sjukskrivna eller har sjuk- och aktivitetsersättning omfattas också. När SD-regeringen nu utökar funkisskatten, vill vi Socialdemokrater avskaffa den.

Kraftigt ökade försvarsutgifter kommer att belasta statens finanser en tid framöver. Samtidigt som vi stärker totalförsvaret kan vi inte belasta hushållens redan tuffa ekonomi. Förstärkningen av försvaret ska bäras av dem som har bäst ekonomiska förutsättningar. Därför vill vi utreda och införa en ny beredskapsskatt. Vidare är behovet av en omfattande översyn av skattesystemet stort. Särskilt angeläget är en översyn av

beskattningen av kapital, däribland de så kallade 3:12-reglerna. Lågt hängande frukter är takbeloppet och en justerad skattesats inom gränsbeloppet.

Sverige ska byggas starkare och bättre. För att inte undergräva det Sverige som generationer före oss har skapat behöver vi en stabil och långsiktig finansiering av våra gemensamma åtaganden.

3.1 Skatteförslag i budgetmotionen för 2025

3.1.1 En rättvis skattesänkning för vanligt folk

För att underlätta för vanligt folk med vanliga inkomster föreslår Socialdemokraterna en rättvis skattesänkning 2025. Skattereduktionen ska omfatta fler förvärvsinkomster än regeringens och Sverigedemokraternas förslag så att fler svenskar som drabbas av kostnadskrisen ska få lindring. Det är också orättfärdigt att SD-regeringens förslag utökar de orättvisa skattekllyftorna mellan arbetsinkomster och de som av olika skäl inte kan arbeta. Det är en politik som splittrar Sverige.

Skattereduktionen uppgår till 1 680 kronor per år för inkomster under gränsen för statlig inkomstskatt. Även förvärvsinkomster som a-kassa, sjukförsäkring och sjuk- och aktivitetsersättning omfattas av Socialdemokraternas förslag.

3.1.2 Avskaffa funkisskatten

Samhällsgemenskapen och rättvisan i Sverige behöver öka. SD-regeringens ekonomiska politik ökar splittringen och klyftorna mellan människor i vårt land. När Sverigedemokraterna och regeringspartierna justerade i den S-ledda regeringens budget för 2022 återinförde de funkisskatten – det vill säga en skattekllyfta mellan de som arbetar och de som inte kan arbeta, bland annat på grund av kroniska sjukdomar. Denna orättvisa har bibehållits och förstärkts i SD-regeringens budgetar för både 2024 och 2025. Det är orättfärdigt. Vi vill att skillnaden i beskattning av sjuk- och aktivitetsersättning i förhållande till arbetsinkomster tas bort i samtliga inkomstintervall.

3.1.3 Banks katt på övervinster

Bankerna har gjort stora vinster när räntan varit hög och deras räntenettomarginaler har ökat kraftigt. Det är rimligt att de som tjänat på krisen, på bekostnad av vanligt folk, är med och bidrar till att bygga Sverige starkare. Vi föreslår därför en tillfällig skatt på bankernas övervinster som betalas tillbaka till hushåll och till välfärden. Banks katten

gäller den del av bankernas räntenetton, det vill säga den vinst som uppstår då ränteintäkterna överstiger räntekostnaderna, som överstiger ett historiskt genomsnitt.

3.1.4 Skattefri grundnivå på ISK

Regeringen föreslår en ny beskattningsnivå på ISK. Vi är positiva till ett enkelt och förmånligt sparande för vanligt folk och tillstyrker därför regeringens förslag om en skattefri grundnivå för investeringssparkonto (ISK), kapitalförsäkringar och så kallade PEPP-produkter. Givet att kapitalet på ISK är mycket ojämnt fördelat och att mer än varannan svensk helt saknar sparande på ISK så anser vi att förslaget delvis ska finansieras inom systemet. Därför föreslår vi att en tredje beskattningsnivå införs för de med störst kapitalinnehav i dessa sparformer.

3.1.5 Skatteförslag för billig el

För oss socialdemokrater är det viktigt att hålla tillbaka prisökningarna på elnätsavgifterna och därför föreslår vi sänkt skatt på el till storskaliga värmepumpar i fjärrvärme till EU:s miniminivå. Vi avvisar även regeringens försämring i avdraget för installation av solceller.

3.2 Avvisade skatteförslag i budgetpropositionen för 2025*

Åtgärd	2025 (md kr)
Jobbskatteavdrag	-11,09
Slopad avtrappning i jobbskatteavdraget	-4,71
Sänkt subventionsgrad vid skattereduktion för installation av solceller	0,1
Sänkt skatt på bensin och diesel	-3,17

*Vi föreslår även en förlängd infasning av avtrappningen av ränteavdraget för lån utan säkerhet. Vi föreslår att avtrappningen sker över en fyraårsperiod.

3.2.1 Avvisad skattesänkning för de allra rikaste

Regeringen föreslår att den avtrappning som görs vid högre inkomstnivåer inom ramen för jobbskatteavdraget, jobbskatteavdraget för äldre och det förhöjda grundavdraget tas bort. Det här är en exklusiv skattesänkning för de som tjänar över 65 000 kronor. Detta samtidigt som regeringen drar ner på finansieringen till välfärden mitt i en akut sjukvårdskris och väljer att försämma ekonomin för de barnfamiljer som har det allra tuffast. Det en orimlig prioritering. Därför föreslår vi att jobbskatteavdraget helt upphör vid inkomster över 1,2 miljoner kronor om året och avvisar regeringens orättvisa förslag om slopad avtrappning av jobbskatteavdraget, bland annat till förmån för en rättvis

skattesänkning för vanligt folk, höjt barnbidrag med 200 kronor per månad, och permanent förstärkning av bostadstillägget för barnfamiljer.

3.2.2 Avvisad neddragning för installation av solceller

Regeringen föreslår sänkt subventionsgrad för skattereduktion för installation av solceller. Sverige behöver mer billig el – inte mindre. Därför avvisar vi regeringens försämring, som minskar förutsägbarhet och långsiktighet för såväl hushåll som företag.

3.2.3 Nej till regeringens bränslebluff

De senaste årens kostnadskris har gjort det dyrt för både bilägare och de som reser med kollektivtrafik. För att stötta de hushåll som är beroende av bilen föreslår vi en tankrabatt.

3.3 Övrig finansiering

Utöver de föreslagna inkomstförstärkningarna, föreslår Socialdemokraterna att anslaget för Regeringskansliet ska minska med 420 miljoner kronor för 2025.

Vi föreslår även att överkompensationen till fristående grundskolor ska gå tillbaka till eleverna. Det är dags att stoppa vinstjakten i skolan och välja människa före marknad. Utöver detta föreslår vi ett antal omfördelningar inom och mellan utgiftsområden och anslag.

Bilaga 1 – Reformtabell

Reformer totalt	47 077 300 000
Intäkter	52 355 000 000
Utökat sparande	5 277 700 000

Ekonomi ska växa och komma alla till del

Höjt barn- och studiebidrag	5 237 000 000
Höjt bostadstillägg för pensionärer	1 050 000 000
Stärkt stöd till utsatta barnfamiljer	906 000 000
Rättvis skattesänkning för vanligt folk	9 300 000 000
Avskaffa funkisskatten	290 000 000
Motverka överskuldsättning	100 000 000
Tankrabatt	2 500 000 000
Gratis kollektivtrafik för unga på sommaren	500 000 000
CSN-lån för körkort till personbil, lastbil och buss	75 000 000
Befolkningssmässigt mindre kommuner	300 000 000
Ökad service i glesbygd	120 000 000
Företagande i glesbygd	70 000 000
Avvisad neddragning på statens servicecenter	50 000 000
Satsningar på allmänna samlingslokaler	50 000 000
Ökade anslag till forskning	500 000 000
Ökade anslag till Vinnova	50 000 000
Avvisad neddragning på universitet och högskolor	100 000 000
Omprioritering av arbetsmarknadspolitiska åtgärder	2 000 000 000
Miljardsatsning på arbetsmarknad	1 017 000 000
Ökade anslag till vuxenutbildningen	650 000 000
Satsningar på yrkeshögskolan	100 000 000
Rusta upp svenska vägar och järnväg	500 000 000
Satsning på upphandlad trafik	300 000 000

Hållbar godstrafik	300 000 000
Ökade anslag till industriklivet	500 000 000
Ökade anslag till klimatklivet	250 000 000
Åtgärder för energieffektivisering	560 000 000
Snabbhetsbonus för ny vindkraft	100 000 000
Sänkt skatt på fjärrvärme	316 000 000
Avvisad försämring för installation av solceller	100 000 000
Administration av statliga byggkrediter	50 000 000
Administration av statlig byggstimulans	50 000 000
Totalt	27 991 000 000

Stoppa gängen och bryt segregationen

Punktmarkera unga på glid	1 500 000 000
Skolsatsning motsvarande en ny lärare eller pedagog i varje klassrum i årskurs 1	3 000 000 000
Akuta åtgärder vid gängkriminalitet	100 000 000
Språkrav i förskolan	80 000 000
Stöd till utsatta förskolor	200 000 000
Åtgärder mot utanförskap	92 000 000
Satsningar för elever med NPF	230 000 000
Ökad möjlighet till idrott för barn och unga	645 000 000
Ökade anslag till Kulturskolan	192 000 000
Utbildning av fritidsledare	75 000 000
Stärkt kultursamverkansmodell	200 000 000
Stöd till friluftsförbund	75 000 000
Ökade bidrag till kulturmiljövård	5 000 000
Alla barn ska ha råd med fritidsutrustning	4 000 000
Insatser mot våldsbejakande extremism	40 000 000

Stryp gängens pengar	130 000 000
Utred en svensk RICO-lagstiftning	5 000 000
Migrationsverket	100 000 000
Totalt	6 673 000 000

Samhället ska fungera och finnas där för dig

Bottenplatta för välfärden	6 000 000 000
Personalsatsning i sjukvården för att korta köerna	3 000 000 000
Nej till dyrare tandvård för unga	576 000 000
Förbättrade regelverk för sjuk- och aktivitetsersättning	234 300 000
En höjd vaccinberedskap	135 000 000
Mer resurser till barnomsorg på obekväm arbetstid	50 000 000
Totalt	9 995 300 000

Ytterligare åtgärder för ett starkare Sverige

Ökade anslag till biståndet	1 000 000 000
Ökade anslag till studieförbunden	350 000 000
Fri entré på statliga museer	100 000 000
Höjt mediestöd	50 000 000
Satsningar på säkerhetshöjande åtgärder inom civilsamhället	26 000 000
Stärk institutet för mänskliga rättigheter	18 000 000
Åtgärder för nationella minoriteter	10 000 000
Medel till hågkomstresor	5 000 000
Ökade anslag till språkcenter för minoritetsstöd	31 000 000
Stärkt djurskydd	15 000 000
Åtgärder för livsmedels och vattenberedskap	10 000 000
Ökade anslag till jordbruk i norra Sverige	60 000 000
Satsningar på klimatanpassning	100 000 000
Ökade anslag till vandringsleder	250 000 000
Kompensation till skogsägare	250 000 000

Ökade anslag till Naturvårdsverket	50 000 000
Stärkt miljöövervakning	30 000 000
Bättre havs- och vattenmiljö	40 000 000
Beivra brott mot sanktioner mot Ryssland	4 000 000
Ökat turismfrämjande	5 000 000
Ökad exportfrämjande verksamhet	7 000 000
Ökad investeringsfrämjande verksamhet	7 000 000
Totalt	2 418 000 000

Finansiering

Avvisad skattesänkning till förmån för en rättvis	11 090 000
skattesänkning för vanligt folk	000
Tillfällig skatt på bankernas övervinster	16 000 000
	000
Avvisad bränslebluff	3 170 000 000
Avvisad skattesänkning för de allra rikaste	4 710 000 000
Avskaffat jobbskatteavdrag vid årsinkomster över	5 000 000 000
1.2 miljoner	
Skattefri grundnivå och en tredje	3 500 000 000
beskattningsnivå för ISK	
Stoppa överkompensationen i grundskolan	2 700 000 000
Omprioriteringar inom UO 1, 9, 14, 18, 20 & 24	6 185 000 000
Totalt	52 355 000
	000

Bilaga 2 – Förslag till utgiftsramar för 2025

Tusental kronor

Utgiftsområde		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1	Rikets styrelse	20 130 981	–280 000
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	21 734 078	50 000
3	Skatt, tull och exekution	14 812 398	±0
4	Rättsväsendet	86 791 679	145 000
5	Internationell samverkan	2 278 371	±0
6	Försvar och samhällets krisberedskap	169 680 344	±0
7	Internationellt bistånd	44 499 844	1 000 000
8	Migration	11 937 532	±0
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	120 254 872	363 000
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	123 058 927	234 300
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	62 890 360	1 050 000
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	104 531 449	5 369 000
13	Integration och jämställdhet	6 265 767	92 000
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	93 539 399	1 017 000
15	Studiestöd	33 793 466	774 000
16	Utbildning och universitetsforskning	103 845 141	4 710 000
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 861 894	1 696 000
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	3 240 094	510 000
19	Regional utveckling	4 294 201	2 620 000
20	Klimat, miljö och natur	16 438 897	1 300 000
21	Energi	6 631 297	100 000
22	Kommunikationer	94 447 432	1 675 000
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	21 697 804	155 000
24	Näringsliv	8 315 298	180 000
25	Allmänna bidrag till kommuner	173 107 254	8 126 000
26	Statsskuldräntor m.m.	28 755 200	±0
27	Avgiften till Europeiska unionen	47 761 911	±0
Summa utgiftsområden		1 441 595 890	30 886 300
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR		–10 567 382	±0
Summa utgifter		1 431 028 508	30 886 300
Riksgäldskontorets nettoutlåning		–2 984 969	±0
Kassamässig korrigering		370 837	±0
Summa		1 428 414 376	30 886 300

Bilaga 3 – Förslag till utgiftsramar för 2026 och 2027

Miljoner kronor

Utgiftsområde		Avvikelse från regeringen	
		2026	2027
1	Rikets styrelse	–280	–280
2	Samhällsekonomi och finansförvaltning	50	50
3	Skatt, tull och exekution	±0	±0
4	Rättsväsendet	40	40
5	Internationell samverkan	±0	±0
6	Försvar och samhällets krisberedskap	±0	±0
7	Internationellt bistånd	2 000	4 000
8	Migration	±0	±0
9	Hälsovård, sjukvård och social omsorg	363	363
10	Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	234	234
11	Ekonomisk trygghet vid ålderdom	1 050	1 050
12	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	5 369	5 369
13	Integration och jämställdhet	92	92
14	Arbetsmarknad och arbetsliv	1 017	1 017
15	Studiestöd	774	774
16	Utbildning och universitetsforskning	4 710	4 710
17	Kultur, medier, trossamfund och fritid	1 696	1 696
18	Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	810	1 410
19	Regional utveckling	2 620	2 620
20	Klimat, miljö och natur	1 300	1 300
21	Energi	100	100
22	Kommunikationer	1 675	1 675
23	Areella näringar, landsbygd och livsmedel	155	155
24	Näringsliv	180	180
25	Allmänna bidrag till kommuner	8 126	8 126
26	Statsskuldsräntor m.m.	±0	±0
27	Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden		32 081	34 681
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR		±0	±0
Summa utgifter		32 081	34 681
Riksgäldskontorets nettoutlåning		±0	±0
Kassamässig korrigering		±0	±0
Summa		32 081	34 681

Bilaga 4 – Beräkningar av statens inkomster 2025

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	786 951 393	11 210 000
1111 Statlig inkomstskatt	64 165 361	9 710 000
1115 Kommunal inkomstskatt	969 640 894	±0
1120 Allmän pensionsavgift	166 628 512	±0
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	-413 483 374	1 500 000
1200 Indirekta skatter på arbete	790 968 382	±0
1210 Arbetsgivaravgifter	771 132 212	±0
1240 Egenavgifter	11 730 609	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-53 234 021	±0
1270 Särskild löneskatt	67 582 104	±0
1280 Nedsättningar	-6 800 714	±0
1290 Tjänstegruppliv	558 192	±0
1300 Skatt på kapital	418 599 452	19 500 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	92 143 300	3 500 000
1320 Skatt på företagsvinster	225 163 204	±0
1330 Kupongskatt	9 283 504	±0
1340 Avkastningsskatt	29 994 197	±0
1350 Fastighetsskatt	43 127 567	±0
1360 Stämpelskatt	12 906 739	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	5 980 941	16 000 000
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	728 287 523	2 754 000
1410 Mervärdesskatt	589 617 623	±0
1420 Skatt på alkohol och tobak	31 797 224	±0
1430 Energiskatt	44 545 424	-416 000
1440 Koldioxidskatt	24 533 370	±0
1450 Övriga skatter på energi och miljö	7 469 767	3 170 000
1470 Skatt på vägtrafik	22 472 719	±0
1480 Övriga skatter	7 851 396	±0
1500 Skatt på import	7 933 347	±0
1600 Restförda och övriga skatter	10 709 603	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	-7 933 347	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	2 735 516 353	33 464 000
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-1 336 433 318	±0
Statens skatteintäkter	1 399 083 035	33 464 000

1900 Periodiseringar	3 062 709	±0
1000 Statens skatteinkomster	1 402 145 744	33 464 000
Övriga inkomster	–28 283 293	2 700 000
2000 Inkomster av statens verksamhet	47 836 598	2 700 000
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	562 931	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	23 921 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	48 770 245	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	–154 374 067	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	1 373 862 451	36 164 000

Bilaga 5 – Beräkningar av statens inkomster 2026 och 2027

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1100 Direkta skatter på arbete	11 210	11 210
1111 Statlig inkomstskatt	9 710	9 710
1115 Kommunal inkomstskatt	±0	±0
1120 Allmän pensionsavgift	±0	±0
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	1 500	1 500
1200 Indirekta skatter på arbete	±0	±0
1210 Arbetsgivaravgifter	±0	±0
1240 Egenavgifter	±0	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	±0	±0
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	±0	±0
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	19 500	19 500
1310 Skatt på kapital, hushåll	3 500	3 500
1320 Skatt på företagsvinster	±0	±0
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetsskatt	±0	±0
1360 Stämpelskatt	±0	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	16 000	16 000
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	2 784	2 784
1410 Mervärdesskatt	±0	±0
1420 Skatt på alkohol och tobak	±0	±0
1430 Energiskatt	-416	-416
1440 Koldioxidskatt	±0	±0
1450 Övriga skatter på energi och miljö	3 200	3 200
1470 Skatt på vägtrafik	±0	±0
1480 Övriga skatter	±0	±0
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	±0	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	33 494	33 494
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	±0	±0

Statens skatteintäkter	33 494	33 494
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster	33 494	33 494
Övriga inkomster	2 700	2 700
2000 Inkomster av statens verksamhet	2 700	2 700
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	36 194	36 194

Bilaga 6 – Offentliga finanser

Utgiftstak för staten

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Takbegränsade utgifter	30 886	32 081	34 681
Budgeteringsmarginal	–30 886	–32 081	–34 681
Utgiftstak för staten	±0	±0	±0

Kommunsektorns finanser

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Kommunernas inkomster	14 935	14 935	14 935
Kommunal inkomstskatt	±0	±0	±0
Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	±0
Statsbidrag under utgiftsområde 25	8 126	8 126	8 126
därav ekonomiska regleringar	±0	±0	±0
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	6 809	6 809	6 809
Utgifter	14 935	14 935	14 935
Finansiellt sparande i kommunsektorn	±0	±0	±0

Den offentliga sektorns finanser

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Offentlig sektors inkomster	36 164	36 194	36 194
Offentlig sektors utgifter	15 951	17 146	19 746
Finansiellt sparande i offentlig sektor	20 213	19 048	16 448
Staten	5 278	4 113	1 513
Ålderspensionssystemet	±0	±0	±0
Kommunsektorn	14 935	14 935	14 935
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	–1,03 %	–0,36 %	0,64 %

Statens budgetsaldo och statsskulden

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Inkomster i statens budget	36 164	36 194	36 194
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	30 886	32 081	34 681
därav statsskuldsräntor	±0	±0	±0
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0	±0
Kassamässig korrigering	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	5 278	4 113	1 513

Inkomster i statens budget

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Direkta skatter på arbete	11 210	11 210	11 210
Indirekta skatter på arbete	±0	±0	±0
Skatt på kapital	19 500	19 500	19 500
Skatt på konsumtion och insatsvaror	2 754	2 784	2 784
Offentliga sektorns skatteintäkter	33 464	33 494	33 494
avgår skatter till andra sektorer	±0	±0	±0
Statens skatteintäkter	33 464	33 494	33 494
Periodiseringar	±0	±0	±0
Statens skatteinkomster	33 464	33 494	33 494
Övriga inkomster	2 700	2 700	2 700
Inkomster i statens budget	36 164	36 194	36 194

Bilaga 7 – Utgiftsramar per utgiftsområde

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	190 463	±0
2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	1 114 343	±0
2:2 Riksdagens förvaltningsanslag	1 100 317	±0
2:3 Riksdagens fastighetsanslag	340 000	±0
2:4 Riksdagens ombudsmän (JO)	133 625	±0
2:5 Riksrevisionen	390 897	±0
3:1 Sametinget	70 721	±0
4:1 Regeringskansliet m.m.	10 431 470	–420 000
5:1 Länsstyrelserna m.m.	4 180 845	±0
6:1 Allmänna val och demokrati	198 640	31 000
6:2 Justitiekanslern	95 967	±0
6:3 Integritetsskyddsmyndigheten	219 119	±0
6:4 Valmyndigheten	170 715	±0
6:5 Stöd till politiska partier	169 200	±0
6:6 Institutet för mänskliga rättigheter	53 851	18 000
7:1 Åtgärder för nationella minoriteter	157 771	41 000
8:1 Mediestöd	991 119	50 000
8:2 Mediemyndigheten	88 182	±0
9:1 Svenska institutet för europapolitiska studier samt EU-information	33 736	±0
Summa	20 130 981	–280 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Statskontoret	113 142	±0
1:2 Kammarkollegiet	165 671	±0
1:3 Finansinspektionens avgifter till EU:s tillsynsmyndigheter	25 550	±0
1:4 Arbetsgivarpolitiska frågor	2 443	±0
1:5 Statliga tjänstepensioner m.m.	17 295 000	±0
1:6 Finanspolitiska rådet	12 133	±0
1:7 Konjunkturinstitutet	74 837	±0
1:8 Ekonomistyrningsverket	224 363	±0
1:9 Statistiska centralbyrån	687 238	±0
1:10 Bidragsfastigheter	440 000	±0
1:11 Finansinspektionen	846 586	±0
1:12 Riksgäldskontoret	392 878	±0
1:13 Bokföringsnämnden	14 752	±0
1:14 Vissa garanti- och medlemsavgifter	170 458	±0

1:15 Statens servicecenter	937 147	50 000
1:16 Finansmarknadsforskning	30 753	±0
1:17 Upphandlingsmyndigheten	103 508	±0
1:18 Utbetalningsmyndigheten	197 619	±0
Summa	21 734 078	50 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Skatteverket	9 184 087	±0
1:2 Tullverket	3 174 486	±0
1:3 Kronofogdemyndigheten	2 453 825	±0
Summa	14 812 398	±0

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Polismyndigheten	45 211 735	±0
1:2 Säkerhetspolisen	2 757 388	±0
1:3 Åklagarmyndigheten	2 788 478	±0
1:4 Ekobrottsmyndigheten	1 139 882	±0
1:5 Sveriges Domstolar	8 178 880	±0
1:6 Kriminalvården	20 432 298	±0
1:7 Brottsförebyggande rådet	308 695	40 000
1:8 Rättsmedicinalverket	664 682	±0
1:9 Brottsoffermyndigheten	62 700	±0
1:10 Ersättning för skador på grund av brott	221 953	±0
1:11 Rättsliga biträden m.m.	4 305 857	±0
1:12 Kostnader för vissa skaderegleringar m.m.	90 987	±0
1:13 Avgifter till vissa internationella sammanslutningar	19 174	±0
1:14 Bidrag till brottsförebyggande arbete	138 157	±0
1:15 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden	42 660	±0
1:16 Domarnämnden	12 153	±0
1:17 Från EU-budgeten finansierade insatser avseende EU:s inre säkerhet, gränsförvaltning och visering	416 000	±0
99:1 Akuta åtgärder vid gängkriminalitet	±0	100 000
99:2 Utreda RICO	±0	5 000
Summa	86 791 679	145 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Avgifter till internationella organisationer	1 449 774	±0
1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	185 456	±0
1:3 Inspektionen för strategiska produkter	163 083	±0
1:4 Svenska institutet	136 287	±0
1:5 Utrikes- och säkerhetspolitiskt strategiska insatser	343 771	±0
Summa	2 278 371	±0

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Förbandsverksamhet och beredskap	66 245 663	±0
1:2 Försvarsmaktens insatser internationellt	2 799 759	±0
1:3 Anskaffning av materiel och anläggningar	59 558 871	±0
1:4 Forskning och teknikutveckling	1 251 905	±0
1:5 Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten	15 522	±0
1:6 Totalförsvarets plikt- och provningsverk	450 310	±0
1:7 Officersutbildning m.m.	351 266	±0
1:8 Försvarets radioanstalt	2 859 348	±0
1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut	572 134	±0
1:10 Nämnder m.m.	8 786	±0
1:11 Försvarets materielverk	3 963 946	±0
1:12 Försvarsunderrättelsedomstolen	11 786	±0
1:13 Myndigheten för totalförsvarsanalys	85 518	±0
1:14 Stöd till Ukraina	22 740 000	±0
2:1 Kustbevakningen	1 890 822	±0
2:2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor	506 850	±0
2:3 Ersättning för räddningstjänst m.m.	27 580	±0
2:4 Krisberedskap	2 391 608	±0
2:5 Ersättning till SOS Alarm Sverige AB för alarmeringstjänst enligt avtal	444 671	±0
2:6 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	2 030 260	±0
2:7 Statens haverikommission	65 802	±0
2:8 Myndigheten för psykologiskt försvar	156 248	±0
2:9 Rakel Generation 2	668 481	±0
3:1 Strålsäkerhetsmyndigheten	583 208	±0
Summa	169 680 344	±0

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Biståndsverksamhet	42 420 943	1 000 000
1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	1 772 698	±0
1:3 Nordiska Afrikainstitutet	18 142	±0
1:4 Folke Bernadotteakademin	213 219	±0
1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete	50 000	±0
1:6 Utvärdering av internationellt bistånd	24 842	±0
Summa	44 499 844	1 000 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 8 Migration

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Migrationsverket	5 298 736	100 000
1:2 Ersättningar och bostadskostnader	4 133 000	±0
1:3 Migrationspolitiska åtgärder	280 013	−100 000
1:4 Domstolsprövning i utlänningsmål	915 179	±0
1:5 Rättsliga biträden m.m. vid domstolsprövning i utlänningsmål	170 800	±0
1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	264 602	±0
1:7 Utresor för avvisade och utvisade	325 202	±0
1:8 Från EU-budgeten finansierade insatser för asylsökande och flyktingar	550 000	±0
Summa	11 937 532	±0

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Socialstyrelsen	880 788	±0
1:2 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering	97 461	±0
1:3 Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket	199 704	±0
1:4 Tandvårdsförmåner	8 479 684	±0
1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna	41 087 000	±0
1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	11 201 986	3 000 000
1:7 Sjukvård i internationella förhållanden	779 592	±0
1:8 Bidrag till psykiatri	3 620 393	±0
1:9 Läkemedelsverket	203 110	±0
1:10 E-hälsomyndigheten	264 925	±0
1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna	7 480 000	−2 000 000
1:12 Inspektionen för vård och omsorg	904 853	±0

1:13	Myndigheten för vård- och omsorgsanalys	44 404	±0
1:14	Civilt försvar inom hälso- och sjukvård	1 732 500	±0
2:1	Folkhälsomyndigheten	561 718	±0
2:2	Insatser för vaccinberedskap	120 500	135 000
2:3	Bidrag till WHO	46 665	±0
2:4	Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	127 502	±0
2:5	Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel	92 796	±0
2:6	Stöd till främjande av en aktiv och meningsfull fritid för barn och unga	792 000	−792 000
2:7	Stöd för att förebygga ohälsa och ensamhet bland äldre	100 000	±0
3:1	Myndigheten för delaktighet	71 441	±0
3:2	Bidrag till funktionshindersorganisationer	208 742	±0
4:1	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	41 891	±0
4:2	Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet	819 714	±0
4:3	Bilstöd till personer med funktionsnedsättning	263 237	±0
4:4	Kostnader för statlig assistansersättning	26 922 874	±0
4:5	Stimulansbidrag och åtgärder inom äldreområdet	6 623 990	±0
4:6	Statens institutionsstyrelse	2 391 439	±0
4:7	Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	3 043 801	±0
5:1	Barnombudsmannen	28 460	±0
5:2	Barnets rättigheter	82 261	±0
6:1	Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Förvaltning	57 938	±0
6:2	Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd: Forskning	881 503	20 000
Summa		120 254 872	363 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Sjukpenning och rehabilitering m.m.	53 898 438 ±0
1:2	Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	51 651 800 234 300
1:3	Merkostnadsersättning och handikappersättning	1 471 000 ±0
1:4	Arbetsskadeersättningar m.m.	2 322 000 ±0
1:5	Ersättning inom det statliga personskadeskyddet	36 988 ±0
1:6	Bidrag för sjukskrivningsprocessen	1 436 700 ±0
1:7	Ersättning för höga sjuklönekostnader	1 413 652 ±0
2:1	Försäkringskassan	10 750 646 ±0
2:2	Inspektionen för socialförsäkringen	77 703 ±0
Summa		123 058 927 234 300

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Garantipension till ålderspension	32 273 200	±0
1:2 Efterlevandepensioner till vuxna	7 753 500	±0
1:3 Bostadstillägg till pensionärer	14 409 300	1 050 000
1:4 Äldreförsörjningsstöd	1 530 000	±0
1:5 Inkomstpensionstillägg	6 093 000	±0
2:1 Pensionsmyndigheten	831 360	±0
Summa	62 890 360	1 050 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Barnbidrag	32 048 147	4 463 000
1:2 Föräldraförsäkring	50 765 281	±0
1:3 Underhållsstöd	2 753 953	±0
1:4 Adoptionsbidrag	14 784	±0
1:5 Barnpension och efterlevandestöd	1 123 300	±0
1:6 Omvårdnadsbidrag och vårdbidrag	6 637 908	±0
1:7 Pensionsrätt för barnår	7 747 900	±0
1:8 Bostadsbidrag	3 440 176	906 000
Summa	104 531 449	5 369 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Integrationsåtgärder	98 925	±0
1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande	4 964 625	±0
2:1 Diskrimineringsombudsmannen	142 746	±0
2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m.	105 919	±0
3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder	571 039	±0
3:2 Jämställdhetsmyndigheten	166 350	±0
3:3 Bidrag för kvinnors organisering	48 163	±0
4:1 Åtgärder mot utanförskap	168 000	92 000
Summa	6 265 767	92 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	7 514 359	300 000
1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	44 161 580	±0
1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	6 995 286	2 451 000
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	20 822 749	±0
1:5 Nystartsjobb och etableringsjobb	4 064 871	-2 000 000
1:6 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige	129 937	±0
1:7 Europeiska socialfonden+ m.m. för perioden 2021–2027	1 584 000	±0
1:8 Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering	50 001	±0
1:9 Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen	85 031	±0
1:10 Bidrag till administration av grundbeloppet	65 122	±0
1:11 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten	8 303	±0
1:12 Bidrag till lönegarantiersättning	2 250 000	±0
1:13 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare	1 480 936	111 000
1:14 Grundläggande omställnings- och kompetensstöd	3 091 000	±0
2:1 Arbetsmiljöverket	920 884	100 000
2:2 Arbetsdomstolen	37 924	±0
2:3 Internationella arbetsorganisationen (ILO)	43 722	±0
2:4 Medlingsinstitutet	68 110	25 000
2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap	53 584	±0
2:6 Regional skyddsombudsverksamhet	112 000	30 000
Summa	93 539 399	1 017 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 15 Studiestöd

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Studiehjälp	4 544 297	±0
1:2 Studiemedel	20 438 576	774 000
1:3 Omställningsstudiestöd	4 877 000	±0
1:4 Statens utgifter för räntor på studielån	2 319 551	±0
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	63 150	±0
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål	27 000	±0
1:7 Studiestartsstöd	300 000	±0
1:8 Centrala studiestödsnämnden	1 204 748	±0
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd	19 144	±0
Summa	33 793 466	774 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Statens skolverk	1 342 316	±0
1:2	Statens skolinspektion	629 618	±0
1:3	Specialpedagogiska skolmyndigheten	894 119	±0
1:4	Sameskolstyrelsen	64 440	±0
1:5	Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	6 094 885	200 000
1:6	Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	269 837	±0
1:7	Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola	4 560 000	330 000
1:8	Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.	204 720	±0
1:9	Bidrag till svensk undervisning i utlandet	118 582	±0
1:10	Fortbildning av lärare och förskolepersonal	1 097 526	±0
1:11	Skolforskningsinstitutet	47 007	±0
1:12	Praktiknära skolforskning	36 043	±0
1:13	Bidrag till lärarlöner	4 875 000	±0
1:14	Särskilda insatser inom skolområdet	163 418	30 000
1:15	Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling	8 243 000	3 000 000
1:16	Bidrag till vissa studier	17 525	±0
1:17	Statligt stöd till vuxenutbildning	4 156 422	650 000
1:18	Myndigheten för yrkeshögskolan	171 383	±0
1:19	Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	4 010 383	100 000
2:1	Universitetskanslersämbetet	173 554	±0
2:2	Universitets- och högskolerådet	227 348	±0
2:3	Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 182 340	6 500
2:4	Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 535 797	±0
2:5	Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 533 879	4 900
2:6	Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 642 263	±0
2:7	Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 510 004	6 600
2:8	Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 882 329	±0
2:9	Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 069 522	11 200
2:10	Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 920 621	±0
2:11	Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 680 969	9 600
2:12	Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 329 980	±0
2:13	Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 860 065	4 900

2:14	Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 149 738	±0
2:15	Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	849 860	±0
2:16	Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 888 686	±0
2:17	Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 415 763	16 000
2:18	Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 011 242	±0
2:19	Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	815 936	±0
2:20	Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	467 765	±0
2:21	Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	818 759	1 800
2:22	Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	307 884	±0
2:23	Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 274 706	8 600
2:24	Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	420 989	±0
2:25	Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	956 771	600
2:26	Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	347 661	±0
2:27	Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	671 582	7 400
2:28	Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	309 992	±0
2:29	Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 139 603	3 500
2:30	Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	323 684	±0
2:31	Mälardalens universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	738 969	2 000
2:32	Mälardalens universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	304 899	±0
2:33	Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	310 692	±0
2:34	Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	118 379	±0
2:35	Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	232 369	±0
2:36	Stockholms konstnärliga högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	60 094	±0
2:37	Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	131 673	±0
2:38	Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	37 689	±0
2:39	Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	605 687	1 400
2:40	Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå	114 574	±0

2:41	Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	513 824	4 300
2:42	Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå	118 193	±0
2:43	Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	560 129	2 400
2:44	Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå	125 498	±0
2:45	Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	493 750	1 500
2:46	Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	111 415	±0
2:47	Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	481 860	2 500
2:48	Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	107 351	±0
2:49	Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	381 919	600
2:50	Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå	71 916	±0
2:51	Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	454 954	1 700
2:52	Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå	101 197	±0
2:53	Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	195 309	±0
2:54	Konstfack: Forskning och utbildning på forskarnivå	24 000	±0
2:55	Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	75 800	±0
2:56	Kungl. Konsthögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	14 079	±0
2:57	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	154 795	±0
2:58	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Forskning och utbildning på forskarnivå	24 146	±0
2:59	Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	505 232	900
2:60	Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	135 511	±0
2:61	Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	47 430	±0
2:62	Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	46 185	±0
2:63	Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet	4 210 776	1 100
2:64	Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	1 332 722	200 000
2:65	Särskilda medel till universitet och högskolor	703 061	±0
2:66	Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	2 983 963	±0
2:67	Särskilda bidrag inom högskoleområdet	70 980	±0
3:1	Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	8 439 046	100 000
3:2	Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	420 061	±0
3:3	Vetenskapsrådet: Förvaltning	209 513	±0
3:4	Rymdforskning och rymdverksamhet	1 345 356	±0

3:5	Rymdstyrelsen: Förvaltning	54 314	±0
3:6	Institutet för rymdfysik	64 659	±0
3:7	Kungl. biblioteket	464 751	±0
3:8	Polarforskningssektariatet	70 712	±0
3:9	SUNET	49 183	±0
3:10	Överklagandenämnden för etikprövning	5 700	±0
3:11	Etikprövningsmyndigheten	57 418	±0
3:12	Nämnden för prövning av oredlighet i forskning	11 750	±0
3:13	Särskilda utgifter för forskningsändamål	80 695	±0
3:14	Gentekniknämnden	5 045	±0
4:1	Internationella program	81 589	±0
4:2	Avgift till Unesco och ICCROM	32 186	±0
4:3	Kostnader för Svenska Unescorådet	11 684	±0
4:4	Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning	24 943	±0
Summa		103 845 141	4 710 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Statens kulturråd	76 668	±0
1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	454 582	192 000
1:3 Skapande skola	226 464	±0
1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	45 153	±0
1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler	9 753	±0
1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet	1 689 455	200 000
1:7 Myndigheten för kulturanalys	20 318	±0
2:1 Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner	1 134 044	±0
2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	249 098	±0
2:3 Statens musikverk	105 775	±0
3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	203 678	±0
3:2 Myndigheten för tillgängliga medier	150 931	±0
3:3 Institutet för språk och folkminnen	76 566	±0
4:1 Statens konstråd	12 096	±0
4:2 Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön	42 518	±0
4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor	11 947	±0
4:4 Bidrag till bild- och formområdet	45 608	±0
5:1 Konstnärsnämnden	24 829	±0
5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer	558 530	±0
6:1 Riksarkivet	509 579	±0
7:1 Riksantikvarieämbetet	325 784	±0
7:2 Bidrag till kulturmiljövård	299 782	5 000
7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning	490 000	±0
7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer	8 000	±0

8:1	Centrala museer: Myndigheter	1 556 061	100 000
8:2	Centrala museer: Stiftelser	275 714	±0
8:3	Bidrag till vissa museer	79 218	±0
8:4	Forum för levande historia	64 036	±0
8:5	Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål	80	±0
9:1	Myndigheten för stöd till trossamfund	19 032	±0
9:2	Stöd till trossamfund	82 700	±0
10:1	Filmstöd	554 444	±0
11:1	Sändningar av TV Finland	9 574	±0
11:2	Forskning och dokumentation om medieutvecklingen	3 531	±0
11:3	Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet	733	±0
11:4	Stöd till taltidningar	43 406	±0
12:1	Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	66 805	±0
12:2	Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	290 680	±0
12:3	Särskilda insatser inom ungdomspolitiken	2 000	±0
13:1	Stöd till idrotten	2 126 811	645 000
13:2	Bidrag till allmänna samlingslokaler	52 164	50 000
13:3	Stöd till friluftorganisationer	104 785	75 000
13:4	Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer	15 000	±0
13:5	Insatser för den ideella sektorn	273 758	±0
14:1	Statsbidrag till studieförbund	1 641 023	350 000
14:2	Statsbidrag till folkhögskolor	2 446 760	75 000
14:3	Bidrag till tolkutbildning	57 331	±0
14:4	Särskilt utbildningsstöd	227 158	±0
15:1	Spelinspektionen	97 932	±0
99:1	Nationell samordning av utlåning av fritidsutrustning till barn och unga	±0	4 000
Summa		16 861 894	1 696 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Bostadspolitisk utveckling	253 000	-150 000
1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag	12 500	±0
1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad	43 000	±0
1:4 Boverket	302 277	100 000
1:5 Statens geotekniska institut	57 752	±0
1:6 Lantmäteriet	871 006	±0
1:7 Energieffektivisering av flerbostadshus	40 000	460 000
1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	1 370 000	±0
2:1 Konsumentverket	183 226	±0
2:2 Allmänna reklamationsnämnden	66 392	±0

2:3	Fastighetsmäklarinspektionen	36 258	±0
2:4	Åtgärder på konsumentområdet	1 559	15 000
2:5	Bidrag till miljömärkning av produkter	3 124	±0
99:1	Kommunal konsumentvägledning	±0	85 000
Summa		3 240 094	510 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 19 Regional utveckling

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Regionala utvecklingsåtgärder	2 012 337	120 000
1:2	Transportbidrag	549 864	±0
1:3	Europeiska regionala utvecklingsfonden och Fonden för en rättvis omställning perioden 2021–2027	1 732 000	±0
99:1	En tankrabatt för vanligt folk	±0	2 500 000
Summa		4 294 201	2 620 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Naturvårdsverket	651 691	50 000
1:2	Miljöövervakning m.m.	388 714	30 000
1:3	Åtgärder för värdefull natur	1 352 035	250 000
1:4	Sanering och återställning av förorenade områden	1 064 318	−250 000
1:5	Miljöforskning	93 825	±0
1:6	Kemikalieinspektionen	306 833	±0
1:7	Avgifter till internationella organisationer	337 431	±0
1:8	Åtgärder för minskade kväveutsläpp till luft i jordbrukssektorn	100 000	±0
1:9	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	308 632	±0
1:10	Klimatanpassning	89 500	100 000
1:11	Åtgärder för havs- och vattenmiljö	1 326 565	40 000
1:12	Insatser för internationella klimatinvesteringar	263 450	±0
1:13	Internationellt miljösamarbete	52 400	±0
1:14	Skydd av värdefull natur	1 185 500	250 000
1:15	Havs- och vattenmyndigheten	360 516	±0
1:16	Klimatinvesteringar	3 495 000	250 000
1:17	Klimatpremier	2 313 000	±0
1:18	Industrikivet	1 345 000	500 000
1:19	Åtgärder för ras- och skredsäkkring längs Göta älv	115 000	±0
1:20	Driftstöd för bio-CCS	15 000	±0
1:21	Åtgärder inom ramen för den sociala klimatifonden	10 000	±0
2:1	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande	137 079	±0
2:2	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning	1 127 408	80 000

Summa	16 438 897	1 300 000
--------------	-------------------	------------------

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 21 Energi

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Statens energimyndighet	585 557	±0
1:2 Insatser för energieffektivisering	415 000	100 000
1:3 Energiforskning	1 647 723	-100 000
1:4 Energimarknadsinspektionen	234 039	±0
1:5 Energiplanering	790 000	±0
1:6 Avgifter till internationella organisationer	33 328	±0
1:7 Elsäkerhetsverket	79 650	±0
1:8 Laddinfrastruktur	930 000	±0
1:9 Biogasstöd	985 000	±0
1:10 Energiberedskap	198 000	±0
1:11 Elberedskap	733 000	±0
99:1 Snabbhetsbonus vindkraft	±0	100 000
Summa	6 631 297	100 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 22 Kommunikationer

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	41 028 989	±0
1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	40 302 196	500 000
1:3 Trafikverket	1 539 222	±0
1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål	194 308	±0
1:5 Ersättning för viss kanal- och slussinfrastruktur	62 284	±0
1:6 Ersättning avseende flygplatser	296 013	±0
1:7 Trafikavtal	1 006 000	300 000
1:8 Viss internationell verksamhet	30 557	±0
1:9 Statens väg- och transportforskningsinstitut	89 741	±0
1:10 Från EU-budgeten finansierade stöd till Transeuropeiska nätverk	950 000	±0
1:11 Trängselskatt i Stockholm	1 723 381	±0
1:12 Transportstyrelsen	2 660 987	500 000
1:13 Trafikanalys	75 745	±0
1:14 Trängselskatt i Göteborg	745 253	±0
1:15 Sjöfartsstöd	1 550 000	300 000
1:16 Internationell tågtrafik	95 000	±0
1:17 Infrastruktur för flygtrafiktjänst	379 000	±0
1:18 Lån till körkort	31 466	75 000
1:19 Obemannad luftfart	30 000	±0
2:1 Post- och telestyrelsen	247 926	±0
2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning	106 278	±0

2:3	Grundläggande betaltjänster	25 037	±0
2:4	Informationsteknik och telekommunikation	58 844	±0
2:5	Driftsäker och tillgänglig elektronisk kommunikation	819 014	±0
2:6	Myndigheten för digital förvaltning	270 297	±0
2:7	Digital förvaltning	129 894	±0
Summa		94 447 432	1 675 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Skogsstyrelsen	584 367	±0
1:2 Insatser för skogsbruket	594 373	±0
1:3 Statens veterinärmedicinska anstalt	227 537	±0
1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet	156 088	±0
1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder	9 933	15 000
1:6 Bekämpning av smittsamma djursjukdomar	133 349	±0
1:7 Ersättningar för viltskador m.m.	67 778	±0
1:8 Statens jordbruksverk	860 851	±0
1:9 Bekämpning av växtskadegörare	21 000	±0
1:10 Gårdsstöd m.m.	7 661 258	±0
1:11 Intervention för jordbruksprodukter m.m.	169 000	±0
1:12 Nationell medfinansiering till den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027	2 230 300	±0
1:13 Finansiering från EU-budgeten till den gemensamma jordbrukspolitikens andra pelare 2023–2027	1 942 500	±0
1:14 Livsmedelsverket	527 849	±0
1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor	246 160	±0
1:16 Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.	57 413	±0
1:17 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	1 198 387	130 000
1:18 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur	773 062	±0
1:19 Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket	34 830	±0
1:20 Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.	24 116	±0
1:21 Åtgärder på fjällägenheter	1 529	±0
1:22 Främjande av rennäringen m.m.	135 915	±0
1:23 Sveriges lantbruksuniversitet	2 342 374	±0
1:24 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning och samfinansierad forskning	818 664	±0
1:25 Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien	1 177	±0
1:26 Slakterikontroll	165 137	±0
1:27 Åtgärder för beredskap inom livsmedels- och dricksvattenområdet	356 000	10 000
1:28 Stödåtgärder för fiske och vattenbruk 2021–2027	96 857	±0
1:29 Från EU-budgeten finansierade stödåtgärder för fiske och vattenbruk 2021–2027	260 000	±0

Summa	21 697 804	155 000
--------------	-------------------	----------------

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 24 Näringsliv

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Verket för innovationssystem	286 870	±0
1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	3 410 855	150 000
1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	881 268	±0
1:4 Tillväxtverket	426 447	-10 000
1:5 Näringslivsutveckling	254 042	-13 000
1:6 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser	75 303	±0
1:7 Turismfrämjande	109 613	5 000
1:8 Sveriges geologiska undersökning	404 039	±0
1:9 Geovetenskaplig forskning	5 923	±0
1:10 Miljösäkring av oljelagringsanläggningar	14 000	±0
1:11 Bolagsverket	152 881	30 000
1:12 Bidrag till Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien	12 327	±0
1:13 Konkurrensverket	216 726	±0
1:14 Konkurrensforskning	10 804	±0
1:15 Upprustning och drift av Göta kanal	39 910	±0
1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag	68 850	±0
1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag	11 000	±0
1:18 Avgifter till vissa internationella organisationer	16 860	±0
1:19 Finansiering av rättegångskostnader	18 000	±0
1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation	269 472	±0
1:21 Patent- och registreringsverket	356 807	±0
1:22 Stöd vid korttidsarbete	365 000	±0
2:1 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll: Myndighetsverksamhet	36 259	±0
2:2 Kommerskollegium	115 250	4 000
2:3 Exportfrämjande verksamhet	484 367	7 000
2:4 Investeringsfrämjande	103 772	7 000
2:5 Avgifter till internationella handelsorganisationer	23 517	±0
2:6 Bidrag till standardiseringen	45 136	±0
2:7 AB Svensk Exportkredits statsstödda exportkreditgivning	100 000	±0
Summa	8 315 298	180 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
------------------	--------------------------------	--------------------------------------

1:1	Kommunalekonomisk utjämning	166 750 052	6 576 000
1:2	Utgjänningsbidrag för LSS-kostnader	6 092 052	±0
1:3	Bidrag till kommunalekonomiska organisationer	7 150	±0
1:4	Tillfälligt stöd till enskilda regioner	250 000	–250 000
1:5	Bidrag för stärkt effektivitet i kommunsektorn	8 000	±0
99:1	Punktmarkera unga på glid	±0	1 500 000
99:4	Bidrag till befolkningsmässigt mindre kommuner	±0	300 000
Summa		173 107 254	8 126 000

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 26 Statsskuldräntor m.m.

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Räntor på statsskulden	28 600 000	±0
1:2 Oförutsedda utgifter	10 000	±0
1:3 Riksgäldskontorets provisionsutgifter	145 200	±0
Summa	28 755 200	±0

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Avgiften till Europeiska unionen	47 761 911	±0
Summa	47 761 911	±0

Magdalena Andersson (S)

Mikael Damberg (S)

Johan Löfstrand (S)

Peter Hultqvist (S)

Ardalan Shekarabi (S)

Fredrik Olovsson (S)

Niklas Karlsson (S)

Anders Ygeman (S)

Fredrik Lundh Sammeli (S)

Åsa Westlund (S)

Heléne Björklund (S)

Lena Hallengren (S)

Teresa Carvalho (S)

Jennie Nilsson (S)

Matilda Ernkrans (S)

Ida Karkiainen (S)

Lawen Redar (S)

Anna-Caren Säterberg (S)

Gunilla Svantorp (S)

Morgan Johansson (S)

Mattias Jonsson (S)

Motion till riksdagen 2024/25:350

av **Ida Ekeröth Clausson (S)**

Stöd till kommuner med stora investeringar

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av stöd till kommuner som står inför stora investeringar kopplade till den gröna omställningen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I Sverige idag finns det ett antal kommuner som står inför stora förändringar till följd av den gröna omställningen. En sån kommun är Mariestad. Volvos kommande batterifabrik kommer förändra kommunen i grunden. Den är en fantastisk möjlighet för Mariestad, men innebär också stora utmaningar. Det behövs inte bara industrimark utan också vägar, bostäder, förskolor, skolor och framförallt människor! Det här kommer innebära en stor påfrestning för kommunens ekonomi. Inte minst då investeringarna behöver göras flera år innan skatteintäkterna, förhoppningsvis, ökar. Mariestads belåningsgrad är redan hög och kommunen tål helt enkelt inte hur stora investeringar som helst utan statligt stöd.

Det är inte så många år sedan den förre moderate statsministern sa att industrin var basically gone. Sedan dess har en socialdemokratisk regering bidragit till den renässans som svensk industri fått genom att ta ledartröjan i den gröna omställningen. Socialdemokraternas satsningar har möjliggjort en grön industriell revolution. Vi kan nu se att Sverige är på väg att bli en supermakt inom batteritillverkning.

Det finns dock en eftersläpning i skatteintäkter och annat. Om man ska klara av denna ökande befolkningsutveckling och de nya investeringar som krävs kommer kommuner och den kommunala ekonomin att kraftigt påverkas.

Samtidigt som kommunerna kämpar med att få ihop sin ekonomi i dag, i detta känsliga ekonomiska läge, ska de satsa på möjliga framtida kommuninvånare. Det behövs därför statligt stöd och statlig samordning för de företag och kommuner som redan i dag driver den gröna omställningen genom industriell förnyelse. Det behövs nya utbildningsplatser för att klara kompetensförsörjningen både inom industrin och inom välfärden i de växande kommunerna.

Får de kommuner som nu går före inte det stöd de behöver kan det skapas en tvekan hos andra kommuner att följa efter. Staten kan inte utgå ifrån att kommuner med sämre ekonomiska förutsättningar vågar ta de risker som exempelvis Skellefteå tagit. Innan fler har flyttat in och börjat betala skatt, hyror och avgifter är det inte rimligt att kommunerna ska stå ensamma med dessa risker och investeringar. Staten måste därför dela på riskerna med kommunerna. Det skulle också bidra till en större folklig acceptans och framtidstro, där vi nu ser en skepticism sprida sig i takt med att planerna blir verklighet.

Regeringens utsedda samordnare för batterifabriken talar också om vikten av stöd till berörda kommuner. Han förespråkar ett nytt uppdrag till Riksgälden för att kunna erbjuda stöd till kommuner som står inför stora etableringar. Exempelvis Mariestad, Skellefteå, Luleå och Boden skulle då kunna använda detta för kommunala investeringar. Då skulle kommunerna kunna behålla sina investeringsutrymmen hos Kommuninvest, för kommunerna kommer att behöva låna ändå. Det här skulle innebära en lägre riskränta.

Ida Ekeröth Clausson (S)

Motion till riksdagen 2024/25:62

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Ordning och reda på arbetsmarknaden

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	5
4	Stärk och utveckla arbetet mot arbetslivskriminalitet.....	6
4.1	Stärk myndighetssamverkan	8
4.2	Ändra sekretesslagstiftningen	8
4.3	Inrätta ett myndighetsgemensamt kansli	10
4.4	Nationell strategi mot arbetslivskriminalitet	10
4.5	Myndighetsgemensam tipsfunktion för fackligt förtroendevalda	11
4.6	Inrätta ett europeiskt center mot arbetslivskriminalitet.....	12
5	Tydligare villkor för F-skatt.....	13
5.1	Krav på mer än en uppdragsgivare för att godkännas för F-skatt	14
5.2	Tidsbegränsad F-skatt	14
5.3	Krav på F-skatt för underentreprenörer vid rotavdrag	14
6	Likabehandling mellan utstationerade och inhemska arbetstagare.....	15
6.1	Ny skadeståndsbestämmelse i utstationeringslagen.....	17
7	Inför en Lex Tesla – stoppa strejkbryteri genom utstationering	18
8	Förbättrade regler för utländska företag som verkar i Sverige	19
8.1	Utvidga systemet med anmälningsskyldighet	19

8.2	Utred inkomstskattelagens bestämmelser om fast driftställe	20
8.3	Utstationeringsregistret	21
9	Motverka fusk inom rotsektorn.....	23
10	Förbättrad kontroll av underentreprenörer	24
11	Lagstiftning mot lönestöld	25
12	Bättre regelverk vid offentlig upphandling.....	26
13	Ett rättvist system för arbetskraftsinvandring	31
14	Förbättra plattformsarbetares villkor	34
14.1	Inför ny nationell lagstiftning	37
14.2	Förändra plattformsdirektivet – skapa likvärdiga villkor för plattformsarbetarna i EU.....	37
14.3	Krav på F-skatt vid egenanställning	38
14.4	Ytterligare åtgärder.....	39

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka myndighetssamverkan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag om att ändra sekretesslagstiftningen i syfte att ge myndigheterna möjlighet att bedriva ett effektivt arbete mot arbetslivskriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett myndighetsgemensamt kansli, med kompetens från flera av myndigheterna, som bl.a. kan ansvara för utbildning, gemensamma rutiner och återrapporering och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra, utvärdera och uppdatera den förra regeringens nationella strategi mot arbetslivskriminalitet och tillkännager detta för regeringen.

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas en myndighetsgemensam tipsfunktion för fackligt förtroendevalda vid misstanke om arbetslivskriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att inrätta ett europeiskt center mot arbetslivskriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska krävas flera uppdragsgivare för att godkännas för F-skatt och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tidsbegränsad F-skatt och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett krav på att även underentreprenörer ska ha giltig F-skatt för att rotavdrag ska utbetalas och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersättning för resa, kost och logi vad gäller resan från utsändningslandet till Sverige ska få genomdrivas med stöd av stridsåtgärder och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underrättelseskyldigheten även bör omfatta enskilda som mottar tjänsterna för privat bruk och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas en ny skadeståndsbestämmelse i utstationeringslagen i enlighet med Byggmärknadskommissionens förslag och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att ändra EU:s utstationeringsdirektiv så att man inte ska kunna flytta arbetstagare mellan EU:s länder för att bryta en konflikt på arbetsmarknaden – en lex Tesla – och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att systemet med anmälningsskyldighet för utländska företag som utstationerar arbetstagare till Sverige bör utvidgas så att även köparna, utan undantag, omfattas av sanktionsansvaret och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas om inkomstskattelagens bestämmelser om fast driftsställe är ändamålsenligt utformade för att inkludera utländska företag som i stor omfattning verkar i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skatteverket bör få i uppdrag att, i samarbete med Arbetsmiljöverket, förvalta och utveckla utstationeringsregistret och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Arbetsmiljöverket i uppdrag att intensifiera sin tillsyn över utstationeringsregistret i enlighet med Bygghandelskommissionens förslag och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att krav på elektroniska personalliggare bör införas för företag som utför byggtjänster med rotavdrag och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att företag som begär en utbetalning från Skatteverket inom ramen för rotsystemet även ska lämna uppgift om vilka arbetstagare som har utfört arbetet och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett entreprenörsansvar på hela arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förtroendemannalagen och lagen om entreprenörsansvar för lönefordringar och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om lagstiftning mot lönestöld i linje med den norska lagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om ändringar i LOU så att krav på skäliga villkor ska ställas vid behov i alla offentliga upphandlingar och så att det blir möjligt att vid upphandling ställa krav på villkor om pensioner, försäkringar och annan ledighet än semester och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det som huvudregel ska ställas krav på att maximalt två led av underentreprenörer får användas vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett obligatoriskt krav på anbudsgivarna att, i samband med offentlig upphandling, redovisa vilken personalstyrka och vilka lönenivåer som ligger till grund för deras kostnadsberäkningar och tillkännager detta för regeringen.

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphandlande aktörer inför upphandlingsförfarandet ska ha en dialog med relevanta fackförbund i den bransch där upphandlingen ska ske och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen dels bör utreda möjligheten att upprätta system där samtliga upphandlande myndigheter och statliga och kommunala bolag måste delta, dels bör utreda inrättandet av en s.k. svart lista över oseriösa företag och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att införa krav på att ta in lärlingar (s.k. lärlingsklausuler) vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att förändra EU:s upphandlingsdirektiv i syfte att möjliggöra ett bättre regelverk för offentlig upphandling i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hur ett rättvist system för arbetskraftsinvandring ska utformas och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ny nationell lagstiftning som tydliggör att plattformsföretag är att betrakta som arbetsgivare och plattformsarbetare är att betrakta som arbetstagare med de rättigheter och skyldigheter som följer av detta och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att förändra plattformsdirektivet i syfte att förbättra och skapa likvärdiga villkor för plattformsarbetarna i EU och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör ställas krav på F-skatt vid egenanställning och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

På svensk arbetsmarknad förekommer en utbredd arbetslivskriminalitet. Oseriösa företag dumpar löner och villkor och bryter systematiskt mot lagar och regler i syfte att skaffa sig konkurrensfördelar. Arbetslivskriminaliteten påverkar arbetstagare, företag och i förlängningen hela samhället. Arbetstagare utnyttjas och tvingas arbeta för låga löner och till usla villkor, vilket även pressar ner löner och villkor för övriga löntagare i utsatta branscher. Företag som följer lagar, avtal och regler konkurreras ut av oseriösa

aktörer. Samhället går miste om miljardbelopp via uteblivna skatter och avgifter.

Utvecklingen är systemhotande och måste stoppas.

Arbetslivskriminaliteten har inte vuxit fram ur ett vakuum – den har odlats fram genom politiska beslut. Regelverket för arbetskraftsinvandring, som alliansregeringen införde med stöd av Miljöpartiet 2008, är ett exempel. Ändrade regler för F-skatt, som infördes av alliansregeringen, är ett annat exempel. Begränsade möjligheter för facken att kräva kollektivavtalsenliga löner och villkor fullt ut vid offentlig upphandling är ett tredje exempel. Tillsammans med andra beslut har det banat väg för den utbredda arbetslivskriminalitet som präglar delar av svensk arbetsmarknad. Socialdemokraternas oförmåga och högerens ovilja att skärpa lagar, regler och rutiner har över tid förvärrat situationen.

Det är hög tid att sätta stopp för arbetslivskriminaliteten på svensk arbetsmarknad. Oseriösa företag som utnyttjar människor och snedvrider konkurrensen har ingen plats på den svenska arbetsmarknaden. Lönedumpning, utnyttjande och osund konkurrens ska bekämpas konsekvent och systematiskt. Det kräver förändrad lagstiftning, stärkt myndighetssamverkan och mer kontroll. Det ska råda ordning och reda på svensk arbetsmarknad – det gynnar arbetstagarna, företagen och samhället.

Vänsterpartiet har under lång tid drivit krav för att motverka arbetslivskriminaliteten på svensk arbetsmarknad. En del av våra förslag har genomförts, ytterligare åtgärder har vidtagits av den S-ledda regeringen men mycket återstår att göra. Våra förväntningar på den sittande högerregeringen är dock låga. I Tidöavtalet, som pekar ut den politiska riktningen för den SD-stödda regeringen, nämns arbetslivskriminalitet endast vid ett tillfälle. Under högerregeringens första två år vid makten har få nya initiativ vidtagits, trots stora behov av reformer. Det är mycket anmärkningsvärt, i synnerhet av en regering som säger sig vilja bekämpa brottsligheten i samhället.

I denna motion lägger vi fram ett antal förslag för att skapa ordning och reda på arbetsmarknaden – förslag som syftar till att dels minska utrymmet för fusk, regelöverträdelser och annan brottslighet i arbetslivet, dels stärka löntagarnas ställning och fackens möjligheter att ta till vara löntagarnas intressen.

4 Stärk och utveckla arbetet mot arbetslivskriminalitet

Den förra regeringen vidtog flera viktiga åtgärder för att motverka den växande arbetslivskriminaliteten. Vi vill här lyfta fram några av dessa åtgärder.

I december 2017 gav regeringen i uppdrag åt Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten och Skatteverket att under 2018–2020 utveckla ändamålsenliga och effektiva metoder för myndighetsgemensam kontroll för att motverka fusk, regelöverträdelse och brottslighet i arbetslivet (A2017/02422/ARM).

I februari 2020 gav regeringen en utredare i uppdrag att följa upp och analysera arbetet med de myndighetsgemensamma kontrollerna samt komma med förslag på hur myndigheternas fortsatta arbete mot arbetslivskriminalitet ska kunna fungera på ett mer ändamålsenligt och effektivt sätt. Uppdraget redovisades i januari 2021. I promemorian Myndigheter i samverkan mot arbetslivskriminalitet presenterades flera konkreta förslag inom området, däribland behovet av att utreda s.k. sekretessregler som hindrar informationsutbyte mellan myndigheterna (Ds 2021:1).

I januari 2021 gav regeringen förnyade uppdrag till de samverkande myndigheterna och gav samtidigt Arbetsmiljöverket i uppdrag att samordna arbetet (A2021/00085). I juni 2021 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att utvärdera möjligheterna till informationsutbyte mellan myndigheter, kommuner och arbetslöshetskassor (Fi2021:B). I september 2021 beslutade regeringen att inrätta en nationell delegation mot arbetslivskriminalitet med uppdrag att dels verka samlande och stödjande för att motverka arbetslivskriminalitet, dels förstärka kunskapen om arbetslivskriminaliteten i Sverige och sprida kunskap om internationella erfarenheter (dir. 2021:74).

I februari 2022 gav regeringen de samverkande myndigheterna i uppdrag att dels inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet, dels utveckla en varaktig myndighetssamverkan (A2022/00333). I april 2022 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att lämna förslag på förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan brottsbekämpande myndigheter m.m. (dir. 2022:37). I juni 2022 beslutade regeringen att ge Delegationen mot arbetslivskriminalitet i uppdrag att utreda förutsättningarna för en myndighetsgemensam tipsfunktion för arbetslivskriminalitet och lämna nödvändiga författningsförslag (dir. 2022:87). I juli 2022 presenterade regeringen en nationell strategi mot arbetslivskriminalitet bestående av 45 punkter med åtgärder inom sju huvudområden.

Vänsterpartiet ser positivt på de åtgärder som den förra regeringen vidtog, även om vi gärna sett att åtgärderna vidtagits betydligt tidigare. Vi kan samtidigt konstatera att mycket återstår att göra. I det följande lyfter vi fram ett antal förslag.

4.1 Stärk myndighetssamverkan

Vänsterpartiet anser att den myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet som pågått sedan 2018 bör stärkas i enlighet med de bedömningar och förslag som Delegationen mot arbetslivskriminalitet lyfter fram i sitt delbetänkande (SOU 2024:14, s. 21–29). För det första bör myndighetssamverkan ges utökade resurser. För det andra bör de samverkande myndigheterna ges ett tydligare och mer långsiktigt uppdrag. För det tredje bör de berörda myndigheterna ges bättre förutsättningar att samverka. För det fjärde bör myndigheternas samverkan med arbetsmarknadens parter utvecklas.

Vad som ovan anförts om att stärka myndighetssamverkan bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Ändra sekretesslagstiftningen

För att de samverkande myndigheterna ska kunna utföra en effektiv och ändamålsmässig kontrollverksamhet behöver de kunna utbyta information med varandra. Dagens sekretesslagstiftning förhindrar viktigt informationsutbyte mellan myndigheterna, vilket försvårar möjligheterna att bedriva ett effektivt arbete mot arbetslivskriminalitet. Problemet har lyfts av såväl berörda myndigheter som LO. Under de senaste åren har en rad utredningar tillsatts och ett antal förslag lagts fram.

I Ds 2021:1, som presenterades i januari 2021, föreslog utredaren att regeringen skyndsamt borde tillsätta en utredning för att identifiera det ur juridisk synvinkel lämpligaste sättet att möjliggöra för samtliga eller en delmängd av de samverkande myndigheterna att delge varandra viss information (Ds 2021:1, s. 10). I juni 2021 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att regeringen senast den 1 april 2022 bör återkomma med förslag på hur sekretessreglerna kan ändras för att motverka exploatering av arbetskraft och förbättra möjligheten till myndighetssamverkan i dessa frågor (2020/21:AU12).

I juni 2021 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att utvärdera möjligheterna till informationsutbyte mellan myndigheter, kommuner och arbetslöshetskassor (Fi2021:B). I juni 2022 överlämnade utredningen sin slutrapport Utökat informationsutbyte till regeringen. Utredningen föreslår bl.a. att en ny generell sekretessbrytande bestämmelse införs och att möjligheten att utbyta offentliga uppgifter mellan myndigheter utökas (Ds 2022:13, s. 16 f.).

I april 2022 tillsatte regeringen en ny utredning med uppdrag att lämna förslag på förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan brottsbekämpande myndigheter

m.m. (dir. 2022:37). I januari 2023 beslutade högerregeringen att ge utredningen tilläggsdirektiv (dir. 2023:11).

I oktober 2023 överlämnades betänkandet Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – En ny huvudregel (SOU 2023:69) till regeringen. I betänkandet föreslås bl.a. att ett antal statliga myndigheter ska bli skyldiga att både på eget initiativ och på begäran lämna ut uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. Skyldigheten att lämna uppgifter på eget initiativ är avsedd att få till stånd ett ökat informationsflöde av uppgifter som myndigheterna uppmärksammar i sitt ordinarie arbete om t.ex. begångna brott, brottsplaner eller nya brottsupplägg. I vissa situationer kan det finnas skäl att avstå från att lämna ut en uppgift. Betänkandet har remitterats.

I oktober 2023 beslutade regeringen om en ny utredning om förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter (dir. 2023:146). En särskild utredare ska överväga och föreslå förbättrade möjligheter att utbyta information om enskilda inom och mellan myndigheter och andra organ som jämställs med myndigheter. Syftet är att information ska kunna utbytas i den utsträckning som det behövs för att myndigheterna bl.a. ska kunna förhindra, förebygga, upptäcka, utreda och ingripa mot fusk, felaktiga utbetalningar, regelöverträdelser och brottslighet så effektivt som möjligt, utan att det medför ett oproportionerligt intrång i den personliga integriteten. Utredaren lämnade en delredovisning den 2 september 2024 (SOU 2024:63). Uppdraget ska slutredovisas senast den 28 februari 2025.

Som en följd av förslagen i Ds 2022:13 överlämnade regeringen i mars 2024 proposition 2023/24:85 En ny lag om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet till riksdagen. Propositionen innehåller bl.a. förslag om att Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Kronofogdemyndigheten, Migrationsverket, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, kommuner och arbetslöshetskassor ska få förutsättningar att utbyta uppgifter som behövs för att säkerställa korrekta beslutsunderlag för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Regeringens förslag syftar även till att ge Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten tillgång till uppgifter som behövs för att planera, genomföra eller följa upp myndighetsgemensamma kontroller av arbetsplatser för att motverka fusk,

regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet. Riksdagen ställde sig bakom regeringens förslag. De nya reglerna trädde i kraft den 1 juli 2024.

Vänsterpartiet välkomnar de utredningar som tillsatts och de utredningsförslag som lämnats hittills. Vi kan samtidigt konstatera att problemet är akut och att sekretessreglerna bör ändras skyndsamt för att ge myndigheterna möjlighet att bedriva ett effektivt arbete mot arbetslivskriminalitet. Enligt riksdagens tillkännagivande borde regeringen ha lagt fram förslag om ändrad sekretesslagstiftning i april 2022. Det finns ingen anledning att dra detta i långbänk. Sekretesslagstiftningen bör ändras i närtid.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag om att ändra sekretesslagstiftningen i syfte att ge myndigheterna möjlighet att bedriva ett effektivt arbete mot arbetslivskriminalitet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Inrätta ett myndighetsgemensamt kansli

Aktörer som begår brottslighet i arbetslivet kombinerar ofta regelöverträdelser inom flera områden. Därför är samordning, samverkan och erfarenhetsutbyte mellan berörda myndigheter av central betydelse. I Ds 2021:1 föreslås att samordningen bör stärkas ytterligare genom etablerandet av ett kansli, med kompetens från flera av myndigheterna, som bl.a. kan ansvara för utbildning, gemensamma rutiner och återrapportering (Ds 2021:1, s. 9). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag. Nuvarande ordning, där Arbetsmiljöverket har en samordnande roll för det myndighetsgemensamma arbetet, är bra men inte tillräcklig. För att stärka samordningen krävs ett centralt, myndighetsgemensamt kansli. Detta kansli kan med fördel fungera som nav för de regionala arbetslivskriminalitetscenter som den förra regeringen fattade beslut om att inrätta.

Regeringen bör inrätta ett myndighetsgemensamt kansli, med kompetens från flera av myndigheterna, som bl.a. kan ansvara för utbildning, gemensamma rutiner och återrapportering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Nationell strategi mot arbetslivskriminalitet

I juli 2022 presenterade den förra regeringen en nationell strategi mot arbetslivskriminalitet bestående av 45 punkter inom sju huvudområden:

1. Minska utrymmet för kriminella aktörer på arbetsmarknaden,

2. Effektivare tillsyn och kontroll,
3. Mer kännbara sanktioner,
4. Bättre samarbete mellan myndigheter, kommuner och arbetsmarknadens parter,
5. Bättre information och ökad kunskap,
6. Bättre registerförfattningar och sekretessbestämmelser,
7. Utvecklat internationellt och EU-samarbete.

En del av åtgärderna har redan trätt i kraft, några är beslutade och en del är utredda eller under utredning (Dagens Arbete 2022-08-29). Många åtgärder har dock inte vidtagits.

Vänsterpartiet ser positivt på den förra regeringens nationella strategi mot arbetslivskriminalitet. Den tar ett helhetsgrepp om ett komplext problemområde som kräver en mängd parallella åtgärder. Vi förutsatte att högerregeringen, som säger sig vilja bekämpa kriminaliteten i bred bemärkelse, skulle arbeta vidare med den förra regeringens nationella strategi mot arbetslivskriminalitet och lägga fram förslag i linje med denna. Så har inte skett.

Vänsterpartiet anser att den förra regeringens nationella strategi mot arbetslivskriminalitet bör ligga till grund för det arbete som bedrivs på området. Åtgärderna bör genomföras och strategin bör utvärderas och uppdateras.

Regeringen bör genomföra, utvärdera och uppdatera den förra regeringens nationella strategi mot arbetslivskriminalitet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.5 Myndighetsgemensam tipsfunktion för fackligt förtroendevalda

Fackligt förtroendevalda har i regel god kännedom om vad som pågår på en arbetsplats. De har därför en viktig roll i att upptäcka oegentligheter och slå larm till berörda myndigheter. I dag finns det stora brister i hur myndigheter hanterar tips från fackligt förtroendevalda. Många tips läggs på hög och de fackligt förtroendevalda ges sällan någon återkoppling.

LO anser att tips från fackligt förtroendevalda bör prioriteras upp i myndigheternas arbete mot arbetslivskriminalitet. LO kräver därför att det skapas en tipsfunktion för fackligt förtroendevalda – en ingång för fackliga att tipsa myndigheter om oegentligheter som har hög prioritet hos myndigheterna och där tipsen ges återkoppling

(LO 2022: Arbetslivskriminalitet. Kampen för ordning och reda). Vänsterpartiet delar LO:s uppfattning.

En myndighetsgemensam tipsingång för fackligt förtroendevalda vid misstankar om arbetslivskriminalitet skulle kunna förenkla tipslämnandet för den enskilde som bara skulle behöva lämna information på ett ställe och vid ett tillfälle. Det skulle också kunna bidra till att fler missförhållanden anmäls. Myndigheterna skulle därmed ha ett bättre underlag för analyser och för att vidta fler och träffsäkrare åtgärder. Arbetet mot arbetslivskriminalitet skulle som en följd förstärkas. Förslagsvis inrättas den myndighetsgemensamma tipsfunktionen inom ramen för det myndighetsgemensamma kansli som föreslås i denna motion (se ovan).

Vänsterpartiet kan konstatera att ett liknande förslag har lagts fram av Delegationen mot arbetslivskriminalitet (SOU 2024:14, s. 30 ff.). Vänsterpartiet välkomnar delegationens förslag.

Det bör införas en myndighetsgemensam tipsfunktion för fackligt förtroendevalda vid misstanke om arbetslivskriminalitet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.6 Inrätta ett europeiskt center mot arbetslivskriminalitet

Arbetslivskriminaliteten är gränsöverskridande. Oseriösa arbetsgivare kan bedriva verksamhet i flera olika EU-länder och utnyttja den fria rörligheten inom EU. För att motverka dessa arbetsgivare krävs ett institutionaliserat samarbete mellan EU-länderna där de berörda myndigheterna i respektive land kan dela information med varandra och samordna inspektioner. I dag saknas ett sådant samarbete.

Vänsterpartiet vill inrätta ett europeiskt center mot arbetslivskriminalitet inom ramen för den europeiska arbetsmyndigheten (ELA). Centret bör få i uppdrag att bidra med information och öka samarbetet mellan myndigheter i olika länder i syfte att stoppa kriminella arbetsgivare inom EU.

Regeringen bör verka för att inrätta ett europeiskt center mot arbetslivskriminalitet i enlighet med vad som anförs i motionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Tydligare villkor för F-skatt

Sedan F-skattesystemet infördes 1993 har reglerna ändrats flera gånger. Systemet har med tiden blivit alltmer generöst. De senaste förändringarna genomfördes av den borgerliga regeringen 2009 då näringsbegreppet utvidgades i syfte att fler skulle beviljas F-skatt. Förändringarna innebär att det numera kan vara tillräckligt att en egenföretagare har en enda uppdragsgivare. Denna uppdragsgivare kan dessutom vara egenföretagarens tidigare arbetsgivare. Detta medför flera problem.

Enligt en rapport från LO blir det allt vanligare att anställda sägs upp och erbjuds att utföra samma arbete som egenföretagare. Därmed kan arbetsgivaren sänka sina arbetskraftskostnader och undgå sitt arbetsgivaransvar. Fenomenet är vanligast inom bygg- och transportsektorn samt bland dem som arbetar tillfälligt i Sverige (LO 2018: F-skattesystemets skuggor – om en maktförskjutning på arbetsmarknaden). Enligt en rapport från TCO är nästan var tionde egenföretagare att betrakta som s.k. falsk egenföretagare, dvs. en person som uppträder som egenföretagare med godkännande för F-skatt men som jobbar under förhållanden som liknar en anställds (TCO 2018: Atypiska företagare. Om relationen mellan företagare och deras uppdragsgivare). F-skattesystemets nuvarande utformning urholkar således arbetstagarbegreppet, stärker arbetsgivarnas makt och påverkar i förlängningen maktbalansen på arbetsmarknaden.

Vänsterpartiet har under flera år lagt fram förslag till riksdagen om att skapa tydligare villkor för F-skatt i syfte att värna arbetstagarbegreppet och motverka missbruk och fusk. Hösten 2017 tillsatte S-MP-regeringen en utredning med uppdrag att se över F-skattesystemet i syfte att bekämpa skattefusk och skatteundandragande (dir. 2017:108). I juni 2019 lämnade utredningen sitt slutbetänkande (SOU 2019:31). Utredningen konstaterar att F-skattesystemet i huvudsak är ett välfungerande regelverk men att det förekommer att systemet missbrukas av personer som avsiktligt vill undanhålla skatter och avgifter eller kringgå arbetsrättsliga regelverk. För att komma till rätta med problemen föreslås att ett godkännande för F-skatt ”i vissa fall” ska kunna tidsbegränsas. Tidsbegränsningen ska ske om den sökande begär det eller ännu inte bedriver, men har för avsikt att bedriva, näringsverksamhet (SOU 2019:31, s. 263 f.). Vidare föreslås högre krav på skötsamhet för den som ansöker om att bli godkänd för F-skatt samt utökade möjligheter att återkalla ett godkännande vid brister och missbruk (SOU 2019:31). Ärendet har remissbehandlats och bereds fortfarande inom Regeringskansliet (2023/24:SkU15).

Vänsterpartiet välkomnar utredningens förslag. Vi menar dock att förslagen inte är tillräckliga för att värna arbetstagarbegreppet och motverka missbruk och fusk. I det följande presenterar vi tre förslag för att skapa ordning och reda i F-skattesystemet.

5.1 Krav på mer än en uppdragsgivare för att godkännas för F-skatt

Vänsterpartiet anser att det ska krävas mer än en uppdragsgivare för att godkännas för F-skatt. På så sätt värnas arbetstagarbegreppet och arbetsrätten. Ett rimligt formulerat, uttryckligt krav på fler än en uppdragsgivare skulle minska risken för att arbetsgivare tvingar anställda att starta företag enbart i syfte att sänka arbetsgivarens arbetskraftskostnader. Det kan dock uppkomma speciella fall där endast en uppdragsgivare ska kunna godkännas. I sådana fall ska det finnas en s.k. lokal överenskommelse (LÖK) mellan arbetsgivare och avtalsbärande fackförbund.

Vad som ovan anförts om flera uppdragsgivare för att godkännas för F-skatt bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Tidsbegränsad F-skatt

Det är viktigt att framhålla F-skattens roll som skydd för den enskilde konsumenten. Den som anlitar en uppdragstagare med F-skatt behöver inte göra något skatteavdrag eller betala arbetsgivaravgifter på ersättningen. Om en oseriös uppdragstagare blir godkänd för F-skatt kan detta utnyttjas i syfte att försvåra upptäckten av svartarbete. I dag gäller ett godkännande av F-skatt tills vidare. För att begränsa fusk bör ett tidsbegränsat godkännande av F-skatt införas. Tidsbegränsningen ska avse såväl obegränsat som begränsat skattskyldiga. Detta bör gälla de uppdragstagare som debiterar under en viss summa i skatt.

Vad som ovan anförts om tidsbegränsad F-skatt bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Krav på F-skatt för underentreprenörer vid rotavdrag

I dag ställs det krav på att företag som utför arbeten i Sverige som berättigar till rotavdrag ska ha F-skatt. Detta krav gäller dock inte de underentreprenörer som ofta anlitas för att utföra själva arbetet med rot. Detta skapar utrymme för missbruk och fusk. Vänsterpartiet anser att reglerna bör ändras så att det ställs krav på att även

underentreprenörer ska ha giltig F-skatt för att rotavdrag ska utbetalas. Det är ett förslag som även företrädare för Byggnads har lyft.

Det bör införas ett krav på att även underentreprenörer ska ha giltig F-skatt för att rotavdrag ska utbetalas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Likabehandling mellan utstationerade och inhemska arbetstagare

Alla som arbetar i Sverige ska garanteras rimliga löne- och arbetsvillkor oavsett om de är bosatta i Sverige eller arbetar tillfälligt här. Principen om lika lön för lika arbete ska gälla alla arbetstagare på svensk arbetsmarknad. Utstationerade arbetstagare som utför samma jobb som en svensk arbetstagare ska ha likvärdiga löne- och arbetsvillkor.

På svensk arbetsmarknad regleras löner och villkor i kollektivavtal. För att uppnå likabehandling mellan utstationerade och inhemska arbetstagare måste svenska arbetstagarorganisationer kunna kräva att svenska kollektivavtalsvillkor ska gälla fullt ut även för utstationerad arbetskraft, ytterst med stöd av stridsåtgärder. I dag saknar svenska arbetstagarorganisationer den möjligheten. Det innebär att två personer som utför samma arbetsuppgift på samma arbetsplats kan få helt olika lön för samma arbete. Det skapar lönedumpning och osund konkurrens på svensk arbetsmarknad.

Under senare år har flera viktiga steg tagits för att utstationerad arbetskraft ska få mer liknande rättigheter som andra arbetstagare på svensk arbetsmarknad. Våren 2017 beslutade riksdagen om ändringar i utstationeringslagen i enlighet med S-MP-regeringens förslag (prop. 2016/17:107). Därmed revs lex Laval upp. Beslutet innebar att svenska fackförbund åter gavs möjlighet att kräva ett svenskt kollektivavtal i förhållande till utstationerande arbetsgivare, ytterst med stöd av stridsåtgärder. De arbets- och anställningsvillkor som facket kunde kräva var dock begränsade till den s.k. hårda kärnan i EU:s utstationeringsdirektiv, vilket kan sägas motsvara de mest grundläggande överenskommelserna i kollektivavtalen. Även efter denna lagändring var utstationerade arbetstagare således enbart garanterade minimilön i värdlandet.

I maj 2018 röstade Europaparlamentet igenom ändringar i utstationeringsdirektivet och i juni samma år antogs direktivet om ändring av utstationeringsdirektivet, kallat ändringsdirektivet, av ministerrådet. Av direktivet följer att utstationerade arbetstagare i större utsträckning ska likabehandlas med inhemska arbetstagare när det gäller lön och

ersättningar. Vidare innehåller direktivet bestämmelser om bl.a. utökat skydd för uthyrda och långvarigt utstationerade arbetstagare, tillgång till information om arbets- och anställningsvillkor och samarbete mellan myndigheter. I juli 2018 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att föreslå hur direktivet ska genomföras i svensk rätt (dir. 2018:66). Utredningen presenterades i juni 2019 (SOU 2019:25).

Våren 2020 lade S-MP-regeringen fram en proposition med förslag till genomförande av ändringsdirektivet i svensk lagstiftning (prop. 2019/20:150). Förslagen, som antogs av riksdagen, stärker möjligheterna att uppnå likabehandling mellan utstationerade och inhemska arbetstagare och ligger i linje med de krav som Vänsterpartiet tidigare har presenterat. I likhet med flera fackförbund anser vi dock att regeringens förslag inte är tillräckligt långtgående på flera områden. Utstationering utan att svenska villkor gäller fullt ut för alla som arbetar på svensk arbetsmarknad innebär alltid en öppning för att kunna ställa arbetare mot arbetare. Det är därför angeläget att systematiskt undanröja sådana risker.

I vår följdmotion med anledning av proposition 2019/20:150 lade vi fram ett antal förslag som syftar till att uppnå likabehandling mellan utstationerade och inhemska arbetstagare, stärka kollektivavtalens ställning, motverka social dumpning samt åstadkomma ordning och reda på svensk arbetsmarknad (mot. 2019/20:3591). Vi fick inte gehör för dessa förslag och väljer därför att lyfta dem igen.

För det första bör även ersättning för resa, kost och logi vad gäller resan från utsändningslandet till Sverige få genomdrivas med stöd av stridsåtgärder. Enligt LO och Byggnads är den svenska lagstiftaren inte förhindrad att kräva att en utstationerande arbetsgivare ska betala för en arbetstagers resa, kost och logi när arbetstagen utstationeras till Sverige (s.k. primär utstationering). Att arbetsgivaren står för sådana ersättningar är en förutsättning för att det ska röra sig om utstationering över huvud taget. I annat fall har arbetstagen själv flyttat till Sverige för att arbeta här, och inte utstationerats av arbetsgivaren. Så som regeringens förslag var utformat kan situationer uppkomma när en utstationerad arbetstaga står helt utan ersättning för dessa kostnader. Det finns en påfallande risk för att oseriösa arbetsgivare utnyttjar ett sådant kryphål i syfte att pressa ner de utstationerade arbetstagens löner. Detta är oacceptabelt och torde också stå i direkt motsättning till intentionerna med ändringsdirektivet.

Fackföreningar måste kunna ställa krav på ersättning för resa, kost och logi även vid primär utstationering. En rätt till ersättning för resa, kost och logi vid primär

utstationering motverkar social dumpning och underbudskonkurrens och är avgörande för att en utstationerad arbetstagare ska kunna få en skälig lön. Vänsterpartiet anser därför att lagstiftningen måste utformas så att svenska fackföreningar ska kunna kräva att en utstationerande arbetsgivare betalar ersättning för resa, kost och logi, minst enligt en nivå som motsvarar de faktiska kostnaderna, även vid primär utstationering.

Ersättning för resa, kost och logi vad gäller resan från utsändningslandet till Sverige ska få genomdrivas med stöd av stridsåtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För det andra bör underrättelseskyldigheten även omfatta enskilda som mottar tjänsterna för privat bruk. Den underrättelseskyldighet som infördes genom proposition 2019/20:150, som innebär att en utstationerande arbetsgivare ska lämna dokumentation till tjänstemottagaren i Sverige som visar att en anmälan har gjorts till Arbetsmiljöverket och att mottagaren ska vara skyldig att underrätta Arbetsmiljöverket vid utebliven dokumentation, omfattar inte enskilda personer som mottar en tjänst för privat bruk. En stor andel av de utstationerade byggnadsarbetarna finns i den s.k. rotsektorn med privatpersoner som beställare. Behovet av underrättelseskyldighet är således stort även i denna sektor. Undantaget för privatpersoner riskerar att urholka poängen med regeringens förslag och lämna en lucka för utnyttjande av utstationerade arbetstagare.

Underrättelseskyldigheten bör även omfatta enskilda som mottar tjänsterna för privat bruk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.1 Ny skadestandsbestämmelse i utstationeringslagen

Enligt nuvarande lagstiftning kan ett företag som bryter mot ett tecknat kollektivavtal vid utstationering få betala skadestånd som klart understiger vinsten av att exempelvis inte betala rätt löner till arbetstagarna. Risken för att bli upptäckt är liten och vid upptäckt avskräcker knappast skadeståndet. För att motverka att utstationerande företag bryter mot ett tecknat kollektivavtal krävs skärpt lagstiftning.

Bygghandelskommissionen, ett branschgemensamt initiativ inom byggsektorn med uppdrag att dels kartlägga rådande förhållanden på den svenska byggmarknaden, dels föreslå åtgärder som främjar en långsiktig utveckling av en sund, hållbar och attraktiv byggbransch, föreslår i sin slutrapport att en ny skadestandsbestämmelse införs i utstationeringslagen. Enligt kommissionen ska det allmänna skadeståndet till en svensk facklig organisation, när ett utstationerande företag bryter mot kollektivavtal,

bestämmas till en sådan nivå att det inte blir lönsamt att bryta mot avtalet. Skadeståndet ska beräknas utifrån företagets vinst till följd av avtalsbrottet (Bygghandelskommissionen 2022: Från svart till vitt. Vänd den osunda utvecklingen i byggbranschen, s. 12). Vänsterpartiet anser att Bygghandelskommissionens förslag är bra.

Det bör införas en ny skadeståndsbestämmelse i utstationeringslagen i enlighet med Bygghandelskommissionens förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Inför en lex Tesla – stoppa strejkbryteri genom utstationering

Den 27 oktober 2023 inledde IF Metall en strejk mot Teslas svenska dotterbolag i syfte att få företaget att teckna kollektivavtal. Därefter har ett stort antal fackförbund vidtagit sympatiåtgärder, såväl i Sverige som i Norden. Tesla har konsekvent vägrat att teckna kollektivavtal och har i stället använt sig av alla upptänkliga metoder för att kringgå fackens stridsåtgärder och upprätthålla verksamheten. Konflikten är nu inne på sin elfte månad, och i skrivande stund finns inga tecken på någon lösning.

Under konflikten har det framkommit uppgifter om att Tesla bl.a. använder sig av utländsk arbetskraft för att ersätta de arbetstagare som strejkar på företagets verkstäder, dvs. organiserat strejkbryteri. Att ersätta strejkande arbetare med andra arbetare är själva definitionen av strejkbryteri, något som är mycket ovanligt i Sverige, där fack och arbetsgivare sedan Saltsjöbadsavtalet 1938 har åtagit sig att respektera varandras rättigheter.

Enligt Dagens Arbete, som granskat Arbetsmiljöverkets utstationeringsregister, använder sig Tesla av utstationerad arbetskraft som strejkbrytare. Sedan den 5 februari 2024 har företaget tagit in arbetare från så gott som hela Västeuropa: Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Österrike. Vissa arbetare har gjort flera vändor och arbetat på olika svenska Teslaverkstäder. Sammanlagt handlar det om 41 olika tillfällen (Dagens Arbete 2024-05-06).

Enligt EU:s utstationeringsregler har en arbetstagare från ett EU-land rätt att arbeta i ett annat EU-land under begränsade perioder genom s.k. utstationering. Kravet är att det ska finnas ett start- och slutdatum för när jobbet ska utföras och att varje utstationering

anmäls till Arbetsmiljöverket. Syftet med utstationering är inte att underlätta strejkbryteri inom EU. Teslas agerande visar att regelverket kring utstationering bör ses över i syfte att förbjuda strejkbryteri genom utstationering.

Vänsterpartiet vill täppa till luckan i lagstiftningen och ändra EU:s utstationeringsdirektiv så att man inte ska kunna flytta arbetstagare mellan EU:s länder för att bryta en konflikt på arbetsmarknaden – en lex Tesla. Arbetsmiljöverket är ansvarig myndighet för utstationering i Sverige. Vårt förslag om en lex Tesla innebär att Arbetsmiljöverket ska neka utstationering om den innebär strejkbryteri.

Vänsterpartiets förslag skulle bidra till att stärka löntagare i Sverige och övriga EU. Genom vårt förslag skyddas den grundlagsfästa strejkrätten. Förslaget ligger även i linje med artikel 28 i EU:s stadga om grundläggande rättigheter. Vänsterpartiet avser att driva förslaget i EU-parlamentet. Det hindrar dock inte att även den svenska regeringen driver frågan på EU-nivå.

Regeringen bör verka för att ändra EU:s utstationeringsdirektiv så att man inte ska kunna flytta arbetstagare mellan EU:s länder för att bryta en konflikt på arbetsmarknaden – en lex Tesla. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Förbättrade regler för utländska företag som verkar i Sverige

Utländska företag kan i dag i många fall agera inom Sverige utan att myndigheterna vet om det. Det gör det förstås svårare att kontrollera om de följer lagar och bestämmelser, vilket kan öppna upp för svartarbete och social dumpning. För att motverka svartarbete och social dumpning på den svenska arbetsmarknaden krävs förbättrade regler för utländska företag som verkar i Sverige.

8.1 Utvidga systemet med anmälningsplikt

Utstationeringslagen skärptes 2013 med en reglering om att de utländska företag som utstationerar arbetstagare till Sverige ska anmäla utstationeringen och utse en kontaktperson till Arbetsmiljöverket. Om arbetsgivaren inte anmäler utstationeringen och en kontaktperson i tid har Arbetsmiljöverket rätt att ta ut en sanktionsavgift från arbetsgivaren.

Vänsterpartiet välkomnade lagskärpningen men anser inte att den är tillräcklig. För att ett system med anmälningsskyldighet ska vara effektivt behöver sanktionsansvaret även omfatta dem som anlitar oregistrerade utländska företag. Erfarenheterna från Danmark, där ett sådant utvidgat regelverk införts, visar att ett effektivt system för anmälningsplikt kräver att även köparna omfattas av sanktionsansvaret (LO 2013: Gäst i verkligheten – om utstationerad arbetskraft i praktiken).

Lagstiftningen om anmälningsskyldighet vid utstationering utvärderades i promemorian Utstationering och vägtransporter (Ds 2017:22). I promemorian konstateras att reglerna om anmälningsskyldighet vid utstationering inte fungerar som det var tänkt. I promemorian föreslås därför ett antal förändringar av nuvarande regelverk, däribland en skyldighet för den utstationerande arbetsgivaren att lämna dokumentation som visar att anmälningsskyldigheten är uppfylld till den i Sverige verksamma mottagaren av tjänsterna (dvs. köparen). Enligt förslaget ska en sanktionsavgift tas ut om den utstationerande arbetsgivaren inte lämnar dokumentation eller om mottagaren av tjänsten inte underrättar Arbetsmiljöverket när dokumentation saknas. Skyldigheten att underrätta Arbetsmiljöverket omfattar inte de fall där en enskild mottar en tjänst för privat bruk (Ds 2017:22).

LO framhåller i sitt remissvar att förslaget är en rättssäker lösning som ger köparen av tjänsterna incitament att efterfråga dokumentation som styrker att anmälningsplikten fullgörs. LO anser dock att även privatpersoner bör omfattas av sanktionsansvaret eftersom behovet av anmälningsskyldighet är som störst i den s.k. rotsektorn där privatpersoner utgör köpare. LO:s bedömning är att undantaget för privatpersoner riskerar att urholka den incitamentsstruktur som promemorians förslag vilar på. S-MP-regeringen valde dock att lägga fram promemorians förslag (prop. 2019/20:150, s. 118). Vänsterpartiet delar LO:s bedömning och vill se ett lagförslag där köparna, utan undantag, omfattas av sanktionsansvaret.

Systemet med anmälningsskyldighet för utländska företag som utstationerar arbetstagare till Sverige bör utvidgas så att även köparna, utan undantag, omfattas av sanktionsansvaret. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.2 Utred inkomstskattelagens bestämmelser om fast driftställe

Ett annat problem när det gäller utländska företag som verkar i Sverige är reglerna om fast driftställe. Reglerna avgör om ett utländskt företag ska betala inkomstskatt i Sverige eller inte. I dag är reglerna hårt knutna till en bedömning av huruvida ett företag är

etablerat på en exakt plats i Sverige eller inte. Företag som inte går att knyta till en exakt plats i Sverige kan därmed undgå skattskyldighet genom att ha sitt kontor utomlands, även om de bedriver omfattande verksamhet i Sverige. Det kan t.ex. röra sig om åkeriföretag, bemanningsföretag eller byggföretag. Detta öppnar för osund konkurrens och social dumpning. Problemet lyfts bl.a. fram i Bygghandelskommissionens slutrapport.

Vänsterpartiet har vid upprepade tillfällen lagt fram förslag till riksdagen om att utreda huruvida inkomstskattelagens bestämmelser om fast driftställe är ändamålsenligt utformade för att täcka in utländska företag som i stor omfattning verkar i Sverige. Skatteutskottet har avslagit dessa förslag, senast med hänvisning till regeringens åtgärder för att bekämpa arbetslivskriminaliteten (2023/24:SkU12).

Vänsterpartiet delar inte utskottets bedömning. Problemet med nuvarande regler kvarstår, vilket bl.a. framhålls av Byggnads. Enligt Byggnads bör det införas en striktare tolkning av begreppet fast driftställe: Ett företag som kontinuerligt, regelbundet eller periodiskt är aktivt i Sverige under en tolv månaders period ska alltid anses etablerat i Sverige (Byggnads 2016: Konkurrens på lika villkor). Vänsterpartiet delar Byggnads uppfattning och anser att frågan bör utredas närmare.

Det bör utredas om inkomstskattelagens bestämmelser om fast driftställe är ändamålsenligt utformade för att inkludera utländska företag som i stor omfattning verkar i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.3 Utstationeringsregistret

Arbetsmiljöverket har tillsyn över delar av utstationeringslagstiftningen och är kontaktmyndighet för utstationering i Sverige. En arbetsgivare som utstationerar arbetstagare till Sverige är skyldig att anmäla detta till Arbetsmiljöverket. Anmälan ska innehålla uppgifter om det utstationerande företaget, tjänstemottagaren i Sverige, arbetstagaren som ska utstationeras och den kontaktperson i Sverige som den utstationerande arbetsgivaren har utsett att företräda företaget i Sverige. Uppgifterna som arbetsgivaren anmäler till Arbetsmiljöverket samlas i utstationeringsregistret, ett register över utländska tjänsteutövare som myndigheten förvaltar sedan den 1 juli 2013. Genom proposition 2019/20:150 skärptes kraven på anmälan av utländsk arbetskraft till utstationeringsregistret. Bland annat infördes krav på anmälan från dag ett och en ny straffavgift infördes i de fall reglerna inte följs (prop. 2019/20:150).

Uppgifterna i utstationeringsregistret används av Arbetsmiljöverket och arbetsmarknadens parter för att se till att utstationerade arbetstagare i Sverige får de arbets- och anställningsvillkor som de har rätt till enligt Sveriges lagar och kollektivavtal. Utstationeringsregistret utgör således en viktig administrativ kontrollfunktion för att möjliggöra kontroll över efterlevnaden av utstationeringslagen och gällande svensk rätt för utländska arbetstagare som arbetar tillfälligt i Sverige (Arbetsmiljöverket 2021: Helårsrapport 2020 – Register för företag som utstationerar arbetstagare i Sverige).

Arbetsmiljöverket har under de senaste åren fått en mängd nya uppdrag, bl.a. vad gäller utstationering. Anslagen till myndigheten har dock inte höjts i samma utsträckning. Enligt fackliga företrädare saknar Arbetsmiljöverket såväl resurser som möjligheter att hantera utstationeringsregistret på lämpligt sätt. Enligt de fackliga företrädarna bör Skatteverket ta över ansvaret för registret. Skatteverket har dels mer resurser att administrera registret, dels bättre möjligheter att samköra väsentliga uppgifter i registret med relevanta uppgifter hos myndigheten. Skatteverket skulle, i samband med att myndigheten tar över ansvaret för utstationeringsregistret, även kunna ges i uppdrag att samköra företagens personalliggare med företagens redovisning av skatteuppgifter på individnivå i syfte att stävja fusk. Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag. Arbetsmiljöverket bör dock även fortsättningsvis ha tillsyn över delar av utstationeringslagstiftningen och samarbeta med Skatteverket kring utstationeringsregistret.

Skatteverket bör få i uppdrag att, i samarbete med Arbetsmiljöverket, förvalta och utveckla utstationeringsregistret. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Enligt Bygghandelskommissionen finns det brister i rapporteringen till utstationeringsregistret, bl.a. vad gäller kraven på att företagen faktiskt anmäler de arbetsplatser där de är verksamma, omfattningen på utstationeringen och arbetstagarnas nationalitet. Bygghandelskommissionen anser därför att Arbetsmiljöverket måste intensifiera sin tillsyn över att anmälningar sker till utstationeringsregistret och att anmälningarna är korrekta. Dessutom bör uppdragsgivare till utstationerande företag ta sitt ansvar för att anmälningar görs (Bygghandelskommissionen 2022: Från svart till vitt. Vänd den osunda utvecklingen i byggbranschen, s. 13). Vänsterpartiet delar Bygghandelskommissionens uppfattning.

Regeringen bör ge Arbetsmiljöverket i uppdrag att intensifiera sin tillsyn över utstationeringsregistret i enlighet med Bygghandelskommissionens förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Motverka fusk inom rotsektorn

I dag finns möjligheter till skatteavdrag för kostnader vid renovering, ombyggnad och tillbyggnad i egna hem och bostadsrättslägenheter (s.k. rottjänster). Ett av syftena med rotavdraget är att minska svartarbete. Enligt flera rapporter är dock svartarbete vanligt förekommande inom rotsektorn. Bland annat förekommer fusk med löner och sociala avgifter. För att motverka detta behöver regelverket stramas upp.

Det finns i dag krav på elektroniska personalliggare på byggarbetsplatser. Från detta krav är den småskaliga byggverksamheten, såsom rotföretag, undantagen.

Bygghandelskommissionen föreslår att det införs krav på att elektroniska personalliggare används vid en byggtjänst för vilken man ansöker om rotavdrag (Bygghandelskommissionen 2022: Från svart till vitt. Vänd den osunda utvecklingen i byggbranschen, s. 14). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Krav på elektroniska personalliggare bör införas för företag som utför byggtjänster med rotavdrag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Företag som utför arbete med rotavdrag ska anmäla avdraget för utbetalning till Skatteverket. Denna anmälan innehåller bara uppgifter om omfattningen på avdraget, vem som varit uppdragsgivare samt vilken fastighet det gäller. Byggföretaget behöver inte uppge vem eller vilka som utfört arbetet. Bygghandelskommissionen föreslår att ett företag som begär en utbetalning från Skatteverket inom ramen för rotsystemet även ska lämna uppgift om vilka arbetstagare som har utfört arbetet. Det skulle ge Skatteverket bättre förutsättningar att upptäcka fall där svart arbetskraft använts i samband med en rottjänst. Kunden ska, enligt Bygghandelskommissionen, kunna drabbas av utebliven subvention om svart arbetskraft har använts och kunden inte har gjort tillräckligt för att kontrollera att företaget följer gällande regelverk (Bygghandelskommissionen 2022: Från svart till vitt. Vänd den osunda utvecklingen i byggbranschen, s. 14). Vänsterpartiet delar Bygghandelskommissionens uppfattning.

Företag som begär en utbetalning från Skatteverket inom ramen för rotsystemet ska även lämna uppgift om vilka arbetstagare som har utfört arbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Förbättrad kontroll av underentreprenörer

Inom bygg- och anläggningsbranschen tar huvudentreprenören ofta in flera led av underentreprenörer, vilket leder till långa, komplicerade underentreprenörskedjor. Detta skapar problem vad gäller samordning och kontroll. Ofta finns omfattande brister vad gäller arbetsmiljö, arbetsvillkor och löner ju längre ner i underentreprenörskedjorna man kommer. För att skapa bättre samordning och kontroll kring underentreprenörer i byggsektorn drev Byggnads, efter hårda strider med dåvarande Byggindustrin, igenom ett s.k. huvudentreprenörsansvar i Byggnads kollektivavtal 2014. Från den 1 januari 2015 gäller huvudentreprenörsansvaret. Det innebär att huvudentreprenören är ansvarig för att se till att alla regler och avtal följs på ett bygge, även av underentreprenörer.

2018 lade S-MP-regeringen fram en proposition om att införa ett lagstadgat entreprenörsansvar för bygg- och anläggningsbranschen. I propositionen föreslogs en ny lag om entreprenörsansvar för lönefordringar. Förslaget innebar i huvudsak att en arbetstagare som inte får lön av sin arbetsgivare för arbete i en bygg- eller anläggningsentreprenad ska kunna få betalt från en annan entreprenör i entreprenadkedjan (prop. 2017/18:214). Propositionen antogs av riksdagen. Lagen (2018:1472) om entreprenörsansvar för lönefordringar (entreprenörsansvarslagen) trädde i kraft den 1 januari 2019.

En statlig utredning har haft i uppdrag att utvärdera om lagen fått avsedd effekt och bedöma om det finns behov av förändringar i lagen. Utredningen har även övervägt om entreprenörsansvaret – som i dag endast gäller i bygg- och anläggningsverksamhet – bör utvidgas till att omfatta fler branscher som har problem med arbetslivskriminalitet och där långa kedjor av underentreprenörer är vanligt förekommande. Utredningen konstaterar att lagen är ett ”effektivt verktyg för arbetstagarorganisationer” och att lagen ”sannolikt bidragit till mer ordning och reda” (SOU 2023:26, s. 12). Utredningen bedömer dock att entreprenörsansvaret inte bör utvidgas till andra branscher, trots uppenbara problem (SOU 2023:26, s. 14 f.). Vänsterpartiet delar inte utredningens uppfattning. Vi anser att entreprenörsansvaret bör utvidgas till andra branscher. Vi kan konstatera att LO, i sitt remissvar, anser att det bör införas ett entreprenörsansvar på hela arbetsmarknaden, dvs. i samtliga branscher. Enligt LO skulle det stärka arbetstagarnas position på arbetsmarknaden och bidra till att stävja arbetslivskriminalitet. De branscher som inte har problem med utebliven lön skulle inte påverkas av en sådan förändring. Vänsterpartiet delar LO:s uppfattning.

Det bör införas ett entreprenörsansvar för hela arbetsmarknaden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det kollektivavtalade och lagstadgade entreprenörsansvaret har gett Byggnads bra verktyg att kontrollera att underentreprenörer följer de regler och avtal som gäller. Exempelvis kan fackliga företrädare begära ut listor över de underentreprenörer som verkar på en arbetsplats. Enligt företrädare för Byggnads finns dock en del brister och begränsningar i nuvarande lagstiftning som försvårar fackets kontroll av underentreprenörerna. Exempelvis får listorna över underentreprenörer endast ges till de personer som tydligt utsetts till mottagare av informationen, såsom ombudsmän eller andra företrädare på regional nivå. Det försvårar arbetet för de lokalt fackligt förtroendevalda som finns på arbetsplatsen. De har rimligen störst behov av att få kännedom om vilka underentreprenörer som finns på arbetsplatsen och bör därmed kunna begära ut listor över de underentreprenörer som verkar på bygget. De fackligt förtroendevalda hos huvudentreprenören på en arbetsplats bör även kunna agera för arbetstagare som är underentreprenörer eller underentreprenör till densamme. Det kan de lokalt fackligt förtroendevalda inte göra enligt nuvarande lagstiftning och avtal.

Förtroendemannalagen, å ena sidan, utformades i en tid då problemet med splittrade entreprenader och långa underentreprenörskedjor inte förekom på svensk arbetsmarknad. Lagen om entreprenörsansvar för lönefordringar, å andra sidan, har uppenbarligen inte utformats på ett ändamålsenligt sätt.

För att ge de lokalt fackligt förtroendevalda hos huvudentreprenören möjlighet att dels begära ut listor över de underentreprenörer som verkar på en arbetsplats, dels agera i lägen med komplicerade entreprenörskedjor bör förtroendemannalagen och lagen om entreprenörsansvar för lönefordringar ses över.

Vad som ovan anförts om att se över förtroendemannalagen och lagen om entreprenörsansvar för lönefordringar bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Lagstiftning mot lönestöld

Om en anställd inte får den lön som arbetsgivaren har utlovat kan arbetstagaren vända sig till domstol och kräva att få lönen utbetald. Arbetsgivaren kan, enligt nuvarande lagstiftning, tvingas att betala det den är skyldig arbetstagaren men döms inte för något

brott. Om arbetsgivaren inte kan betala går staten in och ersätter arbetstagaren via den statliga lönegarantin.

Det faktum att det inte är straffbart för arbetsgivare att undanhålla lön för arbetstagare medför flera problem. För det första sänder det en signal till oseriösa arbetsgivare att det inte får några konsekvenser om man håller inne med de anställdas lön. Oseriösa arbetsgivare kan därmed fortsätta med detta agerande utan påföljd. För det andra skapar det stora problem i form av vräkningar, skuldsättning och fattigdom för de arbetstagare som drabbas. Ofta rör det sig om migrantarbetare från tredje land eller papperslösa, arbetstagare som redan i utgångsläget befinner sig i en utsatt position.

I Norge infördes 2022 en lag om ”lönstyveri”, vilket kan översättas till lönestöld. Enligt den norska lagstiftningen är det, under vissa förutsättningar, straffbart att undanhålla eller att återkräva lön (SOU 2022:36, s. 210). En arbetsgivare som håller inne en arbetstagers lön riskerar upp till sex års fängelse (Jeppson 2021: Grannländers arbete mot arbetslivskriminalitet inom bygg- och anläggningssektorn. En underlagsrapport till Bygghandelskommissionen, s. 43).

Enligt företrädare för Solidariska byggare, en del av Syndikalisterna (SAC) som organiserar och bl.a. bistår migrantarbetare som drabbats av lönestöld, är fenomenet vanligt förekommande på svensk arbetsmarknad – i synnerhet inom bygg- och anläggningsbranschen. En lag om lönestöld liknande den norska skulle motverka att oseriösa arbetsgivare ägnar sig åt lönestöld.

Regeringen bör återkomma med förslag om lagstiftning mot lönestöld i linje med den norska lagstiftningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Bättre regelverk vid offentlig upphandling

Offentliga verksamheter i Sverige upphandlar varor och tjänster till ett värde av drygt 800 miljarder kronor årligen. Det motsvarar nästan en sjättedel av Sveriges BNP (Upphandlingsmyndigheten 2023: Nationella upphandlingsrapporten 2023).

I dag finns stora problem med hur offentlig upphandling tillämpas. Alltför ofta är lägsta pris vägledande, vilket leder till att oseriösa företag vinner upphandlingar genom att hålla priserna nere på bekostnad av en god arbetsmiljö och rimliga arbetsvillkor. De krav som ställs följs alltför sällan upp. På senare år har även kriminella gäng etablerat sig i välfärden efter att ha vunnit upphandlingar. Utvecklingen är systemhotande och måste stoppas.

Vänsterpartiet anser att det ska råda ordning och reda vid offentlig upphandling. Arbetstagare som arbetar inom offentligt finansierade verksamheter som upphandlas ska garanteras schysta löner och villkor. Kriminella gäng ska förhindras från att delta i upphandlingar. Skattemedel ska inte gå till företag som dumpar löner och arbetsvillkor. Detta kräver ett bättre regelverk vid offentlig upphandling.

Efter valet 2014 slöt Vänsterpartiet en överenskommelse med Socialdemokraterna och Miljöpartiet. En av punkterna handlade om att få bort social dumpning i offentlig upphandling. Den delen av överenskommelsen resulterade i proposition 2015/16:195 Nytt regelverk om upphandling. Propositionen antogs av riksdagen med vissa ändringar. Beslutet innebär att de upphandlande myndigheterna fr.o.m. den 1 juni 2017, vid upphandlingar över tröskelvärdena, ska ställa särskilda arbetsrättsliga villkor, såsom krav på kollektivavtalsenliga villkor vad gäller lön, arbetstid och semester, om det är behövligt. Därmed garanteras arbetstagarna schysta löner och villkor. På så sätt motverkas offentligt finansierad lönedumpning och våra gemensamma resurser används på ett ansvarsfullt sätt. Vänsterpartiet välkomnar det förbättrade regelverket även om vi, i likhet med fackföreningsrörelsen, hade velat se hårdare krav i samband med upphandling, däribland krav på tjänstepension och försäkring.

Vänsterpartiet anser att det är hög tid att genomföra förslagen i proposition 2015/16:195 fullt ut. I propositionen föreslogs att upphandlande myndigheter, utöver möjligheten att ställa krav på kollektivavtalsenliga villkor vad gäller lön, arbetstid och semester, även skulle få ställa krav på försäkringar, pensioner och annan ledighet än semester. Denna del av propositionen avslogs av de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna. Dessutom begränsades möjligheten att ställa krav på lön, arbetstid och semester till upphandlingar över tröskelvärdena, vilket motsvarar en tredjedel av upphandlingarna. För en stor andel av upphandlingarna finns det således inte möjlighet att ställa sådana krav. Det skapar utrymme för underbudskonkurrens och social dumpning i samband med offentlig upphandling. Lagen om offentlig upphandling (LOU) bör därför förändras. Arbetsvillkor lägst i nivå med kollektivavtal ska gälla vid all offentlig upphandling utan undantag.

Regeringen bör återkomma med förslag om ändringar i LOU så att krav på skäliga villkor ska ställas vid behov i alla offentliga upphandlingar och att det blir möjligt att vid upphandling ställa krav på villkor om pensioner, försäkringar och annan ledighet än semester. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ett problem som inte åtgärdats genom det nya regelverket för offentlig upphandling är de långa underentreprenörskedjor som ofta präglar offentligt upphandlade projekt inom bygg- och anläggningsbranschen. Huvudentreprenörer tar ofta in flera led av underentreprenörer, vilket leder till långa kedjor av underentreprenörer. Detta kan t.ex. innebära stora problem vad gäller samordning och kontroll på byggarbetsplatser. Ofta finns omfattande brister vad gäller arbetsmiljö och arbetsvillkor ju längre ner i underentreprenörskedjorna man kommer. Svartjobb, skattefusk och låglönekonkurrens är vanligt förekommande (Byggnads 2016: Konkurrens på lika villkor). Vänsterpartiet kan även konstatera att den lagstiftning om entreprenörsansvar för lönefordringar i bygg- och anläggningsbranschen som införts inte heller löser dessa problem på ett ändamålsenligt sätt. Det krävs därför ytterligare åtgärder för att skapa ordning och reda vid offentlig upphandling.

Vi anser att det som huvudregel ska ställas krav på att max två led av underentreprenörer får användas vid offentlig upphandling. Därmed skulle möjligheterna till samordning och kontroll stärkas. Vi kan i sammanhanget konstatera att Leverantörskontrollutredningen, med hänvisning till upphandlingsdirektiven och EUF-fördragets bestämmelser om fri rörlighet för tjänster, bedömer att det saknas rättsliga förutsättningar för att införa en begränsning av antalet underleverantörsled (SOU 2023:43, s. 302). Vänsterpartiet delar inte utredningens bedömning.

Det ska som huvudregel ställas krav på att maximalt två led av underentreprenörer får användas vid offentlig upphandling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ett annat problem med nuvarande upphandlingslagstiftning uppmärksammades av media under sommaren 2021. I samband med Trafikverkets upphandling av vakt- och broöppningsfunktionen på Hjulstabron tog en ny entreprenör över driften. I samband med övergången till den nya entreprenören fick de anställda som erbjöds anställning hos den nya entreprenören ett betydligt sämre kollektivavtal och därmed en avsevärt lägre lön (Aftonbladet 2021-08-07).

Detta är ett återkommande problem vid offentliga upphandlingar. Grundproblemet är att lagstiftningen gör det möjligt för beställaren (i detta fall Trafikverket) att anta det anbud som är det ekonomiskt mest fördelaktiga för beställaren, dvs. lägsta möjliga kostnad inom ramen för lagstiftningens krav på kollektivavtalsenliga villkor. Det innebär att företag som omfattas av kollektivavtal med lägre löner och sämre villkor ofta vinner upphandlingar. För de anställda innebär detta en successiv lönesänkning i

samband med varje ny upphandling – en form av statligt sanktionerad lönesänkningsspolitik.

För att komma till rätta med detta bör upphandlingslagstiftningen ses över. Det ska inte vara möjligt för beställaren att i samband med en ny upphandling anta anbud som innebär sänkta löner för de anställda. Anställda som vid en ny upphandling ”följer med” från en entreprenör till en annan ska garanteras de löner och villkor som gällt tidigare. Ett första steg mot förändring bör vara ett obligatoriskt krav på anbudsgivarna att redovisa vilken personalstyrka och vilka lönenivåer som ligger till grund för deras kostnadsberäkningar.

Det bör införas ett obligatoriskt krav på anbudsgivarna att, i samband med offentlig upphandling, redovisa vilken personalstyrka och vilka lönenivåer som ligger till grund för deras kostnadsberäkningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En ytterligare brist i nuvarande upphandlingslagstiftning är det faktum att de upphandlande aktörerna inte behöver hämta in synpunkter från relevanta fackförbund i den bransch där upphandlingen ska ske. Fackförbunden har i regel god kännedom om branschen och de företag som verkar där. Fackförbunden har därmed ofta kunskap om vilka företag som är att betrakta som seriösa och vilka som inte är det. Om de upphandlande myndigheterna, inför varje upphandling, inhämtade synpunkter från relevanta fackförbund skulle många oseriösa företag kunna sällas bort i upphandlingsprocessen. Därmed skulle arbetslivskriminalitet inom offentlig upphandling kunna motverkas.

LO har föreslagit att upphandlande aktörer inför upphandlingsförfarandet ska ha en dialog med relevanta fackförbund i den bransch där upphandlingen ska ske (LO 2022: Arbetslivskriminalitet. Kampen för ordning och reda, s. 22). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Upphandlande aktörer ska inför upphandlingsförfarandet ha en dialog med relevanta fackförbund i den bransch där upphandlingen ska ske. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utöver de problem och brister som nämnts ovan saknas även nationell koordinering mellan de upphandlande myndigheterna. Bristen på nationell koordinering gör att oseriösa företag som upptäcks i en kommun eller region kan fortsätta att bedriva sin verksamhet och vinna kontrakt i andra delar av landet. För att komma till rätta med dessa problem bör regeringen dels utreda möjligheten att upprätta system där samtliga

upphandlande myndigheter och statliga och kommunala bolag måste delta, dels utreda inrättandet av en s.k. svart lista över oseriösa företag.

Regeringen bör dels utreda möjligheten att upprätta system där samtliga upphandlande myndigheter och statliga och kommunala bolag måste delta, dels utreda inrättandet av en s.k. svart lista över oseriösa företag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vid sidan av ovanstående förslag, som syftar till att skapa ordning och reda vid offentlig upphandling, finns det anledning att använda upphandlingslagstiftningen för att åstadkomma andra former av förbättringar på arbetsmarknaden. Ett sådant exempel är Byggnads förslag om att införa krav på att ta in lärlingar vid offentlig upphandling. Enligt Byggnads är det brist på lärlingsplatser inom bygg- och anläggningssektorn. En bidragande orsak är de många utländska företag som vinner offentliga kontrakt och i regel inte erbjuder några lärlingsplatser för svenska lärlingar. I förlängningen hotas tillväxten av framtida bygg- och anläggningsarbetare i Sverige, vilket i sin tur påverkar möjligheten att bygga de bostäder och den infrastruktur som behövs. Här bör det offentliga ta ansvar och ställa krav i samband med offentlig upphandling. För att säkerställa att ungdomar i Sverige ges möjlighet att genomgå lärlingsutbildning bör det införas krav på att ta in lärlingar vid offentlig upphandling. Lärlingsklausuler vid offentlig upphandling har tidigare införts på lokal nivå i Skellefteå (Byggnads 2022: Politik för oss som bygger Sverige. Byggnads prioriterade valfrågor 2022). Liknande krav har införts på nationell nivå i Norge i syfte att öka antalet lärlingsplatser i offentligfinansierade projekt. Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag som bör genomföras i Sverige.

Regeringen bör återkomma med förslag om att införa krav på att ta in lärlingar (s.k. lärlingsklausuler) vid offentlig upphandling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Avslutningsvis kan Vänsterpartiet konstatera att det krävs förändringar på EU-nivå för att åstadkomma ett bättre regelverk för offentlig upphandling i Sverige. Lagen om offentlig upphandling styrs av bl.a. EU:s upphandlingsdirektiv, vilket förhindrar nödvändiga förbättringar av svensk upphandlingslagstiftning. Enligt direktivet kan upphandlande myndigheter exempelvis inte ställa krav på kollektivavtal i samband med upphandling – enbart kollektivavtalsenliga villkor vad gäller lön, arbetstid och semester. En upphandlande myndighet kan alltså inte kräva att leverantören ska vara bunden av kollektivavtal. Direktivet förhindrar även möjligheten att införa en begränsning av

antalet underleverantörsled. Sammantaget skapar det utrymme för lönedumpning och bidrar till otrygga jobb med dåliga villkor på svensk arbetsmarknad. Vänsterpartiet vill förändra EU:s upphandlingsregler så att det blir möjligt att förbättra upphandlingslagstiftningen i Sverige och därigenom bl.a. kunna ställa krav på kollektivavtal vid all offentlig upphandling – utan undantag.

Regeringen bör verka för att förändra EU:s upphandlingsdirektiv i syfte att möjliggöra ett bättre regelverk för offentlig upphandling i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13 Ett rättvist system för arbetskraftsinvandring

Arbetskraftsinvandringen har historiskt varit positiv för Sverige och bidragit till vårt lands utveckling. En väl fungerande arbetskraftsinvandring kan även framöver tillföra mycket såväl för den enskilde som kommer hit för att arbeta som för svensk ekonomi och arbetsmarknad. Arbetskraftsbrist inom olika branscher och yrken kan hanteras. Människor som kommer hit bidrar med nya kunskaper och nya kontaktytor skapas. Om arbetskraftsinvandringen även framgent ska bidra positivt för arbetstagaren, arbetsgivaren och hela samhället måste det finnas garantier för att de som invandrar inte utnyttjas och inte heller används för att dumpa löne- och arbetsvillkoren på den svenska arbetsmarknaden. Det kräver ett rättvist system för arbetskraftsinvandring.

Nuvarande system för arbetskraftsinvandring, som infördes av alliansregeringen och Miljöpartiet 2008, är riggat för att arbetsgivare ska kunna ta hit lågbetald arbetskraft. Det har lett till lönedumpning, utnyttjande och osund konkurrens. Det är hög tid att införa ett rättvist system för arbetskraftsinvandring.

Under den förra mandatperioden vidtogs flera åtgärder för att förändra systemet för arbetskraftsinvandring. I februari 2020 tillsatte S-MP-regeringen en utredning med uppdrag att bl.a. ta ställning till hur en ny grund för uppehållstillstånd ska utformas för att göra det lättare för högkvalificerade att arbeta i Sverige samt överväga åtgärder för att motverka s.k. kompetensutvisningar och utnyttjande av arbetskraftsinvandrare. En utgångspunkt för utredningen var att värna dagens system för arbetskraftsinvandring, dvs. det system som infördes av alliansregeringen och Miljöpartiet 2008 (dir. 2020:8).

Vänsterpartiet välkomnade utredningen men framhöll, i likhet med Moderaterna och Kristdemokraterna, att utredningen borde ges ett bredare uppdrag för att komma till rätta med de problem som nuvarande system för arbetskraftsinvandring präglas av.

Vänsterpartiet träffade därefter en överenskommelse med Moderaterna och Kristdemokraterna om hur systemet för arbetskraftsinvandring bör förändras. Mot bakgrund av överenskommelsen väckte Vänsterpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna därefter ett utskottsinitiativ i socialförsäkringsutskottet med förslag om att regeringen senast den 1 maj 2020 skulle besluta om nya direktiv för utredningen (bet. 2019/20:SfU25). Riksdagen ställde sig bakom utskottsinitiativet och i juni fattade regeringen beslut om tilläggsdirektiv i enlighet med riksdagens beslut (dir. 2020:69).

I januari 2021 presenterade utredningen delbetänkandet Ett förbättrat system för arbetskraftsinvandring (SOU 2021:5). I oktober 2021 presenterade utredningen sitt slutbetänkande Ett förbättrat system mot arbetskraftsexploatering m.m. (SOU 2021:88). Betänkandena innehåller många förslag som, om de genomförs, skulle förbättra systemet för arbetskraftsinvandring och motverka arbetskraftsexploatering.

Under 2022 lade S-regeringen fram två propositioner med förslag från utredningen om arbetskraftsinvandring: proposition 2021/22:134 Skärpta och förbättrade regler om arbetskraftsinvandring och proposition 2021/22:284 Ett höjt försörjningskrav för arbetskraftsinvandrare. Vänsterpartiet ställde sig bakom vissa av regeringens förslag, avvisade vissa förslag och lade fram egna förslag som enligt vår mening krävs för att åstadkomma ett rättvist system för arbetskraftsinvandring (mot. 2021/22:4437 och mot. 2021/22:15).

Vänsterpartiet har länge krävt att de villkor som erbjuds den som arbetskraftsinvandrar till Sverige ska vara juridiskt bindande. Det är en viktig ordning för att stäva utnyttjande och fusk. Vi bedömer att regeringens förslag i proposition 2021/22:134 lever upp till vårt krav om juridiskt bindande anställningserbjudanden eller anställningsavtal i och med att arbetstillståndet ska baseras på ett av båda parter ingånget anställningsavtal med lön och villkor i nivå med kollektivavtal och branschpraxis (mot. 2021/22:4437). Vänsterpartiet förutsätter att kravet på anställningsavtal vid ansökan om arbetstillstånd, som trädde i kraft den 1 juni 2022, följs upp för att se om lagändringen har gett avsedd effekt. Utöver detta har inget av våra övriga huvudkrav tillmötesgåtts genom de lagändringar som genomförts.

Vänsterpartiets övriga huvudkrav för ett rättvist system för arbetskraftsinvandring ligger fast. Vi väljer därför att återigen lyfta fram våra förslag kring hur ett sådant system ska utformas. Våra huvudkrav på förändringar i lagstiftningen avseende arbetskraftsinvandring är följande:

- Återinför den myndighetsbaserade arbetsmarknadsprövningen. Frågan om brist och påföljande arbetskraftsbehov ska prövas av Arbetsförmedlingen, i samråd med arbetsmarknadens parter. Arbetstillstånd ska endast ges till de branscher där det råder arbetskraftsbrist.
- Heltidsanställning som krav för arbetstillstånd.
- Vandelsprövning av arbetsgivare som söker arbetstillstånd för utländska arbetstagare innan arbetstillstånd beviljas.
- Arbetskraftsinvandrare som träder fram och berättar om missförhållanden hos arbetsgivaren ska få stanna i Sverige tillståndstiden ut och ges möjlighet att söka en ny anställning.
- Straff för arbetsgivare som utnyttjar arbetskraftsinvandrare och skadestånd till den arbetstagare som drabbas.

Vad som ovan anförts om hur ett rättvist system för arbetskraftsinvandring ska utformas bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Enligt vår mening behöver ovanstående krav genomföras för att åstadkomma ett rättvist system för arbetskraftsinvandring. De förändringar av lagstiftningen som den förra regeringen genomförde är otillräckliga.

Vi kan konstatera att högerregeringen avser att skärpa villkoren för arbetskraftsinvandring, bl.a. genom högre inkomstkrav. Vänsterpartiet är kritiskt till regeringens förslag. Oseriösa arbetsgivare kommer även fortsättningsvis att kunna exploatera arbetskraftsinvandrare genom att utlova en viss lönenivå och därefter erbjuda en helt annan när arbetskraftsinvandringen väl kommer till Sverige och börjar jobba. Med regeringens förslag försvåras dessutom rekrytering och möjligheterna att klara kompetensbehoven i t.ex. välfärden. För att komma till rätta med utnyttjandet av arbetskraftsinvandrare på svensk arbetsmarknad krävs helt andra åtgärder.

Vi menar att det behövs andra skärpningar av lagstiftningen för att skapa ett rättvist system för arbetskraftsinvandring. Fokus ska ligga på att motverka utnyttjande och exploatering – inte på att begränsa invandringen till Sverige och göra det svårare för dem som har sökt sig till vårt land. Det ska vara arbetsmarknadens behov som ska styra arbetskraftsinvandringen – inte högerregeringens behov av att minska invandringen.

14 Förbättra plattformsarbetares villkor

Under 2010-talet har en ny typ av otryggt arbete växt fram: plattformsarbete (s.k. gigjobb). Plattformsarbetet kan se ut på olika sätt, men de som utför arbetet förenas av att de får arbete via en digital plattform, att de i regel saknar anställning och att de betraktas som egenföretagare. Det finns plattformsarbetare som har anställningar, men dessa s.k. hybridanställda har ofta kortare tidsbegränsade kontrakt med ett litet antal schemalagda timmar varje månad. Denna grupp täcks av samma arbetsrättsliga skydd som andra anställda. För det stora flertalet plattformsarbetare finns inget arbetsrättsligt skydd.

Hur många som har ett plattformsarbete på den svenska arbetsmarknaden är svårt att avgöra då tidigare studier kommit fram till mycket varierande siffror. Enligt en sammanställning av flera olika studier uppskattas att omkring 2 procent av arbetskraften har ett plattformsarbete. Män, utrikes födda och yngre är överrepresenterade i gruppen (Alfonsson 2022. Det otrygga arbetslivet i Sverige – Dess framväxt och konsekvenser, s. 128).

Utvecklingen mot allt fler plattformsarbetare beskrivs ofta som att en ny typ av ekonomi växt fram: gigekonomi, delningsekonomi, plattformsekonomi etc. Att hävda att en ny typ av ekonomi växt fram, parallellt med den flexibla kapitalismen, är dock överdrivet. Snarare ryms fenomenet inom den flexibla kapitalismens ramar. Det nya är inte yrkena i sig utan hur de som utför arbetet får arbete, hur arbetet styrs och hur deras arbetsvillkor ser ut. Det faktum att majoriteten av plattformsarbetarna saknar anställning gör att de går miste om flera av de rättigheter och det rättsliga skydd som anställda besitter.

Plattformsarbetet brukar beskrivas som ett trepartsförhållande mellan arbetaren, kunden och plattformen, inte helt olikt det förhållande som råder inom bemanningsbranschen. Situationen är dock mer komplex än så. Bemanningsanställda är anställda i bemanningsföretaget som i sin tur hyr ut de anställda till ett kundföretag. Kundföretaget leder arbetet och bemanningsföretaget är arbetsgivare. Detta gäller inte för plattformsarbete.

En plattformsarbetare är i regel inte anställd av plattformsföretaget utan är antingen egenföretagare eller har en s.k. egenanställning via egenanställningsföretag. Egenanställningsföretag är företag som på pappret fungerar som arbetsgivare: de fakturerar beställaren, betalar skatt och sociala avgifter och betalar ut lönen till arbetaren. För detta tar egenanställningsföretaget ut en avgift av arbetaren. Det är

arbetaren som ser till att få kunduppgiften, sköter all kontakt med kunderna och utför arbetet osv. Egenanställningsföretaget är således inte en arbetsgivare i den bemärkelsen att det köper arbetskraft från en anställd löntagare – det är snarare en tjänst som gör att arbetaren inte behöver starta ett eget företag. Om plattformsarbetaren inte använder ett egenanställningsföretag är hen i regel egenföretagare. I båda dessa fall saknar plattformsföretaget arbetsgivaransvar.

När plattformsarbetare inte är anställda i plattformsföretaget, utan utför arbetet i egenskap av egenföretagare eller via ett egenanställningsföretag, förflyttas risker i arbetet från plattformsföretaget till den enskilda arbetaren. Därmed undviker plattformsföretaget en mängd kostnader och lagregleringar.

Eftersom plattformsföretagen bestämmer villkoren, lönerna och vilka som får tillgång till tjänsterna och många gånger också styr arbetsprocessen har det påtalats att plattformsföretagen bör betraktas som arbetsgivare. Det har även framhållits att de som utför arbetet, dvs. plattformsarbetarna, bör betraktas som arbetstagare. Under de senaste åren har det pågått flera rättsliga tvister runtom i världen om huruvida plattformsföretag ska betraktas som arbetsgivare och om plattformsarbetare som arbetstagare. I vissa länder har domstolarna dömt till plattformsföretagens fördel och de har därmed friskrivits från arbetsgivaransvar. I andra länder pågår tvisterna alltjämt och utfallet är oklart. I enstaka länder har dock plattformsarbetarnas villkor förbättrats. Ett exempel är Spanien, där landets högsta domstol slagit fast att plattformsarbetare ska betraktas som anställda med de rättigheter som följer av detta (Arbetsvärlden 2020-10-12).

Det faktum att plattformsföretagen inte betraktas som arbetsgivare och att majoriteten av plattformsarbetarna inte betraktas som arbetstagare skapar en mängd problem. För det första saknar plattformsarbetarna de rättigheter och den anställningstrygghet som anställda har. För det andra behöver plattformsföretaget inte ta något arbetsmiljöansvar för de icke anställda plattformsarbetarna. För det tredje har plattformsarbetare som inte är anställda svårt att representeras av fackföreningar då dessa i regel riktar sig till anställda och försvarar deras rättigheter i relation till en arbetsgivare. Utöver detta finns en mängd andra problem behäftade med plattformsarbete, såsom löneotrygghet, social otrygghet och tidsotrygghet. Utsattheten hos plattformsarbetare är således stor.

Plattformsarbetet drabbar inte bara de individer som utför arbetet utan kan även få konsekvenser för den svenska arbetsmarknaden i stort. Den svenska modellen bygger på att parterna på arbetsmarknaden möts, förhandlar och tillsammans reglerar de villkor

som ska gälla. Anställda förhandlar via fackföreningar och arbetsgivare via arbetsgivarföreningar. Genom plattformsarbetet erkänns i regel inte arbetarna längre som anställda utan ses i stället som företagare som gör affärer och ingår avtal med andra företag. Samtidigt förnekar plattformsföretagen sin roll som arbetsgivare. Det finns således inte två tydliga motparter. Därmed kringgås den svenska förhandlingsmodellen.

Att, som plattformsföretagen, förneka sin roll som arbetsgivare är något nytt på svensk arbetsmarknad. Det är också en mycket effektiv antifacklig praktik. Plattformsföretagen behöver inte ens hindra plattformsarbetare från att organisera sig eftersom de, i frånvaron av en ställning som arbetstagare, saknar möjlighet att luta sig mot arbetsrätten om de representeras fackligt.

Om plattformsarbetet expanderar, och sättet att organisera arbete spiller över på andra delar av arbetsmarknaden, hotas den svenska modellen. Om arbetare inte längre ses som anställda och arbetsgivare inte längre ses som arbetsgivare kan inga förhandlingar ske och inga kollektivavtal ingås. För att motverka en sådan utveckling, och förbättra villkoren för plattformsarbetare, behöver flera åtgärder vidtas.

Plattformsföretagens affärsmodell bygger på att de utnyttjar en otydlighet i lagstiftningen. Genom att inte definiera plattformsarbetarna som anställda kommer plattformsföretagen undan såväl arbetsrättsliga regler som krav på förmåner, t.ex. försäkringar, pensioner och utrustning. Den svenska lagstiftning som reglerar gränsen mellan arbetstagare och uppdragstagare saknar en tydliggörande definition av arbetstagar- och arbetsgivarbegreppet. Det är i stället domstolspraxis som avgör vilka faktorer som spelar in. Tidigare domar i arbetsrättsliga tvister blir då avgörande för vilken definition som tas i bruk (Gigwatch 2021. Apparna och arbetet – Om gigifieringen av arbetsmarknaden).

Under de senaste åren har Arbetsmiljöverket genomfört tillsynsinsatser mot flera plattformsföretag i syfte att tvinga dem att ta ansvar för plattformsarbetarnas arbetsmiljö och i förlängningen testa gränserna för var arbetsgivaransvaret går. Ärendena har prövats i domstol. 2021 prövades plattformsföretagen Tiptapp och Taskrunner som bägge vann sina tvister mot myndigheten. Enligt förvaltningsrätten kräver rättspraxis en mer omfattande arbetsledning och en tydligare underordning av arbetskraften gentemot plattformen för att arbetsgivarbegreppets kriterier ska vara uppfyllda. 2023 prövades plattformsföretagen Wolt och Bolt som, även de, vann sina tvister mot Arbetsmiljöverket och således inte är att betrakta som arbetsgivare. Domarna visar att befintlig svensk lagstiftning och rättspraxis inte förmår att klassificera

plattformsföretagen som arbetsgivare. Till dess att en mer inkluderande definition av arbetsgivare kommer på plats – antingen nationellt eller på EU-nivå – förblir plattformsekonomin en laglös zon på svensk arbetsmarknad (Flamman 2023-06-20).

Vänsterpartiet anser att plattformsföretagen ska betraktas som arbetsgivare och att de som utför arbetet, plattformsarbetarna, ska betraktas som arbetstagare – med de rättigheter och skyldigheter som följer av detta. För att åstadkomma det krävs förändrad lagstiftning som tydliggör detta.

14.1 Inför ny nationell lagstiftning

Det nyligen antagna plattformsdirektivet, som förhandlats fram mellan EU:s institutioner 2021–2024, överlämnar åt medlemsstaterna att själva bestämma om plattformsarbetarna är arbetstagare och plattformsföretagen är arbetsgivare, utifrån nationell lagstiftning, kollektivavtal och praxis. För Vänsterpartiet är det uppenbart att nuvarande svensk lagstiftning och rättspraxis inte förmår att klassificera plattformsarbetarna som arbetstagare och plattformsföretagen som arbetsgivare. Plattformsarbetarnas villkor kan inte heller förbättras genom kollektivavtal inom ramen för den svenska modellen eftersom det saknas två tydliga parter: arbetstagare och arbetsgivare. Det krävs således ny nationell lagstiftning.

Det bör införas ny nationell lagstiftning som tydliggör att plattformsföretag är att betrakta som arbetsgivare och plattformsarbetare är att betrakta som arbetstagare med de rättigheter och skyldigheter som följer av detta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

14.2 Förändra plattformsdirektivet – skapa likvärdiga villkor för plattformsarbetarna i EU

Utöver ny nationell lagstiftning krävs förändringar på EU-nivå. I EU-kommissionens ursprungliga direktivförslag fanns en s.k. anställningspresumtion med fem kriterier för när ett plattformsföretag ska ses som arbetsgivare. Om minst två av kriterierna var uppfyllda skulle plattformsföretaget i fråga rättsligt sett anses vara arbetsgivare. Om kriterierna gjorde att en plattformsarbetare var att betrakta som anställd så skulle denne också få de rättigheter och sociala förmåner som arbetstagare har rätt till (COM(2021) 762, utl. 2021/22:AU16 s. 4 f.). Enligt det ursprungliga förslaget skulle anställningspresumtionen införas i samtliga EU-länder. Det nyligen antagna plattformsdirektivet överlåter i stället till medlemsstaterna att själva reglera

plattformarbetet. Det kommer att leda till att plattformarbetare får förbättrade villkor i vissa medlemsstater, men inte i andra. Det är en olycklig utveckling. Rimligen bör villkoren för plattformarbetarna förbättras i hela EU – oavsett medlemsstaternas nationella lagstiftning, kollektivavtal och praxis. Det kräver en förändring av plattformsdirektivet. Exempelvis bör samtliga EU-länder åläggas att införa en anställningspresumtion som syftar till att omklassificera plattformarbetarna till arbetstagare hos plattformsföretagen och att plattformsföretagen därmed betraktas som arbetsgivare. Därmed skapas likvärdiga villkor för plattformarbetarna i hela EU.

Regeringen bör verka för att förändra plattformsdirektivet i syfte att förbättra och skapa likvärdiga villkor för plattformarbetarna i EU. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

14.3 Krav på F-skatt vid egenanställning

Egenanställning är en relativt ny företeelse på den svenska arbetsmarknaden.

Egenanställningsföretagens affärsidé är att ”bereda möjligheter och skapa trygghet för personer att verka som egenföretagare utan att de behöver skaffa F-skattsedel och sköta den administration som är förenad med egenföretagande” (SOU 2017:24).

Många av plattformarbetarna har en egenanställning via ett egenanställningsföretag. Därmed behöver plattformsföretaget inte ta något arbetsgivaransvar. I stället fungerar egenanställningsföretaget som en form av ”arbetsgivarmålvakt” åt plattformsföretaget och bidrar därmed till att plattformsföretaget inte behöver ta något arbetsgivaransvar. Egenanställningsföretagen tar dock inte heller något arbetsgivaransvar för den egenanställda plattformarbetaren – det är enbart att betrakta som en administrativ lösning.

Många av de plattformarbetare som har en s.k. egenanställning saknar F-skatt. De utför samtidigt kontinuerligt arbete åt plattformsföretag under anställningslika förhållanden. Dessa plattformarbetare är därmed att betrakta som falska egenanställda eller falska egenföretagare.

Vänsterpartiet anser, i likhet med Transport, att det bör krävas F-skatt för att få en egenanställning. Man ska inte kunna bli egenanställd om man samtidigt, enligt Skatteverkets regler, inte kvalificerar sig för F-skatt. Egenanställning ska inte förekomma i arbeten där arbetstagaren inte kvalificerar sig för F-skatt.

Det bör ställas krav på F-skatt vid egenanställning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

14.4 Ytterligare åtgärder

Utöver de förslag som lyfts fram ovan behöver ytterligare åtgärder vidtas för att åstadkomma förbättrade villkor för plattformsarbetare. Vi vill här lyfta fram tre sådana åtgärder.

För det första bör det införas tydligare villkor för F-skatt. Många av dem som utför arbete åt plattformsföretag arbetar regelbundet för samma plattformsföretag, dag ut och dag in. De bör rimligen vara anställda av plattformsföretaget – inte ”egenföretagare”. Vänsterpartiet anser att det ska krävas mer än en uppdragsgivare för att godkännas för F-skatt. På så sätt värnas arbetstagarbegreppet och arbetsrätten. Ett rimligt formulerat, uttryckligt krav på fler än en arbetsgivare skulle minska risken för att arbetsgivare tvingar anställda att starta företag enbart i syfte att sänka arbetsgivarens arbetskraftskostnad (se yrkande 7 i denna motion)

För det andra bör anställningsformen särskild visstidsanställning avskaffas. Många av dem som utför arbete åt plattformsföretagen har korta visstidsanställningar via egenanställningsföretag eller på plattformsföretag, t.ex. Foodora, utan någon som helst trygghet. Så länge särskild visstidsanställning finns kvar kommer arbetsgivare att utnyttja denna möjlighet. Det drabbar dem som utför arbete både inom plattformsekonomin och på andra delar av arbetsmarknaden. Vänsterpartiet vill därför ändra LAS så att särskild visstidsanställning utgår och det i stället införs objektiva kriterier för när det är tillåtet med visstidsanställningar (se yrkande 1 i motion 2024/25:196 En arbetsrätt för starka och trygga löntagare).

För det tredje bör ett utvidgat rådighetsansvar införas i enlighet med förslagen i SOU 2022:45. Ett utvidgat rådighetsansvar i enlighet med utredningens förslag skulle bidra till att tydliggöra uppdragsgivares ansvar för arbetsmiljön för t.ex. plattformsarbetare. I väntan på lagändringar som tydliggör att plattformsföretag är att betrakta som arbetsgivare och att plattformsarbetare är att betrakta som arbetstagare är ett utvidgat rådighetsansvar ett lämpligt första steg. Vänsterpartiet föreslår därför att ett utvidgat rådighetsansvar införs i enlighet med förslagen i SOU 2022:45 (se yrkande 11 i motion 2024/25:V661 Arbetsmiljö och arbetstid).

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Isabell Mixter (V)

Daniel Riazat (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Ciczie Weidby (V)

Motion till riksdagen 2024/25:825

av Åsa Karlsson (S)

Statligt ansvar vid industrietableringar

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas om det är möjligt för staten att dela den ekonomiska risken med kommunerna vid stora industrietableringar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det pågår nu extremt stora investeringar för att möjliggöra den gröna industrins etablering i Sverige. Ett sådant exempel är Skellefteå. Där uppskattas investeringsvolymen inom kommunen motsvara 200 miljarder på en tioårsperiod. Det är etableringar som är viktiga både för hela landet och för regionerna där dessa satsningar sker.

Det innebär också stora ekonomiska påfrestningar för de enskilda kommuner där etableringarna förläggs. Kommunerna står ensamma i uppdraget att klara av den utbyggnad av bostäder, infrastruktur och välfärd som krävs och bär i hög grad själva risken. Som exempel så ligger nu Skellefteås kommunkoncerns investeringar på svindlande 40 miljarder kronor under en tioårsperiod.

Det finns ett statligt intresse för att den gröna industrins etableringar blir hållbara och att samhällen byggs för att människor ska trivas där och att välfärden fungerar. Därför behövs ett nationellt paket av åtgärder för en positiv kod grön när samhällen behöver växa och investera extremt snabbt över tid.

Som det ser ut idag så är det inte regeringen som beslutar om etableringarna och tar ansvaret utan de kommuner som räcker upp handen för att delta i den gröna industriomvandlingen som står med hela det ekonomiska ansvaret och med de risker det innebär. Det är en tung börda. En statlig möjlighet att säkra upp kommunerna vid stora industrietableringar skulle underlätta för kommunerna.

Åsa Karlsson (S)

Motion till riksdagen 2024/25:934

av **Lena Johansson (S)**

Tågstopp, Finnslätten, Västerås, Västmanland

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att via kollektivtrafiken skapa smidiga pendlingsmöjligheter och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Världen och Sverige är inne i en ny grön elektrifieringsrevolution och digital revolution. Omställningen är avgörande för allas vår överlevnad men också för resurseffektivisering, tillskapandet av nya gröna jobb och en hållbar tillväxt. Sverige är näst bäst i världen på innovation och svenska företag går före i arbetet på många sätt. Eftersom klimatomställningen är ett samhällsbygge som vi behöver ta oss an tillsammans är det många delar som måste fungera väl ihop när det satsas på gröna industrier.

Företagen ser vikten av att inte bli efter och att det inte är hållbart att avstå eller dra sig för investeringar för framtiden.

Regioner, kommuner och företag vill, kan och gör mycket i omställningsarbetet och den regionala utvecklingen sker via samarbeten, samverkan och samhandlingar men också via visionsarbeten och ekonomiska satsningar.

Ett mycket bra exempel är Finnslätten i Västerås, Västmanland. Vision Finnslätten är ett starkt elektrifieringskluster i Västerås.

På Finnslätten finns i dag flera världsledande företag så som ABB Machines, ABB Power Grids/Hitachi, AA-Logistik, ABB Robotics, SGS DNA, Northvolt Labs AB, Bombardier och Westinghouse. Utöver ett fantastiskt företagskluster finns även Mälardalens universitet och ABB-gymnasiet tillsammans med kommun och Region Västmanland.

Olika arbetsgrupper fokuserar på fyra olika områden, som är mobilitet och logistik, forskning och utbildning, hälsa och service samt stadsutveckling Finnslätten. Verksamheter som samarbetar och som driver den hållbara utvecklingen framåt. Northvolt är ett av de företag som bedriver forskning och utveckling på Finnslätten. Deras besked att verksamheten ska fördubblas kommer att göra Västerås och Mälardalen till ett europeiskt centrum för batteriindustrin. Batterier spås bli en lika självklar svensk exportprodukt som järnmalm.

I dag är Finnslätten en arbetsplats för 13 000 personer, men förhoppningen är att det snart ska arbeta hela 40 000 personer där i många olika verksamheter. För att det ska bli verklighet krävs en utveckling på flera olika plan, inte minst en stark tillväxt av antalet bostäder men också hållbara kollektivtrafiklösningar och annan infrastruktur.

Det är redan tydligt att Sveriges tidigare regering och EU värnar det här projektet. Tidigare tilldelades Northvolt 238 miljoner kronor från EU för utveckling av battericeller och utbyggnad av ett elektrifieringscampus för batteriforskning i Västerås.

Riksdagen har beslutat att Sveriges elproduktion ska vara 100 procent förnybar år 2040 och att utsläppen från inrikes transporter ska minskas med 70 procent redan till år 2030. En batteriutveckling i världsklass är helt centralt för att vi ska kunna nå denna djärva målsättning.

Lika tydligt som det engagemang som visats på EU-nivå och nationell nivå är det lokala engagemanget.

Kompetensförsörjning och möjligheten till expansion och tillväxt är avgörande för företagsklustret på Finnslätten. En av de avgörande framtidsfrågorna som behöver få sin lösning är möjligheten till smidig pendling med kollektivtrafik.

Västerås stad har nyligen avsatt 100 miljoner kronor och Region Västmanland också beslutat om 100 miljoner kronor till ett nytt tågstopp på Finnslätten som ska förenkla pendling, kompetensförsörjning och ett fossilfritt centrum. För att locka arbetskraft

ochspetskompetens till detta nav för högteknologiska företag krävs mer än en välfungerande infrastruktur. Finnsläppen ska bli ett trevligt och stimulerande område på flera sätt. Staden planerar till exempel att bygga förskola och skola där, något som förr var helt otänkbara i ett industriområde.

För att få det gröna samhällsbygget, kompetensförsörjning och innovationskraft att gå hand i hand behöver processer samordnas och en modig och långsiktig planering säkras. Här tror jag att staten kan hjälpa till på flera sätt. Vi är många som är angelägna om att utvecklingen av Finnsläppen som elektrifieringskluster ska få så goda förutsättningar som möjligt och bli den världsledande plats för omställning som vi så väl behöver.

Vi värnar fler nya gröna jobb, vi värnar hållbara transporter och kollektivtrafik och vi värnar möjligheten till ett hållbart arbetsliv. Vi anser att det krävs en samlad kraft både på lokal, regional och nationell nivå för att bidra till möjligheten att fler arbetstillfällen, expansion och investering i framtiden kan göras och världsledande och offensiva värden skapas här i Sverige och framför allt på Finnsläppen i Västerås.

Därför är det av vikt att regeringen tillser att det ges förutsättningar och resurser för att tillskapa ett tågstopp på Finnsläppen i Västerås.

Lena Johansson (S)